BIBL. NAZ
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
C
147(1
RAPO

592978

Mus. Vill. c. 147 (1)

Digitized by Google

Digitized by Google

JANI A COSTA

JURISCONSULTI CELEBERRIMI,

ANTECESSORIS TOLOSANI,

IN

DECRETALES GREGORII IX. PP.

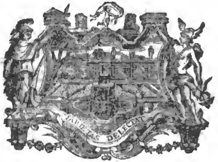
SUMMARIA

ET

COMMENTARII,

IN DUOS TOMOS DISTRIBUTA.

TOMUS PRIMUS.

NEAPOLI MDCCLXX,

SUMPTIBUS MICHAELIS GUARRACINI,

Ex Typographia Raymundiana.

CUM PRIVILEGIO.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO
SENATUS PRINCIPI
GUILLELMO
LAMONIO

Franciscus de Launay, Andinus, in ſupremo Galliarum Senatu cauſarum Patronus, S.P.D.

NUNQUAM *auſus eſſem hoc poſtumum Opus Jani a Coſta, & præſtantiſſimum, nomini tuo dedicare,* SENATUS PRINCEPS ILLUSTRISSIME, *niſi tu ipſum, me ſæpenumero audiente, multis magniſque laudibus conſecraviſſes. Imo vero par erat, ut ſub tuis auſpiciis in publicum* pro-

Digitized by Google

prodiret, quod tuis conſiliis ab oblivione hominum vindicatum eſt. Quamquam meo quidem judicio fallitur, qui in hunc uſque diem delituiſſe exiſtimaverit præclaras iſtas in Jus Canonicum lucubrationes, quæ in memoria tua, VIR INCOMPARABILIS, *reſederunt: in theſauro illo, ubi quidquid Religio, quidquid Prudentia civilis comprehendit, conditum fideliter cuſtoditur: in ſacrario, inquam, illo, unde ea panduntur oracula, quæ cum privatas, tum publicas turbulentæ ſocietatis ſortes componunt. Dicam non adeo perite ac fidenter, in veritate crimen aſſentationis non extimeſcens,* TE, VIR MAXIME, *omnium ſacrorum origines & ritus, omnium ſcientiarum principia & progreſſus, admiranda naturæ, arcana Imperii, fontes Juris cunctarum gentium, in numerato habere. Jam vero inter perſtrepentes rerum forenſium curas, quod ſupereſt otioli, quam erudite, quam eleganter delectas!* Ex *his cæteriſque animi tui dotibus, exempla illa domeſtica, quæ duos filios inter nobiles eloquentiſſimos, inter eloquentes nobiliſſimos effinxerunt, magna tractantes, ad majora natos: utinam accedant etiam animos noſtros ad publicam Fori gloriam, ut quos ſua ſors Apollini canere jubet, nihil Muſis in-*

indignum canant. Ego, cui tacita advocatione amicos defendere ſupereſt, mihi beatus videor, quod ab amico rogatus opellam qualemcumque meam huic operi perficiundo impendere, nactus ſim occaſionem tuam venerandi purpuram, non illaudabili pudore ſuffuſus ex tenuitate ingenii mei, quod cumulo virtutum tuarum obrutum, tuis laudibus celebrandis impar eſt. Vale, ILLUSTRISSIME SENATUS PRINCEPS.

Luteciæ Pariſ. Kal. Novemb. 1675.

Digitized by Google

Digitized by Google

LECTORI.

NON eſt hic propoſitum, amice Lector, laudare Janum a Coſta Anteceſſorem Toloſanum; ſatis illum ſua fama laudat, ſatis illum ſua opera commendant. Primum illa ſcilicet interpretatio, quam ad Capitulum *Cum Martinus*, *de Conſtitutionibus*, elucubratam edi curavit ipſe anno CIↃIↃXCI. deinde Summaria in IX. priores titulos libri primi Decretalium, quæ totidem Tractatibus ſuis adjunxit anno CIↃIↃCXLI. Franciſcus Florens, Anteceſſor Aurelianenſis, de utroque Jure bene meritus: maxime vero Commentarii in Juſtiniani Inſtitutiones, quos anno CIↃCIↃCLIX. publici juris fecit eruditiſſimus in Foro Pariſienſi cauſarum Patronus Germanus Nyvard, cui & præſens opus acceptum ferre debet Reſpublica Litteraria; luculentiſſimum teſtimonium dederunt, quantus vir ſiet in explicandis veterum Juriſconſultorum ſententiis. At duplex hujus noſtri libelli dos eſt,

quod

quod Romanarum legum & Juris Pontificii miram collationem continet; & quod Jus Canonicum, opinione eorum, qui credi ſe cupiunt diſertos, *ex maxima parte Gothicum*, priorum & poſteriorum temporum illuſtribus hiſtoriis fultum, Græcis Latiniſque litteris ornatum, electiſſimis ſanctorum Patrum ſententiis illuſtratum exhibet. Omitto quod plures infulatos laureatoſque viros manifeſti furti inſimulat. Cæterum ſi quid in his ſcriptis ſanctiſſima Gallici Imperii jura labefactare credas, id ſæculo, id patriæ condonabis. Omnibus his, quotquot reperiri potuerunt, ad Jus Canonicum pertinentibus Commentariis, addere viſum Commentarium in Novellas III. & V. Juſtiniani de rebus Eccleſiaſticis, & Recitationem auctiorem & emendatiorem in L. *Cum Societas* LXIX. *ff. Pro ſocio*. Superſunt denique non pauca Jani a Coſta in quoſdam titulos Digeſtorum & Codicis, quorum editionem cum aliorum Doctorum ſcriptis, ſub titulo *Reliquiæ Juriſconſultorum*, decora Fori Pariſienſis ingenia adornant. Interim, benevole Lector, & his quæ dantur, fruere; & ea quæ parantur, expecta. Vale.

IN-

Digitized by Google

INDEX
TITULORUM ET CAPITULORUM,
QUORUM HOC IN LIBRO SUMMARIA
aut Commentarii eduntur.

PRÆFATIO Auctoris in Decretales Gregorii IX. PP. *pag.* 1.

LIBER I. DECRETALIUM.

AD TIT. I. *De Summa Trinitate & Fide Catholica* Summarium. 4
AD TIT. II. *De Conſtitutionibus* Summarium. 5
AD EJUSDEM TIT. CAPIT. *Cum Martinus.* IX. Liber ſingularis. 7
AD TIT. III. *De Reſcriptis* Summarium. 22
AD EUMDEM TITULUM Commentarius. 25
AD EJUSDEM TITULI CAPITULA Commentarii. *a pagina* 26. *ad paginam* 89.
AD TIT. IV. *De Conſuetudine* Summarium. 89
AD TIT. V. *De Poſtulatione Prælatorum* Summarium. 91
AD TIT. VI. *De Electione & Electi poteſtate* Summarium. 92
AD TIT. VII. *De Translatione Epiſcopi* Summarium. 94
AD TIT. VIII. *De auctoritate & uſu Pallii* Summarium. 96
AD TIT. IX. *De Renunciatione* Summarium. 99
AD TIT. X. *De ſupplenda negligentia Prælatorum* Summarium. 102
AD TIT. XI. *De temporibus Ordinationum & qualitate Ordinandorum* Summarium. 103
AD TIT. XII. *De Scrutinio in Ordine faciendo* Summarium. 105
AD TIT. XIII. *De Ordinatis ab Epiſcopo qui renuntiavit Epiſcopatui,* Summarium. 106
AD TIT. XIV. *De ætate, qualitate & ordine Præficiendorum* Summarium. 107
AD TIT. XV. *De ſacra Unctione* Summarium. 110
AD TIT. XVI. *De Sacramentis non iterandis* Summarium. 111
AD TIT. XVII. *De filiis Presbyterorum ordinandis, vel non,* Summarium. 113
AD TIT. XVIII. *De Servis non ordinandis, & eorum manumiſſione,* Summarium. 115

Ad Tit. XIX. *De Obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non*, Summarium. 117
Ad Tit. XX. *De corpore Vitiatis ordinandis, vel non*, Summarium. 119
Ad Tit. XXI. *De Digamis non ordinandis* Summarium. 121
Ad Tit. XXII. *De Clericis peregrinis ordinandis, vel non*, Summarium. 124
Ad Tit. XXIII. *De officio Archidiaconi* Summarium. 126
Ad Tit. XXIV. *De officio Archipresbyteri* Summarium. 130
Ad Tit. XXV. *De officio Primicerii* Summarium. 133
Ad Tit. XXVI. *De officio Sacriſtæ* Summarium. 135
Ad Tit. XXVII. *De officio Cuſtodis* Summarium. 136
Ad Tit. XXVIII. *De officio Vicarii* Summarium. 137
Ad Tit. XXIX. *De officio & poteſtate Iudicis delegati* Summarium. 138
Ad Tit. XXX. *De officio Legati* Summarium. 148
Ad Tit. XXXI. *De officio Iudicis ordinarii* Commentarius. 153
Ad ejusdem Tituli Capitula Commentarii. *a pagina* 155. *uſque ad pag.* 200.
Ad Tit. XXXII. *De officio Iudicis* Summarium. 200
Ad Tit. XXXIII. *De Majoritate & obedientia* Summarium. 207
Ad Tit. XXXIV. *De Treuga & Pace* Summarium. 217
Ad Tit. XXXV. *De Pactis* Summarium. 222
Ad Tit. XXXVI. *De Tranſactionibus* Summarium. 227
Ad Tit. XXXVII. *De Poſtulando* Summarium. 231
Ad Tit. XXXVIII. *De Procuratoribus* Summarium. 237
Ad Tit. XXXIX. *De Syndico* Summarium. 245
Ad Tit. XL. *De iis quæ vi metuſve cauſa fiunt* Summarium 248
Ad Tit. XLI. *De in integrum Reſtitutione* Summarium. 257
Ad Tit. XLII. *De Alienatione judicii mutandi cauſa facta* Summarium. 263
Ad Tit. XLIII. *De Arbitris* Summarium. 264

Liber II. Decretalium.

Ad Tit. I. *De Iudiciis* Commentarius. 268
Ad ejusdem Tituli Capitula Commentarii. *a pagina* 268. *ad paginam* 358.
Ad Tit. II. *De Foro competenti* Summarium. *a pagina* 358. *uſque ad paginam* 373.
Ad Tit. III. *De Libelli oblatione* Summarium. 373
Ad Tit. IV. *De mutuis Petitionibus* Summarium. 380
Ad Tit. V. *De Litis conteſtatione* Summarium. 394

Digitized by Google

Ad Tit. VI. *Ut lite non conteſtatâ, non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitivam*, Summarium. 410
Ad Tit. VII. *De Iuramento calumniæ* Summarium. 413
Ad Tit. VIII. *De Dilationibus* Summarium. 416
Ad Tit. IX. *De Feriis* Summarium. 417
Ad Tituli XXXVI. *De Præſcriptionibus* Capitulum *Vigilanti* v. Commentarius. 418

Liber III. Decretalium.

Ad Tit. V. *De Præbendis & Dignitatibus* Commentarius. 434
Ad ejusdem Tituli Capitula Commentarii. *a pagina* 438. *ad paginam* 503.
Ad Tit. XXI. *De Pignoribus & aliis Cautionibus* Commentarius. 504
Ad ejusdem Tituli Capitula Commentarii. *a pagina* 507. *ad paginam* 521.
Ad Tituli XXVI. *De Teſtamentis* Capitulum *Raynutius*. xvi. Commentarius. 522
Ad Tit. XXXVIII. *De jure Patronatus* Commentarius. 540
Ad ejusdem Tituli Capitula Commentarii. *a pagina* 544. *ad paginam* 594.
Addenda ad Titulum XXIII. *De officio Archidiaconi*. libri I. fol. 126. 595

Une Conſultation Françoiſe de Monſieur Jean de la Coste: Si l'Archidiaconè eſt incompatible avec vne Cure. 596

Ejusdem Jani a Costa Commentarius ad Novellam III. D. Juſtiniani, *Ut determinatus ſit numerus Clericorum ſanctiſſimæ majoris Eccleſiæ & cæterarum Conſtantinopolitanarum Eccleſiarum.* 600
Ad Novellam V. *De Monachis* Commentarius. 602

Ejusdem Jani a Costa Recitatio ſolemnis ad Legem *Cum Societas*, 69. ff. *Pro Socio*, in ſuo ſuper Inſtitutiones D. Juſtiniani Commentario jam explicatam p. 363. Cum additionibus & correctionibus nonnullis. 605

 IN-

I N D E X

LOCORUM QUI IN HIS COMMENTARIIS

ILLUSTRANTUR.

Ex Jure Civili.

LEx I. Cod. Theod. *De conſtitution. Princip.*	*pag.* 47
L. IV. eod. *De denuntiat. vel editione reſcript.*	376
L. IV. Cod. *De diverſ. reſcript.*	47
L. vlt. Cod. Theod. *De Epiſc. & Cleric.*	285
L. vlt. Cod. *De judiciis.*	147
L. *Si quis.* XXVIII. ff *De jure fiſci.*	521
L. XI. ff. *De juriſdict. omn. Iudic.*	382
L. *Etiamſi* §. vlt. ff. *De minorib.*	202
L. *In cauſa.* XIII. §. *Cauſa enim cognita.* ff. *De minor.*	*ibid.*
L. vlt. ff. *De offic. Præfecti vrbi.*	365
L. *Barbarius.* ff. *De offic. Prætor.*	54
L. II. Cod. *De Pedan. Iudic.*	283
L. XXIV. ff. *De pignorib.*	578
L. *Cum indebito.* ff. *De probationib.*	12
L. *Minor.* ff *De procurat.*	242
L. *In pecuniariis.* C. *De procurat.*	238
L. vlt. ff *Qui potiores in pign.*	521
L. *Cum Papinianus.* C. *De ſentent. & interloc.*	380
L. *Etſi non cognitio.* C. *Si contra jus vel vtilit.*	29
L. II. C. eodem tit.	62
L. III. ff. *Si pars hered. petat.*	280
L. vnica ff. *Si quis jus dic. non obtemp.*	373
L. I. ff. *De var. & extraord. cognit.*	383
L. *Cognitionum* §. vlt. ff. eod. tit.	460

Ex Novellis.

Novella Juſtinian. LX.	139

Ex Jure Pontificio.

Cap. *Cum ſuper.* ext. *De conceſſ. præbend.*	16
Cap. *Quamvis.* ext. *De procurat.*	17
Cap. *Relatum.* ext. *De præbend.*	20
Cap. *Propoſuit.* eod. tit.	21
Cap. *Dilectus.* eod. tit.	*ibid.*
Cap. II. ext. *De offic. & poteſt. Iud. deleg.*	32
Cap. *Audita.* ext. *De reſtitut. ſpoliat.*	*ibid.*
Cap. II. ext. *De offic. Archipresbyt.*	131

Digitized by Google

INDEX
AUCTORUM QUI ILLUSTRANTUR AUT EMENDANTUR.

A

ABBO. pag. 75. 218.
Accurſius. 140. 206. 395. 414. 453. 473. 546.
Ado. 102
Adrebaldus. 134. 148
Aerius. 120
Aggenus Urbicus. 141
Agileus. 213
Agobardus. 6. 134. 164
Aimonius. 102
Alanus. 164. 261
Albertus Krantzius. 90. 112
Alciatus. 6. 144
Alcuinus. 43. 224
Alexius Comnenus. 24
Almaricus. 5
Amalarius Fortunatus. 127
S. Ambroſius. 91. 167. 229
Ammianus Marcellinus. 25. 69. 119. 154. 235
Anaſtaſius Bibliothecarius. 37. 127
Anianus. 241
Antonius Auguſtinus. 2. 208. 217. 272. 274. 309. 432.
Apuleius. 44. 54. 80. 236
Ariſtophanes. 4
Ariſtoteles. 70. 217
Arnulphus. 22. 51. 53. 132
Artemidorus. 95. 255
Athanaſius. 125
S. Auguſtinus. 10. 13. 25. 26. 48. 156. 188. 212. 233. 234. 275
Aulus Gellius. 71
Aurelianus. 20
Auſonius. 149. 172. 234. 235. 256
Azo. 22. 54. 56. 62. 140. 181. 263

B

BALNUS. 181. 204
Baltamo. 10. 20. 95. 119. 188. 213. 231. 325. 447
Barclæus. 243
Baronius. 132. 155. 191. 220. 221. 284
Bartolus. 68. 204
S. Baſilius. 11. 13. 101. 186
S. Benedictus. 72
Benedictus. 194
Beneventanus. 107
Benjaminus Tudelenſis. 174
Benno. 135
S. Bernardus. 6. 13. 24. 37. 43. 44. 69. 96. 111. 167. 169. 177. 194. 225. 545
Bernardus Gloſſographus. 70. 147
Bernardus Papienſis. 103. 157. 239
Blondus. 110
Boerius. 471
Briſſonius. 65
Bruſquius. 162
Bulgarus. 181
Burchardus. 11
Burrigarius. 204

C

CAMDENUS. 37
Capitolinus. 98. 167
Capitularia Car. Mag. 115. 119. 148. 165. 207. 211. 281. 282.
Caſſiodorus. 46. 65. 127. 235. 556.
Catullus. 34
Cedrenus. 10. 13. 19. 208
Cicero 8. 48. 100. 105. 217. 228. 239. 388.
Claudianus. 103. 134. 168
Codinus. 51. 135. 218
Corippus. 232
Cornelius Fronto. 235
Cujacius. 3. 29. 47. 48. 54. 58. 65. 72. 75. 84. 139. 149. 151. 228. 231. 232. 233. 236. 242. 247. 248. 250. 257. 263. 272. 302. 318. 324. 327. 360. 373. 385. 396. 399. 402. 405. 406.

Digitized by Google

406. 424. *& ſequ. uſque ad* 429. 436. 461. 526. 539. 568.
Curopolatas. 13
Cuſanus. 149
Cuſpinianus. 94
Cynus. 23
S. Cyprianus. 14. 31. 72

D

P. DAMIANUS. 219
Deſiderius Cadurcenſis. 175. 176
Dio. 114
Diogenes Laertius. *ibid.*
Dionyſius Exiguus. 434
Dionyſius Halicarn. 119. 151. 235
Dodequinus. 37

E

EGNATIUS. 110
Ennius. 218
Ennodius. 46. 119. 193
S. Ephiphanius. 104. 174
Eucherius. 118
Everhardus. 46. 193
S. Eulogius. 128
Euſebius. 136

F

I. FABER. 238. 247
P. Faber. 213
Falcerius. 219
Felinus. 14. 220
Flodoardus. 168. 224. 226
Fortunatus. 549
M. Freherus. 210
Frontinus. 145
Fulbertus. 82. 125
Fulcherius. 186
Fulgoſius. 68

G

GARSIAS. 224
Gaufridus. 105. 159. 206. 218
Gemiſtius. 11. 12
Gerbertus. 225
Glaber. 219
Gofredus. 128. 154
Gomeſius. 25
Gratianus. 5. 18. 173. 178
Gratius. 223. 351
S. Gregorius. 2. 20. 25. 34. 97. 136. 237
Gregorius Turonenſis. 2. 42. 43. 81. 104
106. 134. 161. 176. 224. 318. 432. 540
Gregorius Thaumaturgus. 234
Guillelmus Brito. 174. 218. 220
Guillelmus Nubrigenſis. 206. 492. 574
Guntherius. 149
Gutterius. 225

H

HARMENOPULUS. 103
Henricus Altiſſiodorenſis. 51. 129
Herodotus. 218
Hervetus. 10. 94. 174. 213
S. Hieronymus. 1. 2. 11. 18. 25. 30. 53. 71. 93. 95. 99. 167. 169. 188. 213.
S. Hilarius. 258
Hildebertus. 28. 34. 224
Hincmarus. 4. 5. 46. 72. 75. 175. 180. 193. 197. 211
Homerus. 4
Hoſtienſis. 2. 152. 154. 157. 230
Hugutio. 18. 26. 199. 262

I

JACOBUS de Ravenna. 23
Jacobus de Vitriaco. 172
Jamblichus. 72
Joachim Abbas. 5
S. Joannes Chryſoſtomus. 48. 217
Joan. Diaconus. 13. 18
Joan. Andreas. 35. 163. 549
Joannes Interpres. 22. 62. 181
Joan. Epiſcopus Citri. 126
Joan. Saliſberienſis. 51. 152
Joſephus Barbarus. 187
Iſidorus. 1. 13. 160. 210
Iſocrates. 12
Julianus Anteceſſor. 142
Ivo. 44. 97. 107. 149. 164. 195. 209. 220 221. 235. 460.
Juſtellus. 213
Juſtinianus. 3. 34. 67. 69
Juſtinus Martyr. 12. 26. 120. 161
Juvenalis. 235. 258

L

LAMBERTUS Scaneburgenſis. 113
Lampridius. 128. 167. 189
Leunclavius. 213
Lipſius. 212
Loyſellus. 221. 238
Lucanus. 235. 236
Lucianus. 234

Lu-

Lucilius. 207
Lucretius. 109
Luitprandus. 37. 110. 134. 161. 186. 218

M

MACARIUS. 237
Macrobius. 250
Manilius. 103. 107
Maranus. 11
Marculphus. 27. 169. 219. 365
Martialis. 120. 234
Martinus Polonus. 35
Matthæus Monachus. 3
Matthæus Paris. 35. 42. 62. 100. 112. 115. 136. 189. 199. 227. 230. 255. 308
Minutius Felix. 36. 165
Molinæus. 129

N

NAUCLERUS. 5. 162
Nazo. 261
Nicephorus Calliſtus. 4. 95
Nilus. 173
Notitia utriuſque Imperii. 104

O

ODOFREDUS. 23. 25. 63. 140. 239
Odofridus Monachus. 187
Optatus Milevitanus. 129. 195. 210
Oreſmius. 197
S. Orientius. 255
Origenes. 256
Otho Friſingenſis. 35. 174
Ovidius. 195. 212. 236

P

PANORMITANUS. 152. 153. 155. 157 212. 216. 249.
Paſchaſius. 208
S. Paulus. 10
Paulus Æmilius. 4
Paulus Diaconus. 176
Paulinus. 127. 547
Petrus Bleſenſis. 159. 194
Petrus de Vineis. 148
Petrus Lombardus. 5
Phædrus. 120
Philo. 72
Philoſtratus. 186
Photius. 72. 231. 148. 493
Pithœus. 48. 105. 116. 237
Placentinus. 22 62
Platina. 135
Plautus. 225. 244
Plinius. 33. 41. 48. 54. 509
Plutarchus. 97
Polybius. 92
Poſſidonius. 19. 148. 184. 186. 189
Proſper. 212
Prudentius. 2. 547. 593

Q

QUINTILIANUS. 201. 238

R

RAYMUNDUS. 6. 131. 157. 178. 248 256. 337.
Rebuffus. 25. 81. 165
Regino. 102
D. Remigius. 104
B. Rhenanus. 222
Rigordus. 5
Roaldus. 10
Rochus Curtius. 588
Rodericus Sanctius. 103

S

SALVIANUS. 11
Sanutus. 172
Savaro. 232
J. Scaliger. 215
Sedulius. 2
Seneca Philoſoph. 3. 77. 95. 105. 234
Seneca Poeta. 80
Servius. 33. 98
Severtius. 148
Severus Sulpitius. 119. 150. 161. 175
Sidonius Apollinaris. 42. 43. 79. 93. 118. 127. 129. 232. 344.
Sigebertus. 42. 129. 192. 219. 279
Socrates. 69. 583
Sopater. 120
Sozomenus. 4. 10. 14
Spartianus. 189
Statius. 236
Stephanus Tornacenſis Epiſcopus. 308
Suetonius. 11. 28. 48. 65. 203. 270
Symmachus. 23. 24. 29. 36. 41. 66. 68. 89. 244
Syneſius. 83. 130

T

TACITUS. 98. 154
Tancredus. 2. 4. 26
Tertullianus. 5. 9. 12. 83. 89. 104. 109. 117. 121. 123. 155. 189. 223. 232. 431.
Theodoretus. 10. 92
Theodoricus Vallicoloris. 74
Theodorus lector. 106
Theodorus Studita. 108
Theodulphus. 98. 158

Theo-

406. 424. *& ſequ. uſque ad* 429. 436. 461. 526. 539. 568.
Curopolatas. 13
Cuſanus. 149
Cuſpinianus. 94
Cynus. 23
S. Cyprianus. 14. 31. 72

D

P. DAMIANUS. 219
Deſiderius Cadurcenſis. 175. 176
Dio. 114
Diogenes Laertius. *ibid.*
Dionyſius Exiguus. 434
Dionyſius Halicarn. 119. 151. 235
Dodequinus. 37

E

EGNATIUS. 110
Ennius. 218
Ennodius. 46. 119. 193
S. Ephiphanius. 104. 174
Eucherius. 118
Everhardus. 46. 193
S. Eulogius. 128
Euſebius. 136

F

J. FABER. 238. 247
P. Faber. 213
Falcerius. 219
Felinus. 14. 220
Flodoardus. 168. 224. 226
Fortunatus. 549
M. Freherus. 210
Frontinus. 145
Fulbertus. 82. 125
Fulcherius. 186
Fulgoſius. 68

G

GARSIAS. 224
Gaufridus. 105. 159. 206. 218
Gemiſtius. 11. 12
Gerbertus. 225
Glaber. 219
Gofredus. 128. 154
Gomeſius. 25
Gratianus. 5. 18. 173. 178
Gratios. 223. 351
S. Gregorius. 2. 20. 25. 34. 97. 136. 237
Gregorius Turonenſis. 2. 42. 43. 81. 104. 106. 134. 161. 176. 224. 318. 432. 540
Gregorius Thaumaturgus. 234
Guillelmus Brito. 174. 218. 220
Guillelmus Nubrigenſis. 206. 492. 574
Guntherius. 149
Gutterius. 225

H

HARMENOPULUS. 103
Henricus Altiſſiodorenſis. 51. 129
Herodotus. 218
Hervetus. 10. 94. 174. 213
S. Hieronymus. 1. 2. 11. 18. 25. 30. 53. 71. 93. 95. 99. 67. 169. 188. 213.
S. Hilarius. 258
Hildebertus. 28. 34. 224
Hincmarus. 4. 5. 46. 72. 75. 175. 180. 193. 197. 211
Homerus. 4
Hoſtienſis. 2. 152. 154. 157. 230
Huguito. 18. 26. 199. 262

I

JACOBUS de Ravenna. 23
Jacobus de Vitriaco. 172
Jamblichus. 72
Joachim Abbas. 5
S. Joannes Chryſoſtomus. 48. 217
Joan. Diaconus. 13. 18
Joan. Andreas. 35. 163. 549
Joannes Interpres. 22. 62. 181
Joan. Epiſcopus Citri. 126
Joan. Saliſberienſis. 51. 152
Joſephus Barbarus. 187
Iſidorus. 1. 13. 160. 210
Iſocrates. 12
Julianus Anteceſſor. 142
Ivo. 44. 97. 107. 149. 164. 195. 209. 220 221. 225. 460.
Juſtellus. 213
Juſtinianus. 3. 34. 67. 59
Juſtinus Martyr. 12. 26. 120. 161
Juvenalis. 235. 258

L

LAMBERTUS Scaneburgenſis. 113
Lampridius. 128. 167. 189
Leunclavius. 213
Lipſius. 212
Loyſellus. 221. 238
Lucanus. 235. 236
Lucianus. 234

Lu-

Lucilius. 207
Lucretius. 109
Luitprandus. 37. 110. 134. 161. 186. 218

M

Macarius. 237
Macrobius. 250
Manilius. 103. 107
Maranus. 11
Marculphus. 27. 169. 219. 365
Martialis. 120. 234
Martinus Polonus. 35
Matthæus Monachus. 3
Matthæus Paris. 35. 42. 61. 109. 112. 115. 136. 189. 199, 227. 230. 255. 308
Minutius Felix. 36. 165
Molinæus. 129

N

Nauclerus. 5. 162
Nazo. 261
Nicephorus Calliſtus. 4 95
Nilus. 173
Notitia utriuſque Imperii. 104

O

Odofreous. 23. 25. 63. 140. 239
Odofridus Monachus. 187
Optatus Milevitanus. 129. 195. 210
Oreſmius. 197
S. Orientius. 255
Origenes. 156
Otho Friſingenſis. 35. 174
Ovidius. 195. 212. 236

P

Panormitanus. 152. 153. 155. 157 212. 216. 249.
Paſchaſius. 208
S. Paulus. 10
Paulus Æmilius. 4
Paulus Diaconus. 176
Paulinus. 127.547
Petrus Bleſenſis. 159. 194
Petrus de Vineis. 148
Petrus Lombardus. 5
Phædrus. 120
Philo. 72
Philoſtratus. 186
Photius. 72. 231. 148. 493
Pithœus. 48. 105. 116. 237
Placentinus. 22 62
Platina. 135
Plautus. 215. 244
Plinius. 33. 41. 48. 54. 509
Plutarchus. 97
Polybius. 92
Poſſidonius. 19. 148. 184. 186. 189
Proſper. 212
Prudentius. 2. 547. 593

Q

Quintilianus. 201. 238

R

Raymundus. 6. 131. 157. 178. 241 256. 337.
Rebuffus. 25. 81. 165
Regino. 102
D. Remigius. 204
B. Rhenanus. 222
Rigordus. 5
Roaldus. 10
Rochus Curtius. 588
Rodericus Sanctius. 103

S

Salvianus. 11
Sanutus. 172
Savaro. 232
J. Scaliger. 215
Sedulius. 2
Seneca Philoſoph. 3. 77. 95. 105. 234
Seneca Poeta. 80
Servius. 33. 98
Severtius. 148
Severus Sulpitius. 119. 150. 161. 175
Sidonius Apollinaris. 42. 43. 79. 93. 118. 127. 129. 232. 344.
Sigebertus. 42. 119. 192. 219. 279
Socrates. 69. 583
Sopater. 120
Sozomenus. 4. 10. 14
Spartianus. 189
Statius. 236
Stephanus Tornacenſis Epiſcopus. 308
Suetonius. 11. 28. 48. 65. 203. 270
Symmachus. 23. 24. 29. 36 41. 66. 68. 89. 244
Syneſius. 83. 130

T

Tacitus. 98,154
Tancredus. 2. 4. 26
Tertullianus. 5. 9. 12. 83. 89. 104. 109. 117. 121. 123. 155. 189. 223. 232. 431.
Theodoretus. 10. 92
Theodoricus Vallicoloris. 74
Theodorus lector. 106
Theodorus Studita. 108
Theodulphus. 98 158

Theo-

Theophilus. 154. 256
J. Tilius. 210
Trithemius. 208
Turnebus. 212. 223
Tyrius. 19. 172. 218. 222

V

VALAFRIDUS Strabo. 43. 46. 101. 128. 131. 148. 150. 158. 176. 187. 193.
Valerius Maximus. 159
Varro. 218 231
Vegetius. 10. 13. 232
Venantius Fortunatus. 161. 205
Vernerus. 37
Vincentius Hiſpanus. 5
Virgilius. 33. 98. 234. 551. 589
Vitruvius. 11
Vopiſcus. 54. 167
Uſpergenſis Abbas. 35
Vulcanius. 234

X

XIPHILINUS. 19. 120

Z

ZONARAS. 19
Zoſimus. 11. 104

AUCTORES ANONYMI.

AUCTOR Chronici Monaſter. Caſinenſis. 35
— Commentarii ad Epiſt. S. Pauli ad Corinthios. 558
— *Du Delit commun & Cas privilegié.* 283
— Epitom. belli ſacri. 43
— Hiſtor. Archiep. Bremenſ. 111. 112
— Mallei Maleficarum. 221
— Micrologi. 104
— Queroli. 90
— Somnii viridarii. 226
— Stili Latini Parlam. Pariſienſ. 27
— Tripartit. opuſcul. 2
— Vitæ Ludovici Imperatoris. 162
— Vitæ ſanctæ Hildegardis. 161
— Vitæ ſancti Majoli. 174
— Vitæ ſancti Odonis. 175

JANI

JANI A COSTA
JURISCONSULTI CELEBERRIMI, ANTECESS. TOLOSANI, IN DECRETALES GREGORII IX. PP. SUMMARIA ET COMMENTARII.

PRÆFATIO.

HIc Liber in antiquis Codicibus inſcribitur *Compilatio Decretalium Gregorii Papæ IX.* id eſt, *Decretalium Epiſtolarum* vel *Conſtitutionum*, ut *in can. Nulli*, *diſt.* 38. *can. ult. diſt.* 51. *can. Quod proderit*, *diſt.* 61. Decretales Epiſtolæ proprie ſunt Literæ, quibus Romanus Pontifex reſpondet ad Conſultationes Patrum. *Can. Sanctа*, §. *Item Decretales*, *diſt.* 15. de quibus accipiendus elegans D. Hieronymi locus. *Ante annos*, inquit, *plures*, *cum in Chartis Eccleſiaſticis juvarem Damaſum Romanæ urbis Epiſcopum*, *& Orientis atque Occidentis Synodicis Conſultationibus reſponderem*. Sed generaliter Decretales dicuntur omnes Pontificum Romanorum Epiſtolæ vel Conſultationes, ut colligere eſt ex Præfatione Iſidori ad Collectionem Canonum, in 1. Volumine Conciliorum.

Decretales dictæ, quia Decretis aliquid Pontifex præcipit vel mandat. Gre-

Digitized by Google

gor. IV. in epiſt. ad univerſos Epiſcopos Galliæ & Germaniæ: *Quapropter has ad vos deſtinavimus Literas, in quibus Decreto noſtro veſtram rogantes caritatem, mandamus*, &c.

Has autem Epiſtolas diligenter in Chartario Eccleſiæ Romanæ conſervatas fuiſſe docet D. Hieronym. in Apologia adverſus Rufinum. *Si a me*, inquit, *fictam Epiſtolam ſuſpicaris, cur eam in Eccleſia Romana Chartario non requiris?* & Nicolaus I. in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, de cauſa & reſtitutione Rotaldi Sueſſionenſis Epiſcopi, *Romanam Eccleſiam opuſcula, quibus Decretalia conſtituta continentur, in ſuis Archivis & vetuſtis monumentis habere recondita*. Idque exemplo Romanorum Principum, qui Conſtitutiones vel Reſcripta in ſcriniis memoriæ & diſpoſitionum conſervabant, *L. Omnium*, *C. de Teſtamentis.* quæ a poſterioribus dicta fuere *Regeſta*. Prudentius de Martyribus, in Romani martyris ſupplicio:

Hic in Regeſtis eſt liber cæleſtibus,
Monumenta ſervans laudis indelebilis.

Quo ſenſu Gregorius Turonenſis Hiſtoriæ Francicæ libro IX. cap. 9. dixit *Ærarii publici Regeſtum*. & cap. 10. *Multitudo auri & argenti in ejus Regeſtis reperta eſt*. Idem obſervare licet ex cap. 40. ejuſdem libri, & ex cap. 19. lib. x. & inde *Regiſta*, vel corrupto vocabulo *Regiſtra*, pro libris ipſis in Regeſtis vel Scriniis conſervatis. Innocentius III. in Præfatione Collectionis III. *Decretales Epiſtolas a Petro Subdiacono & Notario noſtro compilatas, in noſtris uſque ad* XII. *annum contineri Regiſtris*. Vetus inſcriptio Epiſtolarum Gregorii I. PP. *Incipiunt Epiſtolæ ex Regiſtro ſancti Gregorii Papæ*.

Verumenimvero, ut Conſtitutiones Principum variæ in unum corpus collectæ, & ſub certis titulis diſpoſitæ fuerunt a quibuſdam Juris ſtudioſis, ut notiſſimum eſt ex Cod. Gregoriano, & ex Hermogeniano, cujus trinam editionem laudat Sedulius in Præfatione operis Paſchalis; & tandem ab ipſis Imperatoribus Theodoſio & Juſtiniano: ſic Pontificum Romanorum Decretales Epiſtolæ, poſt antiquos Decretorum Conditores, de quibus viri eruditi, qui Gratiani Decretum emendarunt, in Præfatione Romanæ editionis, collectæ fuere, partim ſtudio & cura privatorum hominum, quos recenſet Tancredus in Gloſſis manuſcriptis Collectionis III. & Hoſtienſis in Procœmio Summæ, Antoniuſque Auguſtinus ad Collectiones antiquas; partim auctoritate ipſorum Pontificum. Conſtat enim Collectionem III. fuiſſe ab Innocentio III. confirmatam: poſt quam data fuit IV. ab eodem Pontifice: & poſtremo V. ſub nomine Honorii III. quibus omnibus in Scholis & in Judiciis utebantur.

Et hoc eſt quod Gregorius IX. ait in Conſtitutione, qua confirmatur hæc noſtra Compilatio, *diverſas Conſtitutiones & Epiſtolas Decretales Pontificum in diverſa fuiſſe diſperſas volumina, quibus contraria, ſupervacua, ſimilia & diſſimilia continebantur*.

Merito ergo cœpit deſiderari nova Collectio, vel propter varias opiniones Interpretum, qui in antiquas Collectiones Commentarios ſcripſerant. Auctor tripartiti opuſculi, quod poſt Concilium Lateranenſe Innocentii III. celebratum anno Domini 1225. extat in editione Conciliorum Colonienſi Tomo 11. *Valde bonum eſſet*, inquit, *quod fieret per viros ſapientes aliquod opus, continens breviter totum Jus Canonicum, cui Papa præſtaret auctoritatem, in quo determinarentur contrarietates opinionum*. Extat ſimilis querela Auctoris anonymi, in fine Notitiæ

Digitized by Google

tiæ utriuſque Imperii, qua Imperatorem, ni fallor, Theodoſium, poſt editiones Gregoriani & Hermogeniani Codd. ad expurganda contraria & confuſa Jura excitat: *Reſtat unum de tua ſerenitate remedium ad civilium curarum medicinam, ut confuſas legum contrariaſque ſententias, improbitatis rejecto litigio, judicio Auguſtæ dignationis illumines*. Quod in Conſtitutionibus Imperatorum Theodoſius præſtare tentavit, edito Codice Theodoſiano.

Et poſtea Juſtinianus adhibita divina opera Triboniani incomparabilis Juriſconſulti: & in Decretalibus Pontificum Gregorius IX. opera Raymundi de Penna Forti Barcinonenſis, qui ordinem a Bernardo Papienſi Præpoſito primum indicatum, ad inſtar Codicis Juſtinianæi ſecutus eſt; & ex omnibus ſuperioribus Collectionibus, ut Tribonianus ex tribus antiquis Codicibus Codicem Juſtinianæum, hunc Gregorianum Codicem concinnavit, multis vel additis, vel detractis, vel etiam mutatis. Quod ægre ſæpe tuliſſe *Doctores* obſervo ex notatis ad *cap. Veniens, de Præſcriptionibus*, & ad *cap. 1. de Appellat.*

Hujus autem Gregorianæ Compilationis Titulos vel Rubricas *Summariis* aut *Summis* illuſtrare decrevi: ſic enim veteres Interpretes recte appellarunt Commentarios in anguſtum redactos, quibus continetur brevis enarratio eorum, quæ in ſingulis titulis obſervatione digna ſunt, cum Rubricarum interpretatione, & ita breves commentarios priſcam Latinitatem appellaſſe Summaria, nominatim Seneca ait, ep. 39. Præſtantiſſimus Cujacius maluit vocare παράτιτλα. Sed hoc genus ſcripti non eſſe Paratitla docet Collectio Græca Conſtitutionum Eccleſiaſticarum ex Titulis lib. 1. Cod. Juſtinianæi, cujus auctor Theodorus Diaconus. Hanc vidi MS. longe meliorem & ampliorem editione Latina Joannis Leunclavii, qui male univerſum opus inſcripſit παράτιτλα, cum ab Auctore, cujus nomen ignoraſſe videtur, dicatur συλλογή, additis Paratitlis in ſingulos Titulos, cum hac inſcriptione, ὅσα παράτιτλα, quibus ex reliquis Titulis ſupplentur ea quæ ad Titulum pertinere videntur: ut recte dixerit Matthæus Monachus, in Fragmento edito ab Antonio Auguſtino, *παράτιτλα eſſe repletiones Titulorum, καθ' ἕκαστον τίτλον ἀναπληρώσεις ἔχοντα τῶν παραλελειμμένων χρησίμων*. Ergo Paratitla non ſunt explicationes Titulorum, ſed ex cæteris titulis Titulorum repletiones, id eſt, indices Legum, quæ ex cæteris titulis ad Titulum ſubtiliter revocari poſſunt, vel, ut Juſtinianus loquitur, *per ſubtilitatem Titulorum admonitoria*.

IN LIBRUM I. DECRETALIUM SUMMARIA ET COMMENTARII.

AD TIT. I. *De Summa Trinitate & fide Catholica*

SUMMARIUM.

MERITO incipit a nobiliſſima Juris publici parte, id eſt, a Jure ſacro, quod pertinet ad verum Dei cultum, & piam de ſumma Trinitate mentem. Huic autem titulo cauſam præbuit Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. celebratum anno Domini 1225. de quo ita Paulus Æmilius in Philippo Auguſto: *Neſcio an omnis memoriæ celeberrimum fuerit Concilium. In hoc enim Concilio edita fuit celebris illa Decretalis* FIRMITER, *quam Doctor ſubtilis magnique nominie Scotus*, in 2. diſt. 4. ſent. quæſt. 3. velut explicatius loquentem ſymbolis omnibus anteferre non dubitavit. *In ea enim*, inquit, *quicquid credendum traditur, de ſubſtantia eſt fidei*. Recte ergo, vel propter illam Decretalem auctor Compilationis IV. quem quidam Tancredum Archidiaconum Bononienſem eſſe exiſtimant, cum tres ſuperiores Collectiones non haberent hunc titulum, & inciperent a titulo de Conſtitutionibus, addidit titulum de Fide Catholica, ut in Codice Theodoſiano, quo frequentius Eccleſiaſtici uti ſolebant, ut Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis docet ep. 4. cap. 6. ad Epiſcopos Franciæ, his verbis: *Qualiter autem ordinati miniſtros ſibi ſuppoſitos regere debeant, ſacri Canones & Decreta Sedis Romanæ Pontificum docent; ſed & decimus ſextus Liber Legum, quibus una cum ſacris canonibus ſancta moderatur Eccleſia*. Intelligit autem Librum XVI. Codicis Theodoſiani, qui incipit a Titulo *de Fide Catholica*. Tribonianus auctiorem fecit titulum *de ſumma Trinitate & Fide Catholica*, quem Raymundus ſequitur hoc loco, & κατ' ἐξοχὴν ſummam Trinitatem a cæteris Fidei noſtræ præceptis ſeparat. Tale eſt illud Homericum, Τρῶες τε, καὶ Ἕκτωρ, & apud Ariſtophanem, ὁ Ζεὺς, καὶ θεοί. Fidem enim Catholicam cum dicimus, omnia complectimur, quæ in Eccleſia Dei tenenda & credenda ſunt. *Can. Hæc eſt fides*, 24. *q.* 1.

TRINITATIS nomen primum receptum & conſtitutum videtur in Synodo Alexandrina, poſt varias, tam de Verbo Incarnato, quam de Spiritu Sancto diſputationes, ut Sozomenus ſcribit Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. v. cap. 12. *Patres*, inquit, *conſubſtantialem Patri & Filio Spiritum ſanctum ſunt profeſſi, & Trinitatem nominaverunt*, καὶ Τριάδα ὀνόμασαν, quod & diligentius Liberii Epiſcopi Romani Decreto in Occidente conſtitutum fuit, ut Nicephorus Calliſtus docet lib. XI. cap. 30.

Hoc autem ſic eſt accipiendum, ut hanc regulam ab initio Evangelii *decurriſſe*

Digitized by Google

riſſe dicamus, ut Tertullian. loquitur in libro adverſus Praxeam: & cognitum ſemper in Eccleſia fuiſſe οἰκονομίας Sacramentum, quæ unitatem in Trinitate diſponit, ſed a Patribus illis contra diverſas tunc emergentes hæreſes accuratius fuiſſe definitum. Et ita in hoc Concilio Lateranenſi Innocentius III. antiqua Decreta Eccleſiæ recentat, damnato libello, quem contra catholicam Petri Lombardi de Trinitate ſententiam, ſcripſerat Abbas Joachim, qui vulgo Propheta dictus fuit.

Nec tamen damnatur Inſtitutio Monaſterii Florenſis, cujus idem Abbas conditor fuit: nam nec ipſe reprobatur vel damnatur, quia non fuit pertinaci ſpiritu & opinione ſingulari, *duræ frontis obſtinato piaculo*, ut eleganter Theodoſius loquitur, in Nov. *de Judæis, Samarit. Heret. & Pag.*

Aliter, damnato auctore, ejus quoque ſcripta, libri & opera omnia damnantur. *Cap. Fraternitatis* 4. infra *de Hæreticis*. Non fuit ergo damnatus Abbas Joachim, ſed liber Abbatis: & contra damnatur Almaricus, quem *impium* hoc loco vocat Pontifex. De Almarico vide *Rigordum, de Geſtis Philippi Auguſti*, & *Nauclerum, Generatione* XL.

AD TIT. II. *De Conſtitutionibus*

SUMMARIUM.

PRIMA ſalus eſt, rectæ Fidei regulam cuſtodire, deinde a conſtitutis Patrum nullatenus deviare, ait eleganter Papa Hormiſda in can. *Prima ſalus* 25. q. 1. Recte ergo poſt titulum de Fide Catholica, datur titulus de Conſtitutionibus. Conſtitutiones vocamus Jus ſcriptum, nam ut Jus Civile dividitur in Jus ſcriptum, & non ſcriptum, §. *Conſtat, Inſtit. de Jure Nat. Gent. & Civ.* ſic & Jus Pontificium, *can.* 7. *Synodi VII. in Trullo*. Jus ſcriptum eſt, tam ex veteri, quam ex novo Teſtamento. Nam ut Vincentius Hiſpanus in Gloſſis MS. Collectionis I. *Bernardus Præpoſitus Papienſis, qui primum Decretales compilavit, diverſa Extravagantia Romanorum Pontificum, & auctoritates veteris & novi Teſtamenti compilare voluit*. Ut ergo Juriſconſultus ait, *poſteriores leges ad priores pertinere, niſi contrariæ ſint*: ſic nova lex Gratiæ veterem legem in pleriſque non abrogavit, ſed confirmavit ut rectam & omnia mala prohibentem, *cap.* 4. *hoc. tit.* Abrogavit vero in myſticis & cærimonialibus, ut loquuntur, quia translato Sacerdotio, neceſſe eſt ut legis translatio fiat, *cap.* 3. *hoc tit.* quæ tamen myſtica, ut Gratianus ait in can. finali, §. *His itaque, diſt.* 6. ſecundum moralem intelligentiam mutata non videntur, etſi quantum ad ſuperficiem mutata videantur.

His ergo divinis legibus potiſſimum fundatur Eccleſia:

Quas ſubſequuntur Statuta canonum, quæ, ut legibus traditum eſt, in *l.* 3. *C. de legibus*, ab omnibus ſunt obſervanda, *cap.* 1. *hoc tit.* Et ita recte Hincmarus ep. 7. cap. 27. collata *l.* 2. *C. Theodoſ. hoc tit.* quæ vult neminem ignorare vel contemnere leges, cum *can. Nulli, diſtinct.* 38. in quo idem Ceſti-

Digitized by Google

leſtinus Pontifex de canonibus ſcribens, eleganter ait, *non fruſtra eccleſiaſticas regulas vel ſacras leges inaniter eſſe promulgatas, ſed regulari atque legali ordine eſſe exequendas.*

Quod autem eſt in *d. cap.* 1. ex Concilio Meldenſi, videtur proprie pertinere ad canones Gallicanos, quorum meminit Papa Hormiſda, in *can. Si quis Diaconus* 50. *diſt.* hos enim, tanquam ſuperfluos & inutiles, quoſdam neotericos Romanos rejicere conqueritur Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus, in libello contra legem Gundebaldi, ad Ludovicum Imperatorem; & in libello de diſpenſatione rei eccleſiaſticæ. *Sed melius eſt*, inquit, *horum canonum ſequi auctoritatem, quam proprium ſenſum*. Et hoc eſt, quod *cap.* 1. nominatim ait, *nemo ſuo ſenſu, ſed canonum auctoritate ducatur, nec prudentiæ ſuæ innitatur, ſed Patrum Decretis*, *cap.* 5. *hoc tit.* Canones enim, ut Conſtantinus ait, in Epitome canonum lib. 1. Juris Orientalis, vel ſunt ſanctorum Apoſtolorum, vel œcumenicarum Synodorum, vel Synodorum particularium, vel ſanctorum Patrum.

Sequitur nobiliſſima pars Juris ſcripti ex Conſtitutionibus Romanorum Pontificum, quæ omnes adſtringunt, *cap. ult. hoc titulo*. Ad Romanum enim Pontificem proprie pertinet in Eccleſia Dei jura condere & interpretari, *cap. Inter alia* 31. *de ſent. excom.* Quod & de Imperatore Juſtinianus ait, *l. ult.* §. *ult. C. de legibus*. Et generaliter, quod de Imperatore in Jure Civili dicitur, idem dicendum eſt de Pontifice Romano in Jure Canonico; ut recte Alciatus vindicat *cap. ult. lib. ult. Paradox.* Conſtitutionibus vero laicorum Eccleſia non tenetur, *can. Bene* 96. *diſtinct. cap. Quæ in Eccleſiarum*, & *cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, hoc tit.* quia lege Dei, non lege ſæculi vivit, *cap. Filius, de Teſtam.*

Sed ſicut leges non dedignantur ſacros canones imitari: ita & ſacrorum canonum auctoritas Principum Conſtitutionibus adjuvatur, *cap.* 1. *de op. novi nunc.* Solet ergo aliquando Eccleſia probare Conſtitutiones Principum, quarum auctoritate frequenter utitur in his libris. Quod & Eugenio Papæ objicere videtur D. Bernardus, *lib.* 1. *de Conſiderat. cap.* 4. *Et quidem*, inquit, *quotidie perſtrepunt in palatio leges, ſed Juſtiniani, non Domini.*

Et valde notandum cenſeo, *d. cap. Quæ in Eccleſiarum*, & *cap. Eccleſia S. Mariæ*, & *can. Bene*, non eſſe de Conſtitutionibus Principum, ſed de Statutis Civitatum, & Formis Magiſtratuum, Præfectorum Prætorio, & Senatorum urbis Romæ.

Sunt & Statuta Eccleſiarum vel Capitulorum obſervanda, quæ nituntur canonicarum Sanctionum auctoritate; ut de augendo vel minuendo numero Canonicorum vel Dignitatum ſecundum facultates Eccleſiæ, *cap. Cum acceſſiſſent*, & *cap. Cum Martinus, hoc tit.* Quod lego nominatim contineri in veteri Statuto antiquæ Eccleſiæ Lugdunenſis, de certo Canonicorum numero; juxta canonicas Sanctiones, certum numerum fuiſſe conſtitutum. Aſpergit & aliquid Raymundus, de Statutis Univerſitatum vel Academiarum, *in cap. Ex literis.* Has enim magis eſſe eccleſiaſticas quam ſæculares, colligere licet ex *cap. Quod Clerici*, infra *de Foro competenti*, & ex *cap. Quia in cauſis*, infra *de Procurat.*

Ad

Digitized by Google

Ad ejuſd. Tit. Capit. *Cum Martinus*. IX.

LIBER SINGULARIS.

Innocentius III. * Clucienſi Epiſcopo. * *alias* Flugienſi, *forte* Cluſienſi.

CUm Martinus Ferrarienſis (Canonicus F. B. & B. & G. Canonicorum Ferrarienſium, & Magiſter G. Ferrarienſis Capituli Procurator, ad ſedem Apoſtolicam acceſſiſſent ſuper quæſtione quam de præbendis & reditibus habebant ad invicem dil. fil. n. tt. ſanctæ M. in Coſm. Diac. Cardinalem eis conceſſimus auditorem, coram quo) dictus M. pro ſe ac quatuor ſociis ſuis propoſuit, quod Ferrarienſes Canonici, ut eo amplius ſuos reditus augmentarent, quo proventus Eccleſiæ (qui dividi conſueverant inter plures) in uſus cederent paucorum, quatuordecim præbendas tantum, præter id, quod menſæ communiter deputarunt, in eadem Eccleſia contra antiquam conſuetudinem ſtatuerunt. Poſtmodum vero contra conſtitutionem ipſam voluntarie venientes dictos quinque in Canonicos receperunt, nullis præbendis adſignatis eiſdem. Et licet eorum reditus non modicum fuerint augmentati, nondum tamen eis voluerunt ex ſuperexcreſcentibus reditibus providere.

Verum ex * adverſo fuit propoſitum, quod quatuordecim præbendarum numero in Ferrarienſi Eccleſia inſtituto, & Apoſtolicæ protectionis præſidio roborato; cum una in eadem Eccleſia præbenda vacaſſet, ad quorumdam inſtantiam duos ad eam, & poſtmodum ad preces Epiſcopi, dictum M. & quendam alium ſine præjudicio dictæ conſtitutionis in Canonicos receperunt: ita quod Canonici de canonia nihil perciperent, donec primi duo eſſent præbendas integre adſecuti. Cumque per Canonicorum induſtriam fuerit procuratum, ut ex poſſeſſionibus, quas Eccleſia tempore longo poſſedit, plures eis reditus ſolverentur: ſuperexcreſcentes communi menſæ, quæ minus ſufficiens fuerat, deputaverunt: quos dicti quinque ſibi poſtmodum petierunt contra Capituli conſtitutionem in beneficium adſignari. (Quia vero ſuper his plena nobis, ſicut idem Cardinalis aſſerit, exhiberi non poterat certitudo, cauſam ipſam tuo examini duximus committendam.) Mandamus quatenus cum in conſtitutione prædicta, & confirmatione ſed. * *al.* diverſo.

apoſt,

Digitized by Google

apoſt. vel fuerit vel eſſe debuerit, ſicut conſuevit, expreſſum, niſi in tantum excreſcerent Eccleſiæ facultates, quod pluribus poſſent ſufficere competenter: & iidem Canonici in derogationem ſuæ conſtitutionis, ad * vacaturas præbendas quatuor receperunt ultra numerum conſtitutum: antiquis Canonicis præbendas cum integritate percipientibus conſuetas, ſuperexcreſcentes reditus prædictis Canonicis facias adſignari: ita, quod ſi ex eis pares potuerint cum aliis ſortiri præbendas, quod ſuperfuerit, in communes Canonicorum uſus, (ſicut prius ſtatuerant) ſive aliter, prout melius videbitur, convertatur, revocatis in irritum quæcumque ab alterutra partium in præjudicium alterius poſt motam quæſtionem coram Epiſcopo Ferrarienſi circa præbendas vel poſſeſſiones fuerint innovata.

* *al.* vacantes.

Illuſtriſſimo & Clariſſimo ANT. HEBRARDO SANSULPICIO, Cadurcorum Pontifici & Comiti, JANUS COSTA S. D.

QUod ad Trebatium M. Tullius ſcripſit, ſcævo & ominoſo ſæculo cum iſto fere comparando, Quis tot interregnis Jureconſultum deſiderat? id mihi (Illuſtriſſime Præſul) recte ob os quis poſſit impingere. Quis enim non dicam Jureconſultum, qualem ſe efferre hac ætate potuit unus alterve; non etiam Juris ſtudioſum, quo modeſto titulo etiam peritiores gaudebant; ſed artificium ipſum quis, quæſo, tot interregnis deſiderat? Jure igitur iterum uſurpem quod idem ad eundem: timeo tandem, ne parum nobis omnibus hoc artificium proſit. Nam ut magno cum doloris morſu, boni quotidie experimur,

Non ex jure manu conſertum, ſed mage ferro
Rem repetunt.

Ideoque tacito quodam conſenſu immanis & imperiti populi paulatim abit in deſuetudinem præclariſſima diſciplina, ſine qua vita civilis conſiſtere non poteſt: caveamus etiam (quod magis de jure Pontificio, quam de Civili timendum eſt) ne de exilio cogitandum ſit, vel, ut noſtri loquuntur, libera fuga. Et huic quidem, Pontificio nempe, jam ſæviſſimum bellum indictum eſt a nefaria quorumdam opinione, qui id tanquam inconditum deſpicatui habent. Bene Juri Civili fuit per eruditos viros, quos cum veteribus comparandos, gentis noſtræ præcipuo ornamento, tulit hæc ætas: Bene (inquam) Juri Civili fuit, quod fœda barbarie longe lateque pretioſiſſima quæque in eo populanti, jam non maculoſum, non turgidum, ſed ſua naturali pulcritudine exſurgat: habeatque, ut ceteræ diſciplinæ, ſua delinimenta, quibus quantumvis deſpicaces animi capi & deliniri poſſunt. Ut huic Pontificio Juri bene tandem ſit, imo potius ne, ut cæpi dicere, male ſit, nitamur omni opera, omni-

omnique ſtudio, firmis animis & pectori firmo. Ac ut in Jure Civili ab injuſta ſervitute adſerendo, ingenuitatis ornamenta, ſtemmata, ſtatitas, titulos, omnes denique temporum fideliſſimos teſtes, undique conquirentes, boni adſertores quotidie repetunt, ut jam de natalibus ſuis nemo bonus judex in hac liberali cauſa datus dubitare poſſit: ita etiam in iſto vindicando, quod huic affinitate quadam conjunctum eſt, repetenda ſunt primordia, incrementa, progreſſus; & ſi quæ etiam tanquam fugitivo inuſtæ notæ ſunt ab imperitis hominibus, qui id (ut Tertullianus loquitur) fecere ſubvirbuſtum, deleantur & oblitterentur. Et, ut apertius dicam, ex libris quos quotidie in hanc rem terimus, judicium maxime deſiderat volumen Gratiani; compilatum illud quidem ex aliis multis quæ jam ejuſdem generis edita fuerant ab Iſidoro, Creſconio, Anſelmo, Cardinali Deuſdedit, Burchardo, Ivone Carnotenſi, & ſi qui alii ſunt; additis etiam quibuſdam ex novis Conciliis, ex libris veterum Patrum, reſcriptiſque Pontificum, aliquando male rei, de qua tractat, appoſitis, ut in eo præcipue adhibenda cautio ſit: nam & ſæpe vel unius vocula occaſione contorquet perperam ſententiam totam. Quod vero in eo additur vulgari Paleæ nomine, id eadem forma poſitum puto, qua in libris Baſilicωn citatur paſſim ὁ παλαιός, ex ſuperioribus legum interpretationibus Græcis ad Jus Romanum; & qua in Codice Wiſigothorum citatur frequentiſſime Antiqua. Sed & hæc obiter dixiſſe ſufficiat, ne ab hujus agri tanquam ſterilis cultura avocentur præclara ingenia. Nam mitte quæ de naſcentis Eccleſiæ primordiis, moribus, inſtitutis; quæ ex collatione Conciliorum Græcorum cum Latinis interpretationibus; quæ ex omnis ævi omniſque memoriæ hiſtoria, qua indigent fere omnes Pontificum Decretales Epiſtolæ, erui poſſunt: & alia ejuſdem generis oblectamenta, qualia habet in ſe hoc Jus recondita multa; ut veterum ſapientum ethnicorum præclaras ſententias, Poetarum etiam, tam Græcorum, quam Latinorum, minime reſpuat: quo apparatu ſi quis accipiat ſeveros iſtos rerum æſtimatores, ſat ſcio, jam amplius non erit vis ſenio & faſtidio diſciplina hæc. De qua ad te, Illuſtriſſime Præſul, cui hæc omnia accuratiſſime cognita ſunt, jam ſat multa præfatus videor. Nam & de omni hac viſione (ut veteres loquebantur) opus erat verbo tantum. Sed & reddenda mihi ratio fuit interpretationis meæ, quam feci ad Capitul. Cum Martinus Ferr. de Conſtitutionibus, omnium, ut ſcis, quæ in hoc Jure extant, longe difficillimum. Nam a veteribus interpretibus recedere me invenies, ac plane captare me hanc interpretandi methodum, quam ſuperioribus annis bono Reipublicæ litterariæ docuerunt divini viri, quorum ſacris initiatus fui. Id ego quantum quantum eſt, & alia multa quæ ad hoc Jus obſervata habeo, jampridem tibi devoveram. Ad Jus enim Pontificium lucubrationes, cui potius quam Pontifici, qui hoc Jus omneſque bonas artes apprime callet, debeantur, non invenio. Abunde mihi ſane ſatisfecero, ſi id tibi

quadam in parte placuiſſe mihi conſtet; nec deerit animus audiendi majora, quæ quotidie adorno. Tuæ fortaſſean laudis hoc non leve erit incrementum, ſi tui homines, tuis auſpiciis, in re tam præclara, tam Reipublicæ utili, aliquid tentent. Ego quid præſtare incipiam, ex his quæ ſequuntur, quæſo, candide tuo more dijudica. Vale, Illuſtriſſ. Præſul. Ducone Cadurcor. A. D. CAL. JANU. CIↃ. IↃ. XCI.

DESIDERAT omnino hoc Caput, ut quædam de Canonicis, eorumque præbendis, prius breviter dicamus, antequam ejus ſpecies proponatur.

Canonici omnes Clerici primum dicti fuerunt, quod nominatim Balſamo notat ad cap. 6. *Epiſt. D. Baſil. ad Amphil.* quod etiam erudite obſervantem audivi, virum divini & humani Juris peritiſſimum, Franciſcum Roaldum, Doctorem meum, ex Concilio Niceno, cujus verba extant in *can. Quoniam multi*; 47. *diſtinct. can. Quoniam multi*, 14. *q.* 4. In Græco eſt, πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι. Hervetus recte, *multi qui in canone recenſentur:* quod uno verbo verſio priſca, *Clerici*; minus apte neſcio quis, *multi ſub regula conſtituti*.

Porro Clerici qui in canone recenſentur, quique Canonici omnes dicebantur, illi ſunt, qui ſacræ militiæ nomina dantes, in albo Eccleſiæ ſive matricula ſcribebantur, quam D. Auguſtinus *de vit. & morib. Cler. Serm.* 2. tabulam vocat: *Delebo* (inquit) *eum de tabula Clericor.* & Arelat. Syn. *decreto* 44. mentio fit eorum, quorum nomina in matriculis Eccleſiæ habentur, & in *c. Contumaces*, 50. *diſtinct. Reſcripti*, inquit, *in matricula gradum ſuum dignitatemque recipiant*. Inde *Matricularii*, quod nomen in idiotiſmo retinemus, *Marguilliers*, ſed longe diſpari officio.

Hoc autem ab armata militia in cæleſtem invectum eſt, ut pleraque alia multa. Milites quidem auctore Vegetio, *lib.* 1. *cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 3. matriculis inſerti jurabant militare ſacramentum, & punctis ſcripti; quæ ſtigmata tyronum in *l.* 3. *C. de fabricenſibus lib.* 11. & hoc ſenſu accipienda ſunt ſtigmata apud D. Paulum *ad Galat. cap. ult.* Illo enim loco ſe militem & militiæ Chriſti adſcriptum profitetur. D. Auguſtinus *lib.* 2. *contra Parm. Si forte illum militiæ characterem in corpore ſuo non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit; ac prece fuſa, & impetrata jam venia, militare cœperit, nunquid homine liberato atque correcto character ille repetitur?* Cæleſtis igitur militiæ characterem ſe habere profitetur Apoſtolus. Equidem, ut militibus præſtabantur annonæ & ſtipendia; ſic Clericis ſacram militiam profitentibus datæ fuerunt de publico frumenti diſtributiones, ex lege Conſtantini, ut nominatim Sozomenus ſcribit *cap.* 5. *lib.* 5. Theodoretus vocat, *lib.* 4. *cap.* 4. τοῦ σίτου τὴν σύνταξιν. Et ita exaudiendus Cedrenus in Michaele Paphlagonio, cum ſcribit de Theophane Archiepiſcopo, Clericos apud Imperatorem conqueſtos fuiſſe, quod ex lege [illegible] eis debitum non redderetur; quod non fideliter reddit interpres. ex lege, id eſt, ex lege Conſtantini, qui, ut idem Sozomenus ait, *Eccl. Hiſt. Tripart. lib.* 1. *cap.* 9. ex unaquaque civitate detrahens publico, certum vectigal Eccleſiis Cleroque diſtribuit.

Multa ab armata militia, ut cœpi dicere, cæleſtis hæc retinet. Nam & quemadmodum illa ſuos juniores, de quibus *in l.* 12. & 18. *C. Th. de tyronib.* & alibi paſſim, quorumque utilitas oſtenditur in eo libello, qui *de bellicis rebus* extat

in

in ſine *Notitiæ Imperii*, his verbis: *Verum*, inquit, *quia nonnunquam bellorum ruina, aut faſtidio caſtrenſium munerum, deſerta militia de ſumma integritatis intercidit; tali remedio hujuſmodi damna ſupplenda ſunt, ſcilicet ut centeni aut quinquageni juniores, extra hos qui in matriculis continentur, habeantur in promptu, armis exerciti, & minori, utpote tyrones, ſtipendio ſublevati; in locum amiſſorum, ſi res ita tulerit, ſubrogandi*. Qui locus & munus & nomen juniorum explicat. Ut illa, inquam, armata militia ſuos juniores, ita & hæc; nam illorum frequens mentio in his libris. Juvenes, in *l.* 10. *C. Th. de Epiſcop. & Cleric. Ut Eccleſiarum cœtus concurſu populorum ingentium frequentetur, Clericis ac juvenibus præbeatur immunitas*. Juniores in Eccleſia qui fuerint, collige ex his Zoſimi Papæ verbis, quæ extant in *Decretis ſuis*: *Hæc a ſingulis gradibus obſervanda ſunt tempora; ſi ab infantia Eccleſiaſticis miniſteriis nomen dederit, & inter lectores ad xx. ætatis annum continuata obſervatione perduret*. In teſtamento D. Remigii Rhemenſis Epiſcopi, *Lectoribus, Oſtiariis & junioribus ſolidos octo jubeo dari*. Ex laudo, quod in *cap.* 2. *de for. compet.* Burchardus & quidam antiqui habent: *Nullus judicum neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut juniores Eccleſiæ*. Rectius, meo judicio, quam vulgati, *minores Eccleſiæ*.

Sed redeamus ad annonas Clericorum, quorum erogatio facta fuit per pyttacia, exemplo militaris diſtributionis, in *l. Actuarii C. de erog. milit. an.* ut inde etiam remanſerit corruptum *pitantiæ* verbum, in *cap. Cum ad monaſterium, de ſtat. Monach. & canon. regul.* in idiotiſmo, *la pitance*: quod nos docuit V. C. & eruditiſſimus G. Maranus, firmiſſimum utriuſque Juris columen. Sane, quemadmodum his qui in certaminibus ſacris victores coronabantur, poſtquam in civitatem ſuam disjecta parte muri, ut Sueton. ſcribit in *Neron.* recepti erant, præſtabantur annonæ toto tempore vitæ ſuæ, auctore Vitruvio *init. lib.* 9. quod in illis patria honorabatur; nam & Plinio teſte palam pronuntiabatur patriam in illis coronari: ſic etiam juſtiorem ob cauſam Clericis, quorum vita, religione, doctrina univerſitas Chriſtianorum honoratur, de publico præſtari annonas æquiſſimum fuit, tanquam victoribus in certaminibus vere ſacris: Atque ita ſtudioſus, qui Jus Pontificium cum Civili conferre diligenter ſolet, quod de præmiis & commodis illorum ſtatui obſervat, in *l. Commodis, de re jud. l.* 7. *C. Quæ res pig. obli. poſſ.* reperiet etiam locum habere in annonis Clericorum. *l. Jubemus.* 20 *C. de ſacroſ. Eccl. cap.* 1. *extra de fidejuſſorib.*

At Clericis quidem annonæ datæ fuerunt, qui divino cultui miniſteria religionis impendunt, ut eleganter ait *l.* 2. *C. Th. de Epiſc. & Cler.* qui ſacra peragunt, & pro ſalute omnium vota, preces, ſupplicia (ut veteres loquebantur) Deo faciunt. Cæteris vero, qui ſane longe diſſimiles fuerunt, Monachis, veteribus dico, nihil de publico datum fuit, quod Philoſophiam profitentes, abjectis rebus omnibus privatim Deum colerent: nam & eorum inſtitutum nominatim Philoſophiam vocat Imperat. Majorian. in *Novell. de ſanct. & vid.* Salvianus Maſſilienſis Epiſcop. *lib.* 2. *ad Eccl. Cathol. Ergo, & non alia, opinor, cauſa, religionis Philoſophiam adpetivimus*. Ita etiam D. Baſilius librum illum, quo in cœnobiis degentibus præceptiones dat, exorſus eſt: *Qui Chriſti Philoſophiam elegit*, &c. Sed illis, ut dixi, nihil de publico datum fuit; quod, ut eſt relatum ex D. Hieronymo, in *c. Alia cauſa* 16. *q.* 1. *Alia cauſa eſt Monachorum; alia Clericorum; Clerici oves paſcunt, ego paſcor; illi de altari vivunt; mihi ſecuris quaſi ad radices infructuoſæ arboris ponitur*. Qua de re extat elegans Gemiſtii Ple-

Digitized by Google

thonis ſententia in *Oratione* 1. quam fecit *de rebus Peloponeſ. Ad Manuelem Imper.* (quem ego auctorem ex iſto loco non dubito vindicare Chriſtianis) *Sacerdotibus quoque majoribus, tanquam pro republ. conſecratis, Helota totidem, quot fere primariis militibus concedantur; qui quidem nec mulierum nec liberorum graventur cura. Qui vero Philoſophia ſtudium ſibi tribuant, hoc autem prætextu publicorum bonorum volunt participes fieri: iis publicum quidem nihil tribuatur; ſed & ſuis quidem abſque onere fruantur; & nec ipſi quid conferant, nec de publico quicquam capiant, æquum eſſe dixerim, talique vitæ generi congruum. Ut autem publicis quoque iſti fruantur, nec ipſos, nec rempubl. ullo pacto decere. Cum enim, qui collationes iſtas pendunt cuſtodibus publicis, mercedem hanc laborum, quos pro communi ſalute perferunt, attribuant; iſti ſane publico quidem nullo munere fungantur, cum alii ſint pro Republ. conſecrati; ſed relictis rebus, ut aiunt, & privatim Deum colunt, & ſuam ipſorum procurant ſalutem.* Hæc ille, ex quo etiam notatu dignum eſt, quod paulo poſt ſubjicit; horum alios Philoſophiæ ſtudium ſibi tribuere, alios tantum otiari ſe aſſerere. quod poſtremum refero *ad l. Quidam ignaviæ, C. de Decurionibus.* Quibus omnibus adde, quod Græcos interpretes obſervare ad *l. Cum de indebito, ff. de probationibus* docuit nos V. Cl. & eruditiſſ. Jac. Cujacius Doctor meus, illis verbis, *vir ſimplicitate gaudens, & deſidiæ deditus*, deſcribi & ſignificari Monachum; ut etiam ex iis deprehendatur Tribuniani manus, quæ hanc legem ferruminavit. Nec mirum igitur ſi nulla eis de publico data fuerunt ſtipendia, cum non militarent vel mœrerent, ſed otio marceſcerent.

Fuit ergo Clericis & eorum Eccleſiis annona certa aſſignata, ut etiam paganorum templis certa prædia, ex quorum locationibus [*des affermes & arrentemens*] ſacrificabant, ut Iſocrates ſcribit in *Areopagitic.* ἐν δὲ τοῖς ἁγιωτάτοις τῶν ἱερῶν, ἀπὸ μισθωμάτων ἄδυον. Habebant & annonas, quæ poſtea a Chriſtianis Principibus ſublatæ fuerunt, & militibus deputatæ. *l. Templorum, C. Th. de pagan.* ut etiam vice verſa militares annonæ Clericis deputabantur; quod tamen fieri prohibet conſtitutio Græca, quæ extat in *Egloga Baſilicon*, & debet eſſe xx. ſub titul. *C. de ſacroſ. Eccleſ.*

Porto hæc omnia ſacra miniſteria peragentibus præſtita ſtipendia, non tanquam redemptæ religionis pretia, ut Tertullianus loquitur in *Apologetico*; ſed tanquam honoraria eis præſtabantur. quo nomine etiam vocari invenio, quæ ex judiciis & Eccleſiis egentibus dabantur in *conſtit. Græca*, quæ debet eſſe xx. ſub *titul. C. de hæretic.* Nam & idem eruditiſſimus vir in eodem libro paganis objicit templorum vectigalia, religionem mendicantem, deos mendicantes. Sane Platoni ſapientiſſimo Philoſophorum, in Dialogo cui titulus Eutyphro, falſæ religionis ſignum eſt merx & pretium. Sed placet in hanc rem Tertulliani adferre divina verba: *Præſident probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti: neque enim pretio ulla res Dei conſtat; etiam ſi quid arcæ genus eſt, non de oneraria ſumma, quaſi redemptæ religionis congregatur, modicam unuſquiſque ſtipem menſtrua die, vel quum velit, & ſi modo poſſit, apponit. Nam nemo compellitur, ſed ſponte confert.* Juſtinus Martyr in *Apologet. ad Anton. Pium Imp. Quibus copiæ ſuppetunt, ii ſi volunt, ſuo quiſque arbitratu quod vult largitur, quodque colligitur & cogitur, apud eum qui præeſt, reponitur.*

Hæc veteres illi de primis illis Chriſtianis, qui omnes Clerici fuiſſe videntur, propter communionem illam, quam inibi Tertullian. laudat loco notiſſimo. Nulla erant apud eos indiſcreta, ut docent *Actus Apoſtolorum*. Joannes Diaconus

de

de vita B. Gregorii lib. 2. *Videbantur paſſim cum eruditiſſimis Clericis adhærere Pontifici religioſiſſimi Monachi, & in diverſis profeſſionibus habebatur vita communis: ita ut talis eſſet tunc ſub Gregorio penes urbem Romam Eccleſia, qualem hanc ſub Apoſtolis Lucas, & ſub Marco Evangeliſta penes Alexandriam Philo commemorat*. Ita igitur fuit prima Eccleſia, de qua etiam videndum quod in collectione Iſidori legimus ſub hoc titul. *de primitiva Eccleſ. & edict. Conſtantini*, ex quo libello ſumptus eſt *c. Futuram* 12. *q.* 1. qui falſo præfert inſcriptum nomen Melchiadis Papæ. Verum ad rem.

A primis illis Clericis, quos generaliter Canonicos dictos fuiſſe probavi, longe diſtant illi Canonici, de quibus deinceps agendum eſt, qui regulæ certæ inſerviunt, & ut ait D. Baſilius, canonem ſibi præſcriptum cuſtodiunt; cujus in Occidente vulgo laudant auctorem D. Auguſtinum. Et illos quidem D. Bernardus ſæpicule vocat in *Epiſtolis*, Clericos regulares; & in inſcriptione *Epiſtol. ad Wilielm. Abbatem Trecenſem*, Clericos Canonicos: *Dom. Wil. Abbati Clericorum Canonicorum Trecenſium*. & ita etiam vocantur in *Capitularibus Caroli Magni*, & *c. In omnibus*, *de Conſecr. diſtinct.* 5. Nam particula &, quam inibi ſciolus adjecit, omnino tollenda eſt, & legendum *Canonici Clerici*. In Epiſtol. B. Gregor. *lib.* 3. *Epiſt.* 3. *Sacerdotes Canonici*. *Denique*, inquit, *Sacerdotes Canonicos praviſſima de ſuis Eccleſiis conſuetudine repellere*, &c.

Porro iſti Clerici in eadem domo vel epiſcopatu, ut eſt in *d. c. In omnibus*, ſive ut D. Auguſtinus *ſermone de vita & moribus Cler.* loquitur, in eodem epiſcopio degebant, veri milites Chriſti, ſub Epiſcopo ſuo vel Præpoſito; exemplo forte armatorum militum, quorum centuriæ, ut Vegetius ait *lib.* 2. *cap.* 13. in contubernia diviſæ erant; ut decem militibus ſub uno papilione degentibus unus præſit Decanus, qui caput contubernii nominetur: unde etiam & in iſtis conſortiis frequens Decani nomen.

Illis igitur communem vitam agentibus, quædam ex his quæ Eccleſiis jam relicta fuerant, *c. Videntes* 12. *q.* 1. præſtabantur, quæ præbendas dixerunt: quali etiam nomine dictas fuiſſe annonas militares, vel neutro genere *præbenda*, ex Plauto, Livio, Agellio & Caſſiodoro jam notatum eſt. & inde etiam Canonici præbendarii mentio in *c. Sanctorum*, 70. *diſtinct.* & quod apud Cedrenum legimus in Baſilio: *Primus Præbatariorum templi martyris Demetrii*. Præbatarios illo loco, Præbendarios noſtros eſſe non dubito, Latino nomine a Græculo detorto; quod huic auctori & Zonaræ frequens eſt: uti etiam ex utraque lingua compoſitis verbis, qualia ſunt, *ſyncellus*, *Drungarius*, *vigla*, & cætera quædam, quæ vide apud Curopalatam, in libello *de officiis Eccleſiæ Conſtantinopolit.*

Sed iſta de Canonicis & præbendis in tranſcurſu notaſſe ſufficiat. Proponamus nunc, his cognitis, ſpeciem vexati Capitis, ac deinde quæ ad eam pertinent tractemus accurate.

Species hæc eſt, quam proponam tam ex diverſis partium allegationibus, quam ex antiqua compilatione, quæ multa, quæ hic ab interpretibus quæſita & tractata ſunt, inutilia reddit. Capitulum Ferrarienſe cum Epiſcopo, ut nominatim ponit antiqua, cum non ſuppeterent Eccleſiæ facultates ad multos Canonicos honeſte exhibendos; juſtiſſima igitur de cauſa, neque enim ponendum eſt pro certo, quod Martinus & ſocii in odium cauſæ Capituli proponunt: vitium enim notant in ſtatuto a Canonicis facto, ut & vice verſa, Canonici vitio-

fas

ſas fuiſſe Martini & ſociorum receptiones, utpote contra Concilia factas, dicebant.

Ponendum igitur, Capitulum Ferrarienſe cum Epiſcopo, cum non ſuppeterent facultates Eccleſiæ, reſtrinxiſſe numerum præbendarum ad quatuordecim. Aliæ ſunt Eccleſiæ, in quibus eſt certus & determinatus numerus Canonicorum, ut plerumque. Aliæ, in quibus certus non eſt numerus: ac in illis etiam in quibus eſt certus, aliquando ſupra numerum, privilegio quodam quis recipitur, ut in Collegiis antiquarum ſodalitatum paganicæ ſuperſtitionis, vetus numiſma Neronis: SACERDOS COOPTATUS IN SINGULA COLLEGIA SUPRA NUMERUM: Sed ad rem. Canonici Ferrarienſes fecerunt ſtatutum de certo Canonicorum numero conſtituendo, ut in *cap. Pro illorum, inf. de præb.* & *cap. ult. de verb. ſignif.* Quem etiam numerum (quod pertinet ad hiſtoriam Capituli Ferrarienſis) poſtea mutaverunt eadem de cauſa, duodecim tantum conſtitutis præbendis. Verum a Paulo II. Pontifice Maximo auctis facultatibus Eccleſiæ, ad numerum, de quo in hoc *Capitulo* agitur, redacti fuerunt, ut narrat Felinus, qui unam ex duabus additis ſe conſecutum fuiſſe ait, ad ſuggeſtionem Herculis Eſtenſis Ferrarienſis Ducis; ut in gratiam ſui Capituli, multa in hoc capite promittat, quæ ſane non præſtat.

Determinatus igitur fuit Canonicorum numerus in Eccleſia Ferrarienſi, ex ſtatuto Capituli; quod etiam ſtatutum auctoritate apoſtolica confirmatum fuit, ut plerumque, ad majorem cautelam, (ut interpretes loquuntur) a Pontifice Romano, qui omnia ſibi in Eccleſia vindicat, etiam de rebus jure ipſo ſatis per ſe firmis, petebantur confirmationes, quod frequentiſſimum eſt in his libris.

Denique poſt ſtatutum & determinatum numerum, Martinum & alios quatuor receperunt ſimpliciter in Canonicos & fratres, nullis eis aſſignatis præbendis, quod etiam jure fit, ut poſtea dicemus: quin etiam auctis facultatibus Eccleſiæ, eas communi menſæ deputarunt: quod nomen in Capitulis remanſit ex illa Clericorum communione, de qua jam dixi. Illis enim, ut nominatim Sozomenus ait *lib.6. cap.31.* erat communis menſa, κοινὴ οἶκοις τε καὶ τράπεζα. Sed hodie hoc nomine intelligitur id, quod in communes Canonicorum uſus cedit, nec cadit in diſtributionem vel diurnam, vel menſurnam, ut Cyprianus loquitur *lib. 4. Epiſtol.* ſic legendum ex codice Anglicano, male vulgo, *menſuram*; vel etiam in annuam, pro more Capituli. Deinde addendum eſt, præbendam unam ex antiquis quatuordecim vacaſſe; quo tempore, an ante receptionem Martini & ſociorum, vel poſt, haud facile eſt ſtatuere, tam ex his quæ in hoc libro, quam ex illis quæ in antiqua compilatione habemur.

Sed quoniam hoc non multum pertinet ad *Cap.* deciſionem, in eo valde laborandum non eſt. Ut ut ſit, nihil certius eſt, nullam neque Martino, neque aliis quatuor aſſignatam fuiſſe præbendam: nam qua fronte vel Martinus, vel quivis ex aliis, contra Capitulum litigaret, ſi quid eis aſſignatum fuiſſet? Nemo agit, ut ex contextu apparet, de integranda ſibi præbenda; ſed de aſſignanda de præbenda ſibi. Et ſuper eo mota quæſtio fuit coram Epiſcopo Ferrarienſi, quæ poſtea ad ſummum Pontificem delata fuit per appellationem: & in ea lite coram ſummo Pontifice ventilanda, conſtitutus fuit procurator Martinus, ut nominatim ponit antiqua; ita ut fruſtra in hujus *Cap.* interpretatione impleant Doctores paginas integras, dum quærunt utrum Martinus, qui conſors erat ejuſdem litis, pro ſoliis ſuis ſine mandato agere potuerit.

Porro

Porro ſummus Pontifex dedit eis, ut fit, auditores Cardinales quoſdam, & coram auditoribus primum audiamus Martinum jura ſua proponentem. Ait igitur primum, ut magis atque magis de nullitate ſuſpectum reddat Canonicorum ſtatutum, eos, ut amplius ſuos reditus augmentarent, (verba ſunt Innoc.) ut uberiores & ampliores diſtributiones perciperent, diminuiſſe numerum Canonicorum; atque deinde contra ſtatutum, eum atque alios quatuor in Canonicos & fratres recepiſſe, nullis tamen poſtea aſſignatis præbendis, quamvis aucta fuiſſet facultatibus Eccleſia.

Hæc eſt propoſitio Martini & intentio, quam eludunt Canonici exceptionibus multis. Dicunt enim ſtatutum illud juſtiſſima de cauſa factum fuiſſe, atque auctoritate Sedis Apoſtolicæ confirmatum; & ſi quos poſt ſtatutum receperunt in Canonicos & fratres, eos vitioſe & inutiliter receptos fuiſſe. Nam, ut dicunt, cum una in eadem Eccleſia præbenda vacaſſet, ad illam præbendam duos ſimul receperunt, ad inſtantiam quorumdam: notant duo certiſſima vitia contra canones & Concilia in receptione. Primum viderunt interpretes. Secundum prætermiſerunt non ſine flagitio. Primum quidem, quod contra Concilium Turonenſe, quod inhibet ſectionem præbendarum, illi duo recepti fuerunt, *capit. Majorib. inf. de præbend.* Secundum, cum ad inſtantiam alterius quis recipitur; quod, cum libera debeant eſſe vota & ſuffragia eligentium; rejectis diſtinctionibus quas ex Gratiano hauriunt, omnino canonicum non eſſe oſtendemus.

Hæc ſunt igitur jura, quibus prima illa receptio inutilis & nulla redderetur, ita nempe facta, ut a Canonicis proponitur. Alios vero duos, Martinum nempe, & quemdam alium, receperunt ad preces Epiſcopi, ſub hac conditione, ut ipſi nihil perciperent, donec primi duo eſſent integre præbendas aſſecuti: quod etiam eſt contra Concilium Lateranenſe, quod nempe recipi prohibet ad beneficium non vacans, *cap. Nulla, inf. de conceſſ. præbend.* nam illa receptione ingeritur votum captandæ mortis alienæ, *cap. Tuæ fraternitatis, de præbend.* Ergo horum quatuor, qui contra Capitulum litigant, inutilis & nulla eſt receptio, utpote contra Concilia facta. Hoc recte quis concludere poteſt ex allegationibus Capituli.

Sed quod viros eruditiſſimos etiam mirari audio, cum initio *Capitul.* propoſitum fuerit, quinque Canonicos receptos fuiſſe; cur hic de quatuor tantum verba facit? vel, ut apertius dicam, quare contra quatuor excipiunt tantum Canonici Ferrarienſes? Quod etiam gloſſa quærit hoc loco, addita hac ratione, de quinto non fieri hic mentionem: *quia forte*, inquit, *Capitulum non confitebatur illum elegiſſe.* Ego dixerim hanc eſſe Capituli Ferrarienſis intentionem, numerum Canonicorum in Eccleſia retinere; ideoque, ut poſuimus, una præbenda ex quatuordecim vacante, quatuor excluſis receptionibus, ut jure ipſo nullis, non ægre ferrent ad præbendam vacantem admitti quintum. Nam ſic nihil fit contra ſtatutum, excluſis nempe & rejectis aliis quatuor, quos vitioſe receperant. Sed ad rem.

His omnibus ab utraque parte coram auditoribus invicem propoſitis, retulerunt Cardinales ſummo Pontifici, non illis conſtare de receptionibus factis ſecundum allegationes Canonicorum: conſtare quidem Martinum & ſocios in Canonicos & fratres fuiſſe receptos, habere locum in ſtallo, vocem in Capitulo; ſed non conſtare eos vitioſe contra Concilia fuiſſe receptos. Quibus rationibus motus ſummus Pontifex Innocentius III. qui fuit Juris peritiſſimus, (hæc eſt vera deciſio) mandat, quod cum ſemper in confirmatione apoſtolica circa ſtatutum,

hoc

hoc tacite intelligatur, niſi in tantum excreverint Eccleſiæ facultates, ut pluribus poſſint ſufficere competenter; atque ita, non obſtante confirmatione apoſtolica, contra quam etiam eos ad vacaturas præbendas recepiſſe Martinum & ſocios, conſtabat: mandat, inquam, his rationibus motus, ex ſuperexcreſcentibus reditibus, dictis quinque aſſignari præbendas.

Quam deciſionem ſive reſcriptum Innocentius IV. Pontifex maximus, in ſuo illo *Apparatu*, putat continere diſpenſationem contra jus commune; hac ratione motus; quod in hoc *Capitul.* nominatim ſcriptum ſit, dictos Canonicos ad vacaturas præbendas fuiſſe receptos; quod eſt, ut dixi, contra Concilium Lateranenſe. Sed nihil eſt certius, ut puto, quam dicere hoc ideo ab Innocentio III. in hoc *Capit.* additum fuiſſe, ut oſtenderet, hoc ex omnium allegationibus apparere, receptos eos fuiſſe in Canonicos & fratres in jus canoniæ; quod & gloſſa ſubodorata eſt: non quidem nominatim ad vacaturas præbendas; nam hoc eſt omnino contra Concilium Lateranenſe; ſed tacite, ut in *capit. Relatum, inf. de præbend.* de quo amplius dicemus ſuo loco & ordine. Nam ex eo, quo quis receptus eſt in Canonicum, debetur ei præbenda. Recipere aliquem in Canonicum, & in ipſa receptione promittere ei præbendam proxime vacaturam, eſt contra Concilium Lateranenſe. At ſimpliciter recipere in Canonicum & fratrem ſine ulla promiſſione vacaturæ præbendæ, non eſt contra Concilium.

Hæc eſt ſpecies certa, ni fallor, & ſententia *Capitul. Cum Martinus*, quæ etiam belliſſime confirmari poteſt ex ſimili ſpecie *Capitul. Cum ſuper, inf. de conceſſ. præbend.* ut hujus noſtri quaſi ſumma ſit, & nitatur iiſdem rationibus, quibus nititur illud. Nam & in eo cum quis ſimpliciter in Canonicum & fratrem receptus fuiſſet in Eccleſia Tridentina, & ex ea receptione, ex eo jure, canonice deſideraret ſibi aſſignari præbendam, opponebatur ei receptionem ſuam vitioſam fuiſſe, utpote contra Concilia factam: cujus oppoſitionis nulla habita ratione, cum conſtet eum in Canonicum fuiſſe receptum, mandat ſummus Pontifex ei præbendale beneficium aſſignari.

Sed propoſita & enarrata diligenter ſpecie, nunc quæſtiones quæ ad eam pertinent, ordine tractemus. Occurrit primum illa, utrum Canonici ſine Epiſcopo poſſint facere ſtatutum, de augendo vel minuendo Canonicorum numero, quod ab interpretibus varie tractatum fuit. Et ſunt qui putant ex hoc Capite, in quo hoc ita ſimpliciter proponitur, Canonicos feciſſe ſtatutum nulla in litera facta Epiſcopi mentione, poſſe Capitulum ſine Epiſcopo facere ſtatutum? & hujus ſententiæ quis fortaſſean vindex eſſe poterit, hoc argumento? Hi ad quos pertinet electio vel receptio Canonicorum, de communi aſſenſu poſſunt augere vel diminuere numerum præbendarum, *cap. Dilecto, inf. de præbend.* Ac plerumque ad Canonicos pertinet electio, ut in *cap. Eccleſia Vlterana, inf. de elect.* Ergo Canonici, ad quos pertinet electio, poſſunt ſine Epiſcopo facere ſtatutum de augendo vel minuendo numero Canonicorum. Quod quis facilè admitteret illo caſu, quo dixi, cum electio Canonicorum pertinet ad Canonicos, non ad Epiſcopum.

Verum enimvero nihil eſt certius quam dicere, communi jure nihil ſine Epiſcopo agere poſſe Canonicos in rebus hujuſmodi; & ſi aliter receptum ſuit in quibuſdam Eccleſiis, id eſſe ex conſuetudine quadam: ergo non ſecundum jus commune. & nominatim in dict. *cap. cum Eccleſia*, ponitur hanc eſſe generalem conſuetudinem Tuſciæ, contra quam pugnat jus commune, ut ibi tradite no-

tat

tat gloſſa, quam plurimum laudo, & eſt in hunc locum notatu digna. Hi igitur ad quos pertinet electio, ex jure communi nempe, id eſt, Epiſcopi cum Canonicis, poſſunt facere ſtatutum. Atque ita eſt accipienda regula quæ ponitur in d. *cap. Dilecto*; & nominatim, ut poſui, hoc additur in antiqua, in ſpecie hujus *cap. Cum Martinus*, Canonicos cum Epiſcopo feciſſe ſtatutum; ut fruſtra ab hoc *cap.* auxilium petant contrariæ ſententiæ vindices. Porro ſententiæ meæ fundus eſt *cap. Cum conſuetudinis*, *inf. de conſuetud.* quod omnino ſine Epiſcopo prohibet in Eccleſiis ſtatuta fieri.

Sed reſtat & alia dubitatio, utrum & eo caſu apoſtolicæ Sedis auctoritas neceſſaria ſit; quod quidam putant ex *capit. ult. de verb. ſignificat.* Adde quod in *cap. Pro illorum*, *inf. de præbend.* id ſe indulgere ait ſummus Pontifex Canonicis, qui id ſibi permitti petebant: ergo cum ſit indulgentia, non licet Canonicis de jure communi, ſine auctoritate ſummi Pontificis. Sed obſerva non obſtare quod proponitur in *dictis locis*: nam, ut jam dixi, ad majorem cautelam (ut Doctores loquuntur) etiam id, quod jure communi permiſſum erat, petebatur ab apoſtolica Sede. Exemplum proponit gloſſa in *cap.* 1. *de Reſcript.* ex *cap. Etſi Chriſtus*, *de jurejurand.* & *cap. Si adverſ. de hæret.* & ex *cap. Quamvis*, *de procurat.* Sed a poſtremi vera ſententia & ſpecie, jubeo veteres omnes abſtinere manus; nam & ipſis incognitum fuit vetus Jus Francicum, ex cujus cognitione pendet vera interpretatio, quam primus, ni fallor, indagavi. Univerſitas Pariſienſis petit in eo a ſummo Pontifice permiſſionem litigandi per Procuratorem, quod Jure communi licitum eſſe reſpondet Innocentius III. atque ita illis inſtituendi Procuratorem concedit facultatem. Quærunt gloſſæ, cur id ſibi a ſummo Pontifice permitti poſtularet Univerſitas quod per jus commune licebat, nec inveniunt. Sed id ego tibi ex Jure Francico expediam, ſecundum quod nemo litigare poterat per Procuratorem, niſi prius a Rege gratiam obtinuiſſet; quod docet *vetus ſtylus Parlamenti* Latine conſcriptus, & in *ſumma Rurali: Le Roy baille grace à plaider par Procureur.* Reſpiciens igitur ad illud Univerſitas Pariſienſis, quum ſe eccleſiaſticam potius eſſe quam laicam profiteretur, gratiam litigandi per Procuratorem a Pontifice potius petere ſe debere putabat, quam a Cancellaria Regis; cum quo etiam fere circa hæc tempora graves contentiones habuit, ut de ſedibus mutandis cogitaverit, ut hiſtoria docet. Id igitur indulget Pontifex, quod ſecundum jus commune licitum erat; ſed non ſecundum particulare jus Francorum, ex quo nemo ſine ſpeciali gratia per Procuratorem litigare poterat.

Veniamus nunc ad alteram quæſtionem, de duorum receptione ad unam præbendam; quod prohibet Concilium Turonenſe, *cap. Majoribus*, *inf. de præbend.* ne præbendæ dividantur, ut omnino non teneat electio vel receptio, cum duo ad unam præbendam recipiuntur, *cap. Tuæ fraternitatis*, *eod. titul.* Poteſt tamen, ſi ſuppetant facultates, una præbenda dividi in duas, ita ut duo nova jura conſtituantur; ut in *cap. Vacante*, *eod. titul.* ubi ex una duæ factæ præbendæ proponuntur: quod ita demum recipimus, ſi tot ſint utriuſque proventus, ut per utramque ſit utrique proviſum in beneficio competenti. Non facit igitur contra Concilium Epiſcopus, ut ex eod. *capitul.* colligere licet, cum ex una duas conſtituit præbendas, ita ut duo nova jura conſtituantur, cum ſufficiunt facultates. Porro aliter jus non poteſt dividi, nec etiam fructus, ut in *cap. Ut noſtrum*, *ut Eccleſ. benefic. ſine dim. confer.* & in *capitul. Niſi eſſent*, *de præbend.* Ne circa proventus aliqua videatur facta ſectio, additur hoc moderamen: ut ad præſtationem

Digitized by Google

nem quadraginta librarum, de quibus inibi agitur, non dignitas prioratus, ſed perſona Prioris maneat onerata.

Vitioſam igitur, ut poſui, proponebant Canonici Ferrarienſes receptionem fuiſſe duorum ad unam præbendam; quam etiam & ideo infirmandam eſſe dicebant, quod facta fuiſſet ad inſtantiam quorumdam; quod eſt contra Canones, qui libera volunt eſſe vota & ſuffragia eligentium, ut preces etiam reſpuant, ac multo magis inſtantiam. Nam qui inſtat, urget, & preces quidem magnatum & procerum etiam præ ſe ferre videntur imperium, ut eleganter Auſonius dixerit de Imper.

poſcit

Pæne rogans, blando vis latet imperio.

Et ideo in *capitul. Conſideravimus, de election.* electio J. Frontini, de qua inibi agitur, ut ex integriori Decretali obſervare licet, ſuſpecta erat, quod Regis interventu facta diceretur. Porro quantum preces ordinationibus obſtent, oſtendit *can. Ordinationes* 1. *q.* 1. ut eo caſu ſimoniaca cenſeatur electio, quaſi pretio interveniente: eſt enim munus a manu, & munus a lingua, ut in *cap. ſeq.* D. Gregorius ait, & Hieronymus, in illud *Pſalmi* 25. *Dextra eorum repleta eſt muneribus. Eſt*, inquit, *munus a lingua, & eſt munus a manu, & eſt munus ab obſequio: a lingua laus, hoc eſt, favor humanus: a manu, a rebus terrenis: ab obſequio, ſervitium indebite impenſum.* Et poſtremum etiam notatur in *cap. Siquis, eod. can. & quæſt.* illo loco, *ſive comitatu, ſive manuali ſervitio.* Porro nec etiam pro dignis licet preces fundere; & ſi quæ preces factæ reperiuntur, nulla habita ratione precum, ſed vitæ & actionis qualitate conſiderata, electio ſecuta eſt; ut recte Joan. Hugutio, antiquus Canonum interpres, notat, ex *can. Quibuſdam* 1. *q.* 1. a quo etiam facit *can. Non ſane* 14. *q.* 5. & *can. Revertimini* 16. *q.* 1. Vide gloſſam in *cap. Tuam, de ætate & qualit. &c.* in quo etiam notandum, quod jubet Pontifex nullum haberi reſpectum ad petitionem quam quidam laici faciebant, quamvis nulla ratione ſuſpecta eſſet.

Sed talium petitionum conſideratione immane quantum hodie peccatur; ſane D. Hieronymus etiam ſuo tempore conqueſtus eſt, mulierculArum precibus ordinationes factas fuiſſe, *Comment. in Eſai. lib.* 16. *cap.* 58. *Non eſt*, inquit, *peccatum leve mittere margaritas inter porcos, & dare ſanctum canibus, & ordinationem clericatus nequaquam ſanctis, & in lege Dei doctiſſimis, ſed aſſeclis ſuis tribuere, & vilium officiorum miniſtris; quodque his dedecoroſius eſt, muliercularum precibus.* Sed in hac quæſtione adfert diſtinctionem Gratianus noſter, ut aliæ ſint carnales preces, de quibus antea; aliæ ſpirituales, quarum rationem habendam eſſe probari putat ex *can. Latorem*, & *cap. Filium* 1. *q.* 1. qui ſumpti ſunt ex Epiſtolis B. Gregorii: in quibus non propter commendationem tantum ordinantur, non tantum habita ratione commendationis, ſed utilitatis publicæ, vitæ & actionis, ut indicat *can. Quibuſdam.* Et ita Joan. Diaconus, de *vita B. Gregorii lib.* 3. de hac ipſa Epiſtola verba faciens, qua Gratianus nititur: *Aliarum*, inquit, *Eccleſiarum Clericos ſibi & aliis diſcretiſſimus Pontifex incardinare curabat. Quapropter Heliæ Presbytero, & Abbati provinciæ Iſauriæ, poſt aliqua ſcribens; Filium*, inquit, *veſtrum*, & cætera, quæ habentur apud *Gratian.* Ex quo deprehendere licet, non tam ad preces, quam ad communem utilitatem reſpexiſſe Gregorium.

Non nego tamen, pravo & contra Jus recepto uſu factum fuiſſe, ut etiam ad interceſſiones laicorum ordinaret, vel diſpenſaret, vel toleraret Papa, ut loqui-

Digitized by Google

quitur gloſſa in d. *can. Latorem*, ex *can. Salonitanæ 63. diſtinct.* & *can. Clero 50. diſtinct.* & *can. De Syracuſanæ 28. diſtinct.* Principibus nempe in Eccleſia multa ſibi tyrannice vindicantibus, ut in electionibus eorum deſideraretur adſenſus; quod in hiſtoria frequentiſſimum eſt. Cujus pravæ conſuetudinis innumera ſunt veſtigia in his libris, & notiſſimum illud quod proponitur in *capitul. Cum terra, de elect.* ad cujus hiſtoriam videndus eſt Tyrius *lib. 25. cap. 9.* de adſenſu nempe Regis Hieroſolymitani in electione Epiſcopi.

Nunc reſtat ut videamus de ultima quæſtione quam propoſui, de receptione nempe facta ad præbendam proxime vacaturam; quæ receptio eſt contra Concilium Lateranenſe, quod prohibet ne ulla beneficia conferantur antequam vacent: quod etiam profanis legibus prohibitum eſſe, ait *cap. Nulla de conceſſ. præbend.* nempe *leg. ult. C. de pact. leg. 4. C. de inutilib. ſtipul.* Pactum ἀλληλοκληρονομίας, ut Græci vocant, Jure Civili prohibitum eſt, quod ſit contra bonos mores. Sane hoc etiam ab antiquis Canonibus prohibitum fuit, ne quis viventis ſedem uſurparet, *can. Non ſurem, can. Non autem 7. q. 1. can. Epiſcopo 8. q. 1.* Poſſidonius de vita *B. Auguſtini*. *Epiſcopatum ſuſcipere contra morem Eccleſiæ ſuæ Presbyter Auguſtinus recuſabat; dumque id fieri ſolere ab omnibus ſuaderetur, atque id ignaro, tranſmarinis & Africanæ Eccleſiæ exemplis probaretur: compulſus atque coactus ſuccubuit, & epiſcopatus curam, & majoris loci ordinationem ſuſcepit; quod in ſe ipſo poſtea fieri non debuiſſe, ut vivo ſuo Epiſcopo ordinaretur, & dixit, & ſcripſit, propter Concilii univerſalis vetitum; quod jam ordinatus didiſcit, nec quod jam ſibi factum eſſe doluit, aliis fieri voluit: unde etiam ſategit, ut Conciliis conſtitueretur Epiſcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis, omnium ſtatuta Sacerdotum in notitiam eſſe deferenda.* Sane qui in Eccleſia Conſtantinopolitana proxime Patriarchæ ſucceſſurus conſtituebatur, qui & Syncellus, quaſi ſimul in eadem cella ſedens, dicebatur, cujus frequens mentio apud auctores Græcos poſterioris ætatis; tandem ſublatus fuit hac, puto, de cauſa, quæ Auguſtinum movebat. Zonaras in *Conſtantino Iconomacho*. *Ut Scriphos*, inquit, *Calipha defuncto ſuccedit apud Turcas, ſic olim Syncellus apud nos Patriarchæ defuncti locum occupabat*. Cedrenus in *Hiſtoria ſua*. *Legatus Sletini ad Imperatorem fuit Scriphos, cujus ea eſt ad ipſum Caliphans ratio, quæ antiquitus Syncelli ad Patriarchas*. Neque in Eccleſia Conſtantinopolitana tantum, ſed etiam in aliis metropolitanis in Oriente Eccleſiis Syncelli fuerunt; nam & idem Cedrenus *quodam in loca ejuſdem hiſtoriæ* mentionem facit Metropolitanorum & Syncellorum ob ſeſſionem in divino officio tumultuantium; & in *Decretis Synodalibus* Joannis Xiphilini, Patriarchæ Conſtantinopolit. confirmatis aurea Bulla Nicephori Botoniatæ Imperat. ubi referuntur nomina Metropolitanorum qui Synodo adſuerunt, mentio fit Metropolitani Patrenſis, ac Nicetæ Syncelli ſui. Sed ad rem.

Promiſſio igitur vel receptio beneficii vel præbendæ non vacantis, ſed proxime vacaturæ, Concilio Lateranenſi prohibita eſt, *d. c. Nulla, c. Relatum, c. Ex tenore, de conceſſ. præbend.* quod etiam patronis in præſentationibus prohibitum eſt, ut oſtendit *capit. ult. eod. titul.* quod eſt de Comitiſſa Flandrenſi.

Verum enimvero, in quæſtione propoſita animadvertendum eſt, hoc Jure tamen receptum eſſe, ut quis ſimpliciter recipiatur in fratrem & Canonicum, ſine ulla expreſſa promiſſione facta de præbenda proxime vacatura; quod oſtendit *capit. Dilectus inf. de præbend.* In Canonicum recipi, canonicis non obviat inſtitutis. Igitur ſi in ipſa receptione promittatur ei præbenda vacatura, receptio ipſo

jure nulla eſt, utpote contra Concilium Lateranenſe facta. Porro aliud eſt recipi in Canonicum & fratrem, quæ receptio tribuit ei locum in ſtallo Chori, vocem in Capitulo; aliud percipere præbendam: nam non omnis qui percipit præbendam, Canonicus eſt. Unde etiam *gloſſ. ex capit. Eccleſia, inf. de inſtit.* notat laicum etiam poſſe præbendam percipere; ut maxime nobis hoc loco uſui eſſe poſſit, quod Balſamo notat ad *Canonicos Apoſtolorum*, in Eccleſia multum differre gradus ab officiis. *Nam alii*, inquit, *ordinantur, alii charactere deſignantur, alii promoventur; & promoventur quidem, qui officium in Eccleſia obtinentes habent victus ſubminiſtrationem, aliquando ſine gradu*. Exemplum tradit in paramenario, quem veteres Latine dixerunt *Manſionarium*. Sane qui dicuntur Aſſiſii, in *capit. ult. de Cler. non reſidentib. Canonicos & Aſſiſios revoces ad reſidendum in Eccleſia* gloſſa ait appellari Manſionarios, qui non ſunt Canonici, nec vocantur ad communes tractatus cum Canonicis, ſed debent ſervire Eccleſiæ. Manſionariorum mentio in *Dialogis B. Gregorii*, tribus aut quatuor locis; & in *cap. 24. lib.* quem in titulo vel lemmate vocat *Manſionarium: De Theodoro Manſionario Eccleſ. B. Petri;* poſtea cuſtodem vocat; ut recte quidam adnotent, Manſionarios eſſe cuſtodes templorum & altarium, atque etiam in quibuſdam Eccleſiis habere curam pſalmodiæ. Sic Aurelianus in *vita B. Martialis*, ſcribit inſtituiſſe eum in Baſilica D. Stephani quadraginta Clericos, qui adſidue ibidem Deo omnipotenti deſervirent; & conſtituiſſe deinde cuſtodes ad Eccleſiam & vaſa cuſtodienda conſecrata, duodecim; quibus & unde haberent victus & veſtitus, neceſſaria tribuit. Qui cuſtodes ſane Manſionarii fuerunt: nam & idem B. Gregorius *lib.* 3. cum in regiſtri ſui *Epiſt.* 30. ubi de corpore S. Laurentii martyris effoſſo, ait: *Hi qui erant monachi, & manſionarii, qui corpus ejuſdem martyris viderunt, quod quidem minime tangere præſumpſerunt, intra decem dies defuncti ſunt*; ſatis oſtendit manere ſolitos Manſionarios in Eccleſia, ad cuſtodiam. & in veteri *chronico*, ubi narratur pactio Ludovici, de qua in *c. Ego Ludovicus, diſtinct.* 63. notatur eam ſubſcriptam fuiſſe a decem Epiſcopis, tredecim Abbatibus, Comitibus quindecim, Bibliothecario, Manſionario, & Oſtiario uno. Sed de his alias. Præbendæ vero aſſignatæ etiam non Canonico, ex *capitul. Signif. de præbend. & capit. Cui de non Sacerd. in* VI. *eod. titul.*

Jure igitur quis ſimpliciter recipi poteſt in fratrem & Canonicum, ſine ulla promiſſione; neque obviat hoc canonicis inſtitutis, d. *cap. Dilectus*.

Sed ad hanc quæſtionem pertinent quædam *capitula*, ſatis difficilia explicatu. Initium faciam a *cap. Relatum, inf. de præbend.* Cujus ſpecies, ſi ex antiqua compilatione proponatur, profligabit omnia, quæ hic vel gloſſa vel interpretes male tractant. Cantuarienſis Archiepiſcopus in Eccleſia ſua Joannem quemdam recepit in fratrem & Canonicum ſimpliciter, nulla ei adſignata præbenda, cum nulla tunc vacaret in Eccleſia ſua, neque etiam in ipſa receptione promiſſa ei fuit præbenda proxime vacatura. Sed poſtquam receptus fuit in Canonicum, & in Choro & Capitulo auctoritatem ſicut Canonicus habuit, promiſit ei conferre præbendam proxime vacaturam; promiſit poſt receptionem, non in receptione: quod cum non præſtaret, aditus fuit ſummus Pontifex, cujus reſcriptum extat in *hoc capitulo*, quo mandat dicto Archiepiſcopo Cantuarienſi; ut dicto Canonico, ſecundum promiſſionem ſuam, præbendam, quæ proxime vacaverit, liberaliter aſſignet; quia non eſt congruum ut præbenda careat, qui in Canonicum eſt receptus. Ne dicas Archiepiſcopum ex promiſſione illa obligatum fuiſſe, vel ex

illa

illa promiſſione natam obligationem, ut gloſſa ſentit male, qua diſtricte ad præſtandam præbendam proxime vacaturam teneatur Archiepiſcopus. Nam non cogitur, ut oſtendit verbum *liberaliter* in reſcripto additum: nam ex liberalitate nulla naſcitur obligatio; ſed, ut nominatim addit Antiqua, (quæ verba nollem a noſtro compilatore prætermiſſa fuiſſe) *ut diſcat Epiſcopus gravitatem & conſtantiam in promiſſis obſervare*. Porro eum etiam non teneri, recte quis a contrario ſenſu colligere poteſt, ex *capit. Inter cætera, eod. titul,* & ita eſt explicandum *capit. Relatum*; ex quo, juncto *capit. Cum ſuper, de conceſſ. præbend.* recte quis inferre poteſt, eum, qui eſt receptus in Canonicum & fratrem, diu non debere carere præbenda; ſed ei adſignandam eſſe liberaliter, cum ſe facultas obtulerit.

In capitul. Dilectus inf. de præbend. proponitur quidam, qui mandatum apoſtolicum habebat pro receptione ipſius in fratrem & Canonicum, & adſignatione præbendæ, in Eccleſia Linconienſi, ita fuiſſe receptus, hoc procurante Rhemenſi Archiepiſcopo apoſtolicæ Sedis Legato, ut conceſſo ſibi ſtallo in Choro, & participatione qualibet diurnorum, fructus præbendæ percipere non deberet, niſi proxime vacaturæ; quæ receptio omnino erat contra Concilium. Summus Pontifex id ſolum reſpiciens & adprobans, quod canonicum eſt, ut actum Legati ſui quadam in parte auctoritate ſua confirmet; illicito vero reprobato, jubet ei adſignari præbendam, cum primum ſe facultas obtulerit, interim adſignatis ei quotidianis diſtributionibus; quæ quidem debentur ei, qui divino officio adeſt, ut oſtendit elegans *Epiſtola Ivonis Carnotenſis Epiſcopi ad Urbanum Papam II.* Similis fere eſt ſpecies *capit. Propoſuit, de conceſſ. præbend.* in quo ſe nolle confirmare inveſtituras de vacaturis factas, profitetur idem Pontifex; qui tamen, ut ait, de plenitudine poteſtatis diſpenſare poteſt, ut quadam in parte diſpenſare videtur in dicto *cap. Dilectus*.

Porro obſervandum eſt, quamvis promiſſio beneficii, cum proxime vacabit, Lateranenſi Concilio prohibita ſit; ex benigna tamen interpretatione fuiſſe receptum, non eſſe contra Concilium promittere beneficium, cum poterit, vel cum ſe facultas obtulerit; cum in multis caſibus, quos gloſſa notat in *capitul. Accedens, eod. titul. de conceſſ. præbend.* facultas ſe offerre poteſt, in quibus collatio non eſſet in expectationem vacaturi beneficii differenda. Quod tamen poſtea, ut cavillatorium, prohibitum fuit a Bonifacio VIII. in *capit. Deteſtanda, de conceſſ. præbend.*

Nihil, ut puto, reſtat amplius quod ad hoc caput pertineat.

Digitized by Google

Ad Tit. III. *De Reſcriptis*

SUMMARIUM.

COEpit in capite ultimo tituli ſuperioris tractare de Conſtitutionibus Romani Pontificis. Huic autem tractatui cohæret quæſtio de Reſcriptis, quæ variis ex cauſis a Sede apoſtolica emanare ſolent, *cap.* 1. *in* 1. *Collect. hoc tit.*

Rescripta autem nemo neſcit eſſe literas, quibus Princeps reſcribit ad preces, relationem, ſuggeſtionem Judicum vel aliorum.

Diverſa autem fuiſſe reſcripta, docet Rubrica Codicis, *de diverſis Reſcriptis*. Sed ſumma diviſio Reſcriptorum, de quibus in hoc titulo tractatur, hæc eſt: ut vel ſint ad Beneficia, vel ad Lites: & contineant vel Jus commune, vel Gratiam. nam & quæ ad Lites dantur, Gratiam continent, ſiquis de proprio foro extrahatur, & recuſetur ordinarii Judicis examen, ut loquitur *cap. Ad hæc, hoc tit.* Et vel in forma communi dantur, vel novam formam ex gratia Pontificis accipiunt, *cap. Super literis, hoc tit.* Gratia enim & de his Reſcriptis dicitur, in *cap. Sedes* 15. & *cap. Nonnulli* 28. *hoc tit.* ut de Reſcriptis ad Beneficia, *cap. Mandatum, hoc tit. cap. Si gratioſe, cap. Tibi qui gratiam, eod. tit. in* VI. & *cap. Quamvis* 4. *in fine, de Presbyt. in* VI. cui opponitur forma communis, *cap. Poſtulaſti, hoc tit.*

De Rescriptis ad Lites hæc ſingularia notanda ſunt; ſpeciale derogare generali, *cap. Paſtoralis*, §. *ult. cap.* 1. *hoc tit.* ad quod notandum eſt, quoſdam Reſcripta, quibus libera appellatio permittitur, impetrare ſolitos, vel ut ſeſe præmunirent contra Reſcripta, quibus cauſarum cognitio delegatur appellatione remota; vel ut in Gallia, ad quam ex Inſcriptione proprie pertinet *cap.* 1. ex Literis apoſtolicæ protectionis, ut loquitur Antiqua, haberent liberam appellationem ad Sedem Romanam. Nam Eccleſia Gallicana temere non admittebat appellationes ad Romanum Pontificem, ut colligere licet ex epiſtola Arnulphi Lexovienſis Epiſcopi ad Adrianum Papam; ex epiſtola Nicolai I. ad Epiſcopos Galliæ, de depoſitione Rotaldi; & ex *can. Arguta* 2. *q.* 6.

De his autem Reſcriptis valde notanda deciſio Innnocentii III. in dicto *cap. Literis*. Nam quia de Reſcripto, quo Judex datur, per mendaces & ſubreptitias preces impetrato, varie certabant Juris Civilis Interpretes. Quidam enim admittebant, Judicem cognoſcere debere pro tenore veritatis, non pro deprecantis adfirmatione, moti perſpicua definitione legis 2. *Si contra jus vel util. publ.* Quidam vero mendacem precatorem carere penitus impetratis, ex *l. Et ſi legibus, C. eod. tit.* nec tenere Judicis dationem. Ex variis diſtinctionibus, & contrariis definitionibus Placentini, Joannis, Azonis, & cæterorum Interpretum Juris Civilis, concinnavit hanc Decretalem Innocentius III. conſtituens diſtinguendum eſſe inter eos qui per fraudem & malitiam Literas impetrant; & eos, qui per ſimplicitatem & ignorantiam. Primo caſu, decernit nullum omnino eſſe Reſcriptum. Secundo vero caſu, utitur hac ſubdiſtinctione: vel talis ex-

expreſſa fuit falſitas, vel tacita veritas, quæ quamvis fuiſſet tacita vel expreſſa, Pontifex tamen Literas in forma communi dediſſet; quo caſu Judex datus cognoſcere debet ſecundum formam juris communis, inſuper habita forma Reſcripti. Si vero talis ſit expreſſa falſitas, vel tacita veritas, qua tacita vel expreſſa, nullas prorſus dediſſet Literas ſummus Pontifex, neque in forma communi; Judex datus cognoſcere omnino non debet niſi de qualitate precum; ut utroque caſu, id eſt, in duobus caſibus ſubdiſtinctionis, qua utitur Pontifex in dictis Reſcriptis impetratis per ſimplicitatem, eodem temperamento quo Pontifex uti ſolet in concedendis Reſcriptis, Judex quoque utatur in admittenda cognitione cauſæ. Et hæc eſt ſententia brevis d. *cap.*

Sed has diſtinctiones ad Jus Civile non pertinere, eruditiſſime obſervant Odofredus, Jacobus de Ravenna, & Cynus. Eſt enim differentia conſtituenda inter Jus Civile & Pontificium. Jure Civili, extra ordinem Princeps Judices aliquando dabat, ut *Paulus* ait *lib.* 5. *Sent. tit.* 5. in princ. Sed ex certis & legitimis cauſis, puta propter potentiam adverſarii, cum ſimilibus notatis in *l. unica C. Quando Imperator inter pupill. vid. vel miſ.* & in *Novella Martiani, neminem exhiberi de proprio foro ad ſacrum Comitatum*; nec temere mutabat Juris ordinem, *l.* 2. C. *de juriſdict. omn. Jud.* & ideo ſiquis a Principe ex falſa cauſa Reſcriptum impetrabat, puta falſo fingens potentiam adverſarii, quæ nulla erat, vel falſo adfirmans ſe eſſe perſonam miſerabilem, aut quid aliud legitimum; Judex Reſcripto datus non cognoſcebat, ſed partes remittebat ad Judicem ordinarium, ut colligere licet ex notatis ad *l.* 2. *C. de dilat.* Huic fini, ante cognitionem diligenter quærebatur de cauſa dandi Judicis: in Collat. Donatiſtarum, *Legantur & preces, ut cauſa poſſit audiri*; id eſt, cauſa propter quam Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius, Cognitor datus fuerat ab Honorio Imperatore, inter Orthodoxos & Donatiſtas: & in *epiſtola Symmachi 62. lib.* 10. anxie quoque quæritur de nomine & conditione impetrantis, ne forte quis prætendat nomen vel conditionem perſonæ favorabilis; quo caſu nec valet Judicis datio. At ſi preces mendaces non ſint in cauſa ex qua Princeps dat Judicem, quamvis in juris vel facti narratione mendacium ſeu fraus intervenerit, in *ep. Symmachi 62. lib.* 10. id eſt, ut dicam explicatius, ſi merito quis perhorreſcat potentiam, quam adverſarius habet in provincia, & ita ex juſta cauſa a Principe Judicem extraordinarium impetraverit; quamvis mendacium dixerit proponendo vel narrando ſuo jure, id eſt, in proponenda actione qua agere vult, vel in negocii geſti narratione: hoc caſu valet Judicis datio, quia ex juſta cauſa datus eſt. Sed cognoſcere debet pro tenore veritatis; non pro deprecantis affirmatione, *d. l.* 2. Valet Judicis datio, quia in precibus nihil de cauſa dationis mentitur; non valet tamen forma Reſcripti, quia preces mendaces ſunt in juris vel facti narratione, e qua conflata eſt Reſcripti forma. Et ita ſemper verum eſt, mendacem precatorem carere impetratis, id eſt, ea parte Reſcripti in qua mendacium dixit, juxta d. *legem Etſi Legibus*, quæ videtur accipienda de mendacio dicto in juris vel facti narratione.

Certa ergo fuit forma & regula Reſcriptorum, quibus a Principe cognitio delegatur; & ſeparari potuit mendacium dictum in cauſa dationis, a mendacio dicto in principali negotio: quod ſolus Fulgoſius intellexit.

Aliud obtinuit Jure Pontificio, propter nimiam benignitatem & facilitatem apoſtolicæ Sedis, de qua *cap. Sedes*, *hoc tit.* Solebat enim Romana Eccleſia paſſim ad-

Digitized by Google

admittere preces ſupplicantium vel appellantium, *can. Ad Romanam*, 2. *q*. 6. qua de re *D. Bernardus lib*. 1. *de Conſideratione ad Eugenium Papam*, *cap*. 5. In hac ergo profuſa Reſcriptorum liberalitate, ex traditionibus interpretum Juris Civilis, ſuperiores diſtinctiones comminiſcitur Innocentius III. quæ locum habere poſſunt in Jure Pontificio, non in Jure Civili.

Sunt in hac parte Juris multæ differentiæ, inter Jus Civile, & Pontificium. Jure Civili Reſcripta ſunt perpetua, *l*. 2. *C. de diverſis Reſcriptis*: hoc Jure, quo utimur in foro, ſunt annua, accepto generaliter *cap. Plerumque*, *hoc tit*.

Jure Civili, reus non potuit impetrare Reſcriptum, quo actorem traheret ad extraordinarium Judicem, *Nov. Juſtinian*. 69. Hoc Jure, quo hodie quoque utimur, tam reo quam actori hoc permiſſum fuit, *cap. Nonnulli*, §. *hoc titulo*.

Jure Civili, ab actore, qui reum evocabat, præſtanda erat ſatiſdatio, de qua in *d. Novella* 53. quæ huic Juri Pontificio eſt incognita. Hoc Jure impetrato Reſcripto ab actore, facile reus ſecundum Reſcriptum impetrabat, quo cognitio jam delegata revocabatur, *cap. Cæterum*, *cap. Paſtoralis*, & *paſſim in hoc tit*.

Jure Civili permiſſum tantum fuit reo evocato impetrare conjudicem, vel ut loquitur *d. Novella*, *συνδικάστην*: nam, ut eſt in *Novella quadam Alexii Comneni*, *lib*. 2. *Juris Orientalis*, ſecundo Reſcripto non potuit revocari cognitio jam delegata.

Jure Civili nullum eſt Reſcriptum, ſi nominatim non inſeratur hæc conditio, *ſi preces veritate nitantur*, *l. ult. C. de diverſis Reſcriptis*. Hoc Jure, facile intelligitur, *cap*. 2. *hoc tit*. In omni enim Reſcripto ſemper locus eſt quæſtioni de veritate precum: & ut *Symmachus* ait *epiſt*. 32. *lib*. 10. de ſupplicationis fide prius eſt tractandum, quamvis non cognitio, ſed executio mandata ſit, *l. Etſi non cognitio*, *C. Si contra jus vel util. publ*. quæ non eſt accipienda de Reſcriptis, quibus mandatur executio rei judicatæ. Et vulgo male admiſſum fuit ex hac lege, executorem rei judicatæ, probata falſi præſcriptione, rurſus poſſe de omni negotio judicare. Quem errorem rectiſſime rejicit eruditiſſimus Pontifex *Alexander III*. in *cap. De cætero*, *de ſent. & re jud*. Sed eſt accipienda de Reſcriptis, quæ lite pendente, id eſt, ante definitivam ſententiam, vel poſt interpoſitam appellationem, quam conſtat ſuſpendere Judicatum, impetrantur, ut quid celeriter reformetur; puta ut reſtituatur poſſeſſio, ut in elegantiſſima *epiſtola Symmachi* 46. *lib*. 10. & *in d. cap*. 2.

Hæc Reſcripta quæ vulgo in foro dicuntur, *Reſcripts ou Lettres venans en cauſe*, morari ſolent principalis negotii cognitionem. Sed ſi fraus reperiatur in impetratione, competens Judex inſuper habito Reſcripto, de negotio cognoſcere debet. Et hæc ſunt, quæ de Reſcriptis ad Lites in hoc titulo notatu digna ſunt.

De Reſcriptis ad Beneficia.

SUNT in hoc titulo celeberrima, quæ tractari ſolent in *cap. Eam te*, & *cap. Capitulum ſanctæ Crucis*; in quibus quæritur, an ratio habenda ſit temporis quo Reſcriptum datum eſt; vel temporis quo inſinuatum eſt & intimatum.

In hac quæſtione ita diſtinguere ſoleo: vel quæritur de diverſis Reſcriptis a diverſis perſonis impetratis; & potior eſt, qui primus impetravit, juxta deciſionem capitis *Eum cui*, *de Præbendis in* VI. Nec contraria videtur Sententia *cap. Capitulum ſanctæ Crucis*; quia ait vincere debere eum, qui primus Literas repor-

Digitized by Google

reportavit, id eſt, impetravit a S. Pontifice, ut in *cap.* 2. *hoc tit.* Et ſi verum amamus, hoc caſu, iniquum eſſet juri jam acquiſito derogare poſteriorem impetrationem, ut recte *gloſſa* notat in *d. cap. Eum cui*. Habenda eſt ergo ratio *datæ*, ut loquuntur.

Sed ſi quæratur de Reſcripti inter impetrantem & Eccleſiam interpretatione; quia ſæpe mandata iſta Eccleſiæ contemnere & eludere ſolebant, *cap. Per illorum, de Præb.* vel inſpecto tempore *datæ*, ut in *cap. Eam te, hoc tit.* vel inſpecto tempore *receptionis*, ut in *cap. Dilectus* 2. *de Præb.* contra Eccleſiam Reſcriptum favorabilem interpretationem admittit, nec ab Eccleſia refutari poteſt, niſi id tacitum ſit quod impetrans exprimere tenetur, ut in *cap.* 6. *de Præb. & cap. Conſtitutus, hoc tit.*

Obſervandum tamen eſt, hæc Reſcripta vel mandata ad vacaturas Præbendas, quorum vulgo laudatur auctor *Alexander III.* tanquam ambitioſa primum fuiſſe a ſequentibus Pontificibus Romanis temperata, *cap.* 4. *de Præb. in* vi. & tandem omnino ſublata & abrogata in Concil. Baſileenſi.

AD EUMDEM TITULUM.

COMMENTARIUS.

Dixit in *tit. primo* de Jure ſacro, præcipua parte Juris publici: & in ſecundo cœpit tractare de reliquo Jure publico, Conſtitutionis nomine generaliter accepto pro ſententiis Patrum, decretis Conciliorum, ſtatutis Eccleſiarum, ſive Capitulorum & Univerſitatum; & pro Conſtitutionibus Romanorum Pontificum, quarum ſpecies ſunt Reſcripta & mandata, de quibus in *hoc tit.* nam pro auctoritate qua potiuntur æternæ urbis Epiſcopi, ut loquitur Amianus Marcellinus *lib.* 15. penes quos, ut nominatim Divus Auguſtinus ait *epiſtola* 162. ſemper Apoſtolicæ Cathedræ fuit principatus; variis conſultationibus & precibus reſpondere cogebantur, *cap.* 10 *hoc tit. in* 1. *compilat.* & ita D. Hieronymus in *Epiſtolis* ait, in chartis eccleſiaſticis ſe juvaſſe Damaſum Papam, & Orientis atque Occidentis ſynodicis conſultationibus reſpondiſſe. Unde variis ex cauſis varia Reſcripta emanarunt, ex quibus hic fere liber conflatus eſt.

Sunt autem Reſcripta literæ Principis, quibus conſultationibus vel precibus reſpondet, id eſt, reſcribit; ut in Reſcripto Græco D. Pii, quod extat in *l.* 1. §. 1. *ff. de appellationibus*. Reſcripta literæ dicuntur in *l.* 87. §. *ult. ff. de legat.* 2. *l.* 20. *ff. de manumiſſionibus*, *l.* 5. §. 1. *ff. de cenſibus*. Et paſſim *hoc tit.* quibus nempe, ut cœpi dicere, precibus reſpondet *toto tit. Cod. de precibus Imp. offerend.* ubi nominatim Odofredus notat, & *in l. Precibus, Cod. de impub. & aliis ſubſt.* Pontifices preces appellare petitiones, ut in *cap. Sciſcitatus, hoc tit. cap. Ex parte, de corpore vitiatis*. Et ita Gregorius Magnus Pontifex max. *l.* 162. *regiſt. epiſtola* 9. *Thimothea illuſtris femina petitoria nobis inſinuatione ſuggeſſit*. Et inde ſolemnis illa formula Pontificum, qua reſcriptis gratificationis, ut vocant, ſuſcribere ſolent, *Fiat ut petitur.* de qua videndus Ludovicus Gomeſius in *Compendio utriuſque ſignaturæ*, cui adde Petrum Rebuffum in ſua *Praxi*.

Varias autem eſſe Reſcriptorum ſpecies, ſatis indicat *tit. Cod. de diverſis Reſcriptis*. Et veteri illo Jure, præter illam diviſionem generalium & perſonalium, de

 qua

Digitized by Google

qua D. Cujacius ex *l.* 10. §. *ult. ff. de ſuſpect. tutor.* & *l.* 3. §. *Divus*, *D. de ſepulcro violato*. Reperio in novell. Valent. *de homicidio caſu vel voluntate facto*, poſt *Cod. Theodoſ.* fuiſſe quædam Reſcripta ſimplicia dicta, quæ adnotationibus Principis opponebantur, illo loco: *Quod enim fas non eſt vel per adnotationes noſtras nocentes mereri; multo magis vetamus Reſcriptis ſimplicibus impetrari*. Reſcripta ſimplicia vocat quibus a magiſtro ſcrinii reſponſum eſt, ſine adnotatione Principis, vel ſubſcriptione Quæſtoris: & ita ſeparatur adnotatio Principis a Reſcripto, in *l.* 1. *Cod. de monopol.* & in *l. ult. Cod. de diverſis Reſcriptis.* Adnotationem Principis plerumque ſequebatur Reſcriptum, ut in ſpecie *legis* 1. *Cod. de precib. Imp. offer.* illo loco, quem gloſſa non intellexit, *juxta adnotationis noſtræ decretum*. quod nempe poſtea memoriales implebant, ut loquitur *l. ult.* §. *Memoriales*, *de petition. bon. ſublat. lib.* 10. *Cod.*

Fuerunt & Pragmaticæ Sanctiones, de quibus extat erudita gloſſa Joan. Huguitionis veteris interpretis decreti, *in can. unico diſt.* 101. Sunt autem Reſcripta ad conſultationes Corporum, vel Univerſitatum, aut Provinciarum, quæ decernuntur cauſa cognita in Principis Conſiſtorio. Et hæc Reſcripta, vel D. Auguſtino teſte *in* 3. *collat. Donatiſtar.* preces ſupplicantium non continebant. Sed poſtquam ex *l. ult. Cod. de diverſis Reſcript.* conſtitutum eſt, ut in Pragmaticis Sanctionibus admitteretur quæſtio precum; neceſſarium fuiſſe videtur, contra veterem illum morem, de quo D. Auguſtinus *d. loco*; & Juſtinus Martyr in *apologia prima pro Chriſtian.* & Pragmaticis Reſcriptis preces inſerere, quas cum in illa collatione Donatiſtarum magno convicio ab orthodoxis Epiſcopis efflagitarent Donatiſtæ, ut teſtantur acta collationis; Marcellinus Tribunus & Notarius, Cognitor ab Imperatore Honorio datus, interlocutus eſt, Pragmaticis Reſcriptis inſeri non ſolere: & hac interlocutione ſubmota fuit quæſtio precum, quam tamen nominatim deſiderat *d. L. ult.* Sunt & mandata Principis, ut in *L. ult.* §. *ult. Cod. de petit. bon. ſublat.* de quibus omnibus infra dicam latius.

Ad ejusd. Tit. Capit. I.

Commentarius.

Alexander III. Senonensi Archiepiscopo.

Sicut Romana (Eccleſia omnium Eccleſiarum diſponente Domino mater eſt & magiſtra: ita & nos qui eidem Eccleſiæ, licet immeriti, divinæ diſpoſitionis providentia præſidemus, prout Dominus nobis miniſtraverit, conſultationibus reſpondere cogimur ſingulorum, & quæ videntur dubia, apoſtolicæ circumſpectionis providentia declarare. Sane) quæſitum eſt a nobis ex parte tua: ſi alicujus cauſa delegatis judicibus ſublato remedio appellationis committitur: & literis apoſtolicis altera pars munita (quibus ei generaliter eſt indultum, ut libere ſibi liceat appellare) in vocem ap-

Digitized by Google

appellationis proruperit : an ejus in eadem cauſa debeat appellationi deferri ? Inquiſitioni tuæ taliter reſpon. quod ejus in hac parte appellatio non debet admitti , poſtquam eſt cauſa judicibus appellatione remota commiſſa . Quia ſpeciale mandatum derogat generali.

Hic locus reſperſus eſt multo pulvere apud veteres interpretes, qui non obſervant neceſſitatem impetrandi Reſcripti , quo nominatim libera appellatio permittitur a Summo Pontifice . Cum enim notiſſimum ſit , hoc jure Pontificio appellationem eſſe permiſſam , etiam ante litis conteſtationem , vel ab interlocutione, vel a quocumque gravamine , etiam futuro , *cap. 5. & 12. de appellationib. cap. 1. eod. tit.* in VI. *cap. 2. de dolo & contumac.* in VI. quod tamen Jus Civile niſi certis caſibus non admittit, *L. penult. Cod. Quorum appel. non recip.* non ſine cauſa mirantur interpretes veteres , in hac profuſa libertate appellandi iſto jure conceſſa , talia Reſcripta fuiſſe a Sede Apoſtolica impetrata : de quibus tamen hic unicus locus extat in his libris , qui diu torſit ingenia veterum , quorum ſententias varias eruditiſſime refutavit gloſſa hoc loco. quæ tandem in hac ſententia acquieſcere videtur , ut hoc Reſcriptum ſit impetratum ad majorem cautelam , ut loquitur non male ; adducto in hanc rem *cap. Quia in cauſis, infra de procuratoribus.* cujus capitis interpretationem veram monui eſſe repetendam ex veteri Jure Francico, de quo veteres Pragmatici ; olim non fuiſſe permiſſum in hoc regno litigare per Procuratores ſine licentia Principis. Vetus auctor *ſtili Latini Parlamenti Pariſ. Sed opus*, inquit, *ut hodie habeant gratiam a Rege litigandi per Procuratores*. Idem proditum eſt nominatim ab auctore *Summæ ruralis*. & inde quoque explicandum id quod legimus in *cap. unic. §. Porro, de ſtatu regular.* in VI. ubi ſummis precibus Bonifacius VIII. a Principibus ſæcularibus deſiderat , ut permittant Abbatiſſis & Monialibus litigare per Procuratores : qui locus referendus ad Francorum Reges.

Hoc autem Jus in Francia eſſe vetuſtiſſimum, obſervo ex *formulis Marculfi*, apud quem lego formulam hujus licentiæ ita fuiſſe conceptam : *Fidelis Deo propitio ille ad noſtram præſentiam ſuggeſſit nobis , eo quod propter ſimplicitatem ſuam cauſas ſuas minime poſſit proſequi , vel admallare , clementiæ Regni noſtri petiit , ut inluſtris vir ille omnes cauſas ſuas in vice ipſius , tam in pago , quam in Palatio noſtro admallandum proſequendumque recipere deberet , quod in præſenti per fiſtucam eas eidem viſus eſt commendaſſe , &c.* Cum igitur Jure illo veteri Francico , quo hodie non utimur, impetranda eſſet venia litigandi per Procuratores ; Univerſitas Pariſienſis, quam olim conſtat fuiſſe magis eccleſiaſticam quam ſæcularem , literas illas a Cancellaria eccleſiaſtica S. Pontificis, potius quam a Cancellaria ſæculari Regni impetrandas eſſe cenſebat. Et hæc eſt vera ratio impetrandi Reſcripti , *cap. Quia in cauſis*, quam veteres interpretes non obſervant.

Eadem eſt ſors hujus noſtri *capit.* quod eſt explicandum ex veteri Jure in Eccleſia Gallicana obſervato, quod & hodie retinemus contra commune Jus Pontificium ; de quo in conventionibus habitis inter Leonem X. & Franciſcum I. Regem noſtrum, *tit. de frivol. appellationibus , in Concordat.* ubi fruſtratoriæ illæ & moratoriæ appellationes Juri Civili incognitæ rejiciuntur. Fuit vetuſtiſſimum Jus Galliæ, de quo retinendo extat elegantiſſima epiſtola 82. Hildeberti Cœnoma-

 nenſis

Digitized by Google

nenſis Epiſcopi ad Honorium Papam. Epiſcopi enim Franciæ vix admittebant appellationes ſine juſta cauſa, ut conſtat ex epiſtola Nicolai I. ſummi Pontificis ad Epiſcopos Galliæ, de depoſitione Rotaldi Sueſſionenſis Epiſcopi, quæ extat *in Bibliotheca ſacra*; & ex *can. Arguta* 2. *q.* 6. quod & obſervatum fuiſſe temporibus Alexandri III. hujus capit. auctoris, colligere licet ex *epiſt.* Arnulphi Lexovienſis Epiſcopi ad Adrianum Papam, hujus Alexandri III. prædeceſſorem.

Cum igitur Francia temere non admitteret appellationes iſtas, ut ex ſuperioribus manifeſtum eſt; cœperunt quidam impetrare a ſummo Pontifice Reſcripta, quibus nominatim libera iſta appellatio permittebatur; ut quod ex Jure communi Pontificio in Francia non obſervato numquam obtinebant, Reſcripto Pontificio ſpecialiter muniti conſequerentur. Et valde cenſeo in hanc rem eſſe notanda hæc verba, quæ extant in *prima compilatione*, & *literis apoſtolicæ protectionis munita*; quibus nempe expreſſe Pontifex vult commune Jus Pontificium liberæ appellationis obſervari. Et hæc, ni fallor, veriſſima eſt ratio tamdiu quæſita impetrandi hujus Reſcripti, quod cauſam dedit huic conſultationi Senonenſis Archiepiſcopi; qui & nominatim eadem conſultatione ab eodem Pontifice petebat, quid tenendum eſſet de fruſtratoriis illis appellationibus, ut conſtat ex *cap. Super eo*, *infra de appellationibus*, quod eſt pars hujus *capit.* noſtri, ut & D. Cujacius docuit, reſtituta inſcriptione: *Idem*, nempe Alexander III. *Senonenſi Archiepiſcopo*.

His cognitis, facilis erit deciſio hujus *capit.* ſi unus liberam appellationem generaliter in omnibus cauſis, quas habere poteſt, Reſcripto impetraverit; alter vero contra eumdem ſpeciale Reſcriptum, quo a ſummo Pontifice cognitio cauſæ committitur, addita nominatim hac clauſula, *appellatione remota*, etiam Jure Civili cognita. *L.* 1. §. *ult. ff. a quib. appell. non licet.* De qua Suetonius in *Caligula: Magiſtratibus*, inquit, *liberam juriſdictionem*, & *ſine ſui appellatione conceſſit*. Hoc caſu ſpeciale Reſcriptum derogat generali, ex certiſſima regula Juris, quam in toto Jure Civili obſervari Papinianus ait, *vulgata l. in toto*, *ff. de reg. Juris.* & nominatim in legibus & conſtitutionibus Principum, huic regulæ locum eſſe docet *L. Sanctio*, *ff. de pœnis*. Proprie autem Reſcriptum quo mandatur cognitio, mandatum vocat; ut colligere licet ex *L.* 6. *ff. de off. Proconſ.* & ex *L.* 1. *ff. de off. ejus cui mandata eſt juriſd.* Et quemadmodum Juriſconſultus ait in *L.* 6. *ff. de juriſd. omnium Judic.* mandata juriſdictione, poſt mortem ejus qui mandavit, re integra ſolvi mandatum, ſicut in reliquis cauſis: ita quoque eleganter in hac ſpecie, ut in cæteris, reſcribit Pontifex ſpeciale mandatum derogare generali.

AD CAPITULUM II.

Idem Cantuariensi Archiepiscopo.

Ex parte (venerab. fratris noſtri) Conventrenſis Epiſcopi noſtris eſt auribus intimatum, quod cum de cauſa, quæ inter G. & F. Clericos vertitur ſuper præbenda de Novalis, cognoſcens, legitime eidem G. (ſecundum tenorem literarum noſtrarum continentium, quod ſi conſtaret ipſum F. de perjurio eſſe convictum, & perpetuo illi renunciaſſe præbendæ, (appellatione ceſſante) amo-

amoveretur ab ea, eo cognito & probato (præbendam adjudicaſſet eandem: ipſe (F.) in vocem appellationis prorupit; & ad te, quod ei præbendam præciſe & abſque cauſæ cognitione reſtitueres, literas noſtras reportavit. (Et Epiſcopum qui poſt appellationem eum præbenda ſpoliaverat, auctoritate apoſtolica alicui beneficium conferendi poteſtate appellatione ceſſante privares, donec per ſe vel per nuncium aut per literas ſuas de tanto exceſſu ſatisfacturus ad Sedem Apoſtolicam accederet. & prænominatam G. ſi eundem F. in jam dicta præbenda præſumeret moleſtare, vinculo excommunicationis uſque ad condignam ſatisfactionem conſtringeres). Verum quoniam non credimus ita præciſe ſcripſiſſe, & in hujuſmodi literis intelligenda eſt hæc conditio, etiamſi non adponatur, ſi preces veritate nitantur: mandamus quatenus inſpectis literis, quas Epiſcopo prædicto direximus, ſi inveneris, quod ſecundum prædictum modum ei ſcripſerimus, & in literis, quas præfatus F. reportavit, non fuerit habita mentio priorum literarum: ſententiam præfati Epiſcopi confirmes, & ſæpedictum F. cum literis noſtris, quas tibi detulit, ad præſentiam noſtram tamque falſarium venire compellas.

EX hoc capite cenſeo eſſe proponendam ſpeciem vexatæ, & nondum intellectæ *leg. Etſi non cognitio*, *Cod. Si contra jus vel utilitatem publicam*, quæ extat in *Decreto Gratiani* 25. *quæſt.* 6. Ex hac lege vulgo interpretes colligunt male, eum cui nuda & ſimplex executio rei judicatæ delegata eſt, oppoſita & probata falſi exceptione, poſſe rurſus de omni negotio, jam judicato, cognoſcere; contra certiſſimam Juris definitionem, in *l.* 6. & *l. penult. Cod. de executione rei judicat.* quod tamen ex falſo intellectu d. *legis Etſi cognitio*, uſus invexerat, ut conſtat ex *cap. De cætero*, *infra de ſententiis & re judicat.* Ubi D. Cujacius, quod pace magni viri dictum ſit, ſine cauſa contra Alexandrum III. inſurgit, exiſtimans d. *legem Etſi cognitio*, omnino pugnare cum ſententia d. *cap. De cætero;* quo potius renovatur intellectus d. legis, quæ non eſt accipienda de Reſcriptis quibus mandatur executio rei judicatæ; ſed de Reſcriptis quæ lite pendente, ante definitivam ſententiam vel poſt, interpoſita tamen appellatione, quam conſtat ſuſpendere judicatum, impetrantur, ut quid celeriter reformetur, puta, ut reſtituatur poſſeſſio. Quorum Reſcriptorum ſuggero nobiliſſimum exemplum ex *lib.* 10. *Epiſtolarum Symmachi*, *epiſtola* 46. Cujus ſpecies omnino noſtræ huic eſt ſimilis, & breviter hæc eſt: Conſtantius Suarius mota lite de quibuſdam bonis contra Theodoſium quemdam abſentem, ex ſententia Judicis miſſus fuit in poſſeſſionem bonorum de quibus quærebatur: qua ſententia Theodoſio cognita, ſtatim appellavit, & poſt appellationem interpoſitam, a Theodoſio Imperatore Reſcriptum impetravit, quo mandatum fuit Symmacho Præfecto urbis, ut ſtatim quæ Theodoſio abſenti ſententia Judicis ademerat, reformaret. Quo Reſcripto oblato Symmacho, cui & cognitio principalis cauſæ appellationis jam interpoſitæ a Theodoſio delegata fuerat, totius negotii, ut loquitur cum Conſtan-

ſtantino in d. *leg. Etſi non cognitio*, cognitionem ſuſpendere cœpit, ut hoc Reſcriptum executioni mandaret; prius admiſſa precum quæſtione, quæ in omni Reſcripto præjudicialis eſt, ut idem Symmachus ait in eodem *lib. epiſt.* 32. *de ſupplicationis fide prius eſſe tractandum*. Et hoc eſt quod idem auctor ait in d. *epiſt.* 46. *Et quia Theodoſium judicio non interfuiſſe conſtabat, quo ſibi ademptas queſtus eſt facultates, nec ulla precum mendacia Conſtantius detegebat; executus ſum cæleſte judicium reformato ſtatu, quem claruit mox propoſita appellatione defenſum.*

De his igitur Reſcriptis, quibus executio, non cognitio mandatur, accipienda eſt *L. Etſi non cognitio*, in qua dubitatum fuit, utrum admittenda eſſet quæſtio precum. Et ratio dubitandi hæc fuit, quia nulla cognitio, ſed executio tantum Reſcripti pendente lite mandata fuit. Sed & in his Reſcriptis Conſtantinus ait, de veritate precum prius inquirendum eſſe, ſi forſitan pars adverſa, ut utar Symmachi verbis, ulla precum mendacia detegere velit: quibus detectis, id eſt, probata fraude, quam adhibuit ad Reſcripti impetrationem, Reſcriptum non mandatur executioni, ſed principale negotium nulla habita ratione Reſcripti, ſuo marte procedere debet. *De omni*, inquit lex, *negotio cognoſcatur;* id eſt, cognoſcatur rejecto Reſcripto de principali cauſa, a Judice, nempe, ad quem cognitio pertinet: etiam ab executore Reſcripti per fraudem impetrati, ſi forſitan Judex datus fuerit, ut in dicta Symmachi *Epiſtola* 46. Cognoſcitur igitur de negotio, quod nondum definitum eſt a Judice competenti; non, ut illi volunt, cognoſcitur ab executore ſententiæ de negotio quod jam eſt definitum. Conſtat enim, hoc caſu executorem habere tantum executionem nudam, & datum eſſe tantum in ſupplementum pronuntiationis, ut loquitur *lex unic. Cod. Theod. de litigioſis*.

Hæc eſt igitur vera mens d. *leg. Etſi non cognitio*, ad quam pertinere puto ſpeciem hujus noſtri *cap.* Cum enim Conventrenſis Epiſcopus ex formula a ſummo Pontifice præſcripta, ut ſi conſtaret Titium de perjurio convictum eſſe, & perpetuo renuntiaſſe præbendæ quam Sempronius contra eum vindicabat, dictam præbendam Sempronio adjudicaret. Poſtquam conſtitit ei veriſſimam eſſe Sempronii intentionem, & Titium præbenda vel beneficio ſententia diffinitiva privaſſet; appellationem ad ſummum Pontificem ſtatim Titius interpoſuit, & ab eodem Reſcriptum impetravit, quo fuit mandatum Cantuarienſi Archiepiſcopo, ut ſine ulla cauſæ cognitione Titio reformaret ſtatum, quem dicta ſententia ademerat. Qua de re ſummum Pontificem eſſe conſulendum exiſtimavit Conventrenſis Epiſcopus, vix credens ſub illa forma Reſcriptum a Sede Apoſtolica emanaſſe. Et ita Pontifex hac relatione motus, hoc capit. mandat Cantuarienſi Archiepiſcopo: Quoniam, inquit, in his Reſcriptis, quibus non cognitio, ſed executio mandatur, ſemper remanet quæſtio precum; immo ſubintelligitur ſemper hæc conditio: *Si preces veritate nitantur*, quamvis non fuerit appoſita; mandat, inquam, Cantuarienſi Archiepiſcopo, ut Inſpecto ſuperiori Reſcripto ſi liquido conſtet ſub illa formula Conventrenſem Epiſcopum fuiſſe datum Judicem, & Titium ſecundum Reſcriptum impetraſſe tacita veritate, id eſt, nulla habita mentione primi Reſcripti; Conventrenſis Epiſcopi ſententiam confirmet, nulla habita ratione fruſtratoriæ appellationis a Titio interpoſitæ; quem Titium cenſet eſſe cum Reſcripto ad Sedem Apoſtolicam remittendum, ut quæratur an falſum ſit. Hoc enim ex chartario Romanæ Eccleſiæ probari poteſt; & ita divus Hieronymus in *Apologia ſecunda adverſus Ruffinum*, de quadam

dam epiſtola Anaſtaſii Papæ, quam fictam eſſe Ruffinus cavillabatur, ex chartario Eccleſiæ falſitatem eſſe deprehendendam.

Quod autem ait hoc loco Pontifex, hanc clauſulam, *Si preces veritate nitantur*, in Reſcriptis eſſe ſubintelligendam; hoc eſſe videtur ex veteri Jure quod obtinuit ante Conſtitutionem Zenonis, id eſt, ante *leg. ult. Cod. de diverſis Reſcript.* Qua tandem fuit conſtitutum, Reſcriptum, cui hæc conditio non eſt nominatim inſerta, nullius eſſe momenti. Pontifici Jus vetus placuit, ut ſemper quæratur de precibus, quamvis hæc clauſula non fuerit appoſita.

AD CAPITULUM III.

Idem Vintoniensi Episcopo.

CÆterum ſi aliquis ad Judices ſuper aliqua cauſa ab Apoſtolica Sede impetraverit commiſſorias literas, & adverſarius ejus eandem cauſam poſtmodum obtinuerit committi aliis, de commiſſione priore non habita mentione: priores Judices ad deciſionem cauſæ poſſunt procedere, nec ſecundæ literæ obtinent alicujus roboris firmitatem. Si vero in ſecundis literis habeatur mentio de commiſſione priori, prædicta cauſa a priorum eſt exempta judicio; cum eædem literæ non ſint veritate tacita impetratæ. Verum ſi de adſenſu partium cauſa committitur: & proceſſu temporis, vel etiam continuo, alterutra pars, altera neſciente, cauſam ipſam, tacito de commiſſione priori, alii Judici obtinuerit delegari: non immerito is, qui tali dolo vel fraude adverſarium ſuum laborare coegit, in expenſis condemnari debet.

QUemadmodum hoc Jure permiſſum fuit in quacumque parte litis libere appellare, ut dixi ſupra ad *cap.* 1. ita hoc Jure licitum eſt in omni parte litis impetrare Reſcripta, quod eſſe contra Jus Civile, indicat ſatis *tit. Cod. Ut lite pendente vel poſt provocationem, aut diffinitivam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare.*

De his autem Reſcriptis ita diſtinguit ſummus Pontifex: vel in ſecundis non fit mentio priorum, vel contra. Primo caſu non valent ſecunda, quia ſunt tacita veritate impetrata; ſi enim libello ſuo impetrans docuiſſet ad hanc litem diſcingendam jam datos fuiſſe Judices, forſitan ſecunda Reſcripta Pontifex non dediſſet: & creditur Pontifex deceptus tacita veritate, ut divus Cyprianus *lib.* 1. *epiſt.* 4. de quodam Baſilide ait, ab eo Stephanum Papam longe poſitum, geſtæ rei, ac tacitæ veritatis ignarum, deceptum fuiſſe. Secundo vero caſu, cauſa a priori eſt exempta judicio. & belliſſime tentari poteſt non eſſe irritum, quod apud Judicem competentem, cui de revocatione non conſtabat, in hac lite actum eſt: quam ſententiam confirmare videtur *cap. Audita, de reſtit. ſpoliatorum.* niſi forſitan in ſecundo Reſcripto decretum irritans appoſitum fuerit, de quo decreto *cap. Dilecto*, §. *Praterea, de præbendis* quod & hic Panormitanus notat.

Ad quam ſententiam evincendam poſſumus ita ratiocinari: Eadem facilitate, qua appellare ſolebant in quacumque parte litis, Reſcripta iſta, quibus cognitio illa

illa jam mandata revocabatur, impetrare ſolebant; nam quoties Judex ſuſpectus erat, vel appellabant, vel ſecundum Reſcriptum impetrabant. At poſt appellationem, manet proceſſus antea factus a Judice, a quo appellatum fuit: ergo & poſt ſecundum Reſcriptum manere debet proceſſus prioris Judicis, & in eodem litis termino ſecundus Judex cognoſcere debet.

Verius tamen eſſe videtur, ex ſecundo Reſcripto, quod legitime revocat primum, quidquid a prioribus Judicibus actum eſt, nullius eſſe momenti. Ratio hæc eſt validiſſima, quam Pontifex tradit in *cap. Ex literis, de officio & poteſt. Judicis delegati*; quia priores Judices nullam penitus habuiſſe juriſdictionem, tandem apparet. Aliud eſt in appellatione, manet enim proceſſus; quia Judex, a quo appellatum fuit, habuit juriſdictionem, quam non revocat appellatio, ut Reſcriptum ſecundum revocat juriſdictionem priorem: unde ſequitur nihil egiſſe eos quos conſtat nullam juriſdictionem habuiſſe. Nec obſtat d. *cap. Audita, de reſtitut. ſpoliatorum*, cujus ſpecies eſt longe diverſa; nam eſt de ſecundis literis impetratis ad eoſdem Judices, quibus revocatur forma præſcripta prioribus literis: quo caſu, id quod ex forma priorum literarum a prioribus Judicibus jam definitum eſt ante receptionem poſteriorum literarum, non revocatur. Ratio differentiæ eſt apertiſſima, quia hoc caſu ſecundis literis non revocatur jurisdictio, ut in *cap. Noſtro*, & d. *cap. Ex literis.* ſed nova forma præſcribitur.

Valet igitur quidquid antea actum eſt a Judice, qui juriſdictionem habuit, ante receptionem ſecundarum literarum; quod tamen non valeret poſt receptionem, Sic in *cap. 2. de off. & poteſt. Judicis delegati*. Quod etiam gloſſa opponit priori parti *hujus capit.* quæ vult ſecundum Reſcriptum, in quo non fit mentio primi, nullius eſſe momenti; ſi ad eoſdem Judices ſecundas literas quis impetraverit, quibus nova forma præſcribatur, & in ſecundis non fuerit facta mentio priorum, poſt receptionem ſecundorum; a Judicibus conſulendus eſt ſummus Pontifex: non eſt igitur Reſcriptum nullius momenti, quod ſuſpendit executionem. Et obſervandum eſt in d. *cap.* ex antiqua compilatione, edita ab Antonio Auguſtino, legendum eſſe: *Si Judicibus innotuerint literæ*, nempe ſecundæ; id eſt, ut loquitur, præſentatæ fuerint.

Sed cur tam varie? Ratio differentiæ hæc eſt, quia juſtam dubitandi cauſam in d. *cap.* habent Judices, ad quos ſub nova forma reſcribit; nec videtur tacita veritate ſecundum Reſcriptum impetratum, quod non mutat Judices. Imo ſummus Pontifex videtur meminens prioris Reſcripti dediſſe ſecundum, quia retinet primos Judices. At quando dantur novi Judices, non revocata juriſdictione delata primis; tunc nulla dubitatio eſt ſecundum Reſcriptum fuiſſe ſubreptum, tacita veritate primi. Et ita diligenter ſunt diſtinguendi caſus horum Capitulorum. Caſus *capitis 2. de officio & poteſt. Judicis delegat.* a caſu *capitis noſtri, in principio.* Caſus d. *cap. Audita*, a caſu d. *capit. Ex literis.* Ex quorum falſo intellectu nata eſt, controverſia inter veteres interpretes, utrum Reſcriptum primum ſit ipſo jure nullum vel per exceptionem: utrumque falſum eſt, Reſcriptum non eſt ipſo jure nullum, nec enim ſufficit impetrare Reſcriptum ſecundum; ſed neceſſarium eſt, ut id præſentetur ſecundo Judici, ut loquitur *capit. Ut debitus, infra de appellationibus.* Et in d. *cap. Ex literis*, quo male utuntur, non ſolum Reſcriptum fuerat ſecundo Judici præſentatum; ſed etiam Judex datus ſecundo Reſcripto, excommunicationis ſententiam protulerat. Non eſt quoque neceſſe eum, qui ſecundum Reſcriptum impetravit, exceptionem ex ſecundo Reſcripto objicere:

cere; ſed ſatis habet præſentare ſecundo Judici, & coram eo procedere: ſatis excipit, vel excipere videtur, qui diſcedit a primo Judice. Si vero non utatur ſecundo Reſcripto, ſed procedat coram primis Judicibus; quis non videt manere primum Reſcriptum; ut latius dicam in *cap. Si autem*, & *cap. Plerumque*, infra.

Reſtat ut exponam quod eſt in fine *capit. noſtri*. Si forſitan prior Judex datus fuerit ex conſenſu partium, ut in *L. 8. ff. de judiciis*, *L. 57. ff. de re judicata*, *L. 23. ff. de appellationibus*. de quo Judice Servius in Eglogam 3. Virgilii, illo loco: *In me mora non erit ulla, nec quemquam fugio*; id id, inquit, *conſentio in illum Judicem quem tu eligis*. Et eleganter Plinius in *Præfatione magni operis*: *Multum intereſt ſortiatur aliquis Judicem, an eligat*. Hoc, inquam, caſu ſi unus neſciente adverſario ſecundum Reſcriptum impetraverit, tacita tamen veritate, id-eſt, non exponens primos Judices fuiſſe datos ex conſenſu, quo caſu non valet Reſcriptum; tenetur impetrans impenſas factas ab adverſario ad ſecundos Judices vocato, præſtare: quas tamen non præſtat primo caſu, ſi primi Judices non fuerint dati ex utriuſque conſenſu. Ratio hæc eſt, quam interpretes non tradunt, quæ omnino confirmat id quod obſervo de uſu horum Reſcriptorum; quia hoc caſu, Judice dato ex utriuſque conſenſu, non poteſt videri ſuſpectus quem jam probavit, argumento d. *L. 57. ff. de re judicata*: Temere igitur, & ſine ulla juſta cauſa ſuſpicionis ſecundum Reſcriptum impetravit; & æquiſſimum eſt hoc caſu eum ſolvere impenſas adverſario. Si vero non fuerit datus primus Judex ex conſenſu, ut in prima parte *cap. noſtri*, potuit habere juſtam cauſam impetrandi ſecundi Reſcripti; nec tenetur præſtare impenſas, & ſufficit hoc caſu ſecundum Reſcriptum non valere.

Nec prætermittam hanc fuiſſe rationem differentiæ inter Jus Civile & Jus Pontificium, quare hoc Jus admittat indiſtincte omnes appellationes ad ſummum Pontificem, & permittat impetrare Reſcripta lite pendente, contra regulas Juris Civilis: quia, ut dici ſolet, Eccleſia, cujus Romanus Pontifex eſt Princeps, nemini claudit gremium. Et ut eleganter ait Zepherinus Papa, in *can. Ad Romanam 2. quæſt. 6. Ab omnibus, maxime tamen ab oppreſſis, appellandum eſt, & concurrendum quaſi ad matrem*. & *Non poteſt, nec debet mater oblivisci filium ſuum*: Sed quotieſcumque ad eam acceſſerit, ejus admittere querelam, vel appellationem debet. Hæc eſt hujus Juris benignitas, qua ſæpe Iuris Civilis rigor temperatur.

AD CAPITULUM IV.

Idem Eboracensi Archiepiscopo.

Inter cæteras conſultationes tuas fuit propoſitum coram nobis, quid tenere debeas, cum aliqua ſub disjunctione mandantur, quorum unum verum eſt, alterum falſum: ut puta ſi proponatur, quod ſi talis ſit Sacerdotis filius, & in ſacerdotio genitus, qui proximo in tali Eccleſia miniſtravit, vel quod illicite Eccleſiam occupavit eamdem. Huic ergo quæſtioni taliter reſpondeo, (Judici quod-

cumque iſtorum conſtiterit) illi prælibatam Eccleſiam abjudicari debere. Et idem in ſimilibus obſervandum eſt.

VETUS eſt conſtitutio Eccleſiæ, quæ filios ſuſceptos ex damnato concubitu, quales dicuntur Presbyterorum filii, in *L. 44. alias 45. Cod. de Epiſcop. & Clericis*. excludit a dignitatibus & muneribus Eccleſiaſticis, *cap. 10.* in Antiqua, *de filiis Presbyter. cap. Per venerabilem, qui filii ſunt legitimi.* quod & Jure Romano obtinuit. Et in hanc rem valde notanda ſunt verba Juſtiniani *initio novellæ 89.* Jus Civile Populi Romani nothorum nomen tanquam peregrinum aliquid, & omnino alienum a Republica exiſtimaſſe. Fuerunt igitur tamquam peregrini, quos certiſſimum eſt non fuiſſe admiſſos ad adminiſtrationem Romanæ Reipublicæ; ut non ſine cauſa hoc nomine cultiſſimus Poeta Catullus, carmine in nuptias Juliæ & Manlii, laudaverit nuptiarum deum Hymenæum.

Quæ tuis careat ſacris,
Non poteſt dare Præſides
Finibus terræ; ſed poteſt
Te volente, &c.

Sed contra illas regulas ex utroque Iure certiſſimas obtinuit aliquando in Anglia, ut Presbyterorum filii promoverentur ad beneficia & dignitates Eccleſiæ, ut colligere licet ex toto fere titulo *de filiis Presbyterorum*; ſunt enim omnia capita a 2. uſque ad 12. ad Epiſcopos Angliæ; & nominatim caput *Ex tua*, ad Archiepiſcopum Eboracenſem, ad quem & hoc capite reſcribit idem Pontifex Alexander III. de eadem re: nam & jam antea ex veteri conceſſione Gregorii I. ſummi Pontificis, de qua in *can. Si quis vero, 32. diſtinct.* & *can. Tua fraternitas 12. q. 1.* Clerici Angli in minoribus ordinibus conſtituti, quamvis maritati, beneficia retinebant: hoc jus enim cælibatus noluit amare eſſe tractandum ſanctiſſimus Pontifex in illa nova Eccleſiæ colonia. Et id Anglis indultum fuiſſe eadem ratione Alexander III. profitetur in cap. *Sane, de Clericis conjugatis*, in *antiqua Compil.* contra regulam propoſitam in *cap. 3. eadem tit.* & de Clericorum filiis ſuſceptis ex legitimo matrimonio, accipio *cap. 6. de jure Patronatus.*

Eadem fere diſpenſatione aliquando uti ſolitum Alexandrum III. erga filios Presbyterorum, ex juſta tamen cauſa, oſtendit *d. cap. Ex tua*, ut etiam beneficia patrum licite retinerent: nec enim ſucceſſiones iſtas facile et erat ab Eccleſia Anglicana removere, ut nominatim ait in *cap. Ad extirpandas, de filiis Presbyterorum* in *antiqua Compilat.* Et obſervandum eſt, hoc ſecundum eſſe quoque contra regulas canonicas, ut ex ſucceſſione liceat adipiſci beneficium. quod & in Gallia noſtra pravo quodam uſu aliquando receptum fuit, ut conſtat ex *cap. 1. & ult. de filiis Presbyter.* & ex *epiſt. 56. & 65.* Ildeberti Cenomanenſis Epiſcopi: docet enim *epiſtola 56.* hanc fuiſſe conſuetudinem Eccleſiæ Claromontanæ in Arvernia, ut in ea naſceretur, non crearetur Canonicus. & *epiſtola 65.* Nannetenſi Synodo in Britannia Aremorica nominatim prohibitum fuiſſe, ne quis ex ſucceſſione obtineat dignitates vel præbendas. Idem conſtitutum fuit in Concilio Pictavienſi, de quo in *cap. 1. de præbendis*, quod eſt conjungendum cum *d. cap. 1. de filiis Presbyterorum*. Eſt autem vetuſtiſſimum Eccleſiæ jus, ex *can. Apoſtolorum 46.*

Erat & vitium tertium regulæ eccleſiaſticæ, quod obſervandum eſt fuiſſe in An-

Digitized by Google

Anglia admiſſum, ut per manus laicorum Clerici acciperent beneficia; de quo idem Alexander III. in *cap. 3. de inſtitutionibus*, ad Cantuarienſem Archiepiſcopum. nam ex jure illo regaliorum, ut loquuntur, Reges Angliæ beneficia conferebant; ut notat Ioan. Andras in *cap. 2. de præbend. in* VI. quod & paſſim Chriſtiani Principes ſibi vindicabant ex Pontificum conceſſionibus, ut colligere licet ex *can. In Synodo*, 63. *diſtinct.* & id conceſſerat nominatim Paſchalis II. Henrico IV. Imperatori, ut conſtat ex *Chronico Abbatis Uſpergenſ.* & Martino Polono *in vita Paſchalis*; Dodequino Abbate in *appendice ad Chronicum Mariani Scoti*; & Othone Friſingicenſi, *lib. 7. cap.* 14. quam tamen conceſſionem Concilium Viennenſe revocavit, & poſt Concilium Paſchalis ipſe, *can. Si quis Clericus* 16. *quæſt.* 7. quæ tota eſt de rejicienda hac prava conſuetudine, quæ nominatim eſt contra ipſos Canones Apoſtolorum 29. & 30. Hoc quoque Alexander III. prohibuit in Concilio Lateranenſi, cujus verba habemus in *cap. 4. de jure Patron.* cujus ſententiam ita breviter propoſuit vetus auctor *Chronici monaſterii Caſinenſis*; ut ſi quis a laico inveſtituram acciperet, anathemate uterque plecteretur. Sic igitur accipienda ſunt illa verba hujus *cap. Vel quod illicite, &c.* id eſt, ex donatione & inveſtitura laici.

Cum igitur pravas has conſuetudines Angliæ Epiſcopi rejicere vellent, & Eccleſiæ libertatem oppreſſam ſub Guillelmo, Henrico I. Stephano & Henrico II. vindicare; qua in re plurimum laboraſſe Anſelmum & Thomam, Præſules eruditiſſimos Cantuarienſes, narrat Mathæus Paris in hiſtoria Angliæ: vel ex ſuggeſtione Pontificum, impetrabant Clerici Reſcripta a ſummo Pontifice; de quibus in *hoc capit.* conſultus fuit Alexander III. ab Eboracenſi Archiepiſcopo de hac quæſtione. Titius contra Sempronium Reſcriptum impetraverat, narrans Sempronium eſſe Sacerdotis filium, & in ſacerdotio genitum ab eo qui proxime Eccleſiam obtinebat, quam Sempronius ex ſucceſſione retinet; & Sempronium illicite, id eſt, ex laica inſtitutione Eccleſiam, ut dixi, occupaſſe. Mandat Pontifex, ut ſi conſtet Sempronium eſſe Sacerdotis filium, vel illicite Eccleſiam occupaſſe, eum eſſe Eccleſia privandum.

Sed quæritur, ſi unum verum ſit, alterum vero falſum, an hoc ſufficiat ad excludendum Sempronium. Ratio dubitandi hæc eſt, quia Titius utrumque propoſuit; videtur igitur ex falſi ſuggeſtione impetraſſe Reſcriptum. Sed contra Pontifex reſcribit, ſufficere unum verum eſſe; quia & unum ſufficit ſine altero propoſitum & ſuggeſtum. Et hæc eſt natura disjunctionis, vel alternativæ, ut ſufficiat unum præſtare; ex locis Iuris notatis a gloſſa, de alternativa obligatione. De qua vide, ſi placet, ut dubitationi gloſſæ facias ſatis, Cujacium in *L. Si unus*, *§. Si generaliter*, *ff. de pactis*.

Eſt autem in fine hujus *capit.* legendum ex veteri Compilatione *abjudicari*, non *adjudicari*: & eodem errore ſcriptum eſt in *cap. 2. ſupra*, *adjudicaſſet* pro *abjudicaſſet*.

AD CAPITULUM V.

IDEM RAVENNATI ARCHIEPISCOPO.

SI quando aliqua tuæ fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exaſperare videntur, turbari non debes, (neque moveri aut credere

E 2 quod

quod perſonam tuam contemptibilem velimus reddere vel deſpectam, quia te ſicut cariſſimum fratrem noſtrum & immobilem columnam Eccleſiæ affluentiſſima caritate diligimus, & honoris & exaltationis tuæ deſideramus modis omnibus incrementum. Nam & ſi ſæpe fratribus & Coepiſcopis noſtris ſecundum varietatem eorum quæ nobis ſuggeruntur, aſpere & dure ſcripſimus; hoc tamen non ex minori affectione contingit, ſed ut clamoribus querelantium ſecundum Deum & officii noſtri debitum ſatisfacere comprobemur. Quapropter monemus prudentiam tuam & exhortamur attentius, quatenus de cætero non movearis neque turberis, nec tuus animus dejiciatur, ſi tibi durum vel aſperum ſcripſimus: ſed ſicut vir providus & diſcretus] qualitatem negotii, pro quo tibi ſcribitur, diligenter conſiderans, aut mandatum noſtrum reverenter adimpleas, aut per literas tuas, quare adimplere non poſſis, rationabilem cauſam prætendas: quia patienter ſuſtinebimus, ſi non feceris, quod prava nobis fuerit inſinuatione ſuggeſtum.

Caput hoc tranſcriptum habemus in *Baſilicis Gallicis*, ex lege Philippi Pulcri, iiſdem fere verbis; ubi Rebuffus recte notat, Reſcriptum Principis, ab eo, ad quem reſcribit, reverenter eſſe recipiendum; id eſt, cum ſalutatione & debito honore: quod & olim obſervatum fuiſſe obſervo, ex literis Aimulini Proconſulis Africæ, quæ recitatæ fuerunt in collatione 3. Donatiſtarum, ut conſtat ex actis editis ex Bibliotheca Petri Pithœi; ſic enim ille ad Theodoſium & Honorium Auguſtos: *Scripta cæleſtia Majeſtatis veſtræ accepta & adorata, &c.* Fit autem hæc adoratio & ſalutatio, manu labiis admota, ut loquitur Minutius Fœlix in *Octavio: Et tactis deinde Principis literis*. Sic adorari Principis purpura dicitur, in *L. 4. Cod. de Conſulib. L. 1. C. de apparit. Præfect. Præt. L. 1. Cod. de apparit. Præfect. Urbis.* quæ adoratio, ſalutatio dicitur, in *L. 1. Cod. de Præpoſitis ſacri Cubiculi*. Sed ad rem.

Vult Pontifex in hoc *capite*, eum cui forte mandat aliquid quod communi & recepto Juri obloquitur, vel executioni mandare Reſcriptum, ſi id forſitan quadam ratione æquitatis niti videatur; vel reſcribere, quare exiſtimet non eſſe executioni mandatum. Qua de re nobiliſſimum exemplum obſervo apud Symmachum, *epiſt. 40. lib. 10.* Dum enim Imperator Theodoſius Symmacho Præfecto Urbis mandaſſet, ut Joannem quemdam Medicum in Epicteti Archiatri locum adhuc ſuperſtitis conſtitueret; noluit Symmachus Reſcriptum hoc executioni mandare, propter *L. 10. Cod. de Profeſſ. & Medic.* quæ, ut eleganter ait, medendi Profeſſoribus dederat ordinem ſucceſſionis; & eadem lege cautum erat, ut primi artis de novorum ſcientia judicarent. Fretus his rationibus Symmachus ad Principem reſcribit, quare non poſſit Reſcriptum executioni mandare. Sed tamen ad eumdem Symmachum rurſus Imperatorem exiſtimo reſcripſiſſe id, quod habemus in *L. 3. Cod. de crimine ſacrilegii*: *Inſtar eſſe ſacrilegii de illo dubitare, quem Princeps dignum judicaverit*. Eſt enim in-

inſcriptio d. legis ad Symmachum Præfectum Urbi; quod miror prætermiſiſſe viros de hoc auctore bene meritos.

Ægre autem ferebat in hoc *cap.* Archiepiſcopus Ravennæ comminationes Pontificis, forſitan ex genio veterum Archiepiſcoporum Ravennæ, qui, ut hiſtoria docet, freti auctoritate & poteſtate Exarcharum, id eſt, Principum Ravennæ, Primatum Eccleſiæ Romanæ non agnoſcebant. Imo & Maurus quidam Ravennæ Archiepiſcopus a Romano Pontifice chartam impetraverat, qua nominatim profitebatur Romanus Pontifex, Ravennatem eſſe exemptum a poteſtate & auctoritate Romanæ Sedis; ſic enim eſt accipiendum, quod Anaſtaſius Bibliothecarius & Luitprandus ſcribunt in *Leone II.* de forma autocephaliæ a Ravennate Archiepiſcopo impetratæ: quæ omnia recte fuerant ab eodem Leone II. revocata.

AD CAPITULUM VI.

Idem Cisterciensibus Fratribus.

Cum Ordinem Ciſtercienſem profeſſi [eo privilegio quo alii gaudeatis inter vos & Clericos alios ſæculares ſuper decimis quæſtione ſuborta, tacito, quod ſitis Ciſtercienſis Ordinis, contra vos, velut in Monachos alterius Ordinis literas a Sede Apoſtolica impetrantes, deinde juramentis, litigiis, ſicut a vobis ſignificantibus accepimus, & expenſis difficilibus vos inquietant. Volentes ergo vobis ſollicite providere, ne contra tenorem privilegiorum veſtrorum poſſitis quorumlibet temeritate vexari, auctoritate apoſtolica vobis mandamus, ut] ſi contra vos ſuper decimis, vel aliis (quæ Ordini veſtro ſpecialiter Sedes Apoſtolica indulſit) non facta mentione Ciſtercienſis Ordinis, literæ fuerunt a Sede Apoſtolica impetratæ, per eas minime teneamini reſpondere.

Cistercensis Ordo, de quo in hoc *cap.* cœpit a Roberto & Alberico Abbatibus Ciſtercii, circa annum Domini 1094. & brevi tempore in Eccleſia creſcere cœpit, ut Vernerus narrat in *Faſciculo temporum*. Fuerunt igitur Ciſtercienſes diſtincti a Cluniacenſibus, ut colligere licet ex elegantiſſima divi Bernardi epiſtola ad *Robertum nepotem*, qui a Ciſtercienſibus transfugerat ad Cluniacenſes; id eſt, ut idem ait, a tunicis ad pelliceas, ab oleribus ad delicias, a paupertate ad divitias. Hinc illa diſtinctio Monachorum alborum & nigrorum, quorum frequens mentio apud Hiſtoricos; Cluniacenſes enim nigri dicti fuerunt, *cap. Ex parte, de temporibus ordin.* Et ut conſtituta in Occidente divi Bernardi Regula, veteres monachi Hibernici, de quibus ex Guillelmo Malmesburgenſi vir doctus Guillelmus Camdenus in *Britania ſua*, cœperunt profiteri Regulam ſancti Benedicti: quod & Patres Concilii Cabillonenſis celebrati ſub Carolo Magno, agnoſcere videntur in *cap.* 22. his verbis: *De Abbatibus vero & Monachis idcirco hic pauca ſcribimus, quia pene omnia*

monach

monaſteria regularia in his regionibus conſtituta, ſecundum regulam ſancti Benedicti ſe vivere profitentur. Sic multi ex Cluniacenſibus reformationem Ciſtercienſium amplexi ſunt; ut colligere licet ex *cap. Recolentes*, *de ſtatu Monachorum*. Et ita Abbas & Monachi, de quibus in hoc *cap.* ut colligere licet ex *Antiqua*, Ciſtercienſem ordinem profitebantur. Hac ratione Ciſtercienſes dicti ſunt: unde ſic reſtituenda eſt inſcriptio ex veteribus libris MSS. *Idem Abbati & fratribus Ciſtercienſibus*. ad eos nempe ſcribit qui Ciſtercienſem Ordinem profitebantur; quos conſtat gaudere privilegiis Ciſtercienſibus conceſſis, puta ne ſolvant decimas ex agris quos ipſi colunt, *cap. Ex parte*, *infra de decimis*. Si igitur aliquis ſuper decimis impetraverit Reſcriptum contra Ciſtercienſes, nulla facta mentione Ciſtercienſis Ordinis; Reſcriptum nullius eſt momenti, nec videtur Pontifex voluiſſe concedere Reſcriptum contra privilegium antea conceſſum.

Hæc eſt hujus loci vera ſententia, quæ locum habet in cæteris privilegiis huic Ordini conceſſis. Cætera quæ hoc loco interpretes comminiſcuntur, plane ſunt indigna relatu. Falſum enim omnino eſt, hoc privilegium Ciſtercienſibus fuiſſe a ſummo Pontifice datum, ut nemini liceat contra Ciſtercienſes, & eos qui Ciſtercienſium Ordinem profitentur, impetrare Reſcriptum, ſine expreſſa mentione Ciſtercienſis Ordinis. Hujus privilegii nec vola, nec veſtigium; & inepte id hauriunt ex verbis *hujus Capituli*.

AD CAPIT. VII. XIX. XXX.

IDEM TORNACENSI EPISCOPO.

EAM te: (& infra.) Dudum ſiquidem ante tuam promotionem literæ a nobis (ſi bene meminimus) emanarunt, quibus Decano & Eccleſiæ tibi commiſſæ (te adhuc in eodem Capitulo exiſtente) mandatum dedimus & præceptum; ut P. (qui de gente Judæorum originem duxit, & divina gratia fidem Chriſti ſuſcepit) in Canonicum reciperent, præbendam ſibi conferre deberent. (& infra.) Ipſi vero (quia donatio præbendarum ad te ſpectabat) præceptum noſtrum executioni non potuerunt mandare. Cum itaque præſcriptus P. te ſuper hoc ex parte noſtra requireret, reſpondiſti, quod nullum inde mandatum receperas, & ſic eum a te, infecto negotio, remiſiſti. Quod nullatenus feciſſe deberes, ſi datam literarum diligentius attendiſſes; cum tempore, quo literæ ipſæ datæ fuerunt, de Capitulo ipſo eſſes, ſicut qui eras Archidiaconus & Canonicus ejuſdem Eccleſiæ, nec eſſes adhuc in Epiſcopum conſecratus. (& infra.) Pro eo vero, quod Judæus extiterit, ipſum dedignari non debes.

In-

Digitized by Google

Innocentius III. Elisiensi Episcopo.

Constitutus apud Sedem Apoſtolicam P. Clericus propoſuit, quod cum G. p. m. Decano, & Capitulo Bituricenſi dederit in mandatis, ut ipſum reciperent in Canonicum & in fratrem, & præbendam ei conferrent, ſi qua tunc in eorum vacaret Eccleſia, vel proximo vacaturam: & ipſi cum mandatum ejus admittere non curaſſent, eis præcipiendo mandavit, ut quod mandaverat, adimplerent: ſibi ſuper hoc executoribus deputatis, & infra; Verum pars adverſa reſpondit, quod cum in Bituricenſi Eccleſia certus eſſet numerus Canonicorum inſtitutus, firmatus jurejurando, & per Romanum Pontificem confirmatus, & cum de hoc memoratus P. non feciſſet in ſuis literis mentionem: intelligendum erat circumveniſſe prædeceſſorem noſtrum, & dictas literas veritate tacita impetraſſe. (Licet enim cum in aliqua Eccleſia certus ſtatuitur numerus, hæc apponatur conditio vel intelligatur apponi, ſalva Sedis Apoſtolicæ auctoritate; non tamen ei erat credendum quod eum ex certa ſcientia contra juramenta eorum recipi mandaviſſet, cum de hoc in ſuis literis nihil fuiſſet expreſſum.) Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus ſi legitime vobis conſtiterit numerum Canonicorum, qui nunc eſt in eadem Eccleſia, per Decanum & Capitulum ejuſdem Eccleſiæ juramento firmatum, antequam prædictus Clericus literas executorias impetraſſet: quicquid factum eſt occaſione literarum ipſarum, irritum decernatis; alioquin ei faciatis in eadem Eccleſia præbendam, (ſi qua vacat) ſublato cujuſlibet appellationis obſtaculo, aſſignari.

Honorius III. Abb. S. Petri, et H. Canonico Noviom.

Capitulum ſanctæ Crucis Cameracenſis exhibita nobis petitione monſtravit, quod Callimacho Clerico ſuper præbendali beneficio in eorum Eccleſia obtinendo, literas noſtras ad eos prius monitorias, & demum præceptorias impetrante, B. Clericus dioc. Tornacenſis contra eos ſuper conſimili beneficio in eadem ſibi Eccleſia conferendo, ad I. Archiepiſcopum Tornacenſem & ejus collegas de prædictis literis non habita mentione, executorias a nobis literas impetravit: qui poſt appellationem ad nos interpoſitam, in eos ſuſpenſionis & excom-

mu-

municationis ſententias protulerunt ; ac dictus C. ſuper executione mandati pro eo facti, ad alios obtinuit ſcripta noſtra , qui tulerunt ſuſpenſionis & excommunicationis ſententias in eoſdem. (Unde nobis humiliter ſupplicavit , ut cum in eadem Eccleſia tantum duodecim ſint præbendæ, & ob hoc non ſine magno gravamine ſimul providere poſſint, utrique faceremus eaſdem ſententias relaxari & provideri alteri eorum in eadem Eccleſia de præbenda ; præſertim cum in utriſque literis clauſula illa continetur inſerta ; niſi de mandato noſtro eadem Eccleſia foret in alterius receptione gravata .) Quocirca mandamus , quatenus eo recepto in Canonicum & in fratrem , aſſignatoque ſibi beneficio præbendali , qui ad eos prius mandatum apoſtolicum reportavit , præfatas ſententias juxta formam Eccleſiæ relaxetis : alteri ſuper præbendali beneficio in eadem Eccleſia ſilentium imponentes.

AD concilianda tria hæc capita , variis interpretum ſententiis nobilitata , utor hac diſtinctione :

Vel quæritur de duobus litigantibus , utroque nempe proferente literas ad beneficia , a ſummo Pontifice impetratas : quo caſu , ſine ulla dubitatione eſt inſpiciendum tempus impetrationis ; vel ut loquuntur , tempus datæ , ut *d. cap. Capitulum*. Hæc enim verba *d. cap. Qui ad eos prius mandatum apoſtolicum reportavit*, ſic ſunt accipienda , ut dicat Pontifex, Callimachum Pontificias literas primum impetraſſe ; quem ideo vult potiorem eſſe , quia prior eſt tempore , ut in *cap. Eum cui , infra de præbendis* in VI. Ex die nimirum & Conſule , ut nominatim eſt proditum in *Concilio Milevitano can.* 14. & in *Concilio Africano can.* 56. intelligitur quis fuerit poſterior vel anterior . Et hæc videtur ratio quæ movet Imperatorem , ut conſtituat in his Reſcriptis ad beneficia , diem & Conſulem deſiderari , *leg. 4. Cod. de diverſ. Reſcriptis*. & ſane hoc caſu iniquum eſſet , ut recte gloſſa notat in *d. cap. Eum cui* , juri jam acquiſito derogare poſteriorem .

Vel quæritur de executione mandati Pontificii inter impetrantem & Eccleſiam , cui Pontifex mandat inſtitutionem & proviſionem , quo caſu latiſſime interpretamur beneficium Principis contra Eccleſiam , juxta regulam traditam in *leg. penult. ff. de Conſtitut. Principum* in *cap. cum dilecti , de donationibus.* & *cap. Olim , in fine , de verbor. ſign.* Ut vel habita ratione temporis quo datum eſt Reſcriptum , vel temporis quo admiſſum eſt vel acceptum ab Eccleſia, dicamus generaliter , & indiſtincte mandatum locum habere , ut in *hoc cap. Eam te* ; quamvis præſentet Clericus mandatum Epiſcopo conſecrato poſt impetrationem mandati : tamen quia Epiſcopus non conſecratus , ante conſecrationem fuit ex numero illorum , quibus antea mandabatur ut impetrantem in Eccleſia inſtituerent ; favorabili interpretatione dicimus hoc mandatum ad Epiſcopum poſtea conſecratum pertinere , habita ratione datæ . Et vice verſa in *d. cap. 27. Dilectus , infra de præbendis.* quamvis præbenda non vacaverit tempore datæ ;

tamen

tamen ſatis eſt eam vacare tempore receptionis: & tunc vacante præbenda, purgatur vitium falſæ ſuggeſtionis, qua laboraverat mandatarius; hac elegantiſſima ratione, quia eadem facilitate dare ſolet Pontifex hæc mandata de præbendis non vacantibus.

Sed addenda eſt exceptio una, ex qua dicimus Canonicos mandata tum Pontificis contemnere poſſe, ſi forſitan impetrans id taceat quod nominatim exprimere debet; ut in ſpecie *cap. 6. de præbendis*. Et in d. *cap. Conſtitutus*, ſi non dixerit certum eſſe numerum præbendarum, juramento & apoſtolica auctoritate confirmatum, in Eccleſia contra quam Reſcriptum vel mandatum impetravit, non valet Reſcriptum; quia non videtur Pontifex hoc nominatim non expreſſo, perfuſorie revocare confirmationem apoſtolicam, vel facere gratiam juramenti.

Diſtinctio eſt apertiſſima, cui tamen obloquitur omnino *cap. 4. de præbend. in VI.* ubi nominatim Bonifacius conſtituit, literas iſtas ad beneficia, tanquam ambitioſas eſſe reſtringendas; quamvis alias pleniſſime ſit in beneficiis Principis interpretatio facienda.

Sed reſpondeo, ambitioſa quidem fuiſſe tandem judicata hæc Reſcripta, ſublata deinde a Concilio Baſilienſi: ſed ætate Alexandri III. qui vulgo laudatur horum mandatorum auctor, ita favorabiliter fuiſſe interpretata ab ipſo Alexandro III. & proximis Pontificibus; Principis eſt enim beneficia principalia interpretari, ut ait Juriſconſultus in *leg. Ex facto, ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* Plinius ad Trajanum *lib. 10. epiſt. Rogo, Domine, ut beneficia tua interpretari digneris.* Symmachus ad Theodoſium *lib. 10. epiſt. Nos venerari potius, quam interpretari divina oracula conſuevimus*. Et rurſus d. *cap. 4.* eſt accipiendum non de favore qui pertinet ad executionem Reſcripti, quando quæritur an Reſcriptum mandari debeat executioni, vel non; hoc namque caſu volunt Pontifices Eccleſiam, cui mandatur inſtitutio, morem gerere mandato, ne illuſoria ſint iſta mandata Pontificum; ut de decretis Prætorum Juriſconſultus ait in *l. Si Prætor 75. ff. de judiciis*, niſi forſitan obſtet juſta quædam cauſa. Sed Conſtitutio Bonifacii eſt accipienda de favorabili interpretatione beneficii, id eſt, an plus vel minus contineat; & hoc caſu, tanquam ambitioſa reſtringantur: quæ & tandem omnino ſublata fuerunt ab Eccleſia Dei.

AD CAPITULUM VIII.

LUCIUS III. LINCONENSI EPISCOPO.

AD aures noſtras pervenit, quod plerumque Decani, Archidiaconi, Præcentores, vel alii eccleſiaſticis prædici dignitatibus, ſuper minoribus beneficiis literas impetrantes, nomen ſupprimunt dignitatis ſuæ, & ſimplici nomine ſe appellant, tanquam non habeant aliquem perſonatum; [ideoque Reſcripto noſtro poſtulas edoceri, ſi fraus iſta tacendi præjudicium illis debeat generare.] Tuæ igitur conſultationi taliter reſpondemus, quod cum non ſit intentionis noſtræ, ut perſonæ pluribus redditibus abundantes, per literas noſtras pauperes Clericos ſuper minoribus benefi-

 ciis

Digitized by Google

ciis inquietent, literas, in quibus actor ſuæ nomen dignitatis ſupprimit, vires nolumus obtinere.

INSCRIPTIO hujus *cap.* ſic eſt reſtituenda: *Lucius III. Waltero Lincolnienſi Epiſcopo*, ex editione Ant. Auguſtini, quam confirmat liber MS. qui penes me eſt. Et hoc nomine vocari Epiſcopos Angliæ, lego apud *Mathæum Paridem*; eſt enim Lincolnia epiſcopatus in Anglia celeberrimus, vulgo *Lincolne*: de qua civitate Alexander Nechamus in divina ſapientia.

Lindeſiæ columen Lincolnia, ſive columna,
Munifica felix gente, repleta bonis.

Sententia autem *hujus cap.* breviter hæc eſt. Literas impetratas ab his, qui dignitates & perſonatus obtinent, id eſt, majora beneficia, adverſus pauperes Clericos in minoribus beneficiis inſtitutos, ſi nominatim non exprimantur dignitates, nullius eſſe momenti; qui enim ſupprimit id quod nominatim exprimere debet, nihil agit, *cap. Cum adeo. cap. Si proponente. cap. Conſtitutus*, *hoc tit. cap. Cum teneamur*, *infra de præbendis*.

Sed ad hoc *caput* neceſſario quærendum eſt, quare ii qui dignitatem habent, dicantur habere perſonatum; videtur enim confundere dignitatem cum perſonatu, quod novum non eſt, *cap. Cum acceſſiſſent*, *infra de Conſtitutionib. cap. Dilectus*, *infra de conceſſione præbendæ*. Et tamen alias ſeparatur perſonatus a dignitate, *cap. De multa*, *infra de præbendis*. Sic Archidiaconus, qui in hoc *cap.* dignitatem habere dicitur & juriſdictionem, tanquam Epiſcopi Vicarius, *cap. 1.* & *cap. ult. infra de officio Archidiacon.* in *cap. Dudum*, *infra de electione*; ſimplicem perſonatum obtinere dicitur, ſine cura animarum. Et ratio diverſitatis hæc eſt, quoniam variæ fuerunt formulæ conſtituendarum dignitatum in diverſis Eccleſiis, nam quia dignitates, quæ Græcis Canonibus *ἀρχοντικὰ*, pendebant ex placito Epiſcoporum, ut eruditiſſime obſervat Ioannes Epiſcopus Citri in *reſponſionibus ad quæſtiones Conſtantini Archiep. Dyrrachii.* in *lib. 5. Juris Orient.* vel ut loquitur, *φιλοτιμίας ἀρχιερατικῆς*. Varia fuit variis in locis dignitatum conſtituendarum ratio: & uno verbo, id omne pendet ex conſuetudine, *cap. Cum olim*, *infra de conſuetudine*, quod & Latini interpretes recte notant ad d. *cap. De multa*.

Si quis igitur quærat, an Archidiaconus, Primicerius, Decanus & Præcentor, vel cæteri habeant dignitatem; id conſtituendum eſt ex conſuetudine Eccleſiarum, in quibus inſtituti ſunt. Videntur quidem generaliter Archidiaconi tandem obtinuiſſe dignitates Corepiſcoporum, quos conſtat a Damaſo ſublatos, *can. Corepiſcopi*, 68. *diſt.* quo ſenſu Sigiſbertus in *Chronico*, *Archidiaconi*, inquit, *qui & Corepiſcopi.* & de Claudiano Mammerto Sidonius Apoll. *Epiſt. 11. lib. 4.*

Antiſtes fuit ordine in ſecundo,
Fratrem faſce levans Epiſcopali:
Nam de Pontificis tenore ſummi
Ille inſignia ſumpſit, hic laborem.

Qui locus ſic eſt accipiendus, ut Claudianus Archidiaconus fuerit & Vicarius Epiſcopi Viennenſis, ut Juſtus Archidiaconus, & Vicarius S. Illidii Arvernenſis Epiſcopi, de quo Gregorius Turonenſis *lib. 4. cap. 45.* Sic idem Sido-

Digitized by Google

donius *eodem lib. epiſt.* 25. Archidiaconum vocat ſecundi ordinis Sacerdotem. Hnricus Altiſiodorenſis, in vita beati Germani, docens beatum Germanum fuiſſe Diaconum, ait Germanum fuiſſe promotum gradus in honore ſecundi; his elegantiſſimis verſibus:

Antiſtes ſacri circumfuſo agmine Cleri,
Vique manuque virum primus pervadit inermem
Magno auſu, præbente Deo, cujuſque vocoto
Nomine, ſublimi crinem de vertice carpens,
Mutatumque animo, mutans diſcrimine veſtis,
Promotum jubet eſſe gradus in honore ſecundi.

Presbyteri vel Sacerdotes ſunt in ordine primo. Alcuinus Caroli magni præceptor, & Abbas S. Martini Turonenſis, in *vita S. Villebrandi:*

Quatenus illum
Paſtor apoſtolicus firmaret in ordine primo,
Eſſet ut Eccleſiæ Præſul, ſummuſque Sacerdos.

Sed quod notandum, Epiſcopi ſublatis Corepiſcopis qui ſibi multa contra Epiſcopos inſolenter arrogabant, videntur hanc poteſtatem Archidiaconis mandare voluiſſe; non Archipresbyteris, qui ſunt altiori gradu conſtituti: eadem fere ratione qua ex equeſtri, non ex ſenatorio ordine, conſtat fuiſſe creatos Præfectos Auguſtales, qui opulentiſſimam Ægypti provinciam, & novis conſiliis aptam regerent, ut Cujacius docuit ad *tit. C. De offic. Præf. Auguſt.* Ratione igitur dignitatis Archidiaconus antiſtat Archipresbytero, qui ratione ordinis præeſſe debet. Et hunc fuiſſe ordinem Romanum colligimus ex *cap. 1. De officio Archidiaconi*, quem multæ Eccleſiæ ſequuntur, *can. Perlectis*, §. *Archipresbyter*, 25. *diſt.* Sed, ut dixi, id non eſt perpetuum, d. *cap. Dudum*, *de elect.*

Decani vero præeſſe cœperunt collegiis Canonicorum, in quibuſdam locis dicti Præpoſiti & Priores; & Decani proprie in Francia, qui in Italia Priores, ut nominatim Odofredus vetus interpres Iuris Civilis: de quibus divus Bernardus in *epiſt.* 2. *Sed quid ad me*, inquit, *de Decanis magiſtris noſtris, qui Principatum meruerunt in Eccleſia, clavem ſcientiæ tenent, ac primas cathedras in Conventibus poſſident?* Olim Canonici regulares, quales fuiſſe omnes Canonicos certum eſt, habebant Abbatem; ſed hodie in cathedralibus Eccleſiis vel metropolitanis, Epiſcopus vel Archiepiſcopus eſt illis Abbatis loco. Vetus auctor qui ſcripſit Epitomen belli ſacri Hieroſolymitani: *Patriarchalis Eccleſia habet Canonicos regulares, ſecundum habitum & regulam D. Auguſtini; habent autem Priorem, ad quem cum prædictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham, qui eſt eis loco Abbatis.* Et hodie ſunt quædam Eccleſiæ cathedrales quæ Abbates habent, ut in Vaſconia Auxitanenſis, & in Arvernia Claromontenſis. Quo ſenſu lego apud Gregorium Turon. *lib. 7. cap. 3. Abbatem Cadurcinæ urbis*, quem hodie non habet. Invenio quoque apud Valafridum Strabonem in *lib. de officiis Eccleſiaſtic. cap. ult.* Archipresbyteros in Epiſcopiis Canonicorum curam gerere. Sic Primicerius aliquando primum locum obtinet; ut in Eccleſia Mediolanenſi, & in Eccleſia D. Marci apud Venetos.

Præcentorem vero, de quo in *hoc cap.* eleganter deſcribit Sidonius in *8. epiſt.* *lib.* 4. his verſibus:

Pſalmorum hic modulator & Phonaſcus,
Ante altaria, fratre gratulante,

Inſtructas docuit ſonare claſſes.

Quo munere apud Paganos fungebantur, qui ab Apuleio in *Apolog.* dicuntur Præcentores in choris. Et hunc Præcentorem dignitatem habuiſſe conſtat ex d. *cap. Cum olim, de conſuetudine.*

Sed quoniam hi omnes, quos dignitatem habere diximus, dicuntur quoque in *hoc cap.* habere perſonatum; videamus de perſonatu quid ſit definiendum. Ex variis locis hujus Juris, perſonæ a Gallis dicti fuerunt Clerici, qui beneficium obtinebant, *can. Quæſitum* 1. *qu.* 3. quo forſitan ſenſu in *fragmentis Synodi habitæ ſub Pipino Rege*, bona perſona dicitur major Clericus, qui beneficium habet illo loco. *De Eccleſiaſticis vero, ſi bona perſona fuerit, perdat officium ſuum: minores vero vapulent, aut in carcere recludantur.* Ivo Carnotenſis Epiſcopus *epiſt.* 12. *Altaria a me redimere volunt ſub nomine perſonæ, ſicut a prædeceſſoribus meis ex prava conſuetudine redemerunt.* Beneficia enim Galli vocabant altaria, *dicto can. Quæſitum.* quo ſenſu D. Bernardus, *epiſt.*42. *Proceſſu temporis paulatim inſoleſcentes,* docti ſunt *in brevi vindicare altaria*, id eſt, beneficia. Sic paſſim in his libris Clerici, qui beneficia obtinent, perſonæ dicuntur, *cap. Ex parte, infra hoc tit. cap. Conquerente, cap. Quoniam, cap. Michael, & cap. ult. de filiis Presbyt. cap.* 1. *&* 3. *de officio Vicarii*; ut generaliter definiendum ſit, perſonatum habere Clericum, cui munus quoddam injunctum eſt cum dignitate, vel ſine dignitate; & cum cura, vel ſine cura animarum. Sic in *hoc cap.* & in d. *cap. cum acceſſiſſent*, & d. *cap. Dilectus*, qui dignitatem habent, & perſonatum habent: ut omnes Senatores qui ſpectabilitatis & illuſtratus dignitatem habebant, ut Caſſiodorus loquitur, erant clariſſimi; ſed non contra omnes clariſſimi ſunt ſpectabiles vel illuſtres. Sic omnes qui perſonatum habent, non habent dignitatem, d. *cap. Dudum* 2. *de electione:* & hac ratione recte ſeparatur perſonatus a dignitate, in d. *cap. De multa.*

His cognitis, videamus ad quod Reſcriptorum genus proprie pertineat *hoc caput*, ut liquido intelligamus, quare conſtituat Lucius III. pauperes Clericos in minoribus beneficiis inſtitutos, non eſſe vexandos a potentioribus qui dignitates obtinent. Et ut breve faciam, inſuper habitis Doctorum traditionibus exiſtimo *hoc caput* proprie pertinere ad Reſcripta, de quibus dixi in *cap. Inter cæteras, ſupra.* Conjecturam meam valde confirmat *cap.*2. *de filiis Presbyterorum*, in 2. *Collect.* ex quo apparet eumdem Lucium III. a Cantuarienſi Angliæ Archiepiſcopo fuiſſe conſultum, tam de Clericis illicite inſtitutis, id eſt, per manum laicam, quam de filiis Presbyterorum contra quos, ut latius docui, impetrare ſolebant Reſcripta, ut incubatores iſtos, ſine juſto titulo beneficia poſſidentes, ab Eccleſia Dei removerent. Unde quæſitum fuit a Lucio III. an Reſcripta iſta contra pauperes Clericos, quamvis illicite inſtitutos, impetrata a potentioribus Clericis, ſuppreſſis tamen dignitatibus, valeant. Et rectiſſime reſcribit ſummus Pontifex hoc caſu, quoniam, ut eleganter Juriſconſultus ait in *L.* 3. *ff. De alien. judicii mutand. cauſ.* humiliores potentioribus pares eſſe non poſſunt; hæc Reſcripta nullius eſſe momenti. Quamvis enim ſummæ curæ fuerit Pontificibus, pravas iſtas Angliæ conſuetudines omnino tollere; tamen hoc prætextu noluerunt viam aperire potentioribus, qua pauperes facili negotio opprimerent. Nec prætermittam, ex veteri Jure Pontificio, & ex Conſtitutionibus Principum Chriſtianorum, facultates Eccleſiæ pauperibus potiſſimum eſſe defendas. Nam obſervo ex *can.* 13. *Concilii Sardicenſis*, ex quo ſumptus eſt

can.

can. *Ozius*, 61. *diſtin.* vix fuiſſe permiſſum olim adſcribere albo Clericorum divites ſæculi. Elegantes Conſtantinus Chriſtianiſſimus Imperator, in *L.6. Cod. Theod. de Epiſcopis & Cleric. Opulentos ſæculi ſubire neceſſitates oportet, pauperes Eccleſiarum divitiis ſuſtentari.* & in *L.17. eodem tit. & Cod.* Valentinus & Valens Imperatores: *Plebeios divites ab Eccleſia ſuſcipi penitus arcemus.*

AD CAPIT. IX. XII. ET XXIII.

IDEM NORVICENSI EPISCOPO.

SI autem aliquis auctoritate poſteriorum literarum per adverſarium in judicium tractus, objecerit literas ſe priores habere, de quibus in poſterioribus mentio non habetur: ſi eis dolo vel negligentia uti poſtpoſuerit, excuſari non debet. Si autem, quia delegati judicis copiam nequiverit habere, per poſteriores literas non poterit conveniri.

CLEMENS IV.

EX parte S. perſonæ Eccleſiæ de Tarento nobis innotuit, quod cum capella de Empton ad prædictam Eccleſiam de jure pertineat O. Diaconus (qui jam dictam capellam detinet) Capellanum ipſius Eccleſiæ nomine ipſius S. in ea miniſtrantem, poſt appellationem a ſe factam, amovit. Quam cum eſſet S. proſecutus, & ad Judices literas impetraſſet: ipſe O. appellationem ſuam proſequi non curavit. Cumque auctoritate Judicum in jus eſſet vocatus, dixit ſe literas priores habere, de quibus nulla mentio in poſterioribus habebatur, quas uſque ad tertiam citationem ſuppreſſit, eiſque dolo vel negligentia uti poſtpoſuit, quod ex diuturnitate temporis videbatur, in quibus nulla mentio de appellatione ab ipſo facta fiebat; cum biennium a tempore appellationis jam fuiſſet elapſum. Ideoque mandamus, quatenus ſi ita eſſe conſtiterit (revocatis in ſtatum priſtinum omnibus, quæ poſt appellationem ipſius O. inveneritis attentata) præſcriptam * capellam matrici Eccleſiæ reſtituere procuretis, prædictum O. (ſi eum appellationem non fuiſſe proſecutum conſtiterit) memorato S. in expenſis neceſſariis condemnantes.

* *al.* Eccleſiam

Inno. III. Archiepiſcopo et Magiſtro VV. Canonico Magdeburgenſi.

PLerumque contingit, quod aliqui contra quoſdam ſuper aliquibus rebus noſtris literis impetratis, illis uti multo tempore poſtponentes, tum demum eas exhibent, cum aliarum auctoritate ab eis, contra quos primitus literas impetrant, cœperint conveniri: dicentes, poſteriores literas non valere, utpote non facientes de prioribus mentionem. Cum igitur non ſit malitiis hominum indulgendum: ſtatuimus, ut ſi quis noſtras literas impetrans, intra annum poſtquam copiam judicum habuerit, ex malitia vel negligentia poſtpoſuerit uti eis, auctoritate poſteriorum literarum valeat conveniri, licet in ipſis nulla de prioribus mentio habeatur.

SI quis literis a ſummo Pontifice impetratis dolo vel negligentia non utatur, copiam Judicis habens, ut loquitur Juriſconſultus in *L. Sed & ſi*, §. *Ait Prætor*, *ff. ex quibus cauſ. majores*; non poteſt contra ſecundas literas, in quibus nulla ſit mentio priorum, uti auxilio literarum primo loco impetratarum.

Hæc eſt brevis ſententia *cap. Si autem*, ad quam pertinet *cap. Ex parte*: in quo primum obſervandum eſt, Clementem III. vocare Presbyterum vel Plebanum Eccleſiæ principalis, perſonam matricis Eccleſiæ, ut in *cap. Ad audientiam: de Eccleſiis ædificandis*. Sunt namque capellæ ſubjectæ principalibus Eccleſiis. Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis in *epiſt. ad Clerum & plebem Tornacenſem*: *De capellis antiquitus ſubjectis Eccleſiis non æqualem, ſicut de principalibus Eccleſiis collationem exigat*. Et inde Capellanus Presbyter, in *Capitularibus Caroli magni lib. 2.* qui nempe regit capellam ſubjectam principali Presbytero, qui & Cardinalis dicitur, in *epiſtola Zachariæ Papæ, ad Pipinum Majorem domus, Epiſcopos & Abbates in regione Francorum conſtitutos*; eadem forma qua princeps Cardinalis apud Caſſiodorum *lib. 7. variar. form. 31.* Dicta autem fuit capella, a cappa S. Martini, quam in expeditionibus cum cæteris Sanctorum reliquiis, Franciæ Reges deferre ſolebant; ut docet Valafridus Strabo *cap. ult. De exordiis & incrementis rer. eccleſiaſtic.* Fuit igitur capella theca ſive repoſitorium cappæ S. Martini, & ita paſſim lego capellam uſurpari pro loco, in quo reliquias recondebant. Everhardus Monachus S. Galli, in *vita S. Notkeri*, *Etiam munus valde glorioſum attulit, capſam ſolide auream, gemmis regaliter ornatam, reliquiis ſummis refertam, in modum capellæ formatam, cui ſimile quidem nihil unquam vidimus, cujus ſubſcriptio hæc eſt:*

En crucis, atque piæ cum Sanctis capſa Mariæ.
Hanc Carolus ſummam delegit habere capellam.

Enodius *lib. 1. de miraculis S. Stephani*: *Capella argentea, in qua erat reliquiarum portio.*

Cum igitur, ut accedam ad ſpeciem d. *cap. Ex parte*, lis quædam orta eſſet in-

inter Presbyterum principalis Eccleſiæ, & Diaconum quemdam, qui capellam principali Eccleſiæ ſubjectam injuſte occupabat, remoto Capellano, qui nomine principalis Presbyteri in capella miniſtrabat, ex ſententia Judicis ordinarii miſſus in poſſeſſionem capellæ; a qua ſententia appellaverat Diaconus, & poſt appellationem cœperat expellere Capellanum; literas deinde impetrans ad Judices qui de appellatione cognoſcere debebant; quibus literis tamen non utebatur. Sed cum a Presbytero ex mandato Judicum, ad quos ſecundas literas impetraverat, ſuper eadem appellatione vocatus eſſet in Jus, tunc cœpit opponere primas literas, de quibus nulla mentio habebatur in poſterioribus. Et hac ratione fretus, de qua ſatis diximus ſupra in *cap. Cæterum*, tentabat poſteriores nullius eſſe momenti. Sed quia aſſerebat Presbyter, Diaconum prioribus literis dolo vel negligentia uti noluiſſe; & id conſtare ſatis ex temporis diuturnitate, nam biennium integrum a tempore appellationis effluxerat: cenſet Pontifex, his legitime probatis, capellam principali Eccleſiæ eſſe reſtituendam, & Diaconum neceſſarias impenſas Presbytero debere præſtare. qua de re vide *ult. gloſſam* in *hoc cap.*

Ex quo notandum, Pontificem arguere dolum vel negligentiam ex temporis diuturnitate & ſuffragio: & tandem huic rei Innocentius III. qui fuit Juris peritiſſimus, & quem publice ſcribunt quidam, Jus Civile Bononiæ docuiſſe, certum tempus præfinire & ſtatuere voluit, in *cap. Plerumque*; ut ſi copiam Judicis habens, poſt annum non utatur literis ſecundis impetratis, primæ ſint nullius momenti; quod moribus noſtris generaliter obſervatur, & indiſtincte in omnibus Reſcriptis, quamvis in *L. 2. Cod. de diverſis Reſcriptis*, Claudius Imper. aſſerat Reſcripta Principum perennia eſſe debere: quæ tamen Jure veteri, poſt annum non valuiſſe affirmat D. Cujacius, in *d. tit.*

Sed ſi hoc generaliter verum eſt, nimis inepta fuit ſupplicatio Epagathi, a quo conſultus fuit Claudius, an Reſcripta poſt annum valerent. Nec profitetur Claudius ſe novum Jus condere; ſed falſo aſſeverare Epagathum, Reſcripta poſt annum non valere: quod non potuit falſo aſſeverare, ſi Jure veteri, & ante hoc, Reſcriptum poſt annum non valebat; niſi dicas etiam ante Claudium Jus vetus abrogatum fuiſſe: cujus tamen abrogationis nec vola nec veſtigium eſt. Rurſus dicam, poſt illud vetus Jus ante Claudium abrogatum, male quoque dubitaſſe Epagathum de vi & poteſtate Reſcriptorum: & dejerare auſim hanc fuiſſe dubitandi rationem nondum, quod ſciam, judicatam; quia erant Reſcripta quædam, quæ poſt annum non valebant: qualia fuiſſe exiſtimo Reſcripta, quæ beneficia perſonalia vocantur in *L. 4. Cod. eodem*. quæ nempe, ut Papinianus loquitur in *L. 8. §. Vacationum, ff. de vacat. & excuſat. mun.* non ſpectant ad liberos veteranorum, id eſt, non tranſeunt ad heredes. Et obſervare vos volo d. *L. 2.* cuſtodite loqui de Reſcriptis ad Jus, & ſecundum Jus, quæ ſemper perpetua fuiſſe declarat; nam & ad heredes tranſeunt, *L. 2. & ult. Cod. Theodoſ. eod. tit.*

At beneficia perſonalia primum eſt obſervandum, ſine die & Conſule non valuiſſe, d. *L. 4.* quæ pars eſſe videtur *L. 1. Cod. Theodoſ. de Conſtitut. Princip. & edictis*: ut liceat nobis ex duobus fragmentis integram conſtitutionem conficere. *Si qua poſt hac edicta ſive conſtitutiones, & perſonalia beneficia ſine die & Conſule fuerint deprehenſa, auctoritate careant.* Et hæc ſit mens d. *Conſtitutionis*, edicta, Conſtitutiones Principis, quibus nempe novum quoddam jus proponitur; & beneficia perſonalia, quibus, ut eſt notiſſimum, contra jus commune aliquid in-

indulgetur, non valeant prolata ſine die & Conſule. Et tamen D. Auguſtinus in *Breviculo collationis 3. cum Donatiſtis*, narrat Marcellinum cognitorem interlocutum fuiſſe, evidentiſſimis legibus definitum eſſe imperialia Conſtituta, etiamſi Conſules non legerentur, in dubium non vocari. Orta enim erat dubitatio temporibus Honorii Imperatoris, de Reſcripto quodam Conſtantini *d. legis* 1. auctoris, ſine die & Conſule recitato. Sed hoc accipiendum videtur de Reſcriptis, quibus, ut dixi, Imperator reſcribit ad jus & ſecundum jus commune & receptum; in quibus nulla eſt dubitandi occaſio. Et hæc ſunt quæ *dicta lex* 2. ait perennia eſſe debere. At quæ contra jus, quamvis valeant cum temperamentis additis in *L. Contra jus tit.* 11. *Cod. Si contra jus vel utilitat. public.* tamen diem & Conſulem habere debent.

Et hæc Reſcripta eſſe opinor, quæ poſt annum non valebant etiam jure veteri, ut inde arripiat Epagathus dubitandi occaſionem. Quia igitur poſt annum non valebant, & intra annum inſinuanda erant & alleganda; vel ideo neceſſario debent habere diem & Conſulem. Sic ſine die & Conſule non valere teſtamenta, recte Joannes Chryſoſtomus ſcribit *homil. 3. de verbis Iſaiæ*; quia poſt *L. 6. Cod. Theod. de teſtament.* teſtamenta poſt decennium non valebant. Jure veteri, fateor, aliud jus erat ex regula Modeſtini, quæ extat inter *fragmenta regularum Ulpiani*, edita a Petro Pithœo. Sed hoc ſecundum d. *legem* ſcripſit Chryſoſtomus.

Habeo & aliud validiſſimum argumentum, quo confirmo hæc Reſcripta non fuiſſe perennia veteri jure; quia morte Principis concedentis interire videntur: nam beneficiorum perſonalium confirmationes a ſucceſſore Principe impetrandæ erant, ex Conſtitutione Tiberii, de qua Suetonius *cap.* 8. *in Tito*. Et propter hanc Tiberii conſtitutionem videtur Maſſurius Sabinus beneficium de jure reſpondendi antea Juriſperitis, id eſt, Principibus, & magnæ dignationis viris, qui Juris ſcientiam profitebantur, generaliter ab Auguſto conceſſam, primus a Tiberio petere voluiſſe, ut Pomponius narrat in Vexato, §. *Maſſurius*, *L.* 2. *ff. de orig. Jur.* Sed quod ſpecialiter ex d. *Conſtitutione* Tiberii ſequentes Principes confirmabant, generaliter cœpit confirmare Titus, ut Suetonius narrat: cujus exemplum ſecutus eſt Nerva, apud Plinium *lib.* 10. *Epiſt.* & poſt Nervam, ut conſtat ex *L. 6. quæ alias eſt 7. §. Eſt autem*, *ff. de excuſationibus*, Adrianus, a quo cum quidam Prætorii viri, ut eſt in d. *L.* 2. *de orig. Juris*, peterent beneficium de jure reſpondendi; reſpondit ex veteri jure quod ante Tiberium ſub Auguſto obtinebat, id non dari, ſed præſtari ſolere; id eſt, non dari a Principe ſpecialiter, ſed præſtari ab ipſis prudentibus qui fiduciam ſtudiorum habebant. Voluit autem Auguſtus Juriſconſultos ex auctoritate Principis reſpondere, ut priſtinum decus Juriſprudentiæ reſtitueret: quia mutato ſtatu Reipublicæ a Julio Cæſare, hujus ſcientiæ dignitas cum veteri libertate interciderat. Et in hanc rem ſunt expreſſa M. Tullii verba *lib.* 2. *Offic. Itaque cum multa præclara majorum, tum quod optime conſtituti Juris Civilis ſummo ſemper in honore fuit cognitio atque interpretatio; quam quidem ante hanc confuſionem temporum, in poſſeſſione ſua Principes retinuerant; nunc ut honores & omnes dignitatis gradus; ſic hujus ſcientiæ ſplendor deletus eſt, &c.*

Sed ad rem. Quod D. Cujacius d. *loco* ait, verum eſt in Reſcriptis perſonalibus: at in cæteris quæ ad Jus pertinent, ex d. *L.* 2. falſum eſſe videtur. Nec generaliter conſtituit Innocentius III. in d. *cap. Plerumque*, Reſcripta poſt annum non valere,

ſere; ſed hoc tantum habere locum vult in hoc caſu, quo quis dolo vel negligentia non utitur Reſcripto. Nam & Reſcripta iſta quæ vulgo dicuntur Juſtitiæ, ſi verum amamus, gratiam genere quodam continent; quia cum unuſquiſque debeat jure communi coram Judice ordinario & competenti litigare, id beneficio Principis conſequitur, ut a proprio communique foro exemptus ſit; quod latius dicam in *cap. ſeq.* Sed quoniam, ut eleganter Ulpianus ait in *L. Quæſitum*, *§. Sed ſi fundus*, *ff. de inſtructo; vel inſtrum. leg.* jus quotidie increſcere & invaleſcere videmus: obtinuit tandem moribus noſtris, ut quod Jure antiquo locum tantum habebat in beneficiis perſonalibus, hodie locum habeat in omnibus Reſcriptis.

AD CAP. X. II. PARTEM CAP. XIV. ET CAP. XV.

Lucius III. Norvicensi Episcopo.

Ad hæc ſumus [in Apoſtolica Sede, diſponente Domino, conſtituti, ut quæ contra juſtitiam attentantur, noſtra ſollicitudine ad rectitudinis tramitem revocentur. Proinde] ſignificatum eſt nobis, quoſdam in Provinciæ tuæ partibus tales (ut aſſerunt) de Cancellaria noſtra literas recepiſſe, per quas eorum omnia negotia unius Judicis vel plurium (quos ſibi elegerint) arbitrio committuntur: ſicque fit, ut ſi aliquem pulſare voluerint, examen ordinarii Judicis non requirant, ſed ad unum Judicem vel plures delegatos ſibi propitios, & parti adverſariæ ſuſpectos, ſuper examinanda quæſtione decurrant. [Quod quantum ſit Deo contrarium, & Eccleſiaſticis ſacris vel Canonibus inimicum, nemo ambigit, qui vel ad modicam notitiam canonicæ inſtitutionis apprehendit. Tales itaque literas a Cancellaria noſtra non credimus emanaſſe vel prodiiſſe, vel ſi forte prodierint, conſcientiam noſtram quæ diverſis occupationibus impedita ſingulis cauſis examinandis non ſufficit, effugiunt. Unde] nos (igitur) huic morbo celeri volentes obviare remedio: mandamus, quatenus ſi literas tales in provincia tua inveneris, eas carere viribus noſtra auctoritate decernas.

Innocentius III. Elisiensi Episcopo.

Quoniam autem ſub hujuſmodi forma, videlicet: cauſam, quam talis adverſus talem & quoſdam alios ſuper hoc, & quibuſdam aliis ſe habere proponit, tibi duximus committendam, a nobis multoties literæ impetrantur: & ſollicite quæſiviſti, an Judex ex delegatione hujuſmodi, ante perſonarum vel rerum expreſ-

ſionem, ſuper perſonis vel rebus exprimendis habeat poteſtatem; adjiciens, utrum, ſi antequam perſonæ vel res expreſſæ fuerint nominatim, ſuper non expreſſis in commiſſione priori, ſed generaliter comprehenſis, ſpeciales literæ (quæ de priori commiſſione nullam faciant mentionem) ad alios Judices a Sede Apoſtolica emanaverint, eumdem vigorem debeant obtinere. Nos igitur ad hæc duo tibi reſpondemus, quod (cum generali per ſpeciale procul dubio derogetur) juriſdictio per generales literas attributa, per ſpeciales (quantum ad ea, quæ ſpecialiter exprimuntur) penitus enervatur, licet de prioribus non faciant mentionem. Unde ſuperflua relinquitur prima quæſtio, etſi merito dici poſſit, quod donec juriſdictio revoeetur, eam ſuper rerum vel peronarum articulis exprimendis obtinet delegatus: ſed antequam exprimantur perſonæ vel res, delegatus nequit juriſdictionem hujuſmodi exercere.

Idem Senonensi Archiepiscopo.

Sedes Apoſtolica conſuevit exhibere ſe petentibus liberalem, ſed quidam ejus gratia nequiter abutuntur: [dum quod ipſa de benignitate concedit, ipſi ad malignitatem retorquent. Quidam enim malignari volentes in commiſſionibus omnibus noſtris, minores vel viliores perſonas propriis nominibus exprimunt; majores autem & digniores ſpecialibus vocabulis non deſignant; ſed eas ſub quodam generalitatis involucro comprehendunt, ut commiſſiones ipſas a nobis facilius impetrent ſub hac forma, conqueritur talis de iſto vel illo & aliis quibuſdam propriis nominibus exprimendis, qui eis ſuper tali negocio & quibuſdam aliis rebus injurioſi nimis & graves exiſtunt.] Nos igitur volentes eorum malitiis obviare, decernimus, ut cum in commiſſionibus noſtris minores & viliores perſonæ ſolummodo deſignantur, majores & digniores ſub generali clauſula non intelligantur includi. Sed nec liceat occaſione generalitatis hujuſmodi multitudinem effrenatam in judicium evocare. Nec ſuper majoribus & gravioribus negociis audiantur, qui de minoribus & levioribus tantum faciunt mentionem. Si quis vero aliquas perſonas expreſſerit, non ut velit cum eis in judicio experiri, ſed ut ad pares tranſire valeat, vel minores (quia fraus & dolus ei patrocinari non debent) tanquam mendax precator, careat penitus impetratis.

Qui

Digitized by Google

QUi commentarios ad regulas Cancellariæ Apoſtolicæ ſcripſerunt, vulgo notant ex *hoc cap. Ad hæc*, Lucium III. hujus capitis auctorem, primum Cancellariam Eccleſiæ Romanæ conſtituiſſe; cujus nempe nulla vetuſtior extat mentio in his libris. nam quod eſt in *cap. Dura, infra de crimine falſi*, & in *cap. Porrecta, de confirmat. utili vel inutili*, eſt Innocentii III. qui fuit poſt Lucium III. Sane Romanam Eccleſiam habuiſſe Cancellarium, etiam temporibus Alexandri III. Innocentii III. Honorii III. conſtat ex *Epiſtolis* Arnulphi Lexovienſis Epiſcopi & D. Bernardi; qui tamen neſcio qua ratione ſublatus fuit, delegato hoc munere Vicecancellario. Ut & hodie in hac provincia, Epiſcopus Montiſpeſſulani, quem conſtat habuiſſe Cancellariam, ex *epiſtola mſ. Clementis IV. Pontificis max. ad Jacobum Regem Aragoniæ, & Dominum Montiſpeſſulani*. Cancellarii dignitatem retinet ſubſtituto Procancellario. Quod & in civitate Valentina apud Cavares, vel, ut hodie loquimur, Delphinates, obſervatur.

Errant igitur, qui ſcribunt Eccleſiam Romanam numquam habuiſſe Cancellarium. Et obſervandum eſt, hanc dignitatem a parvis initiis in immenſum auctam fuiſſe, tam in aula ſæculari, quam eccleſiaſtica; ut veriſſime docuit vir doctus ad *Flavium Vopiſcum in Carino*. Erat enim olim Cancellarius miniſter a cancellis, & officio Oſtiarii fungebatur; ut præter locos jam ab aliis notatos, obſervo ex his verſibus Henrici Altiſſiodorenſis in *Vita S. Germani*.

Voluſianus erat præcelſo nomine quidam
Plebi Patricius, toti dilectus & urbi,
Atque a cancellis priſco de more miniſter.

Et inde Cancellarii nomen, non a cancellandis & inducendis legibus injuſtis, ut Joannes Salisberienſis voluit in Policratico, illo loco:

Hic eſt qui Regis leges cancellat iniquas,
Et mandata pii Principis æqua facit.

Fateor Cancellarium tandem ſummo Quæſtoris honore functum fuiſſe, qualem fuiſſe conſtat poſtremis Imperatorum temporibus, ut Cujacius docuit ad *tit. Cod. de offic. Quæſtoris*; & curam ſuſcepiſſe omnium principalium conſtitutionum, tam generalium quam ſpecialium. Sed hoc ſenſim obtinuit: nam in aula Regis noſtri, temporibus Hincmari Rhemenſis Archiepiſcopi, fuit Secretarius Principis; ut obſervo ex *epiſtola ad quoſdam Epiſcopos Franciæ*, ubi nominatim ait, ſummum Cancellarium ſub ſe habuiſſe prudentes, intelligentes ac fideles viros, qui præcepta regia abſque immoderata cupiditatis venalitate ſcriberent, & ſecreta fideliter cuſtodirent: *Quo munere fungebantur*, inquit, *qui olim dicebantur a ſecretis*.

Porro, hoc munere in Eccleſia Conſtantinopolitana fungebatur Carthophylax, quem ex *Reſponſionibus Joannis Epiſcopi Citri*, conſtat curam habuiſſe ſigilli: quamvis reperiam in *novella* quadam *Heraclii Imp.* hanc Eccleſiam habuiſſe Cancellarios; de munere longe diverſo. Et de Carthophylacis dignitate deprimenda (ſedebat enim ante Pontifices poſt Patriarcham; & in libello Codini *de officiis Eccleſiæ Conſtantinopol.* dicitur dextra Pontificis manus) tractatum fuiſſe conſtat, ex *novella* Alexii Comneni, relata ex ſcriptis Balſamonis, *lib. 2. Jur. Orient.* Nam ægre ferebant Pontifices ad hoc ſummum honoris faſtigium perveniſſe hanc dignitatem, quæ fuit forſitan verior ratio tollendi in Eccleſia Romana Cancellarii.

Ut autem intelligamus *hujus capit.* deciſionem veram, de qua vetus eſt con-

controverſia inter Gloſſographos; ſciendum eſt, ex certiſſimis regulis Juris actorem debere ſequi forum rei, & agere coram competenti & ordinario Judice, *L. 2. Cod. de juriſd. omnium Judic.* Extra ordinem dari tamen aliquando a Principe Judices certis de cauſis, quamvis proprie negotium non pertineat ad cognitionem Principis; ut in *novella Martiani, neminem exhiberi de provincia ad Comitatum;* propter poteſtatem adverſarii, aut ipſius rei difficultatem: quo caſu dantur Judices in locis ipſis vel proximis degentes, ut in d. *novella*. Cæterum regulariter nemo eximendus eſt de Judicis ordinarii juriſdictione: & quamvis Eccleſia Romana non ſoleat obſervare juriſdictionis ordinem, admittens appellationes, omiſſis his, ad quos debuerant fieri ex primo ordine, *cap. 7. de appell.* contra Jus Civile, *L. Imperatores, ff. de appell.* & per modum querelæ, ut loquuntur, ſuſcipiens omnium cauſarum cognitionem; non videtur tamen ſemper & generaliter ordinariæ juriſdictioni derogare. Et rurſus, quamvis det Judices quos altera pars tantum petit, quod & Jure Civili Principi tantum conceſſum eſt elegantiſſima ratione, quia Princeps mandans juriſdictionem, videtur reſpicere & honorare verecundiam Judicis delegati, *L. Obſervandum, ff. de judiciis;* non ſolet tamen hanc electionem deferre uni ex litigantibus, ut quoſcumque voluerit Judices, extra Curiam Romanam ex propria nominatione nanciſcatur.

Ex quibus intelligimus, in Reſcriptis, de quibus tractatur in *hoc cap.* dupliciter peccari contra Juris communis regulas: vel quia generaliter committuntur omnia omnino negotia, quæ quis habet, habiturusve eſt: vel quia Princeps nominatim non mandat juriſdictionem certo Judici, ſed electio permittitur parti. Et propter hæc vitia ſine ulla dubitatione improbantur hæc Reſcripta; ut fruſtra ſint interpretes veteres inter ſe diſſidentes de ſumma ratione *hujus cap.* quæ conficienda eſt ex iis duobus vitiis, ut hoc vel illud ſufficiat ad improbandum Reſcriptum.

Solet quidem Pontifex ſub hac formula Reſcripta dare: *Conqueritur talis de iſto vel de illo & aliis quibuſdam*, propriis nominibus exprimendis, *quod ei ſuper tali negotio & rebus aliis*, injurioſi nimium & graves exiſtant; ſic enim conceptam obſervo ex integriori *hoc cap. Sedes*. quod extat in *Collectione 3. hoc tit.* Quo caſu non habent juriſdictionem Judices delegati ante expreſſas perſonas vel cauſas. Et ſi ſuper una ex his cauſis, generaliter hac formula comprehenſis, quis literas ſpeciales impetraverit; literæ poſteriores, quamvis non faciant mentionem priorum, derogant generalibus, quæ eſt ſententia *cap. Paſtoralis*, §. 1. *h. t.*

Sed nec ita generaliter omnia negotia mandantur, ſed quædam præſentia, non futura, *cap. ult. hoc tit.* quæ nominatim impetrans tenetur coram Judice delegato exprimere; & his expreſſis, non licet impetranti vagari ultra. Valde coarctat hæc generalia Reſcripta Pontifex in d. *cap. Sedes*, ut ſi quis minores vel viliores forte perſonas in literis expreſſerit, non liceat ei tranſire ad majores; vel minoribus & levibus negotiis expreſſis, tranſire ad majora.

Hæc igitur eſt differentia inter Jus Civile & Pontificium. Jure Civili, niſi certis ex cauſis non dantur hæc Reſcripta, quibus quis eximitur de proprio foro. At Jure Pontificio dantur generaliter & indiſtincte, ut vel hac ratione, Jure Pontificio hæc Reſcripta ſint potius gratiæ quam juſtitiæ. Et ita loquitur Pontifex in d. *cap. Sedes*. Et paſſim in *hoc tit.* Numquam tamen Pontifex Reſcripta dat de omnibus negotiis, etiam futuris; nec permittit litiganti,

ut

ut ſibi ex auctoritate propria, ſine expreſſo mandato Pontificis, conſtituat Judicem.

AD CAPITULUM XI.

Idem Norvicensi Episcopo.

AD audientiam noſtram, te ſignificante, pervenit, quod H. de ſancto Stephano ſuper abſolutione ſua literas tibi (ut prima facie videbatur) apoſtolicas præſentavit. Quibus, quoniam manifeſtum continent in conſtructione peccatum, fidem te nolumus adhibere.

LITERÆ quæ ſolœciſmum continent, de falſitate ſunt ſuſpectæ, ut nominatim ait Arnulphus Lexovienſis Epiſcopus in *epiſt. ad Albertum & Theodoricum Apoſtolicæ Sedis Legatos*. Nec enim adeo negligenter Officiales Cancellariæ ſolent apoſtolicas literas dictare vel deſcribere. Eleganter D. Hieronymus in *lib. adverſus Helvidium*. *Apud Chriſtianos ſolœciſmus eſt magnus, turpe aliquid facere vel narrare.*

AD CAPITULUM XIII.

Celestinus III.

SCISCITATUS es a nobis petitorio deſtinato, de qua impotentia illud intelligatur, (quod in literis noſtris ſæpe conſuevit apponi) ut ſi duo vel tres, quibus literæ diriguntur, ipſis exequendis ſimul intereſſe nequiverint, unus aut plures, quibus ſcribitur, nihilominus exequantur. Nos vero ita ſentimus, quod tam de jure quam de facto, illa impotentia cenſeatur. De jure, ſi aliquem illorum ſervum vel infamem, aut alio legitimo impedimento detentum eſſe conſtiterit: de facto, ſi conſtiterit eum caſu mortis occumbere, aut inevitabilis neceſſitatis articulo impediri, quo minus valeat intereſſe. Dum modo is, qui pro neceſſitate præſens eſſe non poteſt, collegis ſuis canonice excuſationem ſuam curet (ſi poterit) deſtinare: ut alii conjudices vel executores nihilominus ad conſummationem injuncti mandati procedant. Nec enim ille qui tantummodo non vult intereſſe, hac impoſſibilitatis interpretatione valeat aliquatenus excuſari, niſi forte ſic in Reſcripto habeatur expreſſum, ſi non omnes interſuerint, vel ſimul nequiverint, aut noluerint intereſſe.

Non

NOn ſolum Judices dati a Principe extra ordinem, ut Paulus loquitur *lib.* 5. *Sententiarum tit.* 5. qui dicuntur divini Judices, *θεῖοι δικασταὶ* in *Conſtitutione Græca Zenonis*, reſtituta ex Baſilicis, quæ debet eſſe *Lex* 12. *Cod. de Judic.* ubi & magiſtratibus junguntur, quia juriſdictionem habent. *L. A Judice* 5. *Cod. eod. tit.* Sed etiam Judices dati a Magiſtratibus, qui ſimplicem notionem, non juriſdictionem habent, *vulg. L. Ait Prætor, ff. de re judicat.* inviti coguntur fungi judicandi munere. Eſt enim judicandi neceſſitas ex publico & perſonali munere, *L. ult. §. Judicandi, ff. de munerib. & honorib. L. ult. §. Qui autem, ff. de vacat. & excuſat. munerum*. Quod tamen ſic accipiendum, ſi initio Judices recte addicti ſunt. Si enim Judex male datus fuerit, vel ex juſta quadam cauſa remittenda ſit ei judicandi neceſſitas; non cogitur, vel poteſt judicare.

Servus igitur Judex addictus, Judex eſſe non poteſt, *L. Cum Prætor, §. pen. ff. de Judic.* id eſt, ab initio, jure ipſo non eſt addictus Judex: qui tamen ſi cum pro libero haberetur, judicaverit, tenet ſententia. *L.* 2. *Cod. de ſentent. & interlocution. omn. judic.* & in celeberrima *L. Barbarius, ff. de offic. Prætor.* Ad quam obſervare vos volo, his verbis, *At quia verum eſt Prætura eum functum*, notare Ulpianum ſententiam Pomponii, qui aſſerebat non obſtante ſervitute Barbarium fuiſſe Prætorem. Sed tamen, inquit Ulpianus, verius eſt eum non fuiſſe Prætorem, ſed tamen Prætura functum. Non omnis qui Prætura fungitur, Prætor eſt, ut non omnis qui Principis dignitate fungitur, Princeps eſt. *L. Decernimus, Cod. de ſacroſanct. Eccleſ.* & toto *tit. Cod. Theod. de infirmandis his quæ ſub tyrannis geſta ſunt*. Sic, qui pro tutore gerit negotia pupilli, cum tutor non ſit, & falſo ſe dicat tutorem; tutelam gerit & adminiſtrat, & tamen tutor non eſt: ſed quia falſus tutor eſt, datur actio in factum ad ea reſcindenda quæ ab eo geſta ſunt, toto *tit. ff. Quod falſo tut. auctore geſtum eſſe dic.* Et hoc igitur vindicato ab Ulpiano, Barbarium quamdiu latuit ſervus, dignitate quidem Prætoria functum, ſed non fuiſſe Prætorem; recte cenſet eſſe quærendum, utrum quæ edixit vel decrevit, ſint reſcindenda: quod profecto non eſſet quærendum, ſi admitteremus Barbarium fuiſſe Prætorem. Et ita videtur explicanda d. *L. Barbarius*, ſine negatione, quam addendam cenſet vir maximus *lib.* 18. *Obſ. cap.* 31. At ſi ſervus, quem omnes ſervum eſſe exiſtimant, Judex addictus ſit; ſane Judex eſſe non poteſt, nec fungi munere Judicis.

Male etiam Judex addicitur furioſus, qui nulla dilucida habet intervalla; *L. Cum furioſus, ff. de Judic.*

Idem dicendum de infami, ut recte Azo notat ad *L.* 2. *Cod. Si contra jus vel utilit. public.* ex *L. Infamia, Cod. de Decurionib.* & *L. Neque famoſis, Cod. de dignitatib.* Etſi infamis non poteſt fungi officio advocati, quamvis poſſit eſſe Procurator, *§. ult. inſtit. de exceptionib.* longe majori ratione omnis juridicina, ut Apuleius loquitur, ei interdicta videbitur eſſe.

Et hæc ſunt impedimenta, quæ de jure eſſe ait Pontifex, quoniam ſtatim oſtendunt Judices eſſe male addictos, non eſſe de Judicum numero, ut de Archippo Philoſopho Plinius ait *lib.* 10. *Epiſtol.* fuiſſe quoſdam qui dicerent eum non modo liberandum judicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de Judicum numero.

Sunt etiam quædam impedimenta, propter quæ judicandi neceſſitas remittitur: & hæc ſunt quæ de facto eſſe ait Pontifex; ut ſiquis morbo ſontico laboret,

L. Ju-

L. Judex datus, *ff. de judiciis*, quod eſt ex lege 12. *tab. l.* 2. §. *Siquis judicio*, *ff. Siquis cautionibus*. Vel ſi aliud quoddam legitimum impedimentum oſtendat Judicem non poſſe fungi judicandi munere, puta, incidente neceſſaria quadam profectione, vel rei familiaris periculo, *L. Si longius*, *ff. de judiciis*. Et ex *hoc cap.* apparet, Pontificem cum plures dat, quoniam pluribus datis neceſſe eſt omnes convenire, addere hanc clauſulam prorogandæ juriſdictionis cauſa, ut ſi quidam non poſſint judicare, cæteris permiſſum ſit judicandi officio fungi; quæ clauſula accipienda eſt de legitimo impedimento. Ex quo apparet, vel Judicem ab initio non eſſe recte datum, vel remittendam eſſe judicandi neceſſitatem. Non enim hoc relinquitur arbitrio Judicis, qui invitus cogitur fungi munere judicandi, niſi forſitan ita fuerit concepta clauſula: *Si ſimul nequiverint*, *aut noluerint*; quo caſu poteſt ſe abdicare ex licentia Principis, argumento *L.* 8. *ff. de offic. Præſid.*

AD PRIMAM PARTEM CAPIT. XIV.

INNOCENTIUS III. ELIENSI EPISCOPO.

PASTORALIS officii. (& infra.) Præterea quæſiviſti (quando de revocatione literarum ambigitur) utrum Judices priores, an poſteriores cognoſcere debeant, & utrum per ſecundas ſint primæ literæ revocatæ. Ad quod tibi reſpondeo, quod niſi poſteriores prioribus, vel econverſo, duxerint deferendum, ſimul utrique cognoſcant: & ſi forte nequiverint ſimul in unam ſententiam concordare, (quamvis plures ſint ex una parte, quam altera) per arbitros communiter electos a partibus hujuſmodi concertatio ſopiatur.

SI quædam dubitatio proponatur de revocatione primi Reſcripti, & quæratur an Judices primo vel ſecundo Reſcripto dati cognoſcere debeant, quia Judices utrimque certant de retinenda cognitione, & primum vel ſecundum Reſcriptum ſubreptitium eſſe contendunt, quod etiam aliquando poteſt tractari: quamvis ſecundum faciat mentionem primi, ut in ſpecie *cap. Inter monaſterium*, *de ſentent. & re judic.* & vice verſa, quamvis ſecundum non faciat mentionem primi; non ideo tamen ſemper valet primum, ut in ſpecie *cap. Bonæ*, *de confirmatione util. vel inutil.* Quod igitur generaliter definitum eſt in *cap. Cæterum*, *hoc tit.* de primis & ſecundis Reſcriptis, tunc locum habet, quando non proponitur alia dubitatio de obreptione vel ſubreptione Reſcripti; quod & belliſſime confirmari poteſt ex *cap. Oblatæ*, *de appellationib.* quibus omnibus recte utitur gloſſa *mirv.* Et bene eſſet ſi permaneret in prima ſententia; nam iis caſibus & ſimilibus poteſt eſſe probabilis dubitatio de revocatione Reſcripti: qua propoſita, Pontifex ait, omnes Judices cognoſcere debere, ut ex communi ſententia definiatur ad quos pertineat cognitio. Sed ſi forſitan ex una parte plures ſint quam ex altera, non ut in cæteris judiciis civilibus

vel

Digitized by Google

vel criminalibus, numerandæ ſunt ſententiæ, ſed neceſſe eſt ut duæ partes conveniant in eamdem ſententiam, id eſt, altera parte, in qua minor eſt numerus, ultro admittente ſententiam contrariæ partis, vel contra. Et ſi diſſentiant, itur ad arbitros; quos tamen eligere debent collitigantes, ut Oſtienſis recte obſervat; male Innocentius IV. in *Apparatu magno*, arbitros a Judicibus ipſis eſſe eligendos. Et quoniam ex his omnibus deprehendere licet varia incommoda, quæ in hac revocatione Reſcriptorum ſolent oriri; valde probarem conſtitutionem Græcam Alexii Comneni, quæ extat in *lib. 2. Juris Orientalis*, ut quodcumque Reſcriptum, quo juriſdictio jam mandata revocatur, nullius ſit momenti: liceat tamen ei, qui ſuſpectum forſitan Judicem jam datum habet, poſt libelli oblationem, intra vigeſimum deliberationis diem Reſcriptum impetrare, quo Judex alter illi, ad quem prius cauſa delata fuit, jungatur. Quod & Clericos facere ſolitos, nominatim Azo notat in Apparatu, ad *l. 2. Cod. Si contra jus vel utilitatem public.*

AD CAPITULUM XIV.

Idem R. Cantori Rothomagensi, et R. Priori de Monte Leprosorum.

Ex tenore literarum, quas nobis deſtinaſtis: intelleximus R. Sacerdotem de Collovilla ad alios Judices ſuper quæſtione (quæ inter ipſum & Abbatem de Becco vertitur) literas apoſtolicas impetraſſe. Qui cum partem citaſſent adverſam, dictus Presbyter coram eis noluit litigare. [Poſtmodum vero idem Presbyter ſuper eodem negotio vobis noſtras literas præſentavit, in quibus de prioribus mentio non fiebat]. Cumque vos in cauſæ cognitione procedere velletis, Abbas coram vobis propoſuit, quod non tenebatur per directas ad vos literas Presbytero reſpondere, cum per alias ab aliis Judicibus fuiſſet citatus, quæ auctoritate illarum non fuerant revocatæ: verum quia ſuper hoc dubitaſtis, Sedem duxiſtis Apoſtolicam conſulendam. Nos igitur attendentes fraudem Presbyteri memorati, duas commiſſiones ſuper eodem negotio impetrantis, quarum altera non faciebat mentionem de reliqua, quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent) decernimus, ut ipſe commodo careat utriuſque.

Hoc caput non eſt altioris indaginis, & nititur æquitate ſumma: ut ſiquis de eadem re diverſa Reſcripta ad diverſos Judices impetraverit, careat commodo utriuſque Reſcripti.

Digitized by Google

AD CAPITULUM XVII.

Innocentius III. Mediolanensi Archiepiscopo.

CUm adeo ſcripta Sedis Apoſtolicæ moderemur, (ut ex certa ſcientia nihil in eis faciamus apponi, quod de jure debeat reprehendi: miramur non modicum & movemur, quod quotiens ad te vel ad aliquos tibi ſubjectos noſtras literas deſtinamus, te ſuper his mirari reſcribis, ac ſi mandaremus aliquid inhoneſtum.) Scripſiſti nobis, quod cum P. Clericus in Eccleſia Modecenſi ſufficientem ſibi ſit præbendam adeptus, mirabaris quod pro receptione ipſius in Eccleſia de Gronzala, Præpoſito & fratribus ejuſdem Eccleſiæ literas miſerimus: cum ſi literarum noſtrarum ſeriem attendiſſes, nihil inveniſſes in eis, quod debuiſſe tuum animum offendiſſe. Cum enim in literis nec de præbenda ipſius mentio haberetur, nec Modecenſis Canonicus, imo nec Clericus diceretur in eis, & in literis ipſius hæc eſſet adjecta conditio: Si dignus exiſteret ad eccleſiaſticum beneficium obtinendum, & ſi eadem Eccleſia ex dono parentum ipſius quandam capellam cum dote fuiſſet adepta, & a conſanguineis ejus oblationes & mortuaria pro tempore & decimas acciperet annuatim; intelligere potuiſſes, qualiter literæ ipſæ fuerant impetratæ.

DE *capit. Cum adeo*, vide quæ dixi ad *cap. Eam te*, & *cap. Ad aures*.

AD CAPITULUM XVIII.

Idem electo Decano, et N. Canonico Cameracensi.

CAusam, quæ inter Præmonſtratenſem & Pramonenſem Eccleſias ſuper poſſeſſionibus de Anapia vertitur, (Super poſſeſſionibus de An. diſcretioni veſtræ commiſiſſe meminimus.) Sed quia in literis animadvertimus fuiſſe inſertum, quod ſi alterutra partium citata legitime, præſentiam veſtram adire, vel judicio veſtro parere contemneret: vos præſentis partis probationes recipere; & quantum de jure poteritis, in cauſæ cognitione ac deciſione procedere minime tardaretis. Nos volentes ut clauſula illa (quantum de jure poteritis)

quæ antequam de probationum receptione mentio fieret, fuerat inſerenda: clauſulam illam de receptione probationum præcedat: mandamus quatenus ipſam intelligentes ibidem, in cauſa juxta tenorem literarum procedere non tardetis: proviſuri, ut ſi literarum auctoritate priorum, in eodem negotio legitime eſt proceſſum, firmum & ſtabile perſeveret. Alioquin ſi occaſione clauſulæ memoratæ aliquid conſtiterit in alterius partis præjudicium attentatum, id viribus decernimus cariturum: mandantes, ut in deciſione ipſius negotii (ſicut præmiſſum eſt) tam ſuper principali, quam ſuper incidentibus quæſtionibus, appellatione remota, canonice procedatis.

ABSENTE quidem parte licet Judici procedere ad teſtium receptionem, *l. pen. in fine*, *Cod. de Teſtib.* & *Novel. Juſtiniani de Teſtibus*, *cap. ult.* nam & adverſus abſentem tribus edictis, vel uno pro tribus, legitime evocatum, licet ſententiam proferre: quod & in peremptorio edicto comminari ſolet Prætor, *L. In peremptorio*, *ff. de judic.* Et ita in *L. Si Prætor*, *ff. eod. tit.* contra contumacem Prætor ipſe ſententiam dixit, & dedit executorem rei judicatæ: nec enim hæc ſpecies reſtringenda eſt ad caſum Prætoris extra ordinem cognoſcentis de fideicommiſſo, ut in *tit. regular. Ulpiani*, *de fideicommiſſ.* quod voluit D. Cujacius *cap.* 38. *Obſ. lib*:25. hac ſola ratione fretus, quia totus liber 36. *Digeſtorum* Juliani, ex quo lex hæc ſumpta eſt, fuit de legatis & fideicommiſſis. Quæ ratio non ſufficit, vel potius nullius momenti eſt, quando ex ipſo contextu legis contrarium apparet. Sed hæc omnia vera ſunt, ſi jam lis conteſtata fuerit, contracto nempe eremodicio ab abſente.

Recte igitur ſummus Pontifex hoc loco ait, clauſulam in literis, quibus dantur Judices, ita conceptam, *Quod ſi alterutri partium*, &c. ſic eſſe accipiendam, ut non ordo ſcripturæ, ſed vera mens concedentis attendatur, argumento *leg. Non aliter*, *ff. de leg.* 3. ut non liceat, parte non vocata, & lite non conteſtata, teſtes ab adverſa parte productos recipere, & ſententiam proferre. Quamvis, ſi verba tantum ſpectes, hoc conceſſum videtur Reſcripto. Sed non cenſetur Pontifex unico Reſcripto Juris ordinem, tot vigiliis excogitatum, velle evertere, argumento *leg. Si quando*, *Cod. de inofficioſo teſtam.* Lite igitur non conteſtata, ad aliud remedium Juris recurrendum eſt, de quo idem Pontifex ex Jure Civili in *cap. ult. Ut lite non conteſtata*. Nec obſtat *cap. Cum dilecta*, *hoc tit.* ubi Pontifex proceſſum decernit irritum & inanem, quia tranſpoſita forma Reſcripti factus fuerat; nam in d. *cap.* ſcriptura Reſcripti erat ſecundum Juris ordinem.

AD

Digitized by Google

AD CAPIT. XX. XXII. XXV. XXVI. XXVII. ET XLII.

Innocentius III. A. Americo Canonico S. Hilarii Pictavienſi.

Super literis, quæ ab aliquibus ex malitia, & à nonnullis ex ignorantia (tacita veritate, vel ſuggeſta falſitate) impetrantur a nobis, diverſos intelleximus diverſa ſentire, aliis adſerentibus eos debere prorſus carere omni commodo literarum, cum mendax precator carere debeat penitus impetratis: aliis vero dicentibus, quod etſi forma carere debeant in literis noſtris expreſſa, nihilominus juxta rigorem Juris ſit a delegato Judice in negotio procedendum. Nos igitur inter eos, qui per fraudem vel malitiam, & illos, qui per ſimplicitatem vel ignorantiam literas a nobis impetrant, hujuſmodi credimus diſcretionem adhibendam: ut hi, qui priori modo falſitatem exprimunt, vel ſupprimunt veritatem, in ſuæ perverſitatis pœnam, nullum ex illis literis commodum conſequantur; ita videlicet, quod delegatus (poſtquam ſibi ſuper hoc facta fuerit fides) nullatenus de cauſa cognoſcat. Inter alios autem, qui poſteriori modo literas impetrant, duximus diſtinguendum, quæ falſitas ſuggeſta fuerit, vel quæ veritas ſit ſuppreſſa. nam ſi talis expreſſa ſit falſitas, vel veritas occultata, quæ quamvis fuiſſet tacita vel expreſſa, nos nihilominus ſaltem in forma communi literas dediſſemus: delegatus non ſequens formam in literis ipſis appoſitam, ſecundum ordinem Juris in cauſa procedat. Si vero per hujuſmodi falſitatis expreſſionem, vel ſuppreſſionem etiam veritatis, literæ fuerint impetratæ, qua tacita vel expreſſa nos nullas prorſus literas dediſſemus, a delegato non eſt aliquatenus procedendum: niſi forſitan eatenus, ut partibus ad ſuam præſentiam convocatis, de precum qualitate cognoſcat, ut ſic in utroque caſu, eadem ratio, quæ delegantem moveret, moveat etiam delegatum: & ubi delegans ſuas literas denegaret, delegatus etiam ſuæ cognitionis officium nullatenus interponat.

Idem Archiepiscopo et Magistro. VV. Canonico Magdeburgensi.

Cum dilecta in Chriſto filia R. cuſtos * Heſienſis Eccleſiæ, ac Procurator G. monialis, ſuper electionibus in eadem Eccleſia

* al. Heronenſis al. Heriaſenſis.

Digitized by Google

celebratis, litigaverint aliquandiu coram nobis, & infra: Deprehendimus literas ad Abbatem de Remech & ſuos conjudices impetratas, per ſubreptionem obtentas, cum in eis illius articuli, videlicet de ſubtractorum reſignatione, fuerit præter conſcientiam noſtram cognitio demandata; qui in prioribus literis ad Scholaſticum Hildeſenſem & conjudices ſuos obtentis, inſertus fuerat: de quibus in ſecundis literis mentio non fiebat; & ideo, quod ipſarum literarum occaſione dignoſcitur attentatum, duximus irritandum. Dictum inſuper Scholaſticum & conjudices ſuos invenimus minus provide proceſſiſſe. Cum enim in literis noſtris eiſdem principaliter mandaretur, ut ad prædictam Eccleſiam perſonaliter accedentes, perſonæ idoneæ adminiſtrationem committerent Abbatiæ, cui ad opus ejus fieret hinc inde reſignatio ſubtractorum, ipſi formam mandati apoſtolici tranſponentes, illo capitulo prætermiſſo, de aliis articulis inordinate plurimum cognoverant: propter quod proceſſum ipſorum contra noſtri formam Reſcripti ac Juris ordinem attentatum, irritum decernimus & inanem. Ideoque mandamus, quatenus G. & quibuſdam aliis ſororibus Eccleſiæ (ſicut juſtum fuerit) reſtitutis, & forma mandati noſtri exacta diligentia obſervata, in negotio ipſo ratione prævia procedatis.

Idem Magistro G. et P. de Firmisca.

Olim ex literis ſancti Nicaſii Remenſis, Sarginenſis & Vallis Regiæ Abbatum fuit noſtris auribus intimatum, quod cum ad eos ſemel & iterum a nobis literæ proceſſiſſent, ſuper eo videlicet quod P. Clericus ſancti Remigii, parœciam de Salice (quam R. de Clivo per interpoſitam perſonam ſibi collatam fuiſſe propoſuit) detinebat, ipſi partes ſemel, ſecundo & tertio citaverunt, & dictum P. quia citatus pluries comparere noluit per ſe vel per reſponſalem aliquem coram eis, excommunicationis vinculo innodantes, fecerunt fructus ipſius parœciæ ſequeſtrari. Cumque poſtmodum idem P. accedens ad eos ſe Juri promiſerit pariturum, ac obtinuerit ſe abſolvi, ipſi abſolutionis literas concedentes, diem ei aſſignaverunt & locum, quibus coram eis quod promiſerat adimpleret: qui diem & locum ex literis illis radens, in locum raſuræ reſcripſit, quod ipſi ei ſequeſtratos fructus aſſignari mandabant: quod coram duobus eorum tandem (tertio ſui abſentiam excuſante per literas) eſt confeſſus. Nos igitur cum tantæ

te-

temeritatis exceſſus falſitatis ſcrupulo non careret, vobis dedimus in mandatis, ut (ſi eſſet ita) ipſi præſumptori ſuper dicta parœcia perpetuum ſilentium imponentes, præfato R. de Clivo aſſignaretis eandem cum fructibus ſequeſtratis. Verum ſicut vos per veſtras nobis literas intimaſtis, cum dictus R. raſuram præfatam coram vobis per teſtes idoneos probaviſſet, & ob hoc poſtulaſſet ſibi dictam Eccleſiam aſſignari: vos utrum clauſula illa (ſi eſſet ita) de omnibus ſuperioribus, an de articulo tantum raſuræ deberet intelligi, dubitaſtis. Nos igitur reſpondemus, quod clauſula illa ad omnia debet ſuperiora referri, ad hoc ut ipſi R. præfata Eccleſia conferatur: quia licet vitium falſitatis ad imponendum ei perpetuum ſilentium ſuper Eccleſia ipſa ſufficiat, qui falſitatem hujuſmodi perpetravit; non tamen propter hoc eadem Eccleſia eſt adverſario aſſignanda, niſi ſuper aliis facta fuerit plena fides.

Idem Episcopo Imolensi.

Dilectus filius Abbas ſancti Stephani Bononienſis per ſuas nobis literas intimavit, quod cum ipſe (cui viſitationis officium in civitate ac diœceſi Bononienſi commiſimus) B. & A. Presbyteros ab Eccleſiis ſuis (propter eorum graves & manifeſtos exceſſus) duxerit amovendos: iidem ſuper reſtitutione ſua noſtras ad te in communi forma literas impetrarunt, de amotionis ſuæ cauſa, & excommunicationis, qua tenentur adſtricti, nullam facientes penitus mentionem. [Procuratoribus igitur vicinorum & Eccleſiarum ipſarum exceptiones in tua præſentia proponentibus antedictas, tu ſuperſedendum hujuſmodi negotio decreviſti, donec ſuper hoc noſtræ voluntatis beneplacitum recepiſſes.] Nos igitur fraternitati tuæ mandamus, quatenus (ſi eſt ita) literas ipſas tanquam per veri ſuppreſſionem obtentas, viribus carere decernas.

Idem Episcopo Veratisamensi.

Postulasti per Sedem Apoſtolicam edoceri, utrum alicujus Eccleſiæ perpetuo Vicario, de proventibus vicariæ bonisque paternis habenti, unde valeat commode ſuſtentari, teneatis per illam formam

mam communem (cum ſecundum Apoſtolum) in eccleſiaſtico beneficio providere. Ad quod ſi duximus reſpondendum, quod cum per formam prædictam neceſſitatibus pauperum Clericorum (qui nullum ſunt eccleſiaſticum beneficium aſſecuti) (ſicut ibidem exprimi conſuevit) Sedes Apoſtolica duxerit ſuccurrendum, perpetuus Vicarius (niſi de vicaria fecerit mentionem) commodum reportare non debet de hujuſmodi literis, utpote veritate tacita impetratis. Non enim carere beneficio debet dici, cui competenter de perpetuæ vicariæ proventibus eſt proviſum. Et pro habente beneficii ſufficientis ſubſidium, ex certa ſcientia ſuper obtinendo alio beneficio, de levi non ſcribimus, quin faciamus de primo in noſtris literis mentionem.

GREGORIUS IX. NOVIENSI EPISCOPO.

SI proponente aliquo nondum ſe beneficium eccleſiaſticum aſſecutum, ſuper proviſione ipſius (licet minus competens obtinentis : Reſcriptum apoſtolicum de hoc mentionem non faciens impetretur) illud veluti fraudulenter obtentum dicimus non valere.

VETUS lis eſt, quam adhuc ſub Judice eſſe puto, inter Placentinum, & Joannem & Azonem, de vera ratione conciliationis *l.* 2. cum *l. Etſi legibus, Cod. Si contra jus vel utilitat. public.* Nam cum Placentinus negaret quod Joannes & Azo affirmabant, orti ſunt erciſcundi quidam, qui per mediam viam euntes, ut in Philoſophia ſolebant Stoici, & Juriſconſulti veteres in controverſiis Sabinianorom & Proculejanorum, additis certis temperamentis & diſtinctionibus, utramque ſententiam retinere voluerunt. Quos ſecutum fuiſſe Innocentium III. quem in *Hiſtoria Angl.* Mathæus Paris vocat audacem Juriſperitum, conſtat ex deciſione *hujus cap.*

Hujus autem *legis* 2. brevis hæc eſt ſententia : præſcriptione mendaciorum oppoſita, ſive in juris, ſive in facti narratione mendacium reperiatur, ſive in tacendi fraude; Judicem Principis Reſcripto datum non debere ſequi deprecantis affirmationem, ſed rei geſtæ veritatem. Manet ergo Judex datus, nec ideo minus cognoſcere poteſt, quod mendacium reperiatur in precibus, ut in *L.* 1. *eod. tit. Si ex geſtis quædam in precibus omiſſa*. Ex geſtis, inquam, primi Judicis, a quo primum cauſa tractata fuerit; non ideo minus judicare poteſt Judex datus a Principe in cauſa appellationis.

Sed huic ſententiæ obloqui videtur d. *L. Etſi legibus*, quæ vult mendacem precatorem, qui Reſcriptum impetravit legibus conſentaneum, carere penitus impetratis; & tantum abeſt ut poſſit commodum ullum conſequi ex Reſcripto, ut potius caſtigandus ſit a Judice, ſi nimia improbitas mendacii reperiatur. Quod cum aperte dicta *leg. Etſi legibus*, definitum eſſe animadverteret Placentinus

nus, hanc voluit eſſe mentem d. *legis* 2. ut ſi tacitum fuerit id, quod ſi expreſſum fuiſſet, Reſcriptum non impetraſſet; non liceat Judici dato cognoſcere. Et ad hunc ſenſum trahere tentabat verba d. *legis* 2. pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione, datum Judicem cognoſcere debere; id eſt, cognoſcere debere, quando vera eſt ſupplicatio, non quando falſa eſt deprecantis affirmatio. Et ita nulla pugna erit inter duas leges; quod confirmabat hac ratione, quia ſemper in omnibus Reſcriptis apponenda eſt hæc clauſula, *Si preces veritate nitantur*, *leg. ult. Cod. de diverſis Reſcript.* & ſemper ſub hac conditione Judex datus intelligitur, qua deficiente non poteſt cognoſcere. Et ad *leg. Etſi non cognitio*, *eod. tit.* a me latius explicatam ſupra *cap.* 2. ex qua probabant, poſt mendacium precum liquido probatum, de omni tamen negotio eſſe cognoſcendum; non omnino male reſpondebat eſſe cognoſcendum, non a Judice Reſcripti, ſed ab ordinario.

Et hæc quidem ſententia Placentini ſimpliciter ita concepta, nititur ratione ſumma, ut latius dicam. Sed omnino eſt contra verba d. *legis* 2. quæ nemo ſanus cavillari poteſt: clamant enim Judicem cognoſcere debere. Et ideo magis vulgo placuit intellectus Joannis & Azonis, qui etiam tacita veritate, qua expreſſa Reſcriptum non impetraſſet, Judicem cognoſcere debere affirmabant; ſed ſecundum tenorem veritatis, non ſecundum mendacem deprecationem: quia & hic intellectus minus peccare videtur contra verba, & occurrit ſtatim æquitatis ratio; quia & ſi coram Judice ordinario res agatur, & in jure enarrando, vel in facto reperiatur mendacium, vel tacitum aliquid quod ad negotium pertineat: auditis utrimque allegationibus Judex ſolet in negotio procedere, & ſecundum jus proferre ſententiam. Idem igitur conſequitur apud Judicem datum, quod obſervatio Juris ordine apud ordinarium conſequeretur. Dictam autem *leg. Etſi legibus*, accipiebant de privilegiis, non de Reſcriptis quæ ad Juris obſervantiam impetrantur: hæc enim impetrantur ad indagandam veritatem, quam Judex datus ſecundum jus commune omnino indagare tenetur. Privilegia vero jus ſingulare continent, quod ſiquis per mendacium adipiſcatur, carere debet omnino impetratis. Et rurſus, ſiquis inſtet d. *leg.* eſſe accipiendam de Reſcriptis ad obſervationem Juris; dicebant, & in caſu d. *legis* 2. carere impetrantem Reſcripto: quia non ſecundum Reſcriptum judicatur, non ſecundum formam Reſcripti; ſed ſecundum formam jure communi præſcriptam. Ad clauſulam illam ſolemnem, *ſi preces veritate nitantur*, reſpondebant eam eſſe referendam ad deciſionem cauſæ, non ad cognitionem; vel, ut apertius dicam, non ſub hac clauſula mandari cognitionem, ſed cauſæ deciſionem.

Sed & hunc intellectum Joannis & Azonis falſum eſſe veteres obſervant, qui, ut mox dicam, alias nugas comminiſcuntur.

Ego, antequam abeam ab hac viſione, manifeſtum faciam non poſſe conſtare. Primum, non video, quod & Odofredus acute animadvertit, qua ratione dici poſſit vel fingi, ſi id tacitum fuerit, quo expreſſo Princeps non dediſſet Judicem, datum Judicem cognoſcere poſſe: quia non dat Princeps Reſcripta iſta, quibus Judices dat jure ordinario, vel extraordinario, ut latius dicam, niſi nominatim exprimatur juſta quædam cauſa dandi. Et quæſo, qua fronte quis petere poteſt, niſi vere vel falſo aſſeverans caſum eſſe, in quo Judex a Principe dandus eſt?

Sed demus aliquid huic commento, & animi cauſa feramus ſuppetias ineptæ ſen-

bent juriſdictionem, vel cognoſcunt, vel Judices dant; ſic & Princeps, quem juriſdictionem habere tandem recte agnovit D.Cujacius, vel ipſe cognoſcit, vel Judices dat. De his autem cauſis quæ jure quodam proprio pertinent ad Principem, accipio hunc Suetonii locum, in Claudio: *Interpellatum ab adverſario de propria lite, negantemque rem cognitionis, ſed ordinarii juris eſſe, agere cauſam confeſtim apud ſe coegit*, negaſſe, nempe interpellatum, Principem ipſum cognoſcere, ſed Judices dare debuiſſe: quod & placuiſſe reperio doctiſſimo Præſidi Barnabæ Briſſonio in *lib. de verbor. ſignific.* verbo *cognitio*. Sunt & quædam cauſæ quæ proprie non pertinent ad diſceptationem Principis; quæ ſunt imi ſubſellii, & ſecundum ordinem Juris tractandæ ſunt apud ordinarios Judices: ſed ob juſtam rationem quamdam, ſolet & in iſtis Princeps aliquando extra ordinem Judices dare. Paulus *lib. 5. ſent. tit. 5.* Sunt enim quidam quibus extra ordinem ſubvenitur, *L. 6. Cod. Theodoſ. de juriſdict.* puta propter potentiam adverſarii, *L. 1. in fine Cod. Quando Imperator inter pupillos & viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat*. Et ſunt in hanc rem elegantiſſima verba *novellæ Martiani*: *Neminem exhiberi de provincia ad Comitatum, niſi forſitan aut propter poteſtatem adverſarii, aut ipſius rei difficultatem, aut publici debiti molem, deficiente Rectore provinciæ, ſpectabilis Judicis, vel ampliſſimæ poteſtatis, vel aliorum majorum Judicum auxilium poſtuletur*. Et hæ ſunt cauſæ in quibus hodie, vel in ſimilibus, impetrantur evocationes, ut loquuntur.

Ut igitur hæc omnia colligamus: vel cauſa eſt quæ proprie pertinet ad Principem, & ad quam definiendam jure ordinario Judices dat; vel cauſa eſt ad quam jure extraordinario a Principe Judex datur. Et hoc vel illo caſu tenet omnino Judicis datio, quia cauſa eſt legitima: Si cauſa non eſt legitima, quia, ut iſti volunt, hoc tacuit quo expreſſo non impetraſſet; ſane veriſſima eſt ſententia Placentini, quæ tamen non probatur d. *L.2.* ſed confirmatur hac validiſſima ratione, quia Judex eſt impetratus contra jus; nec enim vult Princeps ſine juſta cauſa ſubvertere Juris ordinem, *L. 2. Cod. de juriſdict. omn. Judic.* Et veriſſimum eſt, in his Reſcriptis, quibus contra ordinem Judex datur, Principem ſemper addere cauſam, ut in formula Caſſiodori 42. *lib. 4. var.* qua committit Princeps cauſam pupillorum ad ſe evocatam: *Ad nos*, inquit, *jure recurrit infantia deſtituta, &c.* Et ſine dubio in his Reſcriptis, ut in cæteris, apponitur clauſula ſolemnis, *ſi verum ſit*, quæ pertinet ad ipſam cauſam dandi Judicis, ut in *formula 41. ejuſdem lib.* qua etiam lis quædam ad ſacrum Comitatum evocatur. *Quapropter*, inquit, *ſi nullo mendacio vitientur aſſerta per officium noſtrum, &c.* Et in hanc rem eſt elegantiſſima *L. 2. Cod. de dilationibus* ſi quis Reſcriptum ad extraordinarium Judicem reportaverit, quo nempe mandatur cognitio, ei qui Reſcriptum impetraverit, nulla datur dilatio; ſed illi qui in judicium vocatur extraordinarium, datur dilatio ad improbanda precum mendacia, ut poſtquam probatum fuerit Judici cauſam non eſſe, propter quam Judex extraordinarius dandus ſit, remittatur cauſa ad competentem Judicem.

Ex quocumque igitur genere mendacii conſtare poteſt cauſam non eſſe ad quam Princeps Judicem dare voluerit; Judex datus non poteſt eſſe Judex, & de principali negotio cognoſcere. Quid eſt igitur quod traditum eſt in d. *L. 2.* Judicem cognoſcere debere ſecundum tenorem veritatis? Reſponſio facilis, ſi memoria teneatis præmunitiones quibus uti cœpi: nam ſi quis primo caſu Judicem acceperit a Principe, quia nempe diſceptatio vel cognitio pertinet ad Prin-

Digitized by Google

cipem, puta, quia cauſa delata fuit per appellationem, ut recte notat gloſſa in d. *L. Cod.* 1. *Si contra jus vel utilitat. publ.* quamvis aliquid tacitum fuerit quod pertinet ad cauſæ cognitionem, ex geſtis, puta, habitis apud priorem Judicem: non ideo minus, ut eſt in d. *lege*, Judex datus cognoſcere poteſt; nec enim hæc geſtorum diſſimulatio quidquam prodeſt ad impetrandum Iudicem; & quidquid ex geſtis male expreſſum, vel tacitum fuerit, conſtat ſemper caſum eſſe in quo Iudex dandus eſt.

Idem dicendum in ſecundo caſu, ſi conſtat de certa & legitima cauſa, propter quam Princeps Iudices extra ordinem dare vult. Et ideo, ut propius accedam ad ſpeciem d. *L.* 2. hoc vel illo caſu, ſi forte preces circa principale negotium mendacium contineant: *vel in juris narratione*: (ad hæc verba una litura omnia deleantur, quæ interpretes notant, vel de Iure ſcripto, vel de Iure conſuetudinario) & dicamus, in narratione juris quod ei competere dixit, puta, in deſignando titulo actionis; actio enim nihil aliud eſt quam jus: vel facti narratione; quia narravit negotium aliter quam geſtum fuerat.

Et hæc ſunt mendaciorum genera, quæ notantur in *Epiſtola* 32. *lib.* 10. Symmachi, qua uti debemus pro commentario eruditiſſimo *hujus legis*. Nam in illa celeberrima lite agitata per Procuratorem Martianæ ſenioris, & Curatorem Martianæ junioris; cum deſideraſſet Procurator ſenioris, ut ex Reſcripto Theodoſii Imperatoris ſervandi debiti cauſa in materna corpora mitteretur, quia adverſaria conventa æſtimationem bonorum non fecerat; propoſita eſt præſcriptio mendaciorum a Curatore junioris: & facto a Symmacho aditu de precibus diſputandi, primum notavit Curator mendacium in facti narratione; narraverat enim Martiana ſenior in libello precum, neptes genitas ex Placidiano viro clariſſimo, priſcæ matris ſuæ teſtamento hereditatem cepiſſe; quod falſum eſſe aſſeverabat Curator, quia non probabat Martiana ſenior omnes neptes heredes eſſe. Sit igitur hoc primum mendacii exemplum in facti narratione.

Sequitur exemplum mendacii in juris narratione. *His dejectum*, inquit, *Curatoris patrocinium cœpit exigere, ut petitor ediceret ex quibus nominibus deſcenderent actiones*; ut nempe intelligeret Symmachus Iudex, an in narratione juris Martiana ſenior mendacium propoſuiſſet. Et reſpondere cœpit Procurator, ex Placidiani viri clariſſimi nomine, qui pater adultæ fuit, immodicarum donationum cauſa actiones manaſſe; ſupplementum vero unciarum ab herede Placidæ aſſeruit poſtulari. Ex qua reſponſione colligebat Curator, Martianam ſeniorem in narratione juris mendacium propoſuiſſe, quia Martiana junior non Placidiani tantum patris ſucceſſionem, ſed etiam Placidæ germanæ ſuæ fuerat conſecuta: non recte igitur narraſſe jus, id eſt, deſignaſſe cauſam ex qua agebat, ut idem Symmachus loquitur iſto loco: *Ejuſque nomen cum deſignatione cauſarum docere precibus comprehenſum*. Habemus igitur exempla mendacii in juris vel facti narratione.

Dabit & eadem epiſtola exemplum de tacendi fraude, illo loco: *Nec tamen ullam Placidiæ mentionem precum ſerie contineri*

Et in his omnibus, quia propter tale mendacium, vel ſimile, numquam dubitatum fuit de juſta cauſa dandi Iudicis, id eſt, quia nullum mendacium eſt in cauſa propter quam Princeps Iudicem dat, ſed in principali negotio: tamen tenet Iudicis datio, ſed non debet Iudex rationem habere rei a ſupplicante male narratæ, quamvis in his Reſcriptis Princeps ita loqui ſoleat: *Auditis his quæ*

Digitized by Google

in libello contulit ſupplicans. *L.* 1. *Cod. de precibus imp. off.* ſed debet cognoſcere ſecundum tenorem veritatis.

Ratio deciſionis hæc eſt elegantiſſima, quia quemadmodum Iuſtinianus ait §. *ult. Inſt. de exceptionibus*, bonam fidem exigere, ne, dum de exceptione procuratoria, vel qua alia moratoria, veluti formulæ non rite conceptæ, diſputatur, principalis actio proteletur, ubi de jure actionis & veritate liquet ſatis: ita & eadem fere ratione dicendum videtur, ubi de juſta cauſa & veritate liquet ſatis, propter quam Iudex recte datus eſt; bonam fidem exigere, ne propter præſcriptionem mendaciorum, quæ pertinent ad negotium principale, non ad cauſam dandi Iudicis, cognitio Iudicis impediatur. Nam Iudex recte datus a Principe, habet juriſdictionem, ut ſupra docui in *cap. Sciſcitatus*; & poſtquam accepit a Principe juriſdictionem, non ita videtur addictus formulæ Reſcripti, ut teneatur ſequi ea omnia quæ in libello precum continentur, & quæ Princeps eum ſequi voluit ſub hac conditione, *ſi preces veritate nitantur*, & ita, quando Magiſtratus ipſi, qui juriſdictionem habent, cœperunt cognoſcere nullis datis formulis, vel actionibus, & addictis Iudicibus; id eſt, quando judicia extraordinaria eſſe cœperunt, ut loquitur Ulpianus *L. Actio*, *ff. de neg. geſt.* nil refert directa quis, an utili actione agat: ceſſat enim tunc hæc diverſitas quæ conſiſtit in conceptione formulæ, cui Iudex ita addictus eſt ut extra formulam vagari non poſſit; nec enim habet juriſdictionem, ſed ſimplicem notionem ex formula præſcriptam. At quando Magiſtratus ipſe cognoſcit, ceſſat omnis formula; id eſt, officium jus dicentis, quod latiſſime patet, *L.* 1. *ff. de juriſd.* nulla circumſcribitur formula.

Idem dicendum eſt in hoc caſu, de officio ejus qui jus dicit ex juſſu Principis. Tenet igitur cognitio, quia preces veritate nituntur; & ita illa parte ſatisfactum eſt ſolemni formulæ, quæ pertinet ad omnes Reſcripti partes, *cap. Olim, hoc tit.* Sed corruit formula Reſcripti, quia preces veritate carent in illa parte, quæ pertinet ad principale negotium. Ita eſt reſpondendum ad objectionem quam Placentinus faciebat.

Non obſtat d. *L. Etſi legibus*, quam obſervo eſſe fragmentum novellæ Theodoſii & Valent. cujus titulum tantum habemus ita conceptum, *in damnum publicum Reſcriptum non valere*. Ejuſdem novellæ aliud fragmentum habemus in *L. Reſcripta*, *Cod. de precibus imp. offer.* habent enim hæ duæ leges eamdem inſcriptionem & ſubſcriptionem; & niſi me fallit conjectura, eodem contextu exaratæ fuerunt. Ex hac autem conjunctione efficio elegantiſſimum ſenſum, ex quo potiſſimum intelligimus, quid ſibi velint illa verba, *careat penitus impetratis*. Sic enim conjunctim has duas leges accipio, ut ſi Reſcriptum contra jus commune impetratum fuerit, ſtatim rejiciatur a Iudicibus omnibus; niſi in caſibus d. *L.* exceptis. Et nulla tamen alia pœna impetrans plectendus eſt, nec amittit id quod ſecundum jus commune ei competere poteſt; quamvis contra jus Reſcriptum impetraverit: quod in d. *L. Etſi legibus*, dicitur *legibus conſentaneum*: ſolebant enim & id, quod per ſententiam Iudicis ex jure communi & ordinario conſequebantur, per Reſcriptum impetrare; quam in rem eſt elegantiſſima *L. Meminerint 6. Cod. Unde vi*: hoc caſu, *careat penitus impetratis*; id eſt, ita careat jure communi & recepto, quod per Reſcriptum impetravit, ut nec liceat Iudici ſecundum jus commune, quod & ſine Reſcripto impetranti ſuffragari videtur, ei juris communis auxilium impertire.

Hoc exemplo propoſito faciam manifeſtius. Finge, impetravit quis Reſcriptum a Principe, quo mandat turbatam poſſeſſionem celeriter reſtitui; & impetravit ad Judicem appellationis, ut in *epiſt.* 46. *lib.* 10. Symmachi, ex qua alias monui apponendam ſpeciem ad d. *L. Et ſi non cognitio*. Hoc caſu, Judex appellationis hoc Reſcriptum executioni mandare debet, ſi preces veritate nitantur, ut in d. *epiſt.* Sed ſi precum mendacia arguantur, ex ſententia hujus legis ita impetrans carere debet Reſcripto, ut nec poſſit Judex ſententia ſua ex jure communi turbatam poſſeſſionem reſtituere, & celeriter reformare ſtatum a primo Judice male ademptum: ut hæc ſit pœna mendacii, quæ & exacerbanda eſt adverſus impetrantem, addita pœna arbitrio Judicis, ſi nimia mentientis reperiatur improbitas.

Poſſumus & ſecundum exemplum addere ex d. *epiſtola* Symmachi 32. ſi quis impetraverit Reſcriptum, ut debiti ſervandi cauſâ mittatur in corpora de quibus quæritur; hoc enim eſſe ex jure communi, viri docti obſervant ex *L.* 1. *Cod. Theodoſ. de reparat. appell.* Adde tertium exemplum ex *L.* 6. *Cod. Unde vi*, adhibita interpretatione D. Cujacii in *Recitationibus ad d. titulum*. Hoc igitur caſu caret penitus impetratis.

Quare idem non obſervatur in d. *lege* 2. ut nec Judicem ex Reſcripto habeat, qui in juris vel facti narratione mendax fuit? Quia cauſa propter quam Judex datus eſt, puta potestas adverſarii, vel alia juſta cauſa dandi Judicis, nihil commune habet cum ipſo negotio, in quo mendacium dictum eſt. Et quæſo obſervate quam omnino hæc optime cohæreant; ſic enim ex ſuperioribus conficienda eſt regula Juris certiſſima: *Mendax precator omnino hoc carere debet, propter quod mendacium dixit*. In *lege* 2. non dixit mendacium ad impetrandum Judicem extraordinatium; ergo non eſt privandus Judice: at dixit mendacium in juris vel facti narratione; & debet igitur damnum facere falſæ narrationis, quia pro tenore veritatis, non deprecantis falſa affirmatione, Judex cognoſcere debet. In *L. Etſi legibus*; dixit mendacium ut ad jus ſuum perveniret; ergo privandus eſt omnino ſuo jure.

Et hoc fere eſt quod Fulgoſius erudite dixit, id quod per obreptionem, vel ſubreptionem obtinuit, erit inutile. quæ certiſſima definitio confirmatur multis *Cap. hujus tit. cap. Cum dilecta*, *cap. Dilectus*. *cap. Poſtulaſti*, *cap. Si proponente*, quorum omnium ſpecies ſunt faciles. Sed quod ſine ſubreptione obtinuit, non erit inutile. Et ita hæc quæſtio eſt definienda ſecundum certiſſimas regulas Juris Civilis.

Et hæc quidem ſecundum Jus Civile recte ſic habent, nec admittendæ ſunt ſuperiores diſtinctiones. Nec male veteres interpretes Petrus, Odofredus, Jacobus de Ravenna & Cynus, caput hoc noſtrum jubent ſibi habere res ſuas. Sed Bartolus, ne videatur Juri Pontificio mittere libellum repudii, quædam tentat, quæ eruditiſſime refutat Fulgoſius. Nam ſi vera eſſet ſententia Bartoli, ſequeretur hoc Reſcriptum pertinere tantum ad Reſcripta quibus executio, non cognitio mandatur: quod nemo non videt eſſe omnino falſum. Et quamvis vera ſit Fulgoſii diſtinctio, non poteſt tamen ad *hoc cap.* pertinere, in quo Pontifex tria membra facit; quod & Fulgoſius ipſe ingenue fatetur.

His igitur omnibus exploſis, agnoſcere debemus differentiam, quæ eſt in hac parte inter Jus Civile & Pontificium. Nam quamvis forum Eccleſiaſticum a Civili omnia fere acceperit, habet tamen multa diverſa; ut & aliam fuiſſe conſtat

ab

by Google

ab initio formam tractandi judicii eccleſiaſtici, & longe diverſam a communi & publico more judiciorum: quod docet noſter Juſtinianus *novella* 83. quæ vult Epiſcopum litem finire inter Clericos, ſine ſumptu & ſcriptura ſolemni: nec enim ſolebant dare libellum vocationis in Jus, neque conficere libellum ſententiæ. Invenio apud Socratem *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib.* 2. *cap.* 4. in cauſis appellationum Clericos uti non ſolitos libellis appellationis; & hoc primum a Cyrillo, quodam judicio epiſcopali damnato, contra conſuetudinem eccleſiaſticam fuiſſe uſurpatum. Sic ſupra docui, in Jure appellationis Jus Pontificium diſcedere a Jure Civili: quod videtur non probare D. Bernardus *de Conſideratione, ad Eugenium Papam, lib.* 3. *cap.* 2. ægre ferens appellationes ad Sedem Romanam interpoſitas, eſſe potius ſuffugia, quam refugia. Et hoc nomine laudat Eugenium Papam, qui appellationum negato ſuffragio, multa negotia remittebat ad ſuos Judices. *Ubi enim*, inquit, *certior ac facilior notio, ibi deciſio tutior expeditiorque eſſe poteſt*.

Idem dicendum eſt de Reſcriptis eadem facilitate conceſſis; ſolebant enim paſſim omnes recte adire auctoritatem apoſtolicam: & hoc eſt quod idem vir ſanctiſſimus eleganter ait in eodem tractatu *lib.* 1. *cap.* 5. ad eundem Eugenium: *Stultus & ſapiens, ſervus & liber, dives & pauper, vir & femina, ſenex & juvenis, Clericus & laicus, juſtus & impius, omnes participant*. Et eodem loco acerbius reſpondens objectioni, qua ſe tuebantur quidam in Curia Romana, ex verbis Apoſtoli: *Cum eſſem liber ab omnibus, omnium ſervum me feci. Nunquid*, inquit, *hac ille ſervitute hominibus inſerviebat, acquiſitione turpis quæſtus? nunquid ad eum de toto orbe confluebant ambitioſi, avari, ſimoniaci, ſacrilegi, concubinarii, inceſtuoſi, & quæque iſtiuſmodi monſtra hominum, ut auctoritate apoſtolica vel obtinerent honores eccleſiaſticos, vel retinerent*. Quod tamen ſic exaudiendum eſt, ut quoniam Sedes Apoſtolica fidelibus univerſis ſe exhibere ſolebat munificam & liberalem, multi tamen gratia ſummæ Sedis abuterentur; ut nominatim Pontifex ait in *cap. Sedes*, & in *cap. Nonnulli*, *hoc tit.*

Sed ex his omnibus interim colligamus frequentiam hominum, qui variis ex cauſis, nullo Juris ordine obſervato, ad Romanam Sedem accedebant: nullus enim Jure Pontificio fuit certus modus, nulla regula certa concedendi Reſcripti, quo cauſæ de proprio foro evocabantur; ſed ſummus Pontifex motum animi ſui componebat ex diverſis cauſis, habita ratione perſonarum & rerum.

Non mirum igitur, ſi novam quandam formam, Juri Civili incognitam, hoc loco Innocentius III. conſtituat: quamvis negare non poſſimus eum omnia fere accipere ex commentariis interpretum Juris Civilis, ſed diverſo fini. Et ut de Solone Ammianus Marcellinus in fine *lib.* 22. eleganter ait, Solonem ſententiis adjutum Ægypti Sacerdotum, latis juſto moderamine legibus, Romano quoque Juri maximum addidiſſe firmamentum: ſic & Innocentius III. qui fuit Juris peritiſſimus, adjutus in hac nobiliſſima quæſtione variis ſententiis interpretum Juris, certas leges Judicibus præſcribit; ut eadem confirmatione qua Pontifex utitur in Reſcriptis concedendis, & ipſi utantur in concedenda vel deneganda cognitione.

Primum igitur, diſtinguendum eſſe cenſet, inter eos qui dolo, fraude vel malitia literas impetrant; & eos qui per ſimplicitatem vel per imperitiam. Primo caſu, ſententiam Placentini probare videtur: ſecundo caſu, ſententiam Joannis & Azonis. Et ita Ulpianus in *L. Item videndum*, *ff. de petitione hereditatis*, in eo

eo qui mala fide poſſidet, ſequitur ſententiam Labeonis: in eo vero qui bona fide, Octaveni. Extat & ſimilis locus *eodem tit.* in. *L. Illud.*

Et primo quidem caſu ſi Jure Civili agatur, adhibenda eſt diſtinctio jam vindicata. Sed quoniam, ut dixi, Jure Pontificio vix poſſumus ſeparare cauſam dandi Judicis a principali negotio: ſi dolus reperiatur, quem recte Bernardus gloſſographus arguendum eſſe ait ex perſpicuis indiciis, vel ut Cujacius legit, *inſidiis*, in *L. Dolum*, *Cod. de dolo.*, & ex qualitate perſonæ, & forma Reſcripti: ſi dolus, inquam, reperiatur, quia omne genus fraudis ſine diſtinctione abhorret hoc Jus Pontificium, non diſtinguimus utrum fraus ſit in cauſa dandi Judicis, vel in principali negotio; ſed generaliter dicimus, Reſcriptum eſſe omnino nullum.

Secundo vero caſu, vult quoque Pontifex eſſe diſtinguendum. Sunt igitur tria membra, ut recte notat Fulgoſius; vel quia per ſimplicitatem talem falſitatem expreſſit, vel veritatem tacuit, quæ quamvis fuiſſet tacita vel expreſſa, tamen Reſcriptum impetraſſet; vel contra.

Primo caſu, Jure Civili omnino non valet Reſcriptum, quia mendacium dixit in eo quod impetravit; & carere debet omnino impetratis, neque ex jure communi ei ſubveniendum eſt, ſecundum ea quæ diximus ad d. *L. Etſi legib.* ſed hoc jure Judex procedere poteſt; non ſecundum formam in literis appoſitam, ſed ſecundum ordinem juris communis.

Secundo caſu, nulla fere eſt differentia inter Jus Civile & Pontificium: nam vel Reſcriptum eſt ipſo jure nullum, vel, quod idem eſt, elidirur præſcriptione mendaciorum.

Semper in Jure Civili adhibenda erit diſtinctio ſuperior, ſi quæratur de Reſcripto quo Judex datus eſt: ſed quia non poſſumus hoc Jure uti hac diſtinctione, in hac profuſa indulgentia, qua Sedes Romana uti ſolebat in concedendis Reſcriptis, nulla melior dari vel excogitari potuit regula: ut nempe diſcrimen conſtituamus inter illos qui dolo, vel ſimplicitate hoc ſummo beneficio uti ſolent; ut primo caſu omnino careant beneficio Reſcripti; ſecundo vero, mitius agatur cum illis, qui per ſimplicitatem ad Romanam Sedem accedere ſolent. Ut Jure Civili conſtituta eſt differentia inter eum qui dolo malo iniquam ſententiam dixit, & eum qui per imperitiam, *L.* 15. §. 1. *de Judic.* ubi expendenda ſunt illa verba: *Judex tunc ſuam litem facere dicitur;* id eſt, quamvis & qui per imperitiam male judicat, litem ſuam facere dicatur, *L.* 5. §. *Si Judex*, *ff. de oblig. & action. L. ult. ff. de var. & extraord. cognition.* tamen tunc litem ſuam proprie facere dicitur, cum male judicat dolo malo, quia veram litis æſtimationem præſtare tenetur: nam quando per imperitiam male judicat, tenetur tantum in id quod æquum & bonum Judici videbitur.

Debet igitur Judex datus in ſecundo caſu *hujus capitis*, varie ex cauſis perſoniſque conſtituere quid agendum ſit, ut eleganter Calliſtratus loquitur in *L. In fundo*, *ff. de rei vindicat.* ubi quod definiendum ſit de impenſis, quas bonæ fidei poſſeſſor in fundo alieno fecit, relinquit Juriſconſultus arbitrio Judicis; ut & hoc loco Pontifex, in ſecundo caſu ſimplicitatis & imperitiæ. Perfecta quidem illa lex eſt, quæ quæcumque poteſt omnia definit, & quæ pauciſſima relinquit iis qui judicant, ut Ariſtoteles nominatim ait *lib. 1. Rhetoric.* Sed quæ accurate definire non poteſt, neceſſe eſt ut relinquat arbitrio Judicis, ut idem ait *lib. 3. de Republ.* Summus Pontifex in hac ſumma varietate cauſarum vix potuit dare certam

tam

tam formulam; ideo quædam relinquit arbitrio Iudicis.

Obſervanda tamen eſt differentia inter dolum & imperitiam: ut primo caſu poſtquam dolus probatus fuerit, non quæratur amplius de qualitate precum, id eſt, de genere falſitatis expreſſæ, vel tacitæ veritatis: quæ tamen quæſtio locum habet in caſu ſimplicitatis, & hoc eſt quod ait illo loco, *niſi forſitan*, *&c.* Primo igitur caſu, hæc conſtitutio ſummatim æſtimandum Judici conceſſit, an dolo vel per ſimplicitatem Reſcriptum impetratum fuerit; & ſi per ſimplicitatem, permiſit cognoſcere de qualitate precum. Et ita Ulpianus; eadem fere forma Reſcriptum D. Pii, quod extat in *L.* 7. *ff. de petit. hered.* ſummatim Judici cognoſcere permittit, an forte bona fide quis imploret judicium de inofficioſo teſtamento, ut in hac ſpecie, an forte bona fide imploratum ſit beneficium Pontificis, an vero mala fide: ut hoc caſu denegare debeat auxilium judicii de inofficioſo teſtamento; illo vero concedere.

AD CAPITULUM XXI.

Innocentius III. Abbati et Conventui Præmonstratensi.

Edoceri poſtulatis a nobis, utrum per literas adverſus Abbates (nulla mentione habita de ſuis Conventibus) impetratas, teneantur Abbates ipſi ſuper cauſis (quæ ad Conventus pertinent, & eoſdem) de ipſis querelantibus reſpondere: ac licet inhibita ſit appellatio, per appellationis objectum poſſint (ne reſpondeant) ſe tueri. Super quo duximus reſpondendum, quod [niſi alia cauſa rationabilis ſuffragetur] per appellationem ſe tueri non poſſunt, quominus debeant auctoritate literarum hujuſmodi legitime reſpondere; cum ex officio ſuo teneantur Congregationum ſuarum negotia procurare: niſi forte Abbatis & Conventus negotia eſſent omnino diſcreta.

Sciendum eſt, omnium Monachorum olim cum Abbate fuiſſe communem vitam, & ut nihil inter Monachos diviſum fuit, ſic & inter Monachos & Abbatem D. Hieronymus in *Catalogo Scriptor. Eccleſ.* ubi de Philone Judæo: *Ex quo apparet*, inquit, *talem primum Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiam, quales nunc Monachi eſſe nituntur & cupiunt; ut nihil cujuſque proprium ſit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur & pſalmis, doctrinæ quoque & continentiæ;* quales & Lucas refert primum fuiſſe Hieroſolymis credentes. Et hoc eſſe veriſſimum apparet ex *novella Juſtiniani* 5. & ex ipſo cœnobii nomine, de quo valde notanda ſunt hæc Auli Gellii verba *lib.* 1. *cap.* 9. ubi de Pythagoræis. *Quod quiſque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabat, & coibatur ſocietas inſeparabilis, tanquam illud fuerit antiquum conſortium, quod re & verbo appellatur κοινόβιον*, nam-

quod

Digitized by Google

quod notandum, facultates iſtas a Pythagoræis in medium collatas adminiſtrabant œconomi, ut Jamblicus nominatim ait, *de vita Pythagoræ cap.* 17. quod nemo neſcit in Eccleſiis & monaſteriis fuiſſe conſtitutum. Sed quod D. Hieronymus ſcripſit d. loco, Philonem Judæum deſcripſiſſe vitam primæ Eccleſiæ a D. Marco apud Alexandrinos conſtitutæ, recte Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in *Bibliotheca ſua*, recenſens diligenter omnes Philonis libros, monet potius eſſe accipiendum de Eſſenis Hebræorum, quorum converſatio valde ſimilis fuit vitæ noſtrorum Monachorum; ut Philo recte deſcripſiſſe videatur, ut verbis ejus utar, τὴν νῦν μοναζόντων πολιτείαν: ex quo loco, ut id obiter moneam, tuenda eſt vetus lectio in hiſtoria Græca Hermiæ, ubi duobus aut tribus locis recte dicitur μοναχικὴ πολιτεία, nec, ut Cujacius voluit in *Parat. Cod. de Epiſcopis & Cleric.* legendum eſt μοναχικὴ φιλοσοφία. Sed ad rem.

Vetus illud de communi vita Monachorum veterum inſtitutum placuit quoque D. Benedicto, ut conſtat ex regula quam edidit, & ex *cap. Cum ad monaſterium, de ſtatu Monachorum, infra*; & Norberto auctori Præmonſtratenſium Monachorum, ad quos pertinet hoc *noſtrum caput*. Hic enim D. Auguſtini regulam recentaſſe dicitur, a Roberto de monte in *Supplemento Chronic. Sigeberti, anno* 1120. Auguſtinum enim vitam apoſtolicam reſtituiſſe convincunt duo ſermones elegantiſſimi *de communi vita Clericorum*.

Sed quemadmodum olim a prima communi illa Chriſtianorum Clericorum vita diſcedere cœperunt Clerici illi, qui a beato Cypriano in *Epiſtolis* dicuntur ſportulantes fratres, quia extra commune conſortium portiones vel ſportulas accipiebant; ſic & in cœnobiis & monaſteriis aſſignatæ fuerunt portiones certæ Monachis, conſtituto, ut opinor, certo Monachorum numero. Et ita canonicæ ſive præbendæ, in conſortiis Canonicorum conſtitutæ fuerunt, de quibus Hincmarus Rhemenſ. Archiepiſcopus in *epiſtola ad Epiſcopos Franciæ*: *Apocriſiarius*, inquit, *de omni eccleſiaſtica re vel ordine, necnon de canonicæ vel monaſticæ altercatione ſolitudinem habebat*. Et has monaſticas ſive portiones fructuum, obſervo vocari ἀδέλφατα in *novella 6. Iſaaci Comneni lib. 2. Juris Oriental.*

Separata quoque tandem fuit menſa Abbatis a menſa Conventus; id eſt, certa bona Abbati aſſignata fuerunt, ſeparata a bonis Conventus, qua de re videndus Aimonius *lib.* 5. *cap.* 10. & *cap.* 34. Fuerat quidem ſeparata menſa Abbatis a menſa Conventus, ex ipſa regula S. Benedicti *cap.* 56. ſed huic fini tantum, ut peregrinorum & hoſpitum receptioni intenderet; ſed non ideo fuerant bona ſeparata. Ita igitur ſenſim labaſcere cœpit hæc regula, nam poſt ſeparationem menſæ, fuerunt ſeparata bona. Et tamen poſt hanc ſeparationem, omnia majora negotia, quæ pertinebant ad bona Abbatis & Conventus, communi conſilio tractanda erant; quamvis bona ſeparata viderentur, ſed re tantum, non adminiſtratione.

Unde quæſitum fuit, utrum ex Reſcripto impetrato contra Abbatem, de negotio quod pertinet ad Abbatem & Conventum, Abbas recte conveniri poſſit. Et reſpondet Pontifex Abbatem recte eſſe vocatum a Judicibus Reſcripto datis; quia Abbas debet ex officio tueri & defendere negotia Conventus. Non quærit igitur hoc loco Pontifex, vel tractat de his quæ Abbas ſine Conventu agere poteſt; quam quæſtionem male hoc loco tractant interpretes, & rejicienda eſt ad *tit. De his quæ fiunt a Prælatis ſine conſenſu Capituli, infra*. Sed ſimpliciter ait, Abbatum nomine Conventus ipſos contineri; quod recte gloſſa confirmat ex *L. Annua*,

Annua, §. *ult. ff. de annuis legat.* & negotium quod pertinet ad Conventum, pertinere ad ipſum Abbatem; *niſi*, inquit, *omnino negotia Conventus ſint diſcreta a negotiis Abbatis:* hoc enim tandem obtinuit, ut ex *hoc cap.* in hanc rem ſingulari obſervare licet; ut non ſolum re ſeparata fuerint quibuſdam in locis negotia Abbatis & Conventus, ſed & re & adminiſtratione, quod hoc loco recte Panormitanus notat:

AD CAPITULUM XXIV.

INNOCENTIUS III. ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO.

CUM contingat interdum quod laici ad monaſteria convolantes &, infra. Præterea cum quidam ſuper aliquo litigantes, ad diverſos Judices literas impetrant, quorum quidam obtenti a parte altera tibi mandant, ut partem adverſam denuncies excommunicationis ſententiæ ſubjacere, aliis Judicibus poſtmodum tibi injungentibus, ut eamdem denuncies abſolutam, quæris, an utriſque, an neutris, vel alterutris ſaltem obedire debeas in hac parte. Super quo tuæ prudentiæ reſpondentes, credimus diſtinguendum, an cum primum mandatum recepiſſe dignoſceris, tibi forſan innotuerit inter illos & alios ſuper juriſdictione diſcordiam ſuſcitatam, an ſuper hoc nihil omnino ſciviſti. Et quidem ſi ſuper contentione hujuſmodi nihil tibi penitus innoteſcat: cum primum mandatum recipere te contingit, illud debes humiliter executioni mandare. Sed ſi poſtea contrarium tibi ab aliis demandatur, tunc literarum ad utroſque a Sede Apoſtolica obtentarum copia poſtulata, (quas tibi auctoritate præſentium diſtricte præcipimus exhiberi) ſi ex ipſarum tenore deprehenderis evidenter, (ita quod non ſit aliquatenus hæſitandum) quod literæ, quæ ad illos, a quibus ſecundum mandatum receperis, impetratæ noſcuntur, expreſſe revocent literas aliorum: tu illud intrepidus exequaris, quod tibi ſecundo loco mandatur. Si vero ex literarum inſpectione manifeſte tibi conſtet, quod literæ obtentæ ad illos, qui primum dedere mandatum, per alias minime revocantur: ſecundum mandatum nullatenus exequaris. Quod ſi ſuper hoc tibi merito fuerit dubitandum, ad exequendum ſecundum mandatum te procedere non oportet, donec juxta cujuſdam noſtræ Conſtitutionis tenorem inter eos hujuſmodi concertatio ſopiatur. Et idipſum facere debes, ſi primo mandato recepto, & nondum executioni mandato, tibi forſan innotuerit, quod inter ſe ſuper juriſdictione demandata cœperint diſceptare. Cæterum in his omnibus puram & providam te convenit intentionem habere; ne vel ad declinandum mandatum dubitare te dicas,

ubi dubitandum non eſt : vel etiam ad exequendum te aſſeras eſſe certum, ubi certus eſſe non debes. Licet autem ex his certa tibi detur doctrina, qualiter in his te debeas habere, nulla tamen tibi attribuitur poteſtas, ut inter delegatos aut partes de juriſdictione debeas judicare.

CAPUT *Cum dilecta*, expoſui ad *cap. Super literis*, cap. *Plerumque*, ad *cap. Si autem*.

Tranſeo ad *cap. Cum contingat*, ex quo notandum, Judices a ſummo Pontifice delegatos, majores eſſe Judicibus ordinariis, quia vice ſacra judicant, *cap. Sane*, *de officio & poteſt. Jud. deleg. cap.* 2. *de offic. Legati*. Quamvis privati aliquando ſint, nec ulla dignitate præfulgeant, ut in *leg. Præcipimus*, §. 5. *Cod. de appellationibus*, & *cap. Statutum*, *hoc tit. in* VI. Ut enim lex merum imperium etiam privato concedere poteſt, ut D. Cujacius docuit *lib.*29. *Obſ. cap.* 30. ſic Princeps mandans privato cognitionem, quam vice Principis ſuſcipere debet, ſummam hanc poteſtatem delegato deferre videtur. Et ita Judex a Principe delegatus Apparitores habuit & Officiales, *L. penult.* reſtituta ex *Baſilicis*, *Cod. de ſumptib. & lit. expenſ.* per quos nempe ſententiam executioni mandabat: quod non permiſſum fuit Judici dato a Magiſtratibus, *vulg. L. A divo Pio*, *ff. de re judicata*; ubi laudanda eſt modeſtia veterum gloſſographorum, qui non audebant ſine lege admittere, Judices a Principe delegatos poſſe ſententias executioni mandare, quia illis incognita fuit Conſtitutio Græca: & tamen id tentabant argumento ducto a *L. A Judice*, *Cod. de judiciis*, ubi ad inſtar ordinariorum Judices dant.

Nulla igitur differentia eſt hac in parte inter Jus Civile & Pontificium, *cap. Paſtoralis*, §. *ult. cap. Quærenti*, *cap. Significaſti*, *cap. Ex literis*, *de offic. & pot. Judicis delegati*: ut nullam fuiſſe differentiam exiſtimo in Judicibus delegatis a Magiſtratibus ordinariis. Et cenſoria nota digni ſunt, qui imperite ſcribunt, Judices delegatos ab ordinariis Jure Pontificio ſententias ſuas executioni mandare, quod male probare conantur ex *cap. Cum ab Eccleſiarum*, *de Officio Judic. ordinarii*; nam & in d. *cap.* Plebanus, ut recte gloſſa notat, quandam juriſdictionem habet propriam; Plebanus nempe, qui & Rector, in *cap. Inſinuante*, *de officio & pot. Judic. deleg.* & in verſibus Theodorici Vallicoloris *de vita Urbani IV. Papæ IV.* illo loco:

Præſulis hic primo Lauduni Clericus, inde
Parochiæ Rector dictus in urbe fuit.

Plebanus, inquam, vel Rector, in d. *cap.* Prælatus dicitur: ergo hoc jure juriſdictionem habet.

Fuit autem duplex ratio Jure Civili exequendæ ſententiæ prolatæ a Judicibus datis a Magiſtratibus. Primo, fuit ordinaria, Judicibus nempe & executoribus rei judicatæ datis, qui ex juſſu Magiſtratuum pignora capi jubebant, & diſtrahi per officium Magiſtratus. Et ita accipio *L. Si plus vel minus* 74. §. 1. *ff. de evictionibus*, de Juſſu nempe Judicis, qui de re judicata ex juſſu Magiſtratus cognoſcebat; hoc enim ordo Juris deſiderabat, ut rei judicatæ Judex addiceretur, *L. Si Prætor*, *in fine*, *ff. de judiciis*. Altera vero ratio ſententiæ exequendæ

quendæ fuit extraordinaria, cum Prætor non dabat Judicem rei judicatæ, ſed extra ordinem per Apparitores ſuos ſententiam executioni mandabat. Et ita in *L. Si pignora*, *de evictionibus*, dicuntur Apparitores extra ordinem ſententias exequentes.

Hæc omnia aliter D. Cujacius in *Parat. Cod. de executione rei judic.* Sed ut diſcedam a ſententia præſtantiſſimi viri, facit perſpicua horum locorum interpretatio. Nam & reperio eundem *lib.* 25. *Obſ. cap.* 38. tandem agnoviſſe duplicem eſſe rationem exequendæ ſententiæ, vel per Prætorem ipſum, vel per Judicem ſpecialem, ſive executorem in hanc rem ſpecialiter datum, ex expreſſis verbis d. *L. Si Prætor*, *in fine*, quæ nemo bonus cavillari poteſt. Nec turbare nos debet, quod ſpecies d. *legis* ſit de Prætore ipſo cognoſcente: nam idem dicendum eſt, ſi Judex a Prætore datus cognoverit, & ſententiam dixerit.

Sed a Judicibus a Magiſtratu delegatis redeo ad Judices a Principe delegatos, ad quos pertinet hoc *noſtrum cap.* ex quo colligimus debere ordinarios, Archiepiſcopos, vel Epiſcopos, mandata interlocutione ſententias a Judicibus delegatis prolatas humiliter, ut loquitur, executioni mandare: ut ſi forte mandatum ſit a Judice delegato Archiepiſcopo, ut denunciet excommunicatum eum, quem Judex delegatus jam excommunicaverat; nec enim hæc denunciatio quidquam addit excommunicationi, *cap. Paſtoralis*, §. *ult. de appellationib.* Sed excommunicatos ſolet denunciare Eccleſia, & proſcribere: quo ſenſu in *cap.* 2. *de purgatione canonica*, quod ibi gloſſa non intellexit, bannus Chriſtianitatis, eſt denunciatio ſive proſcriptio excommunicationis, ut apud Hincmarum Rhemenſ. Archiepiſcopum in *Epiſtola ad Carolum Regem*. In *bannum*, *quod in lingua Latina proſcriptio vocatur*. Auctor vitæ Henrici IV. Imperat. *Qua ſubreptione deluſus Apoſtolicus*, *ſimul & honore creandi Regis*, *quem ſibi fallaciter obtulerant*, *Regem banno innodavit*; *& Epiſcopis aliiſque regni Principibus ut a communione excommunicati Regis ſe traherent*, *denunciavit*. Et in *epiſtola* ejuſdem Henrici IV. *Ad Regem Franciæ: Epiſcopus Moguntinus non recipiet vos*, *quandiu eritis in banno*, id eſt, in excommunicatione. Abbo Floriacenſis Monachus: *Quod ſi is locus interdicto veſtro*, *& ut ſolemniter dicamus*, *veſtro banno tenetur adſtrictus*, quæ omnia valde illuſtrant d. *cap.* 2.

Sed ad rem. Si ordinarius accepto primo mandato de denunciatione excommunicati, contrarium mandatum accipiat ab aliis Judicibus delegatis; docet hoc loco Pontifex quo ordine procedere debeat, additis quibuſdam diſtinctionibus, quæ nulla interpretatione opus habent. Et hoc tantum addam, videri hoc *caput*, in quo expreſſe tractatur de executione mandatorum, eſſe fugitivum, id eſt, non pertinere ad *hunc tit.* niſi dicamus ideo ſub *hoc tit.* fuiſſe collocatum, quia loquitur in principio de literis ad diverſos Judices impetratis, & de ſedanda controverſia orta inter Judices de juriſdictione delegata, juxta *cap. Paſtoralis*, *ſupra*. Sed quoniam hæc non eſt præcipua quæſtio *hujus capitis*, videtur pertinere ad *Tit. De officio & poteſt. Judic. deleg.* vel ad *Titul. de officio Judic. ordinarii*.

Digitized by Google

AD I. PARTEM CAP.XXVIII. CAP.XXIX. ET XXXIV.

Innocentius III. in Concilio Generali.

Nonnulli gratia Sedis Apoſtolicæ abutentes, literas ejus ad remotos Judices impetrare nituntur, ut reus fatigatus laboribus & expenſis, liti cedere, vel importunitatem actoris redimere compellatur. Cum autem per judicium injuriis aditus patere non debeat, (quas Juris obſervantia interdicit) ſtatuimus, ne quis ultra duas diætas extra ſuam diœceſim per literas apoſtolicas ad judicium trahi poſſit, niſi de aſſenſu partium fuerint impetratæ, vel expreſſam de hac Conſtitutione fecerint mentionem.

Honorius III. Cantuariensi Archiepiscopo, et Conjudicibus suis.

Dilectus filius I. Sarracenus Clericus expoſuit coram nobis, quod cum Jordanus Clericus Dumelienſis ipſum ſuper Eccleſia ſancti Nicolai Dumelienſis coram vobis auctoritate literarum noſtrarum traxiſſet in cauſam : ex parte ipſius Jordani fuit excipiendo propoſitum, quod auctoritate ipſarum literarum non poterat conveniri, eo quod ultra duas diætas a diœceſi (ubi prædicta Eccleſia erat) contra ſtatuta Concilii generalis [de quo in eiſdem literis non fiebat mentio] diſtabatis. Et quia hujuſmodi exceptionem admittere denegantes, procedebatis in cauſa (pro eo quod idem Jordanus in Rophenſi & Elienſi diœceſi beneficia obtinet, quaſi ex hoc domicilium intelligeretur habere (ipſe ad noſtram audientiam appellavit. (Vos ejuſdem appellatione contempta partem alteram mittendam in poſſeſſionem ejuſdem Eccleſiæ cauſa cuſtodiæ decreviſtis.) Cumque idem Jordanus appellationem interpoſitam proſecutus, ad Eboracenſem Archiepiſcopum, & ejus collegas, ſuper præmiſſis literas impetraſſet : vos in cauſa ipſa nihilominus procedentes, eiſdem Judicibus, ne in commiſſo ſibi procedant negotio, inhibetis. Quocirca mandamus quatenus (ſi eſt ita) cauſæ ſuperſedeatis eidem, cum non vos, ſed dicti Judices cognoſcere habeant, ad quos juriſdictio debeat pertinere.

Gre.

Digitized by Google

Gregorius IX. Decano et Magistro G. Canonico Leodienſi.

Significante V. nos noveris accepiſſe, quod cum R. contra V. Remenſis diœceſis ſuper quibuſdam pannis & aliis ad Judices literas impetraſſet, idem V. excipiendo propoſuit, quod cum idem non de Remenſi, ſed de Leodienſi diœceſi exiſteret: per hujuſmodi literas (cum de diœceſi Leodienſi non facerent aliquam mentionem) convenire de Jure non poterat, nec debebat. Et quia exceptionem hujuſmodi admittere denegarunt, noſtram audientiam appellavit. Ideoque mandamus quatenus ſi eſt ita, revocato in irritum & cætera.

Vetus eſt privilegium Clericorum, ne ad extranea judicia pertrahantur, aut provinciam, vel locum ubi habitant exire cogantur: quod & olim datum fuit ethnicis Sacerdotibus, qui propter loci religionem inde ſe movere non poſſunt, ut eſt in *L. 2. ff. de in Jus vocan.* & in *L. penult. ff. de vacat. mun.* Seneca *de tranquillitate vitæ: Quoſdam exilia certo loco tenent, quoſdam Sacerdotia*. Simile privilegium conceſſum reperio Clericis Anglis a ſummis Pontificibus, ne ultra mare conveniri poſſent, *cap. Dilecti, infra de foro competenti*. Et generaliter, Jure Civili nemo vocabat adverſarium ad Judicem extraordinarium ex Reſcripto Principis, niſi in iiſdem locis vel proximis degentem, ut obſervare licet ex Novella Martiani, *neminem exhiberi de provincia ad Comitatum*. Jure Pontificio aliud obtinuit, quia, ut ſæpiſſime dictum eſt, Pontifices paſſim petentibus hoc beneficium dare ſolebant: quo cum quidam abuterentur, in Concilio Lateranenſi celebrato ſub Innocentio III. ex quo *hoc cap.* ſumptum eſt, conſtitutum fuit ne ultra duas diætas, ut loquitur, partem vocare liceat extra ſuam diœceſim: & deinde in *cap. Sumptum, hoc tit.* in VI. ne ultra unam diætam, niſi ex conſenſu partium literæ ſint impetratæ, & niſi facta fuerit expreſſa mentio hujus Conſtitutionis, cui renuntiare licet, ut nominatim proditum eſt in *cap. ult. 5. Collectionis Decretalium, de foro compet.* quæ nondum eſt edita.

Pertinet autem ad hoc cap. d. *cap. Dilectus*, ubi recte interpoſita dicitur appellatio ab eo, qui vocatus fuerat contra Decretum Concilii; quamvis videbatur habita ratione diœceſis, in qua beneficium obtinebat, nihil factum contra Concilium. Sed non omnis qui beneficium habet, creditur ibi habere domicilium, quam in rem hic locus eſt ſingularis: ut Jure Civili ſola ratio poſſeſſionis non facit domicilium, *L. Libertus*, §. *Sola*, *ff. Ad municip.* quamvis poſſit quis duplex habere domicilium, & ratione patrimonii, & ratione domicilii, *L. Aſſumptio*, §. *Viris prudentibus*, *ff. eod. tit.* Er extat elegans Conſtitutio ejuſdem Innocentii III. in *Regiſtro manuſcripto Collegii Fuxenſis*, de Clerico qui duplex domicilium habet, & ratione patrimonii, & ratione beneficii; ut ſi forſitan cri-

Digitized by Google

crimen admittat in loco patrimonii, propter quod ſit beneficio privandus, debeat Epiſcopus, in cujus diœceſi beneficium eſt conſtitutum, de crimine cognoſcere.

Ex hoc quoque Decreto Concilii Lateranenſis, quo inductum videtur neceſſario adeundam eſſe diœceſim ejus, contra quem Reſcriptum impetratur; exiſtimo repetendam eſſe interpretationem & deciſionem veram *cap. Significante, hoc tit.* ut hæc ſit certiſſima ratio, quæ facit quare Reſcriptum non valet impetratum adverſus Titium Rhemenſis diœceſis, cum Titius ſit Leodienſis: nec enim ita intelligi poteſt, cum nempe falſo poſuit Titium eſſe Rhemenſem, quem conſtat eſſe Leodienſem, an Reſcriptum ſit impetratum contra Concilium, id eſt, ultra duas diætas veræ diœceſis, quod ibi gloſſæ non intelligunt. Sunt quædam neceſſario exprimenda, quæ niſi fuerint nominatim expreſſa, Reſcriptum non valet, *cap. Cæterum, cap. Conſtitutus. cap. Poſtulaſti, cap. In noſtra, cap. Si proponente, hoc tit.* ubi diligenter colligit gloſſa ea omnia, quæ neceſſario ſunt exprimenda ad impetrandum Reſcriptum.

Nec prætermittam noſtros Francos hoc quoque Jure uti, vel ex Pragmatica Sanctione, vel ex Concordatis, ut loquuntur, ut omnes cauſæ eccleſiaſticæ tractari debeant apud Judices in partibus, ut conſtat ex *tit. De cauſis in Concordatis*, &, ibi Rebuffus: ut ad Francos proprie hoc caput non pertineat, niſi in majoribus cauſis in Jure expreſſe denominatis, Sedi Apoſtolicæ reſervatis, de quibus gloſſa & Doctores in *cap. Quod translatione, de officio Legati*, in *cap. Sicut unire, de exceſſ. Prælatorum*; & ex profeſſo Speculator in *Tit. de Legato*, §. *Nunc oſtendendum*.

AD II. PARTEM CAP. XXVIII. ET CAP. XXXIII.

Innocentius III. in Concilio generali.*

SUNT & alii; qui ſe ad novum genus mercimonii convertentes; ut vel ſopitas poſſint ſuſcitare querelas, vel novas immittere quæſtiones, fingunt cauſas, ſuper quibus a Sede Apoſtolica literas impetrant, abſque dominorum mandato: quas vel reo (ne propter eas laborum vel expenſarum diſpendio moleſtetur) aut actori (ut per ipſas adverſarium indebita moleſtatione fatiget) venales exponunt. Cum autem lites reſtringendæ ſint potius, quam laxandæ: hac generali Conſtitutione ſancimus, ut ſi aliquis ſuper aliqua quæſtione de cætero ſine ſpeciali mandato domini literas apoſtolica impetrare præſumpſerit, & literæ illæ non valeant, & ipſe tanquam falſarius puniatur: niſi forte de illis perſonis extiterit, a quibus non debet exigi de jure mandatum.

GRE-

Digitized by Google

Gregorius IX. Episcopo Silvanectensi, et Abbati Caroliloci.

Ex parte Decani & Capituli Laudunenſis fuit propoſitum, quod cum ipſi auctoritate apoſtolicæ indulgentiæ in nobilem virum L. excommunicationis ſententiam protuliſſent: procuratoribus partium propter hoc ad Sedem Apoſtolicam accedentibus, & lite ſuper diverſis articulis conteſtata: nos cauſam vobis commiſimus terminandam, hoc adjecto, ut non obſtarent literæ præter aſſenſum partium impetratæ. Dictus autem nobilis citatus, propoſuit, quod per illas literas procedendum non erat, ex eo; quod V. qui eaſdem literas impetraverat, falſus extiterat Procurator, cum ipſe ante impetrationem literarum ipſarum propter ſuſpicionem, quam contra eundem conceperat, mandatum ſibi traditum revocaſſet. Eis igitur proponentibus ex adverſo, quod ad nos vel ad ipſos hujuſmodi revocatio non pervenit, vos quod deberetis per literas ipſas procedere, per quandam interlocutoriam protuliſtis: & infra. Petente itaque Procuratore ipſorum, ut inſpiceretis prædictam indulgentiam, Procurator ipſius nobilis ex adverſo reſpondit, quod non erat per jam dictas literas procedendum, exhibens alias quaſdam poſterius impetratas, inter alia continentes, ut ſi de partium voluntate procederet, cauſam terminaretis eandem, alioquin ipſam ſufficienter inſtructam remittetis ad Sedis Apoſtolicæ examen, cum indulgentia memorata. Quas literas ipſi ex eo non valere dicebant, quia per eundem V. & poſt revocationem mandati fuerant impetratæ. Quia vero juxta generalis ſtatuta Concilii, apoſtolicæ literæ, quas ſine ſpeciali mandato domini quis impetrat, valere non debent, niſi ſit de illis perſonis, a quibus non eſt exigendum de Jure mandatum: mandamus quatenus ſi revocatio mandati ad Procuratorem pervenit; (cum minus valere debeant literæ quæ impetrantur ab illo, a quo mandatum dominus revocavit) in negotio juxta priorum continentiam literarum, non obſtantibus poſterioribus, procedatis.

Pars ſecunda *cap. Nonnulli*, eſt contra Pragmaticos Romanæ Curiæ, qui literas apoſtolicas, ut unico verbo utar, cauponabantur; falſarum litium concinnatores, ut loquitur Juriſconſultus in *L. 9. §. Circa Advocatos, ff. de officio Proconſ.* eadem forma, qua Sidonius dixit *epiſt. 13. lib. 3.* concinnatores criminum, & *epiſt. 21. lib. 4.* concinnare mendacium, & *epiſt. 6. lib. 5.* conci-

cinnate calumniam. Sic in veteribus *gloſſis Græco-Latinis* κατασκευάσεις, ὁ κακοτεχνῶν, *concinnator*, *calumniator*. Fingebant igitur, & concinnabant falſas lites, ad quas literas impetrabant, quas vel reis, vel actoribus vendebant: ut de Rabulis Seneca dixit in *Hercule furente*.

Hic clamoſi rabioſa fori
Iurgia vendens, improbus iras
Et verba locat.

Eleganter Apuleius in *Apologia*: *Propter quod paulo prius Patroni Æmiliani multa in me proprie conficta, & alia communiter in Philoſophos ficta ab imperitis, mercenaria loquacitate effutierunt. Quæ etſi poſſint ab his futiliter blaterata, ob mercedem & auctoramenta impudentiæ depenſa* (ſic legendum ex fide veteris libri MS.) *haberi, jam conceſſo quodam more Rabulis id genus, quo ferinæ ſolent linguæ ſuæ virus alieno dolori locare*. Qui locus pertinet ad Advocatos, de quibus in d. §. *circa Advocatos*. Huic igitur nequiſſimorum hominum fraudi ut obviam eat ſummus Pontifex, conſtituit literas non valere impetratas ſine ſpeciali mandato; & eum qui impetravit, teneri pœnæ falſi.

Idem dicendum potiori ratione, ſi literæ ſunt impetratæ a Procuratore legitime revocato, *cap. Ex parte* 33. *hoc tit.* cum enim Concilium deſiderare cœperit hoc caſu ſpeciale mandatum, ut in pleriſque cauſis utriuſque Juris diligenter notatis a gloſſa in d. *cap. Ex parte*; ſane multo magis dicendum videtur, ut rectiſſime Pontifex hoc loco ait, literas impetratas a Procuratore revocato nullius eſſe momenti.

AD CAPITULUM XXXI.

HONORIUS III. BITURICENSI ARCHIEPISCOPO, APOSTOLICÆ SEDIS LEGATO.

AD audentiam noſtram [te ſignificante] pervenit, quod quidam Clerici obtentis a Sede Apoſtolica literis ſuper proviſione ſua in aliquibus Eccleſiis tibi ſubjectis, recipientes ab eis annuas penſiones ſeu alia beneficia, ab eorum impetitione deſiſtunt, renunciantes beneficio literarum. [Demum ad Sedem Apoſtolicam accedentes ſuper ſua proviſione obtinent alias literas ab eadem, de literis antea impetratis non habita mentione, & ſic gratia apoſtolicæ benignitatis abutentes, Eccleſias multipliciter inquietant. Ne igitur tales de ſuæ circumventionis aſtutia glorientur,] fraternitati tuæ mandamus, quatenus eos qui poſt literas taliter venditas, alias (de illis mentione non habita) impetrabunt de cætero, vel hactenus impetraverint: carere decernas commodo earundem, & Eccleſias contra quas fuerint impetratæ, non permittas earum occaſione vexari: revocando in irritum, ſi quid earum prætextu inveneris eſſe factum.

Hoc

Digitized by Google

HOc caput eſt contra renuntiantes beneficio ſummi Pontificis, a quo literas gratiæ, ut loquuntur, impetrabant contra Epiſcopos vel Eccleſias, ut ad præbendas proxime vacaturas promoverentur. Quod hodie locum non habet, ut ſupra docui ex Concilio Baſilienſi & Tridentino. Solebant autem mandatarii iſti plerumque eſſe contenti certa præſtatione annua, ſive penſione; cujus conſtitutione Eccleſiæ, contra quas impetraverant literas, redimebant ſe a vexationibus impetrantium. Nam quamvis omnis conſtitutio penſionis hoc Jure valde ſit ſuſpecta, *cap. Niſi eſſent*, *cap. Extirpandæ*, §. *ult. de Præbend. cap. Audivimus*, *de collusione detegenda*; videntur tamen hoc caſu Pontifices conniventibus oculis hoc permiſiſſe Eccleſiis, quas contra veterum Canonum ſtatuta mandatis iſtis onerabant. Ut quemadmodum dicimus omnem eſſe honeſtam rationem redimendæ ſalutis, *vulg. L. 1. ff. De bonis eor. qui mortem ſibi conſciver.* Sic eleganter dicere poſſumus omnem eſſe honeſtam redimendæ veteris eccleſiaſticæ libertatis rationem. Non enim improbantur hoc loco a ſummo Pontifice penſiones iſtæ, & tandem obtinuit penſionum conſtitutio variis ex cauſis veteribus Canonibus incognitis: ut non male gloſſa ſcribat in d. *cap. Niſi eſſent*, ex illa ſententia Innocentii III. quæ non eſt temere trahenda ad alios caſus, multos arripere anſam peccandi.

Notat Rebuſſus in *Concordatis*, *tit. de pacificis poſſeſſoribus*, & in *Praxi tit. de reſervationibus tam generalibus. quam ſpecialibus*, *num.* 23. in hoc Regno tribus tantum caſibus penſiones fuiſſe admiſſas. Primus eſt pro bono pacis, ex d. *cap. Niſi eſſent*. Secundus, ne reſignans nimium patiatur diſpendium, quem hauriunt ex *cap. Super hoc*, *de renuntiat.* Tertius, in permutatione, ratione inæqualitatis beneficiorum, *cap. Ad quæſtiones*, *de rerum permutatione*. Veteri Jure, ex Concilio Calchedonenſi, & ex Concilio Mateſcenſi in Gallia celebrato, de quo Gregorius Turonenſis *cap.* 20. *lib.* 8. *Hiſt. Franc.* Epiſcopis de ſedibus quas male obtinebant dejectis, obſervo datas fuiſſe penſiones.

Si igitur mandatarii beneficio literarum apoſtolicarum renuntiaverint, contenti vel penſionibus, vel aliis quibuſdam beneficiis, minoribus puta, quæ & laicis poſſunt aliquando aſſignari, ut lego *lib.* 1. *Regiſt.* Innocentii III. in epiſtola, cujus initium *Conſtitutus*, de qua ſumptum eſt *cap. Conſtitutus*, *hoc tit.* & alias literas impetraverint, nulla facta mentione priorum: vult Pontifex poſteriores nullius eſſe momenti, utpote impetratas ab illis qui jam beneficia obtinent, vel loco beneficiorum penſiones. Hoc enim eſt contra Concilium Lateranenſe, quo prohibetur multitudo beneficiorum, *cap.* 5. *de præbendis*. Cujus Concilii gratiam quidem facere poteſt ſummus Pontifex, *cap. De multa*, *eodem tit.* imo & Epiſcopus cauſa cognita, *can. Sanctorum*, 70. *diſt.* ſed non videtur Pontifex diſpenſare, niſi intelligat impetrantes jam beneficia obtinere. Merito igitur revocatur in irritum, quidquid harum literarum occaſione factum eſt; quia literæ ſunt ipſo Jure nullæ. Aliquando literæ ab initio valent, ſed ex poſt facto revocantur: quo caſu Pontifex ſolet irritandum decernere, quidquid literarum revocatarum occaſione factum eſt, ut recte gloſſa notat in *cap. Cum dilecta*, verbo *irritum*, *ſupra*, *hoc tit.* ſic Jure Civili quod ipſo Jure nullum eſt, utpote contra leges factum, revocari dicitur ipſo Jure, quia nec initio valuit: at quod initio valet, id eſt, quod non eſt ipſo Jure nullum, per actionem revocatur; quam in rem eſt elegantiſſima *L. Si libertus*, *ff. de jure patronatus*, ex qua ponenda eſt ſpecies *L.* 2. *Cod. Theod. de inofficioſ. dotibus*,

de dote conſtituta in fraudem legis Papiæ a liberta, ut ſe minorem faceret centenaria.

Quod autem hoc loco gloſſa tractat, de revocandis his quæ auctoritate literarum apoſtolicarum facta ſunt; ſupra profligatum fuit in *cap. Cæterum*; & uno verbo ſic ſolvendæ omnes objectiones gloſſæ, in *hoc capite* literas eſſe ipſo jure nullas.

AD CAPITULUM XXXII.

GREGORIUS IX. MEDIOLANENSI ARCHIEPISCOPO.

IN noſtra propoſuiſti præſentia, quod nonnulli Clerici a Sede Apoſtolica plures literas (non tamen alias de aliis mentionem facientes) impetrant fraudulenter, quod in pluribus Eccleſiis admittantur: ſicque aliquando in aliis recepti, licet nondum in eis eccleſiaſticum beneficium ſint aſſecuti, alias Eccleſias ſuper receptione ſua nihilominus impetunt & moleſtant: & infra. Mandamus quatenus eos Clericos Eccleſiis, in quibus recepti ſunt, faciens eſſe contentos, non permittas alias ab eis occaſione literarum hujuſmodi moleſtari, niſi de receptione forte ſua expreſſam fecerint mentionem.

EADEM ratione literæ ſunt ipſo jure nullæ, impetratæ ab eo, qui jam eſt receptus tanquam Canonicus ex mandato ſummi Pontificis, & expectat præbendam; niſi nominatim de receptione faciat mentionem. Videbatur eum non eſſe privandum commodo literarum, quia quamvis ſit receptus, tamen revera nullum obtinet beneficium; eſt quidem Canonicus, ſed ſine præbenda, expectat enim præbendam proxime vacaturam. Et hæc eſt ratio dubitandi, qua non movetur ſummus Pontifex; quoniam Canonicus iſte diu non debet carere præbenda, qui nempe & in choro, & in Capitulo, & in reliquis, quorum uſus communis eſt, poteſtatem habet ſicut Canonicus, ut nominatim proditum eſt in *cap. Relatum*. juncto *cap. Dilectus* 19. *infra*, *de præbendis*; & vel hac ratione jam videtur beneficium aſſequutus, mox enim cingendus pro cincto habetur, *L. penult. ff. de teſtamento milit.* Et hoc eſt quod gloſſa erudite notat hoc loco de jure canoniæ: canonia enim ſeparatur a præbenda, ut eadem gloſſa notat recte in *cap. Cum Martinus*, in verbo *receperunt*, *ſupra*, *de Conſtitutionibus*. Non omnis qui percipit præbendam, eſt Canonicus; ſed ſunt præbendæ certæ Canonicis aſſignatæ majores cæteris, quæ Jure Canonico Canonicis debentur; & inde Canonici præbendarii, in *can. Sanctorum*, 70. *diſt.* a præbendis canonicis, de quibus Fulbertus Carnotenſis in *epiſtola* 38. Et in Annalibus Heberadi Ratisbonenſis Eccleſiæ Archidiaconi: *Reditus etiam, tam epiſcopales, quam canonicas præbendas, per ſuam induſtriam mirabiliter ampliavit*: loquitur enim de Leone Ratisbonenſi.

Cap. Ex parte, & *cap. Significante*, ſupra expoſui.

AD

AD CAPITULUM XXXV.

Gregorius IX. Priori sancti Laudinensis et Succentori Rothom.

RODULPHUS Clericus Rector Eccleſiæ ſancti Chriſtophori de civitate Sagienſi, ſua nobis inſinuatione monſtravit, quod cum magiſter R. eum per quaſdam literas contra Epiſcopum Sagienſem, & quoſdam alios Sagienſis diœceſis, ſuper reditibus & rebus aliis, impetratas a nobis, coram Judicibus ſuper eadem Eccleſia per generalem clauſulam (quidam alii) conveniſſet, idem Rector propoſuit excipiendo, quod cum eſſet de civitate Sagienſi, & ſub eadem clauſula nullus de civitate ipſa intelligitur incluſus, conveniri non poterat per eandem. Et quia dicti Judices exceptionem hujuſmodi recuſarunt admittere, noſtram audientiam appellavit. Ideoque mandamus, quatenus ſi eſt ita, revocetis in irritum, *&c.*

SENTENTIA brevis hujus *cap.* hæc eſt, per literas impetratas adverſus Sagienſem Epiſcopum, & quoſdam alios diœceſis Sagienſis Clericos, Sagienſem civitatem non poſſe in Jus vocari : uno verbo, civitatem, quæ diœceſis caput èſt, non contineri diœceſis nomine ; ut contra, nomine Eccleſiæ Epiſcopalis non continetur Clerus diœceſis, *cap. Cum Clerici, de verb. ſign.* Cujus ſententiæ ratio hæc eſſe videtur, quia Eccleſia civitatis princeps eſt cæterarum, & cæteræ Eccleſiæ ab Eccleſia civitatis fluxiſſe cenſentur. Et ita Tertullianus in *lib. De præſcriptionibus adverſus Hæreticos*, veteres illos fidei noſtræ proceres Eccleſias apud unamquamque civitatem condidiſſe ait, a quibus ſemina doctrinæ cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur, ut Eccleſiæ fiant. Et ex Concilio Africano, cujus verba relata ſunt *lib.* 1. *Capitul. Caroli magni*, *cap.* 41. Non licet Epiſcopo principalem cathedram negligere, & aliquam parochiam in ſua diœceſi magis frequentare, quam ob cauſam, in *cap. Eam te*, *ſupra hoc tit.* & in *cap. Significavit*, *infra de jure patron.* Eccleſiæ cathedrales dicuntur commiſſæ potiſſimum Epiſcopis, quamvis & cæterarum curam gerant.

Videntur igitur ſeparatæ a reliquis, vel propter honorem quem Eccleſiis principalibus cæteræ deferre debent ; quam in rem valde notanda ſunt verba Zachariæ Papæ in *Epiſtola ad Pipinum Majorem-domus*, *Epiſcopos & Abbates in regione Francorum conſtitutos. Quartum Capitulum eſt*, inquit, *de Presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere Epiſcopis & Presbyteris Cardinalibus*; id eſt, Presbyteris urbis principalis, & in Concilio Neocæſarienſi *cap.* 13. Presbyteri ruris in Eccleſia civitatis, Epiſcopo præſente, vel Presbyteris urbis ipſius, offerre non poſſunt. Sic elegantiſſimus & eruditiſſimus Antiſtes Syneſius in *epiſt.* 11. *ad Sacerdotes & Presbyteros Cyrenenſis diœceſis*, Eccleſias rurales nominatim ſeparat ab urbanis, & urbanum populum a plebe agrorum & vicorum :

Digitized by Google

ut Jure Civili Italia rerum domina, & Imperii caput, ſeparatur a provinciis; & Italici diſtinguuntur a provincialibus, *L.* 5. §. *Si extra*, *ff. de judiciis*, *L.*7. §. *Siquis eam*, *ff. de interd. & relegat. L. Notionem*, §. 1. *ff. De verborum ſignificat. L.* 1. *Cod. Qui numero liberor. ſe excuſant.*, *L. unic. Cod. De uſucap. transformanda*, §. *Per traditionem*, *Inſtit. de rer. diviſ.* quamvis aliquando inter provincias Italia numerari videatur, qua de re vide Cujacium *lib.*27. *Obſ. c.*2. Ubi tamen quod ait *legis* 9. *ff. de judiciis*, ſpeciem eſſe proponendam ex *L.*35. §. *Non ſolum*, *ff. de Procuratoribus*; quamvis omnino non diſpliceat, facilius tamen forſitan erit repetere ex *L. Cum furioſus*, §. *ult. eod. tit.* ubi legatus qui in Italia contraxit, renunciare videtur privilegio. Et idem dicendum videtur, ſi in inſulis Italiæ contraxerit; quia, ut eſt in d. *lege* 9. pars Italiæ ſunt. Quæ omnia valde *hoc caput* illuſtrant: ad quod Interpretes notant, aliquando in cauſa favorabili nomine diœceſis contineri civitatem, qua de re vide gloſſam in *cap unic. de rerum permut. in* VI.

AD CAPITULUM XXXVI.

Gregorius IX. Abbati sancti Jacobi.

Significavit nobis Comitiſſa Namurenſis quod cum mortuo Comite fratre ſuo, ipſa in ejus ſucceſſerit Comitatu, G. & B. per quaſdam literas apoſtolicas contra Tullenſem Epiſcopum, & quoſdam alios Clericos & laicos, impetratas, eam coram Judicibus (ad quos obtentæ fuerant) ſuper quadam ſumma pecuniæ, quam eidem fratri ſuo ſe mutuaſſe dicebant, per illam generalem clauſulam, quidam alii (quia in prædicto Comitatu ſucceſſerat) convenerunt. Excipiente itaque Procuratore ſuo, quod cum adhuc frater ejuſdem mulieris viveret, quando eædem literæ impetratæ fuerunt, nec per ipſas dum viveret, fuerat ad judicium evocatus, earum auctoritate non poterat conveniri. Et quia Judices exceptionem non admittebant ipſius, noſtram audientiam appellavit: & infra. Ideoque mandamus, quatenus ſi eſt ita, revocato in irritum, &c.

Jure Civili certum eſt Reſcripta valere contra heredes, & prodeſſe heredibus, *L.* 2. *& L. ult. Cod. Theod. de diverſ. Reſcriptis*, cujus definitionis ratio hæc eſſe videtur, quia oblatio precum, ad quas Princeps reſpondet, pro litis conteſtatione habetur, *L. Dubium*, *Cod. Theod. eod. tit. L.* 1. *Cod. Quando libellus Princip. dat. litis conteſtat. fac.* & hoc Jure Pontificio locum habere probant *cap.* 1. *&* 2. *de alien. Judic. mut. cauſa facta*, *cap.* 11. *de judiciis*, *cap. Dilecti*, *de foro compet. cap. Propoſuit*, *de conceſſione præbendæ*. Finitur quidem mandatum re integra morte mandantis, utroque Jure, *L.* 6. *ff. de juriſd. omnium* Ju-

Digitized by Google

Judicum, *cap. Relatum*, *cap. Gratum*, *cap. Licet*, *de offic. Judic. delegati*: ſed morte ejus contra quem Reſcriptum eſt impetratum, non extinguitur impetratio; quia jam lis conteſtata fingitur cum defuncto, & tale judicium, quale defunctus ſuſcepiſſe videtur, in heredem transfertur, ut loquitur Juriſconſultus in *L. ult.* §. 1. *ff. de fidejuſſ. nominatoribus & heredibus tut.* Conſtitutiones enim quibus, ut ait, ignorantiæ heredum ſubventum eſt, conſtat eſſe accipiendas de lite non conteſtata; ut in eadem ſpecie nominatim eſt proditum in *L.* 1. *Cod. de heredib. tutor. & curator.* quam Paulus videtur intelligere in d. *L. ult.*

Non eſt igitur verum quod hoc loco gloſſa ait, Reſcripta eſſe perſonalia, nec dari heredibus, vel in heredes; quia, ut dixi, lis fingitur conteſtata cum defuncto. Nec obſtat deciſio *hujus cap.* ex qua apparet Reſcriptum contra defunctum impetratum non valere adverſus heredem; nam, ut breviter reſpondeam, Reſcriptum non fuit nominatim contra defunctum, ſed impetrans agit adverſus heredem ex generali clauſula, *quidam alii*, de qua ſupra dixi in *cap. Paſtoralis*. Hoc enim caſu non videtur lis conteſtata cum defuncto, cujus nomen non fuit expreſſum; et antequam exprimantur perſonæ, Judex delegatus nequit juriſdictionem exercere, d. *cap. Paſtoralis*. Hæc eſt igitur differentiæ ratio, ex qua intelligimus quare non agatur adverſus heredem ex clauſula, *quidam alii*, ſi defunctus non fuerit vocatus ad Judicem delegatum.

AD CAPITULUM XXXVII.

GREGORIUS IX. ABBATI S. VICTORIS.

EX inſinuatione Epiſcopi Ambianenſis accepimus, quod L. Clericus ſuper ejus proviſione ad ipſum præceptorias, & poſtmodum ad vos executorias contra eum literas impetravit: & infra. Quocirca mandamus, quatenus ſi nullæ monitoriæ ſuper hoc præceſſerint, executoriis ſuperſedeatis eiſdem, dummodo eædem executoriæ de monitoriis fecerint mentionem: alioquin in executionis negotio juxta directum ad vos pro ipſo mandatum, ratione prævia procedatis.

UT trinis literis, vel edictis Prætores abſentes evocare ſolebant, auctore Paulo *lib.* 5. *ſentent. tit.* 5, quorum edictorum frequens mentio in libris Juris Civilis, *L.* 55. 58. 69. 70. 71. 72. *ff. de judiciis*, *L.* 52. §. 1. *ff. de re judicata*, *L.* 2. §. *Senatus*, *L.* 15. §. *Quod ſi tribus*, *L.* 42. §. *ult. ff. de jure fiſci*, *L.* 2. *Cod. Quomodo & quando Judex ſententiam proferre debeat*: ſic ſummus Pontifex trinis literis uti ſolebat adverſus Eccleſias, quibus mandabat inſtitutionem, vel proviſionem Clericorum. Primæ dicebantur monitoriæ, eadem fere forma, qua edicto abſentes eſſe admonendos Imp. Alexander ait in *L.* 3. *Cod. de his qui accuſare non poſſunt*, & Gordianus in d. *L.* 2. *Cod. Quomodo & quando Judex*. Fuerunt & edicta Principum monitoria, de quibus Juriſconſultus in

L. 59

L. 39. ff. de religioſ. & ſumpt. fun. Et de hoc genere edictorum Calliſtratum Juriſconſultum ſex libros ſcripſiſſe conſtat ex inſcriptionibus multarum legum, quæ in *Pandectis* ſumptæ notantur ex libris Calliſtrati *ad Edictum monitorium*. Secundæ dicebantur præceptoriæ, quibus nempe præcipiebat Pontifex. Sic edicto Princeps præcipere dicitur, §. *Sed & quod*, *Inſt. de Jure naturali*, *Gent. & Civili*, *L. 1. ff. de Conſtitut. L. 15. in princip. ff. ad leg. Cornel. de falſis*. Tertiæ erant executoriæ, quibus nempe executores dabat, qui non paterentur Eccleſias tergiverſari: ut de peremptorio Edicto Juriſconſultus ait, in d. *L. 72. ff. de judiciis*, Edictum dici peremptorium, quod perimat diſceptationem. Tertullianus in *lib. de pudicitia*: *Audio Edictum propoſitum eſſe*, *& quidem peremptorium*. Hoc autem Edictum aliquando dabatur poſt unum, vel alterum; & nonnumquam ſtatim, quod appellatur unum pro omnibus, d. *L. 72.* & apud Paulum *lib. 5. ſent. tit. 5.* d. *L. 53. §. 1. ff. de re judicata*, d. *L. 2. Cod. Quomodo & quando Judex*, &c. Et eadem forma literæ executoriæ Pontificis aliquando dabantur poſt monitorias, aliquando ſine monitoriis, & præceptoriis. Sed ſi quis impetraverit executorias, quæ de monitoriis faciant expreſſam mentionem, & nullæ monitoriæ datæ fuerint; non valent executoriæ, utpote per falſi ſuggeſtionem impetratæ. Et hæc eſt ſententia *hujus cap.* quam valde illuſtrat ſolemnis ordo Edictorum Juris Civilis.

AD CAPITULA XXXVIII. XXXIX. ET XL.

Idem Noviensi Episcopo.

MANDATUM apoſtolicum ad te directum, ut Magiſtrum S. faceres in Canonicum recipi & in fratrem Novienſis Eccleſiæ, ſi pro alio ibidem non ſcripſimus, qui hujuſmodi gratiam proſequatur, alio jam beneficium per noſtras literas obtinente, proſequi non teneris: cum ſuper receptione duorum gravandi Eccleſiam antedictam non fuit intentio mandatoris.

Idem.

LITERIS Apoſtolicis ad vos directis, ut G. Clericum reciperetis in Canonicum & in fratrem, niſi pro alio fuiſſet per nos Eccleſia veſtra gravata, mandatum noſtrum vos exequi volumus & mandamus: non obſtante, quod T. Subdiaconum per noſtras literas executorias receperitis, qui a bonæ memoriæ H. præd. noſtro monitorias impetravit: cum factum præd. noſtri potius, quam noſtrum fuerimus proſecuti.

Idem

Idem.

ABbatem, qui mandatum apoſtolicum jam recepit, ut S. Clerico in aliqua Eccleſiarum ſui monaſterii provideret, & per literas generales ad diœceſanum Epiſcopum obtentas, ut in diœceſi ſua (ubi pro alio ſcriptum non eſſet) faceret provideri, cogi Juris ratio non permittit, nec ſuper conferendis Eccleſiis aut beneficiis adgravari, etiam ſi facultatem habeat Diœceſanus per eaſdem literas providendi.

HÆc tria capita ſunt de mandatis apoſtolicis ſub hac clauſula conceptis, *ſi pro alio non ſcripſimus*. Cœperunt enim Pontifices mandata iſta ita temperare, ut adverſus unam & eamdem Eccleſiam unicum tantum concederent Reſcriptum.

Sed dubitabatur in ſpeciem *capit. Mandatum*, an ex dicta clauſula ita concepta, *ſi pro alio non ſcripſimus*, ſi quis hujuſmodi gratiam proſequatur, alio ex gratia apoſtolica beneficium obtinente, cogi poſſit Eccleſia ad inſtitutionem ſecundi mandatarii. Ratio dubitandi hæc eſt, quia qui beneficium obtinet, gratiam non proſequitur. Sed contra decernit Pontifex hoc loco, hanc vim eſſe hujus clauſulæ, ut non poſſit gravari Eccleſia receptione duorum, ut in *cap. Abbatem*. Abbas qui jam recepit mandatum, ut cuidam in aliqua Eccleſiarum ſui monaſterii provideat; cum nempe Eccleſiæ pleno jure pertinent ad monaſterium, & exemptæ ſint a juriſdictione Epiſcopi, ut in *cap. 2. de ſupplenda neglig. Prælator. cap. Cum olim, de præſcriptionibus, cap. 3. §. In Eccleſiis, cap. Quoniam, de privilegiis*; non poteſt gravari per literas ad diœceſanum Epiſcopum impetratas, ut in diœceſi ſua, ubi pro alio ſcriptum non eſſet, faciat provideri: quamvis, inquit, habeat facultatem providendi diœceſanus Epiſcopus etiam in Eccleſiis pertinentibus ab Abbatem & monaſterium; ut ex ſimili mandato Archiepiſcopus providere poteſt in Eccleſiis ſuæ provinciæ, *cap. Pro illorum, de præbendis*. Sed ſi Pontifex poſt monitorias literas prædeceſſoris, dederit executorias; Eccleſia per primum, non per ſecundum qui dedit executorias, intelligitur onerata. d. *cap. Literis*.

AD CAPITULUM XLI.

Gregorius IX.

AB excommunicato, qui contra ſtatuta Concilii generalis adſerit ſe ligatum, literis ad excommunicatorem obtentis, ut (ſi eſt ita) ſine difficultate abſolvat eumdem, & aliis deputatis Judicibus, qui (eo non petente) mandatum apoſtolicum exequantur: non excommunicatori, (qui de facto ſuo in hoc certus eſſe debet, licet in hoc deferatur eidem) ſed illis cognitio demandatur.

Si

SI quis excommunicatus ſit contra formam Lateranenſi Concilio præſcriptam, de qua in *cap. Sacro, infra, de ſententia excommunicationis*; literis impetratis ad excommunicatorem, quibus mandat Pontifex, ut ſi ita ſit, ſine cunctatione abſolvat impetrantem, certis Judicibus datis, qui eo non parente mandatum apoſtolicum exequantur; quæritur an excommunicatori cognitio demandata ſit. Quod prima fronte dicendum videtur, propter illam clauſulam, *ſi eſt ita*, qua Pontifex videtur concedere excommunicatori cognitionem juſtæ, vel injuſtæ excommunicationis. Et tamen contra cenſet Pontifex nullam cognitionem eſſe mandatam excommunicatori, qui, ut eleganter ait, de facto ſuo certus eſſe debet, id eſt, ſcire debet ſine ulla cognitione, an juſta, vel injuſta ſit excommunicatio: denique, mandata ei executio, non cognitio; voluit enim Pontifex ei tantum deferre abſolutionem. Non debet igitur cognoſcere, ſed mandatum executioni mandare, ut in *L. Etſi non cognitio*, *Cod. Si contra jus vel util. public.* ſupra a nobis diligenter explicata in *cap.* 2.

De *capite Si proponente*, dixi ad *caput Supra literis*.

AD CAPITULUM XLIII.

Gregorius IX. Episcopo Parisiensi.

QUIA nonnulli diverſis modis literis apoſtolicis abutuntur: ſtatuimus, ut quicumque obtentas ſub nomine ſuo literas aliis ejuſdem nominis tradunt, qui quos volunt fatigant indebite per eaſdem; & qui eas tali modo recipiunt: quique illos contra quos nihil habent quæſtionis, faciunt in judicium evocari: aut literas ipſas ad futuras trahunt controverſias, quæ nondum fuerant tempore impetrationis exortæ, ſeu quemquam ſuper uno negotio, vel etiam malitioſe ſuper pluribus perſonalibus actionibus, quæ ſub uno judice poſſent tractari commodius, per varias literas coram diverſis Judicibus trahunt, ut laboribus fatigatus & ſumptibus, vel compellatur componere, vel cedere juri ſuo: aut reus actorem eodem tempore ad diverſa loca, vel indeterminate ad villam, quæ commune cum pluribus ejuſdem provinciæ villis habet vocabulum, citari procurat, ut dum non comparuerit, excommunicetur quaſi contumax, & ſic eum a ſua intentione repellat: earumdem literarum commodo careant, & adverſariis in moderatis expenſis ac damnis, quæ propter hoc eos pertuliſſe conſtiterit, condemnentur.

Solebant quidam nomine ſuo literas impetratas aliis ejuſdem nominis tradere; cui fraudi ut occurrerent veteres, diligenter quærebant de nomine & conditione impetrantis, quod obſervo ex Symmacho *epiſtola 62. lib. 10. Inter hæc*, inquit, *cum Donatus aſſiſteret cæteris precatoribus, ſacro junctus oraculo, quæſivi, uti mos eſt, eodemne nomine alius ſubderetur, quæ hominem conditio haberet, & an ipſe de Catuli judicio ſupplicaſſet*. Qui locus omnino pertinet ad *hoc caput*, in quo fraus iſta prohibetur, & ne quis per calumniam ex literis apoſtolicis negotium faciat alteri, neve literas ad futuras trahat controverſias: ne quis ſuper uno negotio, vel ſuper pluribus actionibus perſonalibus, ad diverſos Judices trahat adverſarium; quod & diligentius eſt conſtitutum in *cap. Diſpendia, eod. tit. in* VI. hoc etiam addito, ut reus coram Judice eodem, adverſus actorem mutuas instituat petitiones; cujus Juris origo debetur magno Papiniano, ut conſtat ex *L. Cum Papinianus, Cod. de ſentent. & interlocut.* Hic enim primus induxit, non ſolum Judicem poſſe de abſolutione rei judicare; (ſic lego ex veteribus libris, male vulgo, *rei judicatæ*, ſine ullo ſenſu) ſed & ipſum actorem, ſi e contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare. Et Papiniani ſententiam ut augeat Juſtinianus, conſtituit non eſſe opponendam Judici exceptionem, quod non competens Judex agentis eſſe cognoſcatur. Et eadem fere forma Innocentius IV. in dicto *cap. Diſpendia*, ampliat hujus capitis noſtri ſententiam, conſtituens reum coram Judice eodem debere agere; quia, ut recte notat gloſſa hoc loco, in verbo, *ad diverſa*, quamvis reus actorem ad diverſa loca, vel ad villam quæ commune cum pluribus nomen habet, indeterminate citare non poſſit; potuit tamen ad certum locum vocare actorem, contra quem agere vult. Hac igitur parte eſt novum jus Innocentii IV. non illa qua conſtituit proceſſum omnino non valere, ut imperite gloſſa notat in d. *cap. Diſpendia*: hoc enim jam a Gregorio IX. definitum fuerat in *hoc capite*, illo loco: *Literarum commodo careant*.

Ad Tit. IV. *De Conſuetudine*.

SUMMARIUM.

Quia de Jure ſcripto tractavit duobus ſuperioribus titulis, proximum & conſequens eſt, ut tractet de Jure non ſcripto, id eſt, de Jure quod uſus comprobavit, §. *Ex non ſcripto, Inſtit. de Jure natur. Gent. & Civ.* quod præſtat *hoc tit. de Conſuetudine*.

Eſt autem Conſuetudo uſus inveteratus, qui vel deficiente lege, vel contra legem, ſumma ratione obtinuit. Tertull. de Cor. mil. *Conſuetudo etiam in civilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex: nec differt ſcriptura, an ratione conſiſtat, quando & legem ratio commendat*.

Dixi inveteratum uſum, qui hoc jure circumſcribitur ſpatio XL. annorum, *cap. 25. Abbate, infra, de verb. ſign. gloſſ.* in *cap. ult. hoc tit.* Juris Civilis interpretes, quia paſſim longa & diuturna conſuetudo dicitur, decennium ſufficere exi-

Digitized by Google

exiſtimarunt. Sed hunc errorem recte convincit *D. Cujacius*, *ad tit. C. Quæ ſit longa Conſuetudo*. Obtinet autem deficiente lege: quia *de quibus cauſis, ſcriptis legibus non utimur, id cuſtodiri oportet, quod moribus & conſuetudine inductum eſt. L. De quibus, ff. de Legibus & Senatuſconſultis.*

Exempla ſuggerit hic titulus.

Ea omnia quæ pertinent ad dignitates eccleſiaſticas, canonibus definita non ſunt, ut recte obſervant interpretes, tam Græci, quam Latini: & ideo, Innocentius III. conſultus de his quæ pertinent ad officium Archidiaconi, in *cap. 7. de off. Archid. De his*, inquit, *prout poſſumus reſpondemus*. In his ergo ſequi debemus, deficiente lege certa, Conſuetudines locorum, *cap. Cum olim, 6. hoc tit.*

In Dacia, nullum erat certum Jus ſcriptum, nullus uſus teſtamentorum; ſed qui relinquere volebat fundum Eccleſiæ, glebam de fundo ſumptam offerebat Epiſcopo, vel Prælato, aut in altari reponebat coram teſtibus; & hac forma, quæ vulgo *Scotatio* dicebatur, fundum donaſſe cenſebatur. Hanc donandi conſuetudinem comprobat *cap. 2. hoc tit.* cujus inſcriptio ſic eſt reſtituenda, *ad Lundenſem Epiſcopum*, non *ad Lugdunenſem*, ex inſcriptione *epiſtolæ* D. Bernardi 314. & ex Alberto Krantzio, *lib. 1. rerum Danicarum*. Hæc autem *Scotatio*, ut eleganter ait Pontifex, non tam factæ donationis, quam traditæ, & translatæ poſſeſſionis argumentum erat. Sic vetuſtiſſimo Jure Romano, in gleba de fundo allata, Vindiciæ apud Prætorem frequentabantur, ut *Cincius* ſcribit apud *Feſtum*. Sic in veteri Notitia, poſſeſſionis *traditio* facta dicitur, *per herbam*, vel *terram:* quod vulgo moribus noſtris, *mettre en ſa main le gazon de l'heritage*, ut ad *L. Salicam* notat eruditus *Gloſſographus*, *tit. 61.*

Obtinet aliquando Conſuetudo contra legem, quia legi derogat, vel ut loquitur, *cap. Cum dilectus, hoc tit. Juri præjudicat.* Quod ita demum verum eſt, ſi ſumma ratione nitatur, & frequenti uſu firmata fuerit. Et ita in dicto *cap. Dilectus*, coarctari poteſt libertas electionis contra Jus commune, in gratiam Patronorum, vel Eccleſiæ matricis.

Cæterum, ſi contra rationem introducta ſit, non poteſt vincere rationem, vel legem, *vulgata L. 3. C. Quæ ſit longa conſuetudo*, & hoc caſu, dicenda eſt *corruptela*, non *conſuetudo*, ut loquitur *cap. ult. hoc tit.* & ita in *cap. 3.* rejicitur Conſuetudo Pictavienſis, ex qua etiam in cauſis eccleſiaſticis imperiti & ruſtici judicabant. quod olim ad Ligerim obſervatum fuiſſe docet *auctor Queroli*, ſive *Aulularia Plautinæ: Ibi*, inquit, *ſententiæ capitales de robore proferuntur, & ſcribuntur in oſſibus; illic ruſtici perorant, & privati judicant.*

Item in *cap. 4.* reprobatur Conſuetudo Eccleſiæ Græcæ, quæ ſimplicibus Sacerdotibus permittebat conferre Sacramentum Confirmationis, contra veterem Eccleſiæ obſervationem: de qua *D. Hieronymus*, *Ep. ad Marcellam*. Et in *cap. 5.* Conſuetudo ex qua non ſervatur generale interdictum.

In *cap. 7.* Conſuetudo ex qua permiſſum fuit dimittere dignitatem, ſine licentia ſuperioris.

In *cap. penult.* ineptæ Conſuetudines Rupellæ abrogantur, quæ contra certiſſimam rationem Juris invaluerant.

Et generaliter, in *cap. 1.* Conſuetudines omnes, quæ ſunt contra libertates Eccleſiæ.

Ad

Ad Tit. V. *De Poſtulatione Prælatorum*

SUMMARIUM.

Incipit ab hoc titulo tractare de Dignitatibus Eccleſiæ conſtituendis, & de Officiis Prælatorum: qui tractatus neceſſario dandus erat poſt Juris, & eccleſiaſticarum Conſtitutionum originem; ut ex ordine Pandectarum &. Codicis obſervare licet.

Promoventur autem, vel aſſumuntur Prælati, per Electionem, & per Poſtulationem, *cap. 3. in fine, & paſſim in cap. 4. hoc tit.*

Sed quia plerumque digniores, id eſt, qui ſunt in dignitate conſtituti, per Poſtulationem promoventur, merito præmittit titulum, de Poſtulatione.

Poſtulationis, Electionis & Nominationis verbis, promiſcue veteres uti ſolebant, nec iſta fuerunt olim ſubtiliter diſtincta. Nam & D. Ambroſius, quem vulgo notant fuiſſe poſtulatum, electus dicitur in *can. Valentinianus, 63. diſtinct.* & Ambroſius ipſe, in *epiſtola ad Vercellenſes, de Epiſcopo eligendo*, nullam differentiam conſtituit, inter Eligendum, & Poſtulandum. Sic Electio, Inſtitutio, vel Ordinatio, aliquando Nominatio dicitur, *can. Contra ſanctorum, 16. q. 7.* Electus enim, & inſtituendus, palam nominabatur, & prædicabatur, ut in Ordine Romano: *Eligimus Petrum de titulo ſancti Stephani Lectorem ad eumdem titulum*. Quod & nominatim conſtitutum eſt in *can. 6. Concilii Calchedonenſis*, ex vetuſto ritu Chriſtianorum, de quo *Lampridius* in Alexandro Severo, notiſſimo loco.

Sed hæc omnia a poſterioribus ſeparantur; ut *Gloſſa* docet ad d. *can. Contra ſanctorum*. Diſtinguitur Poſtulatio ab Electione; quia qui regulariter eligi non poteſt, poſtulatur, *cap. ult. hoc tit. cap. Innotuit 20. de Elect.* Nominatio vero eſt imperfecta quædam Electio, *cap. Cum inter Canonicos 21. & cap. Quod ſicut 28. eodem*. Eſt ergo Poſtulatio concors Capituli petitio, ut is qui regulariter eligi non poteſt, ex gratia promoveatur & aſſumatur. Nominatio dici videtur *in fine cap. 3. hoc tit.* quia nominatur poſtulandus, qui & abuſive eligi dicitur in *cap. Poſt translationem, de Renunc.* ex quo loco quidam arripiebant occaſionem cavillandi, ut res diverſas, Poſtulationem, & Electionem, ſimul jungi poſſe confirmarent; quod Bonifacius improbat, *cap. unico, hoc tit. in VI.*

Poſtulare igitur nihil aliud eſt, quam petere, *cap. 23. infra, de Electione:* & ita Patronus, quem vulgo dicimus præſentare, vel nominare, non male dicitur poſtulare, in *cap. Cum autem, infra, de jure Patr.*

Ut autem ſimplex nominatio nullum jus tribuit nominato, d. *cap. Quod ſicut* 28. ita nec Poſtulatio Poſtulato, *cap. 5. hoc tit.*

Origo nominis & rei hæc eſſe videtur. Canonibus prohibitum eſt, ne quis de una Eccleſia poſſit migrare ad aliam; vel ne Neophytus, aut Laicus ordinetur, aut qui non eſt natus ex legitimo matrimonio. Hi omnes aliquando, ſummis precibus a Plebe expoſtulati, ordinantur; quia divina quadam gratia voca-

Digitized by Google

ti videntur, *διὰ χάριτι*, ut eſt in *can.* 8. *Apoſt.* Quod de ordinatione D. Ambroſii proditum eſt, in d. *can. Valentinianus*; & apud *Theodoritum*, *lib.* 4. *hiſt. cap.* 6. quod confirmatur *D. Ambroſii* proprio teſtimonio, *lib.* 1. *off. cap.* 1. *Ego*, inquit, *raptus de Tribunalibus*, *atque adminiſtrationis infulis ad Sacerdotium*, *docere vos cœpi quod ipſe non didici*. Eadem fere forma apud priſcos, *poſtulativi gladiatores* dicuntur, quos populo poſcenti, tanquam principales & edecumatos, per gratiam indulgebant, præter ordinarios, legitimo tempore, loco & apparatu inductos, ut obſervare licet ex *ep.* 7. *Senecæ*.

Ut autem divina gratia poſtulati cenſeantur, concors debet eſſe petitio, *cap.* 3. & *cap.* 4. *hoc tit.* quæ omnium poſtulantium ſubſcriptionibus confirmatur, vel roboratur, ut eſt in d. *cap.* 4. Et ridicula videtur *Gratiani* diſtinctio, in *can. Oſius*, §. *Sed aliud*, *diſt.* 61. nec quidquam ab eo facit auctoritas *Gregorii*, quam adfert in *can. ſequenti*.

Sed obſervandum eſt, omne Poſtulationis jus pendere ex gratia Summi Pontificis, d. *cap.* 3. cui ſi jam ſit oblata Poſtulatio, non poſſunt Poſtulantes ab ea recedere, *cap.* 4. *hoc tit.*

Porro non admittitur aliquando Poſtulatio in odium Poſtulati, ut in ſpecie *cap.* 1. *hoc tit.* ubi *Innocentius III.* improbat Poſtulationem factam de Epiſcopo Altiſſiodorenſi; quia non obſervabatur generale interdictum in hoc Regno promulgatum, adverſus Philippum Auguſtum, qui ſine ulla cauſæ cognitione, relicta Ingelberta, Mariam ſuperinduxerat, ex qua liberos ſuſcepit quorum ſtatum deinde confirmavit Innocentius III. ut narrat *Rigordus*, *de Geſtis Philippi Auguſti*; & ipſe *Innocentius* profitetur, in *cap. Per venerabilem*, *qui filii ſint legitimi*. De hoc interdicto eſt accipiendum *cap.* 5. *ſupra*, *de Conſuetudine*; quod non pertinere ad Altiſſiodorenſem Comitatum exiſtimabat Epiſcopus: quia proprium dominum habebat Petrum Altiſſiodorenſem Comitem, cujus meminit *cap.* 32. *de off. & poteſt. Judicis delegati*. Hic autem, tunc temporis, erat Imperator Conſtantinopolitanus.

Non ſolet quandoque admitti Poſtulatio, diſſuadente utilitate majori, ut in prima parte *cap.* 3. nec ſi forte cum Electione concurrat; id eſt, ſi una pars poſtulet, altera vero eligat; niſi numerus poſtulantium duplo major ſit numero eligentium, *cap.* 40. *Scriptum*, *infra*, *de Elect.*

AD TIT. VI. *De Electione, & Electi poteſtate*

SUMMARIUM.

PLACET vulgaris definitio Gloſſæ & Interpretum, Electionem eſſe alicujus idoneæ perſonæ ad Prælationem, vel fraternam ſocietatem, canonice factam vocationem.

Fit autem Electio, vel per *ſcrutinium*, vel per *compromiſſum*, vel per *inſpirationem*, *cap. Quia propter* 42. *hoc tit.*

Per *ſcrutinium*, aſſumptis tribus de Collegio fide dignis, qui ſecreto & ſigillatim, vel, ut *Polybius* in re ſimili loquitur, *κατὰ μίαν*, cunctorum ſuffragia exquirunt. *Gloſſarium vetus Græco-Lat.* *ζήτησις*, *ſcrutinium*, *quæſtio*.

His

His igitur diligenter quæſitis, & in ſcriptum redactis & publicatis, collatio fieri debet, & Electio celebranda eſt, *cap. Publicato* 58. *hoc tit.* Et ita exaudio quod ait *cap.* 2. *hoc tit. in* VI. ex ſcrutiniis jus eligendi oriri. Collatione autem habita, quæ nempe fit numeri ad numerum, zeli ad zelum, meriti ad meritum, ut loquitur, *cap. In Geneſi* 55. *hoc tit.* is eligitur, in quem omnis, vel major & ſanior pars Capituli conſentit, d. *cap. Quia propter*.

Per compromiſſum fit Electio, cum uni, vel pluribus mandatur Electionis arbitrium, *cap. Cauſam* 8. *cap.* 42. *hoc tit.* Quod & olim uſurpatum fuiſſe in ſumma diſcordia Cleri & Plebis, docet concio habita *a Sydonio Apoll.* in Electione Metropolitani Bituricenſis, quæ extat *lib.* 7. *epiſt. Quod mihi*, inquit, *peculiariter paginæ decretalis oblatu, Pontificis eligendi mandaſtis arbitrium*.

Debent autem arbitri diligenter fines mandati arbitrii cuſtodire, *cap. Cum dilectus*, *hoc tit.*

Per inſpirationem Electio fit, cum ſine ullo ſolemni tractatu, quaſi divino ſpiritu afflati, in unum omnes conſentiunt.

Porro Electio regulariter pertinet ad Collegium, ſi quæratur de Electione Prælati, *cap. Cum dilectus*, *ſupra*, *de Conſuetudine*, *cap. Cum Eccleſia*, *infra*, *de cauſa poſſ. & propr.* Ex privilegio tamen & Conſuetudine canonice præſcripta, & alieni vocantur, *cap. Cumana* 50. *infra*, *hoc tit.* d. *cap. Cum Eccleſia*. Si vero quæratur de cooptando fratre, vel Canonico, regulariter Electio pertinet ad Epiſcopum, & Capitulum. Ex conſuetudine pertinere poteſt ad Capitulum ſolum; vel contra, *cap. Cum Eccleſia Vulterana*, & *ibi gloſſa* erudita, *hoc tit.*

Laici vero Electioni intereſſe non poſſunt, *cap. Quiſquis*, *cap. Meſſana*, *hoc tit.* Adhibitus olim quidem fuit conſenſus Populi; ſed ad comprobandam Electionem jam factam a Clericis. Viſe *canonem Si quis* 28. 16. *q.* 1. & *gloſſam* ad verbum, *vel populi*, & *can. Sic vive*, *eadem cauſ. & quæſt.* Simile teſtimonium Populi in Levitica ordinatione ab Epiſcopo facienda deſideratur, *can. Quando* 6. *in fine*, 24. *diſt.* ut *Divus Cyprianus* docet *ep.* 2. *lib.* 3. *D. Hieronym. lib.* 1. *adverſus Jovinianum*. *Nonnumquam errat Plebs*, *vulgique judicium in Sacerdotibus comprobandis*. *Unuſquiſque ſuis moribus favet*.

Hoc Jus a Populo ad Reges translatum videtur; quorum conſenſus paſſim deſideratur in his Libris; vel ante ipſam Electionem, ut in *cap.* 2. *hoc tit. in II. Collect.* vel poſt Electionem, ut in *can. Quia igitur*, 63. *diſt.* Et in *cap. Cum inter* 18. *hoc tit.* non tantum neceſſariam eſſe gratiam apoſtolicæ confirmationis, ſed etiam aſſenſum eſſe præſtandum vice regia ab Innocentio III. P. M. poſt Electionem Archiepiſcopi Capuani in Regno Neapolitano, vel Siciliæ. quod Interpretes non intelligunt: & repetendum eſt ex *Hiſtoria Neapolitana*; cujus *auctor* docet, Conſtantiam Henrici IV. Regis Neapolitani viduam, teſtamento filii ſui Friderici tutelam Innocentio III. & Sedi Apoſtolicæ dediſſe. Erat ergo Innocentius III. in Regno Neapolitano, vice Domini, vel Regis, tanquam Tutor Friderici pupilli; quod & ipſe nominatim ait, *lib.* 2. *Regiſtri ep.* 222. *ad Pop. Capuanum*, *pag.* 546. *ep.* 244. *ad Pop. Civitatenſem pag.* 555.

Hodie fere in Europa, Reges non tantum jus Populi, ſed etiam jus Cleri ſibi vindicant: & ipſis Romanis Pontificibus conſentientibus, ipſorum Regni nominare ſolent Epiſcopos; illo forſitan jure, quo dicuntur Eccleſiæ eſſe ſub cuſtodia & defenſione Regum, vel, ut veteres Franci loquebantur, *ſub mundiburdio*; de quo *cap.* 13. *hoc tit. in* VI. ut tanquam Patroni omnium

Eccle-

Digitized by Google

Eccleſiarum, jus præſentandi & nominandi habeant.

Jure ergo quo utimur, in locum canonicæ Electionis ſucceſſit nominatio Regum. Utimur tamen Electione in quibuſdam, ad quam notandum eſt, non omnes qui ſunt de Collegio, poſſe eligere, puta excommunicatos excommunicatione majori, *cap.* 39. *hoc tit. cap. Conſtitutus* 23. *infra*, *de appellat.* nec eos qui ſcientes prudenteſque indignos elegerunt, *cap.* 7. §. *ult. hoc tit.* nec pupillos, *cap. Ex eo* 32. *hoc tit. in* VI. Sicut non eliguntur, qui non ſunt ætatis definitæ a Concilio, *cap. Cum in cunctis* 7. *hoc tit.* nec ſchiſmatici *cap.* 5. nec qui plures dignitates habent, *cap.* 54. *hoc tit.*

Poſt Electionem, vel Nominationem, neceſſaria eſt Confirmatio; vel Metropolitani, ex *can.* 4. *Concilii Niceni*, qui Primas dicitur in *Concilio Carthaginenſi III.* & apud *Photium in Nomocanone*, illo loco, *De Metropolitanis, & de his qui dicuntur in Africa Primates*; inepte Hervetus *Privati*: vel, ut hodie fit, Summi Pontificis, *cap.* 3. *hoc tit.* & ita ex *Novella Majoriani*, *de defenſ. Civit.* electi Defenſores, vel a Rectoribus provinciarum, vel ab ipſo Principe confirmantur.

Ante confirmationem Electus, nec ea quæ ſunt juriſdictionis, nec ea quæ ſunt ordinis, habere poteſt. Ea quæ ſunt juriſdictionis & adminiſtrationis dat Confirmatio, *cap.* 9. *cap.* 16. *hoc tit.*

Imo ante confirmationem jus dicere & adminiſtrare poteſt Electus, ſi ſit ultra limites Italiæ conſtitutus, *cap.* 44. *hoc tit.*

Conſecratio vero, ea quæ ſunt ordinis transfert, ut latius dicam in *tit. ſeq.*

Ad eum qui confirmat, pertinet jus & auctoritas examinandi perſonam electam, ut ait *cap. Venerabilem*, *hoc tit.* cujus inſcriptio ſic videtur reſtituenda, *Idem Duci de Zaringuen*; qui, ut *Cuſpinianus* docet in *Philippo*, a Principibus Electoribus deſignatus eſt Rex Romanorum: quo tamen jure ſe abdicavit, & fovere cœpit partes Philippi, contra Othonem IV. quem Innocentius III. confirmaverat.

Ad Tit. VII. *De Translatione Epiſcopi*

SUMMARIUM.

Hic titulus in tertia Collectione Decretalium datur poſt titulum de Poſtulatione; quia poſtulatus Epiſcopus a vinculo Eccleſiæ, in qua fuit ordinatus, abſolvendus eſt, & transferendus ad Eccleſiam a qua poſtulatur, *cap.* 4. *in fine*, *ſupra*, *de Poſtulatione*. Raymundus præmittere maluit titulum *de Electione*, & ſubjicere hunc titulum *de Translatione Epiſcopi*, *& Electi*, ut recte quidam Codices habent: quia in hoc titulo potiſſimum tractatur de Electo & Confirmato, qui nondum eſt conſecratus ad dignitatem Epiſcopalem, per conſecrationem ſcilicet, transferendo.

Eſt autem Translatio, mutatio Epiſcopi, vel Electi, de ſede ad ſedem; quæ non fuit admiſſa ſine controverſia, quia loci ſtabilitatem Eccleſiaſtici veteres Ca-

Canones præcipiunt, ut a loco in quo inſtituti ſunt, temere diſcedere non poſſint; ut de Sacerdotibus ethnicis loquitur *Lex pen. ff. de vacat. mun.* de quibus accipienda eſt *L.* 2. *ff. de in Jus vocando*. Seneca, *de tranquill. vitæ: Quoſdam exilia, quoſdam Sacerdotia uno loco tenent*. Artemidorus *lib.* 5. *de ſomniorum eventibus*, *Somnio* 1. *Viſus eſt ſibi quis ad firmamentum templi Neptuni, catena alligatus eſſe: factus eſt Sacerdos Neptuni, oportebat enim inſeparabilem eſſe Sacerdotem*, vel, ut loquitur, *ἀχώριστον εἶναι ἱερέα*. Hoc in Eccleſia Dei nominatim conſtituiſſe Patres Concilii Nicæni ait *Hieronymus*, *in epiſt. ad Oceanum: Ne de alia ad aliam Eccleſiam Epiſcopus transferatur: ne virginis paupercula ſocietate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus*. Nam ut eſt in *cap.* 1. *de Cleric. non reſid.* ex *can.* 1. *Concilii Sardic. Prava quadam cupiditate, a minori ad majorem transferri ſolebant*. Quam improbitatem acerbius eſſe vindicandam ſuggerit, in dicta Synodo, magnus ille Antiſtes Oſius Cordubenſis; ex cujus ſententia etiam laicorum communione privandi ſunt. Sed mitius agere voluit *Concilium Nicænum*: cenſet enim, in *can.* 15. ad priſtinam Eccleſiam tranſeuntes, ſine alia eccleſiaſtica pœna eſſe revocandos. Decreta Romanorum Pontificum utraque Eccleſia conſtituunt eſſe privandos, *can. Si quis Epiſcopus*, 7. *q.* 1. *cap.* 3. *hoc tit.*

Sed obſervandum eſt, certis caſibus, ex juſta & canonica cauſa Translationem fuiſſe permiſſam, *can.* 14. *Apoſtol. can.* 16. *Synodi Antiochenæ*. Ex quibus omnibus non male *Theodorus Balſamo*, Græcus interpres, ad dictum *can.* 15. Concilii Nicæni, & *Nicephorus Calliſtus*, *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ*, *lib.* 14. *cap.* 39. obſervat eſſe diſtinguendum inter *Translationem*, *Tranſitionem*, *& Invaſionem*, *μετάθεσιν*, *μετάβασιν*, & *ἐπίβασιν*. Separanda eſt enim *Tranſitio*, vel *Invaſio*, quam quis facit *αὐτομάτως*, & ſua ſponte, ſine ulla cauſæ cognitione, a *Translatione*, qua quis ſuperiorum auctoritate, etiam invitus, transfertur: quia hoc caſu, ut eleganter ait *Pelagius* Papa, *in can. Scias* 7. *q.* 1. mutatur Epiſcopus, non ipſe mutat. Ergo Translatio aliquando permittitur ex cauſa utilitatis vel neceſſitatis: quod ſæpe in Eccleſia fuiſſe uſurpatum, multis exemplis confirmant *Socrates lib.* 7. *Hiſt. Eccleſiaſticæ cap.* 35. *Nicephorus* dicto loco, & Ivo Carnotenſis, in Præfatione Decreti. Sed cauſa diligenter examinanda eſt judicio multorum Epiſcoporum, ut eſt in d. *can.* 14. *Apoſt.* & in d. *can.* 16. *Synodi Antioch. judicio perfectæ Synodi*, cui præeſt Metropolitanus.

Verum enimvero, ut docet *Scholiaſtes Græcus*, ad d.*can.*16. in *Breviario Canonum Harmenopuli*, *tit.* 9. *initio*, permiſſæ fuerunt translationes Epiſcoporum, de judicio ejus qui Primas inter eos eſt. Unde quia Romanus Pontifex obtinet primatum omnium Eccleſiarum, ad Romanam Sedem omnes majores cauſas conſtat eſſe perferendas, ut colligere licet ex epiſtola Athanaſii, ex *can.*7. Concilii Sardicenſis, & ex variis teſtimoniis collectis ab erudito Antiſtite *Antonio Auguſtino*, in *Epitome Juris Pontificii veteris*, *lib.* 1. *tit.* 10. Quod & *Juſtinianus* noſter agnovit, *in l.* 8. *C. de ſumma Trinitate*, id eſt, in epiſtola Juſtiniani ad Joannem Romanum Pontificem: *Nec patimur quidquam, quod ad Eccleſiarum ſtatum pertinet, quamvis manifeſtum & indubitatum ſit quod movetur, ut non etiam veſtra innoteſcat ſanctitati, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum*.

Inter majores autem cauſas recte recenſet *Innocentius III.* in *cap.*1. Translationes Epiſcoporum, & Sedium mutationes, de quibus accipiendum eſſe *can.*15. *Concilii Nicæni*, non male tentat *Theodorus Balſamo*, & in *cap.*2. Epiſcoporum ceſſio-

Digitized by Google

ceſſiones, vel renunciationes & depoſitiones. *D. Bernardus*, *epiſt.* 238. *ad Eugenium Papam*. *Ut plenius*, ait, *quod loquimur fiat*, *peremptoriam dare ſententiam ad depoſitionem Epiſcoporum*, *Romani Pontificis eſſe conſtat*; *pro eo nimirum quod etſi alii multi vocati ſunt in partem ſollicitudinis*, *ille ſolus habet plenitudinem poteſtatis*. Hoc veteres Græci ante ſchiſma illud perfidum, quo tandem Græca ſe ſcidit Eccleſia, non ſolum fatentur, ſed etiam profitentur.

Auctoritate enim Romani Pontificis, Protogenem a Patrenſi Eccleſia ad Corinthi metropolim translatum fuiſſe; & celeberrimam illam Procli Translationem in Sedem Conſtantinopolitanam, a Celeſtino Romano Pontifice confirmatam, narrant *Socrates & Nicephorus in d. l. locis*. Hunc honorem Eccleſiæ Romanæ vetuſtas detulit; cui, ut *Innocentius* III. ait *in cap.* 3. *hoc tit. Decreta Patrum reverentiam adhibendam ſanxerunt*. Imo & Leges Imperatorum: ſic enim Imperatores, *L. 6. C. de ſacroſ. Eccleſiis*: *Omni innovatione ceſſante*, *vetuſtatem & Canones eccleſiaſticos ſervari præcipimus*. Ex quibus intelligimus, optimo Jure Romanum Pontificem ſibi vindicare Translationem Epiſcoporum, tam in Orientali, quam in Occidentali Eccleſia, *cap.* 1. *hoc tit.*

Sed dubitari potuit de Electo & Confirmato, qui ante conſecrationem non dicitur Epiſcopus. Hujus enim Translatio Metropolitano permittenda videbatur; quod tentari potuit, ex *can. Quoniam*, 100. *diſt.* in quo & *gloſſa* recte notat ſcriptum eſſe *ultra quinque menſes*, non *ultra ſex menſes*, ut in *hoc cap.* etiam in *Collectione antiqua*. Sed hæc diverſitas eadem ratione eſt concilianda, qua *D. Cujacius* utitur in *Notis poſterioribus Inſtitutionum*, ad conciliationem §. *Juſtæ*, *Inſtit. Qui*, *& ex quibus cauſ. man. non poſſ.* cum *L.* 13. *ff. de manum. vind.* quod & *Panormitanum* obſervaſſe reperio.

Idem tamen Juris obtinere in Electo eleganter docet *Innocentius* III. in *cap.* 2. & *lib.* 1. *Regiſtri*, in *epiſt. ad Bituricenſem Archiepiſcopum*, cujus meminit in *hoc cap.*

Ad ſpeciem *cap.* 2. & 4. pertinet *Capitulum* 5. *de majorit. & obed.* adhibita *antiqua* Decretali, quæ extat in *Collect.* III. ex quibus notandum, majoris utilitatis cauſa, facilius permitti Translationes a minori ad majorem ſedem: idque nobiliſſimo exemplo B. Petri, qui ab Antiochia ad urbem Romam rerum dominam fuit translatus; & Gregorii Nazianzeni, de quo vide *Balſamonem*, ad *d. can.* 15. *Concilii Nicæni*.

Ad Tit. VIII. *De auctoritate & uſu Pallii.*

SUMMARIUM.

TRANSLATIO plerumque fit a minori ad majorem, id eſt, ab Epiſcopali ad Archiepiſcopalem ſedem, *cap. ult. ſup. tit. proximo*; & translatus debet impetrare Pallium a Summo Pontifice, *cap.* 4. *in fine*, *ſupra*, *de Poſtulatione*: nec ante ſe debet Archiepiſcopum appellare, *cap.* 3. *hoc tit.*

Idem obtinet in electo Archiepiſcopo: & idem in *cap.* 4. *ſup. de Electione*, tractatur de traditione Pallii, ut de Confirmatione in *cap.* præcedenti; quod inibi

inibi gloſſa non intellexit, ut colligere licet ex notatis ad illa verba: *Paſce oves meas*. Ivo Carnotenſis in epiſt. 252. ad Paſchalem Pontificem Rom. *Miſit prædicta Eccleſia, vice Electi ſui, religioſas perſonas, & dictis & ſcriptis obnoxie*, vel ut quidam Coſtices habent, *obnixe poſtulantes, ut prædictum Electum Cantuarienſi Archiepiſcopatui confirmetis, & dignitatem Pallii ei concedatis*. Nam ut eſt in *can.* 17. *Synodi VIII. Conſtantinopolitanæ* celebratæ ſub Adriano II. quidam Præſules, *per manus impoſitionem*, id eſt, per *conſecrationem*; quidam, *per Pallii dationem*, Epiſcopalis dignitatis firmitatem accipiunt. Et hanc eſſe ait Paſchalis II. in *cap.* 21. *de electione* in I. Collectione, univerſæ Europæ conſuetudinem, ut ante acceptum Pallium, Metropolitanis non liceat aut Epiſcopos conſecrare, aut Synodum celebrare: quod & Nicolaus I. in epiſt. ad conſulta Bulgarorum, *cap.* 73. confirmat; quamvis quædam Archiepiſcopalia tractare poſſint, de quibus *gloſſa in cap.* 1. *ſupra, de Tranſlatione*.

Ex his apparet, quam apte cohæreat ſuperioribus titulis *de Poſtulat. & Elect. & de Tranſlat.* hic titulus *de uſu & auctoritate Pallii*.

Uſus dicitur, quia a Summo Pontifice, cui proprio quodam jure competit hoc inſigne ſummæ Pontificiæ poteſtatis, *cap.* 4. *hoc tit.* ſpeciali quodam privilegio, certo loco & tempore circumſcripto, permittitur uſus Pallii. Et ita Gregorius I. lib. 3. *Regiſt.* epiſt. 1. *Pallium ad ſacra Miſſarum ſolemnia utendum ex more tranſmiſimus*. & epiſt. 54. lib. 2. *De nullo Metropolitano, in quibuslibet mundi partibus eſſe auditum, extra Miſſarum tempus uſum Pallii ſibi vindicaſſe*. Vide & ejuſdem *Gregorii* de eadem re, *ep.* 10. 14. & 15. *lib.* 4.

Et hac forſitan ratione obtinuit, Metropolitanum non poſſe Pallium alii Metropolitano commodare, vel utendum dare; quia ea quæ lege dantur, vel ſpeciali privilegio, nec jure dignitatis vel magiſtratus competunt, mandari vel transferri non poſſunt, *L.* 1. *ff. de off. ejus cui mand. eſt juriſd.* Pallium igitur perſonam non tranſit, *cap.* 2. *hoc tit.* quamvis ad nomen & uſum Eccleſiæ dari dicatur, d. *cap.* 4. *de Poſtulat.* datur enim perſonæ, contemplatione rei & Eccleſiæ; & Archiepiſcopus debet cum Pallio ſepeliri, d. *cap.* 2. ut Sacerdotes Iſiacos cum veſte ſacra fuiſſe ſepultos legimus apud Plutarchum, in *lib. de Iſide & Oſiride*.

Quærunt eruditi viri originem hujus traditionis Pallii, qua ſumma Romanæ Eccleſiæ auctoritas valde confirmatur. Quidam rem omnem repetunt a Lino D. Petri ſucceſſore, ex veteri auctore rituum Eccleſiaſticorum, *lib.* 1. *ſect.* 10. *cap.* 5. qui utitur auctoritate Maximi Epiſcopi, in Homilia *de veſte ſacerdotali*. Quidam vero Romanæ Sedi infenſiores, hanc conſuetudinem potiſſimum invaluiſſe contendunt ſub Zacharia Papa, qui tempore Pipini Regis Bonifacium in Gallias & Germanias cum ſumma auctoritate Legatum miſit. Sed hunc errorem facili negotio refutamus, ex dictis Gregorii epiſtolis, & ex veteribus Geſtis Romanorum Pontificum conſcriptis a Damaſo Papa, ab Anaſtaſio Bibliothecario, Luitprando, & Abbone Floriacenſi; in quibus legimus Marcum Romanum Pontificem, qui vixit ſub Conſtantino magno Imperatore, dediſſe uſum Pallii Oſtienſi Epiſcopo, qui urbis Epiſcopum conſecrare ſolet. Et ſi verum amamus, ingenue debemus agnoſcere rem eſſe admodum antiquam, cui, ut nominatim Paſcalis ait in d. *cap.* 21. *de Elect. in I. Collect. Nullus modus præſcriptus eſt Conciliorum Decretis*, quia id omne pendet ex auctoritate Summi Pontificis; a quo conſtitutam quoque fuiſſe formam profeſſionis & juramenti,

accepto a Summo Pontifice gloriatur; & hoc jure fretus, tentat Synodum Gallicanam non potuiſſe de crimine Epiſcopi Pallium habentis cognoſcere, *in ep. ad Modoinum*, his verſibus:

Non ibi teſtis ineſt, judex nec idoneus ullus,
Non aliquod crimen ipſe ego ſaſſus eram.
Eſto, forem ſaſſus, cujus cenſura valeret,
Dedere judicii congrua frana mihi?
Solius illud opus Romani Præſulis extat,
Cujus ego accepi Pallia ſancta manu.

Non ſolum autem Romanum Pontificem, ſed etiam Patriarchas, poſtquam ipſi a Romano Pontifice Pallium acceperunt, Pallium dare poſſe conſtitutum eſt, in Concilio generali ſub Innocentio III. celebrato, *cap. Antiqua* 23. *infra, de Privileg.* Patriarchæ enim in ſuis dioeceſibus, id eſt, univerſitate provinciarum excepta ſemper Romanæ Sedis auctoritate, ſummam poteſtatem obtinent. Et notatu dignum eſt, quod de Patriarchis lego apud *auctorem* Libelli *de ſeptem Ordinibus Eccleſiæ*, inter opera D. Hieronymi, tomo 4. *omnibus Patriarchis dari claves regni cælorum, quas geſtare ſolet Romanus Pontifex in inſignibus.* Cæterum de Pallii forma & myſteriis, vide Onuphrium in interpretatione vocum obſcurarum Eccleſiaſticarum, in verbo *Pallium*; & Innocentium III. *lib.* 3. *de myſteriis Miſſæ*, *cap.* 63.

Ad Tit. IX. *De Renunciatione.*

SUMMARIUM.

Dixit ſine auctoritate Superioris non permitti translationem: & occaſione rapta nunc quærit, utrum quis poſſit ſine venia ſuperioris Eccleſiam dimittere; non ut tranſeat ad aliam, ſed ut abjuret omnino dignitatem eccleſiaſticam, & renunciet juri quod ei competit. Hoc enim ex regula Juris antiqui, de qua *Juſtinianus* in *L. Si quis in conſcribendo*, *C. de Epiſc. & Cleric.* & *L. penult. C. de Pactis*, permiſſum videbatur. Et ita, hoc jure licet electioni de ſe factæ renunciare, *cap. Cum inter* 16. *ſupra*, *de Elect.* Sed tamen contra, utroque Jure obtinuit, Abdicationem, Ceſſionem, vel Renunciationem dignitatis, ſine nutu & voluntate ſuperioris, nullius eſſe momenti: quod Papinianus reſpondet, *L. pen. ff. de off. Præſ. Legatus Cæſaris*, id eſt, *Præſes*, *vel Corrector Provinciæ*, *abdicando ſe non amittit Imperium*. Abdicare, id eſt, dicere ſe nolle amplius eſſe Magiſtratum; ut abdicare ſe tutela, id eſt, dicere ſe nolle amplius eſſe tutorem: quod tutori legitimo non permittitur, auctore *Ulpiano*, *lib. Regul. tit. de Tutelis*, & ad d. *L. pen.* recte *Accurſius* notat, idem eſſe dicendum de Epiſcopo, ut ſine licentia Papæ non poſſit ſe abdicare Epiſcopatu; & utitur in hanc rem, *can. Gonſaldus* 17. *q.* 2. & *can. Denique*, 6. 4. 3. Idem de Defenſoribus Civitatum conſtitutum eſt, in *L. ult. C. de Defenſorib. Civ.*

Nec obſtat regula Iuris antiqui, qua licet mihi renunciare Iuri, *quod Lex mihi mea cauſa dedit*, ut loquitur *M. Tull. orat. 3. in Verrem*. Sed aliud obtinet in Jure, quod mihi publica cauſa datum eſt; in Jure quod non pertinet ad Jus privatum, ſed ad Jus publicum: qua ratione fretus Pontifex, in *cap. Si diligenti*, *de foro comp. infra*, abrogat dictam *L. Si quis in conſcribendo*.

Licet autem renunciare electioni; quia deſideratur conſenſus Electi, ut Eccleſiæ electus adſtringatur, & per conſenſum ſpirituale fœdus initum cenſeatur, *cap. ult. ſupra*, *de Translat. cap. 6. de Elect. in VI.* At qui ſemel licite renunciavit; non poteſt dignitatem vel beneficium repetere; niſi forte iterum canonice eligatur, *cap. Ex tranſmiſſa 3. & cap. In præſentia 6. hoc tit.* Qua de re extat *Ivonis Carnot. epiſt. 158. ad Vulgrinum Pariſienſem Archidiaconum*. Imo qui ſemel cedendi licentiam impetravit, ea impetrata cogitur cedere, *cap. 12. hoc tit.*

Sed anxie quæritur ab interpretibus, an beneficium vel dignitatem amittat is, qui in manibus Advocati, vel Vicedomini Eccleſiæ, ut in d. *can. Gonſaldus*, vel cujuslibet laici, ut in *cap. 8. hoc tit.* renunciavit.

Quidam exiſtimant hunc amittere omne jus, quod in beneficio vel dignitate habuit, ex d. *cap. 8.* quia & tacite quis renunciare creditur beneficio, *cap. Ex ore*, *de his quæ fiunt a majori parte Capit.*

Quidam ex parte renunciantis valere renunciationem, ſed non ex parte ſuperioris, vel Eccleſiæ, ut *gloſſa* notat ad d. *can. Denique*.

Ego contra affirmare auſim, eum qui non licite renunciat, nihil agere, *id eſt*, fruſtra eſſe, nec quidquam operari, nec amittere beneficium vel dignitatem; ut Papinianus, Magiſtratum abdicando ſe, non amittere imperium, & ita fructuarius; qui extraneo cedit uſumfructum, quem domino proprietatis cedere tantum poteſt, nihil agere dicitur, in §. *Finitur*, *Inſtit. de Uſufructu*. Et cave ne te decipiat nota magni Interpretis, ad *tit. 19. lib. ſingul. regul. Ulpiani*, qui & extraneo ceſſum uſumfructum exiſtimat ad proprietatem recurrere, ex *L. Si uſusfructus 66. ff. de jure dot.* Nam in d. *Lege* Juriſconſultus non ait ſtatim uſumfructum ad proprietatem recurrere, ſed non tranſire ad extraneum; & non obſtante inutili ceſſione, ſolitis modis ad proprietatem reverſurum, puta mortuo fructuario, vel capite minuto. Et ſi verum eſſet uſumfructum recurrere ad proprietatem, falſum eſſet quod ait d. §. *Finitur*, *nihil agere fructuarium*: ageret enim aliquid, ſi amitteret uſumfructum. *Nihil agere* in libris Juris Civilis dicitur is, qui omnino fruſtra eſt, cujus actus nihil operatur. Sic ab eodem *Ulpiano tit. 1. nihil agere* dicitur is, *qui inter amicos ſervum communem manumittit*: & in eodem tractatu, nihil agit ſervus fructuarius, qui non ex re fructuarii, neque ex operis ſuis, fructuario ſtipulatur, *L. 25. §. Quæſtionis eſt*, *ff. de Uſufructu*.

Tenemus igitur in quæſtione propoſita idem eſſe dicendum: quod Innocentio IV. placet, ad *cap. Ad quæſtiones*, *de rerum permut.* nihil agere eum, qui in manibus laici renunciavit, d. *can. Gonſaldus*, & d. *can. Denique*, & *cap. Admonet*, *hoc tit.*

Non obſtat d. *cap. 8.* quia qui in manibus laici renunciaverat, rurſus ab eodem laico beneficium acceperat: & quia, contra regulas eccleſiaſticas, laicis rerum eccleſiaſticarum arbitrium omnino deferre videtur, merito omni jure quod ei competit privandus eſt.

Non

Non obſtat quoque d. *cap. Ex tre*; quia, ut melior pars Interpretum recte obſervat, ſpecies eſt de beneficio litigioſo; ut vel verecunda cogitatione, qua quis lites exſecratur, ut eleganter loquitur Juriſconſultus in *L. 4. §. 1. ff. de alienat. Jud. mut. cauſ.* Juri controverſo recte renunciaſſe videatur.

Sunt tamen qui exiſtimant, renunciationem nullam, ratihabitione ſuperioris confirmari, qua de re *P. Rebuffus*, in *tractatu de Reſignatione expreſſa*, *num.* 13. Quod non admitterem, niſi forſitan durante voluntate renunciantis; quia generaliter verum non eſt ratihabitionem retrotrahi, *L. Quid ergo 12. ff. De his qui not. inf. L. Si uxor 13. §. Si quis uxorem, ff. ad L. Jul. de adult.* quod & *D. Baſilius* probat, *epiſtola ad Amphilochium*, *cap.* 42. nec quis temere præſumitur diſcedere velle a beneficio, niſi ſolennia, quæ in renunciatione deſiderantur, perfecerit, *cap.* 5. & *cap. pen. hoc tit.* Sic qui literis a Sede Romana impetratis ad præbendam vacaturam, rem omnem arbitrio Capituli committit, *ne per literas videatur vexare Eccleſiam*, ut loquitur *cap. Ad audientiam 2. de Reſcriptis*; quamvis de non petendo beneficio juramentum interpoſitum fuerit, non videtur abjurare beneficium, *cap.* 2. 7. & 13. *hoc tit.* Etſi renunciatio permittenda eſt, ex certis & ſolemnibus cauſis diligenter enumeratis in *cap.* 10. *hoc tit. In quibus omnibus*, inquit, *obſervanda eſt cautela*: non video quid præſtare poſſit renunciatio, quæ fit inconſulto eo, a quo diſcedendi licentiam, cum cauſæ cognitione, impetrare debet. Sed nonne ſufficit ad probandum renunciationem laico factam nullam eſſe, quod dicitur in *can.* 8. *hoc tit. Licet reſignatio talium facta laico, nullam obtineat firmitatem.*

Ad hæc notandum eſt, cauſam renunciationis Jure antiquo fuiſſe probatam a Synodo Provinciali Epiſcoporum, ut colligere licet ex *epiſtola 3. Concilii Epheſini, ad venerabilem in Pamphylia Synodum*; ex *actu Synodico, de renunciatione Theoduli Epiſcopi Macræ*, relato ab *Harmenopulo*, *in Breviario Canonum*, *tit.* 8. ex *libello Renunciationis Heraclienſis metropolitani*, *lib. 6. Juris Orientalis*, *p.* 424. & ex *notatis Theodori Balſamonis*, *ad can. 76. Apoſtolorum*: ubi narrat, quod notandum, renunciationem a Maximo Philippi metropolitano ſub conditione factam, a Synodo non fuiſſe admiſſam.

Sed deinde cauſa probari cœpit coram Metropolitano, d. *can. Denique.*

Et tandem jure, quo majores cauſæ ſunt ad Sedem Apoſtolicam referendæ, de quo & *Valafridus Strabo*, in elegantiſſimo *Libello*, *de rebus eccleſiaſticis*, *cap. ult.* hæc poteſtas delata fuit ſummo Pontifici, qui ſolus poteſt renunciationes ſub conditione, & ut loquuntur, *in favorem*, admittere, & omnem ſimoniæ maculam abſtergere.

Ad

Ad Tit. X. *De ſupplenda negligentia Prælatorum.*

SUMMARIUM.

Expositis ſuperiori titulo certis cauſis, propter quas permittitur renuntiatio, puta, propter crimen, adverſam valetudinem, ſcientiæ defectum, malitiam plebis, grave ſcandalum, & irregularitatem; recte conditor hujus libri cum Imperatoribus in *L. 3. Cod. de off. Præfecti Prætor. Orient. & Illyrici*, his omnibus ſubjungit negligentiam, quam varie docet eſſe ſupplendam: ut, ſi Epiſcopi recuſent Abbatibus benedictionem, poſſint Abbates ea omnia, quæ ad officium Abbatum pertinent, ſine benedictione exercere, *cap. 1. hoc tit.*

Et ſi ordinarii collatores, vel patroni, intra tempus a Lateranenſi Concilio præſtitutum, de quo in *cap. 2. de conceſſione præbend.* & *cap. 3. hoc tit.* beneficia non conferunt, vel præſentant idoneos Clericos ad Eccleſias vacantes; poſſint ſuperiores conferre beneficia libere, *cap. 2. 3. ult. hoc tit.* Nec poſt præſtitutum tempus valet collatio facta ab ordinario, niſi forte ex gratia Summi Pontificis confirmetur, *cap. pen. hoc tit.*

Plectitur aliquando negligentia excommunicatione, *can. Quidquid* 1011. *q. 1.* Aliquando depoſitione, ut in *d. L. 3. Cod. de off. Præfect. Prætor. Orient. & Illyrici*, & *can. Dictum* 8. *diſt.* 81. aliquando dato Coadjutore, ut in *cap. 2. hoc tit. in* VI.

Quam ſummam poteſtatem Romanum Pontificem exercere poſſe, non ſolum adverſus Eccleſiaſticos, ſed etiam adverſus Imperatores, Reges & Principes ſæculi, contendit Gregorius VII. qui auctor eſt *can. Alius* 3. 15. *q. 6.* non Gelaſius, quod & Romana editio agnovit: Et utitur in hanc rem Gregorius exemplo Zachariæ Papæ, quem ait Regem Franciæ Childericum regno inutilem depoſuiſſe; & in ejus locum Pipinum ſubſtituiſſe.

Sed hoc noſtri auctores negant, Ado in *Chronico*, *ætate* VI. *anno Chriſti* 727. Aimonius Monachus *lib. 4. cap.* 61. Regino in *Chronico*, *eodem anno Chriſti*.

Utut ſit, hanc ſummam poteſtatem quidam Pontifices adverſus Imperatores exercere voluerunt; ut idem Gregorius adverſus Henricum IV. Adrianus IV. adverſus Fridericum I. Gregorius IX. adverſus Fridericum II. Joannes XXIV. adverſus Ludovicum Bavarum: illo jure freti, quo electum Imperatorem confirmare ſolent, de quo in *cap. Venerabilem*, *ſupra*, *de Electione*; ut ex hac confirmatione Rex Romanorum Imperatoris nomen accipiat, ut nominatim ait Adrianus IV. in *epiſt. ad Archiepiſcopos Trajectenſem*, *Moguntinum & Colonienſem*, apud *Joannem Aventinum*. Imo ex hac confirmatione, & coronatione, contendunt Imperatorem eſſe hominem & vaſſallum Summi Pontificis; quod profert inſcriptio vetus de coronatione Lotharii Imper. ſub Innocentio II.

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores,
Poſt homo fit Papæ, ſumit quo dante coronam.

Laudanda igitur benignitas Innocentii IV. qui Regi Portugalliæ negligenti

Coad-

Coadjutorem dedit virum ſtrenuum, Comitem Bononiæ, in d. *cap.* 2. *hoc tit. in* VI. & apud Rodericum Sanctium *Hiſtor. Hiſpan. lib.* 3. *cap. ult.*

Datur & aliquando Viſitator, *cap. ult. hoc tit. in* VI.

AD TIT. XI. *De temporibus Ordinationum, & qualitate Ordinandorum.*

SUMMARIUM.

DIGNITATEM Epiſcopalem electus, & confirmatus, non habet ante conſecrationem, *cap.* 2. *ſupra, de Traslat.* nec ea quæ ſunt ordinis, peragere poteſt, *cap. Quod ſicut*, §. *Super eo, ſupra, de elect.* Merito igitur poſt ſuperiores tractatus de electione, datur hic titulus de ordinatione & conſecratione Epiſcopi; & occaſione rapta, de ordinationibus omnium Clericorum, & qualitate ordinandorum. Et ita Harmenopulus in *Breviario can. ſect.* 1. *tit.* 1. ordinationem junxit electioni, περὶ ψήφου, καὶ χειροτονίας ἐπισκόπου. Imo & ipſum χειροτονίας nomen, quod vel D. Hieronymo teſte *lib.* 16. *comment. in Iſaiam cap.* 18. ordinationem ſignificat, quæ ad manus impoſitionem impletur; quidam accipiebant de electione quæ ſine ſcriptura fit; manuum elevatione communem aſſenſum teſtificante, ut in illo Claudiani poetæ loco:

Cunctique prophanas
Porrexere manus.

Et utebantur hanc in rem *can.* 1. *Laodicenæ Synodi*, ut Balſamo notat ad *can.* 1. *Apoſtolorum*. Sed proprie χειροτονία eſt conſecratio, ex notiſſimo loco *Epiſtolæ D. Pauli ad Timotheum*, quod & Scholiaſtes Harmenopuli docet ad *dictum tit.* 1. Canonem Apoſtolorum loqui de conſecratione, de manuum impoſitione, περὶ καθιερώσεως καὶ χειροτονίας quamvis in *can.* 4. *Concilii Niceni* Electio dicatur χειροτονία.

Et ut χειροτονίας ſignificatio Græcos aliquando decepit, ita & ordinationis nomen Latinos, quod aliquando de electione uſurpatur, ut in *can.* 5. *Concilii Arelatenſis II.* ex quo ſumptum eſt *cap.* 7. *hoc tit.* ſed male hic collatum a Raymundo poſt *cap.* 6. ex quo docet Epiſcopum a tribus Epiſcopis eſſe conſecrandum: ſed acute Bernardus Papienſis, auctor II. Collectionis, obſervat d. *canonem* 5. pertinere ad electionem, non ad conſecrationem.

Ordinationem autem clericam, ut D. Cyprianus loquitur *Epiſtola* 33. & 68. non male quis dixerit eſſe adlectionem in ordinem eccleſiaſticum, cum Tertulliano in *lib. de Idolatria*. Ordinis enim eccleſiaſtici varii ſunt gradus, ut dignitatum ſæcularium, & ſacerdotiorum ethnicorum, de quibus Manilius *lib.* 5. *Aſtronomicon.*

Quod potius finget ortus, quam templa colentes,
Atque auctoratos in tertia jura miniſtros.

Ubi eruditiſſimus interpres notat τοὺς νεωκόρους fuiſſe tertios in ordine ἱερατικῷ.

In

In Eccleſia Dei, ex antiqua diviſione generaliter dividuntur in minores & majores, ut ex eodem Tertulliano obſervare licet in *lib. de fuga in perſecut.* illo loco: *Hoc ſentire & facere ſervum Dei oportet, etiam minoris loci, ut majoris fieri poſſit, ſi quem gradum in perſecutionis tolerantia aſcenderit*. In majoribus ordinibus, qui & per eminentiam ſacri dicuntur, ſunt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſubdiaconi, *L. 8. Cod. de Epiſcopis & Cler.* In minoribus, Acolythi, Exorciſtæ, Lectores, Oſtiarii & Pſalmiſtæ; quibus primis ordinibus initiabantur ii, qui ut Zoſimus Papa ait *can. In ſingulis, 77. diſt.* eccleſiaſticis miniſteriis ab infantia nomina dabant: qui & ideo juvenes dicti fuerunt, & ſeparantur a Clericis qui ſunt in ſacris ordinibus, in *L. 10. Cod. Theod. de Epiſcopis & Cler.* Juniores, in Conciliis Gallicanis, *can. 8. Synodi Matiſconenſis, can. 10. Synodi Pariſienſis, can. 10. Synodi ad Theodonis villam*, & in *cap. Caroli Magni lib. 5. cap. 121. & lib. 6. c. 153. Et apud Gregor. Turon. lib. 5. c. 26.* ſic dicti, ut opinor, quia mox in locum Clericorum ſubſtituendi, & ad altiores gradus promovendi erant. Juniores enim a veteribus Francogallis dictos fuiſſe ſucceſſores, & in locum ſeniorum ſubrogandos, docuit eruditiſſimus auctor *Gloſſarii capitularium Caroli Magni*. quod & eruditiſſimus hic Gregorii Turonenſis locus confirmat, *de gloria Confeſſorum cap. 45.* ubi de ſancto Severino Burdegalenſi Epiſcopo, *quem deinceps*, inquit, *in tantum dilexit Amandus Epiſcopus, ut eum in locum ſuum ſubſtitueret, & ipſe quaſi junior habebatur*.

Habuit & huic fini armata militia juniores ſuos, de quibus in *L. 12. & 18. Cod. Theod. de Tyronibus*. Auctor anonymus, in fine *Notitiæ utriuſque Imperii*: *Quia nonnunquam bellorum ruina, aut faſtidio caſtrenſium munerum deſerta militia, de ſumma integritatis intercidit, tali remedio hujuſmodi damna ſupplenda ſunt; ſcilicet, ut centeni aut quinquageni juniores extra hos, qui in matriculis continentur, habeantur in promptu, in locum amiſſorum, ſi res ita tulerit, ſubrogandi*. Quæ omnia ſtudioſus Juris diligenter conferre debet, cum his quæ Zoſimus Papa de cœleſti militia ſcripſit in *Epiſtola decretali ad Salonitanum Epiſcopum tom. 1. Conciliorum*.

Nec prætermittam juvenum appellationem eſſe valde antiquam in Eccleſia, nam in *Actis Apoſtolorum cap. 5.* juvenes, νεώτεροι & νεανίσκοι, dicuntur cadavera Ananiæ & Sapphiræ ſuſtuliſſe & ſepeliſſe.

Et inter primos iſtos ordines fuiſſe Foſſarios, ad quos pertinebat cura ſupulturæ, qui dicuntur Copiatæ in *L. 15. Cod. Theod. de Epiſcopis, Eccleſ. & Clericis*: & apud D. Epiphanium *lib. 3. contra hæreſes*; docet vetus auctor qui ſcripſit de *ſeptem ordinibus Eccleſiæ*, inter opera D. Hieronymi. Ut nobis liceat concludere, varia fuiſſe in Eccleſia juniorum vel juvenum miniſteria; nam & juniores a Lectoribus & Oſtiariis ſeparantur, in *teſtamento D. Remigii*, illo loco: *Lectoribus, Oſtiariis, & junioribus ſolidos octo jubeo dari*.

Horum autem minorum ordinum nulla eſt ſolemnis ordinatio: ſed omnibus Dominicis, & aliis feſtis diebus conferuntur, *cap. 3. hoc tit.*

Contra, levitica & ſacerdotalis ordinatio non fit niſi ſolemnibus diebus; quorum conſtitutio varia fuiſſe videtur, ex *can. ult. diſt. 75.* ex *epiſt. Ivonis Carnotenſis 83.* & ex his quæ auctor *Micrologi* de eccleſiaſticis ordinationibus ſcripſit *cap. 24. & 29.*

Sed obtinuit celebrandam eſſe ab Epiſcopo in quatuor temporibus, in Sabbato ſancto, vel in ſabbato ante Dominicam de Paſſione, quamvis Romanus Pontifex

Digitized by Google

tifex omnibus diebus celebrare poſſit, *cap.* 1. 2. *&* 3. *hoc tit.*

Item duo ordines eidem conferri non poſſunt uno die, nec duobus diebus continuato jejunio, *cap.* 13. & 15. *hoc tit.*

Ordinatus extra legitima tempora characterem accipit, ſed ſuſpenditur ab executione officii, donec fuerit in integrum reſtitutus, vel a Summo Pontifice, aliquando ſibi hanc poteſtatem reſervante, *cap.* 8. *hoc tit.* vel a proprio Pontifice, *cap. penultimo*, *hoc tit. cap.* 1. *in fine*, & *cap.* 2. *de ordinatis ab Epiſcopo qui renunt. Epiſcopatui*.

Non eſt quoque ordinandus alienus Clericus, niſi de licentia proprii Epiſcopi, vel Summi Pontificis, *cap.* 11. *hoc tit. cap.* 1. *eodem tit. in* VI.

Aſpergit & aliquid de qualitate ordinandorum, ne mendax titulus videatur, in *cap.* 4. 14. & *ult.* de qua diligentius in *tit. de ætate*, *qualitate & ordine præficiendorum*.

Ad Tit. XII. *De Scrutinio in ordine faciendo*.

SUMMARIUM.

SCRUTINIO quidam uti ſolebant in ordinatione Epiſcopi, ut docet antiqua decretalis, in *Collect. III. hoc tit.* quod tamen in ſacerdotali, & levitica ordinatione, Eccleſia Romana adhibere tantum ſolet; non in conſecratione Pontificis, ut hoc loco docet Innocentius III.

Forma Scrutinii hæc eſt: interrogatur in Eccleſia Romana prior Diaconus, in cæteris Eccleſiis Archidiaconus, ut Gaufridus notat in *Summa*, utrum ſciat eum, quem ordinandum poſtulat, dignum eſſe Sacerdotio; & reſpondet quod quantum humana fragilitas noſſe ſinit, & ſcit, & teſtificatur eum eſſe dignum. Iiſdem fere verbis uti ſolebant in commendatitiis literis, ut docet formula, quam ex veteri codice dedit clariſſimus Franciſcus Pithœus, in *Gloſſario Juliani antecesſoris; ut qui, in quantum humana fragilitas ſcire poteſt, adminiſtratione ſacrorum miniſteriorum non ſit indignus*. Recte, *quantum humana fragilitas*, nam in *novella Juſtiniani* 6. ordinandus Epiſcopus ab ordinatoribus interrogatus, an propoſitos eccleſiaſticos Canones obſervare potis ſit, modeſte reſpondet, *in quantum homini poſſibile eſt*, καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατόν.

In hac autem reſponſione, qua quis ordinandum dignum eſſe affirmat, nullum piaculum admittit, cum bona fide, quem indignum eſſe non novit, dignum eſſe ait cum hoc temperamento, quantum humana fragilitas noſſe ſinit: quæ tamen reſponſio gloſſæ videtur mirabilis, & eam forſitan quis exiſtimabit ſimilem perfunctorio ſermoni, quo paſſim veteres magiſtratuum candidatos commendare ſolebant, de quo Seneca *epiſtola* 3. *Itaque*, inquit, *ſic priore illo verbo quaſi publico uſus es, & ſic illum amicum vocaſti, quomodo omnes candidatos bonos viros dicimus*. Alluſit Maluginenſis Scipio, in Feſtivo dicto relato a Marco Tullio *lib.* 2. *de oratore*. *Ajunt Maluginenſem illum M. Scipionem cum ex Centuria ſua renuntiaret Acidinum Conſulem, Præcoque dixiſſet, Dic de Lu-*

cio Manlio; Virum bonum, inquit, egregiumque civem eſſe arbitror.

Sed obſervandum eſt diligentem inquiſitionem & probationem, de qua in *can. Quando 24. diſt.* præcedere hanc interrogationem quæ ſit in ipſa ordinatione; & Diaconum, vel Archidiaconum, jam probatum Clericum præſentare cum hac teſtificatione ex chriſtianæ humilitatis fontibus hauſta.

Equidem in Jure Civili bene meritus dicitur, qui non eſt male meritus, *L. Servos 20. ff. de manumiſſ. teſtam. L. Cum pater 77. §. Rogo, ff. de legat. 2.* ita ſi quis artificem promiſerit, vel dixerit; non utique perfectum eum præſtare debet, ſed ad aliquem modum peritum: ut neque conſummatæ ſcientiæ accipias, neque rurſus indoctum in artificio, inquit *L. 19. §. Illud ſciendum, ff. de Ædilitio Edicto:* ut hoc loco ordinandum dignum eſſe dicit Archidiaconus, quem non indignum eſſe novit.

Ad Tit. XIII. *De ordinatis ab Epiſcopo qui renuntiavit Epiſcopatui.*

SUMMARIUM.

SOLENT aliquando Epiſcopi renuntiare oneri, non honori, *cap. 2. ſupra, de translatione Epiſcop.* loco, non dignitati: & recte Epiſcopus exauctoratus ab Imperatoribus in *L. 14. Cod. De Epiſcop & Cler.* dicitur *Epiſcopali loco detruſus, & nomine*, ſic legendum ex *Cod. Theod.* & in *libello renuntiationis Archiepiſcopi Heraclienſis, lib. 6. Juris Orientalis*, qui omnino ſe abdicat, dicitur renuntiare ſedi, dignitati, & Sacerdotio.

Extat autem hujus renuntiationis loci, non dignitatis, nobile exemplum in *Collectaneis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Theodori lectoris*, de Martyre Anthiocheno Epiſcopo, quem ait his verbis renuntiaſſe loco, non dignitati: *Clero immorigero, populo rebelli, & Eccleſiæ contaminatæ renuntio; ſervata interim mihi Sacerdotii dignitate*, in Græcis eſt. *φυλάττων ἐμαυτῷ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα.* Alludere videtur Gregorius Turonenſis in *Vita S. Quintiani*, ubi S. Amantium Quintiano tunc Ruthenenſi Epiſcopo apparuiſſe ait, & his verbis comminatum fuiſſe: *Ego removebo te ab hac urbe, & eris exul in regione altera; verumtamen non privaberis ab honore quo frueris.*

Hunc Epiſcopum qui honorem habet ſine urbe vel ſede, ait Alexander III. poſſe rogatum ab aliquo Epiſcopo etiam majores ordines conferre; illum vero, qui & loco & dignitati renuntiavit, poſſe minores ordines conferre in gratiam priſtinæ dignitatis: nam & Abbates aliquando minores ordines conferunt, *cap. Cum contingat 1. tit. prox.* Si vero majores ordines ſcienti Clorico dederit, ſuſpenditur Clericus ab executione officii. Ignorans vero, niſi ſupina ignorantia ſit, quæ neminem excuſat, a proprio Epiſcopo diſpenſationem obtinere poteſt.

Idem dicimus de Clericis, qui per ignorantiam ab excommunicato Epiſcopo ordines receperunt, *cap. ult. hoc tit.*

AD

Ad Tit. XIV. *De ætate, qualitate & ordine præficiendorum.*

SUMMARIUM.

AFFINIS eſt hic titulus titulo XI. *De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum:* quia quod dicitur de ordinandis, dici quoque poteſt de præficiendis; ut non male ex duobus unum fecerit Petrus Beneventanus, auctor Collectionis III. *de temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum, & ordine præficiendorum.*

Præficiendos vocat eos, qui ſunt eligendi Epiſcopi, Abbates, Decani, Præpoſiti, Archidiaconi, Archipresbyteri, & eos qui perſonatus Eccleſiarum habere dicuntur, in *cap.* 3. *hoc tit.* Nam qui vulgo rectores, vel plebani, perſonæ paſſim dicuntur in his libris, & in *epiſtola* 12. Ivonis Carnotenſis illo loco: *Altaria a me redimere volunt ſub nomine perſonæ.* quæ denominatio a Gallia trahit originem, *can. Quæſitum* 1. *q.* 3. Et in Synodo celebrata ſub Pipino Rege, *De Clericis: Si bona fuerit perſona, perdat honorem ſuum.* Sic vocaſſe videntur Clericos quodam honore præditos, ut Decanos illos qui ſingulis decuriis ſignorum præſident, de quibus illo Manilii verſu *lib.* 4.

Quam partem decimam dixere Decania gentes.

Vetuſtiſſimi Græci Aſtrologi vocarunt πρόσωπα, id eſt perſonas πρόσωπα autem eſſe ἀξιώματα, vel dignitates, non ſolum Græcis, ſed etiam Judæis & Arabibus, inibi docet doctiſſimus Scaliger.

Perſonatum ergo habere dicitur is, cui munus cum prærogativa quadam mandatum eſt in Eccleſia: & omnis qui dignitatem habet, perſonatum habet, *cap. Cum acceſſiſſent. de Conſtitutionib.* Sed non contra, qui perſonatum habet, dignitatem habet, *cap. Dudum* 2. *de Electionibus*, *cap. De multa, de præb.* Et generaliter Clerici vel perſonatum habent, vel non habent: quemadmodum dicimus quoſdam Senatores eſſe cum dignitate, quoſdam ſine dignitate, *L.* 52. & 54. *Cod. Theod. de Hæreticis.* Et ut inter Senatores dignitatem habentes eſt differentia, nam qui eſt ſpectabilis, eſt quoque clariſſimus; ſed qui eſt clariſſimus, non eſt quoque ſpectabilis; ſic inter Clericos, omnes qui dignitatem habent, & perſonatum habent; ſed omnes qui habent perſonatum, non habent dignitatem.

Tractatur autem in *hoc tit.* de his quæ a Canonibus deſiderantur in Clericis; qui ad præcipua Eccleſiæ munera promoventur; quæ nempe his tribus conſtant articulis, ætate, qualitate & ordine.

De ætate fuerunt veteres Canones annarii, quorum ſæpe gratiam faciebant Epiſcopi, ut colligere licet ex *cap.* 2. *&* 3. *hoc tit.* & ex *epiſtola D. Bernardi* 42. Quod & Alexander III. prohibet in *cap. Cum cunctis, de electione*, præſcripta dignitatibus ætate certa. obſerva dicta *cap.* 2. *&* 3. ab eodem Alexandro III. ſcripta fuiſ-

Digitized by Google

fuiſſe ante Concilium Lateranenſe, ut colligere licet ex *cap. ult. hoc tit. in prima Colleſt.* Nata tamen fuit ex hac nova Conſtitutione Alexandri, de ætate ordinandorum & præficiendorum, elegans dubitatio, quam tamdem profligavit Clementis V. deciſio, *cap. ult. hoc tit. in Clementinis*, ubi vide gloſſam.

Qualitatem vocat ſtatum, mores, habitus, qui vel commendant, vel turpificant præficiendos. In præficiendo quæritur ſtatus, cum quæritur utrum ſuſpenſus poſſit obtinere beneficium, ut in *cap.* 8. utrum Monachus creari poſſit Abbas Canonicorum regularium; hanc enim eſſe exiſtimo ſpeciem *cap.* 10. nondum ſatis intellecti. Nam & dubitatum fuit, utrum is qui deſultoria quadam levitate a Canonicis regularibus tranſierat ad Monachos nigros, ſic vocantur Monachi S. Benedicti, rurſus ad eoſdem Canonicos reverſus, Abbas eligi poſſit, *cap.* 12. *hoc tit.* Canonici regulares fere Monachorum jure cenſentur, *can. Præſens*, in fine, 20. *q.* 3. *cap.* 1. *de filiis Presbyt.* in *prima Colleſt. cap.* 3. *de appellationib.* in *II. Colleſt.* Sed inter ſe differunt habitu & regula, *cap.* 2. *de vita & honeſt. Cleric. cap. Quod Dei timorem*, *de ſtatu Monachor.* Aliæ enim ſunt inſtitutiones D. Auguſtini, aliæ obſervantiæ S. Benedicti, ut loquitur D. Bernardus in *Epiſtola* 3.

Merito igitur dubitatum fuit, utrum Monachus poſſit creari Abbas Canonicorum regularium; quod neceſſitatis cauſa permittit Innocentius III. addita tamen conditione, *Ita videlicet*, inquit, *ut ad ſacros ordines non aſcendat*; ne forte honore Sacerdotii, & dignitate Abbatis inflatus, monaſticam diſciplinam inſuper habeat. Quod diligenter eſſe cavendum in Monachis, qui ad Sacerdotium promoventur, docet regula S. Benedicti *cap.* 62.

Scio monaſterium S. Quiriaci fuiſſe in Eccleſia Græca, & Cardinalem ſanctæ Crucis, qui de hoc monaſterio reformando cogitabat in partibus Orientis, tunc fuiſſe Legatum Innocentii III. ex *integra decretali*, *vel cap. unico de ſacra unctione*, *in Collectione III.* Sed innumera monaſteria Canonicorum S. Auguſtini, & Monachorum S. Benedicti in Oriente fuiſſe condita, docet auctor *Epitomes bellorum ſacrorum*.

In *cap. Intelleximus*, *hoc tit.* non nocet Canonico regulari monachiſmus medio tempore ſuſceptus, & abjectus auctoritate Metropolitani; ſi Canonicus ad priſtinam regulam reverſus, ob pietatem ſummam, & morum ſanctimoniam Abbas eligatur: quamvis ex decreto Urbani II. de quo in *can. Mandamus* 19. *q.* 3. hæc volatica diſcurſatio plectenda ſit, utpote monaſticæ & eccleſiaſticæ diſciplinæ omnino contraria, ut docet Theodorus Studita *Sermone catechetico* 38. Et merito veteres improbaverunt genus illud Monachorum, quod Girovagum dicitur in *cap.* 1. *Regulæ* S. Benedicti Vetus *Gloſſarium Latinum*, *Circellio*, *Monachus per cellas vagans*; unde βαγάντιζοι vel βακάντιβοι, apud Syneſium in *epiſtola* 67. Suidas βαγεῦσαι, πλανητεύειν.

Dicuntur autem vacantivi, vel vagantivi, ut bacaudæ, & bagaudæ, latrones Galli ætate Diocletiani, apud D. Hieronymum in *Chronico Euſebii*, Proſperum Aquitanicum in *Chronico*, Eumenium Rhetorem in *Panegirico*, & Salvianum Maſſilienſem Epiſcopum *lib. de Providentia Dei.* Sic dicebantur Clerici errones, voce a latinitate detorta, unde & barbariſmi veniam petit politiſſimus auctor, quos κανονικοὺς τῆς οἰκουμένης dici in Synodo contra Chryſoſtomum, apud Photium Patriarcham in *Bibliotheca*, quidam exiſtimant.

Extat ſimilis, ſed elegans locus, de erronibus hæreticis, apud Tertullianum *de præ-*

præſcript. adverſus hæreticos, *cap.* 42. quem in mendo cubare vir doctiſſimus exiſtimavit. *Plerique nec Eccleſias habent, ſine matre, ſine ſede, orbi fide, extorres quaſi ſibi late vagantur*. Quæritur ſenſus horum verborum, *quaſi ſibi*, nec apparet; forſitan *ſcripſit* Tertullianus, *extorres quaſi civitate*, & male diſparatæ ſyllabæ, cum levi mutatione ſunt iterum conjungendæ: nam cum antique ſcriptum eſſet *cibitate*. B pro V, ut in *Pandectis Florentinis*, & in veteribus libris; inde poſtea conflata fuit vulgata lectio *ſibi late*.

Cæterum eleganter ait hæreticos vagari quaſi civitate extorres, ut Livius, *extorres urbe, domo, foro, penatibus*. Extorres civitate ſunt qui ἀπόλιδες dicuntur in *L.* 1. §. *Hi quibus*, *ff. de leg.* 3. qui nullam certam civitatem habent, ut Ulpianus loquitur *lib. ſingulari regular. tit. de teſtamentis*. Sed vir incomparabilis docuit eſſe legendum, *quaſi Abii late vagantur*; quia Abii populi errones fuerunt, ut docent Grammatici Græci: erudita, fateor, ſed longius repetita emendatio, ex cujus veſtigiis cubilia germanæ lectionis odorari cœpi, nec dubito Tertullianum ſcripſiſſe, *quaſi avii late vagantur*. Habebat enim in animo vir eruditiſſimus hunc Lucretii verſum:

Avius a vera longe ratione vagaris.

Ut Lucretius, *avius longe vagaris*, ſic Tertullianus, *avii late vagantur hæretici*; nempe orbi fide, extorres quaſi avii, id eſt, ſine certa ulla via. Veteres autem Latinos Poetas fuiſſe Tertulliano familiares; & nominatim Lucretium, cujus auctoritate utitur in *lib. de anima*, & in *lib. Adverſus Marcionem*, in deliciis habuiſſe, docere poteſt Catalogus auctorum a Tertulliano citatorum, in editione Pamelii.

Sed ut a diverticulo in viam redeam; ad qualitatem quoque pertinent induſtria, eruditio, & mores, qui eruditioni antiſtant. Eleganter *l. Magiſtros*, *Cod. De profeſſoribus & Medicis: Magiſtros ſtudiorum, & doctores excellere oportet, moribus primum, deinde facundia*, qua de re extat elegans locus apud Lucianum in *Eunucho, ſive Pamphilo*. De his omnibus tractatur in *cap. penult. & ult.* ad quod notandum quod lego apud Mathæum Paridem in *Willelmo II.* Vulſtanum Vigornienſem Epiſcopum in Synodo Veſtmonaſterienſi, cui præerat Lanfrancus Epiſcopus Cantuarienſis, vir eruditiſſimus, ſimplicitatis et illiteraturæ accuſatum, tandem Epiſcopatu fuiſſe privatum.

De ordine hæc ſunt notanda, Subdiaconatum, quem Græci negant, eſſe ordinem ſacrum, & Subdiaconum eligi poſſe in Epiſcopum, *cap.* 9. In hoc enim ordine regulariter Clerici admittuntur ad regimen Eccleſiæ parochialis: ſed ex diſpenſatione, et in minoribus ordinibus conſtituti, quos et Abbas conferre poteſt, *cap.* 7. & 11. Sed coguntur quidam ad Presbyteratum aſcendere, vel ratione dignitatis et beneficii, ut in *cap.* 1. vel ratione utilitatis, et neceſſitatis, quamvis Sacerdotium non ſit annexum beneficiis in quibus ſunt inſtituti, *cap.* 6.

Habet tamen Pontifex aliquando rationem juſtæ dubitationis, vel ſcrupuli; ut in *cap.* 7. ſed cogitur Epiſcopus ordinatis ſine titulo conferre beneficium ex novo jure, de quo in *cap. Cum ſecundum*, *de præbend.* & in *cap. Accepimus*, *hoc tit.*

Ad

Digitized by Google

AD TIT. XV. *De ſacra Unctione*.

SUMMARIUM.

VINDICAT Innocentius III. Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem, contra Orientalem Eccleſiam, quæ ſacra unctione non utebatur in conſecratione Epiſcoporum; & in ordinationibus Clericorum, & quibuſdam aliis ritibus, ab univerſalis Eccleſiæ inſtitutis abhorrebat, *cap. 4. ſupra, de conſuetudine, cap. 11. ſupra, de temporibus ordinat. cap. ult. infra, de Baptiſmo.*

Hanc autem Decretalem ſcriptam fuiſſe Patriarchæ Conſtantinopolitano gloſſa teſiatur: is fuit Thomas Maurocenus Venetus, qui capta Conſtantinopoli a Balduino Flandriæ Comite, ex compacto Venetorum & Francorum electus fuit Patriarcha, & ab Innocentio III. confirmationem electionis impetravit; ut Blondus, Baptiſta Egnatius & Cuſpinianus ſcribunt. Et ita tandem Eccleſia Græca Romanæ Eccleſiæ primatum & communionem agnovit, *cap. Scriptum, ſupra, de Electione, cap. Inter quatuor, infra, de majoritate & obedient. cap. 10. de Clericis non reſident. cap. Ad decorem, de inſtitut.*

Sed magnæ molis fuit conſuetudines in ſchiſmate contra uſum Romanæ Eccleſiæ uſurpatas abrogare, ut conſtat ex *dictis capitib.* & ex *cap. unico hujus tit.* in quo tractatur de chriſmate ſacro, quod quidam dicebant eſſe ex Judaiſmo. Nam in §. *Verum unctionis*, legendum eſt, *ſicut aliqui mentiuntur*, ex III. *Collectione*, & ex *manuſcriptis*, non, ut Editio Romana habet, *antiqui mentiuntur*. Nec enim antiqui in dubium revocarunt ſacræ unctionis uſum; & pluribus probat Innocentius, qui & generaliter conſtituit hunc ritum eſſe in Eccleſia obſervandum, & a Patriarcha Conſtantinopolitano, in conſecratione Epiſcoporum.

Mittit autem ad eumdem Patriarcham omnia Pontificalia ornamenta, quæ recenſet *antiqua Decretalis*: & addit poſſe Patriarcham Conſtantinopolitanum uti baculo paſtorali; quamvis hoc baculo non utatur Romanus Pontifex, cum propter hiſtoriam, tum propter myſticam rationem. Hiſtoriam tradit idem Innocentius III. *lib. 1. myſteriorum Miſſæ cap. 62.* myſticam rationem neque hoc loco, neque d. *cap. 62.* docuit Innocentius; & ita gloſſæ, & interpretibus nugandi anſam dedit.

Sed id quod ait, baculo vel virga paſtorali non uti Romanum Pontificem, quaſi caligine quadam offundit inſignis Luitprandi locus *lib. 6. Hiſtor. cap. ult.* Narrat enim Benedictum Sedis Apoſtolicæ incubatorem, coram Leone VIII. Papa, & Othone I. Imperatore, in Eccleſia Lateranenſi pontificalibus veſtibus ornatum, abdicaſſe pontificiam dignitatem, & a Cardinali Archidiacono pontificalibus inſignibus, pallio & ferula pontificali fuiſſe ſpoliatum. *Poſt hæc*, inquit, *pallium ſibi abſtulit, quod ſimul cum pontificali ferula, quam in manibus geſtabant, Domino Papæ Leoni reddidit; quam ferulam idem Papa fregit, & fractam populo oſtendit.*

Ferulam autem paſtoralem eſſe virgam, aut baculum paſtoralem, nemo dubitare

tare poteſt, vel ex *Hiſtoria eccleſiaſtica Archiepiſcoporum Bremenſium*; cujus auctor promiſcue his verſis utitur: ut in *Univano Archiepiſcopo*. *Ferulam*, inquit, *ſuſcepit ab Henrico Imperatore, pallium a Papa majore Benedicto*. Et in *Libentio*. *Ferulam accepit a Conrado Cæſare, pallium a Papa Ioanne XIX*. Et in *Hermanno*. *Ferulam accepit a Conrado Auguſto, pallium a Papa juniore Benedicto*.

Hanc ferulam in cæteris Archiepiſcopis vocat virgam paſtoralem, cujus traditione a Principe regalia accipiebant. Idem auctor in *Artinico II*. *Sifrido Archiepiſcopo ſucceſſit Artinicus, cui Imperator contulit regalia, Lucius Papa conſecrationem*.

Adamus in *Hiſtoria eccleſiaſtica Archiepiſcoporum Amburgenſium*: *Adalgarius Epiſcopus ferulam paſtoralem ſuſcepit ab Arnulpho Rege, pallium a Papa Stephano*.

Fuit ergo baculus, vel virga paſtoralis, inveſtituræ ſignum; nominatim D. Bernardus ait, in *Sermone de cœna Domini*: *Variæ ſunt inveſtituræ, ſecundum ea de quibus inveſtimur; inveſtitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Epiſcopus per baculum & annulum ſimul*.

Et ut dicam ingenue quod ſentio, ſine præjudicio hiſtoriæ B. Petri, & myſticæ rationis; videntur Romani Pontifices baculum abjeciſſe, quando baculus cœpit eſſe ſignum inveſtituræ, quam inferior accipit a ſuperiore: a qua ſententia parum abeſt gloſſa Vincentii. Subſiſto tamen, expectans notas editas in *hoc caput*, in quibus cauſam, qua fretus Romanus Pontifex non utitur baculo, traditam fuiſſe, adnotatum eſt in *Editione Romana*.

Cæterum proverbialem loquendi formam, qua utitur Pontifex in *verſ. Debet autem*, debere bonum Epiſcopum bonum habere teſtimonium, ut cortina cortinam trahat; reperio apud veterem auctorem, qui ſcripſit de *Valdenſibus*. & *eorum doctrina*. *Item*, inquit, *diſcipulus ſeptem dierum alium quærit quem doceat, ut cortina cortinam trahat*.

Ad Tit. XVI. *De Sacramentis non iterandis*.

SUMMARIUM.

Hic tit. eſt appendix ſuperioris, nam quod initio *cap. unici ſupra*, docuit Innocentius III. ſacram unctionem in ordinatione Epiſcopi prætermiſſam eſſe ſupplendam, nec ideo conſecrationem iterandam; idem in cæteris fere ſacramentis locum habere docet hic titulus, ut in his nihil ſit temere iterandum; ſed caute eſſe ſupplendum, quod incaute fuit prætermiſſum, ut eleganter ait Innocentius III. in *cap. 1. hoc tit.*

Idem obtinet Jure Civili in his quæ a lege deſcendunt: conſtat enim actus legitimos, de quibus Juriſconſultus in *L. Actus legitimi*, *ff. de regulis Juris*, iterari

Digitized by Google

rari non poſſe, *L. Si ſolus*, §. *ult. ff. de acquir. hered. L. Servi, ff. de leg.* 1. confirmatur quidem actus legitimus, qui ab initio nullus eſt, ut de adoptione ſcriptum eſt in *L. Adoptio, ff. de adoptione*. Sed actus legitimus rite & legitime celebratus iterari non poteſt: juſta libertas non iteratur: adoptio legitima iteratur; & ſic de cæteris.

Sane quod proditum eſt in d. *L. actus legitimi*, actus legitimos non recipere diem, neque conditionem; trahendum eſſe ad actus legitimos Eccleſiæ docet Innocentius IV. Juriſconſultus eruditiſſimus, in *Concilio Lugdunenſi. decreto de Electionibus*, apud *Matheum Paridem* in *Henrico III.* ex quo decreto ſumptum eſt *cap.* 2. *de Electione in* VI. ſed decurtatum a Compilatore; *cum actus legitimi*, inquit, *dies & conditiones abhorreant ſanctione legali, & inter actus legitimos electio Pontificum celeberrimus habeatur, cum per eam inter eligentes & electum ſpiritualis quædam matrimonii fœdera copulentur*, &c. qua ratione fretus, cenſet vota conditionalia in electionibus non eſſe admittenda.

Manifeſta eſt igitur comparatio actuum legitimorum utriuſque Juris, & in utroque valent hæ regulæ, actus legitimos non poſſe iterari.

In omnibus tamen ſacramentis poſterior regula non habet locum; quamvis quidam, ut Hoſtienſis notat hoc loco, ſubtili quadam ratione hanc regulam in omnibus eſſe generalem exiſtimaverint: ſed a Concilio Tridentino definitum eſt, hoc tantum obtinere in baptiſmo, confirmatione, & ordine, non in reliquis.

Valet tamen hæc regula in his quæ ſacramentalia dicuntur a Theologis, quæ proprie non ſunt ſacramenta, & abuſive dicuntur ſacramenta; puta, in benedictione veſtimentorum ſacerdotalium; & conſecratione altarium, *cap.* 2. *hoc tit.* cujus inſcriptio ſic eſt reſtituenda: *Honorius III. Lundenſi Archiepiſcopo*; male *Londonenſi*, quem conſtat non eſſe Archiepiſcopum; male quoque *Lugdunenſi*. Waldemarius enim, vel Waldemarus, quem ſchiſmaticum & reprobum vocat Pontifex, in regno Daniæ vel Daciæ improbum ſchiſma excitavit, de Archiepiſcopatu Bremenſi contendens cum Gerardo quodam ab Honorio III. confirmato; & ab eodem Pontifice excommunicatus fuit, ut docent Albertus Krantzius in *Metropoli*, & *lib.* 7. *rerum Danicarum cap.* 14. & 15. & auctor incertus *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Archiepiſcoporum Bremenſium* in *Gerardo*. Archiepiſcopatum autem Lundenſem eſſe in regno Daniæ, ſupra docui ad *tit. de Conſuetudine*.

Ab

Ad Tit. XVII. *De filiis Presbyterorum ordinandis, vel non.*

SUMMARIUM.

Filii Presbyterorum, vel ſunt ante Sacerdotium ex legitimo matrimonio procreati, ut in *cap. Ad hæc*; & ſine ulla dubitatione legitimi ſunt: aut concepti, & nati ſunt in Sacerdotio, vel ex legitima uxore, vel ex concubina & meretrice; & illegitimo concubitu nati cenſentur, *cap.* 1. *cap. Literas*, *hoc tit. L. Sacris Canonibus* 45. *Cod. de Epiſcopis & Clericis*. Clerici enim maritati, qui ad ſacros Ordines promoventur, tenentur caſtitatem promittere perpetuam, *cap.* 2. *de Clericis conjugatis.* ex veteri traditione Eccleſiæ, de qua D. Hieronymus in *Epiſtola ad Pammachium* 50. in fine. D. Baſilius in *Epiſtola ad Petrochorium*. Et recte veteres Canones hoc tribuunt Apoſtolis ipſis, ut conſtat ex variis Conciliorum Decretis collectis ab Antonio Auguſtino, in *Epitome Juris Pontificii veteris lib.* 7. *tit.* 17. & veriſſimum eſt quod Lambertus Scaneburgenſis in *lib. de rebus geſtis Germanorum*, Gregorium VII. ſecundum inſtituta antiquorum Canonum non admiſiſſe maritos in Clerum, niſi ab uxoribus diverterent. Nec, quod pace magni viri dictum ſit id primus in Occidente conſtituit Gregorius VII. fuit enim Conſtitutio vetus Eccleſiæ tam Orientalis, quam Occidentalis; quam ſæpe violatam fuiſſe non ignoro, non ſolum in Græca Eccleſia, quæ tandem votum caſtitatis omnino repudiavit, *cap.* 6. *de Clericis conjug.* ſed etiam in Latina, ut ex Pœnitentiario Romano *tit.* 7. *cap.* 12. & aliis innumeris locis colligere licet. Verum tamen non eſt, primum in Occidente Gregorium VII. hanc legem dixiſſe Clericis; conſtat enim Siricium, qui inter Romanos Pontifices quadrageſimus numeratur, veterem Eccleſiæ traditionem, qua Sacerdotum caſtitatis lex ſancita fuerat, recentaſſe, ex *can. Propoſuiſti*, & ex *can. Plurimos* 82. *diſt.* Et ita in Concilio Agathenſi *cap.* 9. laudatur formula eccleſiaſticæ diſciplinæ a Siricio maritatis Clericis præſcripta: ſed de his diligentius in *tit. de Clericis conjugatis*.

Hoc loco notaſſe ſufficiat, filios Sacerdotum, in Sacerdotio ex legitima uxore procreatos, comparari filiis ex turpi coitu natis, d. *can. Plurimos*, & d. *L.* 45. *Cod. de Epiſcopis & Clericis*; eoſque regulariter ad ſacros Ordines non poſſe promoveri, *cap.* 1. & d. *cap. Literas*, *hoc tit.* Purgari tamen hoc vitium monachiſmo, & laudabili converſatione, quæ diſpenſationem provocare ſolet. Sed ad majores dignitates, perſonatus, & beneficia quæ habent curam animarum, ſine diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ non poſſe promoveri, *cap.* 6. & *cap. ult. hoc tit.*

Veteri igitur Jure, quod notandum, id eſt, ante Bonifacium VIII. auctorem *capitis* 1. *hoc tit. in* VI. Epiſcopus ſuper naturalium defectu, etiam in majoribus Ordinibus diſpenſabat; nec tamen potuit ex diſpenſatione ordinatos, ad majores dignitates promovere. Quod jus merito emendat Bonifacius; quia æquum vide-

tur, ut in minoribus tantum ordinibus poſſit diſpenſare; ut in minoribus tantum beneficiis, quæ curam animarum non habent, ex diſpenſatione Clericos inſtituere.

Sed ut filiis Presbyteri in Eccleſia, quam pater nulla media interveniente perſona obtinebat, inſtituatur, indiſtincte a Summo Pontifice impetrandum eſt, *cap. pen. hoc tit.* & d. *cap.* 1. *hoc tit. in* VI. ex erudita gloſſa Vincentii, in verbo *tale*. Vetus enim eſt prohibitio Eccleſiæ, ne ex ſucceſſione beneficia conferantur, *can. Apoſtol.* 76. & paſſim *hoc tit.* quod etiam locum habet in legitimis Sacerdotum filiis, *cap. Ad extirpandas*, *hoc tit.*

Unde quæſitum fuit, utrum legitimus filius Epiſcopi, vel Præpoſiti majoris Eccleſiæ, id eſt, matricis, ut loquitur *cap. Ad audientiam*, *de Eccleſiis ædific.* ex qua pendent minores tituli, vel capellæ, *can. Sanctorum*, 70. *diſt.* *cap. pen. de jure Patronatus*, *cap. Dilecta*, *de exceſſibus Prælatorum*, poſſit in Eccleſia, in qua pater præeſt, vel præfuit, beneficium obtinere. Quod Clemens III. admiſit in *cap. Ad hæc*, *hoc tit.* forte quia ita non vitiatur regula de ſucceſſione.

Et tamen in *cap. Ad abolendam*, *hoc tit.* filius Canonici, quamvis legitimus, non poteſt obtinere Canonicatum in Eccleſia, cujus pater ejus eſt Canonicus, ſi particulam, *maxime*, comparative accipimus. An quia genere quodam patri ſuccedere videtur, qui una cum patre in eadem Eccleſia, in eodem Collegio idem beneficium obtinet. Quod & lege Romana prohibitum docet Dio *libro* 39. *Hiſtor.* ne duo ex una gente idem Sacerdotium in eodem Collegio habeant, * μηδίνα δύο ἅμα ἐκ τῆς αὐτῆς συγγενείας τὴν αὐτὴν ἱερατείαν ἔχειν. An potius admittendum eſt cum gloſſa, τὸ *maxime* eſſe accipiendum poſitive, non comparative, ut τὸ μᾶλλον apud Græcos Diogenes Laertius in *Pyrrhone Elienſi*, docet aliquando enuntiari συγκριτικῶς, aliquando enuntiari θετικῶς καὶ ἀναιρετικῶς. Et quod hoc loco ait, Canonicorum filios, *maxime* ſpurios, eſſe rejiciendos; non ſit dictum comparatione legitimorum, ſed ſit dictum poſitive: ut hic ſit ſenſus horum verborum, ſpurios tantum, & natos ex illicito coitu, non eſſe admittendos; ut cum diximus, quo exemplo Laertius utitur, virtutem magis prodeſſe, quam obeſſe, ſimpliciter ſignificamus, virtutem prodeſſe, non obeſſe.

* leg. μηδέν

Sed placebit forſitan ultima ſententia Bernardi, quam ſic enarrandam cenſeo: filios in Sacerdotio ex legitima uxore procreatos, ſeparandos eſſe a ſpuriis; neque enim proprie ſpurii ſunt, quamvis hic coitus ſit illicitus: & ita naturales, qui naſcuntur ex concubina, ſeparantur a ſpuriis & manzeribus, *cap.* 10. §. *Perſonæ*, *de renunciatione*, *cap. Per venerabilem*, *qui filii ſunt legitimi*. Vult igitur Innocentius III. filios ex omni illicito Canonicorum coitu procreatos, & maxime ſpurios, qui deterioris conditionis ſunt, in eodem Collegio cum parentibus non eſſe canonicandos.

Digitized by Google

Ad Tit. XVIII. *De ſervis non ordinandis, & eorum manumiſſione.*

SUMMARIUM.

Vulgo quæſitis, & ſpuriis recte jungit ſervos, ut in *cap.* 1. *ſupra, de filiis Presbyterorum*, & *cap. Conſuluit, hoc tit.* ait, neque ſpurios, neque ſervos eſſe ordinandos; vel quia viliſſima ſervorum capita a ſacrarum rerum tractatione aliena eſſe debere judicabant, ut nominatim ſcriptum eſt in *cap.* 29. *Concilii Triburienſis*, ſub Arnulpho celebrati, in *vol.* 4. *Concil.* & in *Capitularibus Caroli magni lib.* 1. *cap.* 88. vel quia negotium Eccleſiæ faceſſere ſolebant domini, ſervos tanquam fugitivos retrahentes, *can. Ex antiquis*, 54. *diſt.* Eadem ratione obtinuit muneribus publicis obligatos, cohortales, puta, vel officiales curiales, & adſcriptitios, vel colonos, non eſſe ordinandos, *can.* 1. & *can.* 2. 51. *diſt. L. Officialis, L. Si quis curialis, L. Quiſquis cenſibus, Cod. de Epiſcopis & Clericis.*

Non poteſt igitur ſervus ordinari, niſi prius manumittatur a domino: qua in re laudanda eſt, & ex antiquitatis tenebris vindicanda Regum, & Epiſcoporum noſtrorum providentia, quam nobis invidere videtur Raymundus, qui de ordinatione ſervorum dat nobis in *hoc tit.* duo capita decurtata. Hæc enim ad Francos pertinere convincit *cap.* 1. in *I. Collect. eodem tit.* ubi nominatim meminit pacti cujuſdam Francorum, ex quo ſervorum manumiſſio erat in Eccleſia celebranda. Caput vero 2. integrum habemus *lib.* 1. *Capitularium Caroli magni, cap.* 82. quod & deinde ex Caroli magni legibus, in Canones Concilii Triburienſis tranſlatum fuit; vel potius ex ipſo Concilio, in leges Caroli magni: nam poſt Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. *parte* 50. *cap.* 56. recte adnotatum eſt, hoc caput ſumptum eſſe ex Triburienſi Concilio, ex quo non dubito fuiſſe ſumptum caput 1. Utrumque enim non eſſe ex Toletano, ut male profert inſcriptio, viri docti qui Romæ Jus Pontificium emendarunt, quique Hiſpanorum Conciliorum elegantiſſimam editionem procurarunt, erudite animadvertunt.

Fuit ergo a Regibus, & Epiſcopis noſtris conſtitutum, ſervos non eſſe ordinandos; niſi prius eo genere manumiſſionis manumiſſos, quo ex Conſtitutionibus Conſtantini notiſſimis ex *tit. Cod. de his qui in Eccleſiis manumittuntur*, & ex Sozomeno, *lib.* 1. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 9. in Eccleſia datur Romana civitas. In hoc enim regno, veteri illo Francorum Jure olim dabatur libertas, vel ex lege Salica, vel ex lege Romana: ex Salica, jactato denario coram Rege, unde & Denariales homines paſſim in veteribus legibus Francicis: vel per chartam, & inde Chartularii homines in *Capitularibus Caroli magni*. Sed neque Chartularius, neque Denarialis, id eſt, libertus, hoc vel illo modo manumiſſus, potuit nomen dare ſacræ militiæ: & id tantum permiſſum fuit liberto, qui veram & juſtam libertatem, & Romanam civitatem in Eccleſia manumiſſus acceperat; ut colligere licet ex integris his duobus *capitibus*, & ex Concilio Rhemenſi, cujus verba refert Ivo Cartonenſis in 6. *parte Decreti*, *cap.* 127.

Idem quoque ſervari ait *cap.* 1. in *I. Compil.* in ſervis quos quiſque pro remedio animæ ſuæ manumittere vult; idque ita ſcriptum eſſe in Pacto Francorum. Cujus Pacti certiſſima veſtigia deprehendo in *lege Ripuaria*, *tit.* 60. *cap.* 1. Sed verba quibus hæc tota ſententia mea mirifice confirmatur, ſine piaculo prætermittere non poſſum. *Hoc*, inquit, *etiam jubemus*, *ut qualiſcumque Francus*, *Ripuarius*, *vel Tabellarius*, *ſervum ſuum pro animæ ſuæ remedio*, *ſeu pro precio ſecundum legem Romanam liberare voluerit*; *ut in Eccleſia coram Presbyteris*, *Diaconibus*, *ſeu cuncto Clero*, *& plebe*, *in manum Epiſcopi ſervum cum tabulis tradat*, *& Epiſcopus Archidiacono jubeat*, *ut ei tabulas ſecundum legem Romanam*, *qua Eccleſia vivit*, *ſcribere faciat*. Obſerva diligenter, quod ait Eccleſiam vivere ſecundum legem Romanam; hoc enim dixit ad differentiam legis Salicæ, de qua accipienda ſunt hæc verba *noſtri cap. in I. Compil. Quomodo enim Clerici extra Eccleſiam libertatem conſequi poſſunt*, *qui a lege mundana ſunt extranei*.

Ad hanc autem manumiſſionis formulam ex lege Romana, pertinere videtur vetus inſtrumentum Eccleſiæ ſancti Albini Andegavenſis, de manumiſſione Rainaldi Clerici, anno 1. Caroli Calvi, quod dedit Petrus Pithœus vir eruditiſſimus in *Annotationibus ad Conſuetudines Campaniæ*. *Rainaldum a vinculo ſervitutis ob amorem Domini noſtri* Jesu Christi, *ad cujus militiam promovendus eſt*, *publice abſolvo*, *civemque Romanum inſtituo*.

Eſt & de hac libertate ex Romana lege intelligendus *canon* 2. *diſt.* 54. qui ſumptus eſt ex eodem Concilio Triburienſi, ex quo ſuperiora capita, falsò Toletano aſcripta in *hoc tit.* ſumpta eſſe non dubito: ſed male Romana nota in d. *can.* 2. confundit hoc vetus Concilium, cujus fragmenta tantum habemus, cum Concilio Triburienſi celebrato ſub Arnulpho Rege, quod integrum extat in *tomis Conciliorum*. In Triburienſi villa imperatoria ſæpe congregatos fuiſſe Epiſcopos, & proceres utriuſque regni, Francici & Germanici, Hiſtoria docet. Et quod eſt in d. *can.* 2. nihil commune habet cum verbis, & ſententia *cap.* 29. Concilii Triburienſis, celebrati ſub Arnulpho Rege.

Ad Concilia quoque Germanica ſub Regibus noſtris, vel Imperatoribus celebrata, pertinet *cap. Nullus* 4. cujus inſcriptio ſic eſt reſtituenda, ex *Concilio apud Althenum*, *vel Althenam*. Eſt enim Althena civitas Germanica, cujus meminit Dodechinus Abbas in *Chronico*.

Solebant aliquando domini ſervos Sacerdotii cauſa manumittere, ut ſibi ſpirituales operas præſtarent; puta, ut pſallerent horas canonicas in propriis capellis dominorum, quarum meminit, *cap.* 3. *de jure Patronatus*, *in I. Collect.* ubi ex libris manuſcriptis legendum eſt, *propriis capellis*, non *Eccleſiis*; & inde primum Capellani dicti fuerunt, & proprii Presbyteri: ii, ſi forte promiſſas operas denegaverint, exauctorantur ab Epiſcopo, & in ſervitutem rediguntur, ut liberti ingrati Jure Civili certis caſibus, de quibus vide Cujacium *lib.* 10. *Obſervat. cap.* 33.

Debet ergo Clericus, quod & nominatim confirmat *cap.* 6. parere conditioni nominatim dictæ in manumiſſione, & ordinatione. Sed, ut eruditiſſime gloſſa notat ex *L. Muto*, §. *Sub conditione*, *ff. de tutelis*, & *cap. Significatum*, *de præbend.* hæc conditio non eſt proprie conditio, ſed admonitio officii; vel conditio quæ ipſo jure ineſt, quamvis non ſit expreſſa nominatim.

Cæterum, ex ſervo & libera procreatus liber eſt, nec poteſt dominus patris impedire ordinationem, *cap. ult. hoc tit.* ſed quod gloſſa ait, id eſſe ex Jure

Ro-

Digitized by Google

Romano, falſum eſſe videtur; quia ſi dicas inter ſervum & liberam rite contrahi matrimonium, ut poſt varias controverſias ex Jure Pontificio obtinuiſſe videtur, *toto tit de conjugio ſervorum*, regula Juris Romani, de qua Ulpianus *lib. ſingulari regularum*, *tit. de his qui in poteſtate ſunt*, dictat filium ſequi debere conditionem patris: quod & quibuſdam auctoribus hujus Juris noviſſimi placuit, *cap. Licet*, *de conjugio ſervorum:* quibuſdam vero magis placuit lex menſia, de qua Ulpianus in d. *tit.* ut deterioris parentis conditionem ſequantur, *can. Liberi* 32. *q.* 2. & in *L. Ripuaria*, *tit.* 60. nuptiis contractis inter liberum eccleſiaſticum, vel fiſcalinum & ingenuam Ripuariam: quo caſu generatio, ut loquitur, ad inferiora declinare debet; &, ut eleganter loquitur Conſuetudo Nivernenſis, *le mauvais emporte le fort*.

Hæc omnia tam varie, quia quidam non dubitabant rite contrahi matrimonium; quidam negabant eſſe matrimonium; quidam hoc matrimonium comparabant matrimonio contracto inter civem Romanam & peregrinum. Et ita recte primi cenſebant ex Jure Romano habendam eſſe rationem conditionis paternæ: ſecundi ex eodem Jure conditionis maternæ: tertii ex lege menſia, deterioris conditionis.

Ad Tit. XIX. *De obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non.*

Summarium.

Hoc quoque requiritur in canonica ordinatione, ut ſæculo obſtrictus non ordinetur: quod in hæreticis reprehendit Tertullianus in *lib. de Præſcript. hæreticor. cap.* 41. *Ordinationes*, inquit, *eorum temerariæ*, *leves*, *inconſtantes; nunc Neophytos conlocant*, *nunc ſæculo obſtrictos*, &c. Sæculo obſtrictos vocat, Officiales, Curiales, & reliquos qui munera publica obire tenentur, de quibus dixi *tit. ſuperiore:* quibus omnibus adde ex *hoc tit.* omnes adminiſtratores alienorum negotiorum, quorum tenentur rationes reddere, & reliqua præſtare. Hi niſi redditis rationibus, & depoſitis officiis, non poſſunt ſacræ militiæ nomina dare; ne ſacri Ordinis obtentu, videatur Eccleſia civilibus actionibus obnoxios, ſæcularibus & publicis judiciis clam ſubducere; quod Eccleſiæ famam ſuggillat, ut eſt in *cap. unico*, *hoc tit.* quod ſumptum eſſe notatur ex *cap.* 8. *Concilii Carthaginenſis*, & ex variis exemplaribus Conciliorum, Decreti Ivonis Carnotenſis, & I. Collectionis, ejus verba ſic eſſe ordinanda exiſtimo: *Procuratores*, *Actores*, *Executores*, *Tutores etiam*, *ſeu Curatores Pupillorum*; & intelligenda, ut cœpi dicere, de adminiſtratoribus alienorum negotiorum, qui dicuntur Procuratores & Actores. Ita in §. *Sin vero*, *L.* 13. *Properandum*, *Cod. de judiciis*, ut, *per Tutores*, *vel Curatores*, *vel Actores*, *vel eorum Procuratores*. Et in eodem *Concilio cap* 6. *Clerici non accedant ad actus*, *ſeu adminiſtrationem*, *vel procurationem domorum*.

Et in *Nov. Majoriani , de indulgentiis reliquorum : Clariſſimarum domorum ; vel potentium Actores , ſive Procuratores.*

Proprie tamen Actor eſt Villicus, ut illo notiſſimo Sidonii loco *epiſtola* 11. *lib.* 4. *Conſiliarium in judiciis , Vicarium in Eccleſia , Procuratorem in negotiis , Villicum in prædiis* , gloſſæ Iſidori , *Villicus , Actor , Exactor penſionum villæ.* Imperatores Honorius & Theodoſius in *L. ult. Cod. Si res aliena pign. data ſit : Per ſervum autem , aut per Procuratorem , colonumve , Actorem , ſeu Conductorem* , & in *L.* 1. *Cod. de falſa moneta : Actore videlicet fundi , vel ſervis , vel incolis , vel colonis*. Et quod dictus *can.* 16. Concilii Carthaginenſis prohibet , ne Clerici Actores , vel Procuratores domorum fiant ; id ita expreſſum reperio in Concilio Aquiſgranenſi : *De illis Presbyteris , qui contra inſtituta Canonum Villici fiunt , obſervandum judicavimus , ut diſtricte ſeveriterque prohibeantur ; ne per eorum illicitam actionem miniſterium ſacerdotale vituperetur.*

Recte igitur Actores junguntur Procuratoribus , nam & prædiorum Procuratores dixit Eucherius in *homilia de Natali Eccleſiæ : Sicut interdum utiles Procuratores facere videmus , qui a patronis ſuis prædia , & patrimonia longinqua ſuſcipiunt ; quidquid colligunt , quidquid acquirunt , ad dominos ſuos dirigunt.* Et quamvis Procuratores proprie ſint qui negotia tractant , ut dicto Sidonii loco , promiſcue tamen utimur his verbis : & generaliter omnes , qui aliena negotia gerunt , dicuntur executores negotiorum in *L. ult. ff. de Teſtibus*. Quo ſenſu forſitan executores junguntur Procuratoribus & Actoribus : novum enim non eſt , ut lex ſpecialiter quibuſdam enumeratis , generale ſubjiciat verbum quo cætera complectatur. *L. Si ſervus* , §. *Cum eo* , *ff. Ad legem Aquiliam.*

Sed , ut ingenue dicam , hæc vox mihi valde de mendo ſuſpecta eſt , nam Concilii Carthaginenſis exemplaria variant ; & juvabit varietatem proponere , ut acutus Lector veram lectionem obſervare poſſit . Quidam Codices habent , *Procuratores & Actores , etiam per ſe Tutores pupillorum* . Alii vero : *Actores , Tutores etiam & Executores , ſeu Curatores pupillorum* . Decretum Ivonis *parte 6. cap.*137. *Procuratores , & Actores etiam Executores pupillorum* . Collectio I. & hæc Gregoriana , *Executores , ſeu Curatores pupillorum* . Sed non dubito , expuncta voce ſuſpoſitia Executorum , legendum eſſe , *etiam Tutores , ſeu Curatores.*

Poſſumus tamen hanc ſententiam trahere ad omnes , qui quacumque ex cauſa rationibus tenentur obſtricti ; quamvis verba *hujus cap.* aliter tinniant , & proprie ſint accipienda de iis qui , ut eſt in *cap.* 6. *ejuſdem Concilii* , ſuſcipiunt actum , vel procurationem domorum.

AD

Ad Tit. XX. *De corpore vitiatis ordinandis, vel non.*

SUMMARIUM

Vetus eſt lex Romuli, de qua Dionyſius Halicar. *lib.* 2. Sacerdotes integro corpore eſſe eligendos: quod quidem in antiqua lege obtinuiſſe, nec in nova evangelica placuiſſe Apoſtolis, docet Theodorus Balſamo ad *can. Apoſtolorum* 77. & ratio qua moventur eſt elegantiſſima; quia oculo orbatum, aut femore, aut alia corporis parte oblæſum, non damnum corporis, ſed animæ inquinatio turpificat. *οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός.*

Habenda eſt tamen ratio nimiæ turpitudinis, vel deformitatis, quæ, ut M. Tullius ait, habet aliquid offenſionis, *cap. ult. hoc tit. cap.* 2. *de Clerico ægrot.* Ennodius in *vita Epiphanii Ticinenſis Epiſcopi. In illà veteri mandatorum radice inſitum eſt, Sacerdotum corpora ſagaci debere inſinuatione luſtrari, ne quid debile vel deforme, ne quid plus minuſve eſſe contingat.* Severus Sulpitius *de vita B. Martini cap.* 6. *Nonnulli ex Epiſcopis, qui ad conſtituendum Antiſtitem fuerant evocati, impie repugnabant, dicentes indignum eſſe Epiſcopatu hominem vultu deſpicabilem, veſte ſordidum, crine deformem.* Et hac tandem deformitatis ratione obtinuiſſe videtur, monoculos non poſſe ordinari, *can. ult.* 55. *diſt.* quamvis id permittat d. *can. Apoſt.* 77.

Regulariter, is qui damnum paſſus eſt corporis, rite ordinatur, ſi ſine ſcandalo, & incommodo muneribus eccleſiaſticis fungi poſſit, *can.* 78. *Apoſt.* nam ſi mancus ſit, aut pollice truncus, nec poſſit frangere ſacram Euchariſtiam, ordinari non poteſt, *cap. pen. & ult. hoc tit.* Innocentius I. in *Epiſtola ad Fœlicem Nucerianum Epiſcopum*: *In iis Clericos ſcripſiſti quos conſtituas non habere, aliquos murcos, aliquos bigamos eſſe.* Murcos autem jocaliter dictos fuiſſe eos, qui munus Martium pertimeſcentes pollicem ſibi amputabant, docet Ammianus Marcellinus *lib.* 15.

Sed quamvis caſu quodam pars digiti abſit, vel ungula pollicis, ut in *cap.* 1. *& ult. hoc tit.* non ideo prohibetur ordinatio, vel ſuſpenditur executio Sacerdotii jam adepti.

In d. *cap.* 1. legendum eſſe videtur, ex *cap.* 1. *de Clericis pugnant. in duello*, ad eumdem Archiepiſcopum Salernitatium, *de Presbytero Campaniæ qui duellum, ſponte obtulit, vel oblatum ſuſcepit;* favorabilior enim videtur is qui oblatum ſuſcepit; & voluit Pontifex proponere difficiliorem caſum. Et quamvis utroque caſu regulariter ſit deponendus, tamen peracta pœnitentia, diſpenſatione priſtino gradui reſtituendus eſt: quia ex *legibus barbaris Longobardorum & Burgundionum*, imo ex *Capitularibus Caroli magni*, in ſumma probationum inopia res omnis ſingulari certamini, quod illi duellum vocant, committebatur, *cap.* 1. & 2. *de purgatione vulgari*. Has quidem leges Eccleſia numquam admiſit, *can. Monomachiam* 22. *q.* 5. *can.* 11. *Concilii Valentini* ſub Lothario Impe

Digitized by Google

Imperatore. Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus in *libello contra legem Gondobaldam*. Ivo Carnotenſis *epiſt.* 290. Clericis tamen ex abuſu legis quæ nunc obtinebat, lapſis veniam dabant. Aliud dicendum eſt, ſi Clericus ſibi amputaverit digiti partem ſine alterius injuria, *cap.* 33. *Concil. Triburienſis*, ſub Arnulpho, & in *epiſtola* 192. Innocentii III. *lib.* 2. *Regiſtri*, *pag.* 502.

Idem dicimus de eo, qui ſine ulla juſta cauſa partem qua vir erat, ſibi amputavit, ut in *cap.* 4. *hoc tit.* idque ex vetuſtiſſimo Iure Eccleſiæ, *can. Apoſt.* 22. & 23. & in *can.* 1. *Conc. Nicæni*, nam eunuchus injuria factus licite ordinatur, *can.* 21. *Apoſt.* & eleganter in *Fabellis Phædri* Tiberii Imperat. liberti. Eunuchus improbo cuidam damnum amiſſi corporis inſectanti reſpondet:

Sed quid fortunæ, ſtulte, delictum arguis?
Id demum eſt homini turpe, quod meruit pati.

Idem eſt ſi puer in cunabulis ſectus fuerit: quid enim peccare potuit puer, qui rapitur caſtrandus ab ipſo ubere, ut Claudianus loquitur *lib.* 1. *in Eutropium*. Sane vetus edictum Domitiani, quo virorum caſtratio prohibita fuit, ſic acceptum fuit, quaſi non pertineret ad infantes: & opus fuit nova lege, de qua Martialis *lib.* 9. *Epigr.* 9. *ad Domitianum*.

Sed & viro ignoſcendum eſt, qui ſibi metu imminentis lepræ, de conſilio medici virilia fecit abſcindi, ut loquitur *cap.* 5. *hoc tit.* Aetius enim *lib.* 13. *cap.* 125. ſcribit caſtratos hoc morbo non laborare. Recte *de conſilio medici*, hoc enim nominatim deſideratur ut a medicis ſectus ſit, ut Ivo Carnotenſis docet *epiſt.* 231. imo hujus caſtrationis venia olim impetranda erat ab Epiſcopo, vel Eccleſia, ut Theodorus Balſamo docet ad d. *can.* 1. *Concil. Nicæni*. Et Jure antiquo Romanorum, cujus meminit Juſtinus Martyr in *apologia* 2. *pro Chriſtianis*, nemini olim hoc permiſſum fuit ſine auctoritate Magiſtratus: nec hanc veniam impetrare potuit a Præfecto Auguſtali juvenis quidam Chriſtianus, de quo Juſtinus d. *loco*. Sed, quod pace doctiſſimi viri dictum ſit, non petebat adoleſcens ille veniam edicti, cujus, ut dixi, laudatur auctor Domitianus a Suetonio, Martiali, Statio, & Philoſtrato *lib.* 6. *de vita Apollonii*; ſed recentis edicti Adriani Imperat. quod extat in *L.* 4. §. *ult. ff. Ad legem Cornel. de ſicar.* ex qua conſtat id capitale fuiſſe medico, itemque ei qui ſe excidendum dediſſet. Quæ omnia valde Juſtinum illuſtrant, nam ait medicos Alexandrinos id denegaſſe juveni; quia interdictum eſſe dicebant ſine juſſu Præſidis. Ex edicto igitur Adriani nemo potuit ſe caſtrandum præbere, niſi cauſa probata apud Magiſtratum, quod inſignis ille Juſtini locus docet: ſic olim nemini permiſſum fuit mortem ſibi conciſcere ſine venia Magiſtratus, ut ex Sopatro Rhetore, & ex Xiphilino in *Adriano*, obſervare licet.

AD

AD TIT. XXI. *De Digamis non ordinandis.*

SUMMARIUM.

NOLUIT naſcens Eccleſia eos, qui ſecundas nuptias contraxerant, tamquam intemperantiæ cujuſdam labe notatos, Clero admittere; quia & ſecundas nuptias permiſit potius, quam probavit, ut ex veterum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum ſcriptis, & ex Conſtitutionibus Chriſtianorum Principum de coercendis ſecundis nuptiis obſervare licet. Tertullianus in *exhortatione ad caſtitatem*. *Inde igitur apud nos plenius, atque inſtructius præſcribitur, unius matrimonii eſſe oportere, qui alleguntur in ordinem ſacerdotalem*.

Ratio autem hujus conſtitutionis duplex eſſe videtur. Prima ex præcepto Apoſtoli, de quo Tertullianus d. *loco*: *Oportet Sacerdotem eſſe unius uxoris virum*, *can. Deinde 26. diſt. cap. 2. hoc tit.* Secunda quæ latius patet, & quæ merito dici poteſt ratio præcepti apoſtolici, hæc eſt elegantiſſima, & diligentius enarranda; quia ſi admittimus maritatos, quibus cœlibes antiſtant, ſine ulla dubitatione illi tantum ſunt admittendi, qui unico matrimonio contenti fuerunt. Matrimonium enim hoc potiſſimum commendat, quod, ut idem Apoſtolus ait, cum Dominus dixit, *Erunt duo in carne una*, ſignat nobis admirandum illud conjugium, quod inter Chriſtum & Eccleſiam per Incarnationis myſterium contrahitur; quod & ideo myſterium, ſive ſacramentum dicitur ab Apoſtolo: & ut hoc ſacramentum conſiſtat, neceſſe eſt, ut hæc conjunctio & concretio duorum in unitate ſemel maneat, ut Tertullianus loquitur *eod. libro*. Is igitur qui ſecundas nuptias contraxit, & carnem ſuam diviſit in plures, caret hoc ſacramento, & miniſterio ſacerdotali indignus eſt; quia ex maritatis tantum dignus eſt, qui retinet hanc præclaram conjugii dotem.

His ita conſtitutis, ut intelligamus progreſſum hujus juris, tractari cœpit utrum noceat ordinando uxor, quam ante baptiſmum habuit: & placuit auctoribus Canonum, qui vulgo dicuntur *Apoſtolorum*, non nocere nuptias ante baptiſmum contractas, ut colligere licet ex *can.* 17. & ex Græcorum interpretum ſcholiis. Utebantur autem hac ratione, quia baptiſmi lavacrum omnem maculam abſtergit; non eſt enim reputandus digamus, cui prorſus innovato per baptiſmum omnia vetera ſunt dimiſſa, inquit *can. Oportet* 28. *q.* 3. & quemadmodum ſervus manumiſſus ex antegeſto non tenetur; ſic teneri non debet homo, qui ex impia ſervitute vera libertate donatus eſt, ex eis quæ in hac ſervitute geſſit. Quam rationem Patres Latini contemnunt; quia peccata & crimina delet ſacra tinctio: at matrimonium non eſt crimen vel peccatum, quod per baptiſmum ſublatum intelligi poſſit: in baptiſmate enim crimina abolentur, non fœderatio conjugii diſſolvitur, inquit *can. Acutius*, 28. *quæſt.* 3.

Conſtat igitur eum, qui unam ante baptiſmum habuit, & alteram poſt baptiſmum, non eſſe unius uxoris virum, ſed eſſe digamum: nec tamen eumdem peccaſſe dicemus; ſed tantum normam ſacramenti amiſiſſe, id eſt, carere præcipua illa dote matrimonii, d. *can. Acutius*, *can. Deinde*, *can. Una tantum*, *diſt.*26.

Sed quod Apoſtolus dixerat de unicæ uxoris marito, de nuptiis unicis, merito tractum eſt interpretatione Patrum ad ſtuprum, & fornicationem: ut ſi habuerit uxorem & concubinam, indignus ſacerdotio habeatur, d. *can.* 17. *Apoſtolor. can.* 1. & 2. 33. *diſt.* Ut cum Jure Civili dicimus matrem, quæ contraxit ſecundas nuptias, privari ſucceſſione filii; multo magis id obtinere non dubitamus in matre, quæ poſt mortem viri ſtupri labe contaminata fuit.

Eadem Patrum interpretatio admiſit digamum eſſe eum, vel digamo affinem, qui cum vidua, vel repudiata, vel meretrice contraxit, *can.* 18. *Apoſtolor. can. Si quis viduam*, 34. *diſt.* quia matrimonium contraxit cum ea quæ unitatem non ſervavit, quæ ſola poteſt conferre ſacramentum, cujus beneficio maritatus a clericali ordine non eſt repellendus.

Unde quæſitum fuit, utrum is qui ab alio ductam, ſed non cognitam, duxit uxorem, digamus cenſeatur. Et Græci reſpondent eſſe digamum, ut docet Scholion vetus *can.* 17. *Apoſtolor.* in *Epitome canonum Conſtantini Harmenopuli*, *ſect.* 2. *tit.* 1. *cap.* 2. *Digamus eſt*, inquit, *qui aliam ſibi deſpondit, & aliam ſecundum leges duxit; & qui alteri deſponſam duxit*. Contraria ſententia placuit Innocentio III. qui ſubtilius hanc quæſtionem tractat in *cap. Debitum*, *hoc tit.* & definit eum non eſſe digamum; quia nulla eſt diviſio carnis. At Græci, contra conſenſum facere nuptias, non concubitum: & matrimonio non conſummato, vel propter matrimonium initiatum, & ratum, videri digamum.

Major difficultas fuit in eo, qui ſecundas quidem nuptias contraxit, ſed non legitimas. Et hac quoque in parte Græci a Latinis diſſentire videntur: nam auctor Scholii, d. *can.* 17. cum ait eum eſſe digamum, qui aliam ſibi deſpondit, & aliam ſecundum leges duxit; ſatis demonſtrat non eſſe digamum, vel digamo affinem eum, qui aliam duxit contra leges. Innocentius vero contrariam ſententiam tuetur in *cap. Nuper*, & *cap. ult. hoc tit.* & cenſet eum eſſe quaſi digamum; ideo repellendum, non propter defectum ſacramenti, ſed propter affectum intentionis cum opere ſubſecuto, ut loquitur. Quæ deciſio valde placet, nam quamvis nullum matrimonium fuerit, tamen verum eſt eum matrimonii, non ſtupri cauſa conveniſſe; ut in ſimili cauſa Papinianus reſpondet in *L. ult. ff. de condict. ſine cauſa*. Sed quia nullum matrimonium eſt, non amittit ſacramentum unitatis; quod tamen videbatur amittere, quia de facto, ut loquitur, ſecundas nuptias contraxit. Placuit enim non deeſſe ſignum ſacramenti, ſi ſecundum conjugium non ſit rite contractum; quamvis verum ſit carnem in unitate non manſiſſe.

Et benigna interpretatio hoc tandem admiſit, carnis diviſionem non delere ſacramentum, ſi modo caro diviſa non ſit per ſecundum matrimonium, id eſt, quamvis ſtupro, vel fornicatione diviſa ſit, ut in *cap. penult. hoc tit.* Nec enim, ut ait, propter fornicationem quis contrahit digamiæ irregularitatem: quod pugnare videtur cum veteri Jure, de quo *ſupra*. Sed eleganter *can. Fraternitatis*, 34. *diſt.* ait, id eſſe ex auctoritate canonicæ *ſubtilitatis*, ſic legendum, non *ſublimitatis*, & corruptis hominum moribus hanc veteris diſtrictionis cenſuram fuiſſe temperatam.

Nec

Nec profecto mirum videri debet, ſi quod de concubina ex veterum interpretatione olim obtinuit, exigente neceſſitate moderatum fuit conſtitutionibus novis, & indulgentiis Pontificum; ex quibus hoc jus claudicare cœpit ex parte viri, quia majorem caſtitatem in uxore, quam in viro deſideramus: vel potius ex parte quoque uxoris abiit in deſuetudinem, nam quamvis meretricem quis duxerit, vix ex novo jure definire poſſumus maritum contrahere irregularitatem; quia neque ex proprio ſtupro, vel concubinatu, maritus hodie impingit in hunc lapidem. Et fruſtra eſt gloſſa, dum in d. *cap. penult.* anxie quærit rationem diverſitatis.

Generaliter igitur definiendum eſt, ubi conjunctio non eſt matrimonium, vel non accedit ad matrimonium, ibi non eſſe irregularitatem bigamiæ, non quod plus tribuendum ſit luxuriæ quam caſtitati, ſed quia hoc ita neceſſario conſtituendum fuit; lex enim apoſtolica conceptis verbis rejicit ſecundas nuptias contrahentes. Interpretatio vero primum omnes, quocumque genere illiciti coitus carnis unitatem dividentes: ſed poſterior hæc cenſura, ut dixi, moderata fuit conſtitutionibus novis; quia vitium ex ſtupro contractum purgari potuit pœnitentia, quæ viam aperuit diſpenſationi.

At ubi matrimonium eſt, ibi nullum peccatum eſt quod pœnitentia delere poſſit: nec admittenda fuit diſpenſatio, contra tam expreſſa verba legis apoſtolicæ, vel quia remedium deficit, vel quia apertiſſimam ſententiam nulla favorabili interpretatione poſſumus circumvenire.

Cenſet tamen melior pars interpretum Summum Pontificem, qui plenitudinem poteſtatis habet, poſſe diſpenſare; quod gloſſa non admittit, in *cap. 2. hoc tit.* Sane Tertullianus in hæreſim tandem lapſus, orthodoxis exprobrat digamorum ordinationem, in *lib. de monogamia. Quod enim digami præſident apud vos, inſultantes utique Apoſtolo, certe non erubeſcentes, cum hæc ſub illis leguntur.* Sed vel eſt calumnia hominis hæretici; vel dicendum eſt digamos per obreptionem ordinatos, in ordine ex juſta cauſa fuiſſe retentos, ut in *can. Lector*, 33. *diſt.* & *can. Quicumque*, 50. *diſt.* Aliquando enim dejiciebantur, ut idem auctor teſtatur in *exhortatione caſtitatis. Uſque adeo memini digamos loco dejectos.* Hæc qui tenet, facillime poteſt inſultare gloſſæ, & interpretibus.

Ad Tit. XXII. *De Clericis peregrinis ordinandis, vel non.*

SUMMARIUM.

Restabat hæc inſpectio de Clericis peregrinis, vel ignotis temere non ordinandis, vel inſtituendis ſine commendatitiis literis, ex *can.* 12. *Apoſtolor.* *can.* 7. *Antiochenæ Synodi*, & *can.* 13. *Concilii Chalcedonenſis*, ubi hodie conſtat eſſe legendum ἀγνώστους non ἀναγνώστας, ut D. Cujacius docuit ad *novel.* 3. Blaſtares in *Synopſi Juris Pontificii*: ξένους κληρικοὺς καὶ ἀγνώστους κελεύει μὴ λειτουργεῖν συστατικῶν ἄνευ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου; non poſſe peregrinos, & ignotos Clericos miniſtrare, ſine ſyſtaticis, vel commendatitiis literis. Unde apparet in *can.* *Extraneo*, 71. *diſt.* legendum eſſe, *extraneo Clerico, & ignoto*; quod miror non obſervaſſe Romanam editionem.

Summa ratio hujus eccleſiaſticæ conſtitutionis hæc eſt, quod, ut eſt in *can.* 36. *Concilii Pariſienſis*, celebrati ſub Ludovico, & Lothario, valde eccleſiaſticus ordo violatur, & regula canonica confunditur, ſi paſſim admittimus alienorum Clericorum inſtitutiones, & ordinationes: & eleganter a Mathæo Blaſtare, Epiſcopus qui alienos Clericos ordinare ſolet, dicitur ἀταξίας διδάσκαλος: habet enim certis terminis circumſcriptam poteſtatem, *can.* 8. 9. *quæſt.* 2. nec jure quidquam de alienis Clericis conſtituere poteſt; quod & de civilibus Magiſtratibus vulgo dici ſolet; ex *L. ult. ff. de juriſdict. omnium Judic.* & *L. ult. ff. de officio Præfect. urb.*

Quæritur autem, vel de his Clericis peregrinis promovendis ad ſuperiores gradus, ut in *cap.* 2. *hoc tit.* & 71. *diſt.* vel de his jam promotis inſtituendis; vel, ut loquuntur, intitulandis, vel incardinandis in alienis Eccleſiis: ut nempe in eis locum, & beneficium obtineant; vel ut ſaltem poſſint celebrare in plebibus, ut loquitur *cap.* 3. *hoc tit.*

Et quia valde ſuſpecta videtur ordinatio, vel inſtitutio alieni Clerici, variis criminibus forte obnoxii, vel excommunicati, ut eſt in *can.* 16. *Concilii Niceni*; prudenter veteres Patres cenſuerunt alienos Clericos non eſſe admittendos ſine teſtimonio, & auctoritate propriorum Epiſcoporum; nec in tranſmarinis ſufficere codicillos ordinationis, vel dimiſſorias, aut commendatitias literas, exiſtimavit Sylveſter Pontifex; ſed eſſe adhibenda quinque Epiſcoporum teſtimonia, ſuffulta eorum chirographis, id eſt, ſubſcriptionibus, & ſigillis, ut colligere licet ex fine Epilogi *Synodi Romanæ*, celebratæ ſub eodem Sylveſtro, *tomo* 1. *Conciliorum*, & ex *can.* 1. 73. *diſt.*

Hanc cautionem adhibuiſſe videtur ſagax Pontifex metu Arianæ perfidiæ, quæ tunc Orientalem Eccleſiam infeſtabat; quam tamen retinendam cenſent Anaſtaſius, & Alexander III. *can.* 2. *ead. diſt.* *cap.* 1. *hoc tit.* Ut merito contrarium vi-

Digitized by Google

videatur id quod Innocentius III. conſtituit in *cap.* 2. *hoc tit.* de Clericis admittendis a Patriarcha Conſtantinopolitano ſine dimiſſoriis literis, ſi modo, ut ait, ex legitimis argumentis de ipſorum ordinatione conſtiterit: niſi dicamus hoc conſtituiſſe Innocentium in gratiam Clericorum Latinorum, quos capta Conſtantinopoli a Francis & Venetis, ut ſupra docui ad *tit. De ſacra unctione*, in Eccleſia Orientali antea ſchiſmatica inſtituere cupiebat, ut colligere licet ex *cap. Ad decorem, infra, de inſtitutionibus*, ubi gloſſa erudītiſſime notat, permitti ex cauſa in *dicto cap.* extraneorum Clericorum ordinationem, contra communes regulas.

Eſt igitur jus ſingulare, quod non eſt trahendum ad conſequentias: ut quod eſt in *cap.* 3. de Clericis qui orationis, vel devotionis ergo in Hieroſolymam peregrinantur.

Sane, Jure quo utimur ordinatio probari tantum poteſt codicillis Epiſcopi ordinatoris, quod & hoc loco Panormitanus notat, ſi res agatur inter duos Clericos de beneficio litigantes. Sed quæritur de effectu ordinationis, quam fecit alienus Epiſcopus: hanc nullam eſſe decernit *can. Concilii Nicæni 16. ἄκυρος ἔσω ἡ χειροτονία*; vel, ut eſt in d. *can.* 1. 9. *quæſt.* 2. talis ordinatio nec rata erit, nec vires ullas habebit, ut ſententia quam dixit alienus Judex. Athanaſius Patriarcha Conſtantinopolit. in *epiſtola* 5. *ad Epiſcopos ad diæceſes ſuas proficiſcentes. Cavendum nobis eſt, ne ulli cito manum imponamus, non ante juſtam ætatem, non ſine titulo, non extra fines diæceſis, ne nempe inutilis ſit ita facta ordinatio.* & in *can. Epiſcopus in diæceſim* 7. *quæſt.* 1. Clerici ab alieno Epiſcopo ordinati removentur; quos tamen ex indulgentia proprium Epiſcopum poſſe retinere, & admittere, docet *can. Lugdunenſis*, 9. *q.* 2. quia ſuſpenditur tantum a canone executio ordinis, quam proprius Epiſcopus reſtituere poteſt: Clericum enim characterem accipere, etiam ab alieno Epiſcopo pecunia accepta ſimoniace ordinatum, docet Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus *epiſt.* 25. quem, & ideo cenſet exauctorandum, &, ut loquitur, degradandum, Pœnitentia tamen peracta reſtitui poteſt gradibus, non iterum ordinari; quia, ut ait, reordinationes non permittuntur, ut dixi *ſupra, tit. de ſacramentis non iterandis*: ſed reſtitui, inquam, gradibus per inſtrumenta, & veſtimenta, quæ ad ipſos gradus pertinent.

Summa igitur hæc ſit, Clericum eſſe ſuſpenſum ab executione officii; ſed diſpenſari, & admitti poſſe a proprio Epiſcopo, vel a Romano Pontifice, niſi in caſu *cap.* 1. *de temporibus ordinationum*, *in* VI. Et ita in *cap. ult. hoc tit.* Clericos alieni Epiſcopatus a minoribus Prælatis inſtitutos, Epiſcopus vel removere, vel admittere poteſt.

Minores Prælati, ſubjecti juriſdictioni Epiſcopi, dicuntur Abbates ad quos pertinet inſtitutio Eccleſiarum, quæ monaſteriis ab Epiſcopis pleno jure donatæ ſunt, *can. Viſis*, 16. *q.* 2. quibus adde Archidiaconum, qui in Eccleſiis Archidiaconatus ſui, ex conceſſione Epiſcopi, vel ex antiqua conſuetudine Eccleſiæ Clericos inſtituere poteſt; ut docet reſcriptum Alexandri III. quod extat in *Collect. poſt Concilium Lateranenſe* ſub eodem Alexandro III. *parte* 24. *cap.* 1. Et confirmat *cap. penult. de inſtitutionib.* nec obſtat *cap. Cum ſatis, de officio Archidiaconi*, ut mox dicam ad *illum tit.*

Idem jus conceſſum videtur Archipresbytero, *cap. Cum non ignores, de præbendis*. Imo & Rectori parochialis Eccleſiæ, qui prælationis officio fungi dicitur in *cap. Tua nos, de Clerico ægrotante*, & *cap.* 3. *de officio Judicis ordinarii*. Hic enim ad

χειρωτικῆς. Ut in hoc aditu nobis conſtituere liceat, nihil habere poſſe Archidiaconum, & cæteros omnes eccleſiaſticis dignitatibus præditos, quod non acceperint ex Epiſcopi, id eſt, ſummi Sacerdotis, in quem rerum omnium poteſtas collata fuit, conceſſione. Et ita paſſim legimus in *Vitis Romanorum Pontif.* Romanos Pontifices habuiſſe ſuos Archidiaconos, quibus varia munera mandare ſolebant. Anaſtaſius Bibliothecarius in *Cornelio*: *Ante paſſionem ſuam omnia bona Eccleſiæ tradidit Archidiacono ſuo.* & in *Lucio*: *Hic poteſtatem dedit omnis Eccleſiæ Stephano Archidiacono ſuo* & in *Stephano*: *Omnia vaſa Eccleſiæ Archidiacono ſuo Xiſto in poteſtatem dedit, & arcam pecuniæ.*

Sed occurrit de Archidiaconi inſtitutione non parvus obex, an Epiſcopus ſibi eligat, & conſtituat ex Diaconis Archidiaconum. Hoc aſſeverare videtur Paulinus *lib. 4. de miraculis S. Benedicti*:

Protinus aſtanti Diacono, quem more priorum
Antiſtes ſanctæ cuſtodem legerat arcæ.

Hunc enim conſtat fuiſſe Archidiaconum, ex Severo Sulpitio *Dialogo 2. cap. 1.* eamdem hiſtoriam enarrante. Obſtat tamen huic ſententiæ, quod Amalarius Fortunatus ſcribit *de eccleſiaſticis officiis lib. 2. cap. 3. Archidiaconus*, inquit, *eamdem habet conſecrationem quam cæteri Diaconi, ſed electione fratrum præponitur*. Quod videtur confirmari ex his verbis in d. *can. Legimus*. *Quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de ſe, quem induſtrium noverint, & Archidiaconum vocent.*

Rurſus obſtat quod Joannes Epiſcopus Citri, de Archidiacono ſcribit, Archidiaconi officium non dari pontificali liberalitate, ſed eſſe temporis & proprii laboris donum, χρόνου, καὶ ἰδίου κόπου δώρημα; ut de agentibus in rebus ſcribit Imperator in *L. 1. Cod. De off. mag. off. Itaut*, inquit, *ad curas agendas, & curſum illi exeant, quos ordo militiæ vocat, aut jus laborum*; ſic enim ille locus, male in omnibus libris interpolatus, reſtituendus eſt; & eleganter dixit *jus laborum*, ut κόπου δώρημα, Joannes Epiſcopus Citri, & *de labore ſuffragium*, *L. 1. Cod. Theod. Quis in gradu præferatur*. Adjutor autem, quod ſequitur, ad ſequentem clauſulam pertinere cœcus eſt qui non videt; præſertim ſi ex notitia Imperii, & ex Caſſiodoro aliquid inaudivit de adjutore magiſtri officiorum, de quo eleganter Imperator: *Adjutor præterea*, (ſic legendum una ſaliva) *in quo ſcholæ totius ſtatus, & magiſtri ſecuritas conſtituta eſt.*

Sed ad rem, Joannis Epiſcopi Citri ſententiam belliſſime confirmat graviſſimus auctor Sidonius Apollinaris *lib. 4. epiſtola* 25. ubi de Joanne Archidiacono Gabillonenſi: *Poſt laborum, temporumque proceſſu Archidiaconus*; quamvis ſciam aliter ab interprete eruditiſſimo hæc verba fuiſſe accepta: ſed me in contrariam ſententiam trahit elegans ille locus Joannis Epiſcopi, qui Archidiaconatus officium eruditiſſime addit eſſe circumvolutionis multorum ſolium terminum, περιφορᾶς πολλῶν ἡλίων συμπέρασμα.

Ex quibus apparet, eum qui antiquior eſt in matricula Diaconorum, eſſe Archidiaconum; ut olim conſtat eum fuiſſe Advocatum fiſci, qui antiquior erat in matricula Advocatorum. Si igitur, vel eligitur Archidiaconus a Diaconis; vel matricula decurrente, ordine temporis, & jure laborum adipiſcitur hunc honorem, quid præſtat Epiſcopi auctoritas?

Reſpondeo, vel fratrum electione, vel temporis privilegio, ex variis Eccleſiarum conſuetudinibus Archidiaconum conſtitui, ut habeat prærogativam quam-

quamdam inter omnes Diaconos, vel, ut Epiſcopus Joannes loquitur, *τὴν ἐπιτροπὴν ἐπὶ πάντων τῶν διακόνων*, in poſſeſſionibus Eccleſiæ, & in perceptione Sacramentorum, ut nominatim docet ſupra laudatus Joannes Epiſcopus Citri. Sed ut curam, adminiſtrationem & juriſdictionem habeat, neceſſaria eſt conceſſio Epiſcopi, qui vel unum ſibi eligebat ex Diaconis, ut locus ille Paulini ſuadet; vel electum a fratribus, aut proceſſu temporis, aut laboris vocatum, dignum eſſe cenſebat cui partem eccleſiaſticæ ſollicitudinis committeret & ſic accipiendi ſunt auctorum loci, in quibus legimus ab Epiſcopis Archidiacono aliquid fuiſſe mandatum, vel delegatum.

Primum igitur reperio, proprio quodam jure ordinis Archidiacono mandatam fuiſſe curam, & adminiſtrationem rerum Eccleſiæ, ut in locis ſupra notatis; quia huic fini ab initio creati Diaconi, ut notum eſt ex *Actis Apoſtolorum*. Et hoc eſt quod ait Gregorius III. in *cap.* 3. *hoc tit.* per Archidiaconatus ordinem aſtringi Archidiaconum cuſtodiæ rerum Eccleſiæ. nam & in his locis, in quibus obtinuit hanc curam dari Archidiacono, ſi forte ad Sacerdotii gradum promoveretur Archidiaconus, ceſſabat hæc auctoritas: cujus retinendæ cauſa Salonitanus ille Archidiaconus, ad quem Gregorius ſcribit in d. *cap.* 3. Sacerdotii gradum recuſabat, *can. Honoratus*, *diſt.* 74. & ita exaudio Sidonii verba in d. *epiſtola* 25. *lib.* 4. contra mentem eruditi interpretis: *In quo gradu, ſeu miniſterio multum retentus propter induſtriam, diu dignitate non potuit augeri, ne poteſtate poſſet abſolvi*. Id eſt, non potuit ordinari Presbyter, ne amitteret Archidiaconi dignitatem: quam & amiſiſſe Novatianum Romanæ Eccleſiæ Archidiaconum, Cornelii Epiſcopi ſumma providentia Presbyterum ordinatum, ſcribit S. Eulogius *lib.* 6. *contra Novatianos*, in *Bibliotheca Photii*. Sic olim Præfecti Prætorio ex Equeſtri Ordine fuerunt, & ſiquis Imperatorum ſucceſſorem Præfecto Prætorio dare vellet, laticlaviam eidem per libertum mittebat, ut Lampridius in *Alexandro* ſcribit,

Sed huic muneri ſemper Præpoſitus non fuit Archidiaconus, Valafridus Strabo de *rebus eccleſiaſticis*, *cap. ult. Similiter in quibuſdam Eccleſiis Archidiaconos, quos familiæ reſpicit gubernatio*. Non igitur in omnibus, ſed in quibuſdam. habuit & aliquando in hac adminiſtratione collegam Archipresbyterum, ut ex *Nov.* 123. colligere licet.

Et ut cætera Archidiaconi munera breviter proſequar, fuit ei quoque mandata examinatio, probatio, præſentatio ordinandorum. Divus Hieronymus in d. *can. Legimus*. *Romæ ad teſtimonium Diaconi Presbyter ordinatur*. & hoc eſt quod ait auctor *can. Diaconi* 23. *diſt.* 93. quem male tribuunt Hieronymo: *Sive hoc Sacerdos non habet, nomen ortum non habet, officium non habet*. Innocentius III. in *cap. Ut noſtrum*, *hoc tit.* ait ad Archidiaconum hoc ſpectare de jure communi: & tamen in *can. Quando*, 24. *diſt.* ordinandi præſentantur ab Archipresbyteris, & ab electis Sacerdotibus examinantur. Fuit igitur, ut nominatim divus Hieronymus ait, Romanæ Eccleſiæ conſuetudo, quæ tandem fere in omnibus locis invaluit, ut teſtatur Goffredus de Trano in *tit. de Scrutinio in ordine faciendo*: & ideo hoc ait Pontifex eſſe de jure communi, quia hoc plerumque pertinet ad Archidiaconum.

Sed longe majora ſunt quæ ſequuntur. Conſtat enim Archidiaconum fuiſſe Vicarium Epiſcopi, quaſi Epiſcopum, vel Coepiſcopum. Coadjutorem, *κοινωνὸν βουλῆς, ϗ τῆς εὐσεβείας συλλήπτορον*, participem conſilii, pietatis adjutorem; ut de

de Athanaſio; quem ex actis *Metrophanis*, & *Alexandri*, *in Bibliotheca Photii*, conſtat fuiſſe Archidiaconum Alexandrini Archiepiſcopi, ait vetus auctor Græcus in *ejus vita.* quod notiſſimis verſibus expreſſit Sidonius *epiſtola* 11. *lib.* 4.

Antiſtes fuit ordine in ſecundo,
Fratrem faſce levans epiſcopali.
Nam de Pontificis tenore ſummi
Ille inſignia ſumpſit, hic laborem.

Ubi ſecundus ordo non eſt ordo Presbyterorum, ſed Diaconorum; quia, ut ſupra indicavi, Archidiaconus non potuit eſſe in ordine Presbyterorum. Henricus Altiſſiodorenſis, narrans in *vita beati Germani*, B. Germanum factum fuiſſe Diaconum:

Diſcrimine veſtis
Promotum, jubet eſſe gradus in honore ſecundi.

id eſt, jubet eſſe Diaconum quamvis alias ſciam Diaconos eſſe in tertio, Presbyteros in ſecundo, Epiſcopos in primo, ut apud Optatum Milevitanum *lib.* 1. *adverſus Parmenianum*. Sed Epiſcopi proprie ſunt Antiſtites in ordine primo Presbyterorum; Archidiaconi Antiſtites in ordine ſecundo Diaconorum. Verum adeo proximi dignitate Epiſcopis, ut eſſent nonnumquam deſignati Epiſcoporum ſucceſſores, ut Syncelli in Eccleſia Græca. quod fuiſſe aliquando in Eccleſia Romana obſervatum, ait *B. Eulogius lib. 6. contra Novatianos*, in *Bibliotheca Photii*. Proclive enim fuit ei ſuffragia deferri, cui defunctus Epiſcopus ſuas vices delegaverat. Quod ex hiſtoria pluribus exemplis poſſum confirmare.

Sed diligenter obſervandum eſt, aliquando fuiſſe mandatam Archidiacono omnem curam, & omnem juriſdictionem, tam in urbe quam extra urbem, ut in *cap.* 1. *hoc tit.* Aliquando in certis villis & regionibus tantum: & hi ſunt qui a Græcis Chorepiſcopi. Sigibertus in *Chronico*: *Damaſus Papa decrevit, ne quid contra Epiſcopos præſumant Archidiaconi, qui dicuntur Chorepiſcopi*, id eſt, villarum, vel regionum Epiſcopi. De his qui plura videre cupit, legat collectanea Antonii Auguſtini *lib. 6. Epitom. veteris Juris Pontificii, tit.* 1.

Inter eos Archidiaconos videtur Epiſcopus diviſiſſe diœceſim ſuam in plures regiones: & inde factum eſt, ut in una & eadem Eccleſia multi ſint Archidiaconi, qui diſtinctos, & ſeparatos habent Archidiaconatus, *cap. Ex parte, de poteſt. & offic. Judic. deleg. cap. Ad hæc, cap. Ad aures, de exceſſibus Prælat. cap.* 1. *De eo qui ordinem furtive ſuſcep.*

Ex his igitur omnibus repetenda eſt varia forma Archidiaconorum, de quibus tractatur in his libris; nam quamvis multa fuerint ſæpe innovata, poſtquam adminiſtrationes converſæ fuerunt in titulos, ut erudite Carolus Molinæus monuit ad *cap. 7. hoc tit.* harum tamen dignitatum origo & conſtitutio certa ex his principiis repetenda eſt.

Inde enim obtinuit, ut in quibuſdam Eccleſiis Archidiaconatus ſit ſimplex perſonatus ſine cura animarum, *cap. Dudum* 2. *de Electione*: quia in quibuſdam Eccleſiis inter Diaconos prærogativam quamdam habuerunt Archidiaconi, & nihil ſupra, ut docui ex Joanne Epiſcopo Citri. Aliquando omnem juriſdictionem, & omnem poteſtatem habere dicuntur, ut in *cap. 2. de judiciis, cap. ult. hoc tit. cap. Referente, de præbendis.*

Sed quidquid habent, id omne habent ex auctoritate Epiſcopi, *cap.5. hoc tit.* nec quidquam ſibi arrogare poſſunt obtentu alicujus conſuetudinis, quæ forte

 ſine

ſine auctoritate Epiſcopi ſit introducta : ſic enim eſt intelligendum *cap. 4. hoc tit.* ex *cap. penult. de Inſtitutionibus*, & ex *Reſcripto Alexand. III.* poſt Concilium Lateranenſe *parte 24. cap. 1.*

Debet igitur docere Archidiaconus, qui ſibi juriſdictionem, poteſtatemve vindicat, hanc fuiſſe ab Epiſcopo conceſſam; & ex conceſſione Epiſcopi talem conſuetudinem in Eccleſia invaluiſſe; & ita denique fuiſſe Archidiaconatus dignitatem conſtitutam. nam ut in beneficiis ſæcularibus, quæ vulgo feuda dicuntur, vaſſallus nil habet quod non acceperit a domino ; ſic & in eccleſiaſticis iſtis, quæ multa cum iis habent communia.

Et ita Archidiaconus Epiſcopo tanquam domino fidem hommagii præſtat, in *cap. Gravem, de exceſſ. Prælat.* & in *epiſtola Fulberti* 34. de Liſiardo Archidiacono Pariſienſi. Eodemque ſenſu Decanus, & Cantor, dicuntur ab Ivone Carnotenſi in *epiſtola* 182. homines Epiſcopi *per manum & ſacramentum*.

AD TIT. XXIV. *De officio Archipresbyteri*

SUMMARIUM.

ALIQUANDO Archipresbyter eſt Vicarius Epiſcopi. *Vetus fragmentum de converſione Bojorum, & Carentanorum. Adalbinus Archipresbyterum ſibi conſtituit, commendans illi claves Eccleſiæ, curamque poſt illum totius populi gerendam.* Sic Archipresbytero aliquando fuiſſe mandatam adminiſtrationem rerum eccleſiaſticarum ſupra docui, ex *Novell.* 123. & regulariter Epiſcopus partem ſollicitudinis vel Archidiacono, vel Archipresbytero committebat, *can. 25. Conc. Bracarenſis.* & *can. 17. Conc. Carthaginenſis*, Epiſcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per ſe ipſum, ſed per Archipresbyterum, vel Archidiaconum agere debet. Et in Concilio Rothomagenſi, *can.* 2. apud Ivonem Carnotenſem, *parte 5. Decreti, cap.* 196. cum Epiſcopus ſuam diœceſim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet. quam varietatem recte obſervat Synodus Auguſtana *can. 7. Quos Græci*, inquit, *Chorepiſcopos, id eſt, certarum regiuncularum ſpeculatores; alii Archidiaconos, alii Archipresbyteros vocant.*

In locis igitur in quibus Archidiaconus eſt Vicarius Epiſcopi, verum eſt quod ait *cap. 1. hoc tit.* Archipresbyterum ſubeſſe Archidiacono: & videtur id eſſe ex conſuetudine Eccleſiæ Romanæ: falſa enim eſt inſcriptio hujus *cap. ex Concil. Toletano*; & omnino verum eſt hoc *caput*, ut & *cap. 1. de officio Primicerii*, & *cap. 1. de off. Sacriſtæ*, & *cap. 1. de officio Cuſtodis*, ſumptum eſſe ex libro Romani Ordinis, ut & *cap. 1. ſupra, de off. Archidiaconi*.

Sunt autem duo genera Archipresbyterorum, quod & vulgo interpretes admittunt, ſed explicant male: eſt enim ſeparanda civitas, vel urbs in qua eſt Sedes epiſcopalis, ab ipſa diœceſi quæ ſubeſt civitati; & populus urbanus diſtinguendus a plebe agrorum, & vicorum, *cap. Rodulphus, ſupra, de Reſcriptis*, *cap. Cum Clerici* 19. *de verb. ſignificat.* ut Syneſius in *epiſtola* 11, ad Presbyteros Cirenenſes *χωμητικὰς ἐκκλησίας*, vicanas Eccleſias, ſeparat ab urbanis.

Con-

Conſtituitur igitur Archipreſbyter, vel in urbe, vel in vicis. De Archipreſbytero urbis tractatur in *cap. 1. 2. & 3, hoc tit.* Quartum vulgo notant pertinere ad Archipreſbyterum ruralem. Archipreſbyter de urbe, ut loquitur *cap. 5.* debet ſuper omnes Preſbyteros in ordine poſitos curam agere; ſic legendum in *cap. 1.* ut apud Valafridum Strabonem de *rebus eccleſ. cap. ult.*

Sunt & Archipreſbyteri qui in Epiſcopiis Canonicorum curam gerunt; &, ut eſt in *cap. 2.* debent providere miniſterium Sacerdotum Cardinalium; quos recte gloſſa ait eſſe principales parochiarum Sacerdotes, qui in urbe Roma, ad quam proprie pertinet *dictum cap.* titulos cardinales, & municipales regunt. Hi omnes certis diebus, ordine certo miniſtrare debent Epiſcopo in principali Eccleſia, ut ex veteri *Ordine Romano* obſervatum eſt. Et generaliter Archipreſbyter abſente Epiſcopo ea omnia gerere debet, quæ ad ſacerdotalem Ordinem pertinent; his tamen exceptis quæ ſolus Epiſcopus exequi poteſt, de quibus in *can. Quamvis, diſt. 68.* Quædam tamen ex eis, in quibuſdam Eccleſiis, abſente Epiſcopo Archipreſbyteri ſibi vindicabant; auctor *quæſtionum ex utroque Teſtamento*, quod opus inter opera D. Auguſtini: nam in Alexandria, & per totam Ægyptum, ſi deſit Epiſcopus, conſecrat Preſbyter; quod & in Eccleſia Conſtantinopolitana obtinuiſſe videtur, *cap. 4. ſupra, de conſuetud.*

Quod autem ait *dictum cap. 2.* de pœnitente infirmo, conſulto Epiſcopo reconciliando, accipiendum omnino eſt de publico pœnitente, ex d. *can. Quamvis.* ſed ſatis probare non poſſum ſcripturam veteris libri manu exarati, qui penes me eſt, & continet quatuor Collectiones antiquas, ubi recte deeſt τὸ *infirmum*, quod inepte repetitum fuit ex præcedentibus verbis integræ Decretalis, *infirmum oleo perungere*: ſi enim publicus pœnitens infirmus ſit abſente Epiſcopo, ultima neceſſitas pœnitentis, reconciliationem permittit cuilibet Preſbytero, *can. ult. 26. q. 6.* Poteſt igitur Archipreſbyter pœnitentem conſulto Epiſcopo reconciliare: infirmum etiam inconſulto Epiſcopo.

Verba quæ ſequuntur in d. *cap. 2.* gloſſa non intellexit; *Pœnitentiam cunctis aliis Sacerdotibus injungere*; vel, ut habet integra Decretalis, *Cunctis aliis Sacerdotibus, & quæ ad purgationem animarum pertinent injungere*; (ſic legendum ex M.S.) & intelligendum de pœnitentia privata, quæ fit confeſſione, & confirmatione corporis & ſanguinis Domini noſtri Jesu Christi, ut loquitur *cap. 3.* hanc enim debet cæteris Sacerdotibus injungere, id eſt, curare debet ut cæteri Sacerdotes audiant confeſſiones; & cætera adhibeant, quæ pertinent ad purgationem animarum.

Archipreſbyter vero ruralis certæ plebis ſollicitudinem gerit, & vulgo Plebanus dicitur, *cap. 3. de officio Jud. ordinarii.* De hoc Archipreſbytero vulgo accipiendum eſſe cenſent *cap. ult. hoc tit.* quod ſumptum eſt ex Synodo Ravennæ celebrata ſub Joanne IX. male enim vulgo præfert nomen Leonis Papæ 3. male quoque confundit Raymundus lemma, ſive titulum capitis, cum verbis ipſius capitis; ſic enim titulus conceptus fuit: *Ut ſingulæ plebes Archipreſbyteros habeant.* Et ſequuntur verba capitis ſic reſtituenda: *Propter aſſiduam populi Dei curam, ſingulis plebibus præeſſe volumus eos Archipreſbyteros, qui non ſolum &c.* hi ſunt qui Plebani dicuntur, quos Valafridus Strabo in *collatione dignitatum eccleſiaſticarum cum ſecularibus, cap. ult.* conferre videtur cum Centenariis, vel Vicariis, qui a Comite per pagos conſtituti ſunt. *Centenarii*, inquit, *vel Vicarii, qui per pagos conſtituti ſunt, Preſbyteris plebium, qui baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus*

Presbyteris præſunt, conferri queunt: Decuriones, vel Decani, ſi ſub ipſis Vicariis quædam minora exerceant, minoribus Presbyteris titulorum comparari poſſunt. Hoc enim eſt quod ait *cap. ult.* eos curam gerere Presbyterorum qui per minores titulos habitant.

Ab his tamen plebanis Archipresbyteris, diligenter ſeparandi ſunt Archipresbyteri, ſive Decani rurales, qui ad agendas vices Epiſcoporum, ſeu Archidiaconorum, & terminandas cauſas eccleſiaſticas ad tempus conſtituuntur: hi enim juriſdictionem habent, & cognitionem, ſive notionem cauſarum, *cap.* 1. & 2. *Ne Prælati vices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu conced.* & quod ait *cap. Ex literis, de conſang. & affinitate*, Archipresbyterum cognoviſſe de cauſa matrimoniali; vel eſt accipiendum de Archipresbytero juriſdictionis exercendæ cauſa ad tempus conſtituto; vel de Archipresbytero qui poteſtatem eamdem exercet cum Archidiacono; &, ut de Decanis ruralibus ait *cap. Ad hæc*, §. *ult. de offic. Archidiaconi*, inſtituendus eſt ex conſenſu, & electione Archidiaconi; ut docet elegans *epiſtola Arnulphi Lexovienſis Epiſcopi, ad Alexandrum Papam III. Cæterum*, inquit, *ſi eo invito in Archidiaconatu ejus Archipresbyter fuerit inſtitutus, plurimum utilitati ejus, & honori conſtabit eſſe ſubſtractum, cum ei in Archidiaconatu ſuo alius quodammodo Archidiaconus adgnaſcatur.*

Quæ omnia valde notanda ſunt, ut intelligamus, verum quidem eſſe quod ad *cap. ult.* Panormitanus notat, omnem plebanum, qui plebem nempe, & minores Presbyteros regit, eſſe Archipresbyterum; ſed non ideo ſequi omnem plebanum, vel Archipresbyterum habere juriſdictionem, id eſt, notionem cauſarum.

Et, quod pauci animadvertunt, vel Archipresbyter præeſt ipſis Cardinalibus Presbyteris, qui in majoribus, & principalibus titulis inſtituti ſunt; & Archipresbyter tantum dicitur ratione minorum Presbyterorum; & eſt veluti primas Archipresbyterorum, ut Archiepiſcopus primas Metropolitanorum, quos & Archiepiſcopos dictos fuiſſe conſtat. Vel eſt ſimpliciter plebanus Archipresbyter, qui præeſt plebi, & Presbyteris qui per minores titulos habitant; ut hæc ſit ſecunda diviſio Archipresbyterorum, tam urbanorum, quam ruralium: nam & dictum *cap. ult.* nihil vetat accipere de Archipresbyteris urbanis, ſi ut Roma urbium domina, civitas epiſcopalis ſit forte diſtributa in plures titulos principales. Nam & in veteri *Reſcripto Eugenii III.* quod dedit ex Vaticano illuſtriſſimus Cardinalius Baronius in ſuis *Annalib. Eccleſiaſticis*, Presbyteri Cardinales, Archipresbyteri dicuntur. *Quidam*, inquit, *Capellani Cardinalibus, atque Archipresbyteris ſuis obedientiam, & reverentiam exhibere, & promittere detrectant.* Eſt autem lemma Reſcripti ſic conceptum: *Ut Capellani reverentiam promittant Rectoribus titulorum.* Et de eadem re Alexander III. apud eumdem Baronium: *Capellæ, quæ juribus propriis titulorum a ſanctis Patribus aſcribuntur, omni ratione ſuo ſunt ſubjugandæ capiti; adeo ut quiſque Cardinalis haud ſecus aliquid in his, quæ ſuo ſunt ſubditæ titulo, diſponat, ac judicet, quam Epiſcopi in ſuo Epiſcopio facere cognoſcuntur.* quod mirifice congruit iis quæ de Archipresbytero ait d. *cap. ult.* ut ſicut Epiſcopus præeſt matrici Eccleſiæ, ſic & Archipresbyteri præſint plebibus.

Hoc tamen conſtat ſic intelligendum eſſe, ut omnia ex decreto & juſſu Epiſcopi ordinare debeant: &, ſi verum amamus, videtur Joannes IX. recentaſſe veterem Conſtitutionem Dionyſii Papæ, quæ extat in *epiſtola ad Severum Epiſcopum, decreto Ivonis, parte* 3. *cap.* 47. diœceſim ab Epiſcopo in varias plebes, &

paro-

Digitized by Google

parochias eſſe dividendam. *Nihil*, inquit, *tuæ caritati melius nobis videtur intimare, quam ut ſequaris id quod nos in Romana Eccleſia nuper egiſſe cognoſcitur; Eccleſias ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus.*

Nec prætermittam, de reconciliatione pœnitentis videndum eſſe *cap.69. lib.1. Capitular. Caroli magni*, & quod ait *cap.* 2. de pœnitentia ab Archipresbytero cunctis Sacerdotibus injungenda; omninò accipiendum eſſe de pœnitentia, quam Archipresbyter ipſis Sacerdotibus ex propriis delictis indicere poteſt. Sic *lib. 1. Capitular. cap. 2.* Presbyter dicitur omnibus peccata confitentibus pœnitentiam indicere.

Ad Tit. XXV. *De officio Primicerii.*

SUMMARIUM.

Primicerius eſt primas officii, id eſt, ſcholæ, vel ordinis; qui primum locum in ordine tenet: ni fallor, a prima cera, cui nempe primus inſcriptus eſt, ut primas tabulas dici a prima cera, Hygenus ait, in *lib. De limitibus agrorum*. Singulorum autem eccleſiaſticorum graduum, vel ordinum fuiſſe Primicerios, vel primates, docet *Nov. Juſtin.* 123. illo loco: *Cura illorum qui in ſingulis gradibus primates ſunt.*

Sed cum conſtet in Eccleſia Romana, ad quam proprie pertinet *hoc capitulum*, multos fuiſſe Primicerios; merito dubitari poteſt, de quo Primicerio hic locus intelligendus ſit. Habuit Eccleſia Romana Primicerium Scholæ Cantorum, Primicerium Actorum, itemque Primicerium, & Secundicerium; quos inter ſeptem Romanæ Eccleſiæ officiales primos & nobiliſſimos fuiſſe, docet vir doctus Onufrius in *interpretatione vocum eccleſiaſticarum*.

Et quia in hoc *cap. unico* dicitur Primicerius præeſſe Diaconis, & omnibus fere muneribus fungi, quæ *cap. Officium, ſupra, de off. Archidiaconi*, tribuit Archidiacono; tentari poteſt *hoc caput* eſſe accipiendum de Primicerio illo, qui primus dicitur inter ſeptem officiales Eccleſiæ Romanæ; ut hæc cura ei delegata videatur in eadem Eccleſia, Archidiacono, ut ſupra docuimus, ſummam rerum obtinente, & gravioribus occupationibus diſtricto. Primicerium enim cæterarum Eccleſiarum præeſſe tantum conſtat minoribus ordinibus, *can. Perlectis*, §. *Ad Primicerium*, 25. *diſt.*

Sed varia fuit, fateor, harum dignitatum conſtitutio; nec rejiciendum eſſe cenſeo quod vulgo admittunt omnes, Primicerium hoc loco eſſe eum qui alias dicitur Præcentor, & jungitur Decano, Archipresbytero, & Archidiacono, in *cap. Ad aures, de Reſcriptis*, illo loco: *Decani, Archidiaconi, Præcentores, vel alii dignitatibus eccleſiaſticis præditi*. Et ita in *can.* 10. *Concil. Emeritenſis*, ſinguli Epiſcopi Archipresbyterum, Archidiaconum & Primicerium habere debent.

Recte igitur in hoc libro poſt titulos de officio Archidiaconi & Archipresbyteri,

teri, datur titulus de officio Primicerii, quem *hoc capit.* præeſſe ait in docendo Diaconis, & cæteris Clericis. Sidonius Apoll. in Epitaphio Claudiani *ep.* 11. *lib.* 4.

Pſalmorum hic modulator, & Phonaſcus,
Ante altaria, fratre gratulante,
Inſtructas docuit ſonare claſſes.

videtur enim Claudianus in Eccleſia Viennenſi fuiſſe Primicerius Scholæ Cantorum.

Hoc autem fuiſſe ex veteri Romanæ Eccleſiæ conſuetudine, ut in Diaconatus ordine conſtituti modulationi vocis inſervirent, nominatim ait beatus Gregorius, *can. In ſancta, diſtinct.* 92. Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus in *libello de veteri ritu canendi Pſalmos in Eccleſia.* ubi de eodem Gregorio: *Vir Apoſtolicus reprehendit conſuetudinem, qua Diaconibus canendi officium injungebatur; nec in iis blandam vocem, ſed congruam vitam dicit eſſe requirendam.* Inde forſitan factum eſt, ut cum cæteris Clericis Diaconi in Romana Eccleſia eſſent ſub cura & diſpoſitione Primicerii Scholæ Cantorum. Et Iſidorus in d. *can. Perlectis*, Primicerium ait matriculas diſponere: (ſic legendum ex veteribus libris) variæ enim fuerunt matriculæ in Eccleſia, matricula Presbyterorum, matricula Diaconorum, matricula Subdiaconorum, & cæterorum Clericorum, matricula juniorum.

Fuit & matricula pauperum, de qua Gregorius Turonenſ. *Miraculorum lib.* 2. *cap.* 37. *Celebratiſque vigiliis, mane pauperibus, qui ad matriculam illam erant, cibum potumque protulit:* lib. 1. *Miraculorum ſancti Martini, cap.* 31. *Cum ad matriculam illam*, (ſic legendum) *quam ſanctus Ivo beneficio devotorum eleemoſynis paſcit.* Et paulo poſt: *Rogo ut eum accipientes redditis matriculæ.* & *lib.* 2. *cap.* 22. *Cum matriculam quæ ibidem congregata eſt, paſceret.* Adrebaldus Floriacenſis Monachus *lib.* 1. *de Mirac. ſancti Benedicti, cap.* 2. *Cuncta quæ juri ſubjacebant Eccleſiæ Aurelianenſis, matricula excepta, in propriam molitur redigere poteſtatem.* Ex quibus intelligimus, recte veteres gloſſas Iſidori adnotaſſe, matricularium eſſe pauperem, inſcriptum nempe in matricula Eccleſiæ. De his pauperibus, id eſt, matriculariis Eccleſiæ, intelligendus idem Gregorius *lib.* 5. *Hiſtor. Franc. cap.* 26. illo loco: *Poſt hæc Chilpericus Rex de pauperibus & junioribus Eccleſiæ, vel Baſilicæ, bannos juſſit exigi, pro eo quod in exercitu non ambulaſſent.* non enim erat conſuetudo, ut hi ullam exſolverent publicam functionem; quia quamvis proprie non eſſent Eccleſiaſtici, tamen erant ex Eccleſiaſticis, ut loquitur *L.* 20. *Eccleſiaſtici, Cod. Theod. de Epiſcopis & Clericis.*

Sed verius eſſe exiſtimo, tractari hoc loco non de Primicerio Scholæ Cantorum; ſed de Primicerio, de quo ſupra, quem conſtat fuiſſe Diaconum Cardinalem. Sententiam hanc noſtram confirmat Luitprandus Ticinenſis *lib.* 6. *Hiſt. cap.* 6. qui in celeberrimo Romano illo Conventu, cui Imperator Otho interfuit, inter præcipuos Eccleſiæ proceres ſediſſe narrat Stephanum Cardinalem Archipresbyterum, Benedictum Cardinalem Archidiaconum, Bonofilum Cardinalem Diaconum Primicerium, & Gregorium Secundicerium. Sane qui proxime, apud *Luitprandum*, jungitur Archidiacono & Archipresbytero, videtur eſſe hic noſter quem tam anxie quærimus: cujus conjecturæ validiſſimum argumentum hoc ſit, quod ſine ulla adjectione dicitur Primicerius; nam Primicerium Scholæ Cantorum, & Primicerium Defenſorum, vix ſimpliciter dixerit Primicerium.

Hunc inſtitutum fuiſſe a Gregorio magno cum reliquis Romanæ Eccleſiæ offi-

Digitized by Google

officiis, auctor eſt Onufrius in *Annotationibus ad vitam ejuſdem Gregorii*, quam vide apud Platinam. Benno Cardinalis *adverſus Gregorium VII.* vulgo Papam Hildebrandum: *Ipſe Archidiaconus, & ipſe Primicerius.* Auctor libelli *de exilio Martini Papæ: In abſentia Pontificis Archidiaconus & Archipresbyter, & Primicerius, locum repræſentant Pontificis.* In veteri inſtrumento anni 969. *Primus Primicerius, Archidiaconus ſancti Stephani Sedis Tholoſæ.*

Fuit igitur hic Primicerius Diaconus, qui præerat cæteris Diaconis omnibus; & cætera præſtabat quæ in *hoc tit.* explicantur, longe diverſa ab his quæ tribuit Iſidorus Primicerio in d. *can. Perlectis*, §. *Ad Primicerium.*

Ad Tit. XXVI. *De officio Sacriſtæ.*

SUMMARIUM.

Sacrista Græcis eſt, *σκευοφύλαξ*, *ὁ τῶν τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας*, in *libello Curopalatæ, de off. Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ* in *L.21.Cod. De ſacroſ. Eccleſ.* ſacrorum vaſorum cuſtos, id eſt, utenſilium Eccleſiæ, ut in *cap. 1. infra, tit. proxim.* & totius theſauri eccleſiaſtici: unde & Theſaurarius, in *can. Perlectis*, §. *Ad Theſaurarium*, 25. *diſt. Matth. Paris* in *Wuillelmo II. Ob ſolertiam eccleſiaſtici officii Theſaurarius aſſignatur; deinde nactus occaſionem Deo ſerviendi, ex cuſtodia Eccleſiæ ſibi commiſſa totum ſe contemplativæ dedit vitæ.* Quæ verba innuere videntur, Theſaurario, vel Sacriſtæ cuſtodiam Eccleſiæ eſſe commiſſam.

Unde merito quæri ſolet, in quo differat Cuſtos a Sacriſta; quia in *tit. ſequenti, cap.* 1. ea fere omnia quæ in *hoc tit.* pertinere notantur ad Sacriſtam, tribuuntur cuſtodi. Quidam exiſtimant Cuſtodem eſſe adjutorem, &, ut loquuntur, miniſtrum Sacriſtæ; quidam vero Sacriſtam in quibuſdam Eccleſiis vocari Cuſtodem: & ideo in *cap. 2. tit. ſeq.* enumerantur tantum hi tres præcipui Eccleſiæ officiales, Archidiaconus, Archipresbyter, & Cuſtos; in quibus, veluti in tribus Eccleſiæ columnis, conſiſtere dicitur Eccleſia. Fruſtra igitur dantur diverſi tituli de officio Sacriſtæ, & de officio Cuſtodis.

Sed animadverto Sacriſtam ſic poſſe ſeparari a Cuſtode, quod ſit cuſtos ſacrarii, vel ſacriſtiæ, ut loquuntur, id eſt, certi loci, certæ partis Eccleſiæ, in qua utenſilia Eccleſiæ conſervantur, *σκευοφυλάκιον* Codino in *lib. de origin. Conſtantinop.* Cuſtos vero eſt *νεώκορος*, vel æditus, id eſt, cuſtos, non ſacrarii, vel partis Eccleſiæ, ſed Eccleſiæ univerſæ, a qua diſcedere non poteſt: & hoc eſt quod ait *cap.1. de off. Cuſtodis*, Cuſtodem utenſilia cuncta Eccleſiæ indeſinenter cuſtodire; qui & ideo dictus Manſionarius, vel Paramonarius, quia perpetuo in Eccleſia manet, ut colligere licet ex *cap.24.* & 25. *lib. 3. Dialogor. ſancti Gregorii*, ubi de Theodoro & Abundio Manſionariis, quos nominatim ait fuiſſe cuſtodes Eccleſiæ, & habuiſſe curam luminum. Ut merito Manſionario jungatur Oſtiarius, apud auctorem *veteris Chronici*, in *ſubſcriptione pactionis Ludovici Imperator.* de qua in *can. Ego Ludovicus, diſt. 63.* ait enim hanc pactionem fuiſſe ſubſcriptam a decem Epiſcopis, duodecim Abbatibus, Comitibus quindecim, Bibliothecario, Manſiona-

Digitized by Google

ſionario, & Oſtiario uno; quorum tamen officia confundere videntur *gloſſæ Iſidori*, in quibus *Manſionarius*, *Oſtiarius*.

Habet igitur Cuſtos per conſequentias utenſilium Eccleſiæ, cuſtodiam cæterorum quæ pertinent ad ornatum: quæ tamen omnia principaliter ſunt ſub cura & adminiſtratione Sacriſtæ, quia & ipſe univerſam Eccleſiam cuſtodit. Beatus Gregorius in d. *cap.* 24. ubi de Theodoro Manſionario, vel Cuſtode: *Quadam nocte dum citius ad melioranda juxta januam lumina ſurrexiſſet ex more, ligneis gradibus poſitis ſub lampade ſtabat, & lampadis reſovebat lumen.*

Ad Tit. XXVII. *De Officio Cuſtodis.*

SUMMARIUM.

Observatione dignum eſt in *cap.* 2. *hoc tit.* diviſionem oblationum, eleemoſynarum, & decimarum inter Clericos, abſente Epiſcopo pertinere ad Cuſtodem, cum conſenſu tamen Archidiaconi. Oblationes vocat προσφορὰς, vel χαριστορίας, de quibus ſunt loci notiſſimi veterum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum; & conſtat ſolemnes fuiſſe Chriſtianorum præſtationes, quas ad altare offerebant: ut hac nota potiſſimum diſtinguantur ab eleemoſynis, quarum nomine cenſebantur omnes donationes collatæ in Eccleſiam, tam mobilium, quam immobilium. Matth. Paris in *Henrico II. Si calumnia emerſerit inter Clericum & laicum, vel e converſo, de illo tenemento quod Clericus velit ad eleemoſynam trahere, vel laicus ad laicum feudum: per recognitionem duorum legalium hominum terminabitur, utrum tenementum ſit pertinens ad eleemoſynam, vel ad laicum feudum, coram Juſtitiario Angliæ.*

Sed mirum videri poteſt, quod ait, Cuſtodem abſente Epiſcopo oblationes & eleemoſynas inter fratres dividere; hoc enim videtur proprie munus Archidiaconi: quod tandem Epiſcopi revocaſſe videntur, cum occaſione hujus largitionis Archidiaconi perniciose peccarent, captantes ſuffragium & favorem Clericorum in necem Epiſcoporum, ut de Novatiano Archidiacono Cornelii Papæ, legimus in Euſebio *cap.* 43. *lib.* 6. Et ita ſunt accipiendi Canones quibus gloſſa notat conſtitutum fuiſſe, ad Epiſcopum pertinere diviſionem oblationum.

Digitized by Google

Ad Tit. XXVIII. *De officio Vicarii*.

SUMMARIUM.

Vicarius eſt is qui vicem alicujus gerit, in *gloſſis veter.* & in *nov.* 8. *Juſtiniani*, *ὑποστάτης*, & in *veteribus gloſſis verborum Juris*, *βικάριος ἐκ πλευρῶν*; eadem forma, qua Judex, vel Legatus a Latere.

Tractatur autem in *hoc tit.* de Vicario a plebano, vel rectore, auctoritate Epiſcopi in Eccleſia conſtituto, cum aſſignatione certæ penſionis, ut in *cap.* 3. *hoc tit.* qui in *cap.* 6. *de exceſſibus Prælatorum*, fide & ſacramento perſonæ, id eſt, plebano, ſive rectori, dicitur obligatus. Et hoc eſt quod ait *cap.* 2. *hoc tit.* Vicarios perſonis & Eccleſiis deſervire, quod notandum: ſunt enim adeo addicti Eccleſiis, in quibus inſtituti ſunt, ut ſine cauſæ cognitione, & auctoritate Epiſcopi removeri non poſſint, d. *cap.* 3. & ea fere quæ de principalibus perſonis conſtituta ſunt, in Vicariis locum habent.

Nullum poſſe plures vicarias obtinere, *cap.* 2. *hoc tit.* vicariæ perpetuæ injunctum eſſe ſacerdotii, vel presbyteratus ordinem, *cap. ult. hoc tit.* Et parum diſtare videntur a rectoribus, quorum jura aliquando ſibi vindicabant, ut conſtat ex d. *cap.* 6. *de exceſſ. Prælatorum*.

Unde tandem ſublati videntur, *cap. Extirpandæ*, §. *Quia vero*, *de prabend.* niſi Eccleſiæ unitæ ſint Monaſteriis, vel dignitatibus, & capitulis, ſive collegiis.

Ante Concilium Lateranenſe, celebratum ſub Alexandro III. ex quo ſumptum eſt d. *cap. Extirpandæ*, paſſim admiſſa fuit horum Vicariorum inſtitutio, ut conſtat ex *cap.* 1. 2. 3. & 4. *hoc tit.* quæ omnia ſunt Alexandri III. & ſuaves ſunt, qui *cap.* 4. referunt ad conſtitutionem Innocentii III. quaſi Prælatis in d. *cap.* prohibita ſit Vicariorum inſtitutio, quæ magiſtratibus prohibetur in *nov.* 8. *Juſtiniani*.

Sed quis non videt d. *cap.* 4. ex jure, quod tunc obtinebat, eſſe accipiendum de Vicario ipſo, a Prælato inſtituto, qui non poteſt ſibi ſuſtituere Vicarium; ut Judex datus ab ordinario Judice, non poteſt Judicem dare, *L. A Judice Cod. De Judiciis*.

Cap. pen. eſt de Vicario Romani Pontificis ex quo notandum, receſſum fuiſſe a veteri illo Jure, de quo in *cap.* 1. & *cap.* 7. *ſupra*, *de officio Archidiaconi*; ubi ex Ordine Romano traditum eſt, Archidiaconum eſſe Vicarium Epiſcopi. Cum enim multa ſibi arrogarent Archidiaconi contra auctoritatem Epiſcoporum, cœperunt Epiſcopi ſenſim revocare ſummam illam poteſtatem veteribus Archidiaconis delegatam, & conſtituere Vicarios, & Officiales, de quibus tractatur *hoc tit. in* vt.

Conſtituitur igitur Archipresbyter, vel in urbe, vel in vicis. De Archipresbytero urbis tractatur in *cap.* 1. 2. & 3. *hoc tit.* Quartum vulgo notant pertinere ad Archipresbyterum ruralem. Archipresbyter de urbe, ut loquitur *cap.* 5. debet ſuper omnes Presbyteros in ordine poſitos curam agere; ſic legendum in *cap.* 1. ut apud Valafridum Strabonem de *rebus eccleſ. cap. ult.*

Sunt & Archipresbyteri qui in Epiſcopiis Canonicorum curam gerunt; &, ut eſt in *cap.* 2. debent providere miniſterium Sacerdotum Cardinalium; quos recte gloſſa ait eſſe principales parochiarum Sacerdotes, qui in urbe Roma, ad quam proprie pertinet *dictum cap.* titulos cardinales, & municipales regunt. Hi omnes certis diebus, ordine certo miniſtrare debent Epiſcopo in principali Eccleſia, ut ex veteri *Ordine Romano* obſervatum eſt. Et generaliter Archipresbyter abſente Epiſcopo ea omnia gerere debet, quæ ad ſacerdotalem Ordinem pertinent; his tamen exceptis quæ ſolus Epiſcopus exequi poteſt, de quibus in *can. Quamvis, diſt.* 68. Quædam tamen ex eis, in quibusdam Eccleſiis, abſente Epiſcopo Archipresbyteri ſibi vindicabant; auctor *quæſtionum ex utroque Teſtamento*, quod opus inter opera D. Auguſtini: nam in Alexandria, & per totam Ægyptum, ſi deſit Epiſcopus, conſecrat Presbyter; quod & in Eccleſia Conſtantinopolitana obtinuiſſe videtur, *cap.* 4. *ſupra, de conſuetud.*

Quod autem ait *dictum cap.* 2. de pœnitente infirmo, conſulto Epiſcopo reconciliando, accipiendum omnino eſt de publico pœnitente, ex d. *can. Quamvis.* ſed ſatis probare non poſſum ſcripturam veteris libri manu exarati, qui penes me eſt, & continet quatuor Collectiones antiquas, ubi recte deeſt τὸ *infirmum*, quod inepte repetitum fuit ex præcedentibus verbis integræ Decretalis, *infirmum oleo perungere*: ſi enim publicus pœnitens infirmus ſit abſente Epiſcopo, ultima neceſſitas pœnitentis, reconciliationem permittit cuilibet Presbytero, *can. ult.* 26. *q.* 6. Poteſt igitur Archipresbyter pœnitentem conſulto Epiſcopo reconciliare: infirmum etiam inconſulto Epiſcopo.

Verba quæ ſequuntur in d. *cap.* 2. gloſſa non intellexit; *Pœnitentiam cunctis aliis Sacerdotibus injungere*; vel, ut habet integra Decretalis, *Cunctis aliis Sacerdotibus, & quæ ad purgationem animarum pertinent injungere*; (ſic legendum ex M.S.) & intelligendum de pœnitentia privata, quæ fit confeſſione, & confirmatione corporis & ſanguinis Domini noſtri JESU CHRISTI, ut loquitur *cap.* 3. hanc enim debet cæteris Sacerdotibus injungere, id eſt, curare debet ut cæteri Sacerdotes audiant confeſſiones; & cætera adhibeant, quæ pertinent ad purgationem animarum.

Archipresbyter vero ruralis certæ plebis ſollicitudinem gerit, & vulgo Plebanus dicitur, *cap.* 3. *de officio Jud. ordinarii.* De hoc Archipresbytero vulgo accipiendum eſſe cenſent *cap. ult. hoc tit.* quod ſumptum eſt ex Synodo Ravennæ celebrata ſub Joanne IX. male enim vulgo præfert nomen Leonis Papæ 3. male quoque confundit Raymundus lemma, ſive titulum capitis, cum verbis ipſius capitis; ſic enim titulus conceptus fuit: *Ut ſingulæ plebes Archipresbyteros habeant.* Et ſequuntur verba capitis ſic reſtituenda: *Propter aſſiduam populi Dei curam, ſingulis plebibus præeſſe volumus eos Archipresbyteros, qui non ſolum* &c. hi ſunt qui Plebani dicuntur, quos Valafridus Strabo in *collatione dignitatum eccleſiaſticarum cum ſæcularibus*, *cap. ult.* conferre videtur cum Centenariis, vel Vicariis, qui a Comite per pagos conſtituti ſunt. *Centenarii*, inquit, *vel Vicarii, qui per pagos conſtituti ſunt, Presbyteris plebium, qui baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus*

Presbyteliis præſunt, conſerri queunt: Decuriones, vel Decani, ſi ſub ipſis Vicariis quædam minora exerceant, minoribus Presbyteris titulorum comparari poſſunt. Hoc enim eſt quod ait *cap. ult.* eos curam gerere Presbyterorum qui per minores titulos habitant.

Ab his tamen plebanis Archipresbyteris, diligenter ſeparandi ſunt Archipresbyteri, ſive Decani rurales, qui ad agendas vices Epiſcoporum, ſeu Archidiaconorum, & terminandas cauſas eccleſiaſticas ad tempus conſtituuntur: hi enim juriſdictionem habent, & cognitionem, ſive notionem cauſarum, *cap.* 1. & 2. *Ne Prælati vices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu conced:* & quod ait *cap. Ex literis, de conſang. & affinitate,* Archipresbyterum cognoviſſe de cauſa matrimoniali; vel eſt accipiendum de Archipresbytero juriſdictionis exercendæ cauſa ad tempus conſtituto; vel de Archipresbytero qui poteſtatem eamdem exercet cum Archidiacono; &, ut de Decanis ruralibus ait *cap. Ad hæc,* §. *ult. de offic. Archidiaconi,* inſtituendus eſt ex conſenſu, & electione Archidiaconi; ut docet elegans *epiſtola Arnulphi Lexovienſis Epiſcopi, ad Alexandrum Papam III. Cæterum,* inquit, *ſi eo invito in Archidiaconatu ejus Archipresbyter fuerit inſtitutus, plurimum utilitati ejus, & honori conſtabit eſſe ſubſtractum, cum ei in Archidiaconatu ſuo alius quodammodo Archidiaconus adgnaſcatur.*

Quæ omnia valde notanda ſunt, ut intelligamus, verum quidem eſſe quod ad *cap. ult.* Panormitanus notat, omnem plebanum, qui plebem nempe, & minores Presbyteros regit, eſſe Archipresbyterum; ſed non ideo ſequi omnem plebanum, vel Archipresbyterum habere juriſdictionem, id eſt, notionem cauſarum.

Et, quod pauci animadvertunt, vel Archipresbyter præeſt ipſis Cardinalibus Presbyteris, qui in majoribus, & principalibus titulis inſtituti ſunt; & Archipresbyter tantum dicitur ratione minorum Presbyterorum; & eſt veluti primas Archipresbyterorum, ut Archiepiſcopus primas Metropolitanorum, quos & Archiepiſcopos dictos fuiſſe conſtat. Vel eſt ſimpliciter plebanus Archipresbyter, qui præeſt plebi, & Presbyteris qui per minores titulos habitant; ut hæc ſit ſecunda diviſio Archipresbyterorum, tam urbanorum, quam ruralium: nam & dictum *cap. ult.* nihil vetat accipere de Archipresbyteris urbanis, ſi ut Roma urbium domina, civitas epiſcopalis ſit forte diſtributa in plures titulos principales. Nam & in veteri *Reſcripto Eugenii III.* quod dedit ex Vaticano illuſtriſſimus Cardinalius Baronius in ſuis *Annalib. Eccleſiaſticis*, Presbyteri Cardinales, Archipresbyteri dicuntur. *Quidam,* inquit, *Capellani Cardinalibus, atque Archipresbyteris ſuis obedientiam, & reverentiam exhibere, & promittere detrectant.* Eſt autem lemma Reſcripti ſic conceptum: *Ut Capellani reverentiam promittant Rectoribus titulorum.* Et de eadem re Alexander III. apud eumdem Baronium: *Capellæ, quæ juribus propriis titulorum a ſanctis Patribus aſcribuntur, omni ratione ſuo ſunt ſubjugandæ capiti; adeo ut quiſque Cardinalis haud ſecus aliquid in his, quæ ſuo ſunt ſubdita titulo, diſponat, ac judicet, quam Epiſcopi in ſuo Epiſcopio facere cognoſcuntur.* quod mirifice congruit iis quæ de Archipresbytero ait d. *cap. ult.* ut ſicut Epiſcopus præeſt matrici Eccleſiæ, ſic & Archipresbyteri præſint plebibus.

Hoc tamen conſtat ſic intelligendum eſſe, ut omnia ex decreto & juſſu Epiſcopi ordinare debeant: &, ſi verum amamus, videtur Joannes IX. recentaſſe veterem Conſtitutionem Dionyſii Papæ, quæ extat in *epiſtola ad Severum Epiſcopum, decreto Ivonis, parte* 3. *cap.* 47. diœceſim ab Epiſcopo in varias plebes, &

paro-

parochias eſſe dividendam. *Nihil*, inquit, *tua caritati melius nobis videtur intimare, quam ut ſequaris id quod nos in Romana Eccleſia nuper egiſſe cognoſcitur; Eccleſias ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus.*

Nec prætermittam, de reconciliatione pœnitentis videndum eſſe *cap.69. lib.1. Capitular. Caroli magni*, & quod ait *cap. 2.* de pœnitentia ab Archipresbytero cunctis Sacerdotibus injungenda; omnino accipiendum eſſe de pœnitentia, quam Archipresbyter ipſis Sacerdotibus ex propriis delictis indicere poteſt. Sic *lib. 1. Capitular. cap. 2.* Presbyter dicitur omnibus peccata confitentibus pœnitentiam indicere.

AD TIT. XXV. *De officio Primicerii.*

SUMMARIUM.

PRIMICERIUS eſt primas officii, id eſt, ſcholæ, vel ordinis; qui primum locum in ordine tenet: ni fallor, a prima cera, cui nempe primus inſcriptus eſt, ut primas tabulas dici a prima cera, Hyginus ait, in *lib. De limitibus agrorum*. Singulorum autem eccleſiaſticorum graduum, vel ordinum fuiſſe Primicerios, vel primates, docet *Nov. Juſtin. 123.* illo loco: *Cura illorum qui in ſingulis gradibus primates ſunt.*

Sed cum conſtet in Eccleſia Romana, ad quam proprie pertinet *hoc capitulum*, multos fuiſſe Primicerios; merito dubitari poteſt, de quo Primicerio hic locus intelligendus ſit. Habuit Eccleſia Romana Primicerium Scholæ Cantorum, Primicerium Actorum, itemque Primicerium, & Secundicerium; quos inter ſeptem Romanæ Eccleſiæ officiales primos & nobiliſſimos fuiſſe, docet vir doctus Onufrius in *interpretatione vocum eccleſiaſticarum*.

Et quia in hoc *cap. unico* dicitur Primicerius præeſſe Diaconis, & omnibus fere muneribus fungi, quæ *cap. Officium, ſupra, de off. Archidiaconi*, tribuit Archidiacono; tentari poteſt *hoc caput* eſſe accipiendum de Primicerio illo, qui primus dicitur inter ſeptem officiales Eccleſiæ Romanæ; ut hæc cura ei delegata videatur in eadem Eccleſia, Archidiacono, ut ſupra docuimus, ſummam rerum obtinente, & gravioribus occupationibus diſtricto. Primicerium enim cæterarum Eccleſiarum præeſſe tantum conſtat minoribus ordinibus, *can. Perlectis*, §. *Ad Primicerium*, 25. *diſt.*

Sed varia fuit, fateor, harum dignitatum conſtitutio; nec rejiciendum eſſe cenſeo quod vulgo admittunt omnes, Primicerium hoc loco eſſe eum qui alias dicitur Præcentor, & jungitur Decano, Archipresbytero, & Archidiacono, in *cap. Ad aures, de Reſcriptis*, illo loco: *Decani, Archidiaconi, Præcentores, vel alii dignitatibus eccleſiaſticis præditi*. Et ita in *can. 10. Concil. Emeritenſis*, ſinguli Epiſcopi Archipresbyterum, Archidiaconum & Primicerium habere debent.

Recte igitur in hoc libro poſt titulos de officio Archidiaconi & Archipresbyteri,

Digitized by Google

officiis, auctor eſt Onnfrius in *Annotationibus ad vitam ejuſdem Gregorii*, quam vide apud Platinam. Benno Cardinalis *adverſus Gregorium VII.* vulgo Papam Hildebrandum: *Ipſe Archidiaconus, & ipſe Primicerius*. Auctor libelli *de exilio Martini Papæ: In abſentia Pontificis Archidiaconus & Archipresbyter, & Primicerius, locum repreſentant Pontificis*. In veteri inſtrumento anni 969. *Primus Primicerius, Archidiaconus ſancti Stephani Sedis Tholoſæ*.

Fuit igitur hic Primicerius Diaconus, qni præerat cæteris Diaconis omnibus; & cætera præſtabat qnæ in *hoc tit.* explicantur, longe diverſa ab his quæ tribuit Iſidorus Primicerio in d. *can. Perlectis*, §. *Ad Primicerium*.

AD TIT. XXVI. *De officio Sacriſtæ*.

SUMMARIUM.

SACRISTA Græcis eſt, σκευοφύλαξ, φυλάττων τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας, in *libello Curopalatæ, de off. Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ* in *L.21.Cod. De ſacroſ. Eccleſ.* ſacrorum vaſorum cuſtos, id eſt, uſenſilium Eccleſiæ, ut in *cap.* 1. *infra*, *tit. proxim.* & totius theſanri eccleſiaſtici: unde & Theſaurarius; in *can. Perlectis*, §. *Ad Theſaurarium*, 25. *diſt. Matth. Paris* in *Wuillelmo II. Ob ſolertiam eccleſiaſtici officii Theſaurarius aſſignatur; deinde nactus occaſionem Deo ſerviendi, ex cuſtodia Eccleſiæ ſibi commiſſa totum ſe contemplativæ dedit vitæ*. Quæ verba innuere videntur, Theſaurario, vel Sacriſtæ cuſtodiam Eccleſiæ eſſe commiſſam.

Unde merito quæri ſolet, in quo differat Cuſtos a Sacriſta; quia in *tit. ſequenti*, *cap.* 1. ea fere omnia quæ in *hoc tit.* pertinere notantur ad Sacriſtam, tribuuntur cuſtodi. Quidam exiſtimant Cuſtodem eſſe adjutorem, &, nt loquuntur, miniſtrum Sacriſtæ; quidam vero Sacriſtam in quibuſdam Eccleſiis vocari Cuſtodem: & ideo in *cap.* 2. *tit. ſeq.* enumerantur tantum hi tres præcipui Eccleſiæ officiales, Archidiaconus, Archipresbyter, & Cuſtos; in quibus, veluti in tribus Eccleſiæ columnis, conſiſtere dicitur Eccleſia. Fruſtra igitur dantur diverſi titnli de officio Sacriſtæ, & de officio Cuſtodis.

Sed animadverto Sacriſtam ſic poſſe ſeparari a Cuſtode, quod ſit cuſtos ſacrarii, vel ſacriſtiæ, ut loquuntur, id eſt, certi loci, certæ partis Eccleſiæ, in qua utenſilia Eccleſiæ conſervantur, σκευοφυλάκιον Codino in *lib. de origin. Conſtantinop.* Cuſtos vero eſt νεώκορος, vel ædituus, id eſt, cuſtos, non ſacrarii, vel partis Eccleſiæ, ſed Eccleſiæ univerſæ, a qua diſcedere non poteſt: & hoc eſt qnod ait *cap.* 1. *de off. Cuſtodis*, Cuſtodem utenſilia cuncta Eccleſiæ indeſinenter cuſtodire; qui & ideo dictus Manſionarius, vel Paramonarius, quia perpetuo in Eccleſia manet, ut colligere licet ex *cap.*24. & 25. *lib.* 3. *Dialogor. ſancti Gregorii*, ubi de Theodoro & Abundio Manſionariis, quos nominatim ait fuiſſe cuſtodes Eccleſiæ, & habuiſſe curam luminum. Ut merito Manſionario jungatur Oſtiarius, apud auctorem *veteris Chronici*, in *ſubſcriptione pactionis Ludovici Imperator.* de qua in *can. Ego Ludovicus*, *diſt.* 63. ait enim hanc pactionem fuiſſe ſubſcriptam a decem Epiſcopis, duodecim Abbatibus, Comitibus quindecim, Bibliothecario, Manſiona-

Digitized by Google

ſionario, & Oſtiario uno; quorum tamen officia confundere videntur *gloſſæ Iſidori*, in quibus *Manſionarius*, *Oſtiarius*.

Habet igitur Cuſtos per conſequentias utenſilium Eccleſiæ, cuſtodiam cæterorum quæ pertinent ad ornatum: quæ tamen omnia principaliter ſunt ſub cura & adminiſtratione Sacriſtæ, quia & ipſe univerſam Eccleſiam cuſtodit. Beatus Gregorius in d. *cap.* 24. ubi de Theodoro Manſionario, vel Cuſtode: *Quadam nocte dum citius ad melioranda juxta januam lumina ſurrexiſſet ex more, ligneis gradibus poſitis ſub lampade ſtabat, & lampadis reſovebat lumen.*

Ad Tit. XXVII. *De Officio Cuſtodis.*

SUMMARIUM.

Observatione dignum eſt in *cap.* 2. *hoc tit.* diviſionem oblationum, eleemoſynarum, & decimarum inter Clericos, abſente Epiſcopo pertinere ad Cuſtodem, cum conſenſu tamen Archidiaconi. Oblationes vocat προσφορὰς, vel καρποφορίας, de quibus ſunt loci notiſſimi veterum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum; & conſtat ſolemnes fuiſſe Chriſtianorum præſtationes, quas ad altare offerebant: ut hac nota potiſſimum diſtinguantur ab eleemoſynis, quarum nomine cenſebantur omnes donationes collatæ in Eccleſiam, tam mobilium, quam immobilium. Matth. Paris in *Henrico II. Si calumnia emerſerit inter Clericum & laicum, vel e converſo, de illo tenemento quod Clericus velit ad eleemoſynam trahere, vel laicus ad laicum feudum: per recognitionem duorum legalium hominum terminabitur, utrum tenementum ſit pertinens ad eleemoſynam, vel ad laicum feudum, coram Juſtitiario Angliæ.*

Sed mirum videri poteſt, quod ait, Cuſtodem abſente Epiſcopo oblationes & eleemoſynas inter fratres dividere; hoc enim videtur proprie munus Archidiaconi: quod tandem Epiſcopi revocaſſe videntur, cum occaſione hujus largitionis Archidiaconi perniciose peccarent, captantes ſuffragium & favorem Clericorum in necem Epiſcoporum, ut de Novatiano Archidiacono Cornelii Papæ, legimus in Euſebio *cap.* 43. *lib.* 6. Et ita ſunt accipiendi Canones quibus gloſſa notat conſtitutum fuiſſe, ad Epiſcopum pertinere diviſionem oblationum.

Ad

Ad Tit. XXVIII. *De officio Vicarii.*

SUMMARIUM.

Vicarius eſt is qui vicem alicujus gerit, in *gloſſis veter.* & in *nov.* 8. *Juſtiniani*, *τοποτηρητὰς*, & in *veteribus gloſſis verborum Juris*, *βικάριος ἐκ προσώπου*; eadem forma, qua Judex, vel Legatus a Latere.

Tractatur autem in *hoc tit.* de Vicario a plebano, vel rectore, auctoritate Epiſcopi in Eccleſia conſtituto, cum aſſignatione certæ penſionis, ut in *cap.* 3. *hoc tit.* qui in *cap.* 6. *de exceſſibus Prælatorum*, fide & ſacramento perſonæ, id eſt, plebano, ſive rectori, dicitur obligatus. Et hoc eſt quod ait *cap.* 2. *hoc tit.* Vicarios perſonis & Eccleſiis deſervire, quod notandum: ſunt enim adeo addicti Eccleſiis, in quibus inſtituti ſunt, ut ſine cauſæ cognitione, & auctoritate Epiſcopi removeri non poſſint, d. *cap.* 3. & ea fere quæ de principalibus perſonis conſtituta ſunt, in Vicariis locum habent.

Nullum poſſe plures vicarias obtinere, *cap.* 2. *hoc tit.* vicariæ perpetuæ injunctum eſſe ſacerdotii, vel presbyteratus ordinem, *cap. ult. hoc tit.* Et parum diſtare videntur a rectoribus, quorum jura aliquando ſibi vindicabant, ut conſtat ex d. *cap.* 6. *de exceſſ. Prælatorum*.

Unde tandem ſublati videntur, *cap. Extirpandæ*, §. *Quia vero*, *de præbend.* niſi Eccleſiæ unitæ ſint Monaſteriis, vel dignitatibus, & capitulis, ſive collegiis.

Ante Concilium Lateranenſe, celebratum ſub Alexandro III. ex quo ſumptum eſt d. *cap. Extirpandæ*, paſſim admiſſa fuit horum Vicariorum inſtitutio, ut conſtat ex *cap.* 1. 2. 3. & 4. *hoc tit.* quæ omnia ſunt Alexandri III. & ſuaves ſunt, qui *cap.* 4. referunt ad conſtitutionem Innocentii III. quaſi Prælatis in d. *cap.* prohibita ſit Vicariorum inſtitutio, quæ magiſtratibus prohibetur in *nov.* 8. *Juſtiniani*.

Sed quis non videt d. *cap.* 4. ex jure, quod tunc obtinebat, eſſe accipiendum de Vicario ipſo, a Prælato inſtituto, qui non poteſt ſibi ſuſtituere Vicarium; ut Judex datus ab ordinario Judice, non poteſt Judicem dare, *L. A Judice Cod. De Judiciis*.

Cap. pen. eſt de Vicario Romani Pontificis ex quo notandum, receſſum fuiſſe a veteri illo Jure, de quo in *cap.* 1. & *cap.* 7. *ſupra*, *de officio Archidiaconi*; ubi ex Ordine Romano traditum eſt, Archidiaconum eſſe Vicarium Epiſcopi. Cum enim multa ſibi arrogarent Archidiaconi contra auctoritatem Epiſcoporum, cœperunt Epiſcopi ſenſim revocare ſummam illam poteſtatem veteribus Archidiaconis delegatam, & conſtituere Vicarios, & Officiales, de quibus tractatur *hoc tit. in* VI.

Ad Tit. XXIX. *De officio & poteſtate Judicis delegati.*

SUMMARIUM.

Hic titulus eſt de officio Judicis a Principe delegati, id eſt, de eo quod in Jure diſceptando Judex a Principe datus ſequi, & obſervare debet. Solet enim Princeps aliquando uni, vel pluribus cauſas, de quibus aditus eſt, delegare, *L. Præcipimus*, *§. ult. Cod. De appellation.* vel, ut loquitur Paulus *lib.* 5. *ſent.* tit. 5. extra ordinem Judices dare; cum ſcilicet extraordinario reſcripto de proprio foro in alienum partes extrahit, ut in *nov.* 53. quod non fit Jure Civili ſine certa & juſta cauſa, de qua diligenter tractatur apud ipſum Judicem datum, *L.* 2. *Cod. De dilat.*

Hoc autem jure non ita callide cauſa advertitur; quia Summus Pontifex Eccleſiæ Princeps, omnium facile tuitionem, & defenſionem ſuſcipit, *cap. Sedes*, *ſupra*, *de Reſcriptis*. Et quaſcumque cauſas indiſtincte admittit, vel per appellationem, vel per modum querelæ, *can. Ad Romanam* 2. *q.* 6. quod ægre aliquando tuliſſe Judices ordinarios, horum reſcriptorum, quæ vulgo dicimus *Lettres attributives de juriſdiction*, executionem impedientes, docet *cap.* 1. *hoc tit.* Et in hoc regno valde notandum eſt, ex illis literis partes vocari non potuiſſe, niſi petita venia a domino, ad cujus juriſdictionem pertinebant, ex *cap. Significantibus* 38. *hoc tit.* cujus inſcriptio eſt ad Præcentorem Ambianenſem. Ut merito Philippus VI. Francorum Rex Chriſtianiſſ. Conſtitutione ſua, quæ extat inter Latinas anni 1338. conſtituat, reſcripta hæc temere non eſſe concedenda; ſed nominatim juſtam quamdam, & rationabilem cauſam eſſe adjiciendam, quod Juri Civili conſentaneum eſt, a cujus rigore Pontificis benignitas plerumque diſcedere ſolet.

Et quamvis Judex a Principe datus, diligenter ſeparandus ſit a Judice quem Magiſtratus dat; hic enim ſimpliciter notionem habere dicitur; ille juriſdictionem, quia poteſt Judicem dare, *L. A Judice*, *Cod. De judiciis:* quod recte D. Cujacius collegit ex dicta *L. A Judice*, in *Paratit. Cod. Qui pro ſua juriſdict. Judic. dare poſſint*. Non ideo tamen dicendum eſt, qua in re magna eſt veterum ſupinitas, Judicem a Principe datum poſſe juriſdictionem mandare: eſt enim ſeparanda Judicis datio, quæ nominatim juriſdictionis eſſe dicitur, *L.* 3. *§. ult. ff. de juriſdict.* a mandato juriſdictionis. Juriſdictionem mandat Magiſtratus ultro, non coactus, volenti amico, & ei qui parem poteſtatem habet, *L.* 3. *ff. de offic. ejus cui mandata eſt juriſdictio*; ideoque, ut in reliquis cauſis, hoc mandatum morte ſolvitur, *L.* 6. *ff. de juriſdict.* eademque ratione, hoc quoque mandatum revocari poteſt re integra. Magiſtratus vero Judicem dat invitus in certis cauſis, quas ipſe jure ordinario non poteſt judicare, *L.* 2. *de pedan. Judicib.* Et contra, qui datus eſt Judex, invitus hoc judicandi munus ſuſcipere cogitur, *L. ult.*

Digitized by Google

L. ult. §. *Judicandi neceſſitas*, *ff. de munerib. & honorib.* & revocari quoque poteſt, etiam judicio cœpto, re non integra, cum Magiſtratus Judicem datum judicare vetat, *L. Cum Prætor* 22. *in princ.* *L. Judicium* 58. *ff. de judiciis*.

Cæterum, is cui eſt mandata juriſdictio, juriſdictionem habet delegatam, & per conſequentias ea omnia ſine quibus non poteſt explicari juriſdictio, *L.* 2. *ff. de juriſdict.* Ea enim, quæ jure Magiſtratus competunt, in delegatum facile tranſire poſſunt, *L.* 1. *ff. de offic. ejus cui mandata eſt juriſd.* Judex vero datus a Magiſtratu non juriſdictionem, ſed notionem tantum habet; ideoque ſententiam quam dixit, exequi non poteſt, *vulg. L. A divo Pio*, *ff. de re judic.* A Judice dato appellatur is qui dedit, *L. ult. ff. Quis a quo appelletur.* & nominatim *L. unica C. Qui pro ſua juriſdict.* Ab eo cui mandata eſt juriſdictio, non is qui mandavit provocatur, ſed is qui provocaretur ab eo qui juriſdictionem ſuam mandavit, *L.* 1. §. *ult. Quis a quo appelletur.*

Verum eſt igitur, Judicem a Principe datum habere juriſdictionem, quia Judicem dare poteſt, quia apparitionem propriam habet, & aſſeſſores, *L. pen.* reſtituta ex Baſilicis, *Cod. De fructib. & lit. expenſ.* & *nov. Juſtiniani* 60. Sed non ideo ſequitur poſſe Judicem a Principe datum juriſdictionem mandare: nam & is cui a Magiſtratu juriſdictio mandata eſt, poteſt quoque Judicem dare; ſed juriſdictionem mandare non poteſt, *L. Cum Prætor*, §. 1. *ff. de judic.* *L.* 5. *ff. de juriſdict.* Nec quidquam facit hac in parte ſumma Principis auctoritas, qui celſior eſt omnibus Magiſtratibus, & Senatoribus, cujuſcumque gradus ſint, ut quodam loco Corn. Tacitus ait, quia omnes Reipublicæ partes occupavit: ſed tamen ipſis Senatoribus adnumeratur, *L.* 8. *Cod. De dignitatib.* & Juriſconſulti nomen affectat in *L. ult. Cod. De legib.* Et hac ratione paſſim juriſdictionem habere dicitur, quod tandem D. Cujacius agnovit: ſolet enim cognoſcere de cauſis privatorum, decernere & judicare tamquam Magiſtratus quilibet, quamvis majoribus auſpiciis; & tanquam Magiſtratus qui juriſdictioni præeſt, Judicem dare videtur; qui licet juriſdictionem habeat, non eam tamen habet jure ſuo, & principaliter; ſed ex beneficio extraordinario Principis.

Eam igitur ex certa Juris definitione mandare non poteſt; quamvis hoc ei quodam privilegio datum ſit, ut poſſit Judicem dare, d. *L. A Judice.* imo ex *novella* 60. 2. *parte*, nullam litis partem aſſeſſoribus, vel conſiliariis delegare poteſt; ſed tenetur omnem cauſam integram audire. Et tamen Magiſtratus quædam poteſt delegare aſſeſſoribus; ſufficit enim apud eum litem conteſtari, & noviſſimam peragi cognitionem, cum, ut ex Juliano Anteceſſore Cujac. expoſuit in d. *novel.* allegationibus & probationibus finem litigatores impoſuerunt.

Et obſervandum eſt d. *novellam*, ex qua ſumpta eſt *Authentica Ad hæc ſi adminiſtrator. Cod. De Judic.* a veteribus interpretibus varie fuiſſe vexatam; quia tam Judicibus ordinariis, quam Judicibus a Principe delegatis, omnem delegationem generaliter denegare videtur. Ideoque quidam exiſtimant d. *L. A Judice*, hoc novo Jure eſſe abrogatam; quod falſum eſſe recte notat Accurſius. Quidam in d. *L. A Judice*, fuiſſe delegatam juriſdictionem ei, qui juriſdictionem propriam habet, id eſt, ordinario Judici; in *dicta Authentica*, delegatam fuiſſe non habenti juriſdictionem; quod plane commentitium eſſe recte veteres obſervant. Et placuit tandem ſententia tertio loco ab Accurſio relata in d. *Authent.* quam generali Italiæ conſuetudine fuiſſe receptam nominatim Azo notat, in *Apparatu*, ad d. *Authenticam*. Et neceſſario explicanda eſt, quia licet Romani Pontifi-

Digitized by Google

res eam omnino non ſequantur, ejus tamen rationem quodammodo habere videntur.

Sententia hæc eſt Odofredi, & Azonis, quam ex commentariis ad d. *Authent.* colligere licet, d. *Authenticam* non corrigere Jus vetus, ſed, ut loquuntur, determinare; & ex hoc novo Jure Judicem ordinarium, reſervata ſibi ſententia, cætera litis poſſe committere: delegatum a Principe, ſi ſibi reſervat ſententiam, cætera non poſſe committere; poſſe omnia committere, ſi modo nihil ſibi reſervet. Et ita Accurſius ex hac ultima ſententia veterem controverſiam eſſe conciliandam cenſet, *quamvis*, inquit, *aliud Jure Canonico obtineat*, in hanc rem allato *cap. Super quæſtionum* 27. *hoc tit.*

Sed, ſi verum amamus, negare non poſſumus falſam eſſe diſtinctionem ab Accurſio probatam; nam ſi ex perſpicua ſententia d. *novellæ*, nullam partem litis Judex a Principe datus delegare poteſt, ſed ipſe cognoſcere tenetur cum aſſeſſoribus & conſiliariis, ut majori auctoritate, & juris ſolemnibus adhibitis cognitio peragatur; multo minus poteſt nihil ſibi reſervans, totam cognitionem delegare: vel, ut dicam explicatius, ſi neque ullam partem litis aſſeſſoribus, & conſiliariis poteſt delegare; ergo neque Judicem pedaneum dare poteſt, qui de tota lite cognoſcat. Idemque dicendum eſt de Magiſtratu; obſtat enim ratio allata a Juſtiniano in d. *novella.* quia ſi liceat delegare aſſeſſoribus, & conſiliariis, perinde erit ac ſi pedanei Judices ſuſcipiant judicium: nihil enim, ait, diſtant aſſeſſores a pedaneis, qui non cognitionaliter, id eſt, actis accurate diligenterque confectis, ſed per annotationem & compendium de plano, non pro tribunali, brevitatis & celeritatis cauſa humiliores cauſas diſceptant, ut in *nov.* 82. nominatim ſcriptum eſt. E contra Juſtinianus vult in d. *nov.* 60. Magiſtratus, & Judices a Principe datos, quos docui habere juriſdictionem, omnibus judiciorum ſolemnibus rite obſervatis cauſas examinare; quia, ut ait, *multo melius atque perfectius coram ipſis adminiſtratoribus, præſentibus illis quorum intereſt, cauſæ moventur, terrore imminente, &c.* ut recte concludere liceat, Magiſtratum & Judicem a Principe datum non poſſe Judicem dare in cauſa, quam non poſſunt aſſeſſoribus vel conſiliariis delegare.

Et omnino res ita ſe habet, quod vulgo non obſervatur. Poſtquam ex *L.* 2. *Cod. De pedan. Judic.* placuit in cauſis, in quibus Magiſtratus, quod ipſi non poſſent cognoſcere, antea Judices dabant, notionis ſuæ examen adhibere; data tamen aliquando eis licentia Judices dandi, ſi negotiis publicis forte diſtringerentur. Cœperunt Magiſtratus in minoribus negotiis Judices pedaneos dare, & majora ſibi reſervare, ut licet colligere ex *L. ult. Cod. De pedan. Judic.* ubi nominatim proditum eſt pedaneos Judices juſſu Magiſtratus humiliora negotia diſceptare; quæ Juſtinianus id d. *novell.* 82. taxavit uſque ad ſummam 300. aureorum; conſtitutis pedaneis Judicibus, quibus Magiſtratus vel Judices a Principe dati humiliora negotia delegare tenentur.

Ex quibus apparet, exploſa veterum diſtinctione, d. *Authenticam* cuſtodite eſſe accipiendam de majoribus negotiis, in quibus Magiſtratus & Judices a Principe dati pedaneos Judices dare non ſolebant, ſed ipſi cognoſcere tenebantur: in iis tamen permittit Juſtinianus Magiſtratibus publicis occupationibus diſtrictis partem quamdam litis, puta auditionem, vel examinationem teſtium, conſiliariis delegare; quod tamen denegat Judicibus a Principe delegatis, qui Magiſtratus non ſunt; in quibus igitur ceſſat hæc ratio publicarum occupationum.

Digitized by Google

num. Eleganter Aggenus Urbicus in *princip. lib. 1. de aquaeductib. Omnis ab Imperatore nominatim delegatus intentiorem exigit curam*. Et hæc eſt, ni fallor, interpretatio vera d. *Authenticæ*. ex qua interim notandum eſt, quædam eſſe majora negotia, quæ Jure Civili Magiſtratus, & Judices a Principe dati delegare non poſſunt. Et valde notandus eſt hic Juris Civilis progreſſus, quem non obſervant veteres interpretes; ideoque nova quædam comminiſcuntur, quæ merito non omnino probantur a Romanis Pontificibus, quod Accurſius notat in d. *Authent. Ad hæc*.

Sed in his ſeparandis & diſtinguendis magna adhibenda eſt cautio: nam quod attinet ad illum veterem errorem jam a me profligatum, qui Judicis dationem confundit cum mandato juriſdictionis; quaſi nihil aliud ſit Judicem dare, quam mandare juriſdictionem, quod falſum eſſe convincunt differentiæ ſupra allatæ: ſecuti ſunt hac in parte Pontifices diſtinctionem qua utuntur veteres interpretes. Vel is qui juriſdictionem habet, juriſdictionem mandavit in totum, nil ſibi reſervans: vel totam non delegavit, ſed ſibi puta ſententiam, aut ſententiæ executionem reſervavit: & hoc caſu, ea fere omnia quæ in Judice dato ab eo, qui Judicis dandi licentiam habet, Jure Civili recepta ſunt, locum habere cenſent: illo vero caſu, ea omnia quæ pertinent ad eum cui mandata eſt juriſdictio, tribuunt ei cui in totum, nulla parte reſervata, cognitio delegata eſt, *cap. Cum te conſulente* 18. & *cap. Super quæſtionum* 27. *hoc tit.*

Diſtinctionem autem illam qua, ut dixi, utuntur veteres interp. in d. *Authentica* inter Magiſtratum, id eſt, Judicem ordinarium, & Judicem a Principe delegatum, nominatim rejicit Innocentius III. in d. *cap. Super quæſtionum*. & generaliter conſtituit poſſe Judicem a Principe delegatum, vel totam cognitionem delegare, id eſt, ut loquuntur, in totum mandare juriſdictionem; vel ſeparatim, aut conjunctim, principium, medium & finem litis delegare. Et cum ait principium litis, conteſtationem intelligit: cum ait finem, ſententiam omnino deſignat. Hæc autem deciſio, quamvis prima fronte cum Jure Civili pugnare videatur, ſumma tamen ratione nititur, & Juris Civilis præceptis belle poteſt confirmari.

Obſervandum autem eſt, non paſſim, & temere permittere Pontifices hanc Judicis dationem, ſed ex juſta cauſa, ut in *cap. Si pro debilitate* 3. & *cap. Paſtoralis* 28. *hoc tit.* addito hoc colore, ut parcatur laboribus partium, & expenſis. Ita enim temperandum eſſe cenſent Juris Civilis rigorem, quod in d. *Authent. Ad hæc*, omnem delegationem Judici a Principe delegato omnino denegare videtur.

Et rurſus, non in cauſis omnibus hanc delegationem admittunt; ſed graviores cauſas nominatim excipiunt, ut in d. *cap. Si pro debilitate*, & in *cap. ult. hoc tit.* quod ex Juris Civilis fontibus hauſtum eſſe nemo non videt; quia, ut liquido probavi, majora negotia ab humilioribus diſtinguenda ſunt, ex d. *L. ult. Cod. De pedaneis Judic.* Cum veteribus tamen interpretibus, ut ex ſuperioribus colligere licet, non dubitant Pontifices Judicem a Principe datum juriſdictionem mandare poſſe; hac ratione freti, quia Judicis dandi licentiam habent a lege, conceſſam: quæ ratio nulla eſt, ut docui: aliud enim eſt juriſdictionem mandare, aliud Judicem dare. Eademque ratione cenſent in d. *cap. Paſtoralis*, cogi poſſe quemlibet mandatam juriſdictionem ſuſcipere, quod Jure Civili eſt falſum; quia voluntarium eſt juriſdictionis mandatum: & omnino cogi non poteſt in

Digitized by Google

in ſuperiori, vel pari poteſtate conſtitutus, vulg. *L. Ille a quo* 13. §. *pen. ff. Ad Senatuſc. Trebell.* in datione Judicis verum eſt, ut docui ex *L. ult.* §. *Judicandi neceſſitas*, *ff. de muneribus & honorib.*

Ita quoque, cum quæritur utrum ſuſcepto judicio, re non integra, mandata juriſdictio revocari poſſit, quam poſſe revocari Azo non dubitat, ex *L. Judicium* 58. *ff. de judiciis*: reſpondent Pontifices in *cap. Venerabilis* 37. *hoc tit.* mandatam juriſdictionem re non integra revocari non poſſe; quod veriſſimum eſt etiam Jure Civili, ſi juriſdictio mandata ſit. Aliud enim obtinet in Judice dato, de quo d. *L. Judicium*, accipienda eſt. Ideoque in d. *cap. Venerabili*, dicitur Judex a Principe delegatus in integrum commiſiſſe vices ſuas, id eſt, mandaſſe juriſdictionem in totum, ut loquuntur: nam ſi pars quædam cognitionis tantum delegata ſit, aliud videtur dicendum, argumento a contrario ſenſu; quia hoc caſu eum, cui pars quædam delegata eſt, ſimilem eſſe cenſent Judici dato. Ut generaliter in hoc tractatu dicendum ſit, quod Juſtinianus dicit initio *novellæ* 82. *de Judicibus*, veterum judiciorum ordinem uſu, & interpretatione nova in aliam formam fuiſſe translatum; quem & quotidie immutari videmus.

Qua ratione autem id factum ſit a veteribus Juris Civilis interpretibus, & Pontificibus Rom. hujus novi Juris conditoribus, unicuique in proclivi eſſe poteſt: jam enim poſt tot rerum humanarum viciſſitudines ipſa reipublicæ forma immutata, Jus Civile, cujus memoriam fere deleverat fœda nationum barbaries quæ Occidentem occupavit, a Lotario II. Imperatore reſtitutum, neque ſtatim priſtinum decus & ſplendorem recipere, neque omni ex parte mores, qui jam invaluerant, omnino immutare potuit. Et cum Juris Civilis interpretum contrariæ ſententiæ paſſim proponerentur, prævalentibus duabus veluti factionibus Juriſperitorum, quarum Martinus, & Bulgarus præcipui duces laudantur; variæ fuerunt Rom. Pontificum Conſtitutiones, quæ ſumma cum æquitate & prudentia jus fecerunt certum, quod erat controverſum.

Debetur autem præcipue hæc ſumma laus Innocentio III. cujus in his libris multas habemus deciſiones: ut in *hoc tit.* nobiliſſimam deciſionem d. *cap. Super quæſtionum*, quæ etiam pendet ex veteri interp. controverſia ad d. *Authentic. Ad hæc*; quamvis edita videatur enodandæ contrarietatis cauſa, quam Cantuarienſis Archiepiſcopus intercedere exiſtimabat inter Conſtitutionem Alexandri III. quam habemus in *cap. Cum te conſulente*, *hoc tit.* & Conſtitutionem Innocentii III. cujus verba idem Pontifex refert in d. *cap. Super quæſtionum.* Nam Alexander III. in d. *cap. Cum te conſulente*, permittit Judici a Principe delegato partem quamdam litis delegare, ſententia ſibi reſervata; quod ſuperior diſtinctio ex mente d. *Authenticæ* permittit tantum Judici ordinario, & nominatim denegat delegato. Sed idem quoque permittendum eſſe Judici delegato cenſet Alex. III. quæſito colore, ſive prætextu, *ut parcas*, inquit, *laboribus partium & expenſis.* quæ tamen ſententia Alexandri ita audienda eſt, ut prima illa cognitio quæ in exordio litis fit, id eſt, litis conteſtatio; & cognitio, quam ultimam vocat Julianus Anteceſſor, non cenſeatur delegata. Nam in d. *cap. Cum te conſulente*, poſt litis conteſtationem, partem tantum litis fuiſſe delegatam recte gloſſa colligit in d. *cap. Super quæſtionum*, ex §. *Porro*, *verſic. Unde ſi forſan*; ut in ſpecie *d. cap. Cum te conſulente*, ſecundum regulas Juris Civilis delegatio facta cenſeatur particularis cujuſdam examinationis, ut loquitur *novell. de Judicibus*.

Nec

Nec ultra progredi voluit Alexander III. ſed Innocentius III. quem nominatim Mathæus Paris audacem Juriſperitum vocat in *Hiſtoria Anglorum*, in ſecunda parte Conſtitutionis, cujus verba refert in d. *cap. Super quæſtionum*, primæ, & ultimæ cognitionis nominatim permittit delegationem; ut non ſolum, inquit, totum negotium committere poſſit Judex delegatus a Principe, quod Jus Civile non videtur denegaſſe Judici delegato, quem conſtat poſſe Judicem dare; & ut non ſolum poſſit partem quamdam litis inter primam, & ultimam cognitionem, quod medium vocat Innocentius, delegare: ſed etiam ipſam primam cognitionem ſeparatim, vel cognitionem ultimam, ex qua finis imponitur liti, liceat delegare, *non obſtante*, inquit, *quod vulgo dici ſolet, Jure Civili Judicem per ſeipſum cognoſcere debere in principio, medio & fine; cum antequam ferat ſententiam, univerſa quæ in judicio acta ſunt, inveſtigare debeat diligenter.*

Quorum verborum ſenſum interpretes non videntur aſſecuti: & non dubito hanc eſſe mentem Innocentii III. Judicem delegatum non ſolum conjunctim principium, medium & finem poſſe delegare, ut ſi totum negotium commiſerit: ſed etiam poſſe judicium dividere in partes, & ſeparatim poſſe committere vel principium, vel medium, vel finem; non obſtante quod dicitur, unum & eumdem Judicem debere cognoſcere in principio, medio & fine; nec poſſe ſeparare tenorem judicii, quod potiſſimum conſtat iis tribus præcipuis cognitionibus: quamvis totum negotium conjunctim poſſit delegari; quia ſi principium, vel medium ſeparatim delegatum fuerit, Judex, qui ſibi finem reſervavit, antequam pronuntiet, ea omnia quæ acta ſunt in judicio inveſtigare debet diligenter; & hac inveſtigatione facta, perinde eſt ac ſi ipſe in principio, & in medio cognoviſſet. Si vero finem delegavit, is a quo lis definiri debet, quamvis neque in principio, neque in medio cognoverit, tenetur quoque ea omnia quæ acta ſunt in judicio inveſtigare. Et ita utroque caſu, diviſum delegato principio, vel fine, perinde eſt ac ſi unus & idem Judex in principio & medio, & fine cognoviſſet; quia ſemper is qui litem definire tenetur, id eſt, judex delegatus, cum principium tantum delegavit; vel ſubdelegatus, cum delegatus finem ſubdelegavit, debet ante pronuntiationem diligenter inquirere in ſingulas judicii partes.

Abuti autem quodammodo videtur Innocentius III. Juris Civilis rationibus, ut cum ait in d. *cap. Super quæſtionum*, §. *Quod ſi delegatus, tum & lis ante Judicem debeat conteſtari, & cauſa per Judicem definiri*: quia hæc ratio ſumpta ex d. *Authentica Ad hæc*, omnino efficit, neque principium, neque finem poſſe delegari; quia coram Iudice ipſo lis conteſtari debet, & ab ipſo Judice cauſa eſt definienda. Et tamen contra Innocentius III. ut recte gloſſa notat, hac ratione probat eum cui litis conteſtatio delegata eſt, vel eum cui cauſæ deciſio committitur eſſe Judicem; non auditorem, vel executorem: ideoque ab eo tamquam a Judice poſſe appellari. Et ita quoque cum ait, non obſtare quod Jure Civili dicitur, Judicem per ſeipſum debere cognoſcere in principio, medio & fine, cujus ſententiæ genuinus eſt hic ſenſus, primam, mediam, & ultimam cognitionem omnino non poſſe delegari: hanc Juris Civilis rationem ita eludendam eſſe cenſet, quaſi hoc inductum ſit hac ratione, ut unus, & idem Judex teneatur uno, & eodem tenore cognoſcere conjunctim; ſic enim facilius de omni negotio poteſt pronuntiare, auditis & examinatis præcipuis litis partibus, id eſt, tribus cognitionibus, quibus neceſſario præeſſe tenetur. Et tamen,

ut

Digitized by Google

ut docui, hoc ideo Juſtinianus ſe conſtituere ait, ut majoribus auſpiciis, melius & perfectius lis definiatur, tribus ſolemnibus cognitionibus nominatim Magiſtratui injunctis, quas non poteſt ſuis aſſeſſoribus, vel conſiliariis delegare.

Sed non obſtante hac prima ratione, qua potiſſimum moveri cenſet Juſtinianum, ut unus & idem Judex facilius conjunctim perveniat ad litis definitionem: commodiſſime ait Innocentius poſſe principium a medio & fine ſeparari; cum ſive principium delegaverit, ſive medium, aut finem, Judex qui pronuntiat, qui ultimum finem imponit, quicumque ſit, ſive delegatus, aut ſubdelegatus, antequam proferat ſententiam, univerſa quæ acta ſunt in quacumque parte litis, inveſtigare teneatur. Et ita perinde res agitur ſeparatim, ac ſi unus & idem conjunctim de toto negotio cognoſceret.

Nec dubito Innocentium III. communem hanc rationem ſubjicere voluiſſe, quæ omni caſu locum habeat, ſive principium, ſive finem ſeparatim delegaverit. Nec poſſum admittere quod gloſſa notat, rationem ab Innocentio allatam locum non habere, cum Judex delegatus ſeparatim committit finem. quamvis enim verum ſit quod Cujacius docuit in *poſterior. notis ad tit. Inſtit. de fiduc. tut.* nullas fere eſſe rationes Juris auctorum, quæ non ex aliqua parte claudicent: hoc tantum tunc locum habere videtur, cum recepti & explorati Juris rationem reddunt; tunc enim contenti ſunt probabilibus, nec ſolliciti ſunt admodum in reddendis rationibus exactis. At cum novum Jus contra recepti Juris ſententiam videatur introducere Innocentius, non potuit perfuſoria ratione quadam eſſe contentus, ſed novam Conſtitutionem undique præmunire voluit. Et primum ait hoc ſe conſtituere, ut judicialis auctoritas liberius valeat exerceri; quam utique liberius exercet Judex delegatus; qui quamcumque partem litis libere poteſt delegare. Deinde docet non obſtare rationem qua vulgo uti ſolebant, ex d. *Authentica Ad hæc*; quia is qui pronuntiat, & finem cognitioni imponit, ea quæ in principio, & medio acta ſunt, ſedulo recenſere tenetur: atque ita efficit, licet diverſi Judices ſint, eamdem tamen rem, & idem judicium eſſe, ut loquitur *L. Propenebatur, ff. de judiciis.*

Summa autem ſuperioris diſquiſitionis hæc eſt. Jure Civili, id eſt, d. *L. 2. Cod. De pedaneis Judic.* teneri Magiſtratus in cauſis, in quibus quia ipſi non poſſent cognoſcere, antea Iudices dabant, notionis ſuæ examen adhibere; niſi publicis diſtringantur occupationibus, vel obruantur cauſarum multitudine, tunc enim poſſunt ex juſta cauſa dare Iudices: quod tamen eis non permittitur in tis cauſis, in quibus ex officio ſuo cognoſcere tenebantur, puta, in criminalibus, cæteriſque cauſis quæ cognitionis, non ordinarii juris eſſe dicuntur. *Hoc enim*, ait d. *L. 2. uſque adeo in Præſidum cognitione retinendum eſt, ut eorum judicia non diminuta videantur.* quæ verba veteres interpretes non intelligunt, ut Alciatus docet *lib. 2. Paradox. cap. 2.* nec tamen ipſe quidquam adferre potuit, quod eruditis faciat ſatis.

Perſpicua ſententia d. *L. 2.* hæc eſſe videtur, prohiberi Magiſtratus cauſas delegare, de quibus ex officio cognoſcere ſolebant; eas tamen ita retinendas eſſe in eorum cognitione, ut ſi forſitan agatur de rebus parvis, ac humilioribus negotiis, ut in ſpecie *L. 8. Cod. Theod. de juriſdict.* præciſe non teneantur Magiſtratus de iis cauſis cognoſcere: ſi enim coguntur ſuam notionem de iis adhibere, tum plane imminuitur Magiſtratuum dignitas, vel, ut loquitur, tum judicia eorum imminuta videntur. Quare eleganter ait d. *L. 8. Injuria eſt ſum-*

ma

ma poteſtatis, de rebus parvis ac minimis judicare. Licet igitur ex hac Conſtitutione Magiſtratibus humiliora negotia delegare; etiam ea quæ cognitionis ſunt, & multo magis ea quæ ante delegare potuerunt; dum tamen, inquit d. *L. 2. ipſi ſemper cognoſcant de ingenuitate, & libertinitate*. Has enim cauſas, quæ majores Judices nominatim dicuntur deſiderare, in *L. Non diſtinguimus*, §. *De liberali*, *ff. de receptis*, hodie Magiſtratus non poſſunt delegare.

Delegabit igitur Magiſtratus cauſas in caſibus ſupra notatis; quam delegationem non denegat d. *novell. 60.* Sed hoc ſimpliciter vult, ut ſi forte Magiſtratus ipſe ſuſceperit cognitionem, poſſit tamen particulares examinationes aſſeſſoribus delegare, ſibi reſervatis ſolemnibus illis tribus cognitionibus. Cum enim ipſe ſuſcipit cognitionem, cauſam eſſe cenſet altioris indaginis, quæ non ſit temere pedaneis Judicibus deleganda; ideoque hoc caſu partes quaſdam litis delegare tantum poteſt aſſeſſoribus, idque ex juſta cauſa, ſi forte publicis diſtringatur occupationibus. Eodemque exemplo Judex delegatus a Principe, ſi Judicem non dederit, ſed ſuam notionem cenſeat eſſe adhibendam, tenetur omnia, & in quacumque parte litis cognoſcere; neque poteſt quidquam delegare conſiliariis, quia cum homo privatus ſit, ceſſat ratio publicarum occupationum.

Jus vero Pontificium primum permiſit Judici delegato, quod Jus Civile permiſit Magiſtratui in d. *nov. 60.* Deinde permittit ſeparare illas ſolemnes cognitiones, id eſt, principium a fine, & finem a principio; utrumque propria ratione, de qua jam ſatis ſuperque dictum eſt. Ideoque non dixerim Jus Pontificium, ut interpretes volunt, derogare Juri Civili; ſed ſubrogare potius, & ſuperadjicere quædam, uſu & neceſſitate exigente, vel, ut Tertullianus loquitur in *Apologetico*, *quotidianis experimentis illuminantibus*.

Ut cætera quæ ad hunc titulum pertinent, abſolvam. Si duo, vel tres, pluresve Judices forte dati ſunt, ut plerumque fit, *L. Duo ex tribus*, *ff. de re judic. L. Præcipimus*, §. *pen. Cod. de appellat. cap. Paſtoralis*, *hoc tit.* poteſt unus ex delegatis vices ſuas committere, vel uni ex collegis, vel alii cui voluerit, *cap. Quamvis 6. cap. Super quæſtionum*, §. *Si vero*, *hoc tit.* Sed obſervandum eſt, cauſa pluribus delegata, variam eſſe formam literarum, ac cognitionis, ut loquuntur: aliquando enim cauſa committitur ſimpliciter, id eſt, nulla alia clauſula adjecta; aliquando adjicitur hæc clauſula, *quod ſi omnes intereſſe nequiverint, cæteri negotium exequantur*; vel ut omnes, aut duo, vel unus eorum mandatum exequatur, *cap. Cum plures 8. hoc tit. in VI.* Eademque forma in veteri Senatuſconſulto, quod extat apud Frontinum *lib. 1. de aquæduct. L. Ælius, Q. Fabius, Conſules ambo, alterve, ſi iis videbitur, adhibitis Prætoribus qui ærario præſunt*. Simpliciter cauſa delegata pluribus, non poſſunt uno abſente cæteri in cauſa procedere, d. *L. Duo ex tribus*, *cap. Cauſam 17. hoc tit.* Quod ſi adjecta ſit hæc clauſula, *quod ſi non omnes*, poſtquam cæteris conſtiterit per nuntium literatorie deſtinatum, unum ex iis cauſæ intereſſe non poſſe, libere in cauſa procedunt, *cap. Prudentiam*, §. 1. *hoc tit.* Ubi ſerva quod ait, *literatorie*; nec enim ſufficit nuntius, ſed ſcriptura deſideratur: quod Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus in *Concilio habito apud S. Medardum*, generale eſſe ait in cauſis eccleſiaſticis. *Rerum*, inquit, *eccleſiaſticarum auctoritas talis eſt, ut in cauſis geſtis ſemper ſcripturam requirat*. quod latius confirmatur omnibus fere actis eccleſiaſticis, enumeratis apud Ivonem Carnotenſem in *Decreto*, *6. parte*; *cap. 269.* Si vero ultima clauſula adjiciatur, ut omnes vel unus, &c. quia pure, non ſub conditione ju-

Digitized by Google

judicandi munus in unum confertur, non dubitatur poſſe unum ſine altero procedere.

Sed anxie quæritur, adjecta clauſula, *quod ſi non omnes*, ſi unus ex iis, cum cauſæ non poteſt intereſſe, vices alteri commiſerit, an cæteri ſubdelegatum admittere teneantur. Et breviter reſpondeo, ſubdelegatum a delegato, quem ex juſta cauſa delegare poſſe conſtat, omnino admittendum eſſe; nec obſtare vexatum *cap. Cauſam*, *hoc tit.* quia in ſpecie d. *capit.* Epiſcopus Ferrarienſis juſtas cauſas habuit recuſandi, ut ex antiqua Decretali colligere licet; vel quia literæ ſecundo loco impetratæ, quibus Bononienſis Canonicus Epiſcopo Ferrarienſi adjunctus fuerat, fuerant tacita veritate impetratæ, & ideo recte ſolus potuit Epiſcopus in cauſa procedere: vel quia delegatus voluit malitioſe ſe exonerare, ut loquitur *cap. Paſtoralis*, *hoc tit.* Cum enim ſententiam Epiſcopi Ferrarienſis confirmandam eſſe cenſeat Pontifex Max. neceſſe eſt ut dicamus, ſubdelegatum non fuiſſe ex juſta cauſa admiſſum. Cæterum, Judicem a Principe datum ex juſta cauſa poſſe recuſari, apertiſſimi Juris eſſe ait *L. vulgata*, *Apertiſſimi*, *Cod. De judiciis*. quod & hoc Jure receptum fuit, *cap. Cauſam*, *cap. Inſinuante* 25. *cap. Suſpicionis* 39. *hoc tit.* Eſt autem hæc recuſatio, dilatoria exceptio ante litis conteſtationem opponenda, d. *L. Apertiſſimi*, *cap. Inter monaſterium*, *infra*, *de ſentent. & re judic.* Imo & poſt litis conteſtationem, ſi nova quædam ſuſpicionis cauſa ſupervenerit: quod nominatim hoc Jure eſt definitum, *cap. Paſtoralis*, & *cap. Inſinuante*, *hoc tit.* nec hoc abhorrere a Jure Civili, ait Cujacius *lib. 6. Obſ. cap.* 23. forte quia in ſpecie *L. Non diſtinguemus*, §. *Cum quidam*, *ff. de recept. arb.* arbiter qui inimicus apparuit, ante ſententiam recuſatur: ut quod de arbitro dicitur, idem dicendum de Judicibus ſumma æquitas ſuadeat. Et ſi Judex a Principe delegatus recuſari poteſt, multo magis is qui a Magiſtratu datus eſt, ut in d. *L. Apertiſſimi*, & *L. ult. Cod. De judiciis*.

Sed vetus controverſia eſt inter Martinum & Bulgarum, utrum Magiſtratus, id eſt, Judex ordinarius, recuſari poſſit: veriſſimum eſt, quod D. Cujacius vindicavit ex *novell. 96.* poſſe recuſari. Quod & hoc Jure nominatim conſtitutum eſt, *cap. Si quis* 4. *cap. Licet* 10. *de foro compet. cap. Cum ſpeciali* 61. *de appellation.* oblato autem libello, quo continentur recuſationis cauſæ.

Differentia eſt inter Jus Civile, & Jus Pontificium; quia iſto coguntur ſtatim litigatores optare arbitros, apud quos examinentur recuſationum cauſæ, *cap. Secundo requiris* 41. §. *ult.* & d. *cap. Cum ſpeciali* 61. *de appellat.* quo Jure hodie utimur. Jure Civili electi arbitri de ipſo negotio cognoſcunt; quaſi ſint ſubditi in locum recuſati; & a Principe dati, ſi Judicem recuſatum Princeps dederit; vel a Magiſtratu, ſi Magiſtratus dederit: ideoque ab his arbitris appellatur Princeps, Magiſtratuſve qui recuſatum dedit; & ſubditum communi conſenſu partium dediſſe intelligitur, d. *L. Apertiſſimi*, & d. *L. ult. Cod. De judiciis*. Jure vero Pontificio, probatis ab arbitris recuſationum cauſis, ſi forte Judex ordinarius ſit, dare poteſt Judices ex conſenſu partium, vel remittere partes ad ſuperiorem: ſi vero delegatus ſit, quia ceſſat omnino hoc caſu delegati officium, remittere tenetur partes ad eum a quo eſt delegatus. Et ita accipiendum eſt d. *cap. Secundo requiris*. Nec enim delegato biduum datur, quod tantum ordinario eſt conceſſum, d. *cap. Cum ſpeciali*.

Finitur autem officium Judicis delegati a Principe, poſt efficacem ſententiæ exe-

Digitized by Google

executionem, *cap. In literis, hoc tit.* quod utroque Jure verum, nam *L. Judex Datus, ff. de re judicat.* qua male utuntur interpretes, loquitur de Judice dato a Magiſtratu, cujus officium ceſſat prolata ſententia, quia non habet prolatæ ſententiæ executionem.

Sed & prolata excommunicationis ſententia adverſus eum, qui rei judicatæ parere contemnit; per annum integrum Judex a Principe delegatus juriſdictionem exercet, *cap. Quærenti, hoc tit.* ſicut obſervatur in illo qui ante litis conteſtationem contumax fuit, *cap. ult. §. ult. Ut ante litis conteſtat. non procedat ad teſt. aud.*

Delegatus a Principe poteſt per Judicem datum, vel per ſe ſententiam executioni mandare: Judex vero a Magiſtratu datus non poteſt Jure Civili. Idem Jure Canonico dicitur in delegato a Summo Pontifice; itemque in Judice dato ab ordinario, cum nullibi proditum inveniatur eum poſſe hoc facere. Imo contrarium definitur in *cap. Si quis 4. infra, de foro competenti*, ubi male Bernardus Papienſis hæc verba, *ſervata lege*, interpretatur de tempore rei judicatæ, quod a lege indultum eſt, *L. 1. 2. & 3. §. Si quis, ff. de re judicata*, & *L. ult. Cod. De uſur. rei judic.* Et male quoque idem Bernardus gloſſographus exiſtimat hunc Judicem a Magiſtratu datum poſſe ſuam ſententiam exequi, adductis in confirmationem ſuæ ſententiæ *cap. Præterea*, & *cap. Suſpicionis, hoc tit.* quia hæc capita ſunt de Judice dato a Summo Pontifice.

Hæc tamen ſententia videtur impugnari *L. ult. Cod. De judic.* ubi videmus Judicem delegatum a Magiſtratu exequi ſententiam arbitrorum qui electi ſunt a partibus, cum ipſe ſuſpectus diceretur. Sed reſpondeo aliud eſſe exequi ſuam ſententiam, quam dixerit; aliud vero aliorum Judicum ſententiam executioni mandare: primum enim facere non poteſt; ſecundum vero poteſt ex delegatione, ut ex ſuperioribus conſtat. In dicta autem *L. ult.* valde notandum eſt, Judicem cui mandata ſit cauſæ cognitio, ſi ipſe ſententiam ferre non poterit, ex eo quod recuſatus ſit ut ſuſpectus, ideo exequi ſententiam arbitrorum qui ex conſenſu partium judicaverunt, quia d. *L. ult.* vult eis demandari hanc executionem. Nec dubito jam quin in d. *cap. 4. de foro competenti*, per hæc verba, *ſervata lege*, intelligere debeamus d. *L. ult. Cod. De judic.* non autem *L. A divo Pio, ff. de re judic.* quia animadverto ſpeciem d. *cap. 4.* omnino ſimilem eſſe ſpeciei d. *L. ult.* hæc enim verba, *ipſius ſollicitudinem*, non ſunt referenda ad Epiſcopum, ut D. Cujacius putat cum gloſſa; ſed ad delegatum ipſius Epiſcopi ad hoc, ut partes Judices ſibi eligere compellat: quod verum eſſe judicabit, quiſquis contulerit diligenter d. *cap. 4.* cum verbis d. *L. ult.*

Digitized by Google

AD TIT. XXX. *De officio Legati.*

S U M M A R I U M.

SUPERIOR titulus eſt de Legato ſpeciali, hic eſt de Legato generali, ut loquitur *cap. 2. hoc tit.* qui generali commiſſione a Summo Pontifice committitur Legatus in provincia certa, vel in regno quodam; ut in regno Siciliæ, *cap. 3.* & *cap. Novit, hoc tit.* in regno Franciæ, & finitimis provinciis, Lugdunenſi, Viennenſi & Viſontinenſi, quas olim Imperii, non Regni fuiſſe conſtat; regno Arelatenſi & Burgundiæ, in quo Lugdunum, Vienna, Viſontium, delato Conrado Imperatori, & Henrico ejus filio, ex teſtamento Rodolphi ſobole deſtituti, ut Hermanus Contractus, Marianus Scotus, & Abbas Urſpergenſis ſcribunt: & deinde ab Imperatoribus conſtitutis Comitibus Viennenſibus, qui poſtea Comites Provinciæ dicti ſunt: itemque Lugdunenſibus, quos omnes Imperii beneficiarios, ſeu vaſſallos fuiſſe notiſſimum eſt. Lugdunum ipſum fuiſſe ſub ditione Imperatorum, docent antiqua diplomata Conradi, & Friderici Imperatoris, edita a Jacobo Severtio in *Chronologia hiſtorica Eccleſiæ Lugdunenſis*. Ideoque has provincias hodie quoque uti Jure Civili Romano a Lothario ſecundo reſtituto, vulgoque appellari, *Païs de Droit écrit*, non dubito. Quod & Toloſani Comites, & Duces Aquitaniæ admiſiſſe videntur, ut ſeſe minus Francicis legibus teneri oſtenderent: hinc Toloſanos Comites Friderico II. Imperatori hominem, vel, ut loquebantur, homagium præſtitiſſe tamquam vaſſallos, lego in *Epiſtolis Petri de Vineis*. Sed hæc ſunt altioris indaginis, & paucis explicanda ſunt ea quæ pertinent ad Summi Pontificis Legatos.

Hos conſtat eſſe in triplici differentia, ſunt enim celſioris veluti gradus Legati, qui dicuntur a latere, quales hodie conſtat eſſe Cardinales, *cap. 1. hoc tit. in* VI. qui mittuntur ex comitatu, & veluti familia Pontificis, vel, ut Græci loquuntur *ἐκ προσώπου*, a facie, ut Balſamo notat ad *Synodum VI. in Trullo*. ubi nominatim verba facit de Legatis Rom. Pontificis. Hoc ſenſu Poſſidonius in *Vita B. Auguſtini*, Marcellinum miſſum cognitorem in Africam ab Honorio Imperatore, vocat Judicem a latere; auctor *vitæ Ludovici Pii Imper. Eodem*, inquit, *anno generalem conventum habuit, & per univerſas regni ſui partes fideles, ac creditarios a latere ſuo miſit, qui æqui juris tenaces exiſtentes adverſa corrigerent, omnibuſque jus congruum æquo libramine penderent*. Adrebaldus Floriacenſis Monachus *lib. 1. de miraculis S. Benedicti cap. 25. Aderant in eodem placito miſſi a latere Principis, Joſias Epiſcopus Aurelianenſis, & Donatius Melidinenſium Comes*. Hi autem in *Capitularibus Caroli Magni* paſſim vocantur miſſi Dominici, ad differentiam miſſorum Comitum, quorum meminit Valafridus Strabo in *lib. de rebus eccleſiaſticis, cap. ult.* Et de his miſſis Dominicis, qui a Principis latere mittuntur, accipiendum eſt *cap. 2. infra, de Regularib.* non ut gloſſa imperite voluit, de Officialibus Epiſcopi.

A la-

Digitized by Google

A latere quoque Pontificis miſſos fuiſſe Subdiaconos, Eccleſiæ Romanæ defenſores, & Patrimonii D. Petri, in Siciliam, Corſicam, cæteraſque provincias, colligere licet ex multis *epiſtolis S. Gregorii*, eoſdemque illa auctoritate Pontificia in Eccleſiaſticos juriſdictionem exercere ſolitos. & falſum eſt omnino quod docuit D. Cujacius ad *cap. 4. de foro competenti*, defenſorem Corſicæ, ad quem Gregorius ſcribit, fuiſſe Judicem ſæcularem: vere enim fuit Legatus a latere Pontificis; ut in Sicilia Petrus Subdiaconus, quem idem Gregorius in *cap. Valde neceſſarium*, 94. *diſt.* nominatim ait, Pontificiam repræſentare auctoritatem; eadem forma, qua Caſſiodorus ait Vicarium Præfecti Prætorio diſceptationis principalis repræſentare reverentiam. Et nemini mirum videri poſſit, ſi Pontificia auctoritate imperium & juriſdictionem in omnes provinciæ ſibi commiſſæ Epiſcopos exerceat; ut Legatus Principis in omnes Magiſtratus, & Judices ordinarios. Guntherius Ligurini *lib.* 8.

Si tamen Italicis fuerit Legatus in oris
Regiis, hoc ipſum Regis vice juris habebit,
Et de Conſulibus diſponere cuncta valebit.

A Legatis a latere diverſi ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi, quibus provinciarum, in quibus conſtituti ſunt, legatio committitur; ut in *cap. Volentes* 8. *hoc tit.* Hos enim plerumque ipſis legatis a latere utiliores, Ivo Camotenſis ſcribit *epiſt.* 109. *ad Paſchalem II.* in *edit.* 2. *Cum enim*, inquit, *a latere veſtro mittitis ad nos Cardinales veſtros, tanquam filios uterinos; quia in tranſitu apud nos ſunt, non tantum non poſſunt curanda curare, ſed nec curanda proſpicere: inde eſt, quod multi præpoſitorum facta gladio linguæ ferire cupientes, dicunt Sedem Apoſtolicam non ſubditorum quærere ſanitatem, ſed ſuam, aut lateralium ſuorum quærere commoditatem. Unde ego & quidam conregionales noſtri hoc murmur non æquanimiter accipientes, utpote Romanæ Eccleſiæ filii, unanimes ſcribere decrevimus ſanctitati veſtræ, ut alicui Tranſalpino legationem Sedis Apoſtolicæ injungatis, qui & vicinius ſubrepentia mala cognoſcat, & ea vel per ſe, vel per relationem ad Sedem Apoſtolicam maturius curare prævaleat. Cui ſollicitudini nullum magis cognovimus idoneum, quam Dominum Lugdunenſem Archiepiſcopum, qui & in eodem officio jam diu miniſtravit, & ut experimento cognovimus, tam Romanæ Eccleſiæ, quam Tranſalpinis Eccleſiis mirabiliter profuit.* quæ poſtrema verba oſtendunt perſonæ tantum rationem haberi, non Eccleſiæ, ut in *cap.* 6. *de præſumption.* Et in hoc potiſſimum diſtant ab iis, qui ſibi legationem arrogant prætextu Eccleſiarum, ut loquitur *cap. pen. hoc tit.* Hujuſmodi eſt in Anglia Cantuarienſis Archiepiſcopus *cap.* 1. *hoc tit.* & ex vetuſtiſſimo privilegio, in Gallia Arelatenſis, *can. In Galliarum Epiſcopos* 25. *q.* 2. forte propter ſummam urbis celebritatem, quam Gallicam Romam vocat Auſonius in *claris urbibus, Gallica Roma Arelas*, & in qua ſedem Imperii Conſtantinum tyrannum poſuiſſe, eamdemque omnium Galliarum metropolim conſtituiſſe, docet nobiliſſima *Conſtitutio ad Agricolam Præfectum Prætorio*, quam primus dedit Nicolaus Cuſanus Card. *lib.* 3. *de Concord. Cathol.* Hoc enim caſu generale eſt privilegium Eccleſiæ; non uni tantum Epiſcopo conceſſum, ſed omnibus ſucceſſoribus, ut in *lib.* 6. *regiſtri Gregorii VII. Epiſt.* 12. *ad Piſanum Epiſcopum. Committimus*, inquit, *tibi tuiſque ſucceſſoribus vicem noſtram in Corſica inſula*; & hæ ſunt legationum ſpecies de quibus tractatur in *hoc tit.*

His addere licet Legatos, qui cum mandatis certis ab Apoſtolica Sede ad Re-

Digitized by Google

Reges & Principes mittuntur; hos hodie vulgo nuntios vocari conſtat. Idem Gregorius VII. in *Synodo Romana. Philippus Rex Francorum, ſi nuntiis Papæ ad Gallias ituris de ſatisfactione ſua, & emendatione ſecuritatem non fecerit, habeatur excommunicatus.* Sed & eoſdem a veteribus dictos Apocriſiarios, id eſt, Reſponſales, non dubito: quo munere functus eſt Gregorius I. ſic enim ille in *epiſtola quadam. Cum in urbe regia reſponſa Sedis Apoſtolicæ facerem.* Id eſt, ut viri docti recte cenſent, negotia Sedis Apoſtolicæ ex mandato gererem. quo ſenſu Macharius, in *homil.* 37. generaliter ait, omnes homines eſſe Apocriſiarios adminiſtrationis dominicæ, πάντας ἀποκρισιαρίους τῆς δεσποτικῆς οἰκονομίας. Et ita paſſim in his libris Procurator dicitur Reſponſalis, *cap. Olim.* 25. *de Reſcript. cap. Dudum* 22. *de election. cap. Veniens* 13. *de renuntiat. cap. Cum olim* 32. *de offic. & poteſtat. Judic. delegati. cap. Cum ſecundum* 16. *de prabend.*

Sed obſervandum eſt, Sedis Apoſtolicæ Apocriſiarios nullam juriſdictionem habuiſſe: ideoque diligenter a cæteris Legatis diſtinguendi ſunt, quos conſtat juriſdictionem habere, & eam ordinariam, non delegatam; quod Clemens IV. conſtituit *cap.* 2. *hoc tit. in* VI. ex ſententia gloſſæ in *can. Sicut vir* 11. 7. *q.* 1. & *can.* 5. *Igitur*, 25. *qu.* 1. quaſi ſint ſimiles Proconſulibus & Præſidibus, qui univerſas provincias regunt, ut loquitur *L. Illicitas*, §. *Qui univerſas*, *ff. de offic. Præſid.* nam, ut Valafridus Strabo ſcribit in *d. lib. de rebus eccleſiaſtic. cap. ult. Ordinationes mundanæ ſapientiæ in ſpiritualem univerſalis Eccleſiæ rempublicam ſacris diſtinctionibus præcedentibus commutatæ fuerunt.* Et fere remanſit eadem provinciarum diviſio, quæ in Imperio Romano obtinebat, quod ex quadam Anacleti epiſtola refertur, in *can. Provinciæ*, 99. *diſt.*

Merito tamen ſuſpectum videri poteſt, quod Pontifici in cathedra Petri ſedenti ſub Domitiano Imperatore, circa annum Domini 94. in *d. can.* tribuitur, de Comitibus civitates adminiſtrantibus: & quod de Patriciis ex eodem Anacleto refertur, in *can. Omnis oppreſſus* 2. *q.* 6. Patricios enim a Conſtantino inſtitutos conſtat; & Comitum in civitatibus ordinationem, longo poſt Domitianum tempore, proſtrato demum Imperio Romano. Debet igitur ſtudioſus recentiorem manum in dd. Canonibus agnoſcere; quos ſiquis conferat cum *d. cap. ult.* Valafridi, reperiet fere eamdem eſſe comparationem dignitatum ſæcularium & eccleſiaſticarum, Imperatoris, Patriciorum, Regum & Comitum, Summi Pontificis, Patriarcharum, Archiepiſcoporum, ſeu Metropolitanorum, & Epiſcoporum; ex nova Imperii forma; quæ in partibus Occidentis non longius quam a Carolo Magno repetenda eſt.

Quod autem ait Clemens IV. in *d. cap.* 2. Legatos eſſe ſimiles Proconſulibus & Præſidibus, non eſt ſine controverſia; his enim potius ſimiles ſunt Patriarchæ, ſive Primates, Archiepiſcopi, vel Metropolitani, qui, ut eſt in *d. can. Provinciæ*, ad inſtar primatum ſæculi ad provincias regendas in primis civitatibus conſtituti ſunt: ut iſti potius ordinario jure: illi vero extraordinario provincias adminiſtrare videantur, ſimiles Legatis, qui novis cauſis emergentibus, extra ordinem in provincias mittebantur; ut Tribuni illi, quos extra ordinem ab Imperatore in Hiſpaniam miſſos fuiſſe Severus Sulpitius ſcribit, *de geſtis S. Martini dial.* 3. Et ideo veteres Romani Pontifices mandatis, quibus vices ſuas Legatis committebant, clauſulam hanc inſerere ſolebant, *ſervatis privilegiis Metropolitanorum*, ut Papa Hormiſda in *can.* 6. *Servatis* 25. *q.* 2. & nominatim in *Epiſt.* 9. *ad Saluſtium Epiſcopum Hiſpalenſem. Vices noſtras*, inquit, per *Bæticam, Luſita-*

Digitized by Google

ſitaniamque provincias; ſalvis privilegiis quæ Metropolitanis decrevit antiquitas, præſenti tibi auctoritate committimus.

Sunt igitur proprie Archiepiſcopi & Metropolitani, legitimi & ordinarii provinciarum rectores: ſed prævalente Summi Pontificis auctoritate, penes quem eſſe poteſtatis plenitudinem non dubitamus, ii quibus provinciæ majoribus auſpiciis, neceſſitate urgente committuntur, ordinarii, & legitimi habendi ſunt, eadem forma, qua Pomponius in *L.* 2. *ff. de orig. Jur.* §. *Populo deinde* 18. dictatorem, & magiſtrum equitum, quibus legitimos & ordinarios Magiſtratus nominatim opponit Dion Halicarnaſſ. *lib.* 10. ait habitos fuiſſe Magiſtratus legitimos, *Magiſtratus tamen*, inquit, *habebantur legitimi*, id eſt, exiſtimabantur; quamvis videri poſſit proprie non eſſe legitimos, quia creabantur extra ordinem. Cujus loci veram ſententiam aſſecutus non eſt D. Cujacius, in *commentar. in* d. *L.* 2.

Reſtat ut præcipua capita officii, & poteſtatis Legatorum ſubnectamus, quæ vulgo facultates vocantur; hæ enim variæ eſſe poſſunt ex variis formulis, & mandatis Pontificum, ex quibus pendent. Et hoc quidem conſtat regulariter, majorem eſſe poteſtatem Cardinalium, qui proprie a latere mitti dicuntur, & ſpecialiter fratres dicuntur, in *cap.* 1. *hoc tit. in* VI. Ideoque habent beneficiorum collationem, quæ cæteris Legatis denegatur, in d. *cap.* 1. Beneficiorum collatio regulariter pertinet ad ſingulos ordinarios in diœceſibus ſuis, & juriſdictionis eſſe dicitur, juriſdictionis nomine generaliter accepto pro ea parte officii epiſcopalis, quæ ſeparatur ab iis quæ dicuntur eſſe ordinis; ut in Jure Civili juriſdictionis nomen aliquando latiſſime manat.

Cum autem juriſdictionem habeant ordinariam Legati, merito exiſtimare quis potuerit eos quoque generalem habere beneficiorum collationem, quæ juriſdictionis eſſe dicitur.

Sed obſervandum eſt Rom. Pontificem jure quodam ſummo, & ſpeciali, omnium beneficiorum habere collationem, &, ut vulgo dicitur, eſſe ordinariorum ordinarium: ut ex Romani Imperatoris nutu, conſtat pendere promotiones ad beneficia, de quibus in *L.* 4. *Cod. De diverſis Reſcr.* puta, tribunatum militarem, centurionatum, præpoſituram, præfecturam, primatum numeri, & cætera quæ & Cicero, & Suetonius, & Lampridius vocant beneficia ad ærarium delata, & ut Higenus ait, adſcripta in librum beneficiorum.

Quod igitur ad Summum Pontificem præcipuo quodam jure, ex tacito Eccleſiæ, & omnium Epiſcoporum conſenſu pertinet, ut cum ordinariis concurrat in beneficiorum collatione, eoſque prævenire poſſit; non poteſt in Legatos tranſire ſine ſpeciali mandato, niſi ſint Legati a latere, id eſt, Cardinales, ut ab Innocentio IV. conſtitutum eſt in d. *cap.* 1. *hoc tit. in* VI. Iis enim hoc ſpeciali privilegio conceſſum eſt, & ſubintelligitur, licet non exprimatur: forte quia hoc ſæpe Legatis a latere indultum fuit, ut jam ex officio eis facere liceat; ut de abſolutione excommunicatorum, ex ſacrilega manuum injectione in Clericos dicitur, in *cap.* 4. *hoc tit.* Et quia beneficiorum collationem habent, eam adeo libere exercent, ut etiam eccleſiaſtico patronatui derogare valeant, *cap. Dilectus* 6. *hoc tit.* Eccleſiaſtico, inquam, non laico, *cap. Cum dilectus, de jure patronatus.* Non poſſunt tamen admittere reſignationes quas in favorem vocant, niſi hoc eis ſpecialiter conceſſum ſit: non enim paſſim admiſſa fuit eccleſiaſtici beneficii renuntiatio ſub conditione, quod & Balſamo notat ad *can.* 76. *Apoſtolorum*; quæ admittitur in beneficiis militaribus, quæ vulgo feuda dicuntur; *lib.* 2. *feud. tit. de refut. feud.* Et

in

in militiis Palatinis, *L.* 15. *Cod. De proximis ſacror. ſcrinior. lib.* 12. Hanc tamen admittit Summus Pontifex, qui ſolus ſimoniæ labem, quæ ineſſe videtur, plenitudine poteſtatis delere poteſt.

Hoc igitur ſummum jus nominatim Legato concedere debet S. Pontifex; quamvis enim Legatus vice Summi Pontificis fungatur, non ea tamen habere poteſt, quæ, ut loquitur *cap.* 4. in ſignum privilegii ſingularis, ſunt tantum Summo Pontifici reſervata; de quibus gloſſa in d. *cap.* 4. & Oſtienſis hoc loco, & in his ſpeciale mandatum deſideratur.

Sunt tamen quædam, fateor, quæ tacite conceſſa videntur non omnibus, ſed majoris dignitatis; ut in caſibus ſupra notatis, & ſimilibus in Jure expreſſis: nec enim alios nobis comminiſci licet, nec ab uno caſu ad alium licet ſimilem, quamvis minoris momenti argumentari. In his enim quæ lege conceduntur, non valet argumentum a majori ad minus, vel contra, *L. 6. ff. de interd. & relegat.* Ideoque non placet quod Panormitanus & Oſtienſis indiſtincte admittunt; contra ſententiam veterem gloſſographorum, poſſe Legatum cogere Concilium provinciale; hac ratione freti, quia major eſt Archiepiſcopo, qui jure proprio Concilium celebrat temporibus a Canonibus præſtitutis, *cap. Sicut* 25. *infra, de accuſat.* Quamvis enim major ſit, hinc tamen inferri non poteſt huic juri Legatum derogare poſſe, ordinemque ab antiquis Canonibus in provincialium Synodorum celebratione inſtitutum ulla ratione immutare: Imo teneri ex officio legationis hortari, movere & jubere, ut quæ pie ſunt ordinata & diſpoſita de celebrandis provincialibus Conciliis, diligenter cuſtodiantur; ut ſi quæ forte majores cauſæ, quas provinciali examine nequeat Metropolitanus definire, de his Legatus cognoſcere teneatur ex relatione Metropolitani, *can. de Conciliis*, 18. *diſt.*

Hunc autem Canonem ſumptum eſſe notandum eſt ex *epiſt.* 82. Leonis I. ad Theſſalonicenſem Epiſcopum, Sedis Apoſtolicæ Legatum. Ex qua conſtat hoc tantum Legatis permitti, ut poſſint quoſdam Epiſcopos evocare, quibus in graviorum cauſarum judicio tamquam aſſeſſoribus utantur. Et in his Epiſcoporum evocationibus, quod notandum, vult idem S. Pontifex Legatum eſſe modeſtiſſimum, *ne*, ut eleganter ait, *per diligentiæ ſpeciem, fraternis injuriis gloriari videatur*. Et hoc veteri Jure, & antiqua conſuetudine uſum Cantuarienſem Epiſcopum, Sedis Apoſtolicæ Legatum, & quoſdam Angliæ Epiſcopos ſæpe evocaſſe, obſervare licet ex multis epiſtolis, ſive relationibus ad SS. Pontifices nomine Archiepiſcoporum Cantuarienſium dictatis, quæ reperiuntur inter *epiſtolas Joannis Sareſberienſis*; ut *epiſt.* 12. *Adſidentibus nobis venerabilibus fratribus noſtris Rodberto Lincolnienſi, & Willelmo Norwic. Hilario Ciceſtrenſ. Epiſcopis*. & *epiſt.* 22. *Cum adſiderent nobis venerabiles fratres noſtri Richardus Londinenſis, Hilarius Ciceſtr. Epiſcopi*. Cum igitur aliud ſit poſſe generale Concilium Epiſcoporum provincialium celebrare, aliud quoſdam Epiſcopos congregare; nec cui hoc licet, illud quoque temere liceat ſibi adrogare, ut nominatim proditum eſt in *can.* 1. *diſt.* 17. conſequens eſt eos poſſe tantum Synodum celebrare, quibus hoc jus a Canonibus datum eſt, vel ſpeciali S. Pontificis mandato conceſſum eſt: nam ut nominatim Marcellus Pontifex ſcribit *epiſtola ad Maxentium*, ex qua deſumptus eſt d. *can.* quem non prætermiſit Ivo Carnotenſ. in decreto ſuo, *parte* 4. *cap.* 24. legitima Synodus eſt, quæ apoſtolica, aut regulari auctoritate convocatur. Regulari auctoritate Concilia convocare ſolent Metropolitani: apoſtolica vero Legati, quibus nominatim hoc a S. Pontifice committitur, ut majoribus

de

de cauſis Concilia poſſint celebrare : quod expreſſe conceſſum fuiſſe reperio a Papa Hormiſda, Saluſtio Hiſpalenſi Epiſcopo, per Bœticam & Luſitaniam Legato, in *epiſtola 7. ad eumdem Saluſtium. Quoties univerſalis poſcit religionis cauſa ad Concilium te convocante cuncti fratres conveniant.* Et a Zacharia Papa, Bonifacio Germaniæ & Franciæ Legato, *epiſt. 4. ad eumdem Bonifacium. Vice noſtra volumus ut anni apto tempore in Francorum provincia Concilium debeas celebrare.*

Hæc autem Concilia quodammodo univerſalia dici poſſunt. Et nominatim opponuntur Conciliis provincialibus, in *regiſtro Gregorii VII. epiſt. 8. lib. 6. Clericis ſanctæ Mariæ multoties in provincialibus Synodis coram Dienſi Epiſcopo, & confratre noſtro Apoſtolicæ Sedis Legato, in Pictavienſi Concilio querelam fecerunt.* In Pictavienſi enim civitate Francorum Epiſcoporum Concilium celebraſſe juſſu Pontificis Hugonem Dienſem Epiſcopum Apoſtolicæ Sedis Legatum, conſtat ex eodem regiſtro *epiſt. 4. lib. 6.* Hujuſmodi quoque fuit Concilium in hac urbe Toloſana celebratum a Romanæ Sedis Legato, juſſu Victoris II. Papæ, anno Domini 1056. Henrico III. Imperatore, & Pontio Comite Toloſano; quod ego primus a blatarum & tinearum injuriis vindicavi, & hodie editum eſt ab illuſtriſſimo Cardinali Baronio *tom. 1. Annal.*

In his igitur Conciliis recte gloſſa ſpeciale mandatum deſiderat, in *can. Regula, diſt. 17.* nec auſim dicere hoc ſibi proprio jure legationis arrogare poſſe Legatum. Et veriſſimum eſt quod Panormitanus ſcribit in *cap. ult. de confirmat. utili*, adeo perfuſorie & generaliter de Legati poteſtate in hoc jure tractari, ut vix conſtitui poſſint ea quæ jure legationis proprie ad Legatum pertinent. Et rectiſſime gloſſa in *cap. 1. hoc tit.* totam Legati poteſtatem conſiderandam eſſe ex forma legationis: prudenter enim Pontifices hodie ſolent mandatis inſerere ea omnia, quæ Legatis committenda eſſe cenſent; quod & Romanos Principes olim obſervaſſe, mandataque dediſſe Præſidibus, quibus juriſdictioni eorum formam modumque imponebant, docet *Novell. Juſtiniani 17.* ad quam vide præſtantiſſ. Cujacium.

AD TIT. XXXI. *De officio Judicis ordinarii.*

COMMENTARIUS.

JUDICES ordinarii in Jure Civili dicuntur provinciarum Præſides, *L. Omnes, Cod. de Epiſc. & Cleric.* & *L. 7. Cod. de offic. Rector. provinc.* qui, ut loquitur *L. ult. C. De modo multtarum*, ordinario jure provincias moderantur; & a Juſtiniano in *Nov.* 103. habere dicitur poteſtatem, quam ordinariam vocant, ubi voce Latina utitur, *ὀρδιναρίαν ἀρχὴν*. Et hoc ſenſu Syneſius *epiſt.* 144. Præſidem Pentapoleos ordinarium vocat *ἄρχοντα*. Sic autem vocatos fuiſſe Cujacius docet ad *Nov.* 20. & in *Paratitlis C. De offic. Rect. provinciæ*, ad differentiam Proconſulum, Comitis Orientis, & Præfecti Auguſtalis, qui erant ſpectabiles; Præſides vero tantum clariſſimi, & in minima dignitate conſtituti; ſpectabiles erant in media, illuſtres in majori. Denique Præſides unam tantum provinciam regebant, illi

vero p lures; & fuiſſe Præſides ſub illorum cura conſtitutos notiſſimum eſt. Ideoqu e ordinarii dicti, quia in inferiori ordine conſtituti; eadem forma, qua ordinar ii milites Feſto, manipulares, & gregarii milites, quos conſtat ultimum militiæ gradum obtinuiſſe, *L.* 1. *C. ad L. Jul. repetund.* Hanc diſtinctionem obſervo in epiſtola Senatus Romani ad Curiam Carthaginenſem, apud *Vopiſcum in Floriano*, illo loco: *Omnis provocatio Præfecti urbis erit, quæ tamen a Proconſulibus, & ordinariis judicibus emerſerit.* Fuit enim major, ac auguſtior Proconſulum poteſtas & dignitas, quos ſcilicet, ex illa diviſione provinciarum inter Auguſtum, & Senatum, populumque Romanum notiſſima, ex Strabone, Dione & Theophilo noſtro in §. *Per traditionem*, *Inſtit. de rerum diviſ.* Senatus, populuſque mittebat in provincias ſuas, id eſt, quas Senatui populoque Romano Auguſtus regendas dederat; quam eorum quos Princeps ad ſingulas provincias, quas per ſe ſine populi, Senatuſque Romani auctoritate regebat, delegare ſolebat. Et ita apud Cornelium Tacitum *lib.* 1. *Ann.* petunt Achaia, & Macedonia levari proconſulari imperio, utpote longe graviori; & cum antea Proconſulares eſſent, factæ ſunt Præſidiales, miſſis a Tiberio Præſidibus, qui Legati Cæſaris dicuntur, in *L. pen. ff. de offic. Præſid.* & paſſim in libris Juris Civilis, quaſi Provincias non tam ſuo jure, quam ex delegatione Cæſaris regerent. Proconſules vero ex veteri reipublicæ inſtituto ſortito electi, veterem illam majeſtatem Imperii, quam populus lege dabat, retinebant. Præſides pendebant ex nutu Cæſaris veluti majoris Magiſtratus, ad cujus præcipuam curam provincia pertinebat. Et hac forſitan ratione in d. *epiſtola* ſeparantur Proconſules a Præſidibus, quos ordinarios vocat: niſi quis dicat ordinarios dicto loco dici civiles Judices, tam urbanos, quam provinciales, ad differentiam militarium Judicum, ut apud Amm. Marcellinum *lib.* 16. *Inter ordinarios Judices Ruſinus primus Præfectus Prætorio; & inter militares Equitum magiſter Arbetio.* Vel potius illo loco ordinarii dicuntur, ad differentiam Judicum qui extra ordinem a Principe dantur. *Paulus lib.* 5. *ſent. tit.* 5.

In hoc Jure Pontificio ordinarii dicuntur, ad differentiam Judicum delegatorum a Summo Pontifice, ut in *cap. Præterea*, & *cap. Si quando*, *ſupra*, *de offic. & poteſt. Judic. delegati*. Hi enim in *cap. Sane*, *eod. tit.* vices dicitur gerere Summi Pontificis. Sunt igitur majores ordinariis, qui ex ordine ſolito, puta electione & confirmatione ſuperioris, ad dignitates eccleſiaſticas promoventur, ut Gofredus, & Oſtienſis hoc loco notant recte. Et generali nomine dicuntur Eccleſiarum Prælati: ideoque in *antiqua Collect. Bernardi Papienſis* hic titulus ita concipitur, *De offic. & poteſt. Prælati, & Judic. ordinarii*.

Prælati dicuntur Epiſcopi, ſub quorum appellatione continentur Archiepiſcopi, ut in *cap.* 2. *infra*, *de judiciis*, Abbates, Archidiaconi; ſic enim in d. *capite* eſt legendum, ut in antiquis Collectionibus recte eruditi viri obſervarunt. His adde Plebanos, ſive Rectores, de quibus in *cap.* 3. *hoc tit.* Legati Summi Pontificis, qui cum ſumma poteſtate mittuntur in regna, vel provincias, de quibus in *præced. tit. de off. Legati*, ordinarii dicuntur ex nova deciſione Clementis Papæ IV. quæ extat in *cap.* 2. *eod. tit. in* VI. ubi hac ratione fretus, conſtituit officium Legatorum non expirare per mortem Summi Pontificis qui delegavit; qua de re merito dubitari potuit, quia ex delegatione ſpeciali Summi Pontificis poteſtatem habent, *can. Igitur* 25. *qu.* 2. Aliud autem eſt ex delegatione, aliud ex ordine judicare. *L. A Proconſulibus*, *C. De appellat.* ideoque ab interpretibus il-

Le-

Digitized by Google

Legati dicuntur ordinarii ſpeciales, quia ſpecialiter auctoritate Summi Pontificis, ex utilitate & neceſſitate Eccleſiæ conſtituuntur, ut majoribus auſpiciis, & vice ſacra provinciarum adminiſtrationes ſuſcipiant. Improprie igitur dicuntur ordinarii, & cum adjuncto, ex delegatione Summi Pontificis. Cæteri vero proprie, & abſolute ordinarii, vel ordinarii locorum, ut in *cap. Ordinarii, hoc tit. in VI.*

AD CAPITULUM I. TIT. XXXI.

Ex Synodo Joannis Papæ.

Perniciosa. & infra: Habeant igitur Epiſcopi ſingularum urbium in ſuis diœceſibus liberam poteſtatem adulteria & ſcelera inquirere, ulciſci & judicare ſecundum quod Canones cenſent abſque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit, publicum convocent auxilium, non ad præjudicandum, ſed potius ad ea, quæ Deo ſunt placita, proſequendum.

Synodus Joannis Papæ, de qua in inſcriptione hujus capituli, non eſt, ut vir doctus male conjicit, Synodus habita Trecis, vel Trecaſſibus in Gallia noſtra, a Joanne VIII. cujus Canones non extant: ſed eſt Synodus habita Ravennæ a Joanne IX. an. Dom. 904. cujus Canones debemus diligentiæ illuſtriſſimi Cardinalis Baronii. Eſt autem Canon 12. qui ſic incipit: *Pernicioſa inolevit conſuetudo, ut Judex publicus vel miniſter, quæ ab Epiſcopis ſunt inquirenda, quibus animarum ſollicitudo commiſſa eſt, quaſi inquirenda vendant, & ea occaſione licenter ſceleſta vita augmentetur, & ſi in proprietate Eccleſiæ, vel Clerici feminas invenerint adulteras, infamant, comprehendunt, dilaniant, donec domini earum, vel parentes eas redimant, pro quo conſanguinei in non modicam deveniunt paupertatem; & eo ordine liberius poſt venditionem fornicari non metuunt, dicentes nihil pertinere ad Epiſcopum, quæ a publico examinata dicitur, & redempta; quod omnino irregulariter inoleviſſe eſt manifeſtum. Habeant igitur*, &c. Ex his verbis apparet, hoc caput non, ut vulgus interpretum cenſet, proprie pertinere ad crimina quæ dicuntur eccleſiaſtica, ad ſimoniam puta, ſacrilegium, hæreſim, adulterium, quatenus agitur ad ſeparationem tori; quo caſu adulterium crimen eſſe vere eccleſiaſticum recte Panormitanus hoc loco notat; vel ad alia crimina, quæ gloſſa recenſet in *cap. Cum ſit, infra, de foro compet.* quæque nemo dubitat eſſe crimina eccleſiaſtica: ſed proprie pertinere ad cenſuram illam, quam de quocumque crimine, ſive peccato Epiſcopi exercent adverſus quemlibet Chriſtianum, *cap. Novit, infra, de judiciis*. de qua idem antea conſtitutum fuiſſe reperio in Synodo Vernenſi habita ſub Pipino Rege, *can.* 3. cujus verba ſubjicere debeo: *Ut unuſquiſque Epiſcoporum poteſtatem habeat in ſua parochia, tam de Clero, quam de regularibus, vel ſecularibus, ad corrigendum, vel emendandum ſecundum ordinem Canonicum ſpiritalem*. Id eſt, ut nominatim ait *hoc cap. Secundum quod Canones cenſent*. eſt enim vetuſtiſſimum jus Eccleſiæ, de quo Ter-

Digitized by Google

Alexander III. Florentino Episcopo.

Cum ab Eccleſiarum Prælatis eccleſiaſtica ſententia in malefacto. res aliquos promulgatur, rata debet & firma conſiſtere, & uſque ad dignam ſatisfactionem inviolabiliter obſervari. Quapropter mandamus, quatenus ſi quando Plebanus ſancti P. in Clericos vel laicos paræcianos ſuos interdicti vel excommunicationis ſententiam rationabiliter tulerit, ipſam facias inviolabiliter obſervari, & eam ſine congrua ſatisfactione, & abſque ejuſdem Plebani conſcientia non relaxes.

Inscriptionem hujus capit. non dubito eſſe reſtituendam ex Collectione, quæ in 4. *volumine Conciliorum* ſubjicitur Concilio Lateranenſi, habito ſub Alexandro III. Sic enim habet: *Alexander III. Norvicenſi Epiſcopo*. Male Bernardus Papienſis, qui in *Collect. I.* tribuit Eugenio; cujus errorem ſecutus eſt Raymundus, dato tamen ſuo loco Eugenio, uti antiquiori, ante Alexandrum III. cujus capitula ſubjiciuntur.

Quod autem hoc loco de Sacerdote dicitur, varie vexatur ab interpretibus: quidam enim, quorum ſententiam nititur confirmare Panormitanus, hoc caput accipiendum eſſe cenſent cuſtodire de Epiſcopo, qui proprie dicitur Sacerdos, *L. Nec honore*, *L. Parabolani*, *C. De Epiſcopis & Clericis*, *can. Ecce*, *§. Circa laicos*, 95. *diſtinct.* Oſtienſis contra de Plebano, ſive Rectore, ex *cap.* 3. *hoc tit.* Sunt qui mediam viam ſequantur, & hoc caput intelligendum eſſe contendant non de quolibet Plebano, ſed eo tantum qui ex conſuetudine juriſdictionem, ut loquuntur, fori contentioſi habere poteſt; juriſdictio enim conſuetudine acquiri poteſt, ut vulgo notari ſolet ex *L. ult. C. De emancipat. liber* non de eo qui juriſdictionem tantum habet fori pœnitentialis. Cauſa autem erroris & contentionis hæc eſt, tam in *hoc capit.* quam in pleriſque partibus juris utriuſque; quia ex uſu ſui temporis Jus vetus, quod in deſuetudinem abiit, male interpretari ſolent: qua ratione efficient ſententiam *hujus capit.* ad Epiſcopos hujus ſæculi vix poſſe pertinere; quotus enim quiſque eſt, qui confeſſiones pœnitentium, de quibus tractatur in *hoc cap.* audiat.

Ut igitur veram *hujus capit.* ſententiam aſſequamur, ſciendum eſt, jure quod obtinuit ætate Alexandri III. *hujus cap.* auctoris, Plebanos, ſive Rectores habuiſſe plenum exercitium cenſuræ eccleſiaſticæ, & admiſiſſe querelas, ſive accuſationes de quolibet crimine, vel peccato, adverſus parochianos ſuos, tam Clericos, quam laicos: eoſdemque recte dici poſſe Judices ordinarios, etiam ſecundum definitionem interpretum; quia legitima ordinatione, id eſt, electione & conſenſu plebis, prælationem & dignitatem aſſequebantur, ut colligere licet ex *cap.* 1. *ſupra*, *de elect.* adhibita antiqua Decretali, quæ extat in *I. Collect.* & evidentius ex *cap. Nobis*, *de jure Patronatus*, quod eſt ejuſdem Alexandri III. in quo tractat de electione Plebani in conventuali Eccleſia; ut conſtat ex *Antiqua*, cujus verba interpolavit Raymundus, quia non exiſtimabat ex uſu ſui temporis con-

conventualem poſſe dici Eccleſiam, cui præeſſet Plebanus. Sed quia non ſolum præeſſe dicitur plebi ſibi commiſſæ, ſed etiam Presbyteris in minoribus titulis conſtitutis; & horum relatione dicitur Archipresbyter in *cap. ult. ſupra*, *de officio Archipresbyt.* recte horum Presbyterorum Conventus dicitur, vel Collegium, quorum ſuffragiis, adhibito conſenſu plebis, Plebanus eligitur, ut in d. *cap.* 1. ideoque hi Archipresbyteri Decani dicti fuerunt, *can. In capite* 64. 50. *diſt.* quia præerant ceteris minoribus Presbyteris. Et de iis extat inſignis locus apud Valafridum Strabonem in *collat. dignitatum eccleſiaſticarum cum ſæcularib. cap. ult.* **Centenarii**, inquit, *vel Vicarii, qui a Comite per pagos conſtituti ſunt, Presbyteris plebum, qui baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus Presbyteriis, ſeu Eccleſiis præſunt, conferri queunt: Decuriones vero, vel Decani, ſi ſub ipſis Vicariis quædam munera exercent, minoribus Presbyteris titulorum comparari poſſunt.* quod plane eſt quod ait d. *cap. ult.* Plebanos iſtos curam gerere Presbyterorum, qui in minoribus titulis habitant. De quibus accipiendum eſſe cenſeo *cap. pen. infra*, *de jure Patronat.*

Sunt autem iſti Plebani Archipresbyteri, diligenter ſeparandi ab Archipresbyteris, qui ad vices agendas Epiſcoporum, & Archidiaconorum, & terminandas cauſas eccleſiaſticas inſtituuntur; hi enim illam juriſdictionem habent, quam contentioſam vocant, id eſt, cognitionem cauſarum eccleſiaſticarum, *cap. Ad hæc*, §. *ult. ſupra*, *de officio Archidiac. cap.* 1. & 2. *infra*, *Ne Prælati vices ſuas vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant.* & *cap. Ex literis*, *infra*, *de conſanguinit. & affinit.* Illi vero jure, quo Eccleſias, & populum ſibi commiſſum regunt, eccleſiaſticam cenſuram in ſubditos parochianos exercent: eoſdemque judiciario ordine obſervato, id eſt, denuntiatione, vel accuſatione præcedente, auditis & examinatis teſtibus, excommunicare poſſunt; vel eis ſecundum Canonum præſcripta pœnitentias imponere, de quocumque crimine vel peccato; ut ex *Epiſtola Theodulphi Epiſcopi Aurelianenſis*, *ad Parochos ſive Plebanos*, colligere licet. Differt autem hæc cognitio a juriſdictione cauſarum eccleſiaſticarum, quam Epiſcopi tantum, vel qui vices gerunt Epiſcoporum, exercere poſſunt, ut ſupra docui in *cap.* 1.

Ad Plebani cenſuram pertinet *cap.* 3. *hoc tit.* in quo Plebanus ſancti Pancratii, tam in Clericos, quam in laicos ſententias interdicti & excommunicationis pronuntiare dicitur; quas Epiſcopus inconſulto Plebano non poteſt relaxare, ne luſoria ſint iſta decreta eccleſiaſtica, ut loquitur *L. Si Prætor*, *ff. de judic.* Hoc autem ſumptum eſſe ex ipſa lege Chriſti, de qua Matthæi *cap.* 18. & Lucæ 17. pluſquam manifeſtum eſt: ubi poſt primam, & alteram admonitionem, eam nempe quæ inter te & eum qui admiſit, fit, & ſecundam, quæ adhibitis teſtibus, permittitur tibi denuntiare Eccleſiæ: quam cum Plebanus regere dicatur, *can. Presbyteri* 4. 95. *diſt.* imo Eccleſiæ & plebi præeſſe tanquam Prælatus, *cap. Tua nos*, *infra*, *de Cleric. ægrotant.* potuit de hac denuntiatione cognoſcere, pronuntiare, &, ut Seneca loquitur, tandem accedere ad decretorium ſtilum, quo quis a communione Eccleſiæ removetur.

Frequens autem fuit hæc denuntiatio apud Plebanum, quamdiu Chriſtianis graviſſima pœna fuit excommunicatio; qua nulla major, aut gravior dici poteſt fidelibus, quibus olim in vetuſta Eccleſia ſacroſancta Euchariſtia dicta fuit *Deſiderata*: quod viri docti obſervant ex gloſſis veterum, in quibus ſic legendum: *Deſiderata* λειτουργία, τιμητή. At tepeſcente hoc deſiderio, non ſine magna ſæculi

infa-

Digitized by Google

infamia, minor viſa ſuit eccleſiaſtica cenſura, quam Plebanus excercere potuit; & adire cœperunt Epiſcopum, vel Archidiaconum, cæteroſque majores Judices, qui pecuniariam mulctam irrogare poſſunt. quam in rem elegantiſſima eſt *epiſtola Petri Bleſenſis* 74. in qua ad Archidiaconum Batonienſem ſcribit, de hoſpite quodam ſuo adultero, infami, & ſæpe excommunicato. *Certiſſimam*, inquit, *emendationem ejus vobis promitto in ablatione pecuniæ. Senſibilis eſt iſta ſententia, non verbalis*; nam juxta ethnicum:

Ploratur lacrymis amiſſa pecunia veris,
Non cohibent ſacra verba malum, majore tumultu
Planguntur nummi, quam funera.

Ex quo loco interim obſerva Archidiaconos habuiſſe mulctæ dictionem, quod confirmat *epiſtola* 10. Gofridi, qui floruit eodem fere tempore, lib. 7. *Hactenus*, inquit, *Monachi ſolent judicari in Capitulo, non in Concilio; inter Monachos, non inter Presbyteros; ab Abbate, non ab Archidiacono; corporali, non pecuniaria pœna.* Hanc tamen mulctæ dictionem Archidiaconis deinde denegavit Alexand. III. ob Archidiaconorum nimiam rapacitatem, ut colligere licet ex *cap.* 3. *infra, de pœnis*. Hac igitur occaſione minus frequentatam fuiſſe Plebanorum, tanquam minorum Judicum, cenſuram non dubito, quæ tandem in deſuetudinem abiit.

Ut autem redeam ad propoſitam quæſtionem, Sacerdotis nomen in *hoc capit.* nihil vetat accipere de Sacerdote quolibet qui jus habet excercendæ eccleſiaſticæ cenſuræ, ſive Epiſcopus ſit, ſive Archidiaconus, ſive Plebanus, habita ratione temporis Alexand. III. *hujus capit.* auctoris. Nam quamvis per eminentiam Sacerdotes Epiſcopi dicti ſint, tamen hoc nomen commune cæteris Clericis & Preſbyteris, L. 16. 19. & 44. C. *De Epiſcopis & Cleric.* Et nominatim Plebanus dicitur Sacerdos in d. *cap. Tua nos, infra, de Cleric. ægrotant.* & in inſcriptione d. *epiſtolæ* Theodulphi ad Parochos: *Theodulphus fratribus, & compresbyteris noſtris Aurelianenſis parochiæ Sacerdotibus*, id eſt, Plebanis, ut ſtatim docet initium epiſtolæ, in quo ſic eſt: *Obſecro vos, fratres dilectiſſimi, ut erga ſubditarum plebium emendationem vigilantiſſima cura laboretis.* quibus adde Capitularia Caroli Magni *lib.* 5. *cap.* 72.

Quod autem ait *cap.* 2. de Sacerdote qui vel ex confeſſione certo ſcit delictum fuiſſe admiſſum; non eſt ex nova quadam Alexand. III. ſententia, ſed ex ipſo Concilio Africano, cujus verba extant in *can. Placuit.* 6. *q.* 2. quem miror diligentiſſimum Gloſſographum non adnotaſſe. Et hunc tamen Canonem notandum eſt veterem interpretem Decretorum non accipere de confeſſione pœnitentiali, quam nos vocamus auricularem, ſed de alia qualibet. Græci vero, ut conſtat ex notatis Balſamonis ad *can.* 123. *Concilii Carthaginenſis*, accipiunt de confeſſione auriculari, & pœnitentiali: quorum ſententiam ſequitur hoc loco Alexand. III. & eleganter utitur exemplo Soſpitatoris noſtri, qui, ut Tertullianus ait in *lib. De patientia*, proditorem ſecum habuit, nec conſtanter denotavit, quamvis proditionem certo ſciret. Extat ſimilis locus in epiſtola quæ in 1. *volum. Conciliorum*, Eleutherii Papæ eſſe dicitur: *Nihil abſque idoneo, & legitimo accuſatore fiat; nam & Dominus noſter* Jesus Christus *Judam furem eſſe ſciebat: ſed quia non eſt accuſatus, ideo non eſt ejectus.* Hoc exemplum cum omnium auctoritatem tanti auctoris eminentia, & ineffabili dignitate ſuperet, leve eſt quod de Africano, ex M. Tullio, & Val. Maximo adnotari poteſt; eum, cum in cenſura Centurias Equitum recognoſceret, juſſiſſe Caium Licinium Sacerdotem tranſducere

ducere equum, & lucrifacere cenſoriam notam, quem tamen dixerat ſe ſcire verbis conceptis pejeraſſe, quod idem nemo alius teſtificabatur. Qua de re vide Cujacium *lib. 12. Obſerv. cap. 19.*

Nec prætermittam hæc verba Alexand. III. in d. *cap. 2. niſi judiciario ordine quis probare poſſit*, ſumpta eſſe ex Præfatione Iſidori ad ſuam Canonum Collectionem. *Plerique*, inquit, *boni Chriſtiani propterea tacent, & portant aliorum peccata, quæ ſciunt; quia documentis ſæpe deficiuntur, quibus ea quæ ipſi ſciunt, Judicibus eccleſiaſticis probare poſſint; quia licet vera ſint quædam, non tamen a Iudicibus credenda ſunt, niſi quæ certis indiciis demonſtrantur, niſi quæ manifeſto judicio convincuntur, niſi quæ judiciario ordine publicantur.*

AD CAPITULUM IV.

Alexander III. Cantuarienſi Archiepiſcopo et ejus ſuffraganeis.

Cum vos plerumque oporteat ordinationem Eccleſiarum differre, pro eo, quod quandoque perſonæ vobis minus idoneæ præſentantur, aut inter vos & præſentatores alia de cauſa radix diſſenſionis emerſerit: (providendum nobis eſt, ne occaſione hujus diſſenſionis & ſcandali interim fructus illarum Eccleſiarum depereant, aut ejus parochianis in ſpiritualibus gravia proveniant detrimenta. Inde eſt quod) fraternitati veſtræ mandamus, quatenus ſi quando in vacantibus Eccleſiis, in quibus eccleſiaſtica perſona præſentationem non habet, vel quia perſonæ minus idoneæ præſentantur, vel alia de cauſa de jure perſonas non potueritis in eis inſtituere: appellatione remota, ponatis œconomos, qui debeant fructus percipere, & eos aut in Eccleſiarum utilitatem expendere, aut futuris perſonis fideliter reſervare.

Sciendum eſt hoc fuiſſe datum fundatoribus Eccleſiarum, qui vulgo patroni dicuntur, ut ex eorum electione, conceſſione, vel præſentatione, teneantur Epiſcopi Presbyteros idoneos inſtituere, toto *tit. infra, de jure Patron.* quod jus vulgus interpretum male repetere ſolet ex *can. Piæ mentis*, & *can. Frigentius 16. q. 7.* quaſi hoc Gelaſius I. Summus Pontifex admiſiſſe videatur; qui hoc ſimpliciter vult, Eccleſiam in re Juliana a Julio fundatam, ex more eſſe dedicandam; nec tamen Julium fundatorem in ea quidquam ſibi vindicare poſſe, præter proceſſionis aditum, qui omni Chriſtiano in commune debetur. Ex quibus verbis vulgo adnotare ſolent jus Patronatus dici jus Proceſſionis, allatis hujus appellationis quibuſdam rationibus plane relatu indignis.

Sed omiſſis veterum nugis, proceſſio in dd. *locis*, eſt publicus populi conventus, publica proceſſio, ut loquitur Juſtinianus in *Nov.* 105. quam idem Gelaſius in

in *can. Certum* 7. *de conſecrat. diſt.* 1. paſſim in omnibus Eccleſiis non eſſe permittendam docet; ſed in iis tantum quæ huic fini conſecratæ, dedicatæque ſunt, ut liceat populo procedere, convenire, & miſſas publicas celebrare; ut in *can. Luminoſo* 18. *q.* 2. *can. Si quis etiam* 35. *de conſecr. diſt.* 1. Et hoc ſenſit idem Gelaſius in *can. Preſbyteri, diſt.* 24. *Ut locus*, inquit, *proceſſioni celeberrimus, ad myſteriorum conſecrationem, neque Sacerdote indigeat; neque miniſtro.* Gregor. Turon. *lib.* 2. *cap.* 13. *Venerando Arvernorum Epiſcopo in vigilia Natalis Dominici defuncto, proceſſio ſolemnitatis funeris ejus obſequium fuit*, id eſt, publicus conventus populi, qui in illa feſtivitate convenire ſolet. Et nominatim auctor *vitæ ejuſdem Gelaſii*, quem quidam Luitprandum eſſe exiſtimant. *Arguit*, inquit, *eos, qui novas baſilicas ſub nomine defunctorum abſque præceptis Sedis Apoſtolicæ præſumebant facere; quod ideo fecit, quod multi eo tempore etiam in nomine infidelium defunctorum conſtructiones ædificabant; & ſacris proceſſionibus audacter inſtituebant.* Sunt autem Eccleſiæ proceſſiones, quas hodie retinemus, ex vetuſtiſſimo Chriſtianorum ritu, de quo Juſtinus Martyr in *Apolog.* 2. *pro Chriſtianis*, Tertull. *lib.* 2. *ad uxorem*, & Etymologicum Magnum, in voce πομπὴ, Severus Sulpitius *lib.* 2. *De virtut. beati Martini. Dehinc paulo poſt Archidiaconus ingreſſus, admonet pro conſuetudine expectare in Eccleſia populum illum, ad agenda ſolemnia debere procedere.* Nihil igitur dicti Canones commune habent cum jure Patronatus; quod tam ex Conſtitutionibus Principum, ut ex *Novell. Juſtiniani* 57. *cap.* 20. & *Nov.* 123. *cap.* 18. quam ex Patrum Conciliis, ut in Concil. Arauſicano *cap.* 10. & in Concil. Toletano IX. *can. Decernimus* 16. *q.* 7. tandem recepium fuiſſe conſtat.

Sed quare dictum fuit jus Patronatus? Reſpondeo olim Patronos, ſive Advocatos, ab ipſis fundatoribus plerumque fuiſſe diſtinctos: fundatores enim, Eccleſia fundata, ædificata, dotata, & conſecrata; ut in illo Venantii Fortunati Pictavienſis Epiſcopi verſu:

Fundavit, ſtruxit, dotavit, deinde dicavit;

ſolebant plerumque in Eccleſiæ patrocinium & defenſionem advocare potentiores, vel eccleſiaſticos, vel ſæculares; ut obſervare licet ex verbis Reginæ Radegundis in *authentico fundationis monaſterii ſanctæ Crucis Pictavienſis*, apud Gregorium Turonenſem *lib.* 9. *cap.* 4. ubi Regina fundatrix his verbis Pictavienſem Epiſcopum alloquitur: *Te quoque, beate Pontifex, ſucceſſoreſque veſtros, quos Patronos in cauſa Dei diligenter adſciſco; ſi, quod abſit, extiterit qui contra hoc aliquid moliri tentaverit, pro repellendo & confutando Dei hoſte, non pigeat ad Regem, quem eo tempore locus iſte reſpexerit, vel ad Pictavam civitatem pro re vobis ante Dominum commendata percurrere, & contra aliorum injuſtitiam executores, & defenſores juſtitiæ laborare.* Vetus auctor *vitæ ſanctæ Hildegardis M. S. Locum ſitæ habitationis partim dato pretio, partim facto concambio a proprietariis prædictis obtinuit, quem quia liberum ſuſcepit, liberum manere perpetuo conſtituit, ita ut patrocinio tantum Moguntinæ Eccleſiæ ſubjectus, non alium quam Sedis ipſius Archiepiſcopum defenſorem haberet, ne ſi ſibi laicum Advocatum aſſumeret, ovili lupum videretur inducere, quo fere generali morbo per orbem plurimæ vexantur & vaſtantur Eccleſiæ.* Inde aliquando Eccleſiæ ipſæ quamvis ex ipſa fundatione liberæ, advocare ſolebant auxilium, & patrocinium magnatum, ut colligere licet ex *cap.* 2. *de reb. Eccleſiæ non alien. in* VI. *Conſtituendo, vel recognoſcendo, ſeu profitendo bona eccleſiaſtica ab illis, tanquam a ſuperioribus ſe tenere, ſeu ab ipſis eadem advocando, prout in quibuſdam partibus vulgariter dicitur* avoher, *vel ipſos*

Patronos, vel Advocatos Eccleſiarum, ſeu bonorum ipſorum, perpetuo, aut ad tempus non modicum ſtatuendo. Quod autem ait, *in quibuſdam partibus*, recte gloſſa accipit de partibus Gallicanis, in quibus ex vetuſto Francorum more paſſim ſe humiliores in fidem & clientelam potentiorem conferebant, vel, ut loquebantur, commendabant. Vetus auctor *vitæ Ludovici Imperatoris*, de Wala quodam, quem apud Carolum Imperatorem ſummo in honore fuiſſe ait. *Citiſſime*, inquit, *ad eum*, ſcilicet Ludovicum, *venit, & humillima ſubjectione ſe ejus nutui ſecundum conſuetudinem Francorum commendans*, *ſubdidit*. Et paulo poſt de Heroldo Rege Danorum. *Ad Imperatorem Ludovicum confugium fecit, & juxta morem Francorum manibus illius ſe tradidit.* Et in conceſſione, quam idem Ludovicus fecit Hiſpanis qui ad ſe confugerant; *Noverint tamen Hiſpani ſibi licentiam a nobis eſſe conceſſam, ut ſe in vaſſaticum Comitibus noſtris more ſolito commendent.* Epiſtola Epiſcoporum, ex Concilio apud Cariſiacum miſſa ad Ludovicum Regem Germaniæ, in *Conciliis Galliæ tom. 3. pag. 129. Et nos Epiſcopi Domino conſecrati non ſumus hujuſmodi homines, ut in vaſſallatico debeamus nos cuilibet commendare.* quod deſumptum videtur ex Jure populi Romani, *Cod. Ut nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum, lib. 11. tit. 53.* ad quem vide Cujacium.

Nihil autem frequentius fuit his commendationibus, & ſubjectionibus Eccleſiarum; ex quibus innumeri Eccleſiarum Patroni, vel Advocati conſtituti ſunt, qui ipſa jura fundatorum ſibi arrogarunt, & alia multa, quæ facilius erit obſervare ex formula Advocatiæ, vel Patronatus, quæ extat apud Nauclerum *volum. 2. generat. 22.* & ex multis privilegiis monaſteriorum Germaniæ collectis a Bruſquio, in *ſuo monaſteriorum Chronico*, & ex *cap. Præterea 23. infra, de jure Patron.*

Ex his apparet distinctos fuiſſe Patronos a fundatoribus, ſed obſervandum eſt fundatores ipſos, ad quos maxime pertinet tuitio, & defenſio Eccleſiarum, *can. Filiis 16. q. 7.* Patronos tandem dictos fuiſſe. Et generaliter jus præſentationis, quod fundatoribus conceſſum initio fuit, jus Patronatus, vel Advocationis indigitarunt; quamvis non omnis Patronus, vel Advocatus, fundator ſit: ſed contra omnis fundator Patronus quoque eſſe videatur.

His cognitis, accedo ad ſpeciem, & ſententiam hujus *cap. 4.* in quo Alexander III. reſpondet conſultationi Archiepiſcopi Cantuarienſis, de controverſiis quæ ſæpe oriri ſolebant inter Epiſcopos, & Patronos, hoc jus præſentationis, hanc licentiam offerendi Preſbyteros; ut in re ſimili loquitur *L. Reſtituendæ*, *§. Licentiam, C. De advoc. diverſor. Judic.* vacantibus Eccleſiis exercentes. Harum enim occaſione controverſiarum, ſæpe in longum tempus ordinatio Eccleſiarum trahebatur.

Finge, Patronos minus idoneos Clericos præſentaſſe; hoc caſu Jure Civili ex d. *Nov. 123. cap. 18.* quod & gloſſa hoc loco notat, permittitur Epiſcopis, rejectis indignis, dignos inſtituere Clericos. Sed tanta fuit erga laicos Patronos, qui majoribus præmiis invitandi erant ad ædificationem Eccleſiarum, Epiſcoporum indulgentia, ut facile iis variare permiſerint, admiſſa nova præſentatione, ut gloſſa recte vindicat hoc loco. Plerumque tamen eveniebat, ut quos minus eſſe idoneos Epiſcopi pronuntiabant, Patroni contra contenderent eſſe idoneos; & interpoſita appellatione, vel ad ſuperiorem, vel ad Sedem ipſam Apoſtolicam, ut in *cap. Paſtoralis, infra, de jure Patronatus*, cogebantur Epiſcopi differre ordinationem Eccleſiarum.

Po-

Potuit & ex alia cauſa oriri controverſia inter Epiſcopos, & Patronos, puta de ipſo jure Patronatus, ut recte gloſſa conjicit; quia contendunt Epiſcopi Eccleſias eſſe liberas, & detrectant admittere præſentationes: quo caſu, interpoſita a Patronis appellatione, ſuſtinetur inſtitutio, quamdiu de jure Patronatus diſceptatur. Nam quod conſtitutum eſt in Concilio Lateranenſi, *cap. 3. de jure Patronat.* finiendam eſſe controverſiam intra quatuor menſes, & intra illud tempus non finita controverſia, poſſe Epiſcopos libere ordinare Eccleſiam; locum tantum habet orta controverſia inter plures Patronos, qui de uno Presbytero eligendo convenire non poſſunt. quod & generaliter fuit conſtitutum, ſi intra dictum tempus Patroni Laici non præſentaverunt, eccleſiaſtici vero intra ſex menſes, *cap. unico, de jure Patronatus, in VI.* quod ex ſententia gloſſæ *noſtri capit.* ante *dictum cap. unic.* receptum fuiſſe, inducta ad hunc caſum ſententia *dicti cap. 3. & cap. Cum propter, de jure Patronat.* notat Joannes Andræas in *d. cap. unic.* in verbo *quadrimeſtre*; & evidentius tandem definitum, & confirmatum fuiſſe a Bonifacio VIII. hac enim de re antea nullus erat expreſſus textus. Sed hæc jura, quod gloſſa animadvertit, pluſquam manifeſtum eſt, in hac ſpecie locum habere non poſſe; orta controverſia inter Epiſcopos & Patronos; quia prius neceſſario videndum eſt, an verum ſit quod Patroni contendunt: & iniquum eſſet ex pervicacia, & malitia Epiſcopi, qui forte ſine ulla juſta cauſa controverſiam facit, negans eum qui præſentat habere jus Patronatus, vel præſentatum eſſe huic oneri parem, Patronum lapſu temporis jus ſuum amittere; & ex hoc dolo lucrum facere Epiſcopum, inſuper habito jure Patronatus.

Iis igitur caſibus, & ſimilibus, orta controverſia inter Epiſcopos & Patronos laicos, ad quos pertinet deciſio hujus capitis; quæritur ad quos pertineat cuſtodia Eccleſiæ vacantis, quam Patroni ſibi arrogabant, & hoc jure cuſtodiæ de poſſeſſionibus, cæteriſque rebus eccleſiaſticis diſponere ſolebant, *cap. In quibuſdam, infra, de pœnis.* quod ex juſta cauſa Patronis etiam laicis permiſſum fuiſſe reperio, ſi hoc jus habeant ex ipſa fundatione, vel ex antiqua conſuetudine, ut nominatim conſtitutum eſt in *cap. 13. de elect. in VI.* Et ab hoc jure repetenda eſt vera ratio dubitandi *hujus capit.* nam ſi hoc Patroni habent ex ſua juriſdictione, ut loquitur *cap. Nobis, infra, de jure Patron.* id eſt, ex lege dicta, & poteſtate conceſſa in ipſa fundatione; vel ex antiqua conſuetudine, quæ pro lege habetur; conſequens eſſe videbatur, pendente controverſia tuitionem, & defenſionem Eccleſiæ remanere penes Patronos, quod a gloſſa, & interpretibus non fuit obſervatum neceſſario hoc loco ponendum eſſe; & male conſtanter negant cuſtodiam Eccleſiæ vacantis pertinere poſſe ad Patronos laicos, contra apertiſſimam deciſionem *d. cap. 13.*

Sed ponenda eſt ſpecies in difficiliori caſu, cum ſcilicet jure optimo cuſtodia vacantium Eccleſiarum pertinet ad Patronos laicos. Tunc enim maxime dubitatur, an Epiſcopi poſſint in vacantibus Eccleſiis inſtituere œconomos, quia non ſint temere privandi laici hoc jure ab Eccleſia conceſſo. Et tamen, non obſtante hoc jure cuſtodiæ, reſpondet Alexander III. poſſe Epiſcopos in ſpecie propoſita inſtituere œconomos, id eſt, diſpenſatores rerum eccleſiaſticarum; addito tamen hoc temperamento, ſi Patroni ſint laici: quod in his potiſſimum conſtituendum fuit, quia majus imminet periculum direptionis, ut conſtat ex *d. cap. In quibuſdam.* & niſi hoc remedio coerceantur, proclives erunt ad quaslibet controverſias contra Epiſcopos inſtituendas; ut hoc prætextu retineant poſ-

X 2 ſeſ-

ſeſſionem & uſum rerum eccleſiaſticarum. quæ ſuſpicio vix cadere poteſt in Patronos eccleſiaſticos, ad quos poſſe quoque pertinere cuſtodiam Eccleſiarum notiſſimum eſt, ex *cap. Cum acceſſiſſent, infra, de inſtitution.* vel quia facilius cogi poſſunt, & in ordinem redigi per ſuſpenſionem, vel beneficii ſubſtractionem. Quod Alanus, qui gloſſas ſcripſit in *I. Collectionem*, quas habeo mſſ. videtur intellexiſſe. Et obſervandum eſt in omnibus libris, forſitan ex errore Bern. Papienſis, qui hujus Collectionis Gregorianæ gloſſas concinnavit, male hanc Alani gloſſam adnotari ad verbum *perſonæ*; ante gloſſam ad illa verba, *minus idoneæ*, quam tamen ad illum locum pertinere conſtat, *eccleſiaſtica perſona*; reddit enim rationem hujus diverſitatis, quare minime videatur neceſſaria œconomi inſtitutio in Eccleſia, cujus Patronatus pertinet ad Patronum eccleſiaſticum.

Hæc eſt igitur providentia, vel cautio Alexand. III. poſſe Epiſcopos in ſpecie propoſita, quamvis cuſtodia Eccleſiarum ad Patronatos laicos pertineat, ex conceſſione canonica inſtituere œconomos, qui interim fructus percipiant, & eos aut in Eccleſiarum utilitatem expendant, aut futuris perſonis, id eſt, Rectoribus Eccleſiarum, reſervent; ſic enim paſſim vocantur in his libris. quæ denominatio originem trahit a Gallia noſtra, in qua Rectores in Eccleſiis inſtitutos vulgo vocari *perſonas*, nominatim ſcriptum eſt in *can. Quæſitum* 1. q. 3. ex Concilio Arvernenſi celebrato ſub Urbano II. Ivo Carnotenſis Epiſcopus *epiſtola* 12. 1. *edit. ad eundem Urbanum II.* ſcribens: *Altaria*, inquit, id eſt, beneficia, *a me redimere volunt ſub nomine perſonæ*. Quod nomen etiam hodie retinere audio Britones Aremoricos.

Hos autem œconomos eſſe debere viros eccleſiaſticos, non laicos, ex multis Canonibus conſtat, quos reſpicit Agobardus Lugunenſis Epiſcopus in *libello de diſpenſatione rerum eccleſiaſt.* cum ita ſcribit: *Ex laicis denique non ſolum poſſeſſores eſſe ſacrarum rerum, ſed nec diſpenſatores fieri permittunt; quin potius œconomos de proprio Clero eligi præcipiunt.*

AD CAPITULUM V.

ALEXANDER III. CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

EX parte tua (nobis eſt conſtanti aſſertione propoſitum, quod interdum quidam pro certis cauſis excommunicati Sedem Apoſtolicam viſitant, & reticentes cauſas pro quibus ſunt vinculo excommunicationis aſtricti, de abſolutione ſua literas deferunt, continentes eos ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſe, & auditis confeſſionibus ſuis abſolutionis beneficium meruiſſe. Unde) quia nos conſulere voluiſti, utrum illorum abſolutio teneat, qui (occultatis exceſſibus, pro quibus excommunicati fuerant) abſolutionis beneficium per Sedem Apoſtolicam meruerunt, ſuæ excommunicationis cauſam aliam prætendentes: taliter reſpondemus, quod ſi ita tibi conſtiterit, debes eos eccleſiaſtica cenſura compellere cum literis tuis rei veritatem continentibus, ad Sedem Apoſtolicam redire. Si vero id tibi non conſtiterit, & eos ſuſpectos habueris, quod confeſſi non fuerint veritatem,

tem , ipſos compellere debes exinde coram te : quod ſi veritatem confeſsi fuerint, purgationem præſtare .

REPETENDA eſt ex antiqua Collectione conſultatio Cantuarienſis Archiepiſcopi, quam meo judicio prætermittere non debuit conditor hujus libri. Quærebatur de literis abſolutionis, a Sede Apoſtolica impetratis ab excommunicatis propter graviſſima delicta , ſub hac forma : *Auditis confeſſionibus eos abſolutionis beneficium meruiſſe ;* nulla addita certa cauſa, ex qua conſtaret expreſſam fuiſſe rei veritatem. Unde merito dubitabatur, utrum ex perfuſoria hac narratione , tales literas a Sede Apoſtolica reportantes pro vere abſolutis eſſent reputandi ; & utrum ordinarius, cui compertum eſt dolo malo excommunicationis falſam cauſam fuiſſe ſuggeſtam , & per obreptionem abſolutionem impetratam , eam omnino, & ſine ulla cunctatione admittere debeat.

Ratio dubitandi repetenda eſt ex reverentia, quæ ab ordinariis debetur literis apoſtolicis ; ſacroſanctæ enim Sedis , quæ omnium princeps eſt, mandata reverenter adimplenda ſunt , *cap. Si quando* , *ſupra* , *de Reſcriptis* . Cujus verba transſcripta habemus in *Baſilicis Gallicis*, ex conſtitutione Philippi Pulcri ; ad quam Rebuffus recte notat , Reſcriptum Principis ab eo , ad quem mittitur , reverenter eſſe recipiendum, *id eſt* , inquit , *cum ſalutatione & debito honore* : quod & olim obſervatum fuiſſe obſervo ex his verbis literarum Amulini Proconſ. Africæ , ad Honorium Imperatorem , quæ recitatæ fuerunt in 3. *Collat. Donatiſtarum . Scripta cæleſtia Majeſtatis veſtræ accepta , atque adorata . Cæciliano , & his qui ſub eodem agunt , quique Clerici appellantur , devotio mea apud acta parvitatis meæ inſinuanda curavit* . Fit autem hæc adoratio, vel ſalutatio , manu labiis admota , ut loquitur Minutius Fœlix in *Octavio* , & tactis deinde Principis literis. Sic adorari Principis purpura dicitur in *L.* 4. *C. De Conſulib. L.* 1. *C. De Apparitorib. Præf. Prætor. L.* 1. *C. De Apparitor. Præf. Urb.* quæ adoratio, ſalutatio nominatim dicitur in *L.* 1. *C. De Præpoſ. ſacri cubic.* Grave autem delictum fuit contemnere Principis literas , ut in *Capitular. Caroli Magni lib.* 4. *cap.* 13. *Qui epiſtolam noſtram quocumque modo deſpexerit , juſſu noſtro ad palatium veniat , & juxta voluntatem noſtram congruam ſtultitiæ ſuæ caſtigationem accipiat.* ſic in Jure Civili ſacrilegii inſtar eſt , indulgentiis & beneficiis Principis obviare, *L.* 3. *C. De diverſ. Reſcript.* Quæ & benigniſſime interpretari debemus, & latiſſime ; *L. pen. ff. de Conſtitution. Princ.*

Hærebat igitur aqua in hac dubitatione Cantuarienſi Archiepiſcopo , cui reſpondet Alexand. III. debere ordinarium , ſi hoc ei conſtiterit , quod conſtare poſſe variis modis Panormit. notat , puta ex teſtimonio , vel relatione eorum qui præſentes fuerunt cum abſolutio impetrata eſt ; vel quia ipſe qui impetravit, ingenue coram teſtibus hoc confeſſus eſt : debere , inquam , ordinarium hoc caſu compellere impetrantem redire ad Sedem Apoſtolicam , miſſa plena relatione , ut loquitur *L.* 6. *ff. de interd. & releg.* quæ rei geſtæ veritatem contineat. Idemque in re ſimili obſervatum reperio in *cap.* 2. *in fin. ſupra , de Reſcript.* ſi Reſcriptum impetratum ſit quo prohibetur cauſæ cognitio, quia falſum præſumitur ; & is , qui utitur , tanquam falſarius remittitur ad Sedem Apoſtolicam , ut recte gloſſa notat in d. *cap.* 2. & hoc quoque caſu falſarius eſt , qui falſa cauſa ſuggeſta abſolutionem impetravit.

Si

Digitized by Google

Si vero hæc liquido non conſtat ordinario, ſed ex quibuſdam indiciis & conjecturis ſuſpicatur non fuiſſe expreſſam veritatem, forte ex comparatione delicti, & ſatisfactionis, vel pœnitentiæ indictæ; huic abſoluto debet injungere purgationem canonicam. Cujus forma præſcribitur in *cap. Quoties, infra, de purgat. canonica.* hanc autem purgationem præſtat non de delicto propter quod excommunicatus eſt, ſed de veritate ſuppreſſa Summo Pontifici. jurat enim cum conjuratoribus ſe veram excommunicationis cauſam non tacuiſſe coram Summo Pontifice.

Cæterum hæc dubitatio hodie procedere non poteſt, quia talis forma abſolutionis mutata eſt ab Innocentio III. & exprimitur nominatim cauſa, *cap. Cum pro cauſa*, & *cap. Officii, infra, de ſentent. excommunicat.*

AD CAPITULUM VI.

CELESTINUS III.

SIGNIFICAVIT nobis tua fraternitas; quod quidam de parœcianis tuis, cum pro illicita conſanguinitatis & affinitatis copula excommunicatione notantur, ad Judices remotiores ab Apoſtolica Sede literas impetrant: per quas cum ab excommunicatione fuerint abſoluti, quia dicti delegati ad locum, ubi teſtes produci valeant, non accedunt, nec aliquos pro eorum receptione tranſmittunt, in prænominata nefariæ conjunctionis copula remanent: & cauſa debitum non ſortitur effectum. (Unde poſtulaſti a nobis quid ſit tibi in tali articulo faciendum.) Cum itaque dolus ſuus alicui patrocinari non debeat, nec etiam quis per malitiam vel deſidiam Judicis delegati debeat ad remanendum in copula conjunctionis iniquæ ſuffragium invenire: tale damus tuæ fraternitati reſponſum, quod quotiens ea, quæ prædiximus, in tua diœceſi evenire contigerit, licite potes taliter abſolutos in priſtinam excommunicationis ſententiam revocare, ipſoſque tandiu eadem ſententia tenere ligatos, donec cauſa in receptione teſtium & in aliis legitimum incipiat habere progreſſum.

VIx ſibi conſtat gloſſa in ponenda ſpecie *hujus capit.* quæ duos caſus fingit, quibus convenienter aptari poſſe cenſet hanc Conſtitutionem Celeſtini III. ſed iis omiſſis, congruens verbis, & ſententiæ ſpecies mihi videtur, ſi ita dicamus ex *cap. ult. hoc tit.* in *I. Collect.* ſolent ordinarii, etiam nullis exiſtentibus accuſatoribus, monitione præmiſſa, ſententias excommunicationis proferre adverſus eos, quos conſtat nefarias, & inceſtas nuptias contraxiſſe, cum, ut loquitur d. *cap. ult. Parentela manifeſta; & publica exiſtit.* Parentelam vocat conſanguinitatem, & affinitatem; quia ruſtico, & militari verbo, ut D. Hieronymus ait

ait *adverſus Rufinum*, cognatos & affines parentes quidam vocabant, ut hodie in idiotiſmo Gallico. Et ita loquuntur, Capitolinus in *M. Antonino Philoſopho*, & *Maximino Juniore*; Lampridius in *Alexandro Severo*; Vopiſcus in *Aureliano*, & in *Probo*; D. Ambroſius in *ſerm. de obitu fratris*; Zeno Veronenſ. in *ſerm. de Lazaro reſuſcitato*, & paſſim Gregorius Turonenſis in *Hiſt. Franc.*

Hac autem excommunicatione notati propter illicitam, ut nominatim *hoc cap.* ait, copulam; quæ verba convincunt male fingere gloſſam excommunicatos fuiſſe propter contumaciam, quia in jus vocati venire detrectaverant: ſolebant adire Sedem Apoſtolicam, quæ, ut ait *cap. Sedes*, *ſupra*, *de Reſcript.* conſuevit ſe exhibere omnibus petentibus liberalem, & de quacumque cauſa cognoſcere, vel per appellationem, vel per modum querelæ, *can. ad Romanam 2. qu. 6.* Et impetratis literis ad remotiores Judices, quibus hæc cognitio delegabatur, addita clauſula abſolutionis, ex qua pendente cognitione abſolvebantur ad cautelam; ut in *cap. Ad præſentiam*, *infra*, *de appellat. cap. Cum deſideres*, §. 2. *cap. Per tuas*, *cap. Venerabili*, *infra*, *de ſentent. excommunic.* ut ſcilicet excommunicatus beneficio abſolutionis legitimam perſonam habeat ſtandi in judicio; ut in *cap. Veniens* 38. *infra*, *de teſtib.* teſtes excommunicati ad cautelam abſolvuntur, ne ſint inteſtabiles, ut libere poſſint vocati ad teſtimonium pro utraque parte teſtari. Ita igitur abſoluti, Judicibus ad locum, ubi teſtes producendi ſunt, non accedentibus; nec delegantibus receptionem teſtium, qui hoc caſu, quo *capit. hoc* ait literas fuiſſe ad remotiores Judices impetratas, per longum iter temere evocandi non ſunt, *L. 3. §. pen. ff. de teſtib.* impune perſeverabant in illicita conjunctione, & eccleſiaſticam ordinarii cenſuram facile contemnebant. Qua de re conſultus Celeſtinus III. reſpondet, nemini dolum ſuum patrocinari debere, ut eſt in *antiq. Collect.* fraudulenter enim videntur cognitionis protelandæ gratia, ad remotiores Judices literas impetraſſe, *nec per malitiam, vel deſidiam Judicis delegati* (ſic legendum ex vet. lib. MS. vulgo male *pro malitia*, &c.) *debere quem ad remanendum in copula conjunctionis iniquæ ſuffragium invenire.* ubi libenter legerem ſuffugium, ut apud D. Bernardum *lib. 3. De conſideratione cap. 2. ad Eugenium Papam*: *Benefacis tu, quod appellationum negato ſuffragio, imo ſuffugio*, (ſic legendum) *multa negotia remittis ad cognoſcentes.* Ideoque permittitur ordinario hoc caſu ſupplere defectum delegati, & revocare ſententiam excommunicationis; qua teneantur adſtricti, donec cognitio legitimum incipiat habere progreſſum, & lis ſuo marte decurrat, ut loquitur *L. Properandum*, §. *Illo proculdubio*, *C. de judic.*

Eſt igitur caſus ſingularis, ut gloſſa recte notat, in quo ſupplet defectum delegati ordinarius, quamvis in cauſa ſibi commiſſa major ſit delegatus ordinario.

AD CAPITULUM VII.

INNOCENTIUS III. AUSITANO ARCHIEPISCOPO.

QUANTO devotio religioſorum (virorum ſtudioſius mandatis divinis inhæret, & creatori ſuo placere per omnia opera ſanctæ converſationis intendit: tanto humani generis inimicus ad ſeductionem ſuæ fraudis malignitate laborat, & variis modis eis præſtat ma-

tc-

teriam excedendi, & animas eorum inextricabili laqueo nititur irretire.) Ad audientiam ſiquidem noſtram noveritis perveniſſe, quod monachi canonici & alii regulares tuæ provinciæ cum deberent potius in clauſtro juxta regularia conſtituta divinis obſequiis vigilare, de obedientiis & reditibus, quorum curam geſſerunt pecunia congregata, clauſtrum abhorrentes, per curias Principum & potentum diſcurrere non verentur: (& muneribus ſuis illorum ſibi favorem & gratiam adquirunt, ac de ipſorum familiaritate in conventu ſuo confiſi, graves diſſenſiones commovent, & cæterorum humilitatem in ſpiritu arrogantiæ contemnentes, mandatis Prælatorum ſuorum inobedientes & contumaces exiſtunt, & contra illorum prohibitionem ſæcularium negotiorum ſollicitudinibus ſe ingerunt. Cum igitur propter hoc ordo religionis non modicum enervetur, fraternitati tuæ per Apoſtolicam Sedem) mandamus quatenus quoſcumque tales inveneris, niſi ad commonitionem tuam reſipuerint, ut proprium in manibus Prælatorum ſuorum ſine difficultate reſignent, convertendum in utilitatem domus ſecundum Abbatis conſilium, & regularem vitam obſervent: ſi Prælati eorum poſt ſuam commonitionem id exequi negligenter emiſerint, per ſuſpenſionem officii & beneficii, appellatione remota, compellas.

HOc capit. in inſcriptione notatum eſt eſſe Innocentii III. ad Auxitanum Archiepiſcopum, ex illorum errore, qui imperite, ut doctiſſimus Scaliger docuit, Auſcos, vel Auxios, Auxitanos vocant. Eſt autem civitas Auxiorum metropolis Aquitaniæ tertiæ, quæ & Novempopulorum dicitur, in *vet. notitia provinciarum Imperii Romani*, quam primus dedit Sig. Gelenius: ſed in vetuſtioribus notitiis civitas Eluſatium metropolis Novempopuloniæ dicitur, & primum locum obtinet; ultimum vero civitas Auxiorum. Et in Concilio Agathienſi ſubſcripſiſſe reperio Clarum Eluſæ Metropolitanum, & Nicetum Auxiorum Epiſcopum. Sed Eluſa dirura, de qua Claudianus illo loco:

Invadit muros Eluſa notiſſima dudum
Tecta petens.

Dirura, inquam, Eluſa quæ hodie ſine Epiſcopo eſt, & in vicum redacta, vulgoque vocatur *Euſe*, metropolitanam ſedem obtinuit. Epiſcopus Auxenſis; ſic vocatur apud Flodoardum *lib. 2. cap. 5. Hiſtor. Eccleſ. Rhemenſ.* Et ita lego in *veteri provinciali Eccleſia Rom. MS.* Vaſconiam diviſam eſſe in Vaſconiam curtam, & Vaſconiam longam. Vaſconiæ longæ caput eſſe Burdegalam, Vaſconiæ curtæ Auxium.

Porro extat hæc Decretalis integra in *Collect. III. cap. 1. hoc tit.* ex qua evidentius intelligimus, tanquam deſertores monaſticæ & canonicæ regulæ, delatos & infamatos fuiſſe Novempopuloniæ provinciæ Monachos, & Canonicos regulares, qui fere Monachorum Jure cenſentur, *can. Præſens, in fin. 20. q. 3. cap. ult.*

ult. de filiis Presbyter. in I. Collect. cap. 3. de appellat. in Collect. II. quamvis inter ſe differant habitu & regula, *cap.* 11. *infra, de vita & honeſt. Cler.* quia, ut D. Bernardus ſcribit in *Epiſt. 3. ad quoſdam Canonicos regulares, aliæ ſunt inſtitutiones B. Auguſtini, aliæ obſervantiæ S. Benedicti*. Hi porro Monachi, vel Canonici regulares, contra commune inſtitutum Monachorum, qui, ut eleganter ait D. Hieronymus, in *Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum, primum Chriſto credentium imitari debent Eccleſiam, ut nihil cujuſque proprium ſit, nullus inter eos dives, nullus pauper*. Ex adminiſtrationibus prioratuum & obedientiarum, ſic vocantur beneficia regularia quæ Monachis aſſignantur, *cap.* 2. & *cap. Cum ad monaſterium, infra, de ſtatu Monachorum*, magnam pecuniæ vim conficiebant; & a clauſtris exeuntes, per comitatus Principum, & Magnatum obambulabant, eorumque gratiam & favorem muneribus & obſequiis aucupabantur. Et ita inſolentes, inflati, ut Accius loquitur, nimia habentia, & freti familiaritate Principum, graves contentiones in monaſteriis excitabant; propriiſque Prælatis, id eſt, Abbatibus, morem gerere detrectabant; & contra canonica inſtituta, de quibus in *tit. infra, Ne Clerici vel Monac. neg. ſæcularib. ſe immiſc.* ſæcularia negotia tractabant. Hæc omnia cum ex multorum relatione notiſſima eſſent, Innocentius III. mandat Archiepiſcopo Auxenſi, vel Auguſtæ Auſcorum, ſic enim hæc civitas vocatur apud Ptolemæum, ut quoſcumque tales invenerit, ſi monitione præmiſſa non reſipuerint, per ſuſpenſionem officii & beneficii compellat regularem vitam obſervare, & abdicare ſe proprietate bonorum in manibus Prælatorum ſuorum; quæ ſtatim applicanda ſunt communi utilitati monaſterii, vel conventus: quod tamen ſub hac conditione permittitur Archiepiſcopo, ſi Prælati Monachorum vel Canonicorum regularium, poſt commonitionem Archiepiſcopi, in ea re exequenda negligentes ſint.

Et hæc eſt perſpicua ſententia hujus *capit.* ex qua vulgo recte colligitur correctionem, & emendationem Monachorum pertinere ad Abbates. Quod ſi Abbates negligentes ſint, vel hoc exequi non prævaleant; hanc poteſtatem deferendam eſſe majoribus Judicibus, id eſt, Epiſcopis, ut nominatim ſcriptum eſt in *formula immunitatis monaſterii*, quæ extat apud Marculfum, *lib.* 1. *cap.* 1. illo loco: *Et ſi aliquid Monachi ipſi de eorum religione tepidi ſecus egerint, ſecundum eorum regulam ab eorum Abbate corrigantur. Sin autem non prævaleat, Pontifex de ipſa civitate coercere debet: quia nihil de auctoritate canonica convellitur, quidquid domeſticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur.*

Sed negotium merito faceſſit, quod objici poteſt ex *cap. Paſtoralis*, §. 1. *infra, hoc tit.* Archiepiſcopum nullam poteſtatem habere in ſubditos ſuffraganeorum ſuorum, quamvis ſuffraganei ſint Archiepiſcopo metropolitana lege ſubjecti: ex quo quis recte efficere poteſt, Archiepiſcopum non poſſe generaliter in ſua provincia hoc Jus exercere in Monachos vel Abbates, qui propriis Epiſcopis ſubjiciuntur, *can. Abbates* 18. *q.* 2. Et timore hujus contrarii, ut interpretes loquuntur, quidam cenſent hæc verba hujus *capit. Si Prælati eorum poſt commonitionem tuam, &c.* accipienda eſſe non de Abbatibus; ſed de Epiſcopis quorum negligentiam ſupplere poteſt Metropolitanus *can. Cum ſimus* 9. *q.* 3. *cap. Qua fronte, infra, de appellat. cap. Per tuas, infra, de ſentent. excommunicat.* Et hoc ſane caſu dicendum eſt manifeſtum fuiſſe negligentiam Epiſcoporum, qui in corrigendis & coercendis Monachorum delictis nullam curam adhibebant. Et in tam gravi

vi ſocordia, quæ tamdiu omnem monaſticæ regulæ diſciplinam corruptam & depravatam fieri patiebatur in univerſa provincia, permitti hanc correctionem & emendationem Archiepiſcopo, etiam inconſultis Epiſcopis, & omni appellatione remota, ut in *cap. Licet*, *infra*, *hoc tit.* quam in rem ſingularis eſt ſententia hujus *capit.*

Prælati igitur hoc loco ſunt, non Epiſcopi, ſed Abbates; ut, quod ait, proprium quod habent Monachi, eſſe reſignandum in manibus Prælatorum, nemo dubitat de Abbatibus exaudiendum eſſe. Nec probare poſſum ſententiam gloſſæ, hoc tantum permitti Archiepiſcopo in propria diœceſi quam jure ordinario regit, non in univerſa provincia. Nam me valde moverint illa verba hujus capit. *quod Monachi, & Canonici regulares tuæ provinciæ*. quæ cum generaliter de provincia ſint expreſſa, coarctanda & reſtringenda non videntur: nec illa, *quoſcumque tales inveneris*, ſcilicet in tua provincia. Verius igitur exiſtimo Archiepiſcopum hanc poteſtatem habere non ſolum in ſua diœceſi, ſed etiam in provincia univerſa; quia in tam gravibus & manifeſtis exceſſibus, major auctoritas & poteſtas neceſſaria videtur Innocentio III.

AD CAPITULUM VIII.

Innocentius III. Rothomagensi Archiepiscopo et ejus Suffraganeis.

AD reprimendam malitiam perverſorum pœnæ certæ ſunt in Canonibus conſtitutæ: quas ſicut latas a vobis interdum in ſubditos vultis inviolabiliter obſervari, ita latas ab aliis debetis inviolabiliter obſervare. Ideoque mandamus, quatenus ſententias, quas Lexovienſis Epiſcopus duxerit in ſubditos ſuos canonice promulgandas, & vos ipſi ſervetis, & a veſtris ſubditis faciatis inviolabiliter obſervari. Tu vero frater Archiepiſcope, (cum excommunicationis ſententia per appellationis non ſuſpendatur objectum) ſi quis excommunicatus ab ipſo de injuſta tibi fuerit excommunicatione conqueſtus: ad ipſum (ei quaſi Coepiſcopo deferens) abſolvendum ſecundum Eccleſiæ formam remittas, qui ſi noluerit ipſum abſolvere, tu (recepta cautione juratoria) abſolutionis munus ei poteris exhibere: ita tamen, quod niſi legitime tibi conſtiterit eum contra juſtitiam excommunicatum fuiſſe, ex debito ſibi juramenti præcipias, ut ſuper eo, de quo fuerit excommunicatione innodatus *, eidem Epiſcopo ſatisfaciat competenter. Quod ſi facere contempſerit, eum in excommunicationis ſententiam, appellatione remota, reducere non omittas.

* *al.* notatus.

PRIMA pars hujus capit. eſt ex vetuſtiſſimo jure Eccleſiæ, de quo in *can.* 12. & 13. *Apoſtol.* ſententias unius Epiſcopi, vel Judicis ordinarii, quibus variis

riis eccleſiaſticis pœnis delinquentes plectuntur, omnibus in locis eſſe obſervandas; & hanc curam ſuſcipere debere cæteros Epiſcopos, ut in propriis diœceſibus ab omnibus obſerventur: neque excommunicatos, vel alia pœna mulctatos in una civitate vel diœceſi, in altera civitate eſſe admittendos, vel recipiendos. Quod nominatim conſtitutum eſt in *can.* 5. *Concilii Niceni I.* & quod ait *dictus canon*, hoc conſtitui ſecundum Canonem, omnino referendum eſt ad dd. *Canones Apoſtolorum*.

Porro Epiſcopum qui excommunicatum alterius, ſive Clericum, ſive ſæcularem, recipere poſt interdictum præſumpſerit, *can.* 8. *II. Arelatenſis Synodi* eleganter ait, tamquam reum fraternitatis cauſam in Concilio redditurum; id eſt, tamquam reum violatæ ſocietatis, & communionis quæ eſſe debet inter omnes Epiſcopos, qui ſibi invicem mutuas operas in exequendis ſententiis eccleſiaſticis præſtare tenentur. Ex hoc igitur jure reſcribit Innocentius III. ſententias a Lexovienſi Epiſcopo latas, a Metropolitano Rothomagenſi, cæteriſque Coepiſcopis & ſuffraganeis, id eſt, ejuſdem provinciæ Epiſcopis qui eidem ſubjiciuntur, & ſuffragantur Archiepiſcopo, inviolabiliter eſſe ſervandas. Quod ſi forſitan, ut eſt in 2. *parte*, aliquis excommunicatus ab ordinario Lexovienſi, a ſententia excommunicationis appellationem interpoſuerit ad Archiepiſcopum; excommunicatum ab Archiepiſcopo eſſe remittendum ad Epiſcopum, ut ab eo qui ſententiam excommunicationis protulit, abſolvatur: quia certiſſimum eſt appellationem non ſuſpendere excommunicationem, quæ ſtatim eodemque momento quo prolata eſt, reum afficit, & vim ſuam exercet etiam in ignorantem, *cap. Paſtoralis* 53. *infra*, *de appellat.* Excommunicatio enim ſecum trahit executionem, quod male gloſſa, & quidam interpretes Juris Civilis calumniantur, in *L. ult. Cod. Si a non compet. Jud. judicat. eſſe dicatur*, quorum ſententiam rectiſſime Bartolus refellit.

Quod autem ait Innocentius III. excommunicatum ad proprium Epiſcopum eſſe remittendum, ſecundum formam Eccleſiæ; id quoque eſſe ex vetuſtiſſimo jure obſervo, nempe ex *can.* 32. *Apoſtolorum*, qui excommunicatum ab uno, ab altero Epiſcopo non poſſe abſolvi conſtituit; niſi forte is qui excommunicavit, ſubito mortuus fuerit. Cæterum ſi injuſte excommunicatus ſit, ab ipſa Synodo Epiſcoporum olim abſolvebatur, ut docet vetus ſcholiaſtes Græcus ad d. *can.* ex *can.* 5. *Concil. Niceni*, in *Epitome can. lib.* 1. *Juris Orientalis*. vel hoc jure ab Archiepiſcopo hodie abſolvitur, ſi Epiſcopus eum noluerit abſolvere, ut in hoc *capit.* ita tamen, ut niſi liquido conſtet Archiepiſcopo iniquam eſſe excommunicationis ſententiam, teneatur abſolvendus cum juramento promittere ſe Epiſcopo ſuper ea re, de qua excommunicatus fuit, ſatisfacturum: quod ſi non fecerit, remota appellatione rurſus ab Archiepiſcopo excommunicandus eſt, ut morem gerere diſcat ſententiis a ſuo Epiſcopo prolatis.

AD CAPITULUM IX.

* al. Tyrenſi

Innocentius III. Turonenſi * Archiepiſcopo

Duo ſimul, (conſultationem ſcilicet & querimoniam, unica tuæ fraternitatis petitio continebat, per quam a venerabili fratre noſtro Hieroſolymitano Patriarcha conquerebaris, Clericos tuos injuſte gravari, qui eos ſpreto judicio tuo, coram quo parati ſunt de ſe querimoniam deponentibus juſtitiam exhibere, licet ad eum per appellationem cauſa minime deferatur, coram ſe reſpondere compellit, & utrum ad id poſſint de jure compelli, per noſtras poſtulabas literas edoceri. Volentes igitur ſuper gravaminibus tibi providere prædictis,) conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod cum ſit in Canonibus definitum, Primates, vel Patriarchas nihil juris præ cæteris habere, niſi quantum ſacri Canones concedunt, vel priſca illis conſuetudo contulit ab antiquo, ita ut ſecundum Nicænas regulas ſua privilegia ſerventur Eccleſiis, præterquam ſi Apoſtolica Sedes aliquam Eccleſiam vel rectorem ipſius quolibet ſpeciali privilegio decreverit honorare: quamdiu Clerici tui coram te voluerint ſtare juri, compelli non debent judicium Patriarchæ ſubire, niſi cauſa per appellationem ad ejus audientiam perferatur: aut ei aliquid ſuper hoc a Sede Apoſtolica ſit indultum.

Tyrenſis, vel Tyrius Archiepiſcopus, qui antea in Patriarchatu Antiocheno ſecundam ſedem obtinuit, attributus tandem fuit patriarchatui Hieroſolymitano, ut Guillel. Tyrius Archiepiſcopus *lib. 14. de bello ſacro cap.* 12. 13. & 14. Jac. de Vitriaco in *Hiſtoria Hieroſolymitana*, & Marinus Sanutus 3. *parte ſecretorum fidelium S. Sepulcri*, ſcribunt. Hic eſt igitur Tyrenſis Archiepiſcopus, non Turonenſis, ut male in omnibus libris ſcriptum eſt, ad quem in hoc *capit.* reſcribit Innocentius III. non poſſe Hieroſolymitanum Patriarcham cogere Clericos Tyrenſes judicium patriarchale ſubire, niſi a Tyrenſi Archiepiſcopo appellatione ad Patriarcham interpoſita. Primatum enim, vel Patriarcharum ſumma dignitas & auctoritas certis finibus circumſcripta eſt. Patriarchæ vel Primates ea tantùm habent quæ nominatim ſacris canonibus conceſſa ſunt, vel ex antiqua conſuetudine, ut nominatim eſt proditum in *can. 6. Concilii Nicæni*.

Hoc autem proprio quodam jure conceſſum tantum eſt Rom. Eccleſiæ, quæ omnium princeps eſt & magiſtra, ut omiſſo medio, & in prima inſtantia, ut loquuntur, de omnibus cauſis poſſit cognoſcere, *can. Regula 2. q. 6.* ut Roma ſit vere forum omnium Chriſtianorum, quæ & olim communis omnium patria dicta fuit, *L. ult. ff. de interdict. & releg.* Auſonius de Burdegala:

Hæc

Hæc patria eſt, patrias ſed Roma ſuper venit omnes.
Sed cum Patriarchæ inſtituti dicantur in d. *can. 6.* ad inſtar & exemplum Rom. Pontificis, quem Occidentis eſſe Patriarcham Nilus, & Balſamo, cæterique Græculi ſcribunt; quamvis veriſſimum ſit univerſalis Eccleſiæ clavum immortalis Dei beneficio ei datum fuiſſe; multa Patriarchæ ſibi arrogabant quæ Romani Pontificis propria ſunt. Extatque ſimilis querela Narbonenſis Archiepiſcopi adverſus Patriarcham Bituricenſem, in *can. Conqueſtus 9. q. 3.* ex quo hoc reſcriptum totidem fere verbis ſumptum eſt.

De Patriarchis autem, quos & Primates fuiſſe dictos apparet ex hoc *capit.* & ex his quæ a Gratiano collecta ſunt in *diſt.99.* hoc breviter adnotaſſe ſufficiat, tribus potiſſimum Eccleſiis, quas vere Apoſtolicas, utpote ab Apoſtolorum principe Petro fundatas, dicere poſſumus, ſummum & præcipuum honorem ipſo naſcente Chriſtianiſmo delatum fuiſſe; Romanæ ſcilicet, Alexandrinæ & Antiochenæ. Nam & Concilium Nicænum nominatim hoc tribuit antiquis moribus: ideoque non inſtituit, ſed recenſet & confirmat id quod jam invaluerat. qua in re non tam habita fuit ratio ſplendoris & celebritatis urbium, ut quidam viri docti cenſent, quam ipſius auctoris & fundatoris Petri; ut merito Romana primum locum, & principatum, ut D. Auguſtinus loquitur in *ep. 162.* retineat, quia propria tandem fuit Petri ſedes: quamvis certiſſimum ſit eumdem Petrum fundaſſe quoque Alexandrinam & Antiochenam.

Hæ ſunt igitur veræ primariæ Chriſtiani orbis Eccleſiæ, quibus, ſalvo ſemper præcipuo Rom. Eccleſiæ honore, certæ provinciæ aſſignatæ fuerunt, quas ſummo jure regerent. Diviſæ quidem antea fuerant provinciæ in Rom. Imperio, ut recte ait auctor *canon. Provincia 99. diſt.* Metropoles inſtitutæ, diſtinctæ civitates; quod ſatis conſtat ex *Notitia utriuſque Imperii*, & ex *L. 1. Cod. Juſtin.* Sed hunc ordinem non ſemper obſervavit Eccleſia, ut, vel ex ipſa Alexandrina civitate apparet; quæ quamvis fuit celeberrima, a Præfecto tamen auguſtali, id eſt, ordinario Judice regebatur, & fuit in 2. diœceſi Præfecti Prætorio Orientis: quo jure major, & præſtantior videri potuit Antiochena prima ſedes Orientis. Claudicabit igitur plerumque comparatio Imperii & Eccleſiæ, quia, ut nominatim Gelaſius Pontifex Rom. ſcribit in *Epiſtola 6. ad Epiſcopos Dardaniæ, alia eſt poteſtas regni ſæcularis, alia eccleſiaſticarum dignitatum diſtributio*. Veriſſimum tamen eſt, Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum dignitatis ſuæ ſplendorem accepiſſe, translato tandem domicilio Imperii ab antiqua Roma in Conſtantinopolim, quæ & nova Roma dicta fuit, & donata privilegiis iiſdem: & inde origo novi Patriarchatus Conſtantinopolitani, qui & ſecundum locum poſt Romanum obtinuit, ut ex Conſtantinopolitani & Calchedonenſis Concilii decretis notiſſimum eſt. & ita tandem conſtitutæ ſunt quatuor patriarchales ſedes. Hieroſolymitanæ ſedis ſumma ſemper reverentia fuit, quia ut Juſt. Imp. ait, in *Epiſtola ad Hormiſdam Papam*, prima Chriſtiani nominis mater fuit: ſed ut docet *can. 7. Concilii Nicæni*, remanebat propria metropolitanæ civitatis, id eſt, Cæſareæ, dignitas. Et in eadem ſancta & magna Synodo, Eliæ Epiſcopus ſimpliciter appellatur, ut Nicolaus I. Rom. Pontifex obſervat in *Epiſtola ad conſulta Bulgarorum, cap. 92.* Huic tandem honos Patriarchatus partus & quæſitus eſt in Concilio Calchedonenſi; non tamen ſine controverſia, quod docent *Epiſt.* Leonis Magni Rom. Pontificis: ut viri docti recte ſentire videantur, qui hanc ſummam dignitatem in ſancta Synodo, quæ Juſtiniani tem-

tempore coacta fuit, tandem conſtitutam & confirmatam fuiſſe ſcribunt. Et veriſſimum eſt a Principibus Latinis, qui proſtratis & victis impiis Sarracenis regnum Hieroſolymitanum excitarunt, annuente Rom. Pontifice locupletatam, & auctam fuiſſe hujus Sedis dignitatem & auctoritatem: tunc enim ſubſtractus fuit Antiocheno Tyrenſis Archiepiſcopatus, ut initio docui, & ex ipſo Provinciali Romano obſervare licet.

Quod autem attinet ad Patriarchæ nomen, quo ſumma hæc poteſtas deſignatur, nemo non videt hoc ab Oriente in Occidentem translatum fuiſſe; & videntur Chriſtiani hoc accepiſſe ab Helleniſtis Hebræis. Nam conſtat ex Epiphanio, in *diſputatione adverſus Ebionitas hæreticos*, & ex quibuſdam Conſtitutionibus *Cod. Theod.* & *Juſtiniani*, Principes Synagogarum Judaicarum Patriarchas vocatos fuiſſe. Et nominatim Adrianus Imperator, in *epiſt. ad Severinum, apud Vopiſcum in Saturnino*, meminit Patriarchæ Alexandrini, quem non dubito fuiſſe Patriarcham Judæorum, non Chriſtianorum, ut max. Annalium Eccleſiaſticorum conditor voluit: & tales Præfectos, vel Patriarchas, Romæ, Narbonæ, & aliis in locis plurimis ſibi viſos, narrat Benjaminus Tudelenſis, in *Itinerario ſuo*.

In Occidente Primates dicti fuerunt primarum ſedium, vel civitatum Epiſcopi; quo nomine Africana Eccleſia paſſim omnes Metropolitanos indigitat, ut conſtat ex *Nomocanone Photii cap.* 5. ubi ex Cod. Græco ſic emendandus eſt titulus, de Patriarchis, & Metropolitanis, & iis qui dicuntur in Africa Primates; male Gentian. Hervetus, & ſine ullo ſenſu legebat, *Privati*. Apud Africanos igitur omnis Metropolitanus Primas eſt; & ita, quod *can.4. Concilii Niceni* ait, Epiſcopos confirmandos eſſe a Metropolitanis, id Concilium Carthaginenſe III. tribuit Primatibus. De iis Africanis Canonibus exaudiendum eſt id quod Hincmarus Epiſcopus Remenſis ſcribit, *ep. 6. cap.* 5. Metropolitanos multoties in Canonibus dici Primates, ſcilicet, unius tantum provinciæ Epiſcoporum Primates. Sed Primates proprie ſunt qui plures provincias regunt, & Primates ſunt multorum Archiepiſcoporum, vel Metropolitanorum, ut in Gallia Lugdunenſis Archiepiſcopus, qui diviſa Lugdunenſi in provincias quatuor, primæ Lugdunenſis ſedem tenet, ut colligere licet ex *epiſt.* 188. & 239. *Ivonis Carnotenſis Epiſcopi* in 1. *Edit.* Hunc aliquando ex ſpeciali, ut opinor, conceſſione Rom. Pont. primatum univerſæ Galliæ obtinuiſſe conſtat. Vetus auctor vitæ S. Majoli Abbatis Cluniacenſis: *Deinde apud hanc urbem*, ſcilicet Lugdunum, *& Philoſophiæ nutricem & matrem, quæ totius Galliæ ex antiquo more & eccleſiaſtico jure arcem retinet, &c.* Guillelmus Brito Aremoricus in *Philippide:*

Et Lugdunenſis, quo Gallia tota ſolebat,
Ut fama eſt, Primate regi.

Sic Bituricenſis Primas Aquitaniæ dicitur: diviſa enim Aquitania in primam, ſecundam & tertiam, primam primæ Aquitaniæ ſedem obtinet. Et ita definienda videtur vetus controverſia inter Bituricenſem, & Burdegalenſem, de qua in *cap. ult. de majoritate & obed.* & *cap. ult. de dolo & contumacia*.

Sed merito mirum videri poteſt quod ſcriptum eſt in d. *can. Conqueſtum 9. q.* 3. Bituricenſi ſubjectum eſſe Narbonenſem Archiepiſcopum. Quod ut intelligamus, obſervandum eſt, quoſdam exiſtimaſſe Aquitaniæ nomine, cujus Primatem eſſe Bituricenſem non dubitamus, Narbonenſem quoque provinciam contineri. Otho Friginſenſis Epiſcopus *lib. 6. cap. 9.* Tranſalpinam, ſeu comatam Galliam,

in

in tres partes, Belgicam, Lugdunenſem, Celticam, & Aquitaniam, Celticæ partem facientes, dividunt: alii æque tres conſtituentes; Celticam in Belgica ponunt, & Aquitaniam per ſe conſtituunt. Unde etiam tribus his Galliis tres Primates eſſe volunt, Belgicæ Trevirenſem, Aquitaniæ Bituricenſem, tertiæ Lugdunenſem. Sane Severus Sulpitius, in hac civitate Toloſana conſtitutus, ut conſtat ex *epiſtola 3. ad Baſſulam Socerum in Dialog. 1. cap.* 10. de Divo Martino verba facturus coram Toloſanis, ait ſe ab Aquitanis ruſticioris ſermonis veniam petere. Et in *actis mſſ. Vitæ S.Theodardi ſucceſſoris Sigedodi Narbonenſ. Archiepiſcopi*, de quo loquitur d. *can. Conqueſtus*, Toloſa nominatim eſſe dicitur civitas Aquitaniæ provinciæ, in qua Ricardus Aquitaniæ Dux, juſſu Caroli Magni Synodum Epiſcoporum Aquitaniæ & Septimaniæ congregavit. Regebat igitur utramque provinciam, Aquitaniam & Narbonenſem, id eſt, Septimaniam vel Gottiam, idem Ricardus; ut & poſtea Guillelmus, qui vulgo dicitur Aquitaniæ Dux, fundator celeberrimi monaſterii Cluniacenſis, ut nominatim ſcribit auctor vitæ S. Odonis Abbatis ejuſdem monaſterii: & Guillelmus in ipſa civitate Biturica, tamquam in ipſa ſede ſuæ adminiſtrationis degere ſolitum, colligere licet ex teſtamento, ut loquuntur, fundationis Cluniacenſis, cui primus ſubſcripſit Madalbertus Bituricenſis Archiepiſcopus. Hoc jure, opinor, exemplo militaris & ſæcularis adminiſtrationis, Narbonenſis Bituricenſi faſces ſummittebat; ut & paulo antea Toletano, quamdiu Narbonenſis manſit in poteſtate Gottorum, a quibus Gottiæ nomen accepit. quod ex multis, quæ in hanc rem adnotata habeo, delibaſſe ſufficiat ad d. *can. Conqueſtus*, de Primatu Bituricenſis Archiepiſcopi, qui etiam Patriarcha dicitur in eodem *can.* Et longe antea a Deſiderio Cadurcenſi Epiſcopo in *epiſt. 12. ad Bituricenſem Archiepiſcopum Sulpitium*, in *antiquis lectionibus Caniſii*.

An igitur omnis Primas Patriarcha eſt? hoc quidem neceſſario colligendum videtur ex *hoc cap.* & ex d. *can. Provinciæ*. Sed animadverto variatas fuiſſe appellationes dignitatum eccleſiaſticarum, & habendam eſſe rationem temporis & locorum. Epiſcopi omnes paſſim olim dicebantur Pontifices Maximi, Apoſtolici, Papæ, ut ex Athanaſio, Epiphanio, Euſebio, Sidonio Apollinari, & aliis ſcriptoribus notiſſimum eſt; quæ tamen omnia proprie tantum Rom. Pontifici tributa ſunt, qui ſolus tandem Pontifex Max. Apoſtolicus, Papa dictus fuit. Idem quoque dicendum eſt de appellationibus Patriarcharum & Archiepiſcoporum. Patriarchæ & Archiepiſcopi in Oriente dicti ſunt, qui integras diœceſes, id eſt, tractus multas provincias in ſe continentes, regebant, ut Antiochenus, & Alexandrinus: hic enim jure eccleſiaſtico adminiſtrabat totam diœceſim Ægypti, quæ ſex provinciis conſtabat; & fuit in Imperio ſub cura & diſpoſitione Præfecti Auguſtalis, qui reſpectu majoris Magiſtratus Præfecti Prætorio Orientis, dicitur Vicarius in *L. 2. Cod. De his qui prop. metum Judic. non appell.* Ille vero, id eſt, Antiochenus, diœceſim Orientis, quæ efficitur quindecim provinciis, in utraque notitia Imperii enumeratis. ſic in *L. 29. Cod. De Epiſc. audient.* Patriarchæ diœceſeos ſeparantur a Metropolitanis, qui ſingulas provincias regunt, & inferiores ſunt Archiepiſcopis. Hoc enim quoque nomine Patriarchas dictos fuiſſe in Jure Orientali, recte Cujacius obſervat ad *Nov. 6.* Jure enim illo, primarum ſedium Epiſcopi, Archiepiſcopi & Patriarchæ dicuntur, quaſi Patrum & Epiſcoporum principes, ut docet Balſamo: quos tamen titulos modeſtia Africæ non admiſit, quae fuit in Occidente tertia diœceſis Præfecti Prætorio Italiæ:

Digitized by Google

liæ: ſed nominatim conſtituit primæ ſedis Epiſcopos, non Principes Sacerdotum, aut ſummos Sacerdotes; ſed tantum primos Epiſcopos, id eſt, Primates dici poſſe, *can.* 25. *Concil. III. Carthag.* Ideoque in toto Occidente initio Patriarchæ nomen datum fuit tantum Rom. Pontifici, cui Occidens totus, qui ſex diœceſibus conſtabat, jure patriarchali aſſignatus videtur: cæteri vero, quibus provinciarum multitudo aſſignata fuit, Primates dicti ſunt, qui multos regebant Metropolitanos. & hac ratione, & ſimilitudine Patriarcharum Orientalium, quoniam a Metropolitanis ſubjectarum provinciarum ad Primates interponebantur appellationes, dicti quoque Patriarchæ; quia eodem jure uti videntur, eodemque fungi officio, quo Patriarchæ in Oriente fungebantur, quia primam ſedem multarum provinciarum tenent. Et hoc ſenſu Deſiderius Cadurcenſis Epiſcopus in d. *epiſt. ad Sulpitium Patriarcham*: *Cum primam Sedem*, inquit, *teneres*. Sic Nicetius Lugdunenſis Epiſcopus a Gregorio Turonenſi Patriarcha vocatur *lib.* 5. *cap.* 20. *Hiſtor. Franc.* Et Priſcus ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopus, in *Concilio Matiſconenſi II. celebrato ſub Gontrano Rege:* quod nomen quoque Aquilienſi datum fuiſſe reperio, apud Paulum Diaconum *lib.* 2. *de geſtis Longobardorum cap.* 12.

Sed ii omnes hac ratione tantum Patriarchæ dicti ſunt, quia ſunt principes & Judices multorum Metropolitanorum; non tamen ut omnibus privilegiis utantur quæ certis præcipuis Patriarchis conceſſæ ſunt, de quibus in *cap. Antiqua, infra, de privilegiis*: hi enim proprie & vere Patriarchæ, cæteri improprie; quia, ut dicam explicatius, Patriarchæ tantum proprie dicuntur ii, quibus hic ſummus honos in Eccleſia univerſa Dei ex auctoritate œcumenicorum Conciliorum conceſſus, ut poſt Rom. Pontificem præferantur omnibus Chriſtiani orbis Epiſcopis. Imo Nicolaus I. qui in d. *can. Conqueſtus*, Bituricenſem Patriarcham vocat, in *epiſt. ad conſulta Bulgarorum cap.* 92. veraciter tantum tres Patriarchas eſſe ſcribit, qui Apoſtolicas Sedes tenent, Romanum, Alexandrinum, & Anthiochenum; quos trium ſedium Præſules vocare videtur Valafridus Strabo, qui vixit eodem tempore, in *lib. de rebus eccleſiaſticis cap. ult.* cujus verba ſubjicere debeo: *Comparetur*, inquit, *Papa Romanus Auguſtis & Cæſaribus; Patriarcha vero Patriciis, qui primi poſt Cæſares in Imperiis fuiſſe videntur: ita & iſti, qui ſatis pauci ſunt, primi poſt trium ſedium Præſules habentur: deinde Archiepiſcopos, qui ipſis Metropolitanis præeminent, Regibus conferamus: Metropolitanos autem Ducibus comparemus, qui ſicuti Duces ſunt ſingularum provinciarum, ita & illi in ſingulis provinciis ſinguli ponuntur.* Ex quo loco obſerva, Primates vocari Archiepiſcopos, & majores eſſe Metropolitanis, paucoſque retinuiſſe nomen & dignitatem Patriarcharum: retinuit in Imperio Germanico Aquileienſis, de quo hoc adnotatum lego in *Indice*, quem Fridericus III. Imper. ex antiquis tabulis, in Comitiis Ratisbonenſibus anno 1471. conſcribi mandavit: *Archiepiſcopus Aquileienſis Patriarcha ſolus; Archiepiſcopus Magdeburgenſis Primas Germaniæ; Archiepiſcopus Lugdunenſis Primas Galliæ.*

Ex his obſervare licet, varium fuiſſe uſum harum appellationum tam in Oriente, quam in Occidente: quamvis enim in Oriente, ut ſupra docui, promiſcue omnes Archiepiſcopi, quos probavi majores fuiſſe Metropolitanis, Patriarchæ dicti ſunt, quo jure privilegium Patriarchicum ſeparatur a privilegio Metropolitano, *L.* 16. *C. De ſacroſanctis Eccleſiis*: tamen non omnes Archiepiſcopi Orientis, qui ſimiles ſunt Primatibus Occidentis, quia non unam, ſed multas

multas provincias regunt, Patriarcharum nomen retinent: verbi gratia, Archiepiſcopus Epheſinus, quem conſtat fuiſſe Primatem Aziæ; Archiepiſcopus Cæſarienſis; Archiepiſcopus Theſſalonicenſis; & ſi qui alii ſunt in Oriente Primates. Tandem igitur poſt tantam nominum & rerum varietatem, & viciſſitudinem in Oriente, ita conſtituti ſunt harum dignitatum gradus, ut Metropolitanus, qui & Archiepiſcopus tandem dictus eſt, præeſſe cenſeatur Epiſcopis unius Provinciæ: Primas vero Archiepiſcopis, vel Metropolitanis multarum provinciarum. Patriarchæ, qui & Primates ſunt, nullus enim Patriarcha eſt qui plures provincias non regat, & ſub poteſtate ſua multos Archiepiſcopos non habeat; & ita omnis Patriarcha Primas eſt, ſed non contra; Patriarchæ, inquam, majores & digniores cæteris omnibus Primatibus habeantur; ut in aſſidendo & procedendo præferantur omnibus; & hoc jure Patriarchico quædam jura habeant, de quibus in d. *cap. Antiqua*.

Primas igitur, qui quoque Patriarcha eſt, jure Patriarchico quædam habet quæ ceteris Primatibus denegantur. Denique Primas, vel Patriarcha eſt, qui multos ſub ſua ditione habet Archiepiſcopos: nec tamen omnis Primas Patriarcha eſt. Et ita accipiendum eſt quod hoc loco Innocentius III. ait; & D. Bernardus in *lib. De conſideratione ad Eugenium Papam: Subtrahuntur*, inquit, *Abbates Epiſcopis, Epiſcopi Archiepiſcopis, Archiepiſcopi Patriarchis, ſive Primatibus.*

Varia autem eſſe poſſunt Eccleſiarum privilegia, ex ſpeciali conceſſione Romani Pontificis; vel ratione perſonæ; ut quæ D. Remigio Rhemenſi Archiepiſcopo data fuiſſe legimus a Papa Hormiſda; & Evagrio Auguſtodunenſi Epiſcopo, precibus Reginæ Brunechildis a Gregorio I. & aliis plerique: vel ratione Eccleſiæ. hæc perpetua ſunt; illa perſonam non transgrediuntur. Et obſerva interim, tres modos in *hoc capit.* adnotari, quibus acquiri poteſt juriſdictio, dignitas, & poteſtas. Lege, id eſt, Conciliis Generalibus: longa, antiqua, & indubitata conſuetudine: & ſpeciali conceſſione Summi Pontificis. quam in rem vulgo adnotari ſolet *hoc capit.*

Quod autem ait in fine: *Quamdiu Clerici tui coram te propoſuerint ſtare juri.* quibus verbis hoc permitti videtur Clericis, ut detrectare libere poſſint judicium ordinarii, contra id quod nominatim conſtitutum eſt in *cap. Significaſti, infra, de foro competenti*. Ita exaudiendum eſt, ſi nullam recuſationis cauſam adverſus ordinarium proponentes parati ſint, ut loquitur *Antiqua*, in proprio foro litigare. Eademque eſt ſententia *L. 29. C. De Epiſcop. audient.* in hanc rem elegantiſſima. Si vero juſtas recuſationis cauſas proponant, debet ordinarius remittere ad ſuperiorem, *cap. Cum ſpeciale, infra, de appellat.* Faceſſant igitur hoc loco nugæ interpretum, qui veram ſententiam horum verborum aſſequi non potuerunt.

AD CAPITULUM X.

INNOCENTIUS III. TURONENSI ARCHIEPISCOPO.

QUOD Sedem Apoſtolicam (conſulis ſuper his quæ tibi dubia exiſtunt, gratum gerimus & acceptum, & tua exinde fraternitas merito videtur commendanda, cum lex divinæ conſtitutionis

nis eandem ſedem totius poſuerit orbis terrarum magiſtram, ut quicquid dubitatur ab aliquo, ab ea tandem ejuſdem ratio requiratur.) Nos ſi quidem conſuluiſti, utrum ſi aliqua infirmitate, vel alia juſta cauſa detentus, aliquem ſuffraganeorum tuorum conſecrare non poſſes, alicui Coepiſcoporum tuorum vices tuas committere licitum tibi eſſet: (& utrum electus qui pro conſecratione inſtaret ab eo cui vices tuas commiſiſſes, taliter deberet licite conſecrari.) Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod in tali articulo conſtituto & tuas vices (ut dictum eſt) tibi committere licet, & conſecrandus munus debet ab eo conſecrationis * accipere, cui eas duxeris committendas,
* al. a conſecratore. dummodo catholicus habeatur: & impedimentum eis ex ſubtractione gratiæ Apoſtolicæ Sedis non obſiſtat.

ELECTUS Epiſcopus, & confirmatus, tandem conſecrandus eſt; nec ante conſecrationem plenam dignitatem epiſcopalem habere cenſetur, quia licet habeat ea quæ ſunt juriſdictionis, non habet tamen ea quæ ſunt ordinis, *cap. 2. ſupra, de translat. Epiſcopi, cap. Quod ſicut, §. Super eo, ſupra, de elect.* Hujus autem conſecrationis ſumma auctoritas pertinet ad Metropolitanum, ex antiquis Canonibus collectis a Gratiano in *94. diſt.* in quibus tamen explicandis magna cautio eſt adhibenda; quia ordinatio, ut *χειροτονία* apud Græcos, bifariam accipitur, vel pro electione, vel pro conſecratione. Et ita *cap. 7. de temporibus ordinationum*, quod Raymundus, conditor hujus libri, exiſtimavit pertinere ad conſecrationem, adhibito Concilio Arelatenſi, ex quo ſumptum eſt, conſtabit pertinere ad electionem: & rectiſſime Bernardus Papienſis in *I. Collect.* d. capit. poſuit ſub tit. *de elect.*

Quæritur autem in hoc noſtro *capit.* utrum hanc conſecrationem Metropolitanus uni ex comprovincialibus Epiſcopis mandare poſſit. Ratio dubitandi hæc eſt, quia Metropolitani præſentia in re tam magni momenti omnino neceſſaria videtur; & huic fini jus conſecrationis a Canonibus Metropolitanis datum videtur. Quemadmodum enim Jure Civili ea quæ lege, conſtitutione, vel Senatuſconſulto certis Magiſtratibus nominatim dantur, mandari non poſſunt, *L. 1. ff. de officio ejus, cui mand. eſt juriſdict.* quia cum hoc lege nominatim datum ſit Magiſtratui, ut Magiſtratus auctoritate & majoribus auſpiciis res peragatur; circumſcribitur ſententia & intentio legis, ſi Magiſtratus cuilibet hoc mandaverit: ita quoque hoc Jure Pontificio dicendum eſſe videtur, ea quæ Metropolitanis præcipuo quodam jure dantur a Canonibus, non poſſe delegari; argumento *cap. ult. ſupra, de officio & poteſtate Judic. delegat.* Juriſdictionem quidem utroque Jure mandari poſſe conſtat; ſed merito dubitatur, utrum ea quæ ſunt ordinis, utpote certis perſonis ſpeciali lege data, mandari poſſint. Et reſcribit Innocentius III. poſſe Metropolitanum, ſi infirmitate quadam, aut alia qualibet juſta cauſa detineatur, vices ſuas committere uni Coepiſcoporum ſuorum: hoc enim ſuadere videtur utilitas Eccleſiæ. Similique ratione Jure Civili receptum eſt, cognitionem de ſuſpectis tutoribus, quæ lege Magiſtratibus data fuit: propter

uti-

utilitatem pupillorum mandari poſſe, *L. Cognitio, ff. de off. ejus, cui mandata eſt juriſd.*
Sed quoniam hoc *capit.* cuſtodite permittit hoc Metropolitano ex juſta cauſa; quæritur, utrum ceſſante cauſa conſecrationem mandare poſſit. Et definiendum videtur, conſecrationem ſine juſta cauſa Metropolitanum mandare non poſſe; argumento a contrario ſenſu, quo in eadem quæſtione Papinianus utitur, in d. *L. 1. ff. de off. ejus, cui mandata eſt juriſd.* Cum enim in lege Julia de vi, permittatur Magiſtratui, cui obtigit exercitio quæſtionis, eam mandare ſi proficiſcatur, ex juſta cauſa abſentiæ: inde colligit Papinianus Magiſtratum aliter mandare non poſſe. Et quidem idem eſſe conſtituendum in hac ſpecie, ſuadent verba hujus *capit.* quæ id permittunt tantum Metropolitano in hoc articulo conſtituto. Sed contraria ſententia obtinuit eadem utilitate ſuadente, ut liberius Metropolitanus officium ſuum exerceat, ut loquitur *cap. Super quæſtionum, §. Intentionis, ſupra, de offic. & poteſtate Judic. delegat.* Et generaliter tam ea quæ ſunt ordinis, quam ea quæ ſunt juriſdictionis, mandari poſſunt. Imo & id quod ſpeciali conceſſione datum eſt quibuſdam, ut ex officio certis caſibus poſſint abſolvere eos, qui pro violenta manuum injectione in Clericos incidunt in canonem promulgatæ ſententiæ, ut in *cap. ult. hoc tit.* & ex hac generali regula videtur tantum excipiendus caſus *cap. ult. §. ult. ſupra, de offic. & poteſt. Judic. deleg.*

AD CAPITULUM XI.

Innocentius III. Episcopus Heliensi.

Pastoralis officii. (& infra :) Ex parte tua fuit inſuper quæſitum, utrum ſi aliqua cauſa fuerit ad Archiepiſcopum per appellationem delata, poſſit eandem jure ordinariæ poteſtatis ſuffraganei ſui ſubdito delegare, vel animadvertere in eundem, ſi cauſam renuerit ſuſcipere delegatam. Ad quod reſpondemus, quod Archiepiſcopus ipſum ad ſuſcipiendam delegationem hujuſmodi compellere nequit invitum: cum in eum (exceptis quibuſdam articulis) nullam habeat poteſtatem, licet Epiſcopus ſuus eidem ſit metropolitana lege ſubjectus, & infra: Præterea poſtulaſti, an alicui ordinario liceat ſine ſpeciali mandato Apoſtolicæ Sedis (delegato, qui reum propter contumaciam manifeſtam excommunicationis vinculo innodavit, vel petitorem cauſa rei ſervandæ in poſſeſſionem petitorum induxit, rebus humanis exempto) eidem volenti juri parere abſolutionis beneficium impartiri, & poſſeſſionem reſtituere intra annum, ſufficienti recepta primitus cautione. Ad quod dicimus, quod cum delegatus quantum ad illud ſit major ordinario: ſine mandato Summi Pontificis excommunicatus ab hujuſmodi delegato non poteſt per alium (præterquam in mortis articulo) abſolutionis gratiam obtinere; niſi forſan delegatus talis extiterit, cui alius ſuccedat in onere & honore. Nec per alium, quam per Summum Pontificem recuperare poterit poſſeſſionem amiſ-

Digitized by Google

ſam. Verumtamen ne alius poſt annum verus efficiatur poſſeſſor, coram ordinario vel ſi ejus copiam habere nequiverit, coram publicis & honeſtis perſonis (ut quaſi præſcriptionem interrumpat annalem) offerre ac præſtare, quod juri parebit, poterit cautionem: ut ſic poſt annum recuperare poſſeſſionem per Sedem Apoſtolicam mereatur.

PROPONUNTUR in hoc *capit.* quæſtiones duæ. Prima hæc eſt, utrum Metropolitanus, ad quem interpoſita eſt appellatio a ſententia ſuffraganei ſui, hanc appellationis cauſam ita ſubdito ſuffraganei ſui poſſit delegare, ut eum jure ordinariæ poteſtatis compellat invitum ſuſcipere cognitionem.

Et prima fronte dicendum videtur hoc concedendum eſſe Metropolitano, qui de cauſa appellationis cognoſcit ex ordine, ut loquitur *L. A Proconſulibus, C. de appellat.* nec videri poteſt hoc mandatum extraordinarium; quia ſervato ordine juriſdictionum, beneficio appellationis ordinariam poteſtatem & juriſdictionem accipit, quam libere exercere debet; juriſdictionis enim eſt pars Judicis dandi licentia, *L. 3. §. ult. ff. de juriſdict.* & cum dat Judicem in diœceſi ſuffraganei, a quo appellatio interpoſita fuit, parcitur laboribus partium, & impenſis, ut loquitur *cap. Cum te conſulente, ſupra, de officio & poteſt. Judic. delegat.* nec poteſt is qui Judex datur, hanc delegationem recuſare; quia judicandi munus neceſſarium eſt, *L. ult. §. Judicandi neceſſitas, ff. de munerib. & honorib.* Et tamen contra reſcribit Innocentius III. invitum non eſſe cogendum; quia, inquit, licet lege Metropolitana, id eſt, jure vel privilegio Metropolitano, ut loquitur *L. 16. C. de ſacroſ. Eccleſiis*, Archiepiſcopo Epiſcopus ſubjiciatur; quod his verſibus exprimit Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus in *Præfatione metrica opuſculi adverſus Hincmarum Laudunenſ. Epiſcopum:*

Nam ſacra depromunt Canonum decreta patenter,
Juraque confirmant Sedis Apoſtolicæ,
Metropolitanum curam regionis habere,
Ut præſit ſolers, ore manuque ſagax.

Et paulo poſt:

Cui quia ſubjicitur regionis Epiſcopus omnis.

Nullam tamen, niſi in caſibus certis, Metropolitanus poteſtatem habet in ſubditum Epiſcopi. Ergo eum non poteſt cogere invitum ſuſcipere hanc cognitionem; quia qui judicare jubet, poteſtatem habere debet, *L. Eum qui, ff. de juriſdict.* Et ut cogi poſſit is qui Judex datur, neceſſe eſt eum eſſe in ſubjectione & poteſtate ejus qui jubet, *L. 1. C. Qui pro ſua juriſdict. Judices dare derive poſſ. L. ult. ff. de juriſdict. omn. Judic.* Nec obſtat cauſam eſſe per appellationem delatam ad Archiepiſcopum; quia hac ratione Judex tantum ordinarius hujus cauſæ eſſe incipit inter eos quorum res agitur, & nullam ideo adipiſcitur poteſtatem in cæteros ſuffraganei ſubditos: hi enim, quamvis in certis articulis diligenter a gloſſa notatis, ſubjiciantur aliquando Archiepiſcopo, in cæteris omnibus remanent ſub poteſtate Epiſcopi, qui proprio jure ſemper retinet ſuæ diœceſis poteſtatem, *can. 2. 9. q. 3.* & extra caſus exceptos nullum jus permittitur Metropolitano. Et hoc eſt quod hodie vulgo dicimus in Gallia, ex Conſtitutionibus Regiis; *que les Juges Royaux ne peuvent traire devers eux les juſticiables des Seigneurs, fors*

ès

es cas Royaux, & par reſſort. id eſt, niſi in caſibus certis, & per appellationem; quamvis ab his Judicibus dominorum temporalium appellationes interponantur ad Judices regios. Quod nominatim conſtitutum fuit ab Innocentio III. in *cap. Duò ſimul, ſupra, hoc tit.* & hoc loco diligentius tractat gloſſa, valde quoque notanda, *pour la prevention des Juges ſuperieurs & inferieurs :* in his enim, & ſimilibus quæſtionibus, utimur Jure Pontificio.

Secunda pars docet, Judicem a Summo Pontifice delegatum, majorem eſſe ordinario; & cauſam delegatam omnino eximi de poteſtate ordinarii: nec poſſe ordinarium, aut alium quemlibet, reum excommunicatum a delegato propter contumaciam manifeſtam, quia in jus vocatus venire contempſerit, mortuo forte delegato abſolvere, niſi in ipſo mortis articulo; ideoque neceſſarium eſſe mandatum Summi Pontificis. Et ſi petitor, ut fit, ob eamdem Rei contumaciam miſſus ſit in rei petitæ poſſeſſionem, ut tædio rei amiſſæ affectus Reus judicio ſe ſiſtat; ut ſi venerit intra annum, præſtita cautione amiſſam poſſeſſionem recuperet, ſecundum formam præſcriptam in *cap. ult.* §. *pen.* & *ult. infra, ut lite non conteſtata non procedat. ad teſt. reception.* non ab alio quam a Summo Pontifice ad poſſeſſionem intra annum admitti poteſt. Sed quia poſt annum petitor, qui in poſſeſſione tantum erat, poſſeſſor efficitur, aliud enim eſt in poſſeſſione eſſe, aliud poſſidere: & Reus cogitur ſuſtinere onus actoris, ut de proprietate quæratur, quod ſumptum eſt ex *L. pen.* §. *ult. C. De præſcript.* 30. *annor.* ſecundum ſententiam Baldi & Bulgari, qui hac in re diſſentiunt a Joanne, Martino & Azone; hi enim exiſtimabant actorem per miſſionem in poſſeſſionem ſolam, ſtatim fieri poſſeſſorem, quorum ſententiam merito Pontifex non ſequitur: hoc, inquam, caſu permittit in hoc *capit.* Pontifex Reo hanc quaſi annalem præſcriptionem interrumpere, oblata ac præſtita cautione coram ordinario: vel ſi ordinarium forte adire non poſſit, ut in *L. Ut perfectius, C. De annalis except.* cautionem præſtare poteſt coram publicis, & honeſtis perſonis, id eſt, coram Judicibus ſæcularibus, vel eccleſiaſticis viris in dignitate conſtitutis; ut hac ratione poſt annum auctoritate Sedis Apoſtolicæ, ſubdito, ſcilicet, in locum mortui alio Judice, poſſeſſionem oblatam recipere poſſit. Quod ſi prima delegatio concepta ſit non expreſſo proprio nomine delegati, ſed habita ratione dignitatis: ut ſi delegatus ſimpliciter ſit Abbas ſancti Saturnini, vel Præpoſitus Toloſanus: mortuo delegato, Abbas, vel Præpoſitus, qui ſuccedit honori & dignitati defuncti, huic quoque oneri delegationis ſuccedere intelligitur, *cap. Quoniam Abbas, ſupra, de offic. & poteſt. Judic. deleg.* & a ſucceſſore delegati Reus abſolvi poteſt, vel intra annum poſſeſſionem recipere.

AD CAPITULA XII. ET XIX.

Innocentius III. Archiepiscopo Senonensi.

Licet in corrigendis exceſſibus juxta canonicas ſanctiones appellationis ſit diffugium interclusum, & ideo Pariſienſis Epiſcopus cum a nobis receperit in mandatis, ut tam circa viros religioſos, quam etiam Clericos ſæculares ſuæ juriſdictioni ſubjectos, qui multa & gra-

Digitized by Google

& gravia crimina committere proponunt, inquirat & corrigat, appellatione remota, quæ viderit corrigenda, ſtatuens ad reformationem eorum quod regulare fuerit & honeſtum. Quia tamen intentionis noſtræ nec fuit, nec eſſe debuit juriſdictioni tuæ per mandatum hujuſmodi derogare: præſentium auctoritate duximus declarandum, quod ſi in inquiſitionibus ab eodem Epiſcopo, non tanquam delegato, ſed tanquam ordinario faciendis, aliquis caſus emerſerit, in quo licitum ſit ad ſedem metropolitanam appellare, prædicti occaſione mandati auctoritati tuæ, quo minus ad te tanquam ad Metropolitanum appellari valeat, nolumus aliquatenus derogare.

GREGORIUS IX. EPISCOPO SUANENSI.

GRAVE gerimus, quod cum in Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Orbicello, & quaſdam alias exiſtentes in tua diœceſi ad monaſterium ſancti Anaſtaſii de urbe ſpectantes, nullam juriſdictionem habeas ordinariam, aut etiam delegatam, occaſione literarum noſtrarum, quas ſuper correctione Clericorum tibi tranſmiſimus: in eas interdicti, ac in Clericos earundem ſuſpenſionis ſententias promulgaſti: quanquam Abbas ejuſdem monaſterii eos corrigere ſit paratus. & infra: Mandamus quatenus ſi eſt ita, prudenter corrigens per teipſum, quæ minus provide attentaſti, prædictas ſententias ſine difficultate relaxes,

HÆc capitula ſunt accipienda de literis, vel Reſcriptis, quibus excitare tantum ſolet Summus Pontifex officium ordinarii. Ideoque vulgo dicuntur *Lettres excitatives de juriſdiction.* Sunt autem hæc mandata ſeparanda ab iis quibus committitur juriſdictio, & vulgo dicuntur *Lettres attributives de juriſdiction.* Et erudite obſervatum lego in *Collectione Conſuetudinem Galliæ*, *au grand Couſtumier*, *lib.* 2. *cap.* 19. has literas eſſe concipiendas per verbum *Mandamus*, non per verbum *Committimus*; quia his literis Princeps id mandat, quod ſine mandato unicuique Magiſtratui jure proprio competit: ideoque periti formularii & pragmatici hæc verba ſubjicere ſolet: *Et parce que la connoiſſance vous en appartient*, *vous mandons*, &c. Sic in ſpecie hujus *capit.* Pariſienſis Epiſcopus, qui mandatum acceperat de corrigendis exceſſibus Clericorum ſuæ juriſdictionis, quos utique propria auctoritate corrigere potuit, etiam addita clauſula, *appellatione remota*, nullum novum jus ſibi vindicare potuit tamquam delegatus Summi Pontificis, nec prætextu hujus mandati poteſtatem ullam habuit adverſus exemptos, id eſt, eos qui privilegium exemptionis habent, ut nominatim eſt conſti-

tutum

tutum in *cap. Grave, hoc tit.* nec quidquam derogatum eſt auctoritati & juriſdictioni Senonenſis Metropolitani. Quamvis enim regulariter in corrigendis exceſſibus auxilium appellationis denegatum ſit, *cap. Ad noſtram, cap. Reprehenſibilis in fine*, & *cap. Cum ſpeciali, infra, de appellat.* ſunt tamen certi caſus in quibus admittitur appellatio; ut ſi formam & modum inquiſitionis excedat, *cap. ſeq. hoc tit.* vel ſi conſpiratores teſtes admittat, *cap. Per tuas*, & *cap. Licet, infra, de ſimonia*. In his igitur caſibus, & ſimilibus, a gloſſa notatis, non ad Summum Pontificem qui nihil delegaſſe cenſetur, ſed ad Metropolitanum appellatio interponenda eſt. Et quod attinet ad clauſulam, *appellatione remota*, quam Jure Civili uſurpatam quoque fuiſſe conſtat, ex *L. 1. §. ult. ff. A quibus appellare non licet:* ſciendum eſt hoc Jure hanc clauſulam non removere omnem appellationem, ſed moratoriam & fruſtratoriam, non autem juſtam appellationem, *cap. 36. 47. & 53. infra, de appellat.*

AD CAPITULUM XIII.

Innocentius III. in Concilio Generali.

Irrefragabili conſtitutione ſancimus, ut Eccleſiarum Prælati ad corrigendum ſubditorum exceſſus, maxime Clericorum, & reformandos mores prudenter ac diligenter intendant, ne ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur. Ut autem correctionis & reformationis officium libere valeant exercere, decernimus ut executionem ipſorum nulla conſuetudo vel appellatio valeat impedire, niſi formam in talibus exceſſerint obſervandam. Exceſſus tamen Canonicorum cathedralis Eccleſiæ, qui conſueverunt corrigi per Capitulum, per ipſum in illis Eccleſiis, qui talem hactenus conſuetudinem habuerunt, ad commonitionem vel juſſionem Epiſcopi corrigantur, intra terminum competentem ab eo præfigendum: alioquin extunc Epiſcopus Deum habens præ oculis, ipſos, ut animarum cura requirit, per cenſuram eccleſiaſticam corrigere non poſtponat. Cæterum ſi Canonici abſque manifeſta & rationabili cauſa (maxime in contemptum Epiſcopi) ceſſaverint a divinis: Epiſcopus, ſi voluerit, nihilominus celebret in Eccleſia cathedrali, & Metropolitanus ad querelam ipſius, tanquam ſuper hoc delegatus a nobis, taliter eos per cenſuram eccleſiaſticam cognita veritate caſtiget, quod pœnæ metu talia de cætero non præſumant. Provideant itaque diligenter Eccleſiarum Prælati, ut hoc ſalutare ſtatutum ad quæſtum pecuniæ vel gravamen aliud non convertant, ſed iſtud ſtudioſe ac fideliter exequantur, ſi canonicam velint effugere ultionem: quoniam ſuper his Sedes Apoſtolica auctore Domino attentiſſime vigilabit.

IN-

Digitized by Google

INQUISITIONEM, caſtigationem, reformationem morum, ad Eccleſiarum Prælatos pertinere docui in *capit.* 1. in hanc acrius graviuſque eos incumbere debere, diligentius docuit Innocentius III. in *Concilio Generali Lateranenſi*, ex quo hoc *capit.* ſumptum eſt; nulloque obſtaculo rei adeo in Eccleſia Dei neceſſariæ executionem eſſe retardandam; nec prætextu appellationis, quam regulariter non admitti hoc caſu jam adnotatum eſt in *capit.* præcedenti: vel obtentu conſuetudinis, quæ tribuere quidem poteſt alicui poteſtatem & juriſdictionem; ut in §. 1. *hujus capit.* valere dicitur conſuetudo, quæ Capitulo Eccleſiæ cathedralis juriſdictionem defert; ſed efficere non poteſt, ut qui ſubjiciuntur auctoritati & poteſtati Prælatorum, eorum correctionem & caſtigationem poſſint effugere. Cum autem ex conſuetudine correctio Canonicorum pertinet ad Capitulum, quia poſſint facile delicta ſua viciſſim Canonici diſſimulare, conſtituit Innocentius debere in hoc caſu Epiſcopum, qui verus & germanus eſt Judex ordinarius totius diœceſeos, *can. De perſona*, 11. *q.* 1. *toto tit.* C. *De epiſcopali audient.* certum tempus Capitulo præſtituere, intra quod teneatur Capitulum inquiſitionem & emendationem exercere: quo præterito, merito eo redit unde antea fluxit hæc poteſtas, & poteſt Epiſcopus exceſſus Canonicorum libere corrigere & emendare. Quod ſi Canonici in contemptum Epiſcopi forte a divinis ceſſaverint, & ſacris interdixerint Eccleſiæ, ut in *cap. Dilectis*, *infra*, *de appellat.* ſine juſta & rationabili cauſa; poteſt Epiſcopus inſuper habito hoc interdicto in Eccleſia cathedrali celebrare: & debet Metropolitanus ab Epiſcopo interpellatus, tamquam Sedis Apoſtolicæ delegatus, ſevera animadverſione veſanos Canonicorum impetus retardare, eorumque pervicaciam eccleſiaſtici ſtili mucrone transfigere; ne prætextu uſurpatæ & præſcriptæ juriſdictionis, legitimæ & ordinariæ poteſtati pergant illudere.

Nam, ut dicam paucis id quod eſt, & tamen pauci obſervant, quid habent, quæſo, Capitula Eccleſiarum; quid Archidiaconi, cæterique inferiores Prælati, quod non ſit à Pontificali auctoritate derivatum? Vis rem omnem repetere ab origine ipſa, cauſiſque primis? reperies primum, magnum Auguſtinum monaſterium induxiſſe intra Eccleſiam. Poſſidonius in *ejus vita*: *Monaſterium intra Eccleſiam mox inſtituit, & cum Dei ſervis vivere cœpit ſecundum modum & regulam a ſanctis Apoſtolis conſtitutam.* Hoc exemplum ſequuti certatim ſunt omnes Epiſcopi. Et inde origo prima omnium Canonicorum repetenda, qui, ut nomen indicat ſatis, regulares initio omnes fuerunt: ideoque fere omnes Eccleſiæ cathedrales in Gallia, vulgo dicuntur *les Monſtiers.* Cum his Canonicis pleraque, vel ab ipſis Epiſcopis communicata, vel paulatim uſurpata fuiſſe; veritatis lux & nuntia vetuſtatis hiſtoria docet. Nec mihi quis ſtultus ob os impingat, quod de Senatu Eccleſiæ apud Veteres legimus: hoc enim non poſſe pertinere ad Canonicos vetuſtiori ſæculo incognitos, cæcus omnino eſt qui non videt. Conſtabat Senatus Eccleſiæ ex Præsbyteris, quibus tandem certæ parochiæ aſſignatæ ſunt. Vis videre quam hoc verum ſit? revoca mentem ad perfectum illud exemplar Eccleſiæ Romanæ. In hac non ex Canonicis Eccleſiæ patriarchalis Lateranenſis Senatus conſtitutus eſt, ſed ex Presbyteris urbis, qui Cardinales dicti ſunt. Si in reliquis prævaluit Canonicorum Ordo primum ab Epiſcopis inſtitutus, altus, & liberaliter educatus; diſcat ingenue recognoſcere quorum beneficio ad ſummum hoc faſtigium tandem pervenerit. Sed de his alias accuratius. Hoc interim ſuffi-

ciat

Digitized by Google

ciat adnotaſſe ad ſedandos fluctus pluſquam Decumanos, quos in mari tam ſedato interpretes ſolent excitare; qui ſibi conſtare non poſſunt, dum quærunt utrum de jure communi juriſdictio pertineat ad Epiſcopum ſolum, vel quo jure pertineat aliquando ad Capitulum.

Cæterum belliſſime, ſaluberrimam hanc conſtitutionem concludit Innocentius III. hoc commonitorio, non debere Epiſcopos eam arripere tamquam anſam nundinationis & turpis quæſtus; ne illis injuncta diligens inquiſitio, correctio, & animadverſio, ſolemnia lucra ſint, & votiva direptio, ut de civilibus Judicibus eleganter loquitur anonymus auctor, in fine *Notitiæ utriuſque Imperii*.

AD CAPITULUM XIV.

Innocentius III. in Concilio Generali.

Quoniam in pleriſque partibus intra eandem civitatem atque diœceſim permixti ſunt populi diverſarum linguarum, habentes ſub una fide varios ritus & mores: diſtricte præcipimus, ut Pontifices hujuſmodi civitatum, ſive diœceſum provideant viros idoneos, qui ſecundum diverſitates rituum & linguarum, divina illis officia celebrent, & eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrent, inſtruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino ne una eademque civitas ſive diœceſis diverſos Pontifices habeat, tanquam unum corpus diverſa capita quaſi monſtrum. Sed ſi propter prædictas cauſas urgens neceſſitas poſtulaverit, Pontifex loci catholicum Præſulem nationibus illis conformem, provida deliberatione conſtituat ſibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia ſit obediens & ſubjectus. * Unde ſi quis aliter ſe ingeſſerit, excommunicationis ſe noverit mucrone percuſſum: & ſi nec ſic reſipuerit, ab omni miniſterio eccleſiaſtico deponendum, adhibito (ſi neceſſe fuerit) brachio ſæculari ad tantam inſolentiam repellendam.

*al. Verum.

Sciendum eſt, hanc Innocentii III. Conſtitutionem de populis diverſarum linguarum, qui in una fide diverſos ritus habent, pertinere ad Latinos Græcis in Orientis civitatibus permixtos, poſt expugnatam Conſtantinopolim a Francis & Venetis; qui communibus copiis hoc bellum ſuſceperunt ſub hac conditione, ut ſi Franco Imperium delatum eſſet, Venetus Patriarchatum obtineret, ut Blondus, Egnatius, & Cuſpinianus ſcribunt. Itaque Balduino Flandriæ Comite creato Imperatore Conſtantinopol. ad Patriarchatum aſſumptus eſt Thomas Moraucenus Venetus. Et in cæteris Orientis partibus paſſim Latini Epiſcopi inſtituti ſunt; nec alios, quam Venetos, ad ſacros Ordines Patriarcha promovere ſolitus: ut hac ratione beneficia eccleſiaſtica ad Venetos tantum pervenirent, ut colligere eſt ex *cap. ad decorem, infra, de inſtitution.* Et de eadem re extat Reſcriptum ejuſdem Innocentii III. ad Patriarcham Conſtantinopoli-

ta-

Digitized by Google

tanum, in *veteri Cod. MS. Collegii Fuxenſis*. *Solos*, inquit, *Venetos in Eccleſia tua promoves, Francos & alios probos viros alterius nationis promovere contemnis, volumus, ut ab ejuſmodi revoceris abuſu*, &c. Et longe antea conſtat, in Syria Latinos Epiſcopos conſtitutos fuiſſe, tam in Hieroſolymis, quam in cæteris civitatibus: multaque collegia inſtituta Canonicorum ſancti Auguſtini, & monaſteria Ciſtercienſium & Præmonſtratenſium: imo & Canonicos Eccleſiæ patriarchalis Hieroſolymitanæ partim Latinos, partim Græcos fuiſſe, & divinum officium utraque lingua celebraſſe, me docuit Fulcherius Carnotenſis Epiſcopus, in *geſtis peregrinorum Francorum*. *Juſſit*, inquit, *Patriarcha a Canonicis divinum officium inſtitui: nunc lectiones lectæ ſunt alternatim: prius Latinus, Latine; poſterius vero Græcus, Græce, identidem quod Latinus legerat, in pulpito relegit*. Sed quoniam diverſi erant Græcorum ritus, ut ex ritualibus libris notiſſimum eſt, non potuit Latinus Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ inſtitutis addictus, ſecundum uſum Græcorum ſacra celebrare: quod illos vehementer efflagitaſſe, nec facile a receptis revocari potuiſſe, unicuique licet conjicere. Adde Latinum Epiſcopum Græcæ linguæ imperitum, minus Græcis fuiſſe utilem, nec Græcum Latinis; quod de Valerio Hipponenſi Epiſcopo Poſſidonius ſcribit in *vita beati Auguſtini*, *Deo*, inquit, *gratias agebat, ſuas a Domino fuiſſe preces exauditas, quas ſe frequenter fuiſſe narrabat: ſcilicet ut ſibi homo concederetur talis, qui poſſet verbo Dei, & doctrina ſalubri Eccleſiam Dei ædificare; cui rei ſe homo natura Græcus, minuſque Latina lingua, & literis inſtructus, minus utilem pervidebat*. Quamobrem D. Baſilius in *epiſtola ad Terentium Comitem*, contendit Epiſcopos in Armenia eſſe ordinandos, viros prudentes & religioſos, & ſimul hujus linguæ peritos, & qui reliqua hujus gentis idiomata ſciant. Idem de civilibus Judicibus & Magiſtratibus, magnum illum impoſtorem Apollonium Thyaneum ſubjeciſſe Imperatori Veſpaſiano, aliquando ab eo interrogatum de recta ratione regendi & adminiſtrandi Imperii, narrat Philoſtratus *lib. 1. cap. 13. de vita Apollonii*. Sane in Gallia hac ratione extranei beneficiorum, quæ curam animarum habent, regulariter incapaces eſſe dicuntur, ex Conſtitutione Regis noſtri Caroli VII. qua de re vide gloſſam in *proœmium Pragmaticæ Sanctionis* in verbo, *exterorum*. Debent enim in ſermonibus, & allocutionibus ad plebem, uti communi & vernacula lingua, ut in Concilio Turonenſi conſtitutum eſt anno Domini 812. *Quilibet Epiſcopus habeat homilias*, &c. *Et eaſdem quiſque aperte traducere ſtudeat in ruſticam Romanam linguam, & Theotiſcam*. Ruſticam Romanam vocat vernaculam Francorum linguam, ex pura Romana depravatam; & inde *Romanz*. Theotiſcam, ſive Teutonicam, Germanicam. Duplex enim Francia fuit, Germanica & Romana: Luitprandus *lib. 2. Hiſtor. cap. 6.* Orientalis Francia Teutonica lingua & Germanica utebatur: Francia Occidentalis Romana lingua, quam ruſticam vocat Concilium. Ruſticam enim Romanam, vel Romanorum, ut loquuntur, longe differre a Latina, docet vetus Poeta Francus, qui vixit ſub Ludovico juniore Rege Francorum, verba faciens de qua iam Hiſtoria Latina:

Vn Clerc de Chaſteaudun, Lambert Licors l'ecrit;
Qui de Latin l'a trait, & en Roman la mit.

Sed non ideo ſolemnes precum formulas, quæ in Eccleſia recitantur, vernacula lingua fuiſſe conceptas reperio. Remanſit hic ſummus honos penes Græcam & Latinam; ita tamen, ut dignior ex prærogativa ſummæ Sedis, id eſt, Romæ

vete-

veteris, Latina habeatur; qua de re præter id quod ſupra ex Fulcherio adnotavi, extat locupletiſſimum teſtimonium in *Actis Concilii Chalcedonenſis*. In hoc enim nobiliſſimo Patrum conſeſſu verba facturus Martianus Imperator, homo Græcus inter Græcos, ex ditione & regione Græcorum, eamdem orationem Latine prius, deinde Græce dixit. Habuit Gallia noſtra ante Romanorum adventum proprium idioma Celticum, quod Chriſti fide ſuſcepta diu retinuit; habuit Hiſpania: ſed inauditum eſt in hac vel illa, alia quam Latina lingua divina officia fuiſſe celebrata. Idem dicendum eſt de Africa, quæ veteri Punica utebatur, qua homo Pœnus loquitur apud Plautum in *Pœnulo actu* 5. Quam neceſſaria etiam fuerit Africanis Epiſcopis linguæ Latinæ cognitio, convincit locus Poſſidonii ſupra notatus. Nec ex tranſmigratione barbararum gentium, quæ Occidentem univerſum inundarunt, & omnia ſuſque deque habuerunt, quidquam hac in parte immutatum fuit. hoc enim de Francis noſtris, qui Gallias occuparunt, tantum legimus quod ſupra notavi, debere Epiſcopos in ſermonibus publicis affari plebem vernacula, Teutonica, vel ruſtica Romana. Habuerunt Evangelia rhythmis Teutonicis expreſſa ab Odofrido Monaco Wiſeburgenſi, diſcipulo Rabani Mauri Abbatis Fuldenſis, qui in præfatione Latina teſtatur ſe hoc opus ſuſcepiſſe rogatum a quibuſdam memoria dignis fratribus: ſed nunquam fuerunt publice in pulpitis Eccleſiæ recitata. Gottos, quos Italiam, magnam Galliæ partem, & deinde Hiſpaniam longo tempore tenuiſſe conſtat temporibus Valentis Imperatoris, ſcimus Chriſtianos eſſe factos, ſed Arianos, auctore Wulfila Epiſcopo; eumdemque dediſſe eis utrumque Teſtamentum Gotticis literis, & lingua Gottica conſcriptum, ut nominatim Socrates ſcribit *lib.* 4. *Hiſtoriæ Eccleſiæ*. Hanc linguam a Teutonica non fuiſſe diverſam docet Valafridus Strabo in *lib. De rebus eccleſiaſticis cap.* 7. quod & hodie retinere Gottos Tomitanos, exilio cultiſſimi Ovidii Poetæ celebres, refert Joſephus Barbarus, civis Venetus. Et tamen extat quoque hodie vetus Miſſale Gottorum, lingua Latina conſcriptum: itemque Miſſa Moſarabum, id eſt, veterum Gottorum Chriſtianorum, qui in Hiſpania Arabibus permixti remanſerunt; quam etiam hodie Toletana Eccleſia in quibuſdam Parochiis retinet, & Salmantica certis diebus. Gottos enim tandem orthodoxos factos fuiſſe in Hiſpania ſub Recaredo Rege, notiſſimum eſt. Cæterum veteres Gottos, qui tempore Auguſti Imperatoris oſtia Iſtri, Tomos, & loca vicina ſiniſtræ ripæ occuparunt, quæ & hodie poſſident, arianiſmi labe commaculatos, divina officia Gottica, vel Teutonica lingua celebraſſe, lego in d. *libello Valafridi Strabonis cap.* 12. Quo exemplo Gottico, & Ariano, per me licet utantur, qui hodie Latinam linguam procul ab Eccleſia amandant. Sed ad rem.

Ex iis quæ ſupra adnotata ſunt de Latinis Græcis in Oriente permiſtis, ſatis ſuperque intelligimus quare Innocentius III. in *hoc cap.* conſtituat viros idoneos ab Epiſcopis eſſe inſtituendos, qui ſecundum diverſitates rituum & linguarum divina officia celebrent, & eccleſiaſtica ſacramenta adminiſtrent. Et ſecundum antiquos Canones, unam diœceſim unum tantum Epiſcopum habere poſſe. Permittit tamen Epiſcopo, qui ſub poteſtate ſua diverſos populos habet, ſi evidens neceſſitas hoc efflagitare videatur, & ſuadeat hoc utilitas populi, cui ſe minus utilem præſtare poteſt, Præſulem catholicum conſtituere Vicarium. Ait *Præſulem*, quod plane intelligendum eſt de Epiſcopo, non de Præpoſito quolibet. An igitur evocandus, vel rogandus eſt vicinus quidam Epiſcopus, qui coadju-

Digitized by Google

jutoris & Vicarii officio fungatur? Ita quidem hunc locum eſſe accipiendum non inſubtiliter tenravi. Sed quia plerumque contingere poteſt, talem Epiſcopum non poſſe facile reperiri; ut plena & perfecta ſit permiſſio hujus generalis conſtitutionis, proclivior ſum in ſententiam gloſſæ, debere Epiſcopum alium conſtituere, & ordinare Epiſcopum; his legibus, conditionibuſque, ut in omnibus primo & principali Epiſcopo ſubjiciatur, & fungatur tantum officio & munere Vicarii; quod valde novum videri poteſt, ſed, ut eleganter quodam loco Juriſconſultus ait, quæ de novo emergunt, novo auxilio indigent.

AD CAPITULUM XV.

Innocentius III. in Concilio Generali.

INter cætera, quæ ad ſalutem ſpectant populi Chriſtiani, pabulum verbi Dei permaxime ſibi noſcitur eſſe neceſſarium: quia ſicut corpus materiali, ſic anima ſpirituali cibo nutritur, eo quod non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Unde cum ſæpe contingat quod Epiſcopi propter ſuas occupationes multiplices, vel invaletudines corporales, aut hoſtiles incurſus, ſeu occaſiones alias (ne dicamus defectum ſcientiæ, quod in eis reprobandum eſt omnino, nec de cætero tolerandum) per ſeipſos non ſufficiunt miniſtrare verbum Dei populo, maxime per amplas diœceſes & diffuſas: generali conſtitutione ſancimus, ut Epiſcopi viros idoneos ad ſanctæ prædicationis officium ſalubriter exequendum aſſumant potentes in opere & ſermone, qui plebes ſibi commiſſas vice ipſorum (cum per ſe iidem nequiverint) ſollicite viſitantes, eas verbo ædificent & exemplo: quibus ipſi cum indiguerint, congrue neceſſaria ſubminiſtrent, ne pro neceſſariorum defectu compellantur deſiſtere ab incœpto. Unde præcipimus, tam in cathedralibus, quam in aliis conventualibus Eccleſiis viros idoneos ordinari, quos Epiſcopi poſſint coadjutores & cooperatores habere, non ſolum in prædicationis officio, verumetiam in audiendis confeſſionibus, & pœnitentiis injungendis, ac cæteris, quæ ad ſalutem pertinent animarum. Si quis autem hoc adimplere neglexerit, diſtrictæ ſubjaceat ultioni.

EPiscopos vel Paſtores, Doctores quoque eſſe debere, recte, meo quidem judicio, colligunt divini viri Hieronymus, & Auguſtinus, ex verbis Apoſtoli, *epiſtola ad Epheſ. cap.* 4. nec probare poſſum illorum ſententiam, qui in d. *epiſtola* hæc munera tanquam diverſa ſeparanda eſſe cenſent. Theodorus Balſamo in reſponſo de Doctoribus *lib.*1. *Juris Orientalis: Populum docere*, inquit, *ſolis datum eſt Epiſcopis, & magnæ Eccleſiæ Doctores Patriarchæ jure docent.* hoc enim

enim munus a Patriarcha Conſtantinopolitano ſelectis quibuſdam viris aſſignatum fuiſſe reperio, quos poſt Magiſtratus Senatorii ordinis, proximos Patriarchæ aſſidere ſolitos, tanquam perſonam ejus repræſentantes, idem Balſamo nominatim ſcribit. Hoc quoque paſſim in Orientali Eccleſia fuiſſe uſurpatum, ut obſervare licet: ſed Latinam Eccleſiam non temere admiſiſſe, oſtendit inſignis hic locus Poſſidonii in *vita beati Auguſtini*. *Eidem*, inquit Auguſtino ſcilicet, *Presbytero poteſtatem dedit Valerius, coram ſe evangelium in Eccleſia prædicandi, & frequentiſſime tractandi, contra uſum quemdam Africanarum Eccleſiarum. Unde etiam & nonnulli Epiſcopi detrahebant: ſed ille vir venerabilis & providus, in Orientalibus Eccleſiis id ex more fieri ſciens, utilitati Eccleſiæ conſulens, obtrectatorum non curabat linguas, dummodo factitaretur a Presbytero, quod a ſe Epiſcopo impleri minime poſſe cernebat*. Sed, quod Imperatorem optimum Alexandrum Severum ſæpe dixiſſe Lampridius notat, *eos eſſe promovendos, qui per ſe rempublicam gerere poſſunt ſine Aſſeſſoribus; militares habere ſuas adminiſtrationes, habere literatos*; idem de dignitatibus eccleſiaſticis conſtanter Romana Eccleſia conſtituit, *cap. Cum in cunctis*, *ſupra*, *de elect.* ubi idem pene de Epiſcopis conſtitutum eſt, quod de Magiſtris & Profeſſoribus, in *L. Magiſtros*, *C. De Profeſſ. & Medic.* gravitatem morum, & literarum ſcientiam maxime in Epiſcopo deſiderari, qui ad curam aliorum poſitus, in ſeipſo debet oſtendere qualiter alios oporteat in domo Dei converſari; ut eleganter Tertullianus in *lib. De patientia*, oportere demonſtrationem & commendationem alicujus rei adortos, ipſos prius in adminiſtratione ejus rei deprehendi; & conſtantiam commonendi, propriæ converſationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubeſcant.

Sane defectum ſcientiæ hoc *capitul.* ait nominatim in Epiſcopis omnino eſſe reprobandum, nec in poſterum tolerandum. Et in hanc rem valde notandum eſt, quod Matthæus Paris narrat in *Guillelmo II. Rege Angliæ*. Wſtanum Wigornienſem Epiſcopum, qui epiſcopatum 12. annis tenuerat, in Synodo Weſtmonaſterienſi, cui præfuit Lantfrancus Cantuarienſis Archiepiſcopus, vir eruditiſſimus, ſimplicitatis & illiteraturæ accuſatum fuiſſe, Regeque præſente depoſitum & degradatum. Ut in Epiſcopis idem jus obtineat, quod in Profeſſoribus conſtituit *L. 2. C. De Profeſſ. & Medic.* Profeſſores decreto ordinis probatos, ſi non ſe utiles ſtudentibus præbeant, denuo reprobari poſſe. Quod Spartianus ſæpiuſcule Hadrianum factitaſſe ſcribit: *Doctores*, inquit, *qui profeſſioni ſuæ inhabiles videbantur, ditatos honoratoſque a profeſſione dimiſit*. Sed quod antea vix permiſſum fuiſſe videtur Epiſcopis, hoc docendi & prædicandi munus alteri delegare, nominatim hæc Conſtitutio generalis permittit. Vult enim in cathedralibus & conventualibus, id eſt, collegiatis Eccleſiis, viros idoneos eſſe ordinandos, quos Epiſcopi habere poſſint coadjutores, tam in prædicatoris officio, quam in audiendis confeſſionibus, & pœnitentiis injungendis, & cæteris quæ ad ſalutem pertinent animarum. Quia, inquit, ex multis cauſis contingere poteſt, ut per ſeipſos omnes graviſſimi muneris partes, præſertim in magnis diœceſibus, exequi non poſſint.

Ad

Digitized by Google

AD CAPITUM XVI.

Honorius III. Episcopo Assisinatensi.

Conquerente œconomo monaſterii ſancti Benedicti montis Subalii nobis innotuit, quod tu juribus epiſcopalibus non contentus, quæ in Eccleſiis ſeu capellis ejuſdem monaſterii debes habere, a quibuſdam earum procurationem exigis, quas ad dandam procurationem minime ſufficere proponebat, petens ut ſpecificares quæ tibi ratione juris epiſcopalis competerent in eiſdem, quorum quibuſdam ſpecificatis, lis fuit legitime conteſtata. Nos autem inſpectis probationibus, & quæ ab utraque parte fuere propoſita, intellectis, decrevimus ut in Eccleſiis, ſeu capellis tuæ diœceſis, ad monaſterium ipſum ſpectantibus, habeas canonicam obedientiam, ſubjectionem & reverentiam, inſtitutionem & deſtitutionem, correctionem & reformationem, ac cenſuras eccleſiaſticas, juriſdictionem quoque cauſarum omnium ad forum eccleſiaſticum de jure ſpectantium, pœnitentias, & ſacramentorum omnium, quæ ab Epiſcopo ſunt recipienda collationem, Synodum & ſynodatici, ſeu cathedratici nomine duos ſolidos, quartam decimationum & mortuariorum, viſitationem quoque annuam: ita quod cum ad eas viſitandas acceſſeris, non amplius procurationis nomine requiras ab eis, niſi quantum (penſatis facultatibus earundem) moderate poterunt exhibere, ne plus cæteris capellis ejuſdem diœceſis in procurationibus onerentur, & infra: Tu autem his juribus in præfatis Eccleſiis contentus exiſtens, non amplius ab eis exigas præter moderatum auxilium, quod juxta formam Lateranenſis Concilii, ſi manifeſta & rationabilis cauſa extiterit, cum caritate poſtulandum, ſicut ab aliis Eccleſiis ejuſdem diœceſis pro neceſſitate temporis ſuſtinemus.

Propónitur in hoc *cap.* ſententia, ſeu decretum Honorii III. in quo occaſione litis ortæ inter Epiſcopum Aſſiſinatem, & œconomum monaſterii ſancti Benedicti Subaſii, vel Subaſſiſii, ut quidam legunt, omnia jura epiſcopalia recenſet, quæ ad diœceſanos Epiſcopos pertinere decrevit in Eccleſiis, vel capellis monaſteriorum. Valde enim notandum eſt verbum *decrevimus*, quo utitur hoc loco Pontifex, ut intelligamus decretum eſſe, vel ſententiam in ſacra cognitione prolatam, quam vim legis obtinere conſtat, ex *L.* 3. & *L.ult. C.De legib. cap. In cauſis* 19. *infra*, *de ſentent. & re judicata*. Sententias autem in cognitionibus prolatas, decreta quoque vocari notiſſimum eſt, ex inſcriptione librorum Pauli Juriſconſulti Decretorum, ſive Sententiarum in cognitionibus pro-

prolatarum, de quibus vide Cujacium *lib. 2. Obſervat. cap. 27.*

Cæterum obſervandum eſt, Epiſcopum Aſſiſinatem ſub Romano Pontifice, non ſub alio Archiepiſcopo, vel in alterius provincia fuiſſe conſtitutum, ex Codice Provinciali Romano, & ex ſcripto antiquo ſacrorum rituum, quod illuſtriſſimus Cardinalis Baronius dedit ex Bibliotheca Vaticana, in *Annalib. Eccleſiaſt. anno Domini* 1057. Male igitur quidam fingunt hanc litem fuiſſe conteſtatam apud Archiepiſcopum, vel alium ſuperiorem, Primatem puta, vel Patriarcham; & deinde per appellationem, quam querelam quoque dici conſtat, delatam fuiſſe ad Summum Pontificem. Etiam hac ratione ceſſante, verba ipſa convincunt hanc cauſam fuiſſe cognitionaliter ab ipſo Pontifice primum examinatam, partibus cominus conſtitutis, ut loquitur d. *L. ult. C. De legib.* Et ſimilis eſt ſpecies *cap. Conſtitutus, infra, de religioſ. domib.* ubi proponitur quoque ſententia ab Innocentio III. prolata ſuper lite quadam, mota inter Epiſcopum Albanum, quem conſtat eſſe unum ex ſeptem Epiſcopis Cardinalibus, & collateralibus, ut loquuntur, Summi Pontificis, & œconomum monaſterii Cryptæ ferratæ. Ideoque neceſſario Romanus Pontifex in ipſa prima inſtantia, primum adeundus fuit. Et hoc eſt quod ait, conſtitutus in præſentia noſtra Epiſcopus Albanus; ut hoc noſtro capitulo. *Conquerente œconomo nobis innotuit*. Breviter enim narrat Pontifex, de juribus epiſcopalibus litem fuiſſe motam inter Epiſcopum Aſſiſinatem, & œconomum monaſterii ſancti Benedicti montis Subaſii, quæ primum introducta fuit per modum querelæ, propoſita exceptione ab œconomo adverſus intentionem Epiſcopi; liteque legitime conteſtata, Pontificem inſpectis probationibus, & quæ ab utraque fuerunt propoſita, hanc ſententiam protuliſſe.

Lis apud alium conteſtari non potuit, quam apud Pontificem, vel Judicem a Summo Pontifice datum, ut in *cap. unic. infra, de litis conteſtat.* quia nec alium ordinarium ſuperiorem adire potuit œconomus, ut jam probavi. In cauſis autem ad Sedem Apoſtolicam quacumque ratione delatis, aliquando Judices Pontifex dare ſolet, quibus pleniſſima cauſæ cognitio & definitio committitur. Aliquando ſententiam ſibi reſervat, ut in d. *cap. unic.* & *cap. Cum te conſulente, cap. Super quæſtionum, ſupra, de offic. & poteſtate Judic. delegat.* aliquando ipſe cognitionaliter omnem cauſam examinat, ut in d. *cap. Conſtitutus*; delegata tamen plerumque auditione teſtium. quod in hac ſpecie contigiſſe ſuadent illa verba: *Nos inſpectis probationibus, & quæ ab utraque parte fuere propoſita, intellectis*, &c.

His cognitis, quæ vulgo non explicantur, brevis eſt & facilis hujus cauſæ conjectio. Contendebat œconomus in exigendis procurationibus ab Eccleſiis, ſive capellis monaſterii, modum a Canonibus conſtitutum non obſervare Epiſcopum: ideoque de illicitis exactionibus querelam propoſuit apud Summum Pontificem, quem ſolum, ut docui, adire potuit. Rationem autem hujus litis inſtituendæ & ordinandæ, fuiſſe querelam conſtat, ex verbo, *conquerente*; fuit enim per modum querelæ propoſita exceptio œconomi, adverſus intentionem Epiſcopi, qui jure epiſcopali hoc ſibi permiſſum eſſe aſſerebat. OEconomus vero excipiebat quaſdam Eccleſias, vel capellas, non poſſe tales exactiones præſtare; procurationem habita ratione facultatum eſſe exigendam. Exceptionem autem omnem, etiam ſine actione poni, & conteſtari poſſe per modum querelæ, erudititiſſime D. Cujacius docuit ex *L. Aut ſi ante*, 30. *ff. de rei vindicat. lib. 9.*

lib. 9. *Obſ. cap.* 38. ut valde notandum ſit, ita propoſita exceptione in modum querelæ, Reum dare initium liti, & actorem conſtitui; quam in rem vulgo interpretes utuntur vulgata *L. Diffamari*, *C. De ingenuis manumiſſis*, cujus uſus frequens eſt in foro: hoc enim eſt quod vulgo dicuntur, *faire aſſigner la partie en propoſition d'action*. Vocato igitur hac ratione ad Sedem Apoſtolicam adverſario, œconomus petere cœpit ut teneretur Epiſcopus nominatim ea omnia deſignare, quæ ſibi competere jure epiſcopali contendebat: quibus deſignatis, ſuper quibuſdam lis fuit legitime conteſtata, id eſt, in jure Epiſcopus propoſuit quædam jura ſibi deberi, petitione ſolemni inſtituta: & adverſus petitionem, exceptionem vel depulſionem oppoſuit œconomus; ſic enim rite fit litis conteſtatio, ſive conflictus utriuſque partis, ut docet d. *cap. unic. infra, de litis conteſtat.* Hæc autem omnia coram Summo Pontifice geſta fuiſſe quis non videt; ut plane ſenſum verborum, & ordinem rei geſtæ invertant, qui lite conteſtata apud Judices neſcio quos, querelam vel appellationem œconomi ad Sedem Apoſtolicam fingunt eſſe delatam. Concludamus igitur hanc cauſam primum in Sede Apoſtolica introductam, & inſtitutam, in eadem fuiſſe terminatam ex ſententia Honorii III.

Ad quam antequam accedamus, quædam breviter adnotanda ſunt ad propoſitam ſpeciem. In qua primum illud occurrit, œconomum monaſterii de illicitis exactionibus hanc querelam apud Summum Pontificem propoſuiſſe. OEconomum eſſe curatorem, & diſpenſatorem rerum eccleſiaſticarum, nemo eſt qui neſciat, ex *vulg. L. Jubemus*, *C. De ſacroſ. Eccleſiis*, quem tam in Eccleſiis cathedralibus, quam in monaſteriis eſſe conſtituendum, nominatim conſtitutum eſt in *can. Cum ſimus* 9. *q.* 3. Et quidem eccleſiaſticum virum, ex *can.* 26. *Concil. Chalced.* ſed quem Græci œconomum, Latini vicedominum vocaſſe videntur, in *can. Volumus*, & *can. ſequenti*, 89. *diſtinct.* Et ita Sigebertus in *Chronico*, Theophilum quemdam, quem alii auctores vocant œconomum, vicedominum indigitat, *qui*, inquit, *ſecundas partes eccleſiaſticæ diſpenſationis ſub Epiſcopo agebat*. Et tamen idem Sigebertus in eodem *Chronico*, meminit vicedomini Laodunenſis, qui vice Epiſcopi juriſdictionem temporalem exercebat. Itaque vicedomini, de quibus agitur in *cap.* 24. *Concil. Remenſis*; & in *Hiſtoria Eccleſiaſtica ejuſdem Eccleſiæ Remenſis.* in *cap. Præterea*, *infra*, *de jure Patronatus*, *cap. In quibuſdam*, *infra*, *de pœnis*. & paſſim in *Capitularib. Caroli Magni*, omnino ab iis œconomis ſeparandi ſunt, hac certiſſima nota; quia conſtat eos laicos, non eccleſiaſticos fuiſſe; nec omnium rerum eccleſiaſticarum adminiſtrationem habuiſſe; ſed mandatam illis fuiſſe ab Epiſcopis juriſdictionem temporalem, quam in pleriſque locis tamquam Domini, vel Barones habent. His tandem aſſignata fuerunt feuda eccleſiaſtica, quæ hodie poſſident ii qui vulgo vocantur, *Vidamus*, id eſt, Vicedomini, *Vidame de Chartres*, *Vidame d'Amiens*; & ſi qui alii ſunt.

Quod attinet ad has adminiſtrationes, hoc generaliter definiendum eſt, quod certatim interpretes notant ad *cap. De mulcta*, *infra*, *de præbend. & dignitat.* Variam omnium dignitatum & adminiſtrationum eccleſiaſticarum, habita ratione temporis & locorum, reperiri formam, *cap. Cum olim*, *ſupra*, *de conſuetud.* Hoc autem loco, & in d. *cap. Conſtitutus*, cum ſimilibus, œconomus dicitur ſyndicus, vel actor, aut procurator monaſterii; qui cum ſit rerum omnium quæ ad monaſterium pertinent, diſpenſator, nomine monaſterii recte agere poteſt. Agit autem nomine monaſterii pro Eccleſiis, vel capellis quæ ad monaſterium

rium pertinent; quia Eccleſiæ Monaſteriorum ita pendent a monaſteriis, ut in iis Presbyteri conſtituti, unum corpus, aut Collegium facere non poſſint, nec aliud caput habeant quam Abbatem ipſum, vel monaſterium, *cap. Dilecto, infra, de exceſſib. Prælator.* Ideoque nec Syndicum, vel Procuratorem ad agendum conſtituere poſſunt; ut in d. *cap.* recte gloſſa notat. Et hoc eſt quod ait hoc loco Honorius, *in Eccleſiis ſeu capellis*, quaſi Eccleſiæ monaſteriorum capellæ potius, quam Eccleſiæ dicendæ ſint; ut in *tit. De capellis Monachor.* ſeparantur autem Eccleſiæ à capellis, quia capellæ ſunt minores Eccleſiæ, quæ ſubjiciuntur principalibus & matricibus Eccleſiis, *cap. Ex parte 12. ſupra, de Reſcript. cap. ad Audientiam, infra, de Eccleſ. ædific. cap. Nobis, §. 1. infra, de jure Patron.* Et de his obſervo inſignem locum Hincmari Remenſis Archiepiſcopi, in *epiſtola ad Clerum & plebem Tornacenſ.* qui omnino ad hoc capitulum pertinet: *De capellis*, inquit, *antiquitus ſubjectis Eccleſiis, non æqualem ſicut de principalibus Eccleſiis collationem exigat Epiſcopus: ſed principalis Eccleſia cum ſibi ſubjectis capellis debitam, & antiquitus conſuetam collationem exigat.*

Capellam autem primum dictam fuiſſe a cappa ſancti Martini, viri docti olim adnotarunt; hanc enim, ut Valafridus Strabo ſcribit, in *cap. ult. lib. de exordiis & incrementis rer. eccleſiaſticarum*, Reges Francorum ob adjutorium victoriæ in præliis deferre ſolebant, &, ut nominatim ſcribit Monachus quidam S. Galli; Sancta ſua vocabant. Unde & capella paſſim accipitur pro theca, ſive repoſitorio reliquiarum. Ennodius *lib. 1. de miraculis S. Stephani*: *Capella argentea in qua erat reliquiarum portio.* Everardus Monachus S. Galli, in *vita S. Nocheri*: *Etiam munus valde glorioſum attulit, capſam ſcilicet auream, gemmis regaliter inclytam, reliquiis ſummis refectam, in modum capellæ formatam, cujus ſuperſcriptio ſic eſt:*

En Crucis, atque piæ cum Sanctis capſa Mariæ,
Hanc Carolus ſummam delegit habere Capellam.

Porro, qui curam, & cuſtodiam habebat capellæ, Capellanus dictus fuit, ut docet Valafridus Strabo d. *cap. ult.* & ut colligere licet ex *cap. Cum capella, infra, de privileg.* Capella privatæ potius, quam publicæ religionis cauſa ædificabatur, ut nec in ea baptiſteria potuerint conſtitui; nec habuit Presbyterum Cardinalem, id eſt, principalem, vel plebanum, qui plebem regere dicitur: ſed unicus tantum Presbyter in capella potuit inſtitui, ut ſcriptum eſt in *Epiſt. Zachariæ Papæ ad Pipinum Majorem-domus, Epiſcopos, & Abbates in Regno Francorum conſtitutos.*

Reſtat, ut breviter exponamus quæſtionem ab interpretibus varie vexatam, an teneatur Epiſcopus nominatim ſingula jura epiſcopalia deſignare, vel, ut loquitur *hoc capit.* ſpecificare; quod videtur inutile, quia hæc jura certa eſſe videntur, & communi jure determinata, ut ſufficere videatur ita libellum concipere, *Peto jura Epiſcopalia.* Et placet Panormitano ſententia Innocentii, neceſſariam fuiſſe in hac controverſia hanc deſignationem; quia Epiſcopus juribus epiſcopalibus non contentus, illicitis vexationibus vexabat Eccleſias monaſterii: cæterum regulariter Epiſcopum non teneri ſingula jura epiſcopalia recenſere, contra ſententiam gloſſæ, quæ ex *hoc capit.* tandem concludit, neceſſario omnia jura epiſcopalia ab Epiſcopo eſſe ſpecificanda. Et tamen hoc *capit.* non ait, jura omnia fuiſſe ab Epiſcopo deſignata; ſed quædam tantum, *quorum*, inquit, *quibuſdam ſpecificatis, lis fuit legitime conteſtata*, ut ea tantum fuiſſe ſpecificata videantur, de quibus maxime dubitabatur, & quæ œconomus inficiabatur,

quod tunc neceſſarium eſſe videtur, cum Epiſcopus jura epiſcopalia petit ab Eccleſiis monaſteriis donatis vel conceſſis. Varia enim fuit forma harum conceſſionum, & in concedendis Eccleſiis; plus aut minus retinere ſolent Epiſcopi, *can. Viſis* 16. *q.* 2. & ibi gloſſa in verbo *tradita*, *cap. Conſtitutus*, §. *Cum a Clero*, *cap. Cum venerabilis*, *infra*, *de religioſ. domib. cap. Paſtoralis* 7. *infra*, *de donation. cap. Cum olim*, *cap. Cum venerabilis*, *infra*, *de cenſib. cap.* 3. §. *In Eccleſiis*, *infra*, *de privileg.* Et cum varia ſint jura epiſcopalia, quæ præſcribi poſſe conſtat, *cap. Auditis*, *infra*, *de in integr. reſtitut. cap. De quarta*, *infra*, *de præſcription.* inulta videri poteſt petitio ejus, qui deſiderat ut Epiſcopus teneatur jura epiſcopalia deſignare, ut hanc deſignationem ſequatur legitima conteſtatio; quam in rem hoc *capit.* eſt ſingulare, & nobis uſui in foro eſſe poteſt cum agitur, de juribus emphyteuticis, *des droits ſeigneuriaux*, quorum quoque conſtat variam eſſe formam.

Ut autem hanc litem diſcingat Pontifex, ſedulo recenſet omnia jura, quæ Epiſcopi habere poſſunt in Eccleſiis monaſteriorum, quæ ſcilicet ad monaſteria non pertinent pleno jure, d. *capit.* 3. §. *In Eccleſiis*, *infra*, *de privilegiis*; id eſt, utroque jure, *cap. Quoniam*, *eod. titulo*; id eſt, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus. In his enim Eccleſiis monaſteria habere inſtitutionem, & deſtitutionem, variis argumentis confirmat d. *can. Viſis* 16. *q.* 2. Non poteſt quoque Epiſcopus omnia hæc jura ſibi vindicare in Eccleſiis exemptis privilegio Summ. Pontificis, ut in d. *cap. quoniam* monaſteria cum Eccleſiis eximi aliquando poſſe de poteſtate Epiſcoporum, docet *can. Luminoſo* 18. *q.* 2. puta ob intolerabilem ſævitiem Epiſcoporum. Et ita ſubditos quoſdam, vel vaſſallos, ob intolerabiles injurias ab omni dominorum juriſdictione, a cenſu reali & perſonali exemptos fuiſſe quibuſdam Senatuſconſultis hujus ampliſſ. Curiæ Toloſanæ; notat Guill. Benedictus ad *cap. Raynutius*, in verbo *condidit*, *n.* 56. quam in rem recte utitur idem Benedictus *L. un. Cod. De Offic. Comit. ſacri patrimon.* Sed nimium his exemptionibus Rom. Pontifices abuti cœperunt: qua de re conqueritur D. Bernard. in *epiſtola quadam* his verbis: *Miror quoſdam in noſtro Ordine monaſteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odioſa contentione infringere, & ſub humili; quod pejus eſt, habitu & tonſura tam ſuperbe ſapere, ut cum nec quidem verbulum de ſuis imperiis ſubditos prætergredi patiantur, ipſi propriis obedire contemnunt Epiſcopis; ſpoliant Eccleſias, ut emancipentur; redimunt ſe, ne obediant.* In eamdem ſententiam Petrus Bleſenſis *epiſt.* 68. *ad Alexandrum III.* multa notatu digna ſcripſit.

Equidem extraordinarium merito videri poteſt privilegium a Stephano Papa conceſſum monaſterio S. Dionyſii Pariſienſis, ut proprium Epiſcopum habere & eligere poſſit; quod ex veteri charta privilegii didici, cujus hæc ſunt verba quæ lubenter ſubjicio; quia valde illuſtrant ea quæ ex ſententia gloſſæ ſupra comprobavi ad *capit. Quoniam*, *hoc tit.* *Nos etiam habere vobis Epiſcopum per ſingulare beneficium concedimus, qui de vobis, ab Abbate vel a fratribus in monaſterio veſtro electus, & a fratribus noſtris Epiſcopis de illa regione conſecratus, illa monaſteria veſtra a vobis ædificata provideat, & vice noſtri numinis regat, & prædicationi tam in ipſo monaſterio veſtro, quam in locis adjacentibus deſerviat.*

Sed breviter percurramus omnia jura, quæ deberi Epiſcopo in Eccleſiis hujus monaſterii Honorius III. pronuntiat. In his primum Epiſcopum habere ait canonicam obedientiam, ſubjectionem & reverentiam; quæ omnia quis non vi-

det

Digitized by Google

det eſſe præſtanda ratione ſummæ poteſtatis, & dignitatis Epiſcoporum. Et obedientiæ verbum, cum latius accipiatur in *tit. De majorit. & obedient.* pro omni honore, obſequio, ſubjectione & reverentia; hoc loco cuſtodire, accipiendum eſſe videtur pro ſponſione ſolemni fidelitatis, quam præſtare ſolent Clerici Epiſcopis, cum ad ſacros ordines promoventur, vel in beneficiis & dignitatibus inſtituuntur, de qua in *can. Quamquam, 23. diſtinct.* Hujus autem obedientiæ præſtandæ variam fuiſſe formam colligere licet, ex his quæ vulgo notantur ad *cap. 3. & cap. 11. infra, de majorit. & obedient.*

Aliquando præſtatur repromiſſione nuda, id eſt, ſine ſcriptura, & manus, vel juramenti confirmatione, ut in *d. cap. 3.* Et hanc Abbas majoris monaſterii ſimpliciter ſe debere contendebat Archiepiſcopo Turonenſi, ut conſtat ex Ivonis Carnotenſis *epiſt. 134. ſecunda Edit. In hunc modum*, inquit, *ſi vobis libet, ſatis licet; ut quod debetis, & corde tenetis, ore promittatis, & manu confirmetis; quia non mihi major videtur obligatio manus quam oris.* Sed tamen obtinuit, manum eſſe ſymbolum majoris arctiorisque fidei. Aliquando igitur hæc fides, vel obedientia promittitur per manus ſuppoſitas manibus ſuperioris: & hæc eſt quæ dicitur fides per manum data, in *diplomate Ludovici Craſſi anni 1193.* ut vir eruditus notat ad *d. epiſt. Ivonis*: unde & manualis obedientia, in *d. cap. 11. de majoritat. & obedient.* & in *cap. Cum olim, infra, de præſcript.* quæ ſcilicet præſtatur ſola traditione manus, ſine juramento, ut in *cap. Nullius, in fine, de jurejurand.*

Aliquando vero præſtatur non ſolum per manus, ſed etiam per ſacramentum. Adalgerus Presbyter in *cap. 11. Synodi habitæ Durocorti Remorum, ſub Hugone & Roberto Francorum Regibus: Ut hoc factum*, inquit, *ſub ſpecie honeſti tegeretur, manus & ſacramentum ſimul Carolo præbuit.* Et hoc ſenſu idem Ivo Carnotenſis Epiſcop. *epiſt. 182. Edit. 2.* Decanum & Cantorem ait eſſe homines ſuos per manus & ſacramentum; quia, ut ſcriptum eſt in *cap. Gravem, infra; de exceſſib. Prælator.* per manus & ſacramentum, hommagium, vel hominium præſtant Epiſcopo, quod ligium dicitur in *Synodo Claromontenſi celebrata ſub Urbano II. can. 17. Ne Epiſcopus vel Sacerdos Regi, vel alicui laico, in manibus ligiam fidelitatem faciat*; id eſt, ne præſtet hominium ligium, quod ſcilicet præſtatur per manus, & ſacramentum.

Hæc eſt igitur, opinor, canonica obedientia, de qua in *hoc capit.* quæ proprie Epiſcopo præſtatur tamquam domino, ut nominatim ait *d. cap. Gravem.* Et ita obedientiam cuſtodire eſſe accipiendam ſuadent verba ſequentia, *ſubjectionem, & reverentiam.* Subjectionem enim debent tam Clerici, quam laici, qui varia ratione ſubjiciuntur poteſtati & juriſdictioni Epiſcopi: reverentiam vero omnes quoque præſtare tenentur dignitati & honori ſummo Epiſcoporum. Eleganter enim Optatus Milevitanus ſcribit, Epiſcopos eſſe apices & Principes omnium: & ita in *cap. Licet cauſam, infra, de probation.* honor ſeparatur a juriſdictione, & poteſtate. Debetur igitur reverentia ratione honoris vel dignitatis, ut belliſſime ingenioſus Poëta Ovidius *lib. 5. Faſtor.* finxit ex nuptiis honoris & reverentiæ natam fuiſſe majeſtatem, cum antea inter Deos par eſſet omnis honor.

Donec honos, placidoque decens reverentia vultu
Corpora legitimis impoſuere thoris.

Hinc

Hinc fata majeſtas mundum quæ temperat omnem,
Quaque die partu eſt edita, magna fuit.

& paulo poſt:

Protinus intravit mentes ſuſpectus honorum.

Redditur autem hæc reverentia majoribus poteſtatibus, in ſalutando, aſſidendo, & procedendo, variis modis, habita ratione perſonarum & locorum.

Præterea habet Epiſcopus inſtitutionem, & deſtitutionem Clericorum; quia, ut dixi, Eccleſiæ ad hoc monaſterium non pertinebant pleno jure; & ad præſentationem Abbatis, ex conſenſu Capituli, Presbyteros Epiſcopos inſtituit, *cap. 6. infra, de his quæ fiunt a Prælatis ſine conſenſu Capituli*, *cap. De Monachis, infra, de prebend.* & inſtitutos ex juſta cauſa ſecundum Canones deſtituit. Alias inſtitutio dicitur ordinatio Clericorum, vel libera collatio beneficiorum, quæ fit ſine præſentatione.

Habet correctionem & reformationem, ac cenſuras eccleſiaſticas; juriſdictionem quoque omnium cauſarum ad forum eccleſiaſticum pertinentium, de quibus dixi *ſupra* in *cap. 1.* & *3.* & in *cap. Irrefragabili.*

Habet pœnitentias, quas recte gloſſa ait eſſe publicas in gravioribus criminibus, ex *cap. Accedentibus, infra, de exceſſibus Prælat.* quas ſcilicet ſoli Epiſcopi indicere poſſunt: in levioribus vero culpis Presbyteri, vel Plebani, *cap. Cum olim, infra, de præſcript.*

Recte quoque eadem gloſſa ſynodaticum ait quoque dici cathedraticum, & duos ſolidos eſſe præſtandos nomine ſynodatici, vel cathedratici, ut conſtat ex multis Canonibus 10. *quæſt.* 3. Eſt enim unius & ejuſdem præſtationis duplex appellatio. Cathedraticum dicitur, quia præſtatur pro honore cathedræ, *can.* 1. 10. *q.* 3. Synodaticum, quia in Synodo hunc cenſum plerumque exigebant. Hincmarus in *Epiſt. ad Clerum & plebem Tornacenſem*, de quibuſdam Epiſcopis verba faciens: *Synodos frequentabant*, id eſt, frequenter celebrabant, *ut functione miniſteriorum ſuorum diverſo modo denarios acciperent.* Unde in *cap. Quoniam, infra, de privileg. & exceſſibus Prel.* Synodare Clericos, eſt exigere pecuniam a Clericis. Synodaticum, circadam quoque dici reperio, collata *epiſt.* 110. Fulberti Carnotenſ. Epiſcopi cum *epiſt.* 75. ejuſdem auctoris in 2. *Edit.* quia in circuitu diœceſeos, id eſt, cum Epiſcopus circumit & viſitat diœceſim, hunc cenſum exigebat: eademque forma circanea avis dicitur a Feſto, quæ volando circuitum facit. Scio tentari poſſe diverſas fuiſſe præſtationes; ſolebant enim Epiſcopi diverſis exactionibus vexare Eccleſias, *can. Quoniam* 10. *q.* 3. *cap.* 1. *infra, de exceſſib. Prælat.* Sed permiſſa illis tandem fuit unica exactio duorum ſolidorum nomine ſynodatici, vel cathedratici, vel circadæ.

Sed ſi quæras de quibus ſolidis hæc taxatio accipienda ſit, reſpondeo variam fuiſſe formam, & æſtimationem ſolidorum in Italia, Gallia, Hiſpania, & cæteris provinciis, ut colligere licet ex auctoribus qui ex profeſſo de re nummaria ſcripſerunt. Ideoque recte gloſſa monet habendam eſſe rationem monetæ quæ antiquitus, & ab initio ſolvi conſuevit, ex *cap. Olim, infra, de cenſibus*; ut ſive aucta, ſive diminuta poteſtas ſit, ſolvantur nummi ejuſdem formæ ſive iconis, *de meſme coin*, vel præſtetur æſtimatio nummorum, ut in *cap. Cum Canonicis, infra, eod. tit. de cenſib.*

Ad hanc quæſtionem viri docti pertinere exiſtimant *L. 2. Cod. De vet. numiſm. poteſtate*, quæ meo judicio hoc ſimpliciter vult, imminuto ſolido, cæterarum

rarum quoque ſpecierum, argenti puta, vel æris, debere quoque decreſcere poteſtatem. Species vocat nummorum formas, ut auctor anonymus in fine *Notitiæ utriuſque Imperii*, *cap. De inhibenda largitate : Formas & ſpecies commodas, atque pro temporibus diverſas, variaſque veterum proviſiones, exprimi colorum qualitatibus properavi ;* & ita vulgo in idiotiſmo noſtro nos vocamus *eſpeces*. Fuit autem hæc imminutio ſpecierum habita ratione proportionis, de qua Nicolaus Oreſmius in erudito libro *de immutatione monetæ*, *cap.* 10. *de mutatione proportionis*, & *cap.* 11. *de mutatione appellationis monetarum.*

Quod autem attinet ad quartam decimationum, & mortuariorum, ſciendum eſt, priſcis Canonibus tam de reditu Eccleſiarum, quam de oblationibus fidelium, quatuor partes fuiſſe conſtitutas, *can. Quatuor*, *can. De reditibus*, *can. Cognovimus*, *can. Mos eſt* 12. *q.* 2. Et notandum quod ait d. *can. Mos eſt*, hoc eſſe ex more Romanæ Eccleſiæ, qui obtinuit in Italia & Gallia. Concilia Hiſpaniæ tres tantum conſtituunt, *can. Priſcis*, & *duob. ſeqq.* 10. *q.* 3. Ex his tertia, vel quarta aſſignata fuit Epiſcopo: ſed poſtea placuit hanc tertiam, vel quartam, percipere non poſſe Epiſcopum, cui ſua pleniſſime ſufficere poſſunt, ut ſine negatione legendum eſſe in d. *can. Priſcis*, e vetuſtis exemplaribus rectiſſime Romana emendatio docuit : hoc diſertis verbis explicatur in Concilio Pariſienſi, habito ſub Ludovico & Lothario, *lib.* 1. *cap.* 31. *Quamquam auctoritas canonica doceat, ut quarta pars decimarum & redituum ex oblationibus fidelium in uſus Epiſcoporum cedat, ubicumque tamen Epiſcopus ſua habet, ſit contentus ſuis.* Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus in d. *epiſt. ad Clerum & plebem Tornacenſ. Regulam quæ de parte quarta redituum Eccleſiæ juxta conſuetudinem aliarum regionum, ita ut eſt ſcripta, intelligat ; & non prave illam interpretans in iis regionibus, quæ ſunt Presbyterorum contra regulas ſacras accipiat.* Ex hac interpretatione factum eſt, ut quidam Epiſcopi hanc quartam retineant, quidam non retineant. Pendet igitur hæc præſtatio ex illo vetuſtiſſimo jure, cui tamen derogavit jus quo ex illa interpretatione in pleriſque locis uti cœperunt Eccleſiæ, quod ideo jus commune dicitur, in vexato *capit. Cum contingat*, *infra*, *de decimis*.

Porro habet Epiſcopus procurationem, vel exhibitionem, id eſt, præſtationem victus, & alimentorum, cum viſitat diœceſim. Hanc ſingulas Eccleſias præſtare debere habita ratione facultatum; itemque caritativum ſubſidium, vel auxilium, ex rationabili cauſa, in Lateranenſi Concilio conſtitutum fuit, *cap. Cum Apoſtolus*, *infra*, *de cenſibus*.

AD CAPITULUM XVII.

Honorius III. Abbati et Conventui sancti Remigii.

UT juxta (illius ſupremi poſt Chriſtum paſtoris edictum ; paſtor forma factus gregis ex animo dignoſcitur, non dominandi libidine, ſed amore recti regendi debet eum ſalubriter viſitare, ſic exceſſus delinquentium quantum poteſt corripiendo ne revelet ; ſic, increpans, ne confundat. Quia cum juxta Sapientis edictum ſecreto ſit ar-

Digitized by Google

arguendus amicus, amicitiæ legem violare videtur, ſi e contra palam arguit increpando.) Attendentes igitur, quod indecens eſt, ut venerabili fratre noſtro Remenſi Archiepiſcopo, in monaſterio veſtro viſitationis officium exercente, ſæculares interſint, per quos poſſit in clauſtro diſſolutionis materia provenire: firmiter inhibemus, ut nullos de cætero ſæculares in Capitulum (niſi duos, vel tres de Canonicis Eccleſiæ ſuæ in decenti habitu, aliis quos expedire viderit religioſis adjunctis) ſecum viſitationis tempore introducat.

Sententia brevis hujus *capit.* hæc eſt. Jure ordinario, vel, ut eſt in *Capitular. Caroli Magni lib.* 5. *cap.* 2. Jure Canonico, Epiſcopum viſitare poſſe monaſteria, quæ ſcilicet ſpeciali privilegio exempta non ſunt; & conſequenter præſtandam eſſe ratione viſitationis a monaſteriis procurationem, *cap. Sopitæ*, *cap. Venerabilis*, *infra*, *de cenſib. cap.* 1. *eod. tit. in* vi. ſed ſubjicit, in hac monaſteriorum viſitatione Epiſcopum uti debere opera & miniſterio religioſorum; excluſis ſæcularibus Clericis, qui nihil commune habent cum regularibus. Permittitur tamen Epiſcopo introducere duos, vel tres de Canonicis Eccleſiæ ſuæ, id eſt, Eccleſiæ Cathedralis, quos & ſecum habere poteſt pro ſuo, & ipſius Eccleſiæ ſervitio, ut loquitur *cap. Ad audientiam*, *infra*, *de Cleric. non reſidentibus*.

AD CAPITULUM XVIII.

* *al.* Broenſi. Honorius III. Episcopo * Bajocensi, et Archidiacono Rothomagensi.

* *al.* Veteneſ. Dilectus filius Abbas monaſterii * Rothomagenſis nobis expoſuit, quod tertia pars emendarum, quas homines quinque parœciarum pro ſuis exceſſibus ſolvere compelluntur, ad ſuum ſpectant monaſterium ab antiquo: (& quod inter ipſos homines orta eccleſiaſtica quæſtione citatio ad eumdem, ſed examinatio, & deciſio quæſtionis ad venerabilem fratrem noſtrum Venetenſem Epiſcopum, & ipſum Abbatem pertinent in communi.) Cumque felicis memoriæ Innocentius Papa prædeceſſor noſter vobis dederit in mandatis, aut auditis hinc inde propoſitis, cauſam remitteretis ad eum ſufficienter inſtructam: dictus Epiſcopus proceſſum veſtrum diutius impedivit occaſione cujuſdam ſententiæ, quæ ſuper quibuſdam Eccleſiis quoad legem diœceſanam promulgata extitit pro eodem. Unde præfatus Abbas nobis humiliter ſupplicavit, ut cum citatio, cauſarum examinatio, & deciſio, ac emendæ ad legem juriſdictionis per-

pertinere noſcantur, non ſineremus ſententiæ memoratæ prætextu negotii proceſſum ulterius impediri. Cum igitur prædicta de lege juriſdictionis exiſtant: mandamus quatenus hujuſmodi ſententia non obſtante, procedatis in negotio juxta traditam vobis formam.

PRoponitur in hoc *capit.* cujus ſpeciem recte gloſſa poſuit; celebris illa diſtinctio & diviſio poteſtatis epiſcopalis, in legem diœceſanam, & legem juriſdictionis, quæ diu ingenia interpretum male habuit. Hujus diſtinctionis primum auctorem fuiſſe reperio Joannem Hugutionem, vetuſtiſſ. Decreti interpretem, in *can.* 1. 10. *q.* 1. quo loco mentem ſuam expoſuit ſatis; & in gloſſa *can. Cum pro utilitate* 16. *q.* 1. ex quibus locis ſumpſit Honorius III. hanc diviſionem: ut conſtat poſteriores Pontifices novi Juris conditores, multa a veteribus interpretibus accepiſſe, quod multis exemplis confirmare poſſum: ſed quod inſtat, agendum eſt.

Sciendum igitur eſt, proprie legis diœceſanæ nomine intelligendum eſſe omne jus epiſcopale, id eſt, omne quod in diœceſi ſua cuilibet Epiſcopo a Canonibus datum & conceſſum eſt: & dicitur lex diœceſana, eadem forma qua lex metropolitana in *cap. Paſtoralis*, *hoc tit.* privilegium metropolitanum, vel patriarchicum, in *L.* 16. *Cod. De ſacroſ. Eccleſiis;* jus metropolitanæ auctoritatis, in *Opuſculo Hincmari Remenſ. Archiepiſcopi adverſus Hincmarum Epiſcopum Laudunenſem*, *cap.* 36. Sic legem regiam, vel legem Imperii, in *L.* 3. *Cod. De teſtament.* vocamus jus, vel privilegium conceſſum regiæ majeſtati; quod conſtat multis capitibus, & lex regni dicitur in *cap.* 10. *lib.* 1. *Regum: Locutus eſt Samuel ad populum legem regni*, ubi Septuaginta habent, τὸ δικαίωμα τῆς βασιλείας.

Lex igitur diœceſana nihil aliud eſt, quam univerſum jus epiſcopale, jus quod Epiſcopi habent in ſuis diœceſibus: & hoc recto ſenſu lex diœceſana dicitur in *cap. Auditis*, *infra*, *de in integr. reſtitut.* & *cap. Auditis*, *infra*, *de præſcript.* & continet tam ea quæ ordinis eſſe dicuntur, quam ea quæ ſunt juriſdictionis. Sic Matthæus Paris *in Henrico I.* ait, novo Pontifici Elienſi Comitatum Cantabrigenſem lege diœceſana ſubjectum fuiſſe; nec alio ſenſu lex diœceſana fuit primum uſurpata in Concilio Ilerdenſi, ex quo ſumptus eſt *cap.* 1. 10. *q.* 1. & d. *Can. cum pro utilitate* 16. *q.* 1. quorum Canonum occaſione Joannes Hugutio coarctare & reſtringere cœpit ſignificationem legis diœceſanæ. Ait d. *can. Cum pro utilitate*, *ea quæ in jure monaſterii de facultatibus offeruntur, in nullo ab Epiſcopis lege diœceſana contingantur*. Ex his verbis, juncto *can. Inter* 10. *q.* 3. Hugutio colligit certos eſſe caſus, in quibus monaſteria exempta ſunt a lege diœceſana: & ex his caſibus novam quamdam ſpecialem legem diœceſanam compoſuit, quæ ſeparanda ſit a lege juriſdictionis. Et primus quoque commentus eſt hoc nomen, quod magiſtrale vocat Innocentius III. id eſt, ea quæ juriſdictionis ſunt, primo vocavit legem juriſdictionis; ad differentiam legis diœceſanæ, quam ex generali illa delibavit; ut in Jure Civili eſt quædam adoptio generalis, quædam adoptio ſpecialis.

Quid autem hujus ſpecialis legis diœceſanæ nomine intelligendum ſit, ipſe explicat ſatis; & fruſtra ſunt, qui alium interpretem quærunt. Ait igitur, legem diœ-

Digitized by Google

diœceſanam ſpecialem eſſe, qua Epiſcopus recipit cathedraticum, vel ſynodaticum, tertiam vel quartam decimationem, ſecundum varias conſuetudines; & qua vocat Clericos ad ſynodum: ut rectiſſime Innocentius III. legem ſpecialem diœceſanam ea continere ait, a quibus monaſteria regulariter a Canonibus ſunt exempta, & in his tantum caſibus a jure expreſſis hanc commentitiam legem diœceſanam eſſe conſtituendam. Legem vero juriſdictionis vocat cætera omnia, quæ, his caſibus exceptis, pertinent ad officium Epiſcopi; juriſdictionis nomine generaliter accepto, ut ea complectatur quæ ſpecialiter juriſdictionis eſſe dicuntur, & ea quæ ſunt ordinis, id eſt, quæ pertinent ad collationem ſacrorum: quamvis alias ea quæ ſunt ordinis, ſeparanda eſſe conſtet ab iis quæ ſunt juriſdictionis. Sed latius accipit juriſdictionem Hugutio, quæ & latiſſime quandoque accipitur pro omni officio Epiſcopi,[e] & ipſam legem diœceſanam continet, ut in d. *cap. Auditis, in princip.* ſic in Jure Civili juriſdictionis nomen latiſſime acceptum, complectitur omne Magiſtratus officium; quamvis juriſdictio ſpecialiter accipienda ſit pro cognitione cauſarum, ut in *L. 3. §. ult. ff. de juriſd. omn. Judic.*

[f] Et ita explicandum eſt novum commentum Joannis Hugutionis, quod primus confirmavit hac decretali Honorius III. Ut a lege juriſdictionis eximantur monaſteria, neceſſarium eſt ſpeciale privilegium. Ab iſta lege diœceſana ſpeciali eximuntur ipſo jure, id eſt, eximuntur ab omnibus functionibus, præſtationibus & obſequiis, quibus ſæculares Eccleſiæ lege diœceſana ſubjiciuntur, *can. Quam ſit, §. ult. 18. q. 2.* Eccleſiæ vero monaſteriis conceſſæ ipſo jure neque a lege diœceſana, neque a lege juriſdictionis eximuntur: & habenda eſt ratio formæ conceſſionis, ut docui in ſuperiori *capit.* vel juris poſtea in Eccleſiis a monaſteriis legitimis modis acquiſiti: & ita in hoc *capit.* quinque parochiæ monaſterii Rothomagenſis ſubjiciuntur quidem Epiſcopo lege diœceſana, non autem lege juriſdictionis.

[g] *Cap. Grave* expoſui in *cap. Licet, ſupra. Cap. ult.* in *cap. Quod ſedem.*

AD TIT. XXXII. *De officio Judicis*

SUMMARIUM.

DIXIT in ſuperioribus titulis de officio omnium dignitatum eccleſiaſticarum, id eſt, de variis muneribus, quæ certis perſonis in Eccleſia Dei delegantur; & de officio Judicis tam ordinarii, quam delegati; quibus ſtatim ſubjicit hunc *tit. De officio Judicis*. Qua in re imitari videtur ordinem Juſtinianæi Codicis; & duobus titulis, *De officio Judicis delegati*, & *De officio Judicis ordinarii*, ſubjicere hunc titulum eadem forma, qua in d. *Cod.* poſt titulos *De officio civilium Judicum*, & *De officio militarium Judicum*, datur titulus *De officio diverſorum Judicum*, in quo ſcilicet quædam adnotantur, quæ communia ſunt tam civilibus, quam militaribus Judicibus. Sic enim in hoc titulo, ut paſſim inter-

Digitized by Google

terpretes notant recte, tractatur de quodam officio quod commune eſt Judici ordinario, & delegato.

Videtur autem huic titulo, qui non extat in antiquis Decretalium collectionibus, occaſionem dediſſe nobilis conſtitutio Gregorii IX. auctoris hujus collectionis, in qua tractatur de officio Judicis, quod variis ex cauſis plerumque imploratur: vel ut actionis loco ſit, & pro actione proponatur; quia de ea re nulla a Jure prodita certa actio eſt, ſed ſuam cognitionem adhibere ſolet Judex interpellatus. Et hoc eſt quod vulgo interpretes vocare ſolent *nobile officium Judicis*, quod per ſe ſubſiſtit, nec pendet ab actione aliqua, cui Judex datus, vel addictus ſit; hoc enim, quia quodammodo ſervire, & ancillari videtur actioni, *ſervile & mercenarium* vocant, ex ſententia gloſſæ in *L. 4. C. Depoſiti*.

Et prius quidem proprie pertinere videtur ad officium jus dicentis, quod latiſſimum eſſe ait Ulpianus in *L. 1. ff. de juriſdict.* Sunt enim quædam quæ non ordinarii juris, ſed cognitionis eſſe dicuntur, de quibus Magiſtratus extra ordinem ſolet cognoſcere, ut in *tit. ff. de variis & extraordinar. cognit.* quæ & ideo extraordinariæ dicuntur; quia extra ordinem ipſe Magiſtratus cognoſcit, non per modum actionis, vel per formulam, ſed adhibita ſua propria cognitione, quæ tota pendet ex officio ſuo. Ex officio Magiſtratus vel ipſe jus dicit, vel judicare iubet, id eſt, Judices dat: ſic apud Ulpianum *lib. ſingulari regul. tit. de fideicommiſſ.* Prætor fideicommiſſarius dicitur de fideicommiſſis cognoſcere; quia de fideicommiſſo nulla prodita fuit actio, vel formula, qua fideicommiſſarius agere poſſit adverſus heredem: ſed inſtitutus eſt Prætor qui fideicommiſſarius vocatur, ut ipſe de fideicommiſſo cognoſcat. Quam juriſdictionem quoque datam fuiſſe Conſuli, apparet ex eodem Ulpiano, & ex notiſſimo loco Quintiliani *lib. 3. Inſtit. orat.*

Poſterius vero pertinet ad officium Judicis dati, qui non juriſdictionem, ſed ſolam judicandi poteſtatem habet, ut loquitur *L. ult. C. Ubi & apud quem in integr. reſtit. agitanda ſit.* De hoc officio tractatur cuſtodite in *tit. Inſtit. de offic. Judic.* id eſt, de officio Judicis addicti actioni certæ, quod metiri debemus ex natura, & formula actionis cui addictus eſt, quæ plus vel minus concedere ſolet, *L. 14. §. Idem labeo, ff. de relig. & ſumptib. funer.* quidam Juriſconſultus eleganter ait, officium arbitri omnino pendere ex ipſo compromiſſo, & forma compromiſſi; & tractatum de officio arbitri incipere debere ab ipſo compromiſſo: id eſt, inſpiciendum eſſe compromiſſum ex quo officium arbitri pendet, *L. 37. §. De officio, ff. de receptis, & qui arbitrium receper.* Sed quoniam ex *L. 2. C. De pedaneis Judicib.* Magiſtratus ipſi, niſi publicis neceſſitatibus diſtringantur, etiam ex cauſis in quibus olim Judices dabant, hodie cognoſcere tenentur, ſi jure ordinario agatur, id eſt, ſi agatur actione certa apud Magiſtratum, vel Judicem ordinarium: hoc quoque caſu, ex actione, de qua Magiſtratus ipſe cognoſcit, officium Judicis pendere videtur. Et ita ordinarii Judicis officium ſecundum interpretum diſtinctionem poteſt eſſe nobile, & mercenarium: nobile, ſi ex jure extraordinario agatur; mercenarium, ſi jure ordinario.

Proponitur autem in d. Conſtitutione Gregorii IX. id eſt, in *cap. 2. hujus tit.* exemplum officii quod pro actione, vel loco actionis proponitur, cum principaliter reſtitutio in integrum poſtulatur; quia non per actionem petitur hæc minorum reſtitutio, ſed cognitione Prætoris, *L. Quod ſi minor, §. ult. ff. de minorib.* id eſt, nulla certa propoſita eſt de hac reſtitutione actio, ut in cæteris

partibus reſtitutorii edicti; ſed adeundus eſt Prætor, qui hac in parte cognitionem ſuam propriam, non actionem promiſit. Hoc autem caſu omnino neceſſariam eſſe ait litis conteſtationem, id eſt, hanc cognitionem eſſe agitandam ab utraque parte præſente, & vere cognitionaliter, ut in *L. ult.* §. *Illud*, *C. De temporib. appellat. L.* 4. *C. De appellation. L. ult. C. De legibus*, *L.* 3. *C. De quæſtionib.* non una tantum parte præſente, & μονομερῶς, ut fit in appellatione, *L. ult. ff. Ad Senatuſconſultum Trebellianum*, d. §. *Illud. cap. Interpoſita*, §. *ult. infra*, *de appellation.* Quod ita exaudiendum eſſe gloſſa docet, ut ſi forte pars abſit per contumaciam, tum omnino neceſſaria ſit miſſio in poſſeſſionem bonorum abſentis, ſecundum ordinem præſcriptum ex *cap. pen.* & *ult. infra*, *Ut lite non conteſtata non procedatur ad teſtium audit.* nec permiſſum eſſe hoc caſu Judici adverſus abſentem de reſtitutione pronuntiare. Quod omnino pugnat cum *L. In cauſæ* 13. §. *Cauſa enim cognita*, & *L. Etiamſi*, §. *ult. ff. de minorib.* juncta authentica *Si omnes*, *C. Si minor hereditate ſe abſtineat:* ex quibus omnibus locis colligitur, etiam parte abſente agitandam eſſe reſtitutionem in integrum, ſi modo pars abſit per contumaciam.

Sed ad dd. leges duplici reſponſione utitur gloſſa. Et primum ait, §. *Cauſa enim cognita*, accipiendum eſſe de contumacia quæ contrahitur poſt litis conteſtationem per deſertionem eremodicii, id eſt, litis conteſtatæ; cum ſcilicet quis deſerit litem jam conteſtatam, quod eremodicii nomen indicat ſatis. Lis enim, vel δίκη, non eſt ante conteſtationem, ſed controverſia, *L.* 25. §. *Sed ſi ante*, *ff. de petitione hæreditatis*. Et eſt deſertio eremodicii diligenter ſeparanda a deſertione vadimonii, id eſt, a contumacia quæ contrahitur ante litis conteſtationem, cum quis in jus vocatus non reſpondet; ut fideliter D. Cujacius expoſuit contra Haloandrum in *L. Ait Prætor*, §. *Item in eremodiciis*, *ff. de minoribus*, & in *Nov.* 69.

Quod autem attinet ad ſententiam d. *Legis Etiamſi*, §. *ult.* & d. *authentica Si omnes*, rem omnem diſcingendam eſſe cenſet hac diſtinctione; ut ſi minor reſtitutionem petat adverſus factum ſuum, ſi erroris proprii cuſtodite veniam petat, ut loquitur *L. Præfecti*, *ff. de minorib.* tunc etiam parte abſente hæc cognitio procedere poſſit, nec neceſſaria ſit litis conteſtatio; obſervatis tamen ſolemnibus quæ in d. *authentica* referuntur. Si vero reſtitutionem petat adverſus alterius factum, ut puta ſi dicat ſe a Titio circumſcriptum fuiſſe; tunc litis conteſtationem omnino præcedere debere, & parte abſente recurrendum eſſe ad remedium miſſionis in poſſeſſionem bonorum: qua tamen de re varie fuiſſe reſponſum a viris eruditis obſervat; vel, ut loquitur, *ſapientibus*, ſed hac diſtinctione nos uti debere.

Verum enimvero ſiquis diligenter excutiat ſententiam d. §. *Cauſa enim cognita*, reperiet hanc ſententiam eſſe commentitiam. Ait enim, cognitionaliter hanc cauſam eſſe tractandam, & præſentibus adverſariis; vel ſi per contumaciam deſint; id eſt, ſi legitime a Magiſtratu evocati ſolitis edictis, vel literis, & denuntiationibus, venire noluerint: quod in hac extraordinaria cognitione Magiſtratus, qui ipſe cognoſcit, obſervare ſolet, ut in pleriſque partibus juris: ut ſi ex illo Senatuſconſulto agatur, de quo in *L.* 26. §. *Subventum*, & §. *Evocari*, *ff. de fideicommiſſar. libertatib. L.* 2. §. *Senatus*, & *L.* 26. §. *ult. ff. de jure fiſci*, hoc veriſſimum eſſe convincit gloſſa, & d. *L. Etiamſi*, §. *ult.* quæ nominatim ait abſentes creditores eſſe evocandos, qui ſcilicet contradicere poſſunt, & læde-

læderentur reſtitutione in integrum, ut loquitur *L. Nam ita*, *ff. de adoptionib.* Hæc autem contradictio oppoſita intentioni minoris qui reſtitutionem petit, quid aliud, ſi verum amamus, eſſe poteſt, quam litis conteſtatio? Et ridiculum eſt quod gloſſa ait, hoc caſu, cum minor reſtitutionem petit, ut ſe abſtineat hereditate, non poſſe minorem litem conteſtari cum creditoribus præſentibus; quia non adverſus eos, ſed adverſus factum ſuum reſtitutionem petit: fruſtra igitur evocandi ſunt quorum præſentia ideo deſideratur, quia læderentur reſtitutione, & poſſunt contradicere. At ſi contradicunt, conteſtantur 5 litis enim conteſtatio eſt apud Judicem narratio actoris, & contradictio rei, *L. Rem. §. Patroni*, *C. de judiciis*, *L. 2. §. 1.* & *§. Sin autem reus*, *C. De jurejurando propter calum. dando*.

Non eſt igitur hic caſus ſeparandus a cæteris, in quibus minor adverſus factum alienum reſtitutionem petit. Et iuauditum eſt, miſſionem in poſſeſſionem, quæ in judiciis ordinariis locnm habuit, parte abſente, ante litis conteſtationem, in hac cognitione extraordinaria fuiſſe uſurpatam. Et quod olim obtinuiſſe conſtat, vocari potuiſſe adverſarium in jus obtorto collo, & pugnis in ventrem injectis, ut comici loquuntur, auctoritate propria ſine juſſu Judicis; in his extraordinariis cognitionibus locum habere non poteſt. Cum enim nulla tibi certa competat actio a jure prodita qua agere poſſis, cum hoc omne pendeat ex officio Judicis; neceſſario hoc officium prius implorare debes, oblato libello Prætori vel Præſidi, ut in *L. Libertus*, *ff. de in jus vocando.* Et hodie, quia omnia judicia ſunt extraordinaria, *§. ult. Inſtit. de interdictis*, ſublata eſt vetus illa in jus vocatio, & ſemper deſideratur libellus conventionalis, ut docet *Nov.* 53.

His rationibus fretus non poſſum admittere diſtinctionem gloſſæ. Et quod ait hoc *capitul.* 2. ita ſimpliciter accipiendum eſſe cenſeo, reſtitutionem in integrum, cum principaliter poſtulatur, cognitionaliter eſſe tractandam, adverſariis præſentibus, adhibitis his qui contradicere poſſunt; & litem eſſe conteſtandam, quod & Jure Civili certiſſimum eſt. Nec tamen ideo ſequi abſentibus adverſariis per contumaciam, id eſt, legitime evocatis, non poſſe Judicem de reſtitutione in integrum pronuntiare. Nam quod de miſſione in poſſeſſionem ſcriptum eſt, in d. *cap. pen.* & *ult. Ut lite non conteſtata non proced. ad teſtium audit.* in actionibus perſonalibus & realibus locum habet; non in hac cognitione extraordinaria, cum actione deſtituti imploramus officium Judicis. Imo & in omnibus judiciis tam ordinariis, quam extraordinariis, ceſſare videtur hodie hæc miſſio in poſſeſſionem; & ante litis conteſtationem abſentes evocandi ſunt ex jure noviſſimo, id eſt, ex *Novell. Juſtiniani* 112. *cap.* 3. & *Novell. Leonis* 108. revocato vetuſtiſſimo jure, de quo Suetonius in Caligula: ut hodie nulla fere differentia ſit inter deſertionem vadimonii, & deſertionem eremodicii, ut D. Cujacius docuit erudite *ad Nov.* 69.

Et quod de miſſione in poſſeſſionem Pontifices conſtituunt in d. *tit. infra*, *Ut lite non conteſtata*, obſervandum eſt id ſumptum eſſe ex ſententia Bulgari, qui contra Martinum, & Azonem, negabat authentica *Qui ſemel*, *C. Quomodo & quando Judex ſententiam proferre debeat*, quæ ſumpta eſt ex d. *Nov.* 112. abrogatum eſſe jus vetus miſſionis in poſſeſſionem, de quo in *L. Si quis emptionis*, *§. ult. C. De præſcriptione 30. ann.* & in *L. pen. C. De dignitatib.* cum ſimilibus; ut ad d. authenticam gloſſa notat. Quæ tamen ſententia, ſi vera eſt, procedere tantum debet in actionibus realibus & perſonalibus, non in hoc offi-

Digitized by Google

cio Judicis extraordinario : quod erudité Baldum aſſerere reperio in d. authent. *Qui ſemel*, ex mente Bartoli in *L. Nec quidquam*, §. *Ubi decretum*, *ff. de officio Proconſul.* Ex quibus omnibus belliſſime Butrigarius conficit hanc regulam: Ubicumque non eſt proviſum de remedio miſſionis, etiam lite non conteſtata procedere licet, abſente parte per contumaciam. Et hæc eſt nobiliſſimæ quæſtionis certa deciſio, ſi ſine circuitu agendum, & plane dimicandum ſit Jure Civili, ex cujus fontibus hæc omnia eſſe conſtat : hoc enim ipſum eſt quod hoc loco notat Panormitanus, hanc regulam firmare legiſtas, qualitercumque agatur in judicio.

Sed inſtant Pontificii, ac primum audacter negant abſentem reum per contumaciam, ante litem conteſtatam poſſe damnari, & contendunt etiam hoc caſu recurrendum eſſe ad remedium miſſionis in poſſeſſionem, quod, exceptis quibuſdam caſibus, proponitur in d. *tit. Ut lite non conteſtata.* & quod in d. *Nov.* 112. *cap.* 3. conſtitutum eſt, id ex verbis ipſis oſtendunt pertinere poſſe ad actorem tantum, non ad reum, cujus cauſa favorabilior eſt ſecundum ſententiam Joannis & Bulgari; contra ſententiam Martini, qui nullam hac in parte conſtituit differentiam inter actorem & reum, dum adverſus utrumque ſolemnibus denuntiationibus evocatum, contendit Judicem poſſe pronuntiare. Quam ſententiam nominatim Leo Philoſophus Imperator confirmavit d. *Nov.* 108. quæ fuit veteribus interpretibus incognita, quibus hac in parte magis placuit Bulgari ſententia, quam Pontifices ſequuntur; & regulariter conſtituunt, non poſſe Judicem ante litem conteſtatam ad teſtium receptionem, vel definitivam ſententiam procedere. Et tamen vulgo hodie in foro prævaluiſſe videtur Martini ſententia: ſed datur reſtitutio adverſus rem judicatam ex qualibet juſta cauſa, quolibet prætextu & colore quæſito, ſi ſententia lata ſit *par defauts & forcluſions*, ut loquuntur; quod jus ſumptum eſſe videtur ex æquitate Pontificia, de qua in *cap. Cum Bertoldus*, *infra*, *de ſentent. & re judicat.*

Et quod attinet ad quæſtionem propoſitam de reſtitutione in integrum, antea Innocentius III. conſtituiſſe videtur in *cap.* 2. *infra*, *Ut lite non conteſt.* &c. nec in ea permiſſum eſſe Judici ſententiam definitivam proferre ante litem conteſtatam: ſed quia ſpecies d. *capit.* proprie non eſt de hac reſtitutione minorum, quæ petitur per officium Judicis, non per actionem certam; ſed de interdicto reſtitutorio, vel actione quæ ex interdicto datur, ut in §. *ult. Inſtit. de interdict.* aut de alia qualibet reſtitutoria actione, etiam majoribus in Edicto permiſſa, ut in *tit. De eo quod metus cauſa. de dolo malo.* & *ex quibus cauſis major* 25. *annis*. Merito dubitabant interpretes Juris Pontificii, utrum in hac reſtitutione minorum extraordinaria indiſtincte litis conteſtatio neceſſaria ſit : & ſuper hac dubitatione prolata videtur hæc Gregorii IX. conſtitutio, quæ omnino veterem litem diſcingere non potuit; ut ex gloſſa conſtat, quæ poſt d. conſtitutionem narrat ex facto hanc quæſtionem fuiſſe propoſitam, & ſuper ea terminanda varias fuiſſe Juriſperitorum ſententias.

Concludamus igitur, verius eſſe, Gregorium IX. etiam hoc caſu omnino deſiderare litis conteſtationem. Et, uno verbo, officium Judicis extraordinarium, quod nobile vocant interpretes, non eſſe excipiendum a generali regula Pontificia, ut lite non conteſtata non procedatur ad teſtium auditionem, vel ad ſententiam definitivam. Cæterum deficiente remedio miſſionis in poſſeſſionem, quod ſemper procedere non poteſt, uti poteſt Judex eccleſiaſticus adverſus contuma-

Digitized by Google

tumacem ſententia excommunicationis, *cap. Tua fraternitatis*, d. *tit. Ut lite non conteſtata*, &c. hoc tamen locum habere vult Gregorius IX. cum principaliter poſtulatur in integrum reſtitutio, id eſt, cum minor directe ab initio reſtitutionem petit. Nac ſi hæc quæſtio incidat in aliam cognitionem, & non principaliter, ſed incidenter minor petat reſtitutionem in integrum; quia ſuper principali negotio jam lis conteſtata eſt, hæc reſtitutio in integrum incidenter, vel in modum contradictionis, non principaliter petita, ut in exemplis a gloſſa propoſitis, ſpecialem litis conteſtationem non deſiderat. Et hoc eſt quod vult Gregorius in priori parte hujus conſtitutionis.

Aliud eſſe dicendum conſtituit in ſecunda parte, ſi in his quæ præparandæ, vel ordinandæ litis cauſa petuntur, vel quæ jam cœptam & inſtitutam litem ad exitum & finem perducunt, quis imploret officium Judicis: tunc enim non pro actione, vel actionis loco proponitur; ſed potius ipſam actionem reſpicit, & per conſequentias actionis certæ & legitimæ competere dicitur, ut recte gloſſa notat, in d. *L. 4. ff. Depoſiti*. Et hoc eſt quod ait: *Alias ante & poſt ingreſſum cauſæ*, id eſt, cum officium Judicis non imploratur actionis loco. Et gloſſa hoc verbum *alias*, refert ad proximum exemplum reſtitutionis in integrum; quaſi hæc ſit mens Gregorii, aliud eſſe dicendum, cum non principaliter, ſed incidenter reſtitutio in integrum petitur a minore; quod ſatis, ut dixi, intelligitur ex particula *principaliter*: hæc enim, principaliter, & incidenter, vulgo opponuntur, *L. 3. C. De ordine judiciorum*.

Denique, ab hoc verbo *alias*, incipit ſecunda pars diſtinctionis. Nam vel officium Judicis proponitur actionis loco; vel in his quæ ad ipſam actionem pertinent, imploratur, id eſt, ut interpretes loquuntur, vel eſt nobile, vel mercenarium. Primo caſu neceſſaria eſt litis conteſtatio; ſecundo non eſt neceſſaria. Quod autem ait, *ante, & poſt ingreſſum cauſæ*, id recte gloſſa omiſſis quorumdam offuciis, interpretatur ante, vel poſt litis conteſtationem; nam initium lis, vel cauſa accipit a litis conteſtatione, *L. Amplius, ff. Rem ratam haberi*: quod & nominatim proditum eſt in illo optimo gloſſario veteri Latino-Græco, *lites conteſtatæ*, αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικαθισάντων. Ideoque conteſtatio litis in baſilicis paſſim dicitur προκάταρξις; & ita in *cap. Inter monaſterium, infra, de ſentent. & re judicata*. Innocentius III. litis conteſtationem vocat ingreſſum litis, cum ait, exceptiones dilatorias ante ingreſſum litis eſſe opponendas, id eſt, ante litis conteſtationem, *L. pen.* & *ult. C. De exception.*

Imploratur Judicis officium variis ex cauſis ante litis conteſtationem, ut in ſpecie *capit. 1. hoc tit.* cum pars monaſterii Foſſæ novæ Advocatum non haberet, dicitur imploraſſe officium Judicis, id eſt, Archiepiſcopi Salernitani; ſic enim ex veteribus libris inſcriptio reſtituenda eſt: *Archiepiſcopo Salernitano, & Abbati ſancti Bernardi*. Dedit autem Archiepiſcopus Advocatum quemdam Magiſtrum Robertum, Clericum ſuum, id eſt, ut in idiotiſmo loquimur, *ſon Clerc, ou Secretaire*, qui ſcilicet erat a manu, vel a ſecretis Archiepiſcopi; quo ſenſu in *cap. 4. infra, Ut lite non conteſtata*, &c. Archidiaconus quidam dicitur Clericus Comitis Britanniæ. Et in veteribus inſtrumentis, qui hodie vocantur Conſiliarii Regis paſſim dicuntur Clerici Regis Franciæ; Conſiliarius enim Regis, ſi hoc ſcire avetis, tantum olim proprie & abſolute dicebatur, qui aſſidebat in Conſiſtorio Principis; ut in carmine Venantii Fortunati Epiſcopi Pictavienſis, cujus lemma eſt in laudem Nummoleni Conſiliarii Regis, ſcilicet Chilperici:

Num.

Nummolenus enim, qui celſa palatia Regis
Altis conſiliis creſcere rite facit.

Cæterum, illo quoque ſæculo Clericus dicebatur vir literatus, Scholaſticus, Advocatus, ut in verſibus Ruricii *de controverſia inter Clericum & militem*; & vice verſa laicus, id eſt, imperitus: quo ſenſu Accurſius appinxit hæc verba ad *L. Solet*, in verbo *reſpondere*, *ff. de officio Proconſul.* debere Proconſulem adhibere conſilium Sapientum, cum ipſe ſit laicus, id eſt, imperitus; ut vulgo notari ſolet ad *L. 2, ff. Quod quiſque Juris in alium ſtatuerit*. Guillelmus Nubrigenſis *lib. 4. rer. Anglicar. cap. 3. Laici eſtis, ſi vim verbi percipere non poteſtis.* Sed ad rem. Quia Robertus iſte Clericus erat domeſticus, & commenſalis Archiepiſcopi; ideo Archiepiſcopus cœpit eſſe Judex ſuſpectus monaſterio Canonenſi, ut in epiſtola quadam Innocentii III. quæ extat in *lib. 1. Regiſtri*, & pertinet ad celeberrimam illam cauſam agitatam inter Comitiſſam Flandriæ, & Eccleſiam Siclunienſem, de qua in *cap. Cum jam dudum*, *infra*, *de prabend.* unus ex Judicibus ſuſpectus dicitur, quia erat patruus Advocati adverſæ partis.

Quæritur in d. *cap. 1. hoc tit.* an Judex recuſari poſſit; & reſcribit Honorius III. juſtam non videri recuſationis cauſam. Nec obſtat *cap. Ex inſinuatione*, *infra*, *de appellat.* in quo hoc ſimpliciter ex facto narratur; nec tamen ideo dicitur eſſe juſta recuſationis cauſa, ut in d. *epiſtole Innocent.*

Poteſt autem pars quæ Advocatum habere non poteſt, ſuper hoc implorare officium Judicis ordinarii, vel delegati, maxime ſi a Principe delegatus ſit, ut in ſpecie d. *capit. 1.* hunc enim & Judicem dare poſſe conſtat *L. A Judice*, *C. De judiciis*. Idem dicendum eſt hoc jure, de Judice delegato ab ordinario, cui mandata cenſetur juriſdictio: hoc enim jure paſſim, ex mente veterum interpretum Juris Civilis, nulla videtur conſtituenda differentia inter eum cui mandata eſt generalis, vel ſpecialis juriſdictio; & Judicem datum qui notionem, non juriſdictionem habet, *L. A divo Pio*, *ff. de re judicata*. Jure Civili Advocatos non habentibus dare, imperii magis eſt quam juriſdictionis; & ideo pertinere dicitur ad officium Magiſtratus, in locis a gloſſa hoc loco notatis. Poteſt tamen hoc mandari; & mandata juriſdictione generaliter, vel ſpecialiter, tranſire cenſetur in eum cui mandata eſt generalis vel ſpecialis juriſdictio; quia imperii eſt, quod juriſdictioni cohæret, *L. ult. ff. de officio ejus cui mandata eſt juriſdict.*

Non eſt autem neceſſaria in hac poſtulatione præſentia partis, vel litis conteſtatio; ut nec in aliis pleriſque quæ ſunt veluti præludia, & velitationes litis: ut in citatione, libelli congruentis oblatione, vel conventione, quæ ſeparanda eſt a litis conteſtatione, *L. Si homo*, *ff. de rei vindicatione*; vel ſi actor petat præſcribi certum tempus reo in proponendis dilatoriis exceptionibus, quæ ante litem conteſtatam proponuntur, ut in *cap. Paſtoralis*, *infra*, *de exceptionib.* In his, & ſimilibus, ſine ſpeciali conteſtatione, parte abſente procedere poteſt officium Judicis, ante litem ſuper re principali conteſtatam. Nec obſtat *cap. Significante*, *infra*, *de appellation.* quia, ut recte Gauffridus docuit in Summa manuſcripta, quæ penes me eſt, petitur officium Judicis incidenter, ſuper ipſa re de qua principaliter datus Judex eſt, & de qua lis condicta & præſtituta die conteſtari debuit.

Poſt litem vero conteſtatam, variis ex cauſis procedere quoque Judicis officium pluſquam manifeſtum eſt; quia, ut ait *L. Ædiles*, §. *Item ſciendum*, *ff.*
de

de Ædilit. Edicto, Judex eſſe incipit poſt litem conteſtatam, & judicium acceptum. Et vere tunc Judici incumbit officium omnium rerum quæ in judicio vertuntur; ut puta, interpellare licet officium Judicis in fructibus perceptis poſt litem conteſtatam; in expenſis circa litem factis; in damno dato, & ſimilibus, quæ, ut gloſſa recte notat, petuntur officio Judicis, non jure actionis. In his igitur omnibus neceſſaria non eſt litis conteſtatio, & poteſt Judex etiam abſente parte procedere; nec neceſſaria ſunt remedia miſſionis in poſſeſſionem, vel excommunicationis, ut in priori parte *d. capit.* 2.

Ad Tit. XXXIII. *De majoritate & obedientia.*

SUMMARIUM.

Propositis propriis, & ſeparatis titulis de officio miniſtrorum eccleſiaſticorum, & Judicum tam ordinariorum, quam extraordinariorum, id eſt, delegatorum; ut in Pandectis decurſis Magiſtratuum generibus, ſubjicitur titulus de juriſdictione: ita in hoc libro hic titulus de majoritate; in quo tractatur de amplitudine, dignitate, auctoritate, & poteſtate Magiſtratuum, & cæterorum miniſtrorum eccleſiaſticorum. Ex his enim quidam majores & ſuperiores ſunt; quidam vero minores & inferiores *can. ult.* 89. *diſtinct.*

A majoribus dicta majoritas, ut a ſuperioribus ſuperioritas. Petrus Cameracenſis in *libello de reformatione Eccleſiæ: In Conciliis frequentes ſunt contentiones de majoritate & ſuperioritate.* quæ verba poſteriore ſæculo eadem elegantia videntur eſſe formata, qua vetus Poeta Lucilius maximitatem dixit. Majores, & ſeniores, dictos fuiſſe non ratione ætatis, ſed amplitudinis & dignitatis, nemo eſt qui neſciat. Sic Major populi Neapolitani dicitur Plebejus Magiſtrus, apud Gregorium I. *lib.* 7. *Regiſtri*, *epiſtola* 27. Major Rupellæ, in inſcriptione *capit. penult. ſupra*, *de conſuetudine*; Major-domus, in *can. Volumus*, 89. *diſtinct.* Major Palatii Francici, apud veteres Francos, vulgo *Maire du Palais*. Errant enim qui hanc vocem deductam eſſe cenſent a Germanica voce *Mejer*: nam monaſterium ſancti Martini in pago Turonico, quod in auctoribus Latinis, & in *cap.* 8. *infra de tranſactionib.* dicitur Majusmonaſterium, eadem forma hodie vocamus *Maremonſtier*.

Reperio & Majores villarum, in Capitularibus Caroli Magni *lib.* 7. *cap.* 107. & in Synodo VII, *can.* 10. ad quem vide, ſi placet, Zonaram & Balſamonem. Hi Seniores locorum dici videntur, in ſententia prolata a Flavio Marcellino Tribuno, & Notario, adverſus Donatiſtas, quæ extat in *collatione Donatiſtarum*. *Univerſos*, inquit, *ordinis viros*, *dominos etiam fundorum*, *actores*, *conductores tam domus divinæ*, *quam privatorum poſſeſſionum*, *ſenioreſque omnium locorum*, &c. Hi Primates poſſeſſionum dici videntur, in *L. ult. C. De his qui latrones*, *vel aliis criminib. reos occultaverint.*

Majoritatem igitur majores obtinent, qui inferioribus antiſtant, ut ſeniores, ſenio-

ſenioratum: quam vocem reperio in capitulis, quæ miſit Carolus Junior Rex noſter ad Franciæ & Aquitaniæ populos anno 959. *Mandat vobis noſter ſenior, quia ſi aliquis de vobis talis eſt cui ſenioratus non placet*. Et *can.* 7. Concilii Meldenſis, celebrati ſub eodem Rege: *Si fideliter vultis regnare, & vigorem veſtrum, ac ſeniorale oſtendere.* quod his verbis in eodem Concilio eleganter expoſuit *can.* 2. qui valde locus pertinet ad hunc titulum: *Honor*, inquit, *regius, & poteſtas regali dignitati competens, atque ſinceritas & obtemperantia ſeniori debita*. Eadem forma in *cap.* 6. *infra, de privilegiis, in* VI. dicitur majoritas dignitatum; quam Jus Civile majeſtatem vocat etiam in Magiſtratibus, a magnitudine dictam. Sed diſplicuit hominibus Chriſtianis majeſtatis verbum, quod ſoli Deo tribuendum videtur. Ideoque in *cap. Solitæ, hoc tit.* dignitas Imperatoris dicitur celſitudo, non majeſtas: qua de re vide, ſi placet, Stephanum Paſchaſium *lib.* 7. *cap.* 5. Diſquiſitionem Francicarum, *des Recherches de la France*.

Ex his apparet, majoritatem eſſe amplitudinem, auctoritatem, dignitatem, vel præeminentiam, quæ variis ex cauſis, de quibus infra, competere poteſt. Obedientiam, ut loquitur d. *can.* eſſe ſinceritatem & obtemperantiam majoritati debitam. Et obſervandum eſt, majoritatem adeo lata ſignificatione vagari, ut jus patronatus tam eccleſiaſticum, quam laicum complectatur; quod & juriſdictionis nomine nuncupari reperio. Trithemius in *Chronico monaſterii Irſauſienſis*, verba faciens de fundatore laico dicti cœnobii: *Omni juri, ac proprietati ratione advocationis, vel alterius cujuſcumque juriſdictionis, ſive majoritatis, renuntiavit*. Et de eodem monaſterio: *Similem quoque juriſdictionem habet ſuper Prioratu Inſchourin, in finibus Franconiæ, qui ſubeſt Abbati Irſauſienſi; habetque jus inſtituendi, ac ſingula ordinandi quæ ad majoritatem horum Prioratuum pertinent*. Ubi obſerva quod ait, *juriſdictionis, ſive majoritatis*. Juriſdictionis ſcilicet vocabulo ſumpto largo modo, ut loquuntur interpretes, pro quacumque facultate & poteſtate, ut in *cap. Nobis, infra, de jure Patronatus*, illo vexato loco, *niſi aliter de ſua juriſdictione obtineat*, id eſt, de ſua poteſtate, majoritate, vel, ut loquitur *cap. Abbate, infra de verb. ſignificat.* dignitate, Patrono ſcilicet conceſſa ab initio, & in ipſa fundatione, ut in *cap. Dilectus*, & ibi gloſſa, *ſupra, de conſuetudine*.

Obedientia vero duobus modis dicitur in hoc titulo. Primo pro omni honore, obſequio, ſubjectione, & reverentia. Debent enim inferiores obedire & obſequi majoribus, *L.* 52. *§. ult. ff. de re judicata*. & hoc eſt quod breviter docet inſcriptio *Novellæ* 69. apud veterem interpretem: *Ut omnes obediant Judicibus provinciarum*. & lemma *cap.* 177. *lib.* 7. *Capitular. Caroli Magni; Ut omnes fideles Epiſcopis ſuis obediant*. Et in *cap.* 4. *hoc tit. Omnes Principes terræ, & homines obedire Epiſcopis ſuis, beatus Petrus præcipiebat*; quod ſumptum eſt ex epiſtola Clementis I. ad Jacobum fratrem Domini. Et corrigenda eſt inſcriptio d. *capit.* Et legendum, *Clemens I.* non *III.*

Hanc obedientiam Honorius Imperator præcipiebat in numiſmatibus ſuis, his ſignis, id eſt, ſingularibus literis, C. O. N. O. V. de quibus Cedrenus in compendio *Hiſtor. In victoriatis numiſmatibus*, inquit, *hæ literæ, C. O. N. O. V. hoc deſignant: Civitates omnes noſtræ obediant venerationi*. Ad obedientiam debitam Principibus ſæcularibus pertinet ſecunda pars *cap.* 2. *hoc tit.* quam male gloſſa accipit de Epiſcopis; ut recte docuit Antonius Auguſtinus in *Notis II. Collect.*

Se-

Secundo modo ſpecialiter obedientia dicitur ſponſio, ſive promiſſio fidelitatis, cujus varia forma fuit præſcripta Canonibus; ideoque obedientia canonica dicitur, in *capit. Conquerente*, *ſupra*, *de officio Judicis ordinarii*. hanc aliquando præſtabant verbis nudis & ſimplicibus, abſque traditione manus, & juramento, ut vulgo notatur in *cap.* 3. *hoc tit.* quam obedientiam præſtare tantum voluit Abbas Majoris-monaſterii Archiepiſcopo Turonenſi, ut docet Ivo Carnotenſis Epiſcopus *epiſt.* 234. *Editionis* 2. ore ſcilicet, non manibus traditis, vel ſuppoſitis manibus ſuperioribus, quod Ivo improbat. Sed tamen obtinuit manum eſſe ſymbolum majoris arctioriſque fidei; & hæc eſt obedientia quæ manualis dicitur in *cap.* 11. *hoc tit.* fides per manum data, in diplomate Ludovici Craſſi conceſſo Gauffrido Archiepiſcopo Burdegalenſi anno 1137. quod vir eruditus dedit in notis ad d. *epiſt. Ivonis*.

Hanc vel illam a Clericis, qui promovebantur ad ordines, exactam fuiſſe conſtat; ſed additum fuit juramentum, cum dari cœperunt beneficia tamquam adminiſtrationes, *cap. Nullus*, *infra*, *de jurejurando*. Et hoc ſenſu idem Ivo Epiſcopus in *epiſt.* 182. ait Decanum, & Cantorem eſſe homines ſuos per fidem & ſacramentum: nam & hoc fidelitatis juramentum hominum, vel hommagium dicitur, in *cap. Grave*, *infra*, *de exceſſibus Prælat.* ubi gloſſa notat, hommagium dici fidelitatem & obedientiam, quam pro dignitate archidiaconatus Archidiaconus Ambianenſis præſtare tenetur, & tamen improprie.

Sed non dubito abuſum verbi natum eſſe ex abuſu rei: beneficia enim eccleſiaſtica in Francia, & in Anglia, ad inſtar beneficiorum laicorum, id eſt, feudorum, redacta fuiſſe conſtat; nec aliud ſonant verba Ivonis in dd. *epiſt.* cum ſupradictum Decanum & Cantorem homines Epiſcopi indigitant; homines enim ſunt vaſſalli, qui a dominis feuda acceperant, ut D. Cujacius docuit initio libri *de feudis*.

Hoc autem Eccleſia Romana non probavit, ut nominatim ait *capit. ult. de regul. Juris*, quod ſumptum eſt ex *capit.* 2. *de exceſſibus Prælatorum* in *II. Collect.* & ad Angliam pertinet; ut *cap. Ex diligenti*, *infra*, *de ſimonia*, cujus inſcriptio ex veteribus libris manuſcriptis ſic eſt reſtituenda: *Alexander III. Ricardo Barri*. Hunc Ricardum ad Alexandrum III. cum quibuſdam aliis, miſſum fuiſſe reperio ab Henrico Rege Angliæ, occiſo Thoma Bequeto, Archiepiſcopo Cantuarienſi, ad excuſandum homicidium, ex *epiſt.* ex Bibliotheca Vaticana publicatis ab illuſtriſſimo Baronio, in ann. Domini 1117. Porro hic Ricardus dicitur in d. *cap.* illectus ab Archidiacono Cantuarienſi, & quorumdam magnorum virorum (ſic legendum in antiqua, non magiſtrorum) commonitione inductus, dicto Archidiacono hommagium feciſſe, ea lege, ut Archidiaconus teneretur Ricardo ſingulis annis beneficium eccleſiaſticum præſtare; quod quis non videt ſimile eſſe feudo laico, quod in pecunia vel certis ſpeciebus præſtatur, & vulgo dicitur feudum de camera, vel de caneva, cujus inveſtitura probatur tribus acceptionibus *lib.* 2. *feudor. tit.* 2. §. *Si vero*. Hanc autem hominii præſtationem Ricardus melior factus illicitam eſſe agnovit, & rei illicitæ veniam ſeu abſolutionem a Summo Pontifice impetravit, ut conſtat ex *hoc capit.*

Diſtinguendum eſt igitur diligenter, & ſeparandum juramentum fidelitatis ab hommagio: hoc enim non præſtatur pro beneficio eccleſiaſtico; Eccleſia enim indignum judicavit Eccleſiaſticum ſubjici Eccleſiaſtico tamquam hominem, & ſervientem vel vaſſallum. Inter laicos quidam ſunt qui juramentum fide-

Digitized by Google

fidelitatis tantum debent, non hominium, non hommagium: ſic in Clementina unica *de jurejurando*, juncta Clementina *Paſtoralis*, *de ſententiis & re judicata*. Fridericus Imperator, idemque Rex Siciliæ, in confirmatione electionis pro Imperio, Romano Pontifici præſtitit juramentum fidelitatis: pro regno vero Siciliæ, hommagium fecit tamquam homo ligius, & vaſſallus. Et ita perſpicue diſtinguuntur in *lib. 2. feudorum tit. 5. Si jurat fidelitatem, non quod habeat feudum, ſed quod de juriſdictione ejus ſit cui jurat*.

Non igitur omnes qui ſunt ſub ditione, juriſdictione, vel imperio, hommagium præſtare tenentur: ſed illi tantum qui feuda acceperunt, utpote arctiori vinculo, tamquam proprii homines domino adſtricti. Et hoc eſt quod vulgo occurrit in Jure Conſuetudinario, *Juſtice, & Fief n'ont rien de commun*. In hoc regno, qui præcipuas dignitates obtinent Conneſtabilis, Mareſcalli Franciæ, & quidam alii, præter juramentum fidelitatis, quod omnes officiales & Magiſtratus præſtant, hominium quoque præſtare tenentur; ut vir rerum noſtrarum peritiſſimus Joannes Tilius docuit. Hoc vel illo juramento præſtatur fidelitas, & obedientia, ſed diverſo reſpectu, & diverſa formula; & ita in veteri formula vicariatus Imperii, conceſſi a Roberto Imperatore Ludovico Barbato Comiti Palatino, quam dedit Marchardus Freherus *lib. 1. originum Palatinarum*, quatuor veluti gradus hujus juramenti conſtitutos reperio, cum ait, conceſſam eſſe vicariam poteſtatem poſtulandi, & recipiendi juramenta hommagii, fidelitatis, obedientiæ, devotionis; quaſi minus obligati videantur qui ſimplicem obedientiam, & devotionem præſtant; qualem Pontifici Romano declarato Principes Catholici præſtare ſolent.

Concludamus igitur, variis modis præſtari obedientiam; & obedientiam dici fidei qualis qualis promiſſionem, quæ certa forma præſtatur ab eo qui obedientiam debet. Auctor anonymus Burdegalenſis, qui ſcripſit librum de *recuperatione Terræ ſanctæ. Nec eſſet mirum ſi Rex Francorum terræ*, (ſcilicet Caſtellæ) *quam ejus anteceſſor Carolus Magnus acquiſivit Sarracenis expulſis, & quæ matri S. Ludovici obvenit, hommagium & obedientiam haberet, utili dominio Hiſpanis ſalvo*.

His cognitis, videamus de perſonis quæ in majoritate & dignitate conſtitutæ ſunt. Et primum, ſciendum eſt duo eſſe genera Chriſtianorum, *can. Duo ſunt 12. q. 1.* quidam enim ſunt Clerici, quidam vero laici: & omnes Clerici ratione gradus eccleſiaſtici dignitatem habere videntur, *can. ult. diſt. 4.* ubi gloſſa notat, Clericos non eſſe privatas perſonas. Quod jus eſſe vetuſtiſſimum docet Optat. Milevitanus *lib. 1. adverſus Parmentanum*, his verbis: *Quid commemores laicos, qui tunc in Eccleſia nulla fuerunt dignitate fulti? quid miniſtros plurimos, quid Diaconos in tertio, quid Presbyteros in ſecundo ſacerdotio conſtitutos? ipſi apices, & principes omnium Epiſcopi, &c.* Hac ratione, opinor, ab auctore *epiſt.* quæ præfert nomen Clementis ad Jacobum fratrem Domini, in navi Eccleſiæ Clerici dicuntur proretæ, naucleri, nautæ; laici vero epibatæ, id eſt, vectores, & ex d. *epiſt.* veteres Iſidori gloſſæ, *epibatæ, laici*: ut non ſine cauſa in hoc florentiſſimo regno, ordo primus, ſive ſtatus, ſit ordo eccleſiaſticus; ſecundus vero ordo nobilium; tertius plebeiorum, vulgo *le tiers Eſtat*. Debent enim generaliter omnes laici reverentiam & honorem Eccleſiaſticis, tamquam majoribus; quia temporalibus præferenda ſunt ſpiritualia, quæ pertinent ad ſpiritum & animam, d. *cap. Solitæ, hoc tit.* Et propter hanc majoritatem, Dionyſius Comes

mes miſſus a Conſtantino Imperatore ad Synodum Tyrianam, in *epiſt.* ad Euſebianos, quæ extat in *primo vol. Concilior.* Alexandrum Theſſalonicæ Epiſcopum, cui in ſpiritualibus debebat obedientiam, vocat dominum animæ ſuæ, illo loco: *Hæc quoque illa ſunt, quæ dominus animæ meæ Alexander ſuis epiſtolis mihi ſignificavit.*

Porro, ut ait d. *cap. Solitæ*, duæ ſunt poteſtates, ſive dignitates, ſacerdotalis, & regalis; quibus, ut eſt in veteri Synodo celebrata a Francis Epiſcopis apud martyrium S. Macræ, cujus verba refert Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus in *epiſtola ad Carlomanum Ludovici Balbi Imperatoris filium*; quibus, inquam, principaliter mundus hic regitur. Sed, ut idem Hincmarus ait, *tanto gravius eſt pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipſis Regibus omnium hominum in divino examine reddituri ſunt rationem.* Et dignitas Pontificum major eſt quam Regum; quia Reges in culmen regium ſacrantur a Pontificibus; Pontifices autem a Regibus conſecrari non poſſunt, *cap. un. ſupra, de ſacra unctione.*

Hæc autem dignitas, vel majoritas, eminere & apparere potiſſimum debet in ipſa Eccleſia: ideoque pars illa Eccleſiæ, quæ cancellis dividitur, ſingulari, & honorifico quodam jure aſſignatur Clericis, *cap.* 1. *infra, de vita & honeſtate Clericor.* denegatur vero laicis, ut libere, & honorifice Clerici poſſint officia ſacra celebrare, *can. Sacerdotum, de conſecrat. diſt.* 2. Hunc locum hodie vulgo chorum vocamus, ut gloſſa notat ad d. *cap.* 1. Normanni vulgo a cancellis nuncupant *le Chancel*: in quo non fuiſſe admiſſum Imperatorem Theodoſium a D. Ambroſio, narrat Hiſtoria eccleſiaſtica, loco notiſſimo.

Principibus tamen viris in Eccleſia Romana honorabilem locum aſſignatum fuiſſe reperio, forte extra cancellos, vel chorum: eumdemque vocatum Senatorium; ſic enim habet vetus Ordo Romanus in *cap.* 2. *de officio Miſſæ: Pontifex deſcendit ad Senatorium, tenente manum ejus dextram Primicerio Notariorum, & ſuſcipit oblationes Principum.* & in d. *cap.* 2. *Pontifex autem ſuſtentatus hinc inde dextra lævaque a Primicerio Notariorum, & Primicerio Defenſorum, deſcendit ad Senatorium, quod eſt locus Principis.* Hodie in ipſo choro etiam certas ſedes, vel cathedras ſublimioribus viris aſſignari videmus: ſed hujus ſeſſionis ordinatio, vel diſpoſitio ex auctoritate eccleſiaſtica pendere videtur; ſic enim habet *Capitulare Caroli Magni* 148. *lib.* 1. *Ut Epiſcopi provideant quem honorem Presbyteri in Eccleſiis ſuis ſenioribus tribuant.* Qui tamen locus proprie pertinet ad patronos, & fundatores, in quorum ſcilicet fundis Eccleſiæ ædificatæ ſunt: iis enim in propriis Eccleſiis, ut loquitur *cap.* 3. *de jure Patronatus, in prima Collect.* ſummus honor debetur; qui honor proceſſionis dicitur, in *capit Nobis, infra, de jure Patron.* Et tamen auctoritas Regis utiliter adhibetur, ob frequentes rixas & controverſias, quas componere Prætoris officium eſt, *L.* 13. §. *Æquiſſimum, ff. de uſufructu.* Et ita Franciſcum I. Franciæ Regem, Senatui Aquenſi in choro metropolitanæ Eccleſiæ certum locum dediſſe & aſſignaſſe, didici ex diplomate mihi oſtenſo: multaque extant Senatuſconſulta, quibus certus ordo præſcribitur in Eccleſia.

Extra Eccleſiam iiſdem quoque Clericis debetur honos, quem Archiepiſcopis, & Epiſcopis Reges & Principes deferre ſolitos, Innocentius ait d. *cap. Solitæ*; quo merito increpare videtur arrogantiam Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani, & Comitis Flandriæ, qui Patriarcham Conſtantinopolitanum, quem alias ex hiſtoria docui fuiſſe Thomam Maurocenum Venetum, in conſeſſu

procerum juxta ſcabellum pedum ſuorum in ſiniſtra parte collocabat: quo facto duplicem injuriam faciebat ſummæ dignitati, vel quod ad pedes; vel quod in parte ſiniſtra; ſed gravior prima videtur, nam de dignitate loci dextri vel ſiniſtri variæ fuerunt ſententiæ, & hac in re conſuetudinem eſſe ſequendam Panormitanus notat. Prævaluiſſe tamen videtur dextrum locum eſſe ſiniſtro honeſtiorem more Romano, ut viri docti Adrianus Turnebus, & Juſtus Lipſius docent; quod Innocentius III. hoc loco confirmat. Hoc tamen in ſeſſu obtinere non dubito: in inceſſu autem, animadverti male doctos viros generaliter definire dextrum quoque eſſe honeſtiorem, & in hanc rem uti notiſſimis verſibus Ovidii:

Et medius juvenum non indignantibus illis
Ibat, & interior ſi comes unus erat.

Ubi, *interior*, non is ſemper eſt qui dextro loco, ſed is cujus latus exterior ſocius claudit, eo qui interiore loco incedit, medio ſcilicet inter exteriorem ſocium, & ædes, ſive aliud quiddam: quod & placuiſſe viro docto, & pio, in fine notarum ad Sidonium mihi gaudeo. Sed ad rem.

De reverentia, quam tam in Eccleſia, quam extra Eccleſiam, Epiſcopis debent Reges & Principes, vide Concilium Tridentinum *Seſſione* 25. *de reformatione*, *cap.* 17.

Eſt autem eccleſiaſticarum dignitatum certus ordo, & omnium caput Romanus Pontifex, *L.* 8. *Cod. De ſumma Trinitate, & fide catholica.* nam, ut D. Auguſtinus ait in *epiſt.* 162. *In Romana Eccleſia Apoſtolicæ Cathedræ ſemper viguit principatus.* Proſper Aquitanicus in *carmine de ingratis adverſus Pelagianos*:

Sede Roma Petri, quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non poſſidet armis
Relligione tenet.

Hoc ſummo jure, in d. *cap. Solitæ*, Summus Pontifex profitetur, ſe non tantum Imperatorem Occidentis, cujus electionem confirmat, *cap. Venerabilem, ſupra, de election.* ſed etiam Imperatorem Orientis errantem poſſe corripere; imo cognoſcere de omnibus mortalibus peccatis Regum, & Principum, in d. *cap. Novit, infra, de judiciis.* Itemque, ſine Summæ Sedis auctoritate non poſſe Epiſcopum de propria ſede ad aliam tranſire, *cap. Illud, hoc tit.* ad cujus ſpeciem pertinet *cap. Licet, ſupra, de tranſlat. Epiſcopi.*

Proximum locum obtinent Patriarchæ, de quorum privilegiis agitur, in *cap. Antiqua, infra, de privilegiis*: quorum primus Conſtantinopolitanus, quem in d. *cap. Solitæ*, Innocentius vocat magnum & honorabile membrum Eccleſiæ: ſecundus Alexandrinus: tertius Antiochenus: quartus Hieroſolymitanus. ſed & præter hos quidam alii patriarchatus honorem ſibi vindicarunt; ut Patriarcha Grandenſis, ad quem ſcribit Gregorius IX. in *cap.* 13. *hoc tit.* ſecundum formam canonicam debere Epiſcopos præſtare obedientiam Metropolitanis & Primatibus; id eſt, ſecundum formam datam a Gregorio VII. in *cap.* 4. *infra, de jurejurando;* quod caput male vulgo refert nomen Gregorii III. Sed hi Patriarchæ proprie ſunt Primates, & improprie Patriarchæ dicti ſunt; ut Primatem quoque Bituricenſem Patriarcham dictum fuiſſe notiſſimum eſt, de cujus primatu, in *cap. ult. hoc tit.* agitur.

Sed proprie Patriarchæ ſunt ſuperiores quatuor. Primates vero dicti ſunt Archiepiſcopi, qui non unam tantum, ſed duas, vel plures provincias regunt; id eſt, ii qui præter provinciam, quam proprio & ordinario Metropolitani jure regunt,

Digitized by Google

gunt, & alias provincias, quæ proprios Metropolitanos habent, regunt jure primatus. In Africa vero omnes Metropolitani Primates dicti ſunt, non a prima duarum, vel plurium provinciarum, ſed a prima civitate, id eſt, metropoli: & ita quod ait *can. 4. Concilii Nicæni*, Epiſcopos eſſe confirmandos a Metropolitanis, id Concilium Carthaginenſe III. tribuit Primatibus. Et hoc eſt quod erudite Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus obſervat, in quibuſdam Canonibus aliquando Metropolitanos dici Primates, id eſt, in Conciliis Africanis. Hinc reſtituendus eſt inſignis locus, qui eſt in Nomocanone *lib. 1. tit. 5.* quem corruptum eſſe miror non vidiſſe Agileum, Hervetum, Juſtellum; imo nec ipſum Theodorum Balſamonem Græcum interpretem, & ſcholiaſtem, ſic enim habet Græca Editio Pariſienſis, περὶ πατριαρχῶν, ϗ μητροπολιτῶν, ϗ τῶν ἐν Ἀφρικῇ λεγομένων πρεβάτων: interpretatio Latina Agilei, *de Patriarchis, Metropolitanis, & privatis Africæ*, quod ſequitur Hervetus, *de iis qui dicuntur in Africa privati* Et ſuavis eſt Balſamo, qui corruptam hanc vocem πρεβάτων interpretari conatur: *Præſens*, inquit, *caput, in inſcriptione meminit privatorum Africanæ Carthaginis, quod eſt privilegiorum ejus; ſecundum Latinos enim privatum dicitur* τὸ ἰδικόν. Hæc cum lego, veriſſimum eſſe deprehendo quod Joannes Epiſcopus Citri, ſcribit de ſcriptis Theodori Balſamonis, in prima parte Juris Orientalis, editi a Joanne Leunclavio Imperatoris Conſiliario, Conſtantinopoli legato, *lib. 5.* Balſamonis Antiochiæ Patriarchæ ſcripta non in omnibus accurationem habere. *Ego*, inquit, *etiam illo vivo multos audivi juriſperitos Conſtantinopolitanos, qui quaſdam viri illius opiniones reprehendebant, quod non eſſent recte emiſſa in Canonum & legum interpretationem*. Et hic profecto locus viri ſtupiditatem oſtendit, qui non obſervavit legendum eſſe πριμάτων, & in veteribus Græcis exemplaribus mſſ. valde ſimiles eſſe has duas literas β & μ; quod perpetuum eſt in Baſilicis Cujacianis, quæ hodie Toloſa poſſidet beneficio viri incomparabilis Petri Fabri, Præſidis nunquam ſatis laudati: in cujus quoque Bibliotheca extat mſ. contextus Photii ſine ſcholiis Balſamonis, quo hæc noſtra emendatio confirmatur: habet enim diſerte ſcriptum πρεμάτων, non πρεβάτων.

Faceſſat igitur Balſamon cum ſuis privatis Africæ omnino incognitis, & ſuppoſitis: & concludamus Primates eſſe in Africa Metropolitanos, qui ſingulares provincias regunt; id eſt, Epiſcopos primæ ſedis, id eſt, civitatis metropoleos, quæ mater eſt inferiorum civitatum; quas eadem ratione reſpectu matris dici filias, notat D. Hieronymus *lib. 2. commentariorum in Iſaiam cap. 3. Alii metaphorice de urbibus Judeæ dici arbitrantur, quæ appellantur filiæ Sion; minores, ſcilicet, civitates dici oppida*.

Metropolitanos tandem obtinuit vocari Archiepiſcopos: ſed in Oriente Archiepiſcopi ſunt majores Metropolitanis, ut D. Cujacius docuit ad *Nov. 6.* & ſimiles ſunt Primatibus noſtris qui plures provincias regunt; Patriarchæ quoque in Oriente dicti, ut & noſtri Primates in Occidente. Et hoc ſenſu privilegium patriarchicum ſeparatur a privilegio metropolitano, in *L. 16. Cod. De ſacroſ. Eccleſiis*: ut Patriarchæ nomen commune fuiſſe videatur primoribus illis Patriarchis, & Primatibus qui plures provincias regunt; quaſi Patriarchæ generaliter ſint Patres multorum Metropolitanorum, vel, ut hodie loquimur, Archiepiſcoporum: & ſane ſi jus inſpicias, & regimen quo multas provincias regunt, nulla eſt differentia. Sed quædam habent primævo illo, ut ita dixerim, Patriarchico jure ſummi illi Patriarchæ, quæ Primates, qui & Patriarchæ abuſive di-

ai

Digitized by Google

ſti ſunt, habere non poſſunt, d. *cap. Antiqua, infra, de privilegiis*. Et valde notandum eſt quod legitur apud auctorem de ſeptem ordinibus Eccleſiæ, inter opera D. Hieronymi, ſummos illos Patriarchas pro inſignibus ſummæ dignitatis geſtaſſe claves, quas hodie ſolus Rom. Pontifex retinet.

Ut igitur Patriarchæ nomen uſurparunt Primates, qui in Oriente Archiepiſcopi; imo & in Occidente, ut colligere licet ex iis quæ Valafridus Strabo ſcribit in *cap. ult. de rebus eccleſiaſticis*: ita quoque Metropolitani dicti tandem fuerunt Archiepiſcopi; & hoc nomen commune eſſe cœpit Primatum & Metropolitanorum. Ex quibus obſerva, in Canonibus explicandis habendam eſſe rationem temporis & locorum; varius enim fuit uſus harum appellationum; ut & varia permutatio, variuſque ſtatus ipſarum provinciarum, & civitatum, *cap. Inter quatuor, cap. pen. hoc tit.* ut in Jure Civili, *L.* 123. §. *ult. ff. De reg. jur. L.* 3. *ff. De offic. Aſſeſſorum*, quæ ait, Germaniam in duas provincias fuiſſe diviſam: ut & provinciam Lugdunenſem in quatuor fuiſſe diviſam notiſſimum eſt, ex veteri provinciarum notitia; prima eſt in qua Lugdunum: ſecunda in qua Rothomagus: tertia in qua Turonenſis civitas: quarta in qua Senonenſis. Et quia Lugdunenſis Archiepiſcopus primam provinciam retinet, a qua cæteræ quoque Lugdunenſes dictæ ſunt; ideo Lugdunenſis omnium harum provinciarum primatum ſibi vindicat, ut colligere licet ex *epiſtolis* notiſſimis Ivonis Carnotenſis.

Idem dicendum eſt de Aquitania, quæ in tres provincias tandem fuit diviſa, primum enim duplex tantum fuiſſe videtur: prima, cujus caput Biturix: ſecunda, cujus caput Burdegala; ut colligere licet ex itinerario Antonini, loco primum indicato a D. Cujacio: ſed & tertia Aquitania conſtituta fuit, quæ a Novempopulis dicta proprie Novempopulania, cujus caput Auguſta Auſciorum, vulgo *Auche*. Et quemadmodum Lugdunenſis Primas eſt omnium Lugdunenſium, ita quoque Bituricenſis videtur eſſe Primas univerſæ Aquitaniæ; quod tamen Burdegalenſis non agnovit, ſuper hoc jure primatus lite prius inſtituta ſub Innocentio III. ut conſtat ex quibuſdam reſcriptis quæ extant in ejus regiſtro manuſcripto. Nec tamen definita, ſed iterum agitata ſub Gregorio IX. *cap. ult. infra, de dilationib. cap. ult. infra, de dolo & contumac.* & *cap. ult. hoc tit.* ex quo apparet a ſumma ſede ſuper ea lite non definitivam ſententiam emanaſſe; ſed proviſionem quamdam, vel, ut loquuntur, amicabilem compoſitionem, de qua vide gloſſam in verbo *Prælatorum*.

Si Jus Civile inſpicias, nititur ſumma ratione intentio Burdegalenſis, nam diviſa provincia, & Burdegalenſi conceſſa metropolitana dignitate, debet utraque civitas perfrui ſimili dignitate, *L. un. Cod. De metropoli Beryto.* hodie diviſa Gallia in multa Parlamenta, vetus illud & primum Pariſienſe nullam in cætera retinet poteſtatem. Sed Eccleſia ſæcularem hanc Principum diviſionem non ſemper agnovit; & veterem Eccleſiæ conſuetudinem eſſe ſequendam, D. Baſilius contendit apud Gregorium Nazianzenum, ut ad d. *L. unicam* D. Cujacius adnotavit.

Sane quod in d. *L. unica* de Beryto metropoli a Theodoſio & Valentiniano conſtitutum fuit, id quartam Synodum univerſalem improbaſſe lego, in *Jure Orientali, ſentent. ſynodalium lib.* 2. *ſynodali epiſtola Nicolai Patriarchæ Conſtantinopolitani ad Alexium Comnenum Imperatorem*. Cum civitas Berytus metropoleos jus impetraſſet, Euſtatius ejus urbis Epiſcopus illa conceſſione metropo-

li-

Digitized by Google

lici juris elatus, adverſus Photium Metropolitanum Tyri, quæ Phœnicum metropolis eſt, inſurrexit; cumque duos quoſdam veluti ſibi ſubjectos Epiſcopos tamquam Metropolitanus depoſuiſſet, alios ordinavit: quod minime ferens Photius, ad Synodum ſe ſe contulit, ac lite mota ſententiam ſecundum ſe pronuntiatam tulit.

Hoc igitur eccleſiaſtico jure vincere debet Bituricenſis, non ſolum Burdegalenſem, ſed etiam Metropolitanum Aquitaniæ tertiæ, id eſt, Archiepiſcopum Auguſtæ Auxiorum; quæ non fuit ſemper metropolis, ut veteres notitiæ oſtendunt, & confirmant ſubſcriptiones Synodorum antiquarum. Agatenſi enim Concilio ſubſcripſit Clarus Eluſæ Metropolitanus, cum Epiſcopo Auxiorum: Aurelianenſi primo, Leontius Elozanæ Metropolitanus, & Tetradius Auxiorum Epiſcopus ſubſcripſerunt; Elozanæ enim, non Toloſanæ legendum eſſe recte obſervavit vir doctus, Toloſam enim nemo eſt qui neſciat factam metropolim a Joanne XXII. ſed diruta Eluza, & ad vicum redacta, obtinuit jus metropolicum Auxitanus; & ad provinciale Concilium Bituricenſe celebratum anno Domini 1589. Archiepiſcopi Burdegalenſis, Auxenſis, Narbonenſis, & Toloſanus vocari notantur.

Narbonenſis etiam faſces aliquando ſummiſit Bituricenſi, *can. Conqueſtus 9. q. 3.* ſed anxie quæritur quo jure: Narbonenſis enim ipſa etiam fuit diviſa in duas, & in ſecundam jus primatus habet Archiepiſcopus Narbonenſis. an quia Aquitaniæ nomen ipſam Narbonenſem complectitur, ex ſententia quorumdam, ab Othone Friſingenſi relata *lib. 6. cap. 9.* tribus tantum Galliis conſtitutis, Belgica, Aquitanica & Lugdunenſi; quibus tres Primates præeſſe volunt, Belgicæ Trevirenſem; Aquitaniæ Bituricenſem; Lugdunenſi Lugdunenſem: & ita Toloſam in Aquitania conſtituere videtur Severus Sulpitius in *Dialogo 1. cap. 20.* adhibita epiſtola ad Baſſinam Socerum. Sane in actis mſſ. S.Theodardi, ſucceſſoris Sigedodi Narbonenſis, cujus meminit d. *can. Conqueſtus*; ex quibus actis legendum eſt in *Extravag. Salvator, de præbendis, ubi corpus B.Theodardi dicitur requieſcere in monaſterio ſancto Montalbanenſi*, hodie ſolo adæquato; quod & doctiſs. Joſeph Scaliger obſervavit: in iis, inquam, actis Tholoſa nominatim dicitur civitas Aquitaniæ, in qua Ricardus Dux Aquitaniæ juſſu Carlomanni Synodum Epiſcoporum Aquitaniæ, & Septimaniæ, vel Gottiæ, item Narbonenſis primæ convocavit: regebat enim utramque provinciam Ricardus, ut poſtea Guillelmus qui vulgo dux Aquitaniæ, fundator celeberrimi monaſterii Cluniacenſis, ut vetus auctor vitæ S. Odonis Cluniacenſis nominatim ſcribit: eumque in ipſa metropoli Biturica prima ſede adminiſtrationis degere ſolitum, colligere licet in ipſo inſtrumento, vel, ut loquuntur, teſtamento fundationis Cluniacenſis, cui primus ſubſcripſit Adalbertus Bituricenſis Archiepiſcopus. Et hac forſitan ratione, exemplo militaris & ſæcularis adminiſtrationis, Primatem Bituricenſem agnoviſſe videtur Narbonenſis; ut & Primatum Toletanum, quamdiu manſit ſub poteſtate Gottorum Hiſpanorum. Conjecturam hanc meam confirmat quod Zonaras notat ad *can. 7. Concilii Epheſini*, Anthiochenum Archiepiſcopum ſibi vindicaſſe jus creandi Cypri Epiſcopos, hanc rationem ſecutum, quod videret eam inſulam eſſe ſub ditione Ducis Antiocheni, qui in eam ſolebat mittere Præfectum vel Tribunum militum.

Et hæc ſufficiant de Patriarchis, & Primatibus qui plures provincias regunt, & de Metropolitanis qui unam tantum.

Digitized by Google

Epiſcopos his inferiores eſſe nemo non videt; quia unam civitatem, vel, ut hodie loquimur, diœceſim regunt lege diœceſana, ut loquitur *cap. 9. hoc tit.* a qua non eximuntur Clerici a Papa ordinati, *cap. hoc tit.* eademque lege poſſunt Epiſcopi Abbates ad Synodum vocare, d. *cap. 9.* & eorumdem electiones confirmare: Epiſcopis vero mortuis, aut captis ab hoſtibus, pertinet hoc jus ad Capitula Eccleſiarum cathedralium, *cap. 14. hoc tit. cap. 3. de ſuppl. Prælat. negligentia, in VI.*

Sed & ipſi Abbates, Abbatiſſæ, Priores in monaſteriis, in Monachos, Canonicos regulares, ſubditos Clericos, ut & Presbyteri Cardinales in Presbyteros conſtitutos in minoribus titulis, majoritatem, juriſdictionem & correctionem habent, *cap. 10. 11. & 12. hoc tit.*

Sunt & aliæ perſonæ quæ poſt Epiſcopum majoritatem habent, ut Archidiaconi, qui ex veteri Ordine Romano ſunt Vicarii Epiſcoporum, tam in urbe, quam extra urbem. Archidiaconus igitur Vicarius generalis, & ratione hujus poteſtatis major eſt Archipresbytero, *cap. 7. §. Archipresbyteri, ſupra, de officio Archidiaconi*, quamvis Archipresbyter in ordine & gradu major ſit: olim enim qui Presbyter erat, Archidiaconus eſſe non potuit, ut docet *epiſt.* 25. *lib.* 4. Sidonii Apollinaris. Sed aliquando Archidiaconus non univerſæ diœceſis, ſed certæ partis vel regionis adminiſtrationem habet: diviſa, puta, diœceſi in plures Archidiaconatus, ut Comitatu in plures vicarias, *cap. pen. hoc tit. cap. Ex parte, de officio & poteſt. Judicis delegati, cap. Ad hoc, cap. Ad aures, infra, de exceſſib. Prælatorum*, quod hodie in multis Eccleſiis Galliæ retinemus. Aliquando Archidiaconus nullam adminiſtrationem, vel juriſdictionem habet, *cap. Dudum 2. ſupra, de electione*. Et abiit in deſuetudinem poteſtas illa ſumma, quam poſt Epiſcopum Archidiacono tribuit *cap. 1. de officio Archidiaconi*, & ſolent hodie Epiſcopi conſtituere Vicarios, de quibus in *tit. De officio Vicarii*.

Sed quæritur, an propter poteſtatem; vel juriſdictionem epiſcopalem Vicario mandatam ab Epiſcopo, is, tamquam major cæteris omnibus dignitatibus conſidere debeat ſupra omnes, tam in Eccleſia, quam extra. Quod concedendum eſſe Vicario reſpondet Panormitanus in *Conſilio* 25. quia cum vices Epiſcopi gerat, major eſt omnibus; vel quia in juriſdictione ſociatur Epiſcopo, *can. In novâ 16. q. 7.* quod Ludovicus Romanus probat, *ſingulari* 362. & Felinus ad hanc rubricam; qui in hanc rem utuntur *can. Præcipimus*, 93. *diſtinct.* Sed non ego credulus illis; quia non poteſt Epiſcopus vices ſuas delegans, quidquam derogare vel detrahere antiquis, & perpetuis dignitatibus, & gradibus in Eccleſia conſtitutis, *can.* 18. *Concilii Nicæni I. can. 7. VI. Synodi in Trullo*, ex qua ſumptus eſt d. *can. Præcipimus*, quo male utuntur Romanus & Felinus; vult enim eum qui vices gerit Epiſcopi omnibus præferri, dum fungitur munere ſuo & officio; ut ſi miſſus ſit in aliam forte civitatem, vel in alium locum ſuper aliquo capitulo, id eſt, ſuper aliquo negotio. Sed in ipſa Eccleſia cathedrali, vel in Capitulo, vel extra Eccleſiam, non videtur præferendus dignitatibus antiquis; quia tunc non locum ejus implet qui delegavit; quod Balſamonem in d. *can. 7.* reſpondere reperio, in Jure Orientali *lib. 5. Reſponſorum, reſponſo 1. interrogat. 62.*

Nec me movent argumenta Panormitani: *Quia major eſt*, inquit, *cum vices gerat Epiſcopi.* reſpondeo hoc verum eſſe, cum ipſo fungitur munere vel officio, & in ipſo actu, ut jam docui. Secundum quoque argumentum leviſſimum eſt, quia eſt ſocius & particeps Epiſcopi: nam eadem forma in *L. Omnis, C. Theod.*

De

de iis quæ adminiſtrantibus, vel officium publicum gerentibus tradita ſunt, Aſſeſſor dicitur portio cujuſque Judicis, ut ſervus pars domini ab Ariſtotele; & paſſim Aſſeſſores, Comites & participes conſiliorum; & a M. Tullio, Comites ſedendi, in ipſo ſcilicet Tribunali, & tamen conſtat, Aſſeſſores nullam habuiſſe dignitatem, nec præferendos eſſe honoratis provinciæ; hoc enim tantum tribuit Caſſiodorus Præſidi vel Rectori Provinciæ, ut in ſubſcriptionibus præferatur honoratis, ut in formula Rectoris provinciæ: *Tuum nomen*, inquit, *in ſubſcriptionibus honoratis provincialibus juſſerunt anteferri*. Ubi obſerva quod ait *tuum nomen*, cuſtodite; non igitur nomen Aſſeſſoris, non nomen ejus cui mandata eſt juriſdictio. Et valde notandum eſt quod ad d. *cap.* 18. Balſamon notat, eos qui gerunt officia delegata ab Epiſcopis, ratione officii etiam in minoribus ordinibus conſtitutos, aliquando ſedere ante eos qui ſunt in majoribus, ex prava conſuetudine quadam, ſine ulla ratione. Maneat igitur debitus honos antiquis & perpetuis dignitatibus, in quarum ſeſſionibus, proceſſionibus, & cæteris privilegiis, variæ ſunt conſuetudines Eccleſiarum, *cap. Cum olim, infra*; *de conſuetudine*.

Clerici vero ex prærogativa gradus, & ordinis, majoritatem habent, *cap. Statuimus, hoc tit.* ſed generaliter in iis, quorum par & æqualis eſt dignitas, valet vetus regula, ut qui prior eſt tempore, prior ſit jure, *cap.* 1. *hoc tit.*

AD TIT. XXXIV. *De tregua & pace*

SUMMARIUM.

PROPONITUR in hoc titulo, ex Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. celebrato, generale mandatum omnibus Epiſcopis, de quorum ſcilicet officiis & præcipuis muneribus in ſuperioribus titulis tractavit, de pace inter Chriſtianos concilianda, & eccleſiaſticis judiciis inſtituendis; his ſaltem temporibus, quæ chriſtiana pietas in ſummo cultu & honore habet: ut cum religioni & ſanctitati danda eſt opera,

Tum genus humanum poſitis ſibi conſulat armis,
Inque vicem gens omnis amet; pax miſſa per orbem
Ferrea belligeri compeſcat limina Jani.

Veriſimile enim, quod divus Chryſoſtomus in *homilia* 23. *de ira & ſimultate ad populum Antiochenum; ubi inimicitia & odium, ibi neque jejunium neque feſtum eſſe*.

Sed ut vim & pondus hujus eccleſiaſticæ conſtitutionis intelligamus, primo videamus de treugæ & pacis nomine. Secundo de origine, cauſiſque primis hujus pacis conſtituendæ.

Treugæ, vel treuvæ, barbarum nomen, ex Longobardorum legibus ſumptum eſſe, adnotavit vir eruditus Antonius Auguſtinus in *Notis I. Collect. ad hunc titulum*. Sed vereor ne nimis anguſtis finibus hanc vocem circumſcribat, quam paſſim obſervare licet apud auctores Germanicos, Francicos, Allemanicos, Bur-

gundicos & Anglicos. Et non dubito vetuſtiſſimum verbum eſſe Gallicum, vel Germanicum; quod eadem forma effertur qua antiquum illud Gallorum *leuga*, vel *leuva*, de qua Ammianus Marcellinus, & D. Hieronymus, notiſſimis locis; & acta martyrii ſanctæ Genovefæ: *Leugæ quæ adhuc veteri Gallorum lingua nuncupantur*; & inde Banleuga, ſive Banleuva, vulgo *Banlieuë*, pro modo agri cujus finibus juriſdictio terminatur, apud Gaufridum Vindocinenſem *epiſt.* 16. *lib.* 2. Veram autem hujus vocis, *treugæ*, ſignificationem & originem primam, etiam hodie extare in lingua Germanica, me docuit gloſſarium MS. vocum Germanicarum, quæ extant in legibus Allemanicis, Francicis, Ripuariis, & cæteris; in quo adnotatum reperio treugam, vel treugen, nihil aliud eſſe quam fidem; ut treuga dicta ſit a fide vicıſſim data, eadem elegantia qua populorum conventiones, pactiones, fœdera, Herodotus paſſim vocat *τὰς πίστις* & fœdera inde *τὰ πιστὰ ποιήσαι*, *lib.* 3. Imo fœdus Latinum, quod fidus Ennius dixit, auctore Varrone, a fide dictum eſſe recte quidem cenſent. Sed alia notatio quærenda Feſto fuit, quia placuit antiquariis ſcribere fœdus cum diphtongo; forte ut ab hoc noſtro fœdere τὸ fedus ſine diphtongo, quod eſt feditas, diſtinguerent, ut lego in veteri *gloſſario Arabico-Latino*: quo ſenſu in *L. Senatoris filiam*, *ff. De ritu nuptiarum*, recte Florentini Libri habent: *Senatoris filiæ, ſi quæſtum corpore fecerit, honorem non ſervari, quia ſe in tantum fedus deduxit*, id eſt, in tantam feditatem.

Treuga igitur apud bellicoſiſſimas gentes Germanicorum, Francorum, Longabardorum, & cæterorum, qui ex Romani Imperii parietinis & ruderibus in Occidente florentiſſima regna excitarunt, nihil aliud eſt quam fides data ad certum tempus de ceſſatione pugnæ. Qua voce quoque utitur Georgius Codinus Curopalates in *libello de officiis Palatii Conſtantinopolitani*, ubi de Michaele Palæologo, quem ait feciſſe treuvam ad certum tempus cum Venetis, non pacem perfectam, *οὐκ εἰρήνην τελείαν, ἀλλὰ τρέβαν*, quæ verba definitionem treuvæ continent: quam & *pauſanam* dictam a pauſando fuiſſe reperio a Luitprando Ticinenſi in *legatione*: *Pauſanas exigis, quas non te exigere, neque nos concedere ratio compellit*. Treuga igitur eſt pax imperfecta, vel, ut Varro dixit de induciis, pax paucorum dierum, quam aliquando ſequitur perfecta pax. Guillelmus Brito Aremoricus *Philippidos lib.* 3.

——— Datur ergo dierum
Treuga trium, quo pacis agant de fœdere partes.

In hac autem rubrica *de treuga & pace*, pacis nomen eſt interpretatio barbaræ vocis: nec enim in hoc titulo tractatur de pace perfecta, ſed de induciis paucorum dierum. Guillelmus Tyrius *lib.* 5. *de bello ſacro*, de hac noſtra treuga verba faciens: *Juxta ſtatuta Synodi laborantes, ut pax, quæ vulgari verbo treuga dicitur, illibata ſervaretur*. Et obſervare licet hoc jure pacis eſſe ſpecies tres. Prima eſt perfecta pax: ſecunda treuga, paucorum dierum pax; tertia ſecuritas, quæ datur certis perſonis enumeratis in *cap. ult. hoc tap.* quibus adde Juris & cæterarum ſcientiarum ſtudioſos, ex *Authentica habita*, *C. Ne filius pro patre*. Et aliquando certis locis ſecuritas circumſcribitur, ut in carmine Abonis de *obſidione urbis Pariſienſis*:

Nam nobis dederant tranquillum, Matrona flumen
Quidquit alit, ſolito ſecurum quod vocitamus.

Quod ad rem ipſam pertinet, ſumma hujus eccleſiaſticæ pacis promulgandæ neceſſi-

ceſſitas, in ſumma omnium rerum perturbatione & diſcordia, ex hiſtoriæ certa fide paucis repetenda eſt.

Jacta fuiſſe hujus pacis fundamenta in Aquitania noſtra, locupletiſſimus auctor eſt Glaber Rodulphus *lib.* 4. & 5. *Hiſtoriæ Franciæ*, cum ex prava conſuetudine, quæ tunc invaluerat, ipſis ſæculi legibus conniventibus homines efferati,

Non ex jure manu conſertum; ſed mage ferro,

res raptas repeterent; injurias ſibi illatas vindicarent; cauſas & lites telis & gladiis diſcingerent; pro quacumque petitione pugnantes, ut Agobardus Lugdunenſis Archiepiſcopus loquitur. Hac de re ex profeſſo querela inſtituta apud Ludovicum Pium Imperatorem & Regem noſtrum. Et in hoc quoque diſcrimen ſuccedaneis datis militibus Clerici & Monachi venire cogebantur; & pro terrenis & tranſitoriis Eccleſiæ facultatibus, loricatæ acies in gladios debacchabantur: ut totidem verbis Petrus Damianus ſcripſit *epiſt.* 9. *lib.* 4. ex quibus colligere licet, magnam quoque fuiſſe in cauſis laicorum ferri licentiam; ut non ſolum pro injuria ſibi illata; ſed etiam pro amicis, proximis, cognatis, affinibus arma ſumerent, & ut, loquebantur, *faidam levarent*, hoc eſt, inimicitiam. Et hæ ſunt quæ in libris feudorum dicuntur conjurationes pro parentela: ex quibus rapinæ, populationes, incendia, homicidia innumera; privatis illis bellis unicuique permiſſis, ſine auctoritate Regum & Principum. quod & eruditus adoleſcens recte obſervat ad formulas Marculphi *lib.* 2. *cap.* 18. & Præſes Falcetius in *lib. Originum Franciscarum*, *cap. Des Chevaliers.*

Cum igitur talis eſſet Occidentis ſtatus, ut merito quis poſſet cum veteri Poeta exclamare:

Nemo hic vindicias, numen, neque ſacra veretur,

efferatas gentes hoc decreto pacis, veluti quodam carmine, ad manſuetudinem & humanitatem revocare tentarunt Gallicanæ Eccleſiæ Patres; uno ex illis teſtificante anno Domini 1033. ut Sigebertus ſcribit in *Chronico*, ſibi delatas cælitus fuiſſe literas, quæ monerent pacem in terra renovandam: & tunc compoſita fuit formula, veluti brevis & monitorii Edicti, quæ aperte docet ad hæc privata bella potiſſimum Epiſcopos noſtros reſpectum habuiſſe: *Arma quilibet non ferat, direpta non repetat, ſui ſanguinis, vel cujuslibet proximi ultor minime exiſtens; percuſſoribus indulgere teneatur.* Quod in publicis Conſiliis ab Epiſcopis propoſitum, certatim ab omnibus admiſſum fuit; ut *per manus Epiſcoporum*, ait Glaber Rodulphus, *baculum ad cælum elevarent, ipſique palmis extenſis ad Deum, Pax, Pax, Pax, unanimiter clamarent*; ut eſſet veluti ſignum perpetui pacti de eo quod ſpoponderant inter ſe & Deum. hocque ſummo beneficio pacis Galliæ provincias mirifice recreatas, aurei ſæculi faciem reſumpſiſſe, idem auctor narrat; hancque pacem per quinquennium obſervatam: ringente tamen Geraldo Cameracenſi Epiſcopo, qui ſingula Decreti verba cavillabatur, & bella tam privata, quam publica permiſſa eſſe contendebat, ut Sigebertus ſcribit, & latius Chronicum Cameracenſe *cap.* 27. & 52.

Sed Geraldi ſententia tandem prævaluit; & gliſcente, ut fit, in ſumma rerum libertate luxuria, facile fuit ad priſtinos mores redire: cœperuntque Franci noſtri hoc veluti Phrygios modos incinente tibicine, rurſus ferrum in ſe ſtringere, irritaque facere ſolemnes ſacratæ pacis conventiones. Aſt deinceps anno Domini 1401. in Aquitania Epiſcopi noſtri recentarunt, ut idem Rodulphus docet; & tunc conſtitutum fuit, ut ſpecioſo & plauſibili nomine *treva Dei* vocaretur: pri-

primo pacis decreto ita temperato, ut cum prævalente malitia impoſſibile eſſet duræ frontis homines a ſolitis certaminibus revocare, iis ſaltem parcerent diebus ſacris & temporibus. Sunt & in hanc rem Ivonis Carnotenſis aurea verba in *epiſtola* 44. *ſecundæ Edit.* quæ tota eſt de hac treva Dei conſtituenda: *Expectantes*, inquit, *a vobis meliora & viciniora ſaluti, toleramus imperfectionem veſtram, diſſimulamus impietatem; & cum abundante iniquitate ſanare vos perfecte nequeamus, malumus infirmos & ſaucios vos habere, quam penitus mortuos. Rogamus igitur, & obſecramus, ut ſaltem hos quatuor dies, quibus Dominus Salvator noſter medicinalia ſalutis noſtræ evidentius operatus eſt, pacifice firmiter habeatis.* Addit & alia multa in eamdem ſententiam, quæ nimis vellem habuiſſe in animo illuſtriſſimum Cardinalem Baronium, infeſtis ſignis irruentem in hoc Gallicanæ pacis decretum, *tomo* 2. *Annal. Aut*, inquit, *hoc pacis decretum loquitur de his quæ ab hominibus injuſte fiunt, & dixerim ea quibuſcumque diebus eſſe prohibenda, & a peccatis omnes dies eſſe feriandos; vel de his quæ licite fieri poſſunt, tunc quæ ratio videtur, ut dictis diebus ab his homines abſtineant.* Similis eſt objectio gloſſæ, Panormitani, Felini, & aliorum qui in hunc titulum ſcripſerunt. Nec potuit vir magnus in memoriam revocare ipſos Romanos Pontifices, quorum cauſam agit, hanc Gallicanam trevam in omni orbe chriſtiano obſervandam eſſe ſæpe conſtituiſſe: quod merito quis recenſere poteſt inter hallucinationes, ne dicam ſphalmata, magni operis; hæc enim objectio non tam reſpicit Francos Præſules, quam Romanos ipſos Pontifices.

Sed huic reſpondere tam eſt in proclivi, quam imber quando pluit; vel ex jam relatis Ivonis Carnotenſis verbis; vel ex his quæ ex hiſtoriæ fide diligenter præmunivi de illicitis pugnis, belliſque plus quam civilibus, quibus Gallia noſtra æſtuabat. Hæc penitus tollere primo pacis decreto tentavit Gallicana Eccleſia; quod cum male ceſſiſſet, hoc ſaltem levi remedio inveterato morbo medicinam facere coacta fuit, & generaliter inter Chriſtianos etiam publica bella potius permittit, quam probat Eccleſia; eademque quantum poteſt cohibet & reſtringit. Qua plane mente Innocentius II. in eodem *Concilio Romano*, quo hoc treuvæ Gallicanæ decretum omnibus propoſuit obſervandum, odioſam illam & mortiferam Balliſtariorum, & Sagittariorum artem, adverſus Chriſtianos & Catholicos exerceri vetuit, in *cap.* 1. *infra*, *De Sagittariis*. Cujus inſcriptio ſic reſtituenda eſt: *Innocentius II. in Concilio Romano*, quo hoc treuvæ Gallicanæ decretum propoſuit: hæc enim arma ex quibus major pernicies, ſaltem prohibenda, & a cervicibus Chriſtianis amandanda eſſe cenſuit. Odioſam autem artem vocat, quam & quibuſdam cordatis Principibus diſplicuiſſe conſtat: hoc enim nomine laudatur Conradus Imperator, in *Poematio quodam vernacula lingua conſcripto*, quod hoc genere militum, qui ex inſidiis potius, quam vero & legitimo marte pugnant, non uteretur. Digna profecto vox generoſi viri Bertrandi Gueſclini Franciæ Conneſtabilis, ſub Carolo V. adverſus eos qui eminus, non cominus pugnant, adnotata in *geſtis ejuſdem*, veteri Francico idiomate conſcriptis: *Maudit ſoit-il de Dieu, qui premier s'aviſera de traire ni jetter; car onques homme hardi ne le pourpenſa*. Et notatu dignum eſt Francis noſtris vera virtute bellica, indeflexo per omnes ætates tenore conſpicuis, Balliſtarios iſtos diu fuiſſe incognitos: quod obſervo ex his Guillelmi Aremorici verſibus *lib.* 2. *Philippidos*, ubi de Bovinenſi pugna, quam feliciter Philippus Auguſtus adverſus Flandros pugnavit:

Fran-

Francigenis noſtris illis ignota diebus
Res erat omnino, quid Balliſtarius arcus,
Quid Balliſta foret, nec habebat in agmine toto
Rex armis quemquam ſciret qui talibus uti.

Rotariis, viris ſanguinum, junguntur Balliſtarii tamquam deteſtabiles, in *cap. pen. infra*, *Ne Clerici vel Monachi negotiis ſecular. ſe immiſceant.* Quod diligentius confirmandum fuit ad veram interpretationem d. *cap.* 1. *De Sagittariis*; nequis forſitan temere fidem adhibeat verboſis ſtrophis, quibus vir pius & doctus Juriſconſultis inſultat, in *Diſquiſitionibus magicis*, ut adſtruat in d. *cap.* Pontificem reſpexiſſe ad neſcio quos magicos & diabolicos Sagittarios, quos auctor *Mallei maleficarum* ſcribit ſolemni pacto ſe ſe dæmoni addixiſſe, ne unquam ab ſcopo ad quem collimabant, aberrarent. Si hæc fuit mens Pontificis, ſequitur Pontificem, qui hanc Balliſtariorum artem inter Chriſtianos tantùm & Catholicos prohibet, pacta conventa cum dæmone confirmare, & ſalutis animæque diſpendium permittere, ſi modo res agatur in necem infidelium, & Eccleſiæ hoſtium.

Sed donec vir doctus cum Juriſperitis in gratiam redierit, nobis interim de pace tractantibus quærenda nova ratio eſt conciliandæ pacis inter illuſtriſſimum Cardinalem Baronium, & Gallicanæ Eccleſiæ Patres. Inſurgit enim iterum, & cenſoris vices agit: *Demus*, inquit, *hæc eſſe pia & ſancta; tamen dedecoris labe aſpergendi ſunt Epiſcopi Gallicanarum Eccleſiarum, quod hæc de pace decreta inconſulta Apoſtolica Sede obſervari decernerent.* Ad hanc objectionem reſpondeo ex verbis Ivonis Carnotenſis, quem conſtat fuiſſe Romanæ Sedis auctoritatis in Gallia defenſorem acerrimum; ſic enim ille *epiſtola* 90. *Edit.* 2. *Treuva Dei non eſt communi lege ſancita, pro communi tamen utilitate ex placito & pacto civitatis ac patriæ, Epiſcoporum, & Eccleſiarum eſt auctoritate firmata. Unde judicia violatæ pacis, ſecundum pacta & conventiones quas unaquæque Eccleſia conſenſu parochianorum inſtituit, modificari oportet*: quod ſi partes conciliationis inter ſummos Principes meritò ſumma ſedes ſibi vindicat, quæ invidia eſt idem licere Epiſcopis inter ſubditos parochianos: quod Juris Pontificii interpretes antiquis Canonibus datum eſſe Epiſcopis certatim hoc loco notant, his fere verbis continuationem hujus tituli conficientes: *Quia ad officium Epiſcopi pertinet diſcordantes ad pacem reducere, ideo ſubjicit de treuga & pace*, quod & ad officium ſæcularium Judicum pertinere Bartolus notat in *L. Congruit*, *ff. De officio Præſidis*. Et in hoc regno orta diſcordia vel contentione, ſolebant Judices inter litigantes, &, ut moris erat, digladiantes, treugas dare & conſtituere, ut in lege Longobardorum *lib.* 2. *tit. De treugis*. Sed ſublatis tandem his privatis pugnis auctoritate Regum hujus tertiæ familiæ, datio hæc trevarum ſublata fuit. Et hoc eſt quod notat vir eruditiſſimus Antonius Loyſellus in *Inſtitutiones Juris Conſuetudinarii lib.* 6. *cap.* 1. *Il ne ſe donne plus treve ni paix entre les ſujets du Roy, mais on les met en l'aſſurance & ſauvegarde*; ut non mirum quoque ſit ſi hæc treva eccleſiaſtica, ceſſantibus cauſis de quibus ſupra, abrogata tandem ſit.

Sed quia obiter dixi, hanc fuiſſe ſæpe confirmatam a Romanis Pontificibus, id diligentius probare debeo. Non longe ab anno ſupra ex Glabro prænotato, ſedebat in cathedra Petri Leo IX. quem Gallicanam hanc pacem confirmaſſe docent hæc verba, quæ extant in fine formulæ pacis Principum Alſatiæ, quam de-

dedit beatus Rhenanus *lib. 2. rerum Germanicarum : Et ne tam utile, tam ſacroſanctum pacis decretum odioſe negligatur, a Sacerdotibus diligenter caveatur ; & quia Leonis Papæ banno ſancitum eſt*, id eſt, edicto publice propoſito confirmatum ; *cunctis Dominicis diebus conſtanter doceatur ; & ſemper in quarta feria veſpera pacis adventus cum ſonitu campanarum publice indicatur*. Sed videtur Decretum hoc Leonis, qui fuit ex familia Comitum Aſpurgenſium, proprie pertinere ad Germaniam tantum ; quod deinceps generali epiſtola decretali confirmavit Nicolaus II. *can. Illi 25. q. 3.* poſt Nicolaum Urbanus II. in Concilio Claromontano, ad quod pertinet locus Guillelmi Tyrii ſupra notatus. poſt Urbanum Innocentius II. in Concilio Romano, ut jam docui. Et tandem Alexander III. in Concilio Lateranenſi, ex quo ſumptum eſt *cap. 1. hujus tit.* in cujus contextu hæc verba liquida gloſſa non intellexit. *Nullus*, ſcilicet Epiſcopus, *excommunicatum in communionem recipiat, imo ſcriptam ſententiam confirmet* ; id eſt, inquit gloſſa, *obſervet*. Sed confirmare illo loco nihil aliud eſt quam ſubſcribere, vel, ut loquebantur, manu propria confirmare, ut in *libello proclamationis Caroli Regis adverſus Guelinonem Archiepiſcopum Senonenſem*, vulgo *Ganelon : Guelino in eo conſilio & tractatu fuit, ut Epiſcopi qui mihi fidei promiſſæ debitores erant, & conſilium atque auxilium manu propria confirmatum ferre debuerant, deficerent.* Et in veteri fragmento *Hiſtoriæ Aquitanicæ : Quod teſtamentum confirmare juſſit, & firmaverunt manibus propriis, quorum nomina hæc ſunt* ut omittam alia innumera. Hæ ſubſcriptiones ideo manufirmationes dicuntur in *Capitulis* quæ Rex Carolus legi Salicæ inferenda præcepit, loco in hanc rem inſigni : *Ut populus interrogetur de capitulis quæ in lege noviter addita ſunt, & poſtquam omnes conſenſerint, ſubſcriptiones, vel manufirmationes in ipſis capitulis faciant.*

AD TIT. XXXV. *de pactis*

SUMMARIUM.

TREUGAM, vel pacem, de qua titulus ſuperior, nihil aliud eſſe quam pactum, placitum, & conventionem publicam docui, ex verbis Ivonis. Et nomen ipſum pacis a pactione deductum eſſe Ulpianus ait in *L. 1. ff. hoc tit.* In hoc vero titulo conſequenter tractat de privatis pactionibus : iis enim plerumque inter ipſa initia judiciorum, de quibus in ſequentibus titulis dicturus eſt, controverſiæ finis imponitur. Ideoque aptiſſime præmiſit tranſactionem, id eſt, ſpeciem pacti qua terminantur controverſiæ, ſecutus ordinem pandectarum & Codicis. Sed occaſione capta generaliter incipit tractare de pactis ; a genere enim facilius pervenitur ad ſpeciem.

Sed obſervandum eſt, pactum ipſum, quamvis ſit genus tranſactionis, pacis, & legis, id eſt, pacti quod in continenti contractibus adjicitur, eſſe tamen ſpeciem conventionis. Conventionum enim duo ſunt genera, contractus, & pactiones : convenire enim dicuntur ii, qui negotii contrahendi, paciſcendi, vel tranſigendi cauſa, ex diverſis animi motibus in unum conſentiunt ; ſicuti con-

convenire dicuntur ii, qui ex diverſis locis in unum colliguntur, & veniunt, *L. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Unde Convenas dictos fuiſſe divus Hieronymus ſcribit in *lib. adverſus Vigilantium*, quos Cneius Pompejus edomita Hiſpania ad triumphum redire feſtinans, in Pyræneis jugis depoſuit, & in unum oppidum congregavit; unde & Convenarum nomen urbs accepit.

Sed pactum eſt conventio nuda, ſola, ſimplex; & pactum nudum dicitur, quod tantummodo pactum eſt, nihil aliud quam pactum, pactum ſolum; eadem forma qua elegans Poeta Gratius in *Carmine de venatione* dixit:

—— Et nuda ſilvas virtute movebant
Inconſulti homines.

Ubi nuda virtute, id eſt, ſola virtute, ut eruditiſſimus Turnebus expoſuit: & Tertullianus in fine libri *de præſcriptionibus adverſus hæreticos*, impium quemdam hæreticum Byſantium dixiſſe refert, Chriſtum tantummodo hominem; Deum autem illum negaſſe; ex Spiritu quidem ſancto natum eſſe ex Virgine, ſed hominem ſolitarium & nudum. Eadem forma dico pactum eſſe ſolitarium & nudum, quod placiti fine ſtetit: nudam voluntatem, quæ cum proprio nomine careat, non convertitur in mutuas præſtationes, ut loquitur *L. In commodato, §. Sicut, ff. Commodati.*

Pactum igitur nihil habet niſi conſenſum, & conventionem, ut aliquid detur vel fiat: nam ſi conventio nomen proprium habet, ut emptio & venditio, cum ſimilibus; contractus eſt certus & nominatus: ſi vero cauſam, id eſt, dationem; vel factum; eſt contractus incertus, & innominatus, quem Ius Civile primum agnovit; data actione naturali, id eſt, condictione ad repetendum id quod datum eſt; & deinceps data quoque actione civili præſcriptis verbis, adverſus eum qui ex parte ſua contractum non implet. Quod non obtinuit ſine controverſia, ut colligere licet ex *L. 7. in principio, ff. De pactis.* Æquitas naturalis facile potuit perſuadere dandam eſſe actionem ad repetendum id quod datum eſt; at æquitas civilis vix ſuadere potuit dari actionem ad mutuas præſtationes, quæ tantum competere potuit ex contractibus qui proprium nomen habent.

Obtinuit tamen in his, quæ proximitate quadam junguntur contractibus nominatis, dandam eſſe actionem civilem, compoſitam ad ſimilitudinem actionis quæ competit ex contractibus nominatis, *L. Naturalis, ff. De præſcriptis verbis.* Sed pacta nuda regulariter omni auxilio deſtituta remanſerunt, exceptis quibuſdam quæ lege confirmarentur, *L. Legitima, ff. hoc tit.* Cætera vero nituntur ſola æquitate naturali, ex qua Prætori æquum viſum eſt ea ſaltem tueri datis exceptionibus. Ex pactis igitur nudis regulariter neque Iure Civili, neque Iure Prætorio dantur actiones.

Sed quæritur an idem dicendum ſit de Jure Pontificio, quod veſtigia ſubſequitur æquitatis naturalis; cujus moderamine ambiguas, atque legum diverſis interpretationibus titubantes cauſas eſſe temperandas, docet ipſe Imperator in *L. 5. C. De bonis quæ liberis.* Et cum nihil humanæ fidei magis congruum ſit quam pacta ſervare, *L. 1. ff. hoc tit.* inſuper habita ratione ſubtilitatis Juris Civilis, ex quacumque juſta pactione actionem non eſſe denegandam, ex æquitate Pontificia quidam cenſent. Cum enim hac parte veluti imperfectum ſit Jus Civile: hunc defectum ſupplere proprium eſſe videtur hujus Pontificii Juris, cujus regula normam recte vivendi præbet, & quod diſtortum eſt corrigit, *can. Regula, diſtinct. 3.* in quo obiter animadverto corruptam lectionem in omnibus exempla-

Et elegantер D.Bernardus in *epiſtola 95. ad Eberacenſem Archiepiſcopum: Defenſionem pauperum eſſe opus epiſcopale, dignitatis decus, inſigne officii, ornamentum coronæ.*

Has igitur pactiones quæ pertinent ad cauſas Eccleſiæ, jura, privilegia eccleſiaſtica, hoc jure omnimodo ita confirmari quis merito dixerit, ut adverſus eum qui promiſſis non ſtat, agere liceat per modum querelæ; neque enim de certis & ſolemnibus actionibus conſtituendis admodum ſolliciti ſunt Pontifices, *cap. Dilecti, infra, de judiciis*. Sed non ideo generaliter definiendum eſt, ex quocumque pacto inter ſæculares habito ſuper re temporali, Jus Pontificium dediſſe vel propoſuiſſe actionem. Et remanet hac in parte auctoritas Juris Civilis, quod temere non admiſit ex quacumque & ſimplici voluntate cives Romanos aſtringi & obligari poſſe; certoſque modos conſtituit quibus obligatio contrahitur: nec ullus extat in hoc jure locus quo hæc ſententia confirmari poſſit liquido. Nam quod afferunt ex *can. Quicumque Epiſcopi* 12. *q.* 2. ex Concilio Toletano IV. ad hanc quæſtionem non pertinere pluſquam manifeſtum eſt. Neque enim quæritur de vi & effectu placiti, vel pacti; quod quamvis nudum ſit, tamen ſcriptura confirmatum omnino validum eſt Jure Viſigottorum, quo tunc Hiſpania utebatur, *Lib.* 2. *Codicis Viſigottorum*, *tit. ult. L.* 2. & 5. ex quibus locis explicandum eſt quod ex Iſidoro Hiſpano refertur in *cap. Pactum, infra, de verborum ſignif.*

Sed dubitabatur utrum rem eccleſiaſticam, ſuffragii cauſa ab Epiſcopo promiſſam, poſſit Epiſcopus transferre & alienare; quod Concilium permiſit cauſa cognita, id eſt, cauſa delata ad Concilium provinciale: ſic enim verba hæc accipienda ſunt, *Ita ut ad Concilium provinciale deferatur, ut eorum conniventia confirmetur;* id eſt, ut conſenſus Epiſcoporum, qui rem eccleſiaſticam alienare volunt, confirmetur auctoritate Concilii. Conniventia eſt conſenſus, *can. Obeuntibus*, *diſtinct.* 64. & in *epiſtola Ivonis Carnotenſis* 220. *edit.* 2. illo loco: *Sine conniventia Clerici alienes;* id eſt, ſine conſenſu; ut & aliis in locis diligenter notatis a viro erudito ad hanc epiſtolam.

Ex his apparet, ridiculum eſſe argumentum quod ex d. *canone* ductum eſt; ejuſdemque farinæ eſt quod addunt ex *can. Juramenti* 22. *q.* 5. Deum non facere differentiam inter ſimplicem loquelam, & juramentum; quod de Evagoro viro bono ſcribit Iſocrates, loco notiſſimo; & de Theobaldo Comite Campaniæ divus Bernardus *epiſtola* 38. *Theobaldo Comiti idem eſt ſimpliciter dicere, & jurare*, quod & veriſſimum eſſe Jure Civili D. Cujacius docuit *Obſ. lib.* 22. *cap.* 7. nullam eſſe differentiam conſtituendam inter pactum nudum & juſjurandum; neque ex pacto, neque ex jurejurando Jure Civili actionem dari. Cæterum hujuſmodi dicta, quibus perfectio viri boni & Chriſtiani deſcribitur, vim quidem habent, ut Theologi dicunt, directivam, ſed non coactivam.

Sed iterum inſurgunt, & inſtant ex jurejurando Jure Pontificio dari actionem: ergo ex pacto nudo, quia Deus non facit differentiam. Reſpondeo Pontifices quidem violati juramenti, & perjurii ſibi arrogaſſe veluti extraordinariam quamdam cognitionem; forſitan exemplo Pontificum paganorum, quos de perjurio cognoviſſe vir doctus probat, ex his Plauti verbis in *Rudente: Tu ne meo Pontifex perjurio es*. quæ tamen verba aliter eſſe accipienda docuit vir elegans & eruditus, Jacobus Gutterius *lib.* 2. *de veteri Jure Pontificio*, *cap.* 3. Sed hæc extraordinaria cognitio, de qua in *cap. Novit, infra, de judiciis*, *cap. ult. De foro* com-

competenti, *in* VI. a Principibus ſæcularibus conſtanter denegata, non eſt temere retrahenda ad pacta nuda. Neque ullo loco Pontifices ſibi arrogant cognitionem fidei violatæ ex pactis nudis, vel promiſſionibus temporalibus: nec admittenda eſt hæc prava quorumdam interpretum ſententia.

Quam etiam abſurdum ſit vulgare illud argumentum, Pontifex debet cognoſcere de peccato, & conſequenter de omni juſto & injuſto, docet auctor inſignis libri *ſomnii viridarii*, *cap.*14. ubi recte probat, male Pontifices per conſequentias matrimonii, cognoſcere de dote, ex *cap. De prudentia*, *infra*, *de donationibus inter virum & uxorem*; cum promiſſio dotis pure & mere ſit pactio temporalis. Et valde notandum eſt quod obſervo ex veteri annotatione Tancredi veteris gloſſographi, quæ extat in calce *III. Collectionis*, teſte Antonio Auguſtino, Archiepiſcopo Hiſpanienſi; hanc decretalem falſam eſſe & ſuppoſititiam: quod ſe accepiſſe Tancredus ait ab ipſo Pontifice Innocentio III.

Concludamus igitur, pacta tantum quædam eccleſiaſtica hoc jure eccleſiaſtico ita confirmari, ut querelam inſtituere liceat de obſervatione pacti apud Judicem eccleſiaſticum: & hoc jus in cauſis tantum eccleſiaſticis procedere poſſe, quemadmodum quod eodem Jure Pontificio, contra regulas Juris Civilis inductum eſt in teſtamentis ordinandis, *cap. Cum eſſet*, *cap. Relatum*, *infra*, *de teſtamentis*; ex mente veterum interpretum, adhibitis integris Decretalibus, locum tantum habet in cauſis eccleſiaſticis. Nam favore piæ cauſæ teſtamenta religioſorum virorum confirmantur, quamvis omnia ſolemnia Juris Civilis non ſint obſervata: quod vetuſtiſſimum eſſe Jus Eccleſiæ Gallicanæ obſervo ex Concilio Lugdunenſi, celebrato anno 6. Gunthramni Regis, anno Domini 570. *Id ſpecialiter ſtatuentes, ut etiam ſi quorumcumque religioſorum voluntas neceſſitate, aut ſimplicitate, aliquid a legum ſæcularium ordine viſa fuerit diſcrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcuſſa manere, & in omnibus Deo propitio cuſtodiri*. In his enim omnibus quæſtionibus jure eccleſiaſtico diſcingendis, Gregorius IX. ait ſe lege Dei, non lege ſæculi vivere, *cap. Filius*, *infra*, *de teſtamentis*. D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ: *Aliæ ſunt leges Cæſaris, aliæ Chriſti; aliud Paulus noſter, aliud Papinianus præcipit*.

Summa ſuperioris diſquiſitionis hæc ſit, tam actus viventium, quam actus defunctorum, ut loquitur *L. ult. ff. Communia prædiorum*, & ſi deficiant ſolemnia Juris Civilis, in cauſis eccleſiaſticis hoc Iure Pontificio omnino confirmari.

Sed antequam diſcedam ab hac viſione, vellem maxime ſtudioſum obſervare Juris & legum, ut cæterarum rerum, viciſſitudinem: non ſolum in teſtamentis, ſed etiam in pactionibus, hoc jus Pontificium moribus quorumdam populorum receptum fuiſſe; ut Toloſanorum, & cæterorum, apud quos duo vel tres teſtes ſufficiunt in teſtamentis. Et pactiones plerique ratas eſſe voluerunt, addito tamen veſtimento quodam ex mente interpretum, ut puta ſcripturæ; ut ſupra docui ex veteri Iure Hiſpaniæ. Imo novo Iure, quod in eodem regno obtinuit ex lege regia, ex quocumque pacto nudo datur actio, ut docet Fortunius Garſias ad *cap.* 1. *hoc noſtro tit.*

Majores noſtri præter ſtipulationem, & ſcripturam, ne eſſent pacta nuda, fictitiis traditionibus utebantur; & res fictitie tradebant per feſtucam, per herbam, per glebam, per baculum, per viridem ſcirpum; ut in Traditionibus Fuldenſibus, & in Formulis Marculphi, & cæterorum. Unde & illud: *Mettre en ſa main le gazon de l'heritage*. Hæc fictitia traditio, veſtitura dicta fuit, Flodoardus

dus *cap.* 20. *lib.* 1. *Hiſtoriæ Remenſis Eccleſiæ*: *Manſos octoginta præfato Præſuli delegavit, eique in præſentia fidelium ſuorum legati de more veſtituram & chartam fecit*. Nec aliam originem habet notiſſima regula Tabellionum noſtrorum: *Et l'a inveſti par le bail du preſent inſtrument*.

Ad hanc quoque fictitiam traditionem pertinet *cap.* 2. *ſupra*, *de conſuetudine*, ubi ſcotatio dicitur, quæ fit gleba deſumpta ex fundo quem quis donare vult, ex Conſuetudine Daciæ. Ad quam ſcotationem valde pertinet quod lego in veteri gloſſario Arabico-Latino: *Scotica dicta, quod circa Codicem terram aperiat*. Alii eam foſſorium vocant, nos vulgo *fouſſou*. Eademque, opinor, forma *ſcotullum*, glebalis functio, duobus locis apud Matthæum Paridem in *Hiſtoria Angliæ*.

Sed ut breviter perſequar cætera quæ ad hunc titulum pertinent. Primum annotandum eſt, pactiones omnes pendere ex conſenſu eorum ad quos res pertinet; quem aliquando præſtant ex poſtfacto, ratum habentes id quod geſtum eſt, *cap.* 2. *hoc tit.* Secundo, non omnes pactiones hoc jus firmaſſe; & hac in re imitari Jus Civile, quo turpia pacta, rei turpis, aut impoſſibilis, nullam habent vim, ut Gregorius ait *cap. ult.* §. 1. *hoc tit.* Illicitæ quoque ſunt pactiones pro rebus ſpiritualibus obtinendis, d. *cap. ult. in princ.* nec valet pactum, quo quis pecunia accepta liti ſuper beneficio motæ cedit & renunciat, *cap.* 4. *hoc tit.* quod quomodo accipiendum ſit, recte gloſſa in dicto *cap.* 4. & in *cap. Dilectus*, *infra*, *de ſimonia*, diſtinguit. In *cap.* 5. dicitur pactum rejici in conceſſione beneficii habitum, ut poſt mortem ejus cui conceſſum eſt, quidam nominatim ſuccedat. In *cap.* 6. pactum appoſitum in ipſa conceſſione, ut beneficium accipiens majorem penſionem ſolvere teneatur concedenti, rejicitur. In *cap.* 7. pactum rejicitur, quo Regulares Clerici, vel Sæculares, derogabant parochiali juri alterius Eccleſiæ, paciſcentes uti quibus domos locabant, vel feuda concedebant, eis decimas ſolverent, & apud eoſdem eligerent ſepulturam.

AD TIT. XXXVI. *De tranſactionibus*

SUMMARIUM.

TRANSACTIONEM dixi eſſe pacti ſpeciem, non contractum eſt enim diſtractus potius quam contractus, & a contractibus nominatim ſeparantur tranſactiones, duobus locis, in *L. Contractus*, *C. De fide inſtrumentorum*, ſi recte legatur, & intelligatur appoſite. Igitur poſt titulum de pactis datur titulus de tranſactionibus, ad quem primo loco quæro quid ſit tranſactio: ſecundo, quæ ſint perſonæ quæ poſſunt tranſigere: tertio, de quibus tranſigere liceat.

Tranſactionem jam cœpi dicere eſſe pactum, non contractum. Sed quemadmodum donatio, ad quam aliquando proxime accedere videtur tranſactio, non eſt contractus, niſi ei negotium aliquod immiſtum ſit, *L. Senatus*, §. *Ergo*, *ff. De mortis cauſa donationibus*. Idem quoque dicendum videtur de tranſactione, *L. Cum nota*, *C. hoc tit.* ut generaliter dicimus pactum, cum ſubeſt cauſa, id eſt, da-

Digitized by Google

datio, vel factum, contractum eſſe, *L. Juris Gentium*, *ff. De pactis*.

Ex tranſactione igitur regulariter, ut ex pacto, datur exceptio qua inefficax actio adverſarii conſtituitur: ſed aliquando ipſo jure extinguitur omnino actio, ſi ſubjiciatur Aquiliana ſtipulatio, *L. 4. ff. hoc tit.* Pacta fiunt variis ex cauſis, ſed plerumque donandi, vel tranſigendi cauſa, *L. 1. ff. hoc tit.* Et recte D. Cujacius tranſactionem, & donationem ait pactorum potius eſſe cauſas; quam pacta. ſed plerumque tranſactio accipitur pro pacto tranſigendi, vel decidendi cauſa interpoſito; eſt enim pactum de re dubia, & lite incerta, d. *L. 1.* Nec proprie eſt tranſactio niſi aliquo dato, vel retento, *L. Tranſactio nullo*, *Cod. eod. cap. Super eo*, *hoc tit.* Sed generaliter Papinianus tranſactionem liberalitatem vocare videtur in *L. Cum Aquiliana*, *ff. hoc tit.* quæ ſit litium deciſio: & ſi lites remittantur dato aliquo, vel retento, vel promiſſo, ſit quodammodo liberalitas quædam, quæ proficiſcitur a voluntate hominis a litibus abhorrentis, ut M. Tullius loquitur. Proprie quidem, pleniſſimeque liberalitas eſt, ſi res certa & indubitata remittatur, nullo dato, vel retento, vel promiſſo: ſed non eſt propria, plena, & vera liberalitas, ſi de re dubia & incerta agatur; & procedat tranſactio dato aliquo, vel retento, vel promiſſo:

Primo caſu proprie donatio eſt, quæ opponitur tranſactioni, *L. Quidam*, *ff. De donationibus*, *L. Ex conducto*, *§. Papinianus*, *ff. Locati*, *L. Tutores*, *§. Ab eo*, *ff. De adminiſtrat. tut.* *L. 3. C. De repudianda vel abſtin. hered.* Secundo caſu proprie tranſactio eſt, nec dici poteſt donatio. Et tamen aliquando tranſactio, quamvis ſeparanda ſit a donatione, neſcio quid donationis admiſtum habere videtur; ſi non tam decidendi, quam donandi & diminuendi cauſa interponitur, quod ex negotii qualitate deprehendere licet, & inde quædam tranſactio eleganter fieri dicitur diminuendi cauſa in *L. Lucius Titius*, *§. ult. ff. De adminiſtratione tutorum*, ad differentiam tranſactionis quæ decidendi cauſa interponitur: hæc proprie tranſactio eſt; illa improprie, & quodammodo accedit ad donationem. utraque denegatur Procuratori etiam generale mandatum habenti, *L. Mandato*, *ff. De Procuratoribus*; cujus perſpicua hæc eſt ſententia, mandato generali etiam tranſactionem decidendi cauſa interpoſitam non contineri. Quare ait *etiam*? nec enim hæc particula in d. *lege* otioſa eſt. Reſpondeo hoc liquido velle Modeſtinum, non ſolum mandato generali non contineri tranſactionem donandi, vel diminuendi cauſa, quæ ſine ulla dubitatione Procuratori generali non permittitur: ſed etiam tranſactionem decidendi cauſa, quam eſſe permittendam tentari potuit. D. Cujacius admodum juvenis, ex d. *L. Lucius Titius*, *§. ult.* dictam legem *Mandato*, emendandam eſſe voluit, in *fine tit. Inſtitut. De rer. diviſione*. Idemque confirmare videtur in recitationibus ad *reſponſa Pauli*. Sed virum magnum agnoviſſe veram eſſe ſententiam quam propoſui, conſtabit ex *lib. 21. Obſ. cap. 35*.

Tranſactio igitur proprie eſt, controverſiæ vel litis deciſio, *cap. 1. hoc tit.* Et recte rei judicatæ comparatur in *L. ult. ff. Mandati.* quæ finem cauſæ imponere dicitur, *cap. Super*, *§. Quod ſi delegatus*, *ſupra*, *de officio & poteſtate Judic. delegati*, *L. 1. ff. De re judicata*. Ideoque, ut ait d. *cap. 1.* exploſis cæteris, quibus intentio litigatorum confirmari potuit, ſola pactorum habitorum pagina validum perpetuumque robur obtineat.

Tranſigere autem poſſunt hi ad quos res pertinet, id eſt, domini: Procuratoribus enim, etiam generale mandatum habentibus, hoc datum non videtur, d.

lege

lege Mandato; & ſpeciale mandatum deſiderari verius eſt. Tutores, qui dominorum loco ſunt, tranſigere poſſe decidendi, non diminuendi cauſa, aperte inſinuat d. *L. Lucius Titius*, §. *ult.* & Adminiſtratores Reipublicæ, *L. Præſes*, *C. hoc tit.* Et hoc jure Eccleſiarum Prælati, adhibito tamen conſenſu Capituli, *cap. 3. hoc tit.* qui vel tacite præſtari poteſt ex poſtfacto, argumento legis *De quibus*, *ff. De legibus & Senatuſconſ.* & præſertim ſi ſuper lite coram Judice exequenda, habuerit Prælatus literas quæ de rato, vel ratihabitione dicuntur; quia mandato Procuratorio de lite perſequenda ſubjicitur generalis clauſula, qua profitetur mandator ſe ratum habiturum quidquid geſtum erit a Procuratore; ut recte gloſſa notat hoc loco, & diligentius in *cap. Cum dilectus*, *infra*, *de religioſis domibus*.

His cognitis videamus quibus de rebus liceat tranſigere. Rerum eccleſiaſticarum ſumma diviſio hæc eſt, ut quædam ſint ſpirituales, quædam vero temporales. de ſpiritualibus, ut puta ſacramentis, tranſigere non licet; quod de ſacramento Matrimonii nominatim proditum eſt *cap. ult. hoc tit.* Nam ſi ſententia lata adverſus matrimonium, numquam tranſire poteſt in rem judicatam, *cap. Lator*, *infra*, *de ſentent. & re judicata*; valere quoque non poteſt tranſactio ſuper matrimonio habita, quia rei judicatæ comparatur, d. *L. ult. ff. Mandati*. Et generaliter improbatur tranſactio hoc jure de *re ſacra*, vel *litigioſa*; ſic enim ex veteribus libris legendum eſt in *cap. Super eo*, *hoc tit.* id eſt, etiam litigioſa; eleganti formula. Hæc enim quæſtio propoſita ſuis Romano Pontifici, utrum de beneficio eccleſiaſtico in litigium, ut loquitur, deducto tranſigere liceat; quaſi hoc ſaltem caſu, lite jam inſtituta, pactio vel tranſactio admittenda ſit. Sed reſpondet Pontifex de re ſacra, vel litigioſa tranſigere non licere, aliquo, ſcilicet, dato, vel retento, vel promiſſo: licere tamen, ut loquitur, gratis & amicabiliter componere.

Admittitur igitur compoſitio, non tranſactio; quamvis tranſactio nihil aliud ſit quam compoſitio. Et ita divus Ambroſius in *epiſtola* 38. quam in principio epiſtolæ vocavit compoſitionem, in fine vocat tranſactionem. Sed tranſactio proprie dici videtur, cum datur aliquid; compoſitio gratuita eſſe poteſt. Sed & tranſactionem pro gratuita compoſitione eſſe accipiendam in *cap. Ex literis*, *hoc tit.* recte gloſſa notat, ſi admittimus in ſpecie d. *capituli* valere tranſactionem. Non valet igitur tranſactio ſuper eccleſiaſtico beneficio, etſi hinc inde fide præſtita firmata ſit, *cap. Conſtitutus*, *hoc tit.* quibus verbis deſignari videtur ſtipulatio, quæ ab utraque parte interponitur, præter conventionem quæ tranſactione continetur; & plerumque ſubjicitur tranſactioni, & contractibus, firmandarum obligationum cauſa. quod & frequentiſſimum fuiſſe etiam poſterioribus ſæculis, intermortua prope memoria Juris Civilis, docent *Formulæ Marculphi*, & *Traditiones Fuldenſes*. Et inde, opinor, fidei obligationem dici in *cap. 3. infra*, *de jurejur.* ubi ſeparatur a jurejurando, ut in *cap. Ad aures*, *infra*, *de his quæ vi metuſque cauſa*, & *cap. Pervenit*, *infra*, *de fidejuſſoribus*. Et ſi verum amamus, ipſa tranſactione, id eſt, ipſo placito & pacto tranſactionis, obſtringitur fides utriuſque; nec enim aliter eſſet pactum, vel placitum. Cum igitur ait tranſactionem fuiſſe firmatam hinc inde fide præſtita; quis non videt hoc eſſe accipiendum de fide nominatim præter ſimplicem tranſactionis fidem interpoſita, quæ ſcilicet adhibetur firmandæ tranſactionis cauſa.

Non valet quoque tranſactio qua retento certo cenſu remittitur ſubjectio ſpiritualis, quam matrici domui, id eſt, præcipuo monaſterio, inferiores Mona-

cho-

Digitized by Google

chorum cellæ debent, *cap. Præterea, hoc tit.* Cui non obloquitur *cap. De cætero, hoc tit.* ubi litigantibus duobus Presbyteris de jure quodam, quod unus ratione Eccleſiæ ſuæ in alterius Eccleſia ſe habere contendit, valet compoſitio, ex qua Eccleſiæ, de qua agitur, cenſus impoſitus eſt; qui tamen non erit perpetuus, ſi ſine Epiſcopi auctoritate conſtitutus ſit: quia, ut recte Panormitanus, non de jure ſpirituali, ſed de jure quodam temporali compoſitio interpoſita fuit. Ratio autem quæ efficit valere non poſſe tranſactionem de rebus ſpiritualibus, manifeſta eſt; quia cum non ſit gratuita, ſpeciem habet ſimoniæ, *cap. 4. ſupra, De pactis*, d. *cap. Conſtitutus*, & d. *cap. Super eo.*

Idem dicendum eſt de re, quæ licet ſpiritualis non ſit, rei tamen ſpirituali adhæret; ut puta de jure Patronatus, quod vendere non licet *cap. De jure, infra, de jure Patronatus.* & per ſe eſt extra commercium; quamvis cum univerſitate transferatur, *cap. Cum Bertoldus, de ſentent. & re judicata, cap. Cum ſeculum, infra, de jure Patronat.* Cum univerſitate, inquam, non ſeparatum. & valde mirum videri poteſt quod Matthæus Paris ſcribit, Joannem Regem Angliæ omnia Patronatus jura, quæ habebat in Eccleſiis Anglicanis, pignori dediſſe Innocentio III. Romano Pontifici; quia quod venditionem, emptionem non recipit, pignorationem recipere non poteſt, *L. 9. §. 1. ff. De pignoribus;* ſed omnem defectum ſupplere potuit auctoritas Summi Pontificis. Cum talis igitur ſit natura juris Patronatus, conſequens eſt de jure Patronatus non valere tranſactionem, *cap. Præterea 9. hoc tit.*

Ultimo loco quæritur, an liceat de decimis tranſigere; eæ enim jure ſpirituali & divino percipiuntur, *cap. Tua, infra, de decimis:* fructus tamen decimales temporales ſunt, non ſpirituales, neque ſunt extra commercium, *cap. ult. infra, Ne Prælati vices ſuas ad cenſum vel firmam dent.* Et vel agitur de decimis remittendis, & condonandis iis qui tenentur præſtare decimas ex agris quos poſſident, ſive ſint laici, ſive eccleſiaſtici: vel quæritur de ipſo jure percipiendarum decimarum inter perſonas eccleſiaſticas; vel inter laicos, & perſonas eccleſiaſticas. Primo caſu, non poteſt valere remiſſio, donatio, tranſactio, ſine auctoritate Summi Pontificis, ut ſcilicet quis non teneatur in ſolidum ſolvere, ſed pro parte tantum, *cap. Veniens, hoc tit. cap. pen. infra, De confirmatione utili, vel inutili.* Secundo caſu, verius eſt quoque valere non poſſe tranſactionem ſine auctoritate Summi Pontificis, etiam inter eccleſiaſticas perſonas; & facile revocari poſſe a ſucceſſore, contendente non licere antiquum parochiarum ſtatum immutare, *can. Licet 16. q. 3.* Et male de hoc caſu interpretes accipiunt *cap. 2. hoc tit.* nam vera ſpecies d. *cap.* quod & Oſtienſis ſubodoratus eſt, eſt de compoſitione qua laici more pravo, qui tunc invaluerat, occupatas Eccleſias & decimas, meliores tandem facti variis monitionibus Pontificum, reſtituere cœperunt Eccleſiæ, ut in *cap. 5. §. ult. cap. Illud, infra de jure Patronatus, cap. Cum apoſtolica, infra, de iis quæ fiunt a Prælatis ſine conſenſu Capit.* Quod igitur ait d. *cap. 2.* inter vos, & eccleſiaſticam perſonam, id eſt, inter vos, ſcilicet laicos, ut in *cap. ult. infra, de decimis.* Ex Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. celebrato, non poſſunt laici has decimas quocumque jure poſſeſſas in laicos transferre, *cap. Prohibemus, eod. tit. de decimis;* poſſunt tamen transferre in eccleſiaſticas perſonas, adhibito conſenſu Epiſcopi, d. *cap. Cum apoſtolica;* & hoc eſt quod ait d. *cap. 2.*

Jure quo hodie utimur in Francia, laici decimas, ante dictum Concilium

La-

Lateranenſe in feudum ab Eccleſia datas, jure optimo poſſident; & quocumque alienationis genere tamquam res proprias, & patrimoniales, libere alienare poſſunt. Et hoc eſt ſummarium hujus tituli.

Ad Tit. XXXVII. *De poſtulando*

SUMMARIUM.

Rem *ubi pacunt oratione, ratum eſto; ni pacunt, ante meridiem in foro vel comitio cauſam conjicito*, ait vetus lex 12. *tabul.* ex qua apparet aptiſſime cohærere cum ſuperioribus titulis de pactis & tranſactionibus, hunc titulum *de poſtulando*, ut in *ff.* & Cod. nam ſi finita controverſia non ſit pacto, vel tranſactione, in jure deſideria ſua per ſe, vel per Advocatos debent exponere litigantes, id eſt, poſtulare. Hunc ordinem ſecutus eſt conditor edicti perpetui, propoſito hoc titulo *de poſtulando*, in quo Ulpianus ait in *L.* 1. initium feciſſe Prætorem ab iis qui in totum prohibentur poſtulare; & in ea edicti parte aut pueritiam aut caſum excuſare. Quod importune dictum videtur D. Cujacio *lib.* 26. *Obſ. cap.* 38. Prætorem dici excuſare pueros & ſurdos, quos in totum prohibuit: qua ratione fretus magnus vir levi mutatione, pro *excuſavit*, reponendum eſſe cenſet vetus verbum *excuriavit*: ut in ſatyra quadam Varronis. *Apollonium excuriant, quia nihil habebat*. Sed nihil mutandum, nam eadem plane forma ſcriptum eſt in §. *pen. Inſtit. de excuſationibus*, excuſari maritum, qui omnimodo prohibetur ſuſcipere curam mulieris, *L.* 4. *L. Licet*, *Cod. eod. tit.* Et, ſi verum amamus, improprie omnino hoc verbo *excuriavit*, uteretur Ulpianus: excuriare enim nihil aliud eſt quam de curia, vel Senatu dejicere; ut contra decuriare, curiæ adſcribere, apud M. Tullium notiſſimis locis: quod proprie dicitur de Senatoribus, vel Decurionibus, non de iis qui in foro poſtulant.

Excuſat igitur Prætor quos repellit in totum, primo ſcilicet edicto: ſecundo vero, vel tertio, certas perſonas non in totum prohibet; ſed ne paſſim pro omnibus, d. *L.* 1. §. *Ut initio*, & §. *Ait Prætor*, *ff. De poſtulando*. Quibus edictis ſimile eſt quod in hoc titulo proponitur, a poſtulatione repellendos eſſe regulariter Clericos in foro ſæculari, niſi pro ſe, vel pro Eccleſia ſua, vel pro miſerabilibus perſonis poſtulent, *cap.* 1. & *cap. ult. hoc tit.* quod ſumptum eſſe ex vetuſtiſſimo Jure Pontificio, docent Canones collecti a Photio Patriarcha Conſtantinopolitano in *Nomocanone tit.* 8. *cap.* 13. Ex quibus Balſamo notat, Diaconum quemdam auctoritate Canonum a Luca Patriarcha Conſtantinopolitano prohibitum poſtulare, docuiſſe non licere quidem Clericis eſſe Advocatis, ſtatutis, ſub Primiceriis conſtitutis, annonas, ſalaria de publico accipientibus; de iis enim Canones eſſe accipiendos contendebat: ſed licere eſſe ſupernumerariis, aut talibus, quales ſunt omnes hodie, neque certo foro, aut matriculæ, aut ſalario publice addicti.

Salaria autem, quæ & ſolatia dicuntur, de publico olim Advocatos accepiſſe, ob-

obſervare licet, ex *L. Jubemus*, ex *L. Petitionem*, & *L. Laudabile*, *C. De Advocatis diverſorum Iudicum*; in qua Primates Advocatorum, qui funguntur officio advocationis fiſci in foro Præfecti Prætorio, die ſolemni Calendarum Januarii, inter Comites ſacri Conſiſtorii, divina Principis manu ſolatia conſequuntur. Sed merito in d. *lege* faceſſit negotium varietas lectionis: quidam enim libri habent, *puncti conſequi ſolatia*; alii, *punctos*; alii, *puncta*; Baſilica conſequi *τὸ pactum*, ut D. Cujacius docet *lib.* 13. *Obſ. cap.* 2. Ex quibus Baſilicis pro *puncta ſolatia*, vir magnus legi poſſe tentat, *pacta ſolatia*. Sunt autem pacta ſolatia, quæ communi conſenſu, Advocatorum Primatibus deputata ſunt, ut in d. *L. Jubemus*, & d. *L. Petitiones*. Ego alias probavi retinendam eſſe lectionem, quæ ſic habet: *Punctos conſequi ſolatia Patronos*; id eſt, adnotatos, & ſcriptos inter Comites ſacri Conſiſtorii. Et ad hunc pungendi & adnotandi modum referendos eſſe cenſui hos Corippi verſus, *lib.* 4. *de laudibus Juſtini*, ubi de eadem re:

Protinus officiis ſacram ſtipantibus aulam,
Ordinibus propriis, & priſco more notatis,
Per ſcholas, turmaſque vocans, pia præmia gaudens
Præbuit, & fidos opibus ditavit amicos
Pro meritis, gradibuſque ſuis.

Ex quibus tentabam, priſco more notatos dici eos, quos punctos vocat d. *L. Laudabile*, quorum ſcilicet nomina puncta, id eſt, ſcripta, adnotata erant, ut ex recitatione albi ſolatia reciperent; de qua recitatione idem Corippus:

Inde Senatorum ſacro recitantur ab albo
Nomina, conſcripti Patres, qui voce citati
Accedunt hilares, ſubeuntque altiſſima ſedis
Culmina, prætendunt dextras, & præmia ſumunt
Conſulis, & mundi domini.

Simile quid Tertullianus, initio libri *De corona militis*, de militibus donativum Principis accepturis: *Proxime facta eſt liberalitas præſtantiſſimorum Imperatorum, expungebantur in caſtris milites laureati*. quæ verba viri docti accipiunt de nominibus militum expunctis. Sed quamvis hæc interpretatio non ſit contemnenda, Patronos punctos, & adnotatos inter Conſiſtorianos Comites, ſolatia accipere. Namque, ut idem Corippus ait,

—— Illos donis conſcriptis Patribus æquos
Eſſe dedit, cum diſtet honos.

quem locum in *epiſtola* 6. *lib.* 8. *Epiſtolarum* Sid. Apollinaris, vir eruditiſſimus Joannes Savaro, ad d. *L. Laudabile*, pertinere jam adnotavit: tamen quod ſupra de militibus palatinis, priſco more notatis, ex eodem Corippo docui, non ad hanc nominum adnotationem referendum eſſe videtur; ſed ad priſcum illum morem notandorum, & ſignandorum in brachiis militum, de quo *L.* 3. *C. De Fabricenſibus*. Vegetius *de re militari lib.* 1. *cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 5. Quod ſi dandum eſt aliquid conjecturæ in re tam crepera, lubenter legerem in d. *L. Laudabile*, pro *puncta ſolatia*, *ſolatia cuncta*; hoc ſenſu, initio anni repræſentari omnia ſtipendia Patronis, quæ alias ſolent diviſis penſionibus accipere; eaque inter Comites Conſiſtorianos divina Principis manu eſſe præſtanda.

Ut ut ſit, non recte hac interpretatione Diaconus ille apud Balſamonem, vel Photium, veterum Canonum, quibus prohibentur Clerici poſtulare, ſententiam elude-

Digitized by Google

eludebat: nam recta ratio hæc eſt, quæ merito prævaluit, non debere Clericos immiſcere ſe negotiis ſæcularibus, ex verbis Apoſtoli notiſſimis, *2. ad Timotheum cap.* 2. Qua de re Iſidorus Peluſiota, in *epiſtola* 25. & opprobrium eſt Clericis, ſi ſe velint peritos oſtendere cauſarum forenſium, ut recte gloſſa notat in *cap.* 1. ex *L. Repetita*, *C. De Epiſcopis & Clericis*, & *L. Conſulta*, *C. De teſtamentis*.

Omnibus tamen Clericis præciſe hoc interdictum non eſt, ſed Subdiaconis, Diaconis, & Presbyteris, d. *cap.* 1. Hi enim, ut recte gloſſa notat, non ordinantur ſine titulo certo, & ſtipendiis ſacræ militiæ. his vero qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti, permittitur, ſi forte ſtipendia ab Eccleſia non accipiant, ut recte gloſſa, & interpretes colligunt, ex d. *cap.* 1. hi enim qui nulla ſtipendia accipiunt, cum ſervitio Eccleſiæ certæ addicti non ſint, ex honeſta hac & laudabili profeſſione poſſunt ſubſidia vitæ ſibi quærere, ut loquitur *L. Si quis C. De Advocat. diverſ. judic.* & per conſequens honoraria licite a clientulis & ſuſceptis accipere. Nec obſtat *can.* 1. 15. *q.* 2. qui non eſt accipiendus cum veteribus interpretibus, de hac cauſidicina ſub conditione permiſſa quibuſdam Clericis; ſed de patrociniis quæ pauperibus, & oppreſſis Epiſcopi præſtare tenentur, ut ſupra docui ad *tit. de pactis*.

Solebant Advocati honoraria a clientibus, vel ſuſceptis oblata accipere. D. Auguſtinus *lib. 2. de ordine: Si ab iſtis, ut dixi, ſuſceptis quidquam honorarii, ut ſolent, acciperent.* quos ideo idem auctor ait in *can. Non licet* 11. *q.* 3. & in *can. Non ſane* 14. *q.* 5. juſtum patrocinium vendere. Sed ſi datum honorarium non ſit, non videntur Advocati Jure Civili ordinariam, vel extraordinariam habere actionem: & idem de Advocatis dicendum eſt, quod de Profeſſoribus Juris ait Ulpianus, in *L.* 1. §. *Proinde*, *ff. De variis & extraordinariis cognit. Laudabile, neceſſarium, ac glorioſum Advocati officium dehoneſtari, dum in judicio honorarium petitur.* Nec probare poſſum quod D. Cujacius docuit ad *L.* 7. *ff. Mandati*, in *reſponſis Papiniani*, Procuratori recte conſtitui ſalarium ſine ſtipulatione, quod ut dicta *lex* docet, juncta *L.* 1. *Cod. eod.* petere Procurator poteſt actione extraordinaria: ſi vero conſtitutum non ſit, Procuratorem petere non poſſe. Aliud eſſe in Advocato, qui petere poteſt ſalarium, quamvis conſtitutum non ſit. *Quia*, inquit, *Procuratoris officium gratuitum eſt, Advocati vero venale.*

Primum obſervo, d. *L.* 1. §. *In honorariis*, *ff. De variis & extraordinariis cognitionibus*, qua vir magnus utitur, non probare dari extraordinariam actionem Advocato; ſed hoc tantum velle, ſi quod datum ſit Advocatis in anteceſſum, ut in more poſitum fuit, ultra licitum modum; id quod excedit repetere licere, ſi per Advocatos ſteterit ne cauſas agant; & in modo æſtimando verſari officium Judicis: quod veriſſimum eſſe liquido oſtendit reſcriptum quo Ulpianus utitur. Denique, non ait peracta cauſa, non datum ſalarium Advocatum repetere poſſe, cujus modum æſtimare debeat Judex: ſed ait debere Judicem ita verſari in honorariis, ut pro modo litis, pro Advocati facundia, fori conſuetudine, & judicii in quo erat acturus, æſtimationem adhibeat. quæ verba quis non videt pertinere non ad cauſam peractam, pro qua petere poſſit Advocatus honorarium; ſed ad cauſam agendam, pro qua in anteceſſum jam data eſt pecunia: nam in §. *præcedenti* dixerat adverſus Advocatos extra ordinem jus dicere Magiſtratus, cum ſcilicet ultra modum licitum honorarium accipiunt.

Secundo, non, ut vulgus interpretum cenſet, *L. Divus*, *eod. tit. De variis*, &c. quæ ait Juris ſtudioſos, qui ſalaria petebant, hæc petere poſſe & exigere,

accipienda eſt de honorariis Advocatorum; ſed de honorariis Aſſeſſorum, qui Juris ſtudioſi dicuntur in *L.* 1. *ff. De officio Aſſeſſorum*. De his enim ſalariis jus dici extra ordinem Aſſeſſoribus ex d. reſcripto D. Antonini, conſtat ex d. *L.* 1. §. *Sed ſi Comites*. Et ita quoque d. *legem* eſſe accipiendam D. Cujacius docet, ad *Leg.* 4. *ff. De officio Aſſeſſorum*, in *reſponſis Papiniani*. qua tamen de re merito dubitari potuit, quia & ipſi Juriſperitiam profitentur, & præſtare tenentur, *L.* 2. *ff. Quod quiſque juris in alium ſtatuerit*; in his enim obſtabat ratio quæ Profeſſores Juris excludit, in d. §. *Proinde*. Sed D. Antoninus reſcripſit dandam eſſe petitionem, & actionem adverſus fiſcum, vel rempublicam; publica enim, non privata fuerunt ſalaria Aſſeſſorum. Et ita Lucianus in *Apologia de mercede conductis*. quod ait ſe accipere ſalarium de publico, male quidam cenſent hoc ſalarium accepiſſe Lucianum tamquam Procuratorem Cæſaris, quem non dubito fuiſſe Aſſeſſorem Præfecti Auguſtalis: hoc enim oſtendit ſatis, cum ait, ſe magnæ poteſtatis eſſe participem, & portionem Judicis: quibus verbis deſcribitur Aſſeſſor, *L. Omnis*, *Cod. Theod. De iis quæ officium publicum gerentibus vel adminiſtrantibus data ſunt*. Seneca loco notiſſimo. Philoſtratus de *vita Apollonii lib.* 3. *cap.* 13. Gregorius Thaumaturgus in *Panegyrico ad Origenem*. Et rurſus cum ſubjicit Lucianus, quod interpres non intellexit, ſe actiones vel cauſas introducere, eiſque competentem ordinem & finem imponere, τὰς δίκας εἰσάγειν, &c. Aſſeſſuræ officium deſcribit aperte, de quo Ulpianus in d. *L.* 1. *ff. De officio Aſſeſſorum*. D. Auguſtinus *tractatu* 7. *in Joannem*: *Cum ergo quærerent ſupplicare Apoſtoli, & non invenirent quomodo adirent Imperatorem Deum, dixerunt Chriſto, Doce nos orare; hoc eſt, Juriſperite noſter, Aſſeſſor Dei, imo confeſſor, compone nobis preces; & docuit Dominus de libro Juris cæleſtis, Pater noſter*, &c. Concludamus igitur male colligi ex dictis locis, tam a D. Cujacio, quam a veteribus interpretibus, dari Advocatis extraordinariam perſecutionem.

Imo cum nulla ſuppeteret, ſolebant clientes fraudare Advocatos honorariis, ut in *veteribus gloſſis Virgilii*, ſub nomine Servii editis, adnotatum eſt in illum locum:

—— Et fraus innexa clienti.

Urbano hoc diſplicet, & dicit rarum eſſe; magiſque contrarium contingere; cum magis Patronos frequenter decipiant clientes; nihil ſcilicet eis porrigentes, ut de Diodoro Martialis ait notiſſimo *Epigrammate*:

Litigat, & podagra Diodorus, Flacce, laborat,
Sed nil Patrono porrigit, hæc chiragra eſt.

Auſonius *Eidyllio de vita humana*:

—— Eſto Patronus,
Et defende reos, ſed gratia rara clientis.

Quamobrem ſuſceptas lites ſæpe deſerebant, ob non præſtita honoraria, cui incommodo ut obviam iret Juſtinianus, in *L. Properandum*, §. *Illo procul dubio*, *C. De judiciis*, conſtituit honoraria officio Judicis per executores ſtatim eſſe exigenda, ne per hujuſmodi machinationem cauſæ merita protrahantur. Solebant igitur dare honoraria Patronis initio litis: & ita in *veteribus colloquiis Latino-Gracis*, editis cum *veteribus gloſſariis* a Bonaventura Vulcanio: *Qui ſe ſe ad litem accingit, primum cogitat de numeranda pecunia Advocatis, vel Patronis: eamus nos ad nummularium, capiemus ab eo denarios centum, demus cauſidico honoraria, Advocatis, & Juriſperito, ut ſtudioſius defendant nos*. Sic data paſſim pe-

cu-

cunia dicitur Advocato ad litem defendendam, *L.ult. C. De condictione ob cauſam*, *L. Qui operas*, §. 1. *ff. Locati*, d. *L.* 1. §. *Divus*, & §. *In honorariis*, *ff. De variis & extraordinariis cognit.* Qui præſentem pecuniam non habebant, fictione brevis manus ſe accepiſſe fingebant, & ex cauſa mutui promittebant debere, *L.* 2. *C. hoc tit.* & in *L.* 3. *C. de condictione ob cauſam*. Nec obtinuit Senatuſconſultum, de quo Plinius in *epiſtola ult. lib.* 5. peractis tantum negotiis licere pecuniam exigere.

Hoc recentaſſe, & in uſum revocaſſe Eugenium III. Romanum Pontificem, docet inſcriptio Terracinæ: *Quorumdam vitium in modum honeſtatis redegit, nequid a quoquam peterent, neve quid a quoquam ante deciſam cauſam acciperent; poſt deciſam, oblatum quid verecunde, & cum gratiarum actione acciperent.* Veteris tamen Senatuſconſulti veſtigia deprehendere licet in cautione & promiſſione honorarii, ex d. *L.* 1. §. *Si cui cautum*, *ff. De variis*, &c. ubi poſt cauſam actam, cautam honorariam ſummam petere poteſt Advocatus, uſque ad probabilem quantitatem: *Etſi*, inquit, *nomine palmarii cautum ſit*; ut recte Florentini libri, ut in *L.* 1. *ff. De proxeneticis*: *Etſi nomine philanthropii quid acceperint*. Quorum verborum hic eſt elegans ſenſus: finge, peracta cauſa ab Advocato, nondum tamen judicata, promiſit cliens Advocato certam pecuniam, hoc perhonorifico nomine *palmarii*; ſed cauſa cecidit: quæritur an ex cautione agere poſſit Advocatus, qua promiſſum eſt aliquid pro palmario; quod nomen victoriam deſignat, non amiſſionem cauſæ: palmas enim pro foribus Advocatorum appenſas fuiſſe, quæ victoriam in foro partam teſtari ſolebant, notiſſimum eſt ex Juvenale:

Fingantur virides ſcalarum gloria palmæ.

Lucanus, in *Panegyrico ad Piſonem*:

Altaque victrices intexunt limina palmæ.

Et inde palmares Advocati, apud Caſſiodorum *lib. 6. variar.* in formula Comitis Archiatrorum, *dans les Lettres du Prince des Medecins*. Etſi igitur nomine palmarii quid cautum ſit, peti tamen omnimodo poteſt etiam amiſſa cauſa, cujus exitus non eſt imputandus Advocato. *Ammi. Marcellinus lib.* 30. ad extremum: *Id habet cauſidicina cum cæteris metuendum & grave, quod hoc ingenitum eſt pene litigantibus cunctis, ut cum jurgia mille caſibus cadant, accidentia ſecus in poteſtate eſſe exiſtiment Patronorum, & omnium certaminum exitum iiſdem ſoleant aſſignare: & non vitiis rerum, aut iniquitati, ſed ſolis Defenſoribus iraſcantur.*

Summa ſuperioris diſſertationis hæc ſit. Advocatos a clientibus accepiſſe honoraria in anteceſſum: ob non præſtita, nullam actionem ordinariam, vel extraordinariam habuiſſe. Procuratori recte conſtitui ſalarium quocumque tempore, etiam ante peractum negotium: Advocato vero conſtitui peracta cauſa. Et ratio differentiæ inter Advocatum & Procuratorem, repetenda eſt ex qualitate & dignitate perſonarum. Advocatus quos defendendos ſuſcipit, recepit in fidem & clientelam; exemplo ſumpto a veteri jure clientelæ, de quo Dionyſius Halicarnaſſæus *lib.* 2. Et ut recte ait Cornelius Fronto, vetus Grammaticus, in *lib. de differentiis vocum*: *Cliens ſubmiſſe implorat fidem ejus cui ſe applicat, & cujus imperio ſubmittit ſe.* Juxta illud Auſonii:

Eſto cliens, gravis Imperii perſona Patroni.

Ex his apparet Patroni nomen eſſe nomen honoris & dignitatis: ideoque turpe

 & in-

Ad Tit. XXXVIII. *De Procuratoribus*

SUMMARIUM.

EX his quæ ad præcedentem titulum adnotata ſunt, apparet differentiam eſſe conſtituendam inter Advocatos, & Procuratores, de quibus *hoc tit.* Hi enim ex dominorum mandato, nomine alieno litem perſequendam ſuſcipiunt. Et eleganter in *L. ult. C. Theod.* dicuntur *litis miniſtri*; & in *L. pen. C. eod. tit. alieni jurgii ſuffragatores*, qui vice dominorum conſtituuntur; ut ea quæ domini in litis perſecutione præſtare tenentur, ipſi præſtent, & adimpleant, quaſi domini præſentes eſſent. Ideoque Vicarii recte dicuntur in *cap. Petitio*, *hoc tit.* & in epiſtolis Nicolai I. *De depoſitione Rotaldi Sueſſionenſis Epiſcopi*. Et reſponſales, quia pro aliis reſpondent, in *cap. Olim*, *ſupra*, *de reſcriptis. cap. Dudum 22. ſupra*, *de electione. cap. Veniens*, *ſupra*, *de renuntiatione.* & *cap. Cum olim*, *ſupra*, *de officio & poteſtate Judic. delegati. cap. Cum ſecundum*, *infra*, *de prabendis*. Gregorius I. in epiſtola quadam: *Cum in urbe regia reſponſa Sedis Apoſtolicæ facerem*; id eſt, ut Franciſcus Pithœus vir doctiſſimus recte expoſuit, cum negotia Sedis Apoſtolicæ ex mandato gererem, & procurarem. conſtat enim Gregorium fuiſſe apud Conſtantinopolitanum Imperatorem Apocriſiarium; id eſt, reſponſalem, vel Procuratorem. quo ſenſu eleganter Macarius in *homilia* 37. ait, omnes homines eſſe Apocriſiarios diſpenſationis, vel ordinationis dominicæ, πάντας ἀποκρισιαρίους τῆς δεσποτικῆς οἰκονομίας; id eſt, nos omnes teneri ea omnia quæ dominus ordinavit, & diſpoſuit, gerere & adminiſtrare, tamquam ex ipſo domini mandato.

Hos autem Procuratores, litis perſequendæ cauſa olim conſtituere permiſſum non fuit, ut docet *tit. Inſtit. Per quas perſonas agere poſſumus.* nemo enim alieno nomine lege agere poteſt, *L. Nemo* 223. *ff. De reg. Jur.* Omnes enim actiones olim fuiſſe legis actiones, nemo eſt qui neſciat, ex notiſſima *L.* 2. *ff. De orig. Jur.* Quod vetuſtiſſimum Jus Francos noſtros diu retinuiſſe obſervare licet, ex *lib.* 1. *Formularum Marculphi cap.* 21. cujus titulus ita conceptus eſt, *de cauſis alterius recipiendis*. Et ex eo conſtat, eum qui per Procuratorem litigare volebat, ſolitum hanc gratiam impetrare a Principe, quam ſcilicet Princeps ex juſta cauſa concedebat; ut in d. *cap.* 21. datur ei qui propter ſimplicitatem rebus ſuis ſupereſſe non poterat. Et in veteri inſtrumento anni Domini 1290. quod penes me eſt, mulier quædam nobilis, bona quædam in pago Cadurcino donat Philippo Regi, ſub hac conditione: *Ut dominus noſter Rex*, inquit, *propter paupertatem teneatur mihi gratiam facere litigandi per Procuratorem in Parlamento Pariſius*. Et hoc eſt quod nominatim docet auctor *veteris Styli Parlamenti Pariſienſis*, Regem facere gratiam litigandi per Procuratorem. Summa ruralis, a viro docto vernacule ſcripta: *Le Roy noſtre Sire baille grace à plaider par Procureur.* quod jus etiam uſque ad tempora Fran-

ci

ciſci I. perveniſſe reperio, in *veteri Stylo Cancellariæ regiæ*.

Ex hoc autem jure tamdiu in Francia obſervato, jamdudum docui eſſe explicandum *cap. Quia in cauſis 7. hoc noſtro tit.* ubi Univerſitas Pariſienſis petit gratiam litigandi per Procuratorem, ab Innocentio III. Pontifice maximo. Cauſam hujus petitionis neque ipſe Pontifex percipere videtur, neque interpretes aſſequi unquam potuerunt: hanc ego primus indicavi. Has literas tenebantur in Gallia impetrare, qui per procuratorem litigare volebant, ut jam præmunivi; quas Univerſitas Pariſienſis, quæ tota olim pendebat ab auctoritate Summi Pontificis, a Cancellaria Papæ, non a Cancellaria Regis impetrandas eſſe cenſuit. Petebat igitur Univerſitas quod Jure quidem communi, tam Civili, quam Pontificio licebat, ſed non Jure vetuſtiſſimo quo Gallia utebatur: & hoc eſt quod Pontifex ait, *Licet de Jure communi hoc facere valeatis, inſtituendi tamen Procuratorem vobis concedimus facultatem*. Aliam cauſam ex alio Francico Jure, de quo Joannes Faber in §. *Univerſitatis*, *Inſtit. de rerum diviſione*, Antonius Loyſellus vir doctus, in *actione quadam forenſi* Lutetiæ edita, adferre tentavit; ſed admonitus a me vir doctiſſimus, ſententiæ meæ lubentiſſime ſubſcripſit, quam viri docti hodie certatim ſequuntur.

Quod igitur apud Romanos uſus induxiſſe dicitur, poſſe homines litigare per Procuratorem; ita apud nos moribus receptum quoque fuit, unumquemque poſſe libere Procuratorem conſtituere, nulla petita venia a Principe: non quidem quemlibet, ſed unum ex his qui in uno quoque foro, vel judicio, auctoritate publica conſtituti ſunt, ut iis ſolis cauſas committere liceat litigantibus. Quod & tandem Jure Romano obtinuiſſe D. Cujacius obſervat, ex Conſtitutione Græca quam ex *Baſilicis* in *tit. C. De Procuratoribus*, *lib. 13. Obſerv. cap.* 5. deſumpſit. Et ut olim Advocatorum, ita quoque Procuratorum certum & determinatum in uno quoque foro fuiſſe numerum. Imo Jure quo utimur, iſtis Procuratoribus cauſas noſtras committere cogimur, ſublata veteri libertate, de qua *L. In pecuniariis*, *C. hoc tit. In pecuniariis*, inquit, *controverſiis, etſi ſpecialiter hoc præcepti, vel ſententiæ minime deſignat auctoritas, paſſim unicuique (ſi tamen ita maluerit) per Procuratorem reſpondendi tribuimus facultatem; niſi forte quoſdam, juſtiores nonnumquam ob cauſas, vehementior maximi Judicis vocabit auctoritas*; ſic enim d. *lex* legenda, & interpungenda, cujus elegantiam conſpurcarunt ii qui ita legunt, & interpungunt: *Niſi forte quoſdam, juſtiores nonnumquam ob cauſas vehementiores*. Et ex corrupta lectione, & interpunctuatione, conficiunt interpretationes neſcio quas, relatu plane indignas.

Exceptionis his verbis propoſitæ, *niſi forte*, &c. hæc eſt perſpicua ſententia, licere unicuique, ſi ita maluerit, in pecuniariis cauſis per Procuratorem reſpondere; niſi forte quoſdam, non remiſſa quædam, & levis minoris Judicis, ſed vehementior, id eſt, acrior, diligentior, major maximi Judicis poteſtas evocaverit; in gravioribus, puta, cauſis, de quibus maximi Judices cognoſcere ſolent, non de minimis & parvis. Nam, ut eleganter ait *L. 8. C. Theod. De juriſdictione*, injuria ſummæ poteſtatis eſt, de rebus parvis ac minimis judicare. De majoribus enim cauſis majores Magiſtratus cognoviſſe conſtat, tam veteri Jure, quam novo. ſic de minori quantitate fideicommiſſi, cognoſcebat Prætor fideicommiſſarius: de majore vero, Conſul, ut Quintilianus docet *lib. 3. Inſtitutionum orator* loco a D. Cujacio primum indicato. Sic Magiſtratus munici-

pales

pales de majore ſumma non potuiſſe cognoſcere, notiſſimum eſt ex Paulo *lib.* 5. *Sententiarum*. qua de re vide adnotata a D. Cujacio ad *L.* 11. *ff. De juriſdict.* in poſtumis operibus. Sed in d. *L. In pecuniariis*, maximus Judex dicitur quilibet Magiſtratus, vel provinciæ Rector; ad differentiam pedanei Judicis, qui de minoribus cauſis judicabat, *L.* 2. & *L. ult. C. de pedaneis Judicibus*. Confirmat hanc interpretationem *L. pen.* quæ ſequitur in d. *tit. C. De Procuratoribus*; ubi maximum auditorium, eſt auditorium Præſidis, ad differentiam auditorii pedaneorum Judicum.

Eleganter autem ait d. *L. In pecuniariis*, *juſtiores ob cauſas*; ut innumeris locis, quos adnotare piget, *juſtas ob cauſas*, *juſtiores*, *juſtiſſimas*, quid fieri dicitur. & imperite veteres, *juſtiores*, referunt ad Procuratores, vel dominos ipſos. Elegans quoque eſt quod ait: *Vehementior Judicis auctoritas maximi*, quæ ſcilicet ex juſtis cauſis moveri dicitur. & inde motus Judicis, in *L.* 20. *ff. Communi dividundo*. commotio Judicis, in *Nov.* 3. *Martiani*. motus judicialis, in *Collatione Donatiſtarum*. Sumuntur autem juſtæ cauſæ ex qualitate negotii, ut loquitur *L. Interpoſitas*, *C. De tranſactionibus*, id eſt, ex facto ipſo, ex re geſta.

Quod ſi forſitan ægre feres me duas in d. *L.* literas expungere, ſine ulla fere mutatione; pro *vehementiores*, lege *vehementioris*, ſcilicet maximi Judicis, eodem fere ſenſu. Ex Judicibus quidam ſunt vehementiores & acriores; quidam remiſſiores & verecundiores, qui, ut eſt in *L.* 41. *C. Theod. De appellationibus*, ſuperfluas appellationes admittere ſolent. Evocare non minor Judex poteſt; ſed maximus tantum, qui vehementer, acriter & ſevere in officio verſari ſolet: vehementer, inquam, non iracunde, ut eleganter M. Tullius loquitur in epiſtola quadam.

Hoc eſt igitur quod vult d. *L. In pecuniariis*, ex qua minus intellecta ſumptum eſſe non dubito *cap.* 2. *hoc tit.* ubi Alexander III. ait, non poſſe quem cogi, niſi velit, in gravibus cauſis Procuratorem conſtituere; alio & novo omnino ſenſu. Reſpexiſſe tamen Pontificem ad d. *legem* veteres gloſſæ MS. *II. Collect.* eruditiſſime obſervant. Sed, quod notandum, in veteri libro MS. deeſt verbum *velit*, quo ſublato, adumbratur una ex ſententiis gloſſæ ad d. *legem*, in verbo *forte*, & in verbo *juſtiores*; poſſe quemlibet per ſe litigare qui vult, niſi forte juſtiores ſeipſo, in vehementioribus cauſis Procuratores Judicis auctoritate conſtituere cogatur: quæ fuit interpretatio Odofredi, una litura delenda cum cæteris.

Sed verior & concinnior eſt recepta lectio in d. *cap.* 2. *niſi velit*; & in d. veteri libro, verbum, *velit*, quod deeſt in contextu, in ora libri adnotatum eſt: ut intelligamus Alexandrum III. novum intellectum afferre d. *L. In pecuniariis*, in gravibus, & majoribus cauſis, quæ domini præſentiam maxime efflagitare videntur, neminem cogi poſſe Procuratorem conſtituere, ſi juſtas abſentiæ cauſas habeat: in parvis ac minimis cogi poſſe, ut lis ſuo marte procedat. & exiſtimaſſe ad d. *legis* ſententiam collimaſſe Alexandrum III. præter veteres gloſſas; Bernardus Papienſis, diligentiſſimus hujus Collectionis gloſſographus, docere tentat.

Ut ut ſit, hæc eſt perſpicua Alexandri mens, vocatum a quocumque Judice neceſſe habere reſpondere per ſe, vel per Procuratorem: quam tamen ſententiam ita ſufflaminandam eſſe cenſet, ut ſi forte morbo ſontico diſtringatur, vel alias abſentiæ cauſas habeat, ut in *L. Si Prætor*, *in fin. ff. De judiciis*, & *L. Quæſitum*,

ff. De

ff. De re judicata; & gravis, id eſt, magni momenti cauſa ſit, ut in ſpecie d. *cap.* 2. in quo agebatur de beneficio eccleſiaſtico: non teneri vocatum mittere Procuratorem ad defendendum, ſed nuntium ad juſtas excuſationis cauſas proponendas. ut hodie fere obſervatur in cauſis criminalibus; non in civilibus, in his enim ſine diſtinctione ulla vocatus venire debet per ſe, vel per Procuratorem.

Quod ſic Jure quo utimur exaudiendum eſt, ut neceſſaria ſemper ſit ad agendum, vel defendendum conſtitutio Procuratoris. Et merito quærit Advocatus quidam Pariſienſis, in *libello quodam vernacula lingua conſcripto*, qua ratione, quove jure receptum ſit, neminem pro ſe agere, vel poſtulare poſſe; cum id nulla lege civili, vel pontificia prohibeatur. An id moribus receptum fuit, & uſu forenſi, poſtquam auctoritate publica certus fuit numerus publicorum Procuratorum & Advocatorum, quibus paſſim litigantes cauſas ſuas committere cœperunt? An quia unuſquiſque in cauſa propria non ſolum vehementior, ſed iracundior eſſe creditur; nec ſibi poſſe temperare a licentia maledicendi & conviciandi? a qua Advocatos, qui, ut Apulejus loquitur in *Apologia, alieno dolori ſolent virus ſuæ lingua locare*, abſtinere jubet *L. Quiſquis, C. De poſtulando*. Sane ex hac cauſa veteres interpretes, in d. *L. In pecuniariis*, cum quorum cauſa agitur ſunt, nimium litigioſi, & ad rixam conciti; cenſent tamen tum debere Judices cogere rixoſos viros Procuratores conſtituere. & cum hæc acerbitatis, & nimioris diligentiæ ſuſpicio, in unumquemque propriæ cauſæ defenſorem facile caderet, proclive fuit hoc generaliter inducere: ut pleraſque veterum interpretum ſententias male acceptas, decretis, moribus & inſtitutis regionum ſæpe fuiſſe probatas & confirmatas, ſciunt, qui origines Juris quo utimur, habent in numerato; quod ad d. *cap.* 2. & d. *L. In pecuniariis*, obſervaſſe juvabit.

Sed quod attinet ad lectionem, & interpretationem d. *L. In pecuniariis*, quam mihi ſupra bona fide vindicavi; ingenue agnoſco me de vera legis ſententia ſollicitum, id adnotatum tandem inveniſſe in editione Norica, ab Haloandro procurata; quam ſecutus eſt Hugo a Porta in editione Lugdunenſi anni 1551. ſic enim in ora libri ſcriptum eſt: *Vide num ſit legendum, vehementior, repugnantibus quotquot viderim exemplaribus*. Et ad gloſſam in verbo, *juſtiores: Adjectivum hoc puto referri debere ad ſubſtantivum, cauſas; ut ſit ſenſus, quoſdam vehementiori Judicis auctoritate, ob cauſas nonnunquam juſtiores in Jus ita vocari, ut adeſſe ipſi debeant, non etiam per Procuratorem reſpondere*. Hæc ille, quiſquis ſit, erudita profecto manu, ut nihil melius excogitari poſſit: ſi tamen adjicias ea, quæ de maximo Judice a me diligentius quæſita ſunt. Et ne a fide omnium exemplarium longe diſcedas, lege, ut dixi, meo periculo, *vehementioris* pro *vehementiores*.

In eadem quoque editione reperio adnotatum ad d. *L. Laudabile, C. De Advocatis diverſorum judic.* de qua ſupra in *tit. De poſtulando*, in multis exemplaribus diſertim ſcriptum eſſe, *Cuncta conſequi ſolatia*: quorum auctoritate fretus non dubito poſtremam meam interpretationem eſſe veriſſimam, duplex privilegium dari fiſci Advocatis in urbe Conſtantinopolitana. Primum, ut inter Conſiſtorianos Comites ſolatia accipiant divina Principis manu. Secundum, ut initio anni, quo fungi debent hoc munere, accipiant *cuncta*, id eſt, univerſa; ut loquitur *L. Poſt duos, C. eod. tit.* Ex quo colligere licet, non niſi perfecto tem-

Digitized by Google

tempore adminiſtrationis ſalaria data fuiſſe, ut in *L. Diem functo*, *ff. De officio Aſſeſſorum*, & in *L.* 11. *C. De proximis ſacrorum ſcriniorum*. Et pro ſummo beneficio Profeſſoribus hoc conceſſum reperio, eos ſalaria debere recipere ſemeſtribus penſionibus, apud Caſſiodorum *lib.* 9. *variar. cap.* 21. Sed ad rem.

Inſtituendus eſt Procurator mandato legaliter facto, *cap.* 1. *hoc tit.* id eſt, cum clauſulis de rato habendo, vel de judicato ſolvendo, de hypotheca, & ſimilibus, ſecundum ea quæ proponuntur in *L. Si Procuratorem*, *ff. hoc tit.* & in §. *Sin autem*, & §. *Si vero*, *Inſtitut. de ſatiſdationibus*. Ex quibus commixtis forma mandati, qua hodie utimur, ſumpta videtur: & ex clauſula ratihabitionis, hæc mandata Procuratoria paſſim in his libris, & apud Matthæum Paridem in *Joanne I. Rege Angliæ*, duobus locis, vocari literas de rato, jam docui, ad *tit. De tranſactionibus*.

Debent autem fidei cauſa teſtes huic mandato ſubſcribere, Presbyteri, puta, vel Diaconi, qui plerumque actis eccleſiaſticis adhibentur cauſa teſtimonii. Huic enim fini voluit Gregorius I. auctor hujus *capituli*, ut conſtat ex epiſtola integra, ſubſcribere Presbyteros & Diaconos, non ut conſenſum & auctoritatem præſtent. Sed Raymundus auctor hujus Gregorianæ Collectionis & correctionis, lectionem mutandam eſſe cenſuit; & tamquam novus Juris Pontificii Tribonianus, non eſt ſecutus mentem Gregorii, ſed ita contextum epiſtolæ emendavit: *Presbyterorum*, *ſive Diaconorum*, *teſtiumque ſubſcriptionibus roborato*; ut Presbyteri & Diaconi adhibendi ſint auctoritatis & conſenſus, non teſtimonii cauſa, & juxta id quod gloſſa tractat in verbo, *legaliter.* qua de re nihil in mentem Gregorii venire potuit. Et uno verbo, quæſtio gloſſæ definienda eſt ex his quæ tractantur in *cap. Edoceri*, *ſupra*, *de Reſcriptis*.

Non intellexit quoque Raymundus quod ſequitur in eadem epiſtola Gregorii, *geſtiſque ex more indito*. Sic legendum ex ipſa epiſtola, & ex I. Collectione quam dedit Antonius Auguſtinus. Manuſcriptum meum I. Collectionis habet, *tradito*, ex gloſſemate verbi, *indito*; quod irrepſit in contextum. Raymundus vero legendum cenſuit *indicto*, id eſt, inquit gloſſa hujus Collectionis, *inſtituto.* ſcilicet ex more inſtituto, quod nugatorium eſt. Similem errorem indicavi in *L.* 19. *C. Ex quibus cauſis infamia irrogatur*. *Interlocutio quæ indicta eſt*. Lege ex veteri libro MS. *quæ indita eſt*; eadem forma loquendi, quæ in *L. Cum precibus*, *C. De probationibus*: *Si verum eſt quod precibus indidiſti*. Mandatum igitur geſtis inditum, nihil eſt aliud quam mandatum inſinuatum actis judicialibus, ut in *d.* §. *Sin autem*, inſertum, traditum, ut habet liber meus MS. hæc enim mandata ſunt actis vel geſtis inſinuanda. Anianus ad *L.* 1. *C. Theod. De cognitoribus & Procuratoribus*: *Solum eſt ut mandatum ad vicem donationis factum*, *actis habeatur inſertum*. Vetus auctor veteris conſultationis quam D. Cujacius dedit; *Addidiſtis etiam quod mandatum neque geſtis fuit legaliter allegatum*, &c. quod ita exaudiendum eſt ex d. §. *Sin autem*, ut apud acta Judicis, qui de cauſa cognoſcit, hoc mandatum inſinuandum ſit.

Sed, ſi verum amamus, hanc inſinuationem non reſpectat Gregorius hoc loco; vult enim a Salonitano Epiſcopo abſente mandatum geſtis habitis in locis, in quibus degebat tunc Epiſcopus, inſinuatum eſſe mittendum, ut ſcilicet pleniſſime conſtet de fide mandati. Hic igitur mos fuit; ut aliis in locis degentes, quorum ſcilicet cauſæ in Romana Sede tractabantur, tenerentur mittere mandatum inſinuatum apud acta Judicum; qui in locis, in quibus conſtituun-

tur Procuratores, jus habebant actorum conficiendorum. Et hoc eſt quod vult Gregorius, cum ait, *geſtiſque ex more indito*, mandato ſcilicet: mandatum enim fit legaliter, ex præſcripto legum; inſinuatur apud Judices locorum, ut de fide mandati nemo dubitare poſſit, ex more qui tum invaluerat.

Datur autem mandatum; vel ad agendum, vel ad defendendum; procuratores enim alieno nomine, vel agunt, vel excipiunt actionem, id eſt, defendunt, §. *Et quia*, *Inſtit. de iis per quos agere poſſumus*: ſed qui vocatus eſt ad defendendum, luſorie conſtituit Procuratorem ad agendum, & plectitur tamquam contumax, *cap.* 12. *hoc tit.* Qui vero conſtituit generalem Procuratorem, id eſt, cum qui generale mandatum habet omnium negotiorum gerendorum, conſtituere quoque videtur Procuratorem ad agendum, *cap.* 9. *hoc tit.* nam & Procurator generalis abſentis nomine conveniri poteſt; & citatus recte petit inducias intra quas dominum conſulere poſſit, *cap.* 11. *hoc tit.*

His conſequens eſt, cum Procurator mandato conſtituitur, dari ultro citroque actionem mandati, etſi remunerandi cauſa ſalarium intervenerit, *L.* 6. *ff. hoc tit.* & contraria actione mandati Procuratorem repetere poſſe impenſas quas in litem fecit, *cap.* 8. *hoc tit.*

Sed non in omnibus cauſis Procurator conſtitui poteſt, ut putà in criminalibus, *L. pen.* §. *ult. ff. De publicis judiciis*, *cap.* 5. *hoc tit.* nec paſſim permittitur omnibus conſtituere Procuratorem, ut excommunicatis, *cap. ult. hoc tit.* & conſtituuntur ab iis quorum res agitur: ut mulier in cauſa matrimonii, cui plena libertas danda eſt, ut libere conſtituere poſſit Procuratorem, *cap. Accedens*, *hoc tit.*

De Epiſcopis, & cæteris qui rebus eccleſiaſticis utuntur, fruuntur, non tamquam veri & abſoluti domini, ſed quaſi adminiſtratores, dubitatum fuit; hi enim non Procuratorem, ſed Actorem vel Syndicum conſtituere poſſe videntur, argumento *L. Neque*, *C. hoc tit.* Sed ut gloſſa notat, in *cap.* 7. *hoc tit.* in hoc Jure abutimur his verbis, & Procuratorem vocamus Actorem, vel Syndicum; quamvis Syndicus a Procuratore ſeparandus ſit, ut conſtat ex *tit. ſequenti*.

Conſtitui verò poteſt qui non prohibetur, *L. Mutus*, §. 1. *ff. hoc tit.* ideoque recte conſtituitur laicus Procurator, etiam in cauſis eccleſiaſticis, *cap.* 1. *hoc tit. in* VI. filius familias; *cap.* 14. *hoc tit.* Sed hoc Jure Pontificio minor viginti quinque annis Procurator eſſe non poteſt, *cap.* 5. §. *ult. hoc tit. in* VI. quod ſumptum eſſe ex iis, quæ veteres interpretes minus accurate tractarunt ad *L. Minor*, *ff. hoc tit.* & *L. Exigendi*, *C. eod.* D. Cujacius obſervat *lib.* 22. *Obſ. cap.* 16. Et ſumma hujus quæſtionis, in qua profliganda vir magnus quædam omnino neceſſaria præmittit, hæc eſt; minor viginti quinque annis, ex quibus cauſis in integrum reſtitui poteſt, idoneus defenſor non eſt, ait d. *L. Minor*. Ergo ex quibus cauſis in integrum reſtitui non poteſt, erit idoneus defenſor.

Quod ut intelligamus, videamus de cauſis ex quibus reſtitui poteſt: coarctat enim nimis regulam in d. *L.* propoſitam D. Cujacius, dum eam cuſtodire accipiendam eſſe cenſet de eo, qui ſine mandato abſentem in judicio defendit, ut in *L.* 2. §. *Sin autem abſuerit*, *C. De jurejurando propter calumniam dando*. Sed & defenſor paſſim dicitur Procurator rei cum mandato, ut in *L. Si mater*, §. *Hoc jure*, *ff. De except. rei judicatæ*. Hic judicatum ſolvi ſatis dat, etiamſi conſtet de mandato; & de rato nonnumquam, ut idem vir præſtantiſſimus docet in *Paratitlis Digeſtorum ad hunc tit.* Ergo minor viginti quinque annis, ſive

ſive cum mandato, ſive ſine mandato reum defendat, quia judicatum ſolvi promittit; & reſtitui poteſt, non eſt idoneus defenſor, ex d. *L. Si minor.*

Plus dico, utroque caſu in defenſorem Rei dari actionem rei judicatæ. De primo caſu, cum ſcilicet, ſine mandato quis reum defendit, nemo dubitat, quia ſe ultro & omnino alienæ liti offert: & ita accipiunt omnes *L. 4. in principio, ff. De re judicata.* Sed, ne circumſcribamur, advertendum eſt, d. *L.* nominatim loqui de defenſore rei cum mandato; & proponere difficiliorem caſum, quia de defenſore ſine mandato dubitari non poteſt: *Si ſe non obtulit*, inquit, *Procurator, judicati actio in eum denegabitur, & in dominum dabitur; ſi ſe obtulit, in ipſum dabitur.* Non ait, ſi ſe obtulit defenſor, ut ambiguam vocem accipere tibi liceat de eo qui ſine mandato reum defendit: ſed ait, *ſi Procurator*, ut intelligas eſſe Procuratorem cum mandato. & de eodem *L. Plautius, ff. hoc tit. in Procuratorem dari actionem rei judicatæ, ſi ſe liti obtulit, cum ſciret cautum non eſſe.* Quæ verba nondum intellecta, quod ſciam, ut intelligamus, ſciendum eſt duo eſſe genera Procuratorum qui reos in judicio defendunt cum mandato. Primum eſt eorum de quibus jam dixi; hi, etſi conſtet de mandato, coguntur ſatiſdare judicatum ſolvi, ſi hoc forte deſiderat adverſarius, vel Judex officio ſuo ſatiſdationem præſtari jubet.

Sed obſervandum eſt, hos Procuratores cogi non poſſe judicium ſuſcipere, & litem conteſtari; hi enim tantum coguntur, pro quibus conſentientibus dominus judicatum ſolvi expoſuit, id eſt, pro quibus a domino cautum eſt; ex ipſis Prætoris verbis, quæ refert Ulpian. in *L. 8. §. Procuratorem, ff. hoc tit.* & conſentire videntur, qui ſciunt, & non contradicunt, *L. Si defunctus, ff. hoc tit.* Ergo hi pro quibus judicatum ſolvi non expoſuit dominus, cogi non poſſunt judicium ſuſcipere; ut neceſſario ex Prætoris verbis colligendum eſt: & cum ita cautum non eſt a domino, Procurator quamvis mandatum habeat, ſe liti obtuliſſe dicitur. Et hoc eſt quod ait d. *L. Plautius, cum ſciret non eſſe cautum.* cur ita? quia cogi non potuit judicium ſuſcipere; & ultro ſe liti offert qui cogi non poteſt, & ita in eum datur actio judicati.

Scio aliquando voluntarium Procuratorem, vel negotiorum geſtorem, qui negotia aliena gerendo ſuſcipit ſine mandato, ſimpliciter dici Procuratorem, locis notiſſimis: ſed hic Procurator ſine mandato, tenetur; quia ſcit non eſſe mandatum, & plane ſe liti offert; non quia ſcit non eſſe cautum. Et de hoc Procuratore loquitur d. *L. Plautius*, in ſecunda parte, illo loco, *idem erit, &c.* Procurator vero cum mandato, ſe offerre dicitur, cum ſcit non eſſe cautum, quamvis mandatum eſſe ſciat. denique uterque tenetur ratione propria, & qui abſentem defendit ſine mandato, abſolute dicitur ſe liti offerre; qui vero cum mandato, ita demum ſi ſcit non eſſe cautum. Quod ſi procurator cum mandato judicatum ſolvi ſatiſdederit, & hunc quoque cogi poſſe Labeo tentabat, ut Paulus refert, *L. 43. §. ult. ff. hoc tit.* ſed contrariam Sabini ſententiam, relatam ab eodem Paulo in *L. 45. eod. tit.* recte prævaluiſſe, D. Cujacius obſervat ad dd. leges, *lib. 9. ad Edictum Pauli.* ut veriſſimum ſit quod initio poſui, eum tantum cogi poſſe, pro quo judicatum ſolvi dominus expoſuit.

Alterum genus eſt eorum pro quibus, ut jam expoſui, dominus judicatum ſolvi expoſuit; hi enim cum defenſionem ſuſcipiunt, non ſe liti offerunt quam ſuſcipere coguntur, & in eos dari non poteſt actio judicatum ſolvi. & ſi minor viginti quinque annis ita datus ſit Procurator, quia nec judicatum ſolvi ſatiſdat,

 ne-

neque ſe liti obtuliſſe dici poteſt, erit ſine ulla dubitatione idoneus defenſor; quia ex his cauſis non eſt integrum reſtituendus, ex quibus ſcilicet pro alio non intercedit, nec eſt alienæ condemnationis ſuccedaneus. unde ſequitur, ex jure quod obtinuiſſe tandem Juſtinianus docet, in §. *Si vero*, *Inſtitut. de ſatiſdat.* minorem ſemper eſſe poſſe idoneum defenſorem Rei, & Procuratorem Actoris, ſi actis inſinuatum ſit mandatum, vel ſi præſens dominus confirmaverit perſonam Procuratoris, ut in d. §. *præcedenti Sin autem*.

Quod autem ait *L. Exigendi*, C. *hoc tit.* eum qui legitimam ætatem non complevit, ad officium Procuratoris juſte non fuiſſe admiſſum; ex his, quæ jam præmunivi, accipiendum eſt de ætate viginti quinque annorum, quæ ex lege Lætoria, quam Plautus quinam vicenariam vocat, legitima dicitur, *L. 2. C. Theod. De donationib.* Minores enim licet repellere, cum reſtitui poſſunt, ut in caſu d. *L.* ſed admitti tamen poſſunt, ſi hoc adverſarius permittit, vel Judex patitur; & in d. *L.* juſtius eſſe etiam minorem viginti quinque annis admittere, quamvis non ſit idoneus, & hoc pretextu repellatur recte, Imperator ait: quod utique non diceret de eo qui minor eſt annis ſeptemdecim, quia ante hanc ætatem Prætor neminem admittit ad procurationis, vel poſtulationis officium, *L. 1. §. Initium*, *ff. De poſtulando*. Et hoc eſt quod vult §. *Juſtæ*, *Inſt. Qui & ex quib. cauſis*, &c. quem fideliter D. Cujacius expoſuit in d. *cap.* 16. ſed vix dici poteſt ætas illa ſeptemdecim annorum, quam in Procuratore deſiderat d. §. *Juſtæ*, legitima; quia non ex lege, ſed ex Jure Prætorio deſcendit. Et ex lege Ælia Sentia, minor quidem viginti quinque annis ex juſta cauſa manumittere potuit; ſed juſtæ cauſæ non fuerunt expreſſæ eadem lege, quia eas interpretatione & moribus inductas fuiſſe docet *L. Si minor*, *ff. De manumiſſ. vindicta*: *Solent*, inquit, *hæ cauſæ recipi*. Ætas igitur legitima in d. *L. Exigendi*, eſt ætas viginti quinque annorum, non ſeptemdecim, ut D. Cujacius cenſuit.

Ex his concludere liceat, male veteres interpretes exiſtimaſſe minorem viginti quinque annis non poſſe eſſe Procuratorem ad lites.

Cæterum finitur officium Procuratoris morte domini, *L. Nulla*, *Cod. hoc tit.* ſi tamen res ſit integra; nam, ut Symmachus ait notiſſimo loco, ad d. legem reſpiciens: *Juliani Sanctio Procuratorum ſtare juſſit officia viventibus dominis inchoata.* finitur quoque revocatione, de cujus effectu vide *cap. 2. hoc tit. in* VI. *cap. 3. 4. & 13. hoc tit.*

Ad

Ad Tit. XXXIX *De Syndico*

SUMMARIUM.

Actor, ſive Syndicus, Procuratoris partibus fungi dicitur in *L. 6. §. ult. ff. Quod cujuſcumque univerſitatis*. Recte igitur hic titulus datur poſt titulum *De Procuratoribus*, exemplo ſumpto a Jure Civili: in Pandectis enim poſt titulum *De Procuratoribus*, de hoc Syndico, vel Procuratore conſtituendo tractatur in d. *tit. Quod cujuſcumque univerſitatis*.

Procuratorem conſtituunt domini, *L. 1. ff. De Procuratorib.* qui vero non ſunt domini, & jure quodam rerum alienarum adminiſtrationem habent, ut tutores, & curatores, non poſſunt Procuratores conſtituere ex ſubtilitate Juris, id eſt, ceſſante ratione dominii: ſed Actores conſtituunt, *L. Neque, C. De Procuratorib.* hi ſub alio nomine, eodem officio funguntur. Idemque receptum fuit in univerſitatibus, corporibus, vel collegiis, quæ conſtant ex perſonis pluribus: hæc enim corpora, ut ſinguli qui rerum ſuarum ſunt domini, non poſſunt in rebus communibus quæ non ad ſingulos, ſed ad univerſitatem pertinent, Procuratores conſtituere; ſed conſtituunt Actores, vel Syndicos, qui pro republica vel univerſitate, non pro ſingulis interveniunt, *L. 2. ff. Quod cujuſcumque univerſitatis nomine*. Et quamvis hi Syndici ſimiles ſint Procuratoribus, tamen in quibusdam, ut nomine, ſic re differunt: Procurator enim mandato conſtituitur, *L. 1. ff. De Procuratoribus*, juncta *L. 1. ff. Mandati*. & inter dominum & Procuratorem naſcitur ultro citroque obligatio mandati, ut docui ad titulum ſuperiorem Syndicus vero conſtituitur decreto: nec inter univerſitatem & Syndicum naſcitur actio mandati, & obligtaio; ſed recurrendum eſt ad actionem negotiorum geſtorum; vel ad actionem ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio intervenerit; vel ad actionem extraordinariam.

Conſtituitur, inquam, decreto; nulli enim permittitur nomine civitatis experiri, niſi ei cui lex permittit; vel lege ceſſante, ordo dedit, *L. 3. ff. eod. tit.* ubi lex, municipalis ſcilicet, dicitur hoc quibuſdam permittere in his locis, in quibus ex officio, id eſt, ex formula officii, hoc ita introductum fuit, ut communi nomine agere poſſint. Eodemque ſenſu in *L. Cum Prætor, ff. De judiciis*, ſcriptum eſt, lege permiſſum eſſe Proconſuli Judicem dare; lege ſcilicet, qua Proconſulis officium initio conſtitutum fuit, hac addita clauſula in ipſa creatione officii, quæ extat in fragmentis legis Lætoriæ, & cæterarum legum antiquarum, quæ extant in volumine *Inſcriptionum: Judicis datio, addictioque eſto*. Sic ad ſimilitudinem Proconſulis, imperium ſub Auguſto lege datum fuiſſe dicitur Præfecto Auguſtali, in *L. 1. ff. De officio Præfecti Auguſtalis*. id eſt, lege qua primum ſub Auguſto creatus, & conſtitutus fuit Præfectus Auguſtalis.

Hoc igitur in d. *L. 3.* permitti dicitur, cum ex lege municipali, certis perſonis officii jure incumbit hoc munus, ut quicumque ad hoc officii genus pro-

Digitized by Google

promoventur, id jure officii præſtare teneantur, nec opus ſit novo decreto. Ceſſante vero lege, decreto hoc permittitur certæ perſonæ, cui defenſio permittitur a Decurionibus; quorum duæ partes adeſſe debent, ut decretum valeat, *L. 4. ff. Quod cujuſcumque univerſitatis. L. 3. ff. De decretis ab ordine faciendis.* Et hoc tantum eſt quod exigit d. *L. 4.* non enim, ut eruditiſſime Cujacius docuit, exigit ut duæ partes actorem decernant; ſed ut in eo eligendo adſint duæ partes, & major numerus earum duarum partium Actorem decernat; & ita conſiſtat decretum ex majori numero, ut in cæteris cauſis. Et quod ait d. *L. 4.* ut duæ partes adeſſe cenſeantur, numerari eum quem decernunt: non ita quoque accipiendum eſt, eum quem decreverit major numerus, in majori illo numero computari, quaſi ſe ipſe decernere poſſit; quod hoc jure confirmatum fuit, errore interpretum, in *cap. Cum in jure, ſupra, de electione.* Sed dicendum eſt hoc ſimpliciter velle dictam *L. 4.* eum qui actor decernitur, adnumerari poſſe duabus partibus, quæ adeſſe debent; non etiam adnumerari majori parti decernentium eum Actorem.

Ergo, vel ex municipii lege extat certa perſona, ad quam generaliter pertinet omnium cauſarum defenſio ratione officii ita initio conſtitui: vel conſtituitur Actor ad defendendum, vel agendum certam cauſam, ut loquitur *L. ult. §. Defenſores, ff. De muneribus & honoribus.* Certam, inquam, & præſentem; nam ad futuram cauſam non conſtituitur Actor, d. *L. 6. §. 1. Quod cujuſcumque univerſitatis*; quamvis Procurator recte conſtituatur ad futuras lites, *L. 3. ff. De Procuratoribus.* Et hæc eſt ſecunda differentia inter Actorem Univerſitatis, & Procuratorem. Recte quidem quis conſtituitur ex lege municipii, vel ex perpetua conſuetudine, quæ pro lege habetur, ad cujus officium pertinet defenſio omnium cauſarum, etiam futurarum: ſed lege ceſſante, id eſt, nemine exiſtente, cui ratione officii hoc permiſſum ſit, ipſo jure decretum non valet, ſi ad futuram cauſam Actor conſtituatur: quia hoc alienum videtur a natura decretorum publicorum, ut fiant de rebus quæ nondum ſunt, ne incertum ſit judicium, vel ſuffragium eorum qui Actorem conſtituunt; quia non poteſt eſſe certitudo de re quæ nondum extat.

Obſervandum tamen eſt, hoc procedere, cum de movenda controverſia quæritur; ait enim d. *lex 3. ff. Quod cujuſcumque univerſitatis, nemini permittendum eſſe experiri civitatis, vel curiæ nomine, niſi lege certa, vel decreto,* ubi *experiri*, nihil aliud eſt quam agere, actionem intendere. Et ita experiri, & in judicium vocari, ut agere, & conveniri, opponuntur in *L. Si duo 51. ff. De administratione tutorum.* Nam ad defenſionem civitatis, vel univerſitatis, etiam extraneus admittitur: ſicut in privatorum defenſionibus obſervatur: quia eo modo melior conditio civitatis fiat, *L. 1. §. ult. ff. Quod cujuſcumque univerſitatis.* Defendere igitur univerſitatem nullo exiſtente defenſore, poteſt quilibet: non autem agere, vel experiri nomine univerſitatis, ſine lege, vel decreto.

Sed hodie, inquit Paulus, in d. *L. 6. §. 1. Hæc omnia per Syndicos ſolent ſecundum locorum conſuetudinem explicari*; id eſt, in quibuſdam locis receptum eſt, ut Syndicus in perpetuum decernatur, per quem lites omnes extantes & futuræ exerceantur. Et hoc eſt quod ait d. *L. ult. §. Defenſores, ff. De muneribus & honoribus. Defenſores, quos Græci Syndicos vocant*, &c.

Eſt & tertia differentia inter Procuratorem & Actorem. Procurator quacumque actione agat, cavere debet rem ratam habiturum eum ad quem ea res pertinet

Digitized by Google

tinet, *L.* 3. §. 1. *de Procuratoribus*. Nec de mandato liquido conſtare poteſt, niſi a præſente conſtituatur Procurator; vel niſi agat dominus, quod ſuadet Modeſtinus in *L. Si Procuratorem*, *ff. eod. tit.* juncta *L.* 21. *ff. Rem ratam haberi*; id eſt, literas ad adverſarium ſcribat. Et ita accipienda eſt *L.* 1. *C. eod. tit.* Procuratorem cavere de rato, quoties incertum eſt mandatum. At Actor, vel Syndicus civitatis, de rato non cavet, nec Magiſter univerſitatis, ait *L.* 8. *ff. Rem ratam haberi*, ubi Magiſter civitatis, eſt Princeps vel Primas collegii, ut in veteribus inſcriptionibus: *Magiſter Collegii Fratrum Arvalium; Magiſter Collegii Dendrophorum; Magiſter Collegii Fabrorum Tignariorum, Ferrariorum, Aurificum*: quod tandem D. Cujacius agnovit, cui alias ſuſpecta fuit in d. *L.* 8. vox *univerſitatis*, in *Paratitlis*, *ff. De adminiſtratione rerum ad civitatem pertinentium*. Cum enim hi omnes conſtituti ſint, vel lege ſolemniter, vel communi decreto, lege ceſſante, in publico conventu; vix poteſt dubitari de poteſtate agendi. At ſi dubitetur juſtiſſima ex cauſa, adhibenda eſt cautio de rato, d. *L.* 6. §. *ult. Quod cujuſcumque univerſitatis nomine*. idem de tutore dicitur, in *L. Vulgo*, *ff. De adminiſtrat. tutorum*.

His ex Jure Civili repetitis, videamus de his quæ de Syndico conſtituendo Jure Pontificio obtinent: Eccleſiaſtici enim, quocumque titulo res eccleſiaſticas poſſideant, non videntur eſſe domini, ſed tantum adminiſtratores, vel fructuarii; ideoque ſecundum ſubtilitatem Juris Civilis, vix poſſunt conſtituere Procuratores. Ex his tamen quidam ſunt qui propius accedere videntur ad dominos; quia ſeparatim certas res aſſignatas habent, quibus libere utuntur, fruuntur; ut Epiſcopi beneficiis, & bonis certis, quæ non habent communia cum Capitulis. Idemque dicendum eſt de Abbatibus & cæteris Præpoſitis, quibus hoc conceſſum eſt: in his enim proclivius fuit hoc admittere; quamvis ſtricto jure teneantur Syndicos, vel Actores conſtituere, ut colligere licet ex *cap. Petitio*, *ſupra*, *de Procuratoribus*. Et generaliter, hoc jure inſuper habetur ſubtilis hæc verborum diſtinctio, ut gloſſa notat in d. *cap.* & in *cap. Quia in cauſis*. nam & univerſitas dicitur conſtituere Procuratorem, in d. *cap. Quia in cauſis*, & *cap. ult. eod. tit.* & quicumque res eccleſiaſticas adminiſtrat, generali nomine Procurator dicitur in *can. Salvator* 1. *q.* 3. qui proprie œconomus in Concilio Chalcedonenſi *can.* 2. dicitur; cujus verba recenſet Urbanus II. in d. *can. Salvator*: & ab œconomo ſeparat defenſorem; & paramonarium, qui villicus dicitur in antiquis inſtrumentis, quia tractabat res ruſticas. quam proprietatem ſervat Sidon. Apollinaris notiſſimo loco: *Procurator in negotiis, villicus in agris*.

Sed hæc omnia officia varia nomina habuiſſe in Eccleſia, colligere licet ex d. *can. Salvator*, & aliis locis innumeris. Et adnotare ſufficiat, quemadmodum Jure Civili ad certam perſonam pertinet adminiſtratio rerum univerſitatis, ratione officii, ut ſupra docui: idem quoque de hoc jure eſſe dicendum, *cap. Edoceri*, *ſupra*, *de Reſcriptis*, ut puta ad Abbates, & cæteros, qui belliſſime Magiſtris collegiorum comparari poſſunt: quæ collegia paſſim, ut & Jure Civili, non permittuntur ſine ſuperiorum auctoritate, *cap. Dilecta*, *infra*, *de exceſſibus Prælatorum*. Cujus interpretatio repetenda videtur ex his quæ Joannes Faber adnotavit, in §. *Univerſitatis*. *Inſtit. de rerum diviſione*. In Francia non eſt permiſſum conſtituere univerſitatem, coire in corpus, creare Syndicum, quod vulgo dicimus *ſe ſyndiquer*, ſine auctoritate ſuperiorum.

OEconomi ſimiles ſunt Curatoribus, & Adminiſtratoribus rerum ad civitatem per-

pertinentium; agunt enim & defendunt nomine monaſteriorum, *cap. Conquerente, ſupra, de officio & poteſtate Judicis ordinarii. cap. Conſtitutus, infra, de religioſis domibus.* Aliquando creantur Syndici generales, ut in *hoc tit.* aliquando ad certam cauſam, *cap. Significavit, infra, de appellat.* Et videtur Bernardus Papienſis, auctor I. Collectionis, nomine Syndici proprie intelligere eum, qui a collegio Monachorum ad omnes totius corporis cauſas tractandas ordinatur, ut loquitur *L.* 42. C. *Theod. De Epiſcopis & Clericis.* ubi tractatur de collegio Parabolanorum, quod fuiſſe conſtat in urbe Alexandrina ſub cura Epiſcopi, ad curanda debilium corpora, hi Græce παράβολοι, quia ſe conjiciunt in pericula; & Parabolani, inflexione Latina: ut in eadem urbe, eadem inflexione, Ergaſiotani, qui Græce ἐργασιῶται, in *L. Archigerontes*, C. *De epiſcopali audientia.*

Sub hoc titulo *de Syndico* habemus unicum caput, quod ſumptum eſt ex *Regiſtro Gregorii I.* qui Monachos cenſet ab omnibus curis ſæcularibus eſſe revocandos, ut Alexander III. in *cap. Cum ſeculum, infra, de jure Patronatus.* in quo hæc verba ex antiqua ſupplenda ſunt: *Cum ſeculum reliqueritis, ut Creatori veſtro poſſitis in arce contemplationis placere.* Debent enim Monachi, ut quodam loco D. Bernardus ait, eſſe in perpetuo ſuſurro cum Deo, toti dediti ſacris meditationibus: ut recte horum inſtitutum a veteribus dictum ſit Philoſophia, ut doctiſſimus Cujacius docuit ad *tit.* C. *De Epiſcopis & Clericis, in Paratitlis.* Sed non ideo cum viro magno apud Hermiam, duobus aut tribus locis, mutanda lectio; & pro μοναχικὴ πολιτεία, reponendum μοναχικὴ φιλοσοφία; nam & Photius eadem forma in *Philone Judæo* indicavit eum in libro de vita contemplativa, in quo veterum Eſſenorum inſtitutum deſcribit, quodammodo deſcripſiſſe vitam & πολιτείαν chriſtianorum Monachorum, τὴν μοναχικὴν πολιτείαν: vult igitur Gregorius Monachos conſtituere Syndicum, & quidem laicum & extraneum. ut conſtat ex epiſtola integra, conſtituto certo ſalario. Ut hoc ſenſu ex mente Bernardi Papienſis auctoris I. Collectionis, ad cujus exemplum cæteræ conflatæ ſunt, proprie Syndicus dici videatur extraneus, cui, cum de gremio non ſit, certum ſalarium conſtituitur. Et ita ſeparandus eſt ab œconomo, de quo in *can. Cum ſimus* 9. *q.* 3. hic enim eſt ex ipſo monaſterio, & ſuadente utilitate & neceſſitate Eccleſiæ recte conſtituitur, ut agere poſſit nomine monaſterii; ut in Canonibus a gloſſa adnotatis in *d. cap. unico.*

AD TIT. XL. *De his quæ vi metuſve cauſa fiunt*

SUMMARIUM.

DE his quæ ſponte & optima ratione geſta ſunt, pactis & tranſactionibus ab ipſis dominis, vel alia ratione ab his qui dominorum locum obtinent ad aliena negotia gerenda, tam in judicio, quam extra judicium, dictum eſt in ſuperioribus titulis. His contraria ſunt, quæ malo more a coactis, & invitis quodammodo geſta ſunt: hæc enim edictum perpetuum, id eſt, Prætor, rata non habet, ut de tranſactionibus nominatim ait *L. Interpoſitas*, C.

De tranſactionibus. Ideo recte & conſequenter hunc tractatum ſuperioribus conditores utriuſque Juris coaptarunt, quod recte veteres interpretes notant,

Ut autem intelligamus originem, & proceſſum hujus Juris, quod notiſſimum eſt a Juriſdictione Prætoria fluxiſſe; ſciendum eſt, pleraque ipſo Jure, id eſt, mero Jure Civili, ſubſiſtere; quæ æquitate naturali ſuadente omnino ſunt revocanda, & in irritum deducenda; quod recte Panormitanus notat in principio *hujus tituli*, eſſe obſervandum: *Scias*, inquit, *quod regulariter per metum geſta tenent, ſed veniunt reſcindenda per illam actionem. Regulariter*, id eſt, ſecundum ſtrictas regulas meri Juris Civilis. *Sed veniunt reſcindenda per illam actionem*, quam nemo neſcit a Prætore, cum alio remedio, de quo infra, primum introductam: revocandæ æquitatis naturalis cauſa, quam Jus Civile ſtrictum quodammodo offendit; & hanc detegit Prætor ſubminiſtratis quibuſdam remediis. Primus Octavius Prætor in Edicto hanc actionem propoſuit, ut ex M. Tullii *Verrina* 5. D. Cujacius docuit ad *tit. Quod metus cauſa*, *ff.* Cur autem teneant & ſubſiſtant quæ malo more geſta ſunt, & voluntate coacta, ſi quæras, in promptu civilis ratio eſt; quia quod quis coactus voluit, voluiſſe videtur, & voluntas licet non ſit integra & abſoluta, voluntas tamen eſt, vulgata *L. Si patre cogente*, *ff. De ritu nupt. L. Si metus*, *ff. De acquirenda hereditate.* quod & hoc Jus admittit ex mente D. Auguſtini, *can. Merito quæritur* 15. *q.* 1.

Hoc tamen in omnibus ipſo Jure Civili non procedit. Sunt enim quædam quæ Jus Civile ratione civili valere, & per ſe ſubſiſtere non patitur; id eſt, in quibuſdam caſibus non eſt neceſſarium remedium prætoris; quia id quod agitur ipſo jure nullum eſt: ſed eſt neceſſarium in his caſibus, quibus Jure Civili valet id quod actum eſt: hoc enim licet valeat & ſubſiſtat ipſo Jure Civili, æquum tamen eſt reſcindi & revocari; hoc enim agit jus Prætorium, quod Prætores introduxerunt adjuvandi, vel ſupplendi, vel corrigendi Juris Civilis gratia, *L.* 7. *ff. De Juſtitia & Jure.* Et ita exaudiendum eſt, quod ait, Summus Pontifex in *cap.* 2. *hoc tit. Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Ait de jure generaliter, quia jus Prætorium, a quo hæc reſciſſio deſcendit, Juris Civilis pars eſt; Juris Civilis ſcilicet generaliter nomine accepto, pro quocumque jure inducto ab iis, quos jura conſtituiſſe docent elementa Juris, in *tit. De jure naturali, gentium & civili.* Sed plerumque Jus Civile, quod ipſum jus dicitur, id eſt, purum putum, merum Jus Civile ſeparatur a jure Prætorio, quod in hoc tractatu diligenter obſervandum eſt. Et recte gloſſa in *cap.* 2. *hoc tit.* rejicit ſententiam imperitorum, qui cenſebant generaliter eſſe dicendum, ea quæ per metum fiunt non tenere ipſo jure, argumento ducto ex *L.* 1. *ff. Quod metus cauſa*: *Quod metus cauſa geſtum erit, ratum non habebo.* Id eſt, non valet id quod metu geſtum eſt: *Imo potius*, inquit gloſſa, *ex illis verbis dicendum eſt ſubſiſtere id quod geſtum eſt, quia Prætor ratum non habet; quia quod non eſt, ratum haberi non poteſt.*

His cognitis, ut intelligamus quæ ſunt ea quæ Prætor rata non habet, adnotandi ſunt quidam caſus, in quibus ceſſare dixi hoc prætoris auxilium, quia ipſo Jure non valet id quod actum eſt. Gloſſa in d. *cap.* 2. quoſdam enumerare tentavit ex utroque Jure, de quibus neſcio quis compoſuit hos verſiculos:

Tutor, judicium, dos, ſacrum, copula, votum;
Hæc lex vi facta, de jure ſcias fore nulla,
Cætera Jus patitur, ſed poſtea reſtituuntur.

In quibus valde placet quod ait *Jus patitur*, Jus ſcilicet quod per eminentiam abſo-

abſolute Jus dicitur. *Sed poſtea reſtituuntur*, a Jure Prætorio, quod in hac parte ſeparandum eſt ab ipſo Jure Civili. Caſus a gloſſa adnotatos vobis excutiendos relinquo.

Præter id quod vulgo ad hunc titulum adnotare ſolent interpretes, quædam obſervanda eſſe cenſeo, quæ vulgo non obſervantur. Ac primum illud certiſſimi juris eſſe, in bonæ fidei contractibus ceſſare omnino hoc auxilium Prætoris: quia ex ipſo Jure Civili non poteſt ſubſiſtere negotium, quod per eminentiam bonæ fidei eſſe dicitur, ſi initium a vi metuque acceperit.

Idemque dicimus de dolo, quem omnino contrarium eſſe bonæ fidei conſtat. Et hoc eſt quod ait *L. Et eleganter*, *ff. De dolo*, nullam eſſe venditionem, ſi in hoc ut venderet circumſcriptus eſt; id eſt, ſi dolus dederit cauſam contractui, ut interpretes loquuntur, qui incidentem dolum, a dolo qui dedit cauſam, recte ſeparant. Dolus dans cauſam, eſt dolus quo quis ad vendendum inductus & circumſcriptus eſt, ut venderet. Dolus incidens, cum quis quod quidem vendere volebat, ultro vendidit minore pretio, dolo & fraude emptoris. Dolus igitur eſt incidens, quia quis non eſt hoc dolo inductus ad vendendum; ſed circumſcriptus in pretio conſtituendo. Primo caſu, nulla eſt venditio, neque ulla naſcitur ex hoc negotio obligatio, uno verbo nihil actum eſt: imo ſi ſecuta ſit traditio ex cauſa nulla, non eſt translatum dominium; & qui rem tradidit ex nulla cauſa, eam vindicare poteſt, & agere adverſus poſſeſſorem rei vindicatione; vel condicere poſſeſſionem, quam ſolam tranſtulit, condictione incerti ſine cauſa, ut fideliter Cujacius expoſuit, ad d. *L. Et eleganter*. Secundo caſu, valet & procedit contractus; ſed quod non principaliter, ſed incidenter dolo geſtum eſt, judicio bonæ fidei revocatur, id eſt, actione ex vendito. Et ita res ſemper æquitati ſuæ reſtituitur: nam primo caſu recipis id quod vendideras, & tradideras, ad vendendum & tradendum dolo inductus. Secundo vero, quod deeſt juſto pretio, cum ſcilicet dolo minus conſtituiſti, tibi præſtandum eſt.

Sive igitur metus, ſive dolus cauſam dederit contractui bonæ fidei, quidquid principaliter vel per conſequentias geſtum eſt, ipſo jure nullum eſt, & valere non poteſt. quæ fuit veterum Ultramontanorum, ut Bartolus vocat, recta ſententia: adeo ut ex nulla cauſa ſecuta traditio, nullius quoque momenti ſit; quod, ut jam docui, eruditiſſime Cujacius probavit ad d. *L. Et eleganter*, & in *L. ult. §. Si juſto, ff. Quod metus cauſa*.

Sed in Paratitlis Codicis, *tit. Quando liceat ab emptione diſcedere*; neſcio quo genio hanc certiſſimam regulam ita ſufflaminandam eſſe cenſet, ut quod dicitur, ipſo jure nullam eſſe venditionem cui dolus dedit initium, originem & cauſam, re integra veriſſimum ſit, ſi intra verba & primum placitum ſteterit; nam ſi res ſecuta ſit, non aliter reſcinditur venditio, quam ſi & cætera venditionis, quæ ſubſecuta ſunt, reſcindantur. Quibus verbis quodammodo accedere videtur ad contrariam ſententiam Doctorum Italorum, qui exiſtimant, ex traditione quæ ſecuta eſt ex nulla cauſa, aliquid geſtum & actum videri quod revocandum ſit reſciſſione; & conſequenter traditione ſubſecuta, ex contractu bonæ fidei cui dolus, vel metus cauſam dedit, neceſſarium eſſe auxilium Prætoris.

Sed excutiamus paucis argumenta, quibus vir maximus motus a recta ſententia diſcedere videtur. Hæc Juris ſtudioſus colligere, & conficere poteſt, ex recitationibus ad *tit. De reſcindenda vendit. Cod.* & ad d. *tit. Quando liceat ab emptione diſcedere*.

Pri-

Digitized by Google

Primum argumentum tale fuiſſe videtur. ſi metus dedit cauſam contractui; vel datur actio quod metus cauſa; vel reſciſſa traditione reſtituitur dominium ſic alienatum, *L. Metum*, §. *Volenti*, *ff. Quod metus cauſa*. Ergo in utroque neceſſarium eſſe auxilium Prætoris, ut reſcindatur traditio.

Secundum argumentum conficere videtur vir magnus ex *L.* 1. & 5. C. *De reſcindenda venditione.* ſpecies *L.* 1. eſt de venditione quam vi coactus quis fecit, & plene perfecit, re ſcilicet tradita: hanc d. *lex* ait ratam non eſſe, & aditum Præſidem auctoritatem ſuam interponere debere; id eſt, inquit Cujacius, debere Præſidem jure ordinario, vel extraordinario ea quæ geſta ſunt reſcindere: jure ordinario, id eſt, mera Prætoris juriſdictione, quam vir magnus hoc caſu intervenire poſſe, videtur admittere. quod ſi verum eſt, ſequitur id quod geſtum eſt, ipſo jure valere & ſubſiſtere, & neceſſariam eſſe reſciſſionem Prætoriam. Species *legis* 5. eſt de venditione cui dolus cauſam dedit; quam Prætor, vel Præſes reſcindi jubet, quia lex ait *reſcindi*: ergo reſcinditur reſciſſione Prætoria.

Tertium argumentum conficit ex *L.* 10. *C. eod. tit.* cujus ſpecies eſt non de dolo qui dedit cauſam contractui bonæ fidei, ſed de dolo quem interpretes vocant incidentem. Et hoc quoque caſu Imperatores reſcribunt, re tradita in integrum reſtitutionem competere, ut reſcindatur id quod dolo geſtum eſt: ergo Prætoris reſtitutio etiam hoc caſu neceſſaria videtur.

Et ex his omnibus colligendum eſt, re tradita non abſolute dicendum nullam eſſe venditionem, ſed eſſe reſcindendam auxilio Prætoris. Hæret igitur vir incomparabilis, & diſcedere videtur ab iis quæ antea docuit in Commentariis ad *tit. ff. Quod metus cauſa, & de dolo*.

Sed his objectionibus paucis reſpondendum eſt. Ad primum argumentum reſpondeo, d. *legem Metum*, §. *Volenti*, accipiendam eſſe de re tradita ex negotio quod non eſt bonæ fidei, ex donatione puta, vel ex tranſactione; aut ex contractu ſtricti Juris, qui ipſo jure ita valet & ſubſiſtit, ut dominium cenſeatur eſſe translatum Jure Civili, ut jam præmunivi. His caſibus contra Jus Civile duplici via Prætor ſuccurrit, ut loquitur *L. Si mulier*, §. *ult. ff. Quod metus cauſa*: nam vel dat utilem actionem in rem, id eſt, vindicationem, deficiente actione directa civili, quæ translatione dominii Jure Civili amiſſa eſt: vel dat actionem quod metus cauſa. Primo remedio, Prætor, qui ratum non habet id quod metu geſtum eſt, fingit dominium, quod Jure Civili translatum eſt, translatum non eſſe, & rem traditam naturaliter remanſiſſe in bonis ejus qui tradidit, ut recte gloſſa notat, ad §. *Licet*, d. *L. Metum*; ideoque ad rem vindicandam ſupplet quod Jure Civili deeſſe videtur; & dat ex propria juriſdictione utilem actionem Prætoriam, deficiente civili directa. At ſi res ſit tradita ex contractu bonæ fidei, Jure Civili non amittit dominium is qui per metum tradidit; quia nullum eſt ipſo Jure Civili id quod metu geſtum eſt. Ergo habet directam actionem civilem, id eſt, rei vindicationem, is qui ex contractu bonæ fidei rem metu tradidit; nec neceſſaria eſt utilis actio Prætoria, quæ datur in ſubſidium deficiente directa, *L. 3. ff. De ſententiam paſſis.* Quid eſt actio utilis? eſt actio quæ deficiente directa, ex juſta cauſa utilitatis, quæ mater eſt æquitatis, decernitur, & inde nomen habere videtur: actio utilis eſt decretalis, quæ ex æquitate, deficiente directa decernitur cauſa cognita, *L. 22. ff. De conſtituta pecunia*, *L. 5. ff. De confirm. tutore*, *L. 2. ff. De vulgari & pupillari ſubſtitut.*

Digitized by Google

L. 98. ff. De acquirenda, vel mitt. heredit. L. 2. §. Actio autem, ff. De adminiſtrat. rer. ad civitatem pertin. Actio directa civilis, directo Jure Civili propoſita, non decernitur, ſed unicuique ex ipſo Jure Civili competit.

Ex his apparet vix poſſe ſubſiſtere, quod virum magnum colligere dixi in ſecundo argumento, cum dolus vel metus dat cauſam contractui bonæ fidei, admitti concurſum Juris ordinarii cum extraordinario; & Jure ordinario, vel extraordinario, Prætorem vel Præſidem geſta reſcindere. Nam ſi Jure Civili remanet actio directa in rem, non eſt neceſſaria actio utilis, d. *L. 3. ff. De ſententiam paſſis:* hæc enim extraordinario Jure datur a Prætore, reſciſſa traditione, quæ juxta ordinem Juris Civilis tranſtulit dominium; ut datur a Prætore publiciana, reſciſſa uſucapione civili, L. *In honorariis, ff. De obligation. & actionibus*. Sed hoc remedium extraordinarium genere quodam vocare videtur vir magnus, quia datur utilis actio in rem, ad exemplum directæ civilis; & fingit Prætor, ut docui, dominium non fuiſſe translatum, ut in publiciana dominium non eſſe uſucapione amiſſum. Et eadem fere actione Prætoria agitur, id eſt, actione utili, quæ ejuſdem effectus eſt ad revocandam traditionem, *L. Actio, ff. De negotiis geſtis.* Verumenimvero ſi actio quod metus cauſa eſt extraordinaria, quæ ſcilicet extra ordinem Juris Civilis datur ad reſcindendum id quod geſtum eſt; & hoc quoque remedium, quo actio directa civilis amiſſa reſtituitur, ſuppoſita in locum directæ actione mere Prætoria, erit quoque extraordinarium: quod non eſſe neceſſarium, cum directa actio remanet ex Jure Civili, jam ſatis confirmavi; & hoc tantum procedere poſſe, cum Jure Civili valet id quod geſtum eſt.

Concludamus igitur, in d. *L. 1. & 5.* Prætorem ordinaria, & directa actione reſcindere id quod geſtum eſt; dabit enim actionem in rem civilem ex Jure ordinario, qua dominus qui rem ſuam amiſit Jure Civili, ex contractu nullo, & ex traditione nulla quæ ſubſecuta eſt, eam vindicabit, docens omnia geſta fuiſſe mala fide & metu. Quod idem vir magnus in *Paratitlis, Cod. eod m tit. De reſcindenda venditione;* cognoviſſe tandem videtur, diligentius retractans id quod docuerat in *recitationibus ad d. titulum*. Ait enim hoc caſu rem dici reſcindi ipſo jure, id eſt, beneficio actionis civilis & directæ in rem, quæ ipſo Jure Civili competit, cum nihil actum ſit initio contractu mala fide, vel metu. Eadem plane forma qui manumittit in fraudem creditorum, nihil agere dicitur; quia lex Ælia Sentia impedit libertatem, in principio *tit. Inſtitut. Qui & quibus cauſis manumittere non poſſunt.* & valere non poteſt ipſo jure, quod contra legem fit, vel in fraudem legis, ſalvis verbis legis, *L. Si libertus, ff. De jure Patronatus.* Et tamen recte dicitur revocari libertas contra legem data, *L. 1. C. Qui manumittere non poſſunt;* & reſcindi, *L. 15. ff. Quæ in fraudem creditorum:* ſed revocari, vel reſcindi ipſo jure, id eſt, per ipſam legem Æliam Sentiam, ut loquitur *L. 5. §. 2. Qui & a quibus manumiſſi.* &, ut eleganter ait *L. 7. ff. eod. tit.* lege ipſa interpellatur libertas; pronuntiat enim aditus Prætor, nullam eſſe libertatem datam contra legem: ut in quæſtione propoſita, nullam eſſe venditionem, nullam eſſe traditionem ex nulla cauſa ſubſecutam; & dominum actione civili directa rem ſuam, quam contra Jus Civile tranſtulit, recte vindicare. Et ita liquido ſatisfactum eſt ſecundo argumento.

Tertium argumentum nullius quoque momenti eſt, quia quæ dicitur reſtitutio in integrum, in d. *L. 1. C. De reſcindenda venditione*, non eſt Prætoria reſtitu-

tio quæ deſcendit ex Prætoria juriſdictione : ſed eſt reſtitutio quæ fit poteſtate actionis civilis ex vendito, actionis bonæ fidei, Jure communi & publico, id eſt, ipſo Jure Civili, *L. In contractibus*, *C. Ex quibus cauſis majores*. eſt enim ponenda ſpecies d. *L.* 10. ex *L. Julianus*, §. *Per contrarium*, *ff. De actionibus empti*, cum dolus eſt incidens, non dans cauſam contractui. Quod enim dolo geſtum eſt incidenter, manente ipſo contractu, emendatur ipſa actione quæ competit ex contractu bonæ fidei. Et utroque caſu, id eſt, cum contractus eſt ipſo jure nullus; vel cum contractus valet quidem, ſed dolo interveniente deceptus eſt quis in pretio conſtituendo; Judex adhibet officium ſuum, quod inſervit actioni in rem, primo ſcilicet caſu, cum contractus eſt ipſo jure nullus: vel actioni quæ ex contractu naſcitur, cum ſecundo caſu contractus valet; ſed poteſtate actionis, & officio Judicis reſcinditur id quod incidente dolo geſtum eſt.

Cum vero valet omnino Jure Civili id quod geſtum eſt, ut in contractibus ſtricti Juris; tunc neceſſarium eſt auxilium Prætoris. Et tunc plane Prætor interponere dicitur partes ſuas, & mera juriſdictione Prætoria reſcindere id quod geſtum eſt, id eſt, de ſuo proprio jure ſubminiſtrare remedia, quorum ſcilicet, ipſe primus auctor fuit. In negotiis bonæ fidei, non eſt. Prætor auctor Juris quo reſcinditur id quod geſtum eſt; ſed executor tantum Juris Civilis, quod valere non patitur id quod dolo vel metu geſtum eſt. Idemque contingit, cum contra legem factum eſt, ut in exemplo propoſito ex lege Ælia Sentia; reſcindit enim ſententia, & revocat libertatem quæ per legem Æliam Sentiam recte data non fuit: ut ſi prædium minoris viginti quinque annis alienatum ſit contra ſententiam D. Severi, ſententia Præſidis reſcindere dicitur alienationem, in *L.* 9. *C. De prædiis minorum*; quæ tamen ipſo jure nulla eſt, quia facta eſt contra legem divi Severi. Et ita diſtinguenda eſt reſciſſio civilis quæ fit ipſo jure, nuda Prætoris executione interveniente, a reſtitutione Prætoria, quæ tota pendet a juriſdictione Prætoria, id eſt, a jure cujus ipſe Prætor auctor fuit.

Sciendum tamen eſt: etiam in bonæ fidei contractibus quibus metus cauſam dedit, etſi nihil actum ſit, ut loquitur *L. Si mulier*, §. *Si metus*, *ff. Quod metus cauſa*; & quoties nihil agitur, Prætoris partes ceſſare dicantur, *L. In cauſæ* 2. §. 1. *ff. De minoribus*; receptum & admiſſum fuiſſe eum qui vi, vel metu vendere coactus eſt, auxilium a Prætore poſſe poſtulare, quaſi aliquid actum ſit, *L.* 3. 4. & 5. *C. hoc tit.* quod merito mirum videri poteſt ex his quæ ſupra adnotata ſunt. Hoc autem qua ratione receptum ſit ut paucis doceam, tres conſtituo actiones quas Prætor in hoc titulo ſe daturum pollicetur.

Prima eſt actio quod metus cauſa, quæ datur in quadruplum, ſi res non reſtituatur, §. *Quadrupli*, *Inſtit. de actionibus*. Datur autem intra annum tantum, etſi alia actio ſit, *L. Item ſi cum*, §. *Poſt annum*, *ff. Quod metus cauſa*. hanc igitur is a quo contractus bonæ fidei extortus eſt, & ſi ipſo jure id quod actum eſt non valeat, omiſſis civilibus actionibus poſtulare poteſt intra annum, *L.* 4. *C. Quod metus cauſa*. Vel ſi minore pretio vendere coactus fuit, & ſi contractus ſubſiſtat, & poteſtate actionis ex vendito, quia eſt incidens metus, agere poſſit ut id quod juſto pretio deeſt ſuppleatur, ut jam docui: poteſt tamen idem hac actione Prætoria conſequi, & ita agere, ut niſi ſuppleat, in quadruplum condemnetur, ut recte gloſſa expoſuit ad ſecundam partem *L.* 5. *C. hoc tit.* hanc enim actionem dabit Prætor ei qui vim paſſus eſt, quia generaliter eam vim

paſ-

paſſo pollicetur; nec quærit an alia actio ſit, qua agere poſſit is qui hanc actionem poſtulat. Eſt hac in parte conſtituenda differentia inter actionem quod metus cauſa, & actionem de dolo; hæc enim actio, quæ famoſa eſt, non datur ſi alia actio ſit, *L. Divus, ff. De in integrum reſtitutionibus;* nec datur niſi cauſa cognita, ut nominatim in Edicto expreſſum eſt his verbis: *Si juſta cauſa eſſe videbitur.* Non ſolet igitur Prætor ex dolo dante cauſam contractui bonæ fidei; vel ex incidente dolo dare actionem de dolo; quia nulla juſta cauſa eſſe videtur: nam vel non valet id quod actum eſt ipſo jure; vel id quod male actum eſt, poteſt actione propria emendari. Actionem vero quod metus generaliter pollicetur Prætor ſine ulla conditione, ei qui vim paſſus eſt: eam igitur non denegabit, etiam cum nihil actum eſt, in contractibus bonæ fidei.

Secunda actio quam Prætor pollicetur, eſt actio utilis in rem, id eſt, vindicatio, ut jam docui ex *L. 9. §. Volenti, ff. Quod metus cauſa.* De hac major dubitatio eſt, an ei qui directam vindicationem habet, danda ſit utilis. Sed & hanc utilem Prætoriam poſtulare poſſe eum a quo metu venditio extorta eſt, reſcriptum eſt in *L. 3. C. hoc tit.* Eademque fere ratione, eodemque exemplo, reperio ei qui pro alio ſolvit, ſi actio directa mandata non ſit, datam primum fuiſſe actionem utilem, *L. 1. §. Et ſi forte, ff. De tutel. & rationibus diſtrahendis.* nunc enim neceſſaria eſt utilis, cum nulla directa competit, *d. L. 3. ff. de ſententiam paſſis.* Et hoc jure ita conſtituto, ei qui non habet directam, dandam eſſe utilem: tandem receptum fuit ei quoque qui directam habet, dari quoque utilem poſſe, *L. Procuratorem, ff. De Procuratoribus. L. ult. C. Quando fiſcus, vel privatus debitores debitoris ſui convenire poſſit. L. 2. C. De obligat. & actionibus,* quæ docet id primum obtinuiſſe in emptore nominis; & deinde tractum fuiſſe ad cæteros caſus, puta nomine dato in dotem, donato, legato, dato in ſolutum, *L. Cum de bonis, C. De donationibus. L. Ex legato, C. De legatis: d. L. ult. Quando fiſcus vel privatus.*

Actio utilis, cum directa competit, non eſt neceſſaria; ut remedium extraordinarium, cum ſuppetit ordinarium. Sed his novis actionibus & remediis a Prætore inductis, & propoſitis in gratiam eorum qui vi, vel metu aliquid geſſerunt; etſi civiles actiones competant, Prætoriæ tamen non videntur denegandæ: Et hoc eſt quod voluit D. Cujacius, in dicta *recitatione*, Prætorem Jure ordinario, vel extraordinario, vel etiam cum nulla venditio eſt, geſta reſcindere. Nec tamen liquido expoſuit, hoc enim ita accipiendum eſt, ut ſit in arbitrio ejus qui agit, remedium ordinarium, vel extraordinarium eligere, ut in *d. L. 3. C. hoc tit. Dari actionem*, inquit, *ſecundum formam edicti perpetui poteris poſtulare.* Hæc enim actio, quæ ex edicto Prætoris datur, & ſi utilis ſit, *d. L. Si mulier, §. ult. ff. Quod metus cauſa;* & ideo non improprie dici poſſit decretalis, quia primum eſt a Prætore inducta, & conſtituta deficiente directa: proprie tamen non eſt decretalis, quia datur poſtulanti ſine cauſæ cognitione, & ſine ſpeciali decreto Prætoris: ideoque facile fuit inducere & hanc quoque dari poſſe, cum directa competit.

Eſt & tertia actio a Prætore propoſita; tertia, inquam, quia quamvis nihil aliud ſit quam actio quod metus cauſa, etiam poſt annum datur; & non in quadruplum, ſed in ſimplum tantum. Hæc proprie decretalis eſt, quia eam non dat Prætor, ſi alia actio ſit, ut nominatim ait *L. 4. C. hoc tit.* Hanc igitur Prætor omnino denegavit ei a quo bonæ fidei contractus extortus eſt; quia proprias civi-

civiles actiones habet; ſuperiores non denegavit, quia dari poſſunt, etſi aliæ actiones competant.

Porro hæ Prætoriæ actiones non dantur ex metu quolibet, ſed ex eo tantum qui cadit in conſtantem virum, *L. 6. ff. Quod metus cauſa cap. Ad audientiam*, & *cap. pen. hoc tit.* ut ex metu mortis, in ſpecie *cap. 1. hoc tit.* ubi maritus quidem potens & nobilis dicitur ſuſpectam ſuam uxorem habuiſſe; id eſt, adulterii inſimulaſſe; exiſtimaſſe ſibi cornua feciſſe, ut vulgo dici ſolet ex antiqua dicendi formula, de qua Artemidorus *lib. 2. cap. 12. Nimirum prædicere ipſi ſomnium. uxor tua ſcortabitur, &, ut dici ſolet, cornua tibi faciet. καὶ τὸ λεγόμενον, κέρατα αὐτῷ ποιήσει.* Hanc autem injuriam ferro vindicandam eſſe cenſuit; quod plerumque ſolent tanto dolore oppreſſi ſtringere. D. Orientius, Auxenſis Archiepiſcopus, ita commentario quod verſibus conſcripſit:

Cara tibi ſoror eſt, vel mater, carave conjux,
Quarum ne vitam fama gravis maculet,
Perpetui curam cauta pietate pudoris
Filius, aut frater, ſive maritus agis.
Hac veneranda tibi ſi nomina tentat adulter,
Ferrum in vindictam non ſatis eſſe putas.

Uxorem igitur maritus fratri ſuo, qui in antiqua decretali dicitur cognatus uxoris, ut in idiotiſmo Aquitanico *ſon cognat*, & militibus quibuſdam dedit occidendam. Sed pietate ducti pepercerunt ei, ſub hac tamen lege & conditione, ut in monaſterio *de Talabres*, ſic legendum Antonius Auguſtinus docuit, habitum ſuſciperet monachalem, quod & maritus tandem probavit, & miſit Epiſcopos qui velum mulieri imponerent, quæ proteſtata eſt ſe metu mortis hoc ſuſcipere; quod tamen unus ex his, ut marito morem gereret, ſimulavit ſe mulieri imponere. Fuit igitur ſimulata impoſitio veli, quæ non videtur legitima; ut de ſimulatis nuptiis Juriſconſultus ait in *L. Simulata, ff. De ritu nuptiarum*. Ideoque marito mortuo mulier de monaſterio exiens, alium maritum accepit. Quæritur utrum moniales eas tamquam fugitivam retrahere poſſint; & reſcribit Pontifex poſſe, ſi probaverint non timore mortis mulierem velum ſuſcepiſſe; aut quod fecit, ex poſtfacto ratum habuiſſe, argumento *L. 2.* & 3. C. *hoc tit.*

In *cap. 2.* juſtus quoque metus eſt amiſſionis bonorum, quæ Presbyter quidem in feudum, vel emphyteuſin acceperat ab Abbate S. Eadmundi in Anglia. Hic milites & Burgenſes ſuos ad domum Presbyteri miſiſſe dicitur, ut eum a domo & univerſa poſſeſſione dejicerent; potuit enim feudum, ſeu beneficium eccleſiaſticum facile revocari: qua de re conqueritur Gerbertus Remenſis Archiepiſcopus, qui poſtea fuit Papa Sylveſter, in *epiſtola 6. ad Elaidem Auguſtam: Terram quam noſtris fidelibus conceſſimus, cras auferemus.* Separat autem dictum *cap.* milites a burgenſibus: quia milites proprie dicuntur ii qui poſſident feuda præcipua & nobilia; burgenſes poſſident feuda quæ dicuntur *Burgaſatica*, apud Matthæum Paridem, in *Henrico III. Angliæ Rege*, & in conſtitutionibus Neapolitanis. Eſt & tertium genus quod ruſtici, qui *ſervientes* dicuntur, poſſident. Et ita diſertim hæc feuda diſtincta eſſe reperio in veteri charta Normaniæ, *de conventionibus habitis cum domino Rege anno 1204. Militibus autem*, inquit, *burgenſibus, & ſervientibus, qui prima die præſentis Junii erant apud Rothomagum, poſt complementum prædictarum conventionum, & ſubſequentium, dimittit idem Rex*

Rex tenementa illa, de quibus prædicta die ſaiſiti erant, ſi venerint ad hommagium, & ſervitium prædicti Regis. Vetus Chronicorum Normaniæ ſcriptor, verba faciens de expeditione ſuſcepta ab Henrico Rege Angliæ, adverſus Raymundum Comitem Toloſanum. *Rex igitur Henricus iturus ad expeditionem prædictam, & conſiderans longitudinem & difficultatem viæ, nolens vexare agrarios milites, nec burgenſes, nec ruſticos, ſumptis ſexaginta ſolidis Andegavenſibus in Normania, de feudo uniuſcujuſque lorica*, (vulgo *fief de Haubert*) *& de reliquis omnibus tam in Normania, quam in Anglia, capitales Barones ſecum duxit, ſolidarios vero milites innumeros*.

Caput quartum eſt de metu illato a Rege Angliæ Presbytero cuidam, qui jurare coactus ſe reſignare beneficium quod canonice obtinebat, id in eorum, ad quos pertinebat, manibus reſignavit. Fuit autem, ut ait, metus graviſſimus, puta mortis, verberum, vinculorum, aut amiſſionis bonorum. Et vel ipſa regia auctoritas, in cujus manu ſunt non ſolum bona noſtra, ſed etiam corpora, ut Theophilus noſter ait, in §. *Prætorum edicta*, *Inſtitut. de jure natur. gent. & civili*; etiam cum rogat, cogere videtur. Auſonius de Theodoſio Imperatore:

— *Poſcit*
Pene rogans, blando vis latet imperio.

Poteſt igitur Presbyter repetere beneficium: quia non proponitur juraſſe ſe numquam repetiturum, ſed juraſſe ſe reſignaturum. Qui jurat, vel promittit fide data, ſe numquam repetiturum quod metu reſignavit, vix poteſt contra fidem datam & jusjurandum, quod dimiſit repetere, *cap*. 3. *hoc tit*. niſi forte jurisjurandi gratiam a Summo Pontifice impetraverit: hoc enim jure, ſancte & pie ſervandum eſt juramentum, quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, ut loquitur *cap. pen. hoc tit.*

Caput ultimum eſt fugitivum, pertinet enim ad rapinam, & vim quam interpretes vocant compulſivam, & ad *tit. De reſtitutione ſpoliatorum*: & non ad vim impulſivam, de qua in *hoc tit.* hac enim quis velle cogitur, vel ut loquitur *cap*. 5. *hoc tit.* inducitur; & ideo voluiſſe dicitur: illa vero, ut eſt in *d. cap*. 5. coactione aſtringitur, & numquam voluiſſe intelligitur. Male igitur Raymundus hoc caput exiſtimavit pertinere ad hunc titulum; quod certiſſimum eſſe docet *L. Si quando*, *C. Unde vi*, ex qua ſumptum eſt quod in hoc *cap. ult.* reſcripſit Gregorius.

Digitized by Google

Ad Tit. XLI. *De in integrum reſtitutione*

SUMMARIUM.

IN I. Collectione Bernardi Papienſis Præpoſiti, hic titulus ita conceptus eſt: *De in integrum reſtitutione Eccleſiæ*, *vel minorum*. In tertia vero, quarta, & in hac ultima Gregoriana generaliter, *De in integrum reſtitutione*; quia in *cap. Ex literis*, tractatur de reſtitutione in integrum, quæ etiam majoribus ex juſta cauſa datur, & in *cap. Tum ex literis*, de ea reſtitutione in integrum, quam Princeps extra ordinem concedere ſolet adverſus rem judicatam; id eſt, de retractatione & iteratione judicii, etiam ſententia ab ipſo Principe lata, illo ſcilicet loco: *Quia ſententia Romanæ Sedis non negatur poſſe commutari.* quæ verba ſumpta ſunt ex *can. Sententiam* 35. *q.* 9. ubi tractatur de retractatione rei judicatæ, de reſtitutione cauſæ jam amiſſæ, ut in *L. Divus Hadrianus*, *ff. De re judicata*; ad quam pertinet ſententia Pauli *lib.* 5. *ſentent. tit.* 5. *Res*, inquit, *olim judicata poſt longum ſilentium in judicium deduci non poteſt*, *nec eo nomine in duplum revocari*. Quorum verborum hic eſt manifeſtus ſenſus, poſt longum tempus, decem annorum puta, non eſſe concedendam hanc reſtitutionem, vel judicii iterationem; nec poſſe eum qui reſtitui deſiderat hoc contendere, oblata dupli æſtimatione, ni jure vicerit: quam interpretationem non dubito eſſe hauriendam ex lege *Codicis Gregoriani* a D. Cujacio ad d. *ſententiam* allata, quæ docet eum qui per contumaciam condemnatus eſt, non poſſe uti appellatione, nec in duplum poſſe revocare ſententiam, ſcilicet ex contumacia prolatam. Ex ea intelligimus magnum eſſe favorem cauſæ matrimonialis in d. *cap. Ex literis*, ut liceat iterare judicium: quod ex juſta cauſa in cæteris cauſis permittunt Capitularia Caroli Magni; ad quæ vide, ſi placet, quæ vir doctiſſimus adnotavit in verbo *iterare judicium*.

His exceptis, in hoc titulo tractatur tantum de reſtitutione minoris, & Eccleſiæ, quæ paſſim dicitur uti jure minoris. Et de minoris reſtitutione nominatim in *cap. Conſtitutus*, in quo minor reſtituitur, qui omiſit revocare rem alienatam a patre juxta conſuetudinem approbatam, qua permiſſum eſt proximioribus res alienatas revocare oblato pretio intra certum tempus: quod jus vocamus jus retractus, *le retrait lignager*, vel jus *προτιμησεως*, a qua voce Græca conflata eſt vox Francica, *droit de premeſſe*.

Hoc jus D. Cujacius in *conſultatione* 9. non longius repetendum eſſe cenſet quam a Conſtitutione Friderici in Occidente, & Romani Lacapeni in Oriente. Sed ſi verum amamus, extant hujus juris in ipſo Jure Romano certiſſima veſtigia; in *L. Dudum*, *C. De contrahenda emptione*, qua abrogatur nominatim vetus quædam lex, qua proximis, & conſortibus conceſſum erat extraneos ab emptione removere. Et hoc quidem in venditione neceſſaria Jure Civili receptum vi-

Digitized by Google

videtur, ut colligere licet ex *L. Imperatores*, *ff. De pactis*, & ex *L. Cum bona*, *ff. De rebus auctoritate Judicum poſſidendis.* quod Jus non obſervari conqueritur divus Hilarius Archiepiſcopus Arelatenſis, in *vita ſancti Honorati*, his verbis: *Diripitur itaque dudum vario miſericordiarum opere vexata; adhuc tamen larga ſubſtantia; & æqualiter ad patrimonium propinquus, atque extraneus auctionator admittitur: ita nullus parentum reſpectus eſt, ac ſi rem ſuam non vendant*. Sed in voluntaria actione, in d. *L. Dudum*, gravis videtur injuria quæ inani honeſtatis colore velatur, ut homines de rebus ſuis aliquid facere inviti cogantur. Quod autem ait d. *L. Dudum*, *placuiſſe*, vix poſſumus referre ad ipſum Jus Romanum, quo id quidem permiſſum fuiſſe jam docui in venditione neceſſaria; non in voluntaria, niſi ſpeciali Jure Convicanis, ex *L. unica*, *Cod. Non licere habitatoribus Metrocomiæ loca ſua ad extraneos transferre*. Ad quam pertinet exceptio addita a Triboniano in d. *L. Dudum*, *niſi res ſpecialiter*, &c. vel expreſſa conventione, ut in *L. Qui Romæ*, *§. Coheredes*, *ff. De verb. obligat.* vel ex cauſa fideicommiſſi, *L. Qui ſolidum*, *§. ult. ff. De leg. 2. L. Pater*, *§. 1. ff. De legat. 3. L. Si quando*, *§. Heres*, *ff. De leg. 1.*

Et id videtur in Jus Romanum inductum, & moribus receptum, exemplo ſumpto ex Jure divino: ſunt enim in hanc rem manifeſtiſſima verba *Levitici cap. 25. Si attenuatus frater tuus vendiderit poſſeſſiunculam ſuam, & voluerit propinquus ejus, poteſt redimere quod ille vendiderat.* Quod igitur ait d. *L. Dudum placuit*, eadem forma, eodemque ſenſu dictum videtur, quo *L. 2. Cod. Theod. De inceſtis nuptiis*, ait, veteres credidiſſe licitum eſſe ducere fratris uxorem; quod tamen nulla lex Romana admiſit: & hoc nominatim *L. pen. Cod. eod. tit.* tribuit quibuſdam Ægyptiorum, id eſt, Judæis; hæc enim nomina paſſim apud auctores confunduntur. Et hoc fuiſſe ex Jure Judaico nemo eſt qui neſciat, ut de Romanis merito dixerit Juvenalis:

Romanas autem ſoliti contemnere leges,
Judaicum ediſcunt, ac ſervant, & metuunt Jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moſes.

In hoc regno Conſuetudinibus quibuſdam hoc jus retractus revocatum fuit, quod tanquam odioſum ſtricte accipiendum eſſe, recte cenſent interpretes. Ideoque tempus præſtitutum ad revocandum, in hoc *cap. Conſtitutus*, currit adverſus minorem, & neceſſaria eſt reſtitutio in integrum: quamvis adverſus præſcriptionem x. vel xx. annorum, ipſo jure tutus ſit, *L. ult. C. In quibus cauſis in integrum reſtitutio non eſt neceſſaria*.

Datur autem hæc reſtitutio minoribus, Prætore ipſo cognoſcente: nam in hac Edicti clauſula Prætor dixit, *animadvertam*; non ut in cæteris reſtitutionum clauſulis: *Actionem, vel judicium dabo*. Et ita in *L. 3. §. Pomponius*, *ff. De minoribus*, dicitur impetrari cognitio. Omnes quidem in integrum reſtitutiones a Prætore cauſa cognita promittuntur, ut ait *L. Omnes*, *ff. De in integrum reſtitutionibus*; ſed variæ ſunt partes, & cognitiones Prætoris. In cæteris reſtitutionibus cognoſcit Prætor de juſta cauſa concedendæ reſtitutionis; an ſit, puta, juſtus metus ex quo actio danda ſit: an dolus, vel calliditas adverſarii, non fatuitas ejus qui ſe deceptum dicit, ut loquitur *cap. penult. ſupra*, *De his quæ vi metuſve cauſa.* & ſic de cæteris cauſis, ex quibus ſe reſtituturum pollicetur: ſi enim forte juſtus metus non proponatur, denegabit Prætor actionem. Examinat igitur, ut ait d. *lex*, juſtitiam earum cauſarum, an veræ ſint, id eſt, an juſtæ,

juſtæ, ut olim recte Joannes expoſuit; quarum ſcilicet nomine ſingulis ſubvenitur. Et cum dat actionem, pronuntiat de jure & juſtitia concedendæ reſtitutionis; factum vero Judici addicto actioni examinandum relinquit: ut fit in interdictis, ſecundum veterem interdictorum ordinem, a me primo expoſitum, ad *tit. De interdictis*, *Inſtitut.* Et rurſus cum has reſtitutiones Prætor concedit, in hoc verſatur cognitio Prætoris, ut aliquando quærat & examinet, an alia actio ſit; ut in clauſula de dolo, & in clauſula de metu, cum poſt annum dat actionem: nam intra annum eam non denegat, etſi alia actio ſit, ut D. Cujacius recte docet ad *L. Item ſi cum*, §. *Poſt annum*, *ff. Quod metus cauſa*. Hanc igitur dabit ei a quo bonæ fidei contractus extortus eſt, etſi directam rei vindicationem habeat. Nam quod ait d. *L.* 3. *C. De iis quæ vi metuſve cauſa fiunt: Poſtquam placuit ſecundum formam Edicti perpetui, in rem quoque dari actionem, omnibus quæ ad hanc quæſtionem pertinent, diligentius penſiculatis*; ita accipiendum eſſe tandem animadverti, ut in caſu propoſito omnino danda ſit directa rei vindicatio, quam non amiſit is qui ex nullo contractu rem ſuam tradidit, *L. Nunquam*, *ff. De acquir. rer. dominio*. Non enim tranſtulit dominium, ſed poſſeſſionem, adverſus quam datur directa rei vindicatio, *L. Non alias*, §. 1. *ff. De judiciis*. Et cum Prætor promittit quoque in hoc Edicto actionem in rem, promittit tam civilem directam, quæ ipſo jure competit; quam utilem Prætoriam reſtitutoriam, ſi neceſſaria ſit. Dat enim Prætor, & promittit actiones paſſim in Edictis, tam ſuas, quam alienas, id eſt, a Jure Civili inductas. Et cum contractus nullus eſt ipſo jure, & ex nullo contractu non eſt tranſlatum dominium; hoc quoque caſu ſe daturum actionem promittit; cui non eſt impedimento nova actio quod metus cauſa, quam Prætor induxit: ut hanc vel illam eligere quis poſſit. Cum vero tranſlatum eſt dominium ex contractu qui ipſo jure ſubſiſtit, tunc dat utilem reſtitutoriam, hoc caſu omnino neceſſariam.

Denique, in hoc tractatu dicendum eſt dari actionem directam, vel utilem; & ſemper verum eſſe quod Ulpianus ait, in *L.* 9. §. *Licet*, *ff. Quod metus cauſa*; rem in bonis ejus eſſe qui vim paſſus eſt. Nam vel non ſubſiſtit contractus, & Jure Civili dominus remanet, qui rem ex nullo contractu tradidit; eamque jure optimo, id eſt, directa actione civili vindicare poteſt. Vel contractus ſubſiſtit; & jure Prætorio dicimus, & exiſtimamus rem in bonis ejus eſſe, *L. Nemo*, *ff. De in integrum reſtitut.* fingit enim Prætor eum, qui dominium amiſit Jure Civili, eſſe dominum; reſciſſa traditione, quæ effectum habuit dominii transferendi. Et talis fuiſſe videtur progreſſus hujus juris, quem paucis in gratiam ſtudioſorum explicaſſe juvabit.

Propoſita a Prætore formula quod metus cauſa, omnibus vim paſſis; ſcripta quidem in rem, ſed vi ipſa in perſonam: vel propter utilitatem frequentari cœpit, & uſurpari paſſim ab omnibus, qui ex quocumque negotio res vi, vel metu traditas repetebant. Et quæſitum deinde fuit, utrum in rem actio, id eſt, vindicatio dari quoque debeat: ut lege nova obligatione introducta, fuiſſe quæſitum docet *L. Quoties*, *ff. De obligationibus & actionibus*, an veteres eo nomine actiones competant; & reſponſum eſt competere, niſi nominatim caverit lex, ut ea tantum actione utamur. Et ita in hac ſpecie reſponſum eſt a Juriſconſultis, in rem quoque agi poſſe, & admitti concurſum actionum; ſiquis, forte, veterem actionem habeat, qua rem traditam repetere & vindicare poſſit, ut ex contractu ipſo jure nullo. imo, ad exemplum & ad inſtar

 hu-

hujus actionis, adverſus eum quem Prætor non habet pro domino, dandam eſſe utilem reſtitutoriam; & hoc eſt quod ait d. *L. 9. §. Volenti*, volenti dari in rem actionem, & in perſonam, reſciſſa acceptilatione, vel alia liberatione, ubi ſerva quod ait, *reſciſſa acceptilatione*, *vel alia liberatione*; quia reſciſſio ſemper neceſſaria eſt in obligatione perſonali, quæ extincta eſt liberatione: neceſſaria non eſt in actione in rem, ſi contractus forte nullus ſit.

Hoc igitur eſſe aſſevero ex ſuggeſtione, ſuaſione, & interpretatione prudentum, qui docuerunt actionem in rem, ſi quam habet, poſſe exercere eum qui hoc quoque novo remedio a Prætore propoſito generaliter uti poteſt: eamdemque reſtitutionem eſſe a Prætore concedendam ei, qui actionem in rem amiſit Jure Civili, tranſlato dominio in accipientem. Et utroque Jure commixto, Civili ſcilicet, & Prætorio, eum qui rem accepit, ſemper dici pro poſſeſſore poſſidere, *L. Item ſi eum*, *§. In cauſæ cognitione*, *verſic. Alia autem actio*, *ff. Quod metus cauſa*. Hoc veriſſimum eſſe docent hæc verba Ulpiani, in d. *L. 9. §. Licet: Licet in rem actionem dandam exiſtimemus nos.* ſcilicet, prudentes, Juriſconſulti. Quod tamen in compoſitione Edicti perpetui obſervandum eſt tranſlatum fuiſſe in ipſum Edictum perpetuum, a Salvio Juliano conditore Edicti perpetui ſub Adriano; ex Jure ſcilicet, quod ſuggeſtum fuerat & indicatum a prudentibus. quod tamen Edicto Prætoris adſcribitur recte; ut Paulus *lib. 1. ſentent. tit.* 20. epiſtolam notiſſimam Adriani adſcribit Edicto Prætoris: quod innumeris exemplis confirmare poſſem. Et ita accipiendum eſſe quod ait d. *L. 3. Poſtquam placuit ſecundum formam Edicti perpetui*; ubi notandum verbum, *placuit*, omnino referendum eſſe ad placita prudentum. Et ex hoc jure ita recepto & conſtituto, in ſpecie propoſita, in d. *L. 3.* reſcribit Imperator Gordianus, actionem in rem poſſe exercere eum, qui vim paſſus eſt in venditione, vel ex notiſſima forma noviſſime data ipſo Edicto perpetuo: quod tamen omnes Itali interpretes non obſervantes, referunt ad actionem utilem reſtitutoriam, quæ hoc caſu non eſt neceſſaria. Manet igitur etiam poſt annum hæc actio in rem, niſi forte præſcripta ſit a ſecundo emptore, ut in ſpecie d. *L. 3.* & vel intra annum, vel poſt annum dari poteſt. In actione vero Prætoria poſt annum danda, in hoc verſatur cognitio Prætoris, an alia actio ſit, ut in clauſula de dolo. Et hæ ſunt cognitiones Prætoris variæ.

Sed in hac reſtitutione minorum tota cognitio Prætoris eſt, & Prætor ipſe cognoſcit tam de jure, quam de facto: & per eminentiam proprie dari dicitur cauſa cognita, id eſt, tota cauſa cognita a Prætore. Ideoque dubitatum fuit an mandari poſſit, quia tota eſt Prætoriæ cognitionis; ſed poſſe mandari Juſtinianus conſtituit, in *L. ult. C. Ubi & apud quem in integrum reſtitutio tractari debeat*; ad quam vide ſi placet quæ D. Cujacius adnotavit, ad d. *tit. In Paratitlis Cod.* & ad *L. 3. ff. De in integrum reſtitut.* ut intelligas ex d. *lege* ſumptum eſſe id quod Summus Pontifex reſcribit in *cap. pen. hoc tit.*

Porro, jure minoris Eccleſia cenſetur, ut nominatim ait *cap. 1. hoc tit.* quod exemplo reipublicæ, vel civitatis, in qua Jure Civili idem Jus obtinet, *L. 2. C. Ex quibus cauſis majores*. *L. 2. C. D. reipublicæ*; receptum eſſe Jure Pontificio nemo non videt. Ideoque ſi læſa ſit Eccleſia in traditione poſſeſſionum, quas laicis conceſſit jure perpetuo, ſub annuo cenſu, ut in d. *cap. 1.* facile reſtituitur, ut poſſeſſiones redeant ad jus proprietatemque Eccleſiæ, ut loquitur d. *cap. 1.* Fuit igitur tranſlatum dominium ex cenſuali contractu, qui ſeparandus eſt a

con-

Digitized by Google

contractu emphyteutico, ex quo non tranſit dominium, ut eruditiſſime gloſſa notat ad *cap. Conſtitutus, infra, de religioſis domibus*. Regulariter quidem prohibetur omnis alienatio rei eccleſiaſticæ, *cap. Nulli, infra, de rebus Eccleſiæ alienandis, vel non*. Et alienationis nomine intelligitur quæcunque traditio perpetua, omniſque conditio impoſita rei eccleſiaſticæ; ſic enim interpretandum eſſe cenſeo, quod viris eruditis negotium faceſcit in d. *cap. Nulli*: *Alienationis verbum continere conditionem*, &c. ut in veteri privilegio, conceſſo monaſterio cuidam, in pago Cenomanenſi, a Nicolao I. *Et quam acceperit libertatem*, (res eccleſiaſtica ſcilicet) *jam ſub conditione mancipari minime potuiſſe*. Et apud auctorem *Chronici monaſterii Caſſinenſis lib. 1. cap. 9. Neque ipſe Neapolitanus Epiſcopus, neque ſucceſſores ejus, licentiam habeant in villa noſtra Gentiana ordinandi, vel conditionem ponendi*; quod aliis exemplis confirmavi. Sed ex juſta cauſa permiſſum eſt alienare rem eccleſiaſticam, vel in cenſum, emphyteuſim, & feudum dare, *cap. 7. & cap. 11. infra, de rebus Eccleſiæ alienandis, vel non*. Valet igitur ipſo jure in ſpecie d. *cap. 1.* traditio poſſeſſionum jure cenſuali. Sed, ut dixi, reſtituitur Eccleſia læſa in traditione.

Quærit gloſſa intra quod tempus ſit reſtituenda; & cenſet debere Eccleſiam petere in integrum reſtitutionem intra quadriennium, ex *L. ult. C. De temporibus in integrum reſtitutionis*. Alanus vero, & Guillelmus Nazo, veteres interpretes & gloſſographi, hanc reſtitutionem eſſe in perpetuum indulgendam exiſtimant, ducto argumento ex verbo *ſemper*; quod, ſi verum amamus, hoc tantum ſignificat, Eccleſiam ex quocumque negotio, vel contractu, ſemper & ubique eſſe reſtituendam. Ego proclivior ſum in mediam ſententiam exiſtimantium, hanc reſtitutionem circumſcribendam eſſe eodem tempore quadraginta annorum, quo ceteræ actiones Eccleſiæ præſcribuntur, vulgata *authentica, Quas actiones, C. De ſacroſanctis Eccleſiis*. Et hoc favore Eccleſiæ verius eſſe, *ut inter divinum publicumque jus, & privata commoda, competens diſcretio ſit*, ut ait eleganter *L. Ut inter, C. De ſacroſanctis Eccleſiis*. Nam & minori quadriennium datur poſt completum vigeſimum quintum annum, & ſubducitur medium illud tempus; quod non ſubducitur ex ſententia gloſſæ, quæ vult quadriennium eſſe numerandum a tempore contractus.

Pinguius igitur ſuccurrendum eſt Eccleſiæ; quam reſtituendam quoque eſſe ex alia quacumque cauſa juſta, docent *cap. 2. 3. & 7.* ut adverſus rem judicatam, ſi quid forte omiſſum ſit negligentia Procuratoris, ut in d. *cap. 2.* & in *cap. 3.* ſi omiſſa ſit neceſſaria probatio; & ſi in cauſa ſit concluſum, poſt quam concluſionem nulla probatio admittitur. Et in *cap. 7.* adverſus peremptorium terminum ab ipſo Summo Pontifice præſtitutum.

Sed in d. *cap. 3.* negotium faceſcit lex diœceſana, quæ nihil aliud eſt proprie quam omne & quodcumque jus, quod Epiſcopus habet in ſua diœceſi; jus epiſcopale, ut loquitur dictum *cap. 3.* ut lex metropolitana, in *cap. Paſtoralis, ſupra, de officio Judicis ordinarii*, eſt jus quod Metropolitanus habet in ſua provincia; privilegium metropolitanum, in *L. 16. C. De ſacroſanctis Eccleſiis*; jus metropolitanæ auctoritatis, in *Opuſculo Hincmari Remenſis Archiepiſcopi, adverſus Hincmarum Laudunenſem Epiſcopum*. Et ita recte dici poteſt lex diœceſana, jus epiſcopalis auctoritatis. Nec alio ſenſu accipitur, in *hoc cap. 3.* & in *cap. Auditis, infra, de præſcriptionibus*; & Canonibus Concilii Ilerdenſis notatis a gloſſa,

in

Digitized by Google

in *cap. Dilectus*, *ſupra*, *de officio Judicis ordinarii*, Erit igitur lex diœceſana jus univerſum Epiſcopi.

Sed obſervandum eſt, Joannem Hugutionem veterem Decreti interpretem, primum ſubtiliter inveniſſe legem quamdam diœceſanam ſpecialem, quæ non continet omne jus Epiſcopi; ſed illud tantum jus quo ab Eccleſia exigere aliquid poteſt; cathedraticum puta, vel ſynodaticum, aut certam partem fructuum & oblationum, vel aliquid aliud: & ita in *cap.* 2. *De verborum ſignif. in* VI. aliquid exigi dicitur *legis diœceſanæ nomine.* hanc ſpecialem legem diœceſanam ſeparandam eſſe cenſet a lege juriſdictionis; qua lege vult contineri cætera omnia quæ ad Epiſcopum pertinent, juriſdictionis nomine generaliter accepto, ut etiam complectatur ea quæ ſunt ordinis; quamvis hæc ſubtilius ſeparanda ſint ab his quæ ſunt juriſdictionis, juriſdictionis nomine ſpecialiter ſumpto, *cap. A qua*, *infra*, *de conſecratione altaris*. Hanc Hugutionis diſtinctionem primus Honorius III. Pontifex maximus confirmavit, & ſecutus eſt in d. *cap. Dilectus*. Cujus auctoritate dicendum eſt hodie eſſe legem diœceſanam ſpecialem, qua non continetur omne jus Epiſcopi, ut in Canonibus & Capitulis antiquis; & ita Honorium nomen, quod erat generale, ſpeciale feciſſe.

Ab hac autem ſpeciali lege diœceſana, monaſteria generaliter ipſo jure cenſentur exempta: a lege vero juriſdictionis non eximuntur ſine ſpeciali privilegio, *can. Quam ſit*, §. *ult.* 18. *q.* 2. Eccleſiæ vero monaſteriis conceſſæ, ipſo jure neque a lege diœceſana, neque a lege juriſdictionis eximuntur; ſed habenda eſt ratio formæ conceſſionis, vel juris poſtea in Eccleſiis canonicis modis acquiſiti, ut colligere licet ex d. *cap. Dilectus.* & ex *hoc cap.* 3. in quo Epiſcopus Vigorniensis, ſic legendum eſt, & Abbas de Eveſham, vulgo male, de Eveſcam, ut docent ſcriptores rerum Anglicarum, probationes amiſſas poſt concluſionem cauſæ, beneficio reſtitutionis in integrum exponere poſſunt.

Cæterum cum datur reſtitutio adverſus rem judicatam, regulariter ſuſpenditur executio ſententiæ, ut docet *titulus Cod. In integrum reſtitutione petita nihil innovari.* & tamen in *cap. Suſcitata*, *hoc tit.* executioni mandatur ſententia juſta ex cauſa, quæ Summum Pontificem movet, reſtituentem Eccleſiam adverſus rem de qua ipſe pronuntiavit.

Quod ad *cap. ult.* ſumptum eſt, ex *tit. Cod. notiſſimo*: *Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtulata fuerit*; temere in integrum reſtitutionem non eſſe concedendam in ea cauſa, in qua jam ante petita in integrum reſtitutione repulſam paſſa eſt Eccleſia, niſi novas proferat defenſiones. Et generaliter definiendum eſt, quoties etiam extra quadriennium a Jure Civili præſtitutum datur Eccleſiæ reſtitutio in integrum, hanc eſſe concedendam ex magna & rationabili cauſa; *cap.* 1. *hoc tit. in* VI. in quo veterem controverſiam, de qua ſupra, poſteriores Pontifices Gregorius IX. & Bonifacius componere tentarunt.

Aa

Digitized by Google

Ad Tit. XLII. *De alienatione judicii mutandi causa facta.*

SUMMARIUM.

Hac Edicti parte ſubveniendum eſſe Prætor exiſtimavit etiam majori, cujus adverſarius, id eſt, is adverſus quem agere volebat, rem de qua controverſia erat, alienavit dolo malo, ut moleſtum adverſarium ſubjiceret; propoſita actione qua reſtituitur in integrum, ut tantum conſequatur, quantum ejus intereſt alium adverſarium non habuiſſe, ut docet *tit. ff. De alienatione judicii mutandi cauſa facta*. Poteſt autem, ſi hoc elegerit, agere cum novo poſſeſſore, *cap.* 1. *hoc tit. L.* 1. *C. eod.* cujus vera lectio ex veteribus libris mſſ. ſic eſt reſtituenda, quod ex veteribus Azo agnovit: *Cum in rem actioni poſſeſſio pariat adverſarium*. Nec placet quod D. Cujacius probat, legendum eſſe: *Cum in rem actionem poſſeſſio pariat adverſario*. nam etſi actio in rem ex præſenti poſſeſſione eſſe dicatur, vulgata *L. Non alias*, §.1. *ff. De judiciis*, id eſt, dari adverſus eum qui poſſidet; tamen hac actione principaliter agitur de dominio & proprietate, per conſequentias autem de poſſeſſione: non eam igitur parit poſſeſſio, ſed dominium de quo lis inſtituitur, *L. Evictis*, *ff. De uſuris*. Datur enim hæc actio ei qui Jure Gentium, vel Civili dominus eſt, *L. In rem*, *ff. De rei vindicatione*. Et eleganter dicere poſſumus perſecutionem rei ſuæ dominis parere in rem actionem, id eſt, vindicationem qua de dominio agitur: eadem forma qua in *L. Pignoris*, *ff. De pignoribus*, recte & ſine mendo ſcriptum eſt, *pignoris perſecutionem parere in rem actionem*, id eſt, hypothecariam; qui enim intendit rem ſibi eſſe ex cauſa pignoris obligatam, qui pignus perſequitur, agit actione in rem, quam ſcilicet parit hæc pignoris perſecutio, id eſt, hujus juris allegatio; ut in veteribus gloſſis, *perſecutio*, *allegatio*, *diſſertatio* recte exponitur δικαιολογία; nec eſt neceſſaria D. Cujacii emendatio, qui legendum eſſe cenſet *pignoris poſſeſſio*. Hoc igitur vult d. *L.* 1. Attalum poſſe agere, vel adverſus novum poſſeſſorem; quia in rem actioni qua agere volebat, poſſeſſio parit, id eſt, opponit novum adverſarium: vel agere poſſe adverſus eum qui alienavit, quia alienatione judicii mutandi cauſa celebrata, in integrum reſtitutio Edicto permittitur.

Eſt autem affinitas magna inter titulum hunc, & tit. *Cod. Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare*; & inter Conſtitutionem Anaſtaſii *De redemptoribus actionum alienarum*, quæ extat in *L. pen. Cod. Mandati*. Sed recte D. Cujacius docuit tractatus iſtos ita diſparandos, & diſtinguendos eſſe: titulus *Ne liceat potentioribus*, &c. eſt de lite, ſive actione in potentiorem tranſlata: titulus *De alienatione judicii mutandi cauſa facta*, eſt de re translata in potentiorem ab eo qui verebatur ipſe judicium accipere: Conſtitutio Anaſtaſii, eſt de ipſis redemptoribus actionum: Conſtitutio Claudii propoſita in d. *tit. Ne li-*

liceat potentiorib. eſt de his qui actionum ſuarum alios redimunt exactores; deque redimendis actionibus.

Hæc tamen jura Gregorius IX. concurrere exiſtimavit, in ſpecie *cap.* 2. *hoc tit.* quod gloſſa notat ad hunc titulum pertinere propter illa verba, *ut adverſarios ad eccleſiaſticum forum trahant;* quaſi hæc actionum translatio videatur judicii mutandi cauſa facta, ut jus quod in reo obtinet, qui rem quam poſſidebat alienavit, obtineat in Actore, qui actionem mutandi judicii cauſa in alium transtulit. Qua autem ratione Clerici Actores, laicos trahere poſſint ad forum eccleſiaſticum, cum regulariter Actor forum rei ſequatur, ſi forte quæras; præter id quod gloſſa reſpondet, id fuiſſe uſurpatum ex conſuetudine loci: dicam id plerumque fieri prætextu deſidiæ Judicis ſæcularis, qui detrectat, vel cunctatur jus dicere; hoc enim colore permittitur paſſim in titulis *De judiciis* & *De foro competenti*, *lib.* 2. *infra*, etiam laicis ad Judicem eccleſiaſticum tranſire.

Ad Tit. XLIII. *De Arbitris*

Summarium.

De initiis & præludiis judiciorum, quæ exercentur apud Judices publica auctoritate conſtitutos, cœpit quædam præmittere in titulis præcedentibus; & de judiciis pleniſſime dicturus in *lib.* 2. pro coronide hujus libri primi dat titulum de Arbitris, quos plerique præferunt Judicibus ordinariis, & ſibi privata conventione conſtituunt diſceptatores controverſiarum; & veluti Judices ſine ulla Magiſtratus datione, & ſententia, ut loquitur *L.* 5. *C. De receptis Arbitr.* Recipiunt enim, & promittunt invicem litigantes ſtari ſententiæ Arbitri communi conſenſu electi, qui & recipit ſe pronuntiaturum: & inde recepti nomen, quod nihil aliud eſt quam compromiſſum, *L. Rem novam*, §. 1. *C. De judiciis*; & compromiſſum eſt conſtipulatio invicem facta pœnæ nomine, ſi arbitrio non obtemperetur, *L. Non diſtinguemus*, §. *Si domini*, *ff. De receptis qui Arbitrum*, *&c.* quamvis & aliquando etiam plenum compromiſſum poſſit eſſe ex nudo pacto, ut in ſpecie & caſu ſingulari, *L. Litigatores*, *ff. eod. tit.* Et ſi ſtipulatio ſine ulla pœna interpoſita ſit, datur quidem actio incerti in id quod intereſt, *L. Diem proferre*, §. *ult. ff. eod.* ſed non videtur plenum compromiſſum, cum nominatim pœna non adjicitur; quæ adjicienda eſt, ne metu pœnæ recedatur a placitis. Et hac ratione admiſſus primum videtur uſus Arbitrorum, & comprobatus Jure Civili ex compromiſſo jure perfecto, ut loquitur *L.* 1. *C. eod. tit.*

Sed & aliquando ex jurejurando Arbitros ſumptos eſſe conſtat, ex *L.* 2. *C. eod.* ut major eſſet religionis metu auctoritas ſententiarum, & definitionum ab Arbitris prolatarum. Hoc Juſtinianus in d. *L.* ideo ſanctiſſimum arbitrium vocat: & ex hoc arbitrio dat vel actionem utilem in rem: vel in factum actionem, pro qualitate negotii: vel condictionem ex lege, id eſt, ex ipſa Juſtiniani

Digitized by Google

ni Conſtitutione nova. Et quamvis hoc Arbitrorum genus a Juſtiniano ſublatum ſit, *Nov.* 82. *cap.* 11. hoc tamen Pontificio Jure, quo ſumma eſt & præcipua jurisjurandi auctoritas, ex jurejurando ſumptos Arbitros reperio, in *cap.* 2. & *cap. Per tuas, hoc tit.*

Eſt & tertium Arbitrorum genus; qui ex nudo conſenſu ſine conſtipulatione, & jurejurando conſtituuntur. Et ex hoc arbitrio primum obtinuit, non ſine controverſia, ſententia forte pro reo prolata, dandam eſſe veluti pacti exceptionem: & deinde Juſtinianus Actori vincenti dedit actionem in factum, *L. pen. C. hoc tit.*

Ab iis Arbitris nudo conſenſu ſumptis poſſe appellari, D. Cujacius cenſet, in *Paratitlis*, *C. hoc tit.* ex *L. Ex conſenſu*, *ff. De appellation.* & ex *L.* 1. *C. hoc tit.* quæ nominatim ait ex ſententia Arbitri, ex compromiſſo jure perfecto aditi, appellari non poſſe. Eſt autem jure perfectum, ſi invicem pœna promiſſa ſit, ut metu ejus a placitis non recedatur.

Sed male hoc ex dd. legibus virum magnum colligere non dubito: & contra generaliter eſſe definiendum, a ſententia Arbitri quacumque ratione ſumpti appellari non poſſe. Appellatur enim a ſententia quæ perfecte ſententia eſt, ab eo ſcilicet prolata, qui jure publico & auctoritate publica judicavit: at ſententia Arbitri, etſi ſententia καταχρηστικῶς dicta ſit, perfecte tamen, & per omnia non eſt ſententia, ut eleganter ait *L. Quid ergo*, §. *Ex compromiſſo*, *ff. De his qui notantur infamia*. Et recta ratio quæ efficit non poſſe appellari a ſententia Arbitri, ab Imperatore datur in d. *L.* 1. quia ex ea ſententia naſci non poteſt actio judicati: hoc enim tantum datum eſt rei auctoritate publica judicatæ, neque privatorum conſenſus tales poteſt conſtituere Judices, ut eorum ſententia eamdem vim & poteſtatem habeat, quam obtinent ſententiæ prolatæ a Judicibus auctoritate publica conſtitutis: hoc enim tantum permittit lex Julia judiciorum, ut privatorum conſenſus Magiſtratum, qui alias incompetens eſt, poſſit facere competentem; non ut ſibi privatum hominem, perfectum & abſolutum Judicem faciat, *L.* 2. §. 1. *ff. De judiciis*. Et quamvis d. *L.* 1. dicat appellari non poſſe a ſententia Arbitri ſumpti ex compromiſſo jure perfecto; non ideo ſequitur a ſententia Arbitri ſumpti ex nudo pacto & conſenſu poſſe appellari: de hoc enim minus dubitari potuit; ut colligere licet ex *L.* 1. *C. hoc tit.* quæ docet ante Juſtinianum actionem non potuiſſe competere. Et quod attinet ad *L. Ex conſenſu*, nemo non videt eam eſſe accipiendam de Judice a Magiſtratu delegato, ex petitione, editione, & conſenſu litigantium; hunc dat ſententia Magiſtratus, ut loquitur d. *L.* 5. Ideoque, etſi ex conſenſu partium datus ſit, ab eo tamen apoellari poteſt is qui dedit, ut in *L.* 1. *ff. Quis & a quo appelletur*. Eſt enim Judex delegatus a Magiſtratu; & nihil intereſt delegarit Magiſtratus eum quem ipſe elegit, an eum quem partes elegerunt.

Sed addit Papinianus in d. *L. Ex conſenſu*, aliud eſſe dicendum, ſi ex conſenſu datus ſit; (ſic enim legendum) citra compromiſſum; ſi enim ex compromiſſo datus ſit, receptus Arbiter potius, quam Judex a Magiſtratu datus videtur; ob hoc enim pœna promittitur, ut metu ejus a placitis non recedatur, ait d. *L.* 1. & hæc conſtipulatio efficit ne a Judice etiam a Magiſtratu dato, appellari poſſit. At ſi non fuerit datus a Magiſtratu, ſed ex compromiſſo ab ipſis litigantibus ſumptus, dicimus non poſſe appellari; vel quia judicati actio inde præſtari non poteſt, quæ præſtatur ex ſententia Judicis a Magiſtratu dati; vel

quia expreſſa conſtipulatione pœnali hoc actum eſt, ab hac ſententia non eſſe recedendum. Si igitur ex nudo tantum conſenſu ſumptus eſt Arbiter, non appellatur a ſententia; vel quia nec actio judicati præſtari poteſt; vel quia ſine metu pœnæ licet recedere a ſententia: tunc enim datur actio in factum, ut executioni mandari poſſit ſententia a Magiſtratu, cum ſententia prolata ab Arbitro, vel expreſſo, vel tacito conſenſu, id eſt, decem dierum ſilentio, a litigantibus comprobata eſt, ut in d. *L.* 5. quod Pontifex in *cap. Per tuas*, *hoc tit.* trahit ad ſententiam prolatam ab Arbitro, ex compromiſſo ſumpto; ut ſi ſententia comprobata ſit, præciſe teneantur partes ſententiam, quam novo conſenſu comprobarunt, amplecti. Nam quod ait authentica *Decernit*, *C. hoc tit. Pœna præſtita liceat a judicatis recedere*; locum habet, cum diſplicet ſententia prolata.

Sed obloquitur *cap. Dilecti in fine*, *hoc tit.* niſi dicamus hæc verba: *Ab utraque parte ſponte receptum*; referenda eſſe ad ipſum compromiſſum initio receptum, non ad novum conſenſum poſt ſententiam adhibitum, quod veteribus quibuſdam placuit.

Concludamus igitur, utroque Jure non licere appellare a ſententia Arbitri. Alio tamen jure hodie utimur, quod ſumptum eſſe obſervo ex interpretum errore, qui paſſim exiſtimaverunt ad d. *L.* 1. *Cod. hoc tit.* & ad *L. Nemo poteſt*, *ff. De legat.* 1. Jure Pontificio permiſſum eſſe a ſententia Arbitri appellare; decepti corrupto loco, qui extat in *can. Sane* 2. *q.* 6. ubi negative ex ipſo Concilio Carthaginenſi legendum: *Provocare non liceat.* quod & viri docti, qui Romanam editionem procurarunt, recte obſervant. Et valde notandum eſt d. *canonem*, & *can. a Judicibus*, *eadem cauſa & quæſt.* non loqui de receptis Arbitris; ſed de Judicibus datis auctoritate Concilii: *De electis Epiſcopis ad judicandum*, ut eruditiſſime Theodorus Balſamo docuit ad *can.* 99. & *can.* 123. Concilii Carthaginenſis. Et male D. Cujacius in *conſultatione* 12. dictos canones accipiendos eſſe cenſet de receptis Arbitris, cum ſint manifeſte accipiendi de Judicibus datis ex conſenſu, ut in d. *L. Ex conſenſu*.

Sed quod Balſamo ait, pugnare hac parte Jus Pontificium cum Jure Civili; verum quidem eſt, ſi vetus illud Jus inſpicias, de quo in d. *L. Ex conſenſu*. At ex *L.* 7. & 8. *C. De epiſcopali audientia*, ſi Epiſcopi etiam a laicis ex communi conſenſu aditi ſint, more Arbitrorum judicant, & ab eorum ſententiis non licet appellare: quam procul dubio formam imitatur Concilium Carthaginenſe in cauſis eccleſiaſticis, & ſubſequitur novi Juris Civilis veſtigia, ut latius dicam ad *tit.* 1. *lib.* 2.

Hodie igitur moribus noſtris hic error invaluit, appellari a ſententia Arbitri; & privatorum conſenſum conſtituere poſſe privatos Judices, a quibus tanquam a Judicibus ordinariis ſupremæ curiæ appellantur.

Conſtitui autem poſſunt Arbitri quilibet, adeo ut & infames non rejiciantur, in *L.* 7. *ff. De receptis qui arbitrium.* Non admittuntur autem laici in cauſis ſpiritualibus, *cap. Contingit*, *hoc tit.* niſi forte cum auctoritate Judicis eccleſiaſtici ſumpti ſint, & admixti Clericis, *cap. Per tuas*, *in fine*, *hoc tit.* Et hoc quoque Jure admittuntur feminæ præcellentes, in *cap. Dilecti*; quod & veteri Jure Romano, a Juſtiniano nominatim abrogato, receptum fuiſſe D. Cujacius docuit, *lib.* 13. *Obſerv. cap.* 23. Et licet Iure Civili in Judices ipſos compromittere non liceat, ex lege Julia judiciorum, *L.* 9. §. *Si quis*, *ff. De receptis*, quod & Petrus Chryſologus, Epiſcopus Ravennas, his verbis inſinuat *ſermone* 162.

162. *Chriſtus ad litigatoris arbitrium Arbiter eſſe non poterat, cui totius judicii ſumma eſt & poteſtas*. Tamen hoc Jure Pontificio licet in Judices compromittere, *cap. Cum olim, hoc tit.* & *cap. Niſi eſſent, infra, de præbendis*. Quod & tentari poteſt admiſſum fuiſſe ex ſententia *Nov.* 86. Ex qua tamen poteſt Judex eſſe honorarius Arbitrer, vel mediator tantum; id eſt, ut loquuntur, arbitrator, & amicabilis compoſitor; non autem arbiter ex compromiſſo. Et ſeparandus eſt mediator ab Arbitro. & ita non valet compromiſſum factum in duos, ſive plures, ut ipſi poſſint alium Arbitrum eligere, *cap. Innotuit, hoc tit.* valet tamen ut electus Arbiter, poſſit eligere mediatores, qui ſine ipſo cognoſcant, *cap. pen. hoc tit.*

Sed quod hoc Jure Pontificio receptum eſt, etiam ex compromiſſo Judices arbitrium poſſe recipere, ſummam & propriam rationem habet ab interpretibus non animadverſam: quia ipſa judicia eccleſiaſtica cœperunt ab arbitriis, & more Arbitrorum primum juſſi ſunt Epiſcopi judicare, d. *L.* 7. *C. De epiſcopali audientia*, & *Nov. Valentiniani de epiſcopali judicio*.

Porro non tenentur litigatores obtemperare arbitrio, ſiquid turpe, *αἰσχρόν τι* ut legendum eſt in ſynopſi Baſilicῶν, juſſerit, *L. Quid tamen*, §. *Plenum*, *verſic. Non debent*, *ff. De receptis*, *cap.* 2. & 3. *hoc tit.* Nec poteſt Arbiter egredi fines compromiſſo conſtitutos, & ultra id quod compromiſſum eſt pronuntiare, *L. Non diſtinguemus*, §. *De officio*, *ff. De receptis. cap. 6. hoc tit.* Nec ſi ſumptus ſit ſuper executione rei judicatæ, quidquam de ſententia immutare, vel detrahere, *cap. Expoſita, hoc tit.*

Adnotatur & illud poſtremo loco, quod ex Iure Civili ſumptum eſſe notiſſimum eſt, compromiſſum non tranſire in heredes, ſi de ipſis nominatim non caveatur, *cap. ult. hoc tit.*

Digitized by Google

SUMPTUM eſt hoc caput, ut docuit Anton. Auguſt. ex Concilio Milevitano; quod conſtat fuiſſe Concilium Africanum univerſale, & anniverſarium, ut loquitur *can.* 7. *Concilii III. Carthag.* ex quo ſumptus eſt *can. Quiſquis* 4. *q.* 5. in quo male deeſt hæc vox *anniverſarium*, ut & Romana Editio Decreti obſervavit. Conſtat enim in Africa præter Concilia provincialia, ſingulis annis celebrata fuiſſe Concilia univerſalia, quæ ex multis, ſeptem ſcilicet, vel octo provinciis conſtabant.

In hoc autem Concilio cum quidam cujuſdam criminis inſimularet Quodvultdeum Centurienſem Epiſcopum, petiit ſe in Concilium introduci, ſic enim conſtanter habent omnes antiquæ Collectiones, *Cum adverſarius ejus ſe petiiſſet in Concilium introduci*; & ut ſibi liceret, ut ex ſequentibus colligere licet, præſentem Quodvultdeum ad judicium Epiſcoporum vocare.

Quod novum & extraordinarium prima fronte videri poteſt, hunc enim debuit prius dato libello in jus vocare, *can. Vocatio* 3. *q.* 2. Ideoque Raymundus auctor ultimæ hujus Gregorianæ Collectionis, ut ſtatim doceat initio hujus tituli, omnium actionum inſtituendarum initium eſſe ſumendum ab Edicto de in jus vocando, §. *Finali*, *Inſtit. de pœna temere litigant.* hæc verba immutavit, & reponendum eſſe cenſuit: *Quem cum adverſarius ipſius eum petiiſſet in Concilium introduci*; ut inſinuet prius vocatum eſſe in jus Quodvultdeum Concilii auctoritate; interveniſſe canonicam vocationem, ut loquitur *cap. Veritatis*, *infra*, *de dolo & contumacia*: dato ſcilicet libello, &, ut eſt in d. *can. Vocatio*, rationabilibus ſcriptis per ſpatium congruum & canonicum: aliter enim non cogitur quis, licet in Concilio reperiatur, ſe ſiſtere judicio. Petiiſſe igitur introduci adverſarium Quodvultdeum, id eſt, vocari in jus in concilium non ſe introduci, ut habent veteres Collectiones.

Sed, ſi verum amamus, canonica illa vocatio debuit præcedere Concilium ipſum, ut conſtat ex d. *can. Vocatio*; & verba hujus *capit.* plane rem omnem in ipſo Concilio, uno eodemque tempore geſtam eſſe oſtendunt: & fruſtra peteret adverſarius Quodvultdeum introduci in Concilium, quem conſtat adfuiſſe præſentem, & aſſidentem, utpote unum ex Patribus Concilii univerſalis. Sed, ut cœpi dicere, qui volebat adverſus Quodvultdeum accuſationem inſtituere, petiit ſe introduci, ut Quodvultdeo annuente, & admittente, conſtitueretur judicium quod adſtruere cogitabat. Erat enim Quodvultdeus Centurienſis Epiſcopus: & magna erat difficultas in Epiſcoporum judiciis tum in Africa conſtituendis, ut colligere eſt ex *epiſt. D. Auguſtini* 162. Fuit hoc in arbitrio poſitum Epiſcopi accuſati, ut præter Primatem provinciæ, eligeret vel judicium univerſalis Concilii Africani; vel vicinarum Eccleſiarum Tranſmarinarum; vel ipſius Summi Pontificis, ſine cujus auctoritate, ex antiquis Sardicenſis Concilii Decretis, ex gravioribus cauſis damnari non potuit Epiſcopus: ut Jure Civili inconſulto Principe non potuit Senator illuſtris, *L. antepen. & pen.* C. *De dignitatib.* D. Bernardus *epiſt.* 238. *Ut plenius quod loquimur fiat, peremptoriam dare ſententiam ad depoſitionem Epiſcoporum, Romani Pontificis noſcitur eſſe; pro eo nimirum, quod etſi alii multi vocati ſint in partem ſollicitudinis, ſolus ipſe plenitudinem habet poteſtatis*. Quod pluribus confirmat Anton. Auguſtinus in *Epitome Juris Pontificii veteris tit.* 10. *De majoribus cauſis ad Summum Pontificem referend.* Et hoc jure hodie utimur in gravioribus cauſis criminalibus Epiſcoporum, ex Concilio Trident. *Seſſ.* 24. *cap.* 3. *De reformatione.* Sed ad rem.

Ex

Clericus, ſi pro cauſæ appetitione cujuſcumque fuerit ab eccleſiaſtico Ordinatore commonitus, ſed ad audientiam ſpondeat affuturum, & reſpondere nulla calliditate diſſimulet. Dicere ſe velle apud Epiſcopos experiri, nil aliud eſt quam promittere ſe judicio ſiſti, &, ut loquitur d. Concilium, ad audientiam adfuturum: ut licet colligere ex d. *cap. Veritatis, infra, de dolo & contumacia*, ubi Epiſcopus quidam canonica citatione vocatus a judicibus a Sede Apoſtolica delegatis, præſentiam ſuam difficulter exhibuit; ſed frivolam tunc excuſationem malitia conceptam prætendens, experiri cum Canonicis in jure neglexit, id eſt, nec dare voluit promiſſionem judicio ſiſti, neque litem conteſtari. Hæc eſt quæ dicitur cautio de probando juri, vel judicio ſiſti, in *cap. 23. de verb. ſignific.* quam conſtat non fuiſſe ſupervacaneam, etſi parere juri invitus cogatur.

Hac autem præſtita, etſi lis proprie non ſumat initium, quod præſtat litis conteſtatio; ordinatur tamen judicium, & confirmatur auctoritas Judicis quem ſolemni ſtipulatione agnovit: quod ex ordine judiciorum Raymundus videtur agnoviſſe, qui hujus capitis verba initio immutavit, ut intelligamus auctoritate Concilii Quodvultdeum fuiſſe primo in jus vocatum, deinde datam eſſe in ipſo Concilio cautionem judicio ſiſti: & ita merito hoc capitulum in hac rubrica de judiciis eſſe præmittendum.

Præſtatur autem hæc cautio plerumque imminente Judice, id eſt, in ipſo judicio, præcedente interrogatione Actoris, & ſubſequente reſponſione Rei, ut colligere eſt ex §. *Sed hodie, Inſtit. de ſatiſdat.* & vel eſt repromiſſio nuda, vel cautio datis fidejuſſoribus, habita ratione perſonarum, ut ad d. §. Cujacius notavit. In hac ſpecie habita ratione dignitatis epiſcopalis, fuit nuda repromiſſio: ſed quod promiſerat Quodvultdeus, id altera die reſpondit ſibi non placere, diſceſſitque: judicium ergo quod jam ſolemni ſponſione probaverat, detrectavit: an quia potuit alios habere Judices, ut jam præmunivi ex Jure Africano, quo forſan fretus, ſe poſſe exiſtimavit facile auctoritatem Concilii contemnere.

Quæritur qua pœna plectenda ſit tam manifeſta contumacia: ſed primum recte gloſſa tractat an videri poſſit contumax: nam videri poteſt non obſtare hanc promiſſionem, ex *L. Si convenerit, ff. De juriſdict.* & *L. Non videtur 33. ff. De judiciis*; ubi ſi convenerit ut pro competente Judice incompetens adiretur; licet recedere a conventione, & non ut in Judicem conſentire, qui edi ſibi genus actionis apud eundem judicem deſideravit: & ita quoque in hac ſpecie dicendum eſt, eum qui promiſit ſe velle experiri apud Epiſcopos, poſſe impune recedere ab hac promiſſione. Sed reſpondeo in d. *L. Si convenerit*, nominatim additum eſſe, hoc conveniſſe antequam Judex adeatur: quo caſu re integra, nudus ille conſenſus in Judicem incompetentem, nullam parit actionem: & in d. *L. Non videtur*, edita quoque fuit actio ante aditum Judicem. At in hac ſpecie, hæc promiſſio interpoſita eſt in ipſo judicio; nec videri poteſt incompetens judicium Concilii univerſalis, apud quod ex Jure Africano hæc cauſa tractari potuit, etiam ſpreto Primate. nec hoc loco quæritur an poſſit cogi judicium ſubire Concilii; ſed an plectendus ſit ut contumax, qui promiſſione facta diſceſſit: nam in antiqua Decretali hæc verba, quæ ſunt a Raymundo immutata: *Donec cauſa ejus qualem potuerit exitum ſumat*, inſinuare videntur, fieri poſſe ut hæc cauſa apud alios Judices tractari poſſit; vel ex provocatione ad S. Pontificem, ut in d. *epiſtola* D. Auguſtini: ut hic ſit ſenſus, qualem potuerit terminum ſumat; vel apud quemlibet Judicem, quem in hac cauſa

Quod-

Digitized by Google

præparatoriis litis, incipiunt hunc tractatum de judiciis. Secunda congreſſione, quæ facta eſt altera die, revocavit Quodvultdeus quod prima promiſerat: in hac ex ipſo Jure Africano, & veteri Jure, quod fluxiſſe adnotatur ex Concilio Nicæno, in *can. Judices* 11. *q.* 1. qui tamen canon hodie non extat, eligendi erant auctoritate Concilii, ex conſenſu Quodvultdei, certi Epiſcopi; & ita capienda videntur hæc verba integri Decreti: *interrogatus an vellet apud Epiſcopos cum eo experiri*, id eſt, apud Epiſcopos more judiciorum criminalium eligendos, quorum quoque mentio fit in d. *can. Quiſquis*. His electis, deinde certus dies ad litem conteſtandam erat præſtituendus; & abſens literis electorum Epiſcoporum evocandus erat, nec ante excommunicari potuit, d. *can. Quiſquis*. Et tamen in hoc *capit.* quia res agitur cum præſente, Quodvultdeus jure excommunicatur; qui poſtquam promiſit ſeſe velle apud Epiſcopos experiri, & ſe ſiſtere judicio Concilii, ut ex more eligerentur Epiſcopi, id poſtea recuſavit, & diſceſſit.

AD CAPITULUM II.

Ex Synodo Eugenii Papæ.

Decernimus, ut laici eccleſiaſtica tractare negotia non præſumant; ſed Epiſcopi, Abbates, Archiepiſcopi & alii Eccleſiarum Prælati de negotiis eccleſiaſticis (maxime de illis, quæ ſpiritualia eſſe noſcuntur) laicorum judicio non diſponant. Nec propter eorum prohibitionem, eccleſiaſticam dimittant juſtitiam exercere.

Inscriptio hujus capitis in Collectione prima ſic concipitur: *Ex Synodo Eugenii Papæ apud Remos*; & ex Conciliis Anton. Auguſtinus adnotavit, hoc caput ſumptum eſſe ex Synodo Remenſi, celebrata ab Eugenio II. qui & junior dictus eſt, ad differentiam Eugenii I. Sed Cardinalis Baronius cenſet omnia Decreta hujus Concilii Remenſis eſſe Eugenii III. diſcipuli D. Bernardi, quem conſtat in dicta civitate celebraſſe Synodum adverſus errores Gilberti Porretani; cujus tamen Synodi Canones non extant in Editione Conciliorum. Extat tamen prima clauſula, quam nihil vetat adſcribere Eugenio II. nam etſi non conſtet ab eo celebratam eſſe Synodum in civitate Remenſi, certum tamen eſt eum in Romana urbe, & Pariſienſi civitate habuiſſe Synodos: & conjicere licet Canones Eugenii II. a collectore quodam confuſos fuiſſe cum Decretis Eugenii III. ideoque aſſerere auſim primam clauſulam eſſe Eugenii II. verba autem quæ ſequuntur, *ſed & Epiſcopi, &c.* eſſe Eugenii III. Et quia quædam exemplaria habent & pro *ſed*, utramque vocem retinendam non dubito; & ita legendum, *ſed & Epiſcopi*, aptiſſimo ſenſu ex mente collectoris, non ſolum laicos non poſſe per ſe eccleſiaſtica negotia terminare, vel tractare; ſed & ipſos Judices eccleſiaſticos non poſſe laicorum judicio de negotiis eccleſiaſticis diſponere.

ob imperitiam rerum, præſertim eccleſiaſticarum, ut conjicere licet ex his verbis Concilii Troslejani *cap. 3. Laici in medio Sacerdotum, & cæterorum Religioſorum, ut domini & magiſtri, reſidentes velut Abbates, de illorum converſatione ac regula ſibi penitus ignota perverſo ordine judicant.* Stephanus Tornacenſis Epiſcopus *epiſt. 23. Profeſſioni ſimul, & conditioni præſentium latoris compatior, & vereor Clericum, & pauperem deamplector; ad beſtias depugnat, in laicorum foro contra laicum de paterna hereditate litigans, Judices habens eos, qui & non norunt literas, & literatos oderunt.* Ubi obſerva, literatos dici Clericos, ut in *cap. 1. infra, de Clericis conjugatis:* & contra laici pro illiteratis, & imperitis, quo ſenſu gloſſa Accurſii notavit hæc verba, ad *L. Solet*, in verbo *reſpondere, ff. De offic. Proconſulis, debere Proconſulem adhibere conſilium ſapientium, cum ipſe ſit laicus*, id eſt, imperitus. Guillel. Neubrigenſis *lib. 1. Rer. Anglicar. cap. 3. Laici eſtis, ſi vim verbi percipere non potuiſtis.*

Debent ergo eccleſiaſtici Prælati ſine ullo interventu laicorum judicare, quod & nominatim ſcriptum eſt, in *cap. 4. in I. Collect. hoc tit.* eccleſiaſtica negotia ab Epiſcopo, cum aliis eccleſiaſticis perſonis eſſe tractanda & judicanda: a judiciis eccleſiaſticis removendam eſſe Clericorum æmulam, laicalem præſumptionem, ut loquitur Ivo Carnotenſis *epiſt. 268.* ne vel nimia detur laicis occaſio eccleſiaſticæ libertatis infringendæ. Goffridus Abbas Vindocinenſis, in *epiſt. ad Goffridum Carnotenſem Epiſcopum. Hoc etiam bene noſtis, dilectiſſimi, quod ſeculares homines ſua conſuetudine ſanctæ Eccleſiæ auctoritatem conantur annulare, & cum eis in modico occaſio cujuslibet conſuetudinis contra eccleſiaſtica una conceditur, hoc deinceps omni tempore ſibi vindicare nituntur.* Ideoque, ut eſt in fine hujus *capituli*, nec propter laicorum prohibitionem dimittere debent eccleſiaſticam juſtitiam exercere Judices eccleſiaſtici: quos perverſo ordine hoc *capit.* enumerare videtur, ſi ita legamus, *Epiſcopi, Abbates, Archiepiſcopi;* ſed veteres Collectiones conſtanter habent *Archidiaconi*, quæ lectio multis exemplis confirmari poteſt. Data enim fuit in multis Eccleſiis Archidiaconis juriſdictio, poteſtas & auctoritas Epiſcopis æqualis, ab ipſis Epiſcopis; ut pluribus docui ad *tit. De officio Archidiaconi.* nec tamen in omnibus; nam in quibuſdam Eccleſiis conſtat juriſdictionem ab Epiſcopis datam fuiſſe, non Diaconis, aut Archidiaconis: ſed Presbyteris, vel Archipresbyteris, qui dicuntur eſſe in ordine ſecundo, reſpectu Epiſcoporum, proximi Epiſcopis. Poſſidonius in *vita D. Auguſtini: Epiſcopo Presbyterum ordinandum obtulerunt*, (Auguſtinum ſcilicet) *ubertim eo flente; nonnullis quidem, ut nobis ipſe retulit, tunc ſuperbe interpretantibus, & tamquam eum conſolantibus, & dicentibus, quia locus presbyterii, licet ipſe majore dignus eſſet, appropinquaret tamen epiſcopatui.* Ex quo loco explicandum eſt, quod de ſeipſo Presbytero facto Auguſtinus ſcribit, in *can. Ante omnia, 40. diſt.* ſibi ſecundum locum gubernaculorum traditum eſſe: quod gloſſa explicat male, ex *can. Non autem 7. quæſt. 1.* de Auguſtino, vivente Valerio creato Coepiſcopo; tunc enim extra ordinem primus locus ei traditus eſt, fuit una cum Valerio, non ſecundus. ſane in *epiſt. 148.* ex qua d. *can.* ſumptus eſt, narrat ipſe Auguſtinus has lacrymas fuſas eſſe in ordinatione ſua ad Presbyteri gradum; cui ſcilicet in hoc gradu conſtituto, quem vocat ſecundum locum gubernaculorum, Valerius vices ſuas in diſpenſatione verbi Dei delegavit, ut idem Poſſidonius ſcribit. Sic apud Sidonium Apollinarem vexato

 loco

loco *epiſt.* 11. *lib.* 4. Claudianus Mamertus Vicarius Epiſcopi Viennenſis, Antiſtes dicitur ordine in ſecundo:

Fratrem faſce levans epiſcopali.

Id eſt, in ſecundo loco gubernaculorum eſt poſitus, ut loquitur Auguſtinus: fuit enim in presbyterii gradu Vicarius Epiſcopi, non Archidiaconus; nam Archidiaconus factus Presbyter, decidebat a poteſtate Archidiaconi; ut ex ejuſdem Sidonii *epiſt.* 25. *ejuſdem libri* docuit Sirmondus, ubi de Joanne Cabillonenſi Archidiacono: *Diu dignitate non potuit augeri, ne poteſtate poſſet abſolvi*. Fuit tamen idem Joannes tandem ordinatus Presbyter; & cum electus fuit Epiſcopus, jam Presbyter erat, non Archidiaconus: & hoc eſt quod Sidonius ait, *Attamen hunc jam ſecundi ordinis Sacerdotem*, &c. quod & vir doctus, & pius, J. Sirmondus, ad Sidonium erudite obſervat. Etquidem, quidam Archidiaconi, ut auctoritatem & poteſtatem retinerent, Presbyteri gradum refugiebant, *can. Honoratus*, 74. *diſt.* Hos enim quos Epiſcopi ab adminiſtratione revocare volebant, ſolebant ad presbyterii gradum promovere; quod de Cornelio Rom. Pontifice B. Eulogius ſcribit *lib.* 6. *adverſus Novatianos*, in *Bibliotheca Photii*, eum Novatianum, Rom. Archidiaconum, obtentu adminiſtrationis inſoleſcentem, ordinaſſe Presbyterum, ut poteſtate ſolveretur. Sic olim in Republica Rom. cum Præfecti Prætorio ex equeſtri ordine creabantur, ſi quis Imperatorum ſucceſſorem Præfecto Prætorio dare vellet, laticlavium, id eſt, ſenatoriam veſtem, eidem per libertum ſuum mittebat, ut Lampridius ſcribit in *Alexandro Severo*. Sed ad rem.

Non ſemper Archidiaconus vice Epiſcopi præpoſitus fuit Eccleſiæ; aliquando enim hæc poteſtas data fuit Presbytero, vel Archypresbytero. Concilium Aurelianenſe IV. *cap.* 20. *Abſque Presbytero, aut Archidiacono, aut ſi quis eſſe præpoſitus Eccleſiæ dignoſcitur, Judex publicus audire negotium non præſumat.* Concilium Matiſconenſe *cap.* 8. *Omne negotium Clericorum aut in Epiſcopi, aut in Presbyteri, aut Archidiaconi præſentia finiatur.* Vetus fragmentum de *converſione Bojorum: Adavinus Epiſcopus Archipresbyterum ibi conſtituit, commendans ei claves Eccleſiæ, curamque poſt illum totius populi gerendam.* Hanc diverſitatem recte notatam reperio a Synodo Auguſtana *cap.* 7. *quos Græci* χωρεπισκόπους, *id eſt, certarum regiuncularum in qualibet diœceſi ſpeculatores, alii Archidiaconos, alii Archipresbyteros vocant.* Ex quo loco explicanda ſunt hæc Sigeberti verba, in *Chronico: Damaſus Papa decrevit, ne quid contra Epiſcopos præſumant Archidiaconi, qui dicuntur Chorepiſcopi.* Dicuntur enim Chorepiſcopi, hi quibus certæ regiunculæ commiſſæ ſunt. In Occidente vero, & in Latio, plerumque Archidiaconi dicuntur, quibus eadem & ſimilis cura in certis regionibus commiſſa eſt, quæ aliquando committitur Presbyteris. At Chorepiſcopi Græci, omnes Presbyteri fuiſſe videntur.

Verumenimvero ne circumſcribamur varia acceptione harum dignitatum, ſciendum eſt, Archidiaconos, vel Archypresbyteros vicem gerentes Epiſcoporum, fuiſſe in duplici differentia: nam vel erant Vicarii generales Epiſcoporum in urbe, vel extra urbem, ut in *cap.* 1. *extra de Offic. Archidiaconi:* vel erant Vicarii particulares in certa regione; hujuſmodi erant Chorepiſcopi, ut nomen ipſum indicat; & his ſimiles Archidiaconi, quibus quoque conſtat per partes commiſſam fuiſſe curam diœceſeos, diviſæ in archidiaconatus certos, *cap.* 2. *Ex parte, de poteſtate & offic. Judic. delegati. cap. Ad hæc*, & *cap. Ad aures, de ex-*

ceſſi-

Digitized by Google

ceſſibus Prælator. cap. ult. De offic. Archidiac. Horum juriſdictio, auctoritas, & poteſtas, hodie multis locis manet adhuc illibata: ſed Archidiaconorum, qui ratione officii, tituli, & dignitatis, contendere poſſint ſe eſſe, ut dicitur, Vicarios natos generales Epiſcoporum, uſus ſublatus eſt, ut docui ad *tit. De majoritate & obed.* Quamobrem Raymundus jam fere ſublata auctoritate Archidiaconorum, qui hodie plerumque nullam habent juriſdictionem, pro *Archidiaconi*, repoſuit *Archiepiſcopi*; idque conſulto, ut Panormitanus hic obſervat. Et quidem omnes veteres libri Gregoriani conſtanter hanc vocem retinent *Archiepiſcopi*, nec poteſt videri librarii erratum. Raymundi tamen conſilium probare nequeo, quia & hoc jure conſtat multos Archidiaconos habere juriſdictionem, hodieque retinere; & recte recenſeri poſſunt inter Prælatos, & Judices eccleſiaſticos.

Objectiones gloſſæ facile eſt refellere ex ipſo Gratiano: & quod olim aſſeverabant interpretes bona fide, cognitionem cauſæ criminalis cujuſdam Epiſcopi, a Gregorio I. Brunichildæ Reginæ Francorum eſſe delegatam, ex *can. Mennam 2. q. 5.* Editio Romana docuit eſſe falſum & ſuppoſititium; & ex duobus diverſis Decretis, ab inepto quodam collectore unum eſſe conflatum.

AD CAPITULUM III.

ALEXANDER III. ILLUSTRI REGI ANGLORUM

QUANTO divina gratia. & infra: Cauſa vero juris patronatus ita conjuncta eſt, & connexa ſpiritualibus cauſis, quod non niſi eccleſiaſtico judicio valeat definiri.

DE cauſis eccleſiaſticis, & maxime de ſpiritualibus, Judicem ſæcularem judicare non poſſe docuit *cap. 2.* Conſequenter quæritur an de jure patronatus judicare valeat, cum ſcilicet hoc jus laico competat. Ratio dubitandi perſpicua hæc eſt: hujus juris capax eſt laicus, & hoc jus quaſi poſſidere laicum ex ipſorum Canonum auctoritate obtinuit; ergo de hoc jure, quod laico competit, ſæcularis Judex poteſt judicare. Sed contra Alexander III. ſcribit ad Henricum II. Regem Angliæ, non poſſe laicum Judicem, etiam hoc caſu de jure patronatus cognoſcere; quia etſi laico competat, eſt tamen jus ſpirituali adnexum, ut loquitur *cap. De jure, infra, de jure patron.* Ideoque Pontifex hic ait, cauſam juris patronatus eſſe adjunctam, & annexam ſpiritualibus cauſis. quod tamen Anglia non admiſit, ut ex Matth. Paride & Oſtienſi Cujacius docuit: habita enim ratione perſonæ cui hoc jus conceſſum eſt, contendebant tamen Angli vix dici poſſe ſpirituale, quod laico competit.

Sed animadvertendum eſt, jure ſingulari contra rationem hujus Juris Pontificii hoc receptum eſſe, ut quodammodo juris ſpiritualis capax eſſe videatur laicus; quod Eccleſia tandem admiſit oculis conniventibus, ex neceſſitate quadam: & hoc eſt quod dicitur, *infra, de jure patron. cap. 3.* Eccleſiam huc uſque in hac poteſtate patronos ſuſtinuiſſe. Quod autem jure ſingulari obtinuit, non eſt

eſt temere, & quavis occaſione arrepta trahendum ad conſequentias, *L.* 23. §. *pen. ff. De fideicommiſſ. libertat.* Indulget Eccleſia hoc jus laico contra tenorem rationis, ut loquitur *L. Jus ſingulare, ff. De legibus;* ſed non ideo ſequitur de hoc jure poſſe judicare laicum. licet hoc jus conceſſum ſit laico; cognitio tamen hujus cauſæ non eſt permittenda laico, quia laicus habet hoc jus in re ſpirituali, id eſt, in Eccleſia. Ideoque merito obtinuit cauſam juris patronatus, habita ratione Eccleſiæ in qua hoc jus conſiſtit, eſſe adjunctam cauſis ſpiritualibus.

De hoc autem jure patronatus, ſive advocationis, vel præſentationis, frequentiſſimas fuiſſe in Anglia controverſias docet titulus *De jure patronatus*, cujus fere omnes Decretales ad Angliam pertinent. Nec omittam, Nicolaum Romanum Pontificem dediſſe Edwardo Regi Angliæ patronatum, vel advocationem omnium Eccleſiarum Angliæ, reſcripto quodam, quod extat in *vita Edwardi*, apud Surium *tom.* 1. his verbis: *Vobis & poſteris veſtris Regibus committimus advocationem & tuitionem ejuſdem loci, & omnium Eccleſiarum; ut vice noſtra in Concilio Epiſcoporum & Abbatum, conſtituatis ea quæ juſta ſunt.* quæ tamen verba non videntur proprie pertinere ad jus præſentationis, vel nominationis Sacerdotum; ſed ad aliud jus quod dicitur jus cuſtodiæ, &, ut veteres Franci loquebantur, jus mundiburdii, vulgo in quibuſdam Conſuetudinibus, *droit de mainbournie, droit de garde.*

AD CAPITULUM IV.

ALEXANDER III. SALERNITANO ARCHIEPISCOPO.

ETSI Clerici coram ſæculari Judice convicti fuerint vel confeſſi de crimine, non ſunt propter hoc a ſuo Epiſcopo aliquatenus condemnandi. Sicut enim ſententia a non ſuo Judice lata non tenet, ita & facta confeſſio coram ipſo. Si vero coram Epiſcopo de criminibus in jure confeſſi ſunt, ſeu legitima probatione convicti: dummodo ſint talia crimina propter quæ ſuſpendi debeant vel deponi, non immerito ſuſpendendi ſunt a ſuis ordinibus, vel ab altaris miniſterio perpetuo removendi. De adulteriis vero & aliis criminibus, quæ ſunt minora, poteſt Epiſcopus cum Clericis poſt peractam pœnitentiam diſpenſare. Sed non debet quemlibet depoſitum pro ſuis exceſſibus (cum ſuo ſit functus officio, nec duplici debeat ipſum contritione conterere) Judici tradere ſæculari.

HOC caput eſt pars Conſtitutionis longioris, quæ incipit, *Licet præter*, ut adnotatum eſt in *I. Collectione*, ad *cap.* 6. *hoc tit.* & ad *cap* 10. *De accuſation.* Hac enim Alexander III. reſpondet variis conſultationibus Archiepiſcopi Salernitani: quarum una proponitur hoc loco, an Clericus de crimine convictus, vel confeſſus coram ſæculari Judice, ex hac confeſſione, vel probatione, ſit condemnandus ab Epiſcopo. quod Alexander negat; quia quemadmodum, inquit

quit, ſententia a non ſuo Judice lata non tenet, *L. ult. C. Si a non compet. Judic. can. In primis, verſic. De perſona* 2. *q.* 1. ita nec confeſſio, vel probatio coram eo facta, & quæcumque ſuper crimine Clerici in foro ſæculari geſta ſunt, nullius ſunt momenti apud Judicem eccleſiaſticum: qua de re magna contentione hodie ſæpe quæritur, & quæſitum olim fuit. Ego originem hujus juris, & proceſſum paucis indicabo ex hiſtoriæ certa fide, ex Conſtitutionibus Imperatorum, vel Regum, ex ipſis Conciliorum decretis, & ex longo uſu, & recepta conſuetudine; ſic enim facile erit veterem controverſiam diſcingere: ea enim quæ tot ſæculis recepta, & indeflexo tenore uſurpata ſunt; divini humanique juris confuſione, & omnium rerum perturbatione, in dubium revocari non poſſunt.

Dicam ergo non quid juris ſit, id eſt, an de jure Clerici ſubjiciantur poteſtatibus ſæcularibus; ſed quid ex facto contigerit. Eccleſia enim ſub Romanis Imperatoribus recens nata, & progreſſu temporis conſtituta, vel ab his, vel ab aliis, qui extincto Romano Imperio nobiliſſima regna in orbe Chriſtiano excitarunt; multa quæ ad ejus ornatum & regimen pertinebant impetrare, vel ſubtili ingenio extorquere coacta eſt. Et initio quidem, id eſt, in cunabulis Eccleſiæ, quorumlibet Chriſtianorum cauſas in tribunalibus ethnicorum Judicum tractari, ægre ferebant fidei noſtræ anteceſſores, ut Tertullianus loquitur; ex notiſſima interpretatione divi Pauli *epiſt.* 1. *ad Corinth. cap.* 6. qui vel contemptibiles in Eccleſia litibus fidelium diſceptandis addicendos eſſe cenſet: cum hyperbole, ait divus Chryſoſtomus in eum locum, nos docere volens, quod quidquid ſit, non oportet nos externis dare; remota quæ videbatur ineſſe objectione. nam quod dicit eſt hujuſmodi; fortaſſe dicet aliquis, nullum eſſe inter vos ſapientem, vel, ut idem auctor paulo ante dixit, nullum eſſe peritum legum & cauſidicinæ, νόμων ϗ ῥητορικῆς; quod in Judicibus Juſtinianus deſiderat *Nov.* 82. ſcientiam, ſcilicet, legum, & uſus forenſis, νόμων ϗ πείρας. & quid tum? tamen minimis vos permittite. Hacque objurgatione, quia frequenter utuntur Pontifices, *can. Relatum, can. Placuit* 11. *q.* 1. commonitos Chriſtianos facile eſt conjicere, paſſim cauſas ſuas detuliſſe Eccleſiæ, vel Epiſcopis, tanquam domeſticis diſceptatoribus. Hiſque componendis diſtrictum ſæpe fuiſſe Ambroſium divus Auguſtinus ſcribit, in *lib. Confeſſ.* loco notiſſimo. Idemque judicandi munus veteribus Epiſcopis ſolemne fuiſſe, multis exemplis poſſem probare. Quod cum facile ſæculares poteſtates non admitterent, hocque prætextu ſenſim infringi publicam auctoritatem contenderent; in proclivi fuit eccleſiaſticis hoc ſaltem contendere, Clericorum, qui diverſo jure cenſentur, cauſas, ac præcipue eas quæ ad religionis obſervationem pertinent, a ſæcularibus Judicibus non eſſe tractandas. Hocque Decretis, & Sanctionibus ſuis diligentius ſancire, & confirmare cœperunt Damaſus, & Sylveſter. Anaſtaſius in *Sylveſtro: Sylveſter conſtituit, ut nullus Clericus propter quamlibet cauſam in curiam introiret, nec ante Judicem cinctum cauſam diceret*. quod ex epilogo Synodi Romanæ, ab eodem Sylveſtro celebratæ, Gratianus refert in *can.* 23. *Nullus* 11. *q.* 1. ubi pro *Judicem cinctum*, ſcriptum eſt *Judicem civilem*. Sed merito veterem lectionem probant viri eruditi, qui auctoritate Gregorii XIII. Decretum emendarunt; cingulo enim non ſolum milites, ſed etiam Magiſtratus donabantur: & fuit cingulum inſigne dignitatis, vel palatinæ, vel militaris. Zonaras in *can.* 12. Concilii Nicæni, ζώνη τῆς στρατείας παράσημα. ut latius docuit vir eruditiſſimus, Franciſcus Pithœus, in *gloſſario Juliani Anteceſſoris*, ex *Conſtitut.* 56. id eſt, ex *Nov. Juſtin.* 62. quæ nominatim ait, eos qui propter cingulum Magiſtratus inter Senatores re-

cen-

Digitized by Google

cenſentur, etiam poſt depoſitionem cinguli remanere Senatores. Nec enim omnes Senatores cincti, vel Magiſtratus, & ſæpe ex Senatoribus legebantur Magiſtratus, & cingebantur; & qui antea Senatores non erant, prærogativa dignitatis adeptæ connumerabantur inter Senatores.

Hujus diſquiſitionis occaſione capta, obiter illuſtranda eſt *L. 3. ff. Si pars hæredit. petat.* loco merito de mendo ſuſpecto: *Sed & tregeminos Senatores cinctos vidimus.* ubi primum diſplicet Cujacio quod ait, *cinctos Senatores*; cingebantur enim, inquit, milites, non Senatores. Et quia ex Feſto, & aliis conſtat, fuiſſe Romæ nobiliſſimam familiam Cinciorum, hac leviſſima conjectura ductus legendum eſſe cenſet: *Senatores cincios vidimus*, exploſa voce illa *horatios*. ſed quoſdam libros habere gloſſa adnotavit: *Tergeminos Senatores cunctos vidimus oratores*; quod in quibuſdam manuſcriptis memini me legere. Cauſa hujus variæ lectionis hæc fuit, quod negotium faceſſeret obſcura vox *cinctos*, pro cujus interpretatione adnotatum fuerat ab erudita manu, vel in margine, vel in gloſſa interlineari, verbum in hanc rem elegantiſſimum, *cinctos*, *id eſt*, *honoratos*; dignitatibus ſcilicet præditos, vel civilibus, vel militaribus honoribus functos; ut vir eruditus docuit ad illum Lampridii locum in *Alexandro Severo*: *Honoratos quos pauperes vere, non per luxuriam, aut ſimulationem*, &c. cum autem compendio ſcriptum eſſet *horatos*, temone ſuperpoſito; vel ſine aſpiratione, ut plerumque in veteribus libris, *oratos*; alii legendum eſſe putarunt *horatios*, alii vero, *oratores*: & pro *cinctos*, *cunctos* repoſuerunt. Ex compendioſa ergo ſcriptura gloſſematis, huic loco facta labes; quam ita eluendam eſſe cenſeo, ut remoto corrupto illo emplaſtro, *horatios*, eleganter ſcripſerit Paulus, tanquam de re notiſſima, nomine proprio non addito: *Sed & tergeminos Senatores cinctos*; addito ſicilico, id eſt, non ſolum Senatores, ſed etiam dignitatibus functos, &, ut loquitur Sylveſter in d. *Decreto*, cinctos Judices, vel Magiſtratus: vel, ut gloſſa erudita habuit, *honoratos*, ut in veteri inſcriptione, *Decurio honoratus*, qui in Decurionatu dignitatibus municipalibus functus eſt. Nec enim omnis Decurio honoratus, ut nec omnis Senator cinctus; ſed is tantum qui Magiſtratus eſt, vel fuit. Et ita eſſe ſeparandum Senatorem qui Magiſtratus non fuit, ab eo qui dignitate functus eſt, ipſe Cujacius docuit ad *tit. Cod. Ubi Senat. vel clariſſ.* in *Parat.* Quod autem Cajus, non Francice diceremus, *que nous avons veu en charge.* Aliquando exiſtimavi legi non incommode poſſe, *cunctos vidimus honoratos*; ex quo dubio procul ſunt conflatæ voces ſuppoſititiæ, *horatios*, vel *oratores*; & obſcuræ vocis eſſe gloſſam, quæ, ut Quintilianus loquitur, verbum pro verbo reddit. Utut ſit, quod recte Cujacius advertit, non potuit Paulus ſua ætate videre veteres illos horatios notiſſimos, qui tamen ait, ſe vidiſſe tergeminos Senatores; eodem plane ſenſu; ut in eadem lege ſubjicit Lælium ſcribere ſe vidiſſe in Palatio Alexandrinam mulierem, quinionem enixam filiorum, ut Tertullianus de eadem re loquitur libro *De anima*.

Concludamus igitur, non tantum milites, ſed etiam Judices & Magiſtratus cinctos fuiſſe; ut in illo Sylveſtri decreto, quo prohibentur Clerici ante Judicem cinctum cauſam dicere: extant quoque ſimilia decreta, vel Pontificum, vel Conciliorum, a Gratiano collecta, d. *quæſt.* 1. & ab Antonio Auguſtino in *Epitome veteris Juris Pontificii part. 3. lib. 29. tit.* 10. Sed quod ſuper eo jure conſtituendo a Principibus inductum eſt, paucis excutiendum eſt.

Incipiam a Conſtantino, id eſt, a *L. 1. Cod. Theod. De epiſcopali judicio*, quam

quam male quidam falſi inſimulant: hanc enim inter Conſtitutiones Conſtantini recenſent Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 11. & Nicephorus Calixtus, *lib.* 7. *cap.* 46. & ex *Cod. Theod.* ſumptam eſſe teſtantur Capitularia Caroli Magni *lib.* 6. *cap.* 281. qui eam omnibus ditionis ſuæ populis obſervandam propoſuit: quod Gratianus noſter non prætermiſit, ut conſtat ex *can. Volumus* 11. *q.* 1. & placet valde quod in Capitularibus eleganter, & antique, in fine d. *legis* ſcriptum eſt illo loco: *Ab improbis petitionibus, vel a cupiditate perpera*, (male in *Cod. Theod. praepropera*) id eſt, procaci, ſtolida & temeraria. Vetus eſt vox, ut perperitudo, quibus vetus Poeta utitur apud Non. Marcellum. Notiſſimum autem fuiſſe Codicem Theod. Carolo Magno, vel ex eo conſtat, quod breviarium Codicis Theodoſiani, ab Aniano collectum & explanatum, firmavit: ut colligere eſt ex ſubſcriptione *Commonitorii* huic Codici præfixi. Hæc enim Gothica Collectio promulgata fuit ab Alarico Rege Viſigottorum, in hac Tectoſagum celeberrima urbe Toloſæ, eodem anno, quo victus, & proſtratus a Clodoveo Rege fuit in campis Voeladenſibus, in pago Pictavienſi, id eſt, regni Alarici anno 22. & quod ſequitur in d. *Commonitorio: Et iterum anno* 20. *regnante Carolo Rege Francorum & Longobardorum, & Patritio Romanorum*; ſic omnino exaudiendum eſt, Carolum Magnum, qui ſaltem Eccleſiaſticorum cauſas, & ad Eccleſiam pertinentes, ſecundum legem Romanam judicandas eſſe conſtituit, Conſtitutione quæ extat in *legibus Longobardorum*. hanc Collectionem nominatim iterum publicaſſe, & approbaſſe; vel in gratiam Eccleſiæ, vel hujus provinciæ, quæ ſemper Juris Romani fuit retinentiſſima: quod latius alias, itemque uſum legum Romanarum ſub Regibus noſtris, accurata diſſertatione patefaciam.

Non eſt ergo ſublesta fides hujus Conſtitutionis Conſtantini, quod & character ſermonis ſatis indicat. Hoc autem vult, poſſe quemlibet litem habentem, in quacumque parte litis, etiam renitente adverſario, judicium Epiſcoporum eligere, addita hac ratione: *Multa enim quæ in judicio*, civili, ſcilicet, & ſæculari, *captioſæ præſcriptionis vincula promi non patiuntur, inveſtigat & promit ſacroſanctæ religionis auctoritas*. & ſunt in hanc rem elegantiſſima verba Zenonis Veronenſis Epiſcopi, qui ſub Galieno paſſus eſt, in *ſerm.* 2. *de juſtitia*, quo in cautelas & captiones Juris Civilis invehitur: *Inde fraus & rapinæ, cædes & bella quotidie, mugitibus alienis quæritur lucrum, & præſcriptio induſtria vocitatur; & appetitio rei alienæ, ſub prætextu propriæ defenſionis ac diligentiæ, callidiſſimis argumentis urgetur, ut quis indefenſus, aut innocens, quod habet legibus perdat: quod omni violentia deterius eſt, quia illud quod vi eripitur, nonnumquam repeti poteſt; quod legum circumſcriptionibus, non poteſt.* Ex quo loco retinenda eſt vera lectio *can. Conſideranda*, 86. *diſt.* ex *lib.* 1. *offic. divi Ambroſii: Siquis ex divitiis cecidit in egeſtatem, non vitio ſuo, ſed latrociniis, aut præſcriptione, aut calumniis;* ubi male vulgo, *proſcriptione*.

Sed quod Conſtantinus in odium captioſæ præſcriptionis induxit, ut liceat uni ex litigantibus adverſarium trahere in judicium Epiſcoporum; Arcadius & Honorius abrogarunt, qui *L.* 8. *C. De epiſcopali audientia*, utriuſque conſenſum deſiderant, ut jam docui ad *cap.* 2. Idemque Juſtiniano fere placuit in *Nov.* 86. non paſſim, & ubique, ſed tantum in civitatibus in quibus non ſunt Judices, id eſt, Magiſtratus; ut hoc caſu liceat litigantibus adire defenſorem: de quo vide Cujacium ad *tit. Cod. De defenſoribus civitatum*, in *Paratit.* & ad *Nov.* 15. vel eligere judicium Epiſcopi, *nam hoc quoque fieri jubemus*. Vetus tamen inter

terpres Novellarum, neſcio quo genio Græca Juſtiniani verba pervertit, dum ita vertit *Nov.* 86. *cap.* 7. *Si vero litem habentes voluerint defenſorem una cum Epiſcopo judicare, hoc quoque fieri præcipimus*. quaſi non liceat Epiſcopum ſolum adire, ſed defenſorem debere mixto quodam judicio una cum Epiſcopo judicare, quod eſt contra verba Novellæ: *εἰ δὲ οἱ τὴν δίκην ἔχοντες μὴ βουληθῶσι τὸν ἔκδικον, ἀλλὰ τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον δικάσαι, καὶ τοῦτο κελεύομεν γίνεσθαι*. quod fideliter expoſuit Julianus Anteceſſor *Conſtit.* 69. *cap.* 263. cujus integram clauſulam ſubjicio: *In civitatibus, in quibus Præſides præſto non ſunt, adeant litigatores defenſorem civitatis, & ille audiat cauſas. Si autem Epiſcopum judicare ſibi maluerint, hoc quoque fieri jubemus*. Et ex d. *Novella* obſerva, quibuſdam additis & immutatis, ſumptum & adumbratum eſſe Capitulare 234. *lib.* 5. *Capitul. Caroli Magni*, cujus hæc ſunt verba: *In civitatibus in quibus Præſides præſunt, ipſi audiant cauſas; ſed & defenſores. qui autem Epiſcopos, aut Sacerdotes, aut Clericos judicare ſibi maluerint, hoc quoque fieri non permittimus*. Et tentari quidem poteſt negationem delendam eſſe, ut juri, quod primum placuit Carolo Magno ex Conſtitutione Conſtantini, hoc capitulo derogatum ſit, hocque tantum liceat ex conſenſu utriuſque partis, ut in d. *L.* 8. & in *Nov.* 12. *Valentiniani*: iniquum enim viſum eſt invitum trahere ad Arbitrum; nam tanquam Arbiter Epiſcopus judicat, ex compromiſſo ſcilicet, ut eſt in d. *Nov.* 12. quod ex jure noſtro expreſſum reperio in veteri diplomate Alphonſi, Comitis Toloſani ultimi, quo conſuetudinem improbat, ex qua in jus vocatus ad tribunal Vicarii Toloſani, potuit cogere adverſarium Arbitros eligere. *Cum hoc ſit*, inquit, *naturali æquitati contrarium, quemquam ad compromittendum compelli; cum & manifeſtum errorem contineat, ut privatorum conſenſus eum Judicem faciat, qui nulli juriſdictioni præeſt*. Sed ad rem.

Verius exiſtimo verba d. *Capitularis* fuiſſe immutata; ut valde notandum ſit, in hoc regno fuiſſe abrogatam Conſtitutionem Conſtantini Magni a Carolo Magno confirmatam; ſed etiam non obtinuiſſe jus illud quod Arcadius & Honorius induxerant. Hoc autem conſtanter aſſeverare non auſim; nam quis objicere poteſt hoc *Capitulare*, ut jam docui, ſumptum eſſe ex *lib.* 5. Conſtitutionem vero Caroli Magni ex *lib.* 6. poſteriore; & hoc ergo jus videri noviſſimum. Sed obſervandum eſt, Capitularia Caroli Magni & Ludovici Pii, confuſe, & nulla habita ratione temporum primum collecta fuiſſe ab Anſegiſo Archiepiſcopo Senonenſi, qui ab Odoruno Monacho, in *Chronico Senonenſi*, dicitur ſecundus Papa, quia fuit Vicarius, vel Legatus Papæ in Germania & Gallia. Eademque forma Vicarius Præfecti urbi dicitur a Symmacho ſecundus Judex, *epiſt.* 36. *lib.* 10. ſic enim in d. *epiſt.* legendum: *Cujus cauſidicus auxilium ſecundi Judicis impetravit*, male vulgo, etiam in ultima editione, *ſecundis judiciis*: Auxilium ſecundi Judicis vocat tuitionem, quam jam dixit cauſidicum a ſede Vicaria poſtulaſſe. Fuit deinde collecta farrago quædam Capitularium eadem incuria, a Benedicto Levita: ut difficile ſit conſtituere quid tempore prius ſit. Proclivior tamen ſum in hanc ſententiam, d. *Capitulare lib.* 5. poſtremum jus eſſe, quo nominatim ſeparantur Judices civiles ab eccleſiaſticis; ut de cauſis civilibus Judices civiles tantum cognoſcant, nec liceat litigantibus quacumque ratione adire Judices eccleſiaſticos. quod pluribus confirmare poſſum. Et hæc ad Conſtitutionem Conſtantini, quæ prima occurrit, adnotaſſe ſufficiat.

Secunda eſt Conſtantii, quæ extat in Codice Theodoſiano *leg.* 12. *tit. De Epiſcopis & Clericis*, & pertinet ad cauſas criminales Epiſcoporum, quas apud Epiſcopos tantum tractandas eſſe decrevit. Hanc autem impetraſſe Hilarium a Con-

Conſtantio, Baronius obſervat, in libello Conſtantio oblato, qui extat inter opera ejuſdem Hilarii. Et hoc libello hoc tantum petit Hilarius, ut cauſæ quæ ad religionis obſervantiam pertinent, tractari non poſſint apud ſæculares Judices. Qua conjectura ductus vir de Hiſtoria Eccleſiaſtica bene meritus Baronius, cenſet ipſam legem cuſtodite eſſe accipiendam de criminibus eccleſiaſticis. Sed quia d. *lex* generaliter loquitur, generaliter quoque eſt intelligenda de quocumque crimine Epiſcoporum, quorum ſummæ dignitati id conceſſum eſt.

Tertia eſt lex 23. *C. Theod. De Epiſcopis & Clericis*, quam a Valente, Valentiniano & Gratiano Epiſcopos impetraſſe docet inſcriptio, ut ſi quæ ſint ex quibuſdam diſſenſionibus, levibuſque delictis ad religionis obſervantiam pertinentia; locis ſuis, & ſuæ diœceſeos Synodis audiantur: exceptis his quæ actio criminalis ab ordinariis, extraordinariiſque Judicibus, aut illuſtribus poteſtatibus audientia conſtituit. Et videretur d. lex pertinere ad levia Clericorum delicta, quæ tractari vult ab Epiſcopis in Synodis, quas ſingulis annis Epiſcopi celebrare ſolent: vel etiam ad levia delicta ſæcularium, quæ ad religionem pertinent. Nec in hac lege, ut alias, diœceſis eſt tractus multarum provinciarum, vel provinciæ; ſed tractus unius civitatis & adminiſtrationis Epiſcopi, ut hac voce vulgo nunc utimur. Et hoc eſt quod ait, *locis ſuis*, has enim tenues diſſenſiones, & levia delicta, vult a propriis Epiſcopis, tanquam a locorum Judicibus in Synodis tractari. Hancque interpretationem valde confirmat quod dixit initio: *Qui mos eſt cauſarum civilium, idem in negotiis eccleſiaſticis obtineat*; ſic legendum videtur. His enim verbis opponit judicia eccleſiaſtica civilibus, id eſt, publicis & ſæcularibus, quæ, ut loquitur *L. 1. C. Theod. De religione*, ad uſum publici juris pertinent, & tractantur a Judicibus civilibus & publicis. Et ita in Capitularibus Caroli Magni opponitur Judex publicus eccleſiaſtico, *lib. 5. cap. 14. Ut omnes juſtitias faciant tam publici, quam Eccleſiaſtici*. & *lib. 61. cap. 16. Ut Epiſcopi Judices publicos commoneant*.

Mos autem cauſarum civilium, vel judiciorum ſæcularium, & publicorum, hic eſt, ut de levibus delictis civilibus apud minores Judices, etiam pedaneos, in locis ſuis agatur: non apud Magiſtratus ipſos, quorum injuria eſt de rebus parvis, & minimis judicare, ut ait *L. 8. C. Theod. De juriſdict.* quæ eſt in hanc rem elegantiſſima, ex qua Cujacius docuit explicanda eſſe verba, antea non intellecta, *L. 2. C. De pedan. Judicibus: Quod uſque adeo in Præſidum cognitione retinendum eſt, ut eorum judicio diminuta non videantur*, id eſt, ſemper licere Præſidibus minora judicia pedaneis Judicibus delegare, quamvis ſub ſpecie criminis tractentur; ne injuria afficiantur majores Magiſtratus, ſi de minoribus cauſis judicent. Et rectiſſime idem Cujacius, in *Nov. 15.* colligit ex *L. 7. C. de defenſoribus civitat.* de levioribus delictis defenſores civitatum in locis ſuis potuiſſe cognoſcere.

Hic ergo eſt mos cauſarum civilium, ut levia delicta in ſuis locis a minoribus Judicibus audiantur; quem obſervari vult d. *L. 23.* in negotiis eccleſiaſticis, ut in locis ſuis, & a ſuæ diœceſeos Synodis audiantur. Cæterum apud Magiſtratus agendum eſſe de majoribus, & gravioribus criminibus, quæ, ut loquitur d. *L. 8. dignus & meritus horror inſcriptionis impleverit*. Quod latius explicandum fuit, quia d. *legis* verum ſenſum non eſt aſſecutus vir doctus, qui nuper eruditum Syntagma edidit, *du delict commun & cas privilegié*.

Quarta eſt Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii, *L. 3. C. Theod. De Epiſcop. judi-*

judicio, quam multis locis corruptam, & depravatam eſſe, Baronius notat ad *annum Chriſti* 385. Et recte animadvertit pro *flagitatos itineribus*, legendum eſſe *fatigatos*. Eadem enim forma divus Hilarius in re ſimili dixit, exiliis fatigatos Epiſcopos, in *libello adverſus Conſtantium*. Sed non vidit idem vir magnus in d. *lege* manifeſtam tranſpoſitionem horum verborum, *a Sacerdotio*, quæ male cohærent his verbis: *Quorum ætas huic injuria a Sacerdotio repugnabat*. Eſt ergo legendum: *Quorum ætas huic injuria repugnabat*; & hæc verba *a Sacerdotio*, reddenda ſunt ſuperioribus verbis a quibus male divulſa, & legendum eſt: *Vexatos etiam a Sacerdotio nonnullos orthodoxorum Clericos*; id eſt, ab Epiſcopis ipſis, ad judicia publicorum Judicum Clericos fuiſſe vocatos, male habitos, & itineribus fatigatos. quod veriſſimum eſſe ſequens clauſula confirmat, adhibito principio d. *legis: Atque hæc omnia per eos commiſſa, qui ad tegumenta frontis Sacerdotii nominis titulos præferebant*. Sacerdotium enim in his libris proprie dicitur de Epiſcopis. Ideoque conſtituit, nec Epiſcopos, nec Clericos, quantum ad cauſas eccleſiaſticas pertinet, ad judicium ordinariorum, vel extraordinariorum Judicum eſſe trahendas. Quod igitur a Conſtantino generaliter datum fuiſſe videtur Epiſcopis in quolibet crimine, coarctat & reſtringit. Idem tamen jus in Clericis obſervandum eſſe decernit in cauſis eccleſiaſticis; cæteras vero cauſas a ſæcularibus Judicibus eſſe tractandas. Et notandum in d. *lege* quod ait: *Nomen Epiſcoporum, vel eorum qui Eccleſiæ neceſſitatibus ſerviunt*, pro Epiſcopis & Clericis, Græca phraſi. ſic in *Actis Apoſt. Erat turba hominum ſimul fere* cxx. In Græco, ὄχλος ὀνομάτων. eamdemque formam loquendi obſervare licet *Apocalypſeos cap.* 3. & 14. *verſic.* 1. & 13. ſimile quid habent Latini, dicunt enim nomen Romanum, pro Romanis. Et Æſchines, Θηβαίων ὄνομα pro Thebanis.

Quinta eſt Arcadii & Honorii, lex ſcilicet 1. *C. Theod. De religione*, qua firmatur ſententia ſuperioris Conſtitutionis, quoties de religione agitur Epiſcopos convenit judicare; cæteras vero cauſas quæ ad ordinarios cognitores, vel ad uſum publici juris pertinent, legibus oportet audiri. Et hanc Conſtitutionem nominatim laudat Valentinianus *Nov.* 12. ut infra dicam. Eſt quoque eorumdem Impp. d. *L.* 8. juncta *L.* 9. *C. De Epiſcopali audientia*. Sed de his jam dictum eſt ad d. *Conſtitut.* 1. *Conſtantini*.

Sexta eſt Honorii & Theodoſii, *L.* 41. *C. Theod. De Epiſcop. Eccleſ. & Cleric.* quæ recentare, & ampliare videtur jus primum inductum a Conſtantio, d. *L.* 12. *Clericos*, ait, *non niſi apud Epiſcopos accuſari convenit*. Clericos cum dicit, omnes ſacræ legis Antiſtites & miniſtros intelligit. ſubjicit enim: *Igitur ſi Epiſcopus, vel Presbyter, Diaconus, & quicumque inferioris loci chriſtianæ legis miniſter, apud Epiſcopum, ſiquidem alibi non oportet*, &c. Hanc autem nemo non videt pertinere ad crimina Eccleſiaſticorum, etiam graviora: ideoque in fine d. *L.* ait: *Hujuſmodi dumtaxat cauſas Epiſcopos ſub teſtificatione multorum actis audire debebunt*. quod valde notandum eſt, hoc ſolo caſu habuiſſe Epiſcopos jus actorum conficiendorum. Et hoc eſt quod evidentius docet *Nov. Juſtiniani* 83. cæteras cauſas, civiles, puta, & pecuniarias, Epiſcopum ſine ſcriptura tractare debere, ut recte Julianus Anteceſſor expoſuit: *Ubi*, inquit, *Epiſcopus cauſam dirimere vult, cuncta ſine ſcriptura audiantur*. & ex d. *Nov.* recte Cujacius ad *Nov.* 15. colligit, neque ex libello Clericos in jus eſſe vocandos, neque ex libello ſententiam eſſe dicendam. Fuit ergo hic vetus & ſolemnis ritus judicii eccleſiaſtici; & nominatim Socrates *Hiſtor. Eccleſ. cap.* 23. *lib.* 2. docet in judi-

cis

Digitized by Google

ciis eccleſiaſticis permiſſum non fuiſſe uti libellis appellatoriis, ſive dimiſſoriis, quos vulgo apoſtolos vocant; ait enim Cyrillum judicio epiſcopali damnatum, appellationis libellum dediſſe Judicibus: *Solus*, ait, *& primus, præter eccleſiaſticam conſuetudinem hoc fecit Cyrillus, ut tanquam in publicis judiciis, ὡς ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ, libellis uteretur appellatoriis*. Quod tamen ita male quidam exaudiunt, primum appellaſſe Cyrillum a judicio eccleſiaſtico, quaſi ex Canonibus non liceat appellare. Sed non dubito hoc a Socrate notari tanquam novum, & inauditum, more publicorum judiciorum datos eſſe a Cyrillo libellos appellatorios. Provocaverat Cyrillus, ut idem Socrates docet, ad majores Judices, id eſt, ad Concilium Seleucenſe, in quo hæc cauſa iterum ex appellatione agitata eſt. Appellare ergo ad majores Judices non eſt contra regulam eccleſiaſticam; ſed uti libellis appellatoriis, quibus uti ſolent qui in judiciis publicis & ſæcularibus appellant. Quod autem d. *L.* 41. ait, Clericos nonniſi apud Epiſcopos eſſe accuſandos; quia indiſtincte, & generaliter dicitur, non videtur intelligendum eſſe de ſolis criminibus eccleſiaſticis, ſed de quocumque crimine; ut quod ſupra docui datum eſſe a Conſtantio omnibus Epiſcopis prærogativa ſummæ dignitatis, hac Conſtitutione omnibus Clericis conceſſum ſit.

Hoc autem jus Epiſcopis & Clericis datum, quia Joannes Tyrannus, de quo vide Baronium ad annum Chriſti 425. edicto abrogaverat, ſublatis omnium Eccleſiarum privilegiis; in uſum revocatum eſt a Theodoſio & Valentiniano, *L. ult. C. Theod. De Epiſcopis & Clericis*. vult enim *Clericos, quos ad ſæculares Judices indiſcretim*, id eſt, ſine ulla diſtinctione cauſarum civilium, criminalium & eccleſiaſticarum, *debere deduci, infauſtus præſumptor edixerat, epiſcopali audientiæ eſſe reſervandos: fas enim non eſt ut divini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio*. Quod totidem verbis expreſſum reperio in *Concilio Troslejano*, cujus fragmentum dedit Antonius Auguſtinus, in *Epitome Juris Pontificii, lib.* 29. *tit.* 10. *cap.* 38. *Clerici & Monachi inter ſe negotium aliquod habuerunt, a ſuo Epiſcopo audiantur, & non a ſæcularibus; fas enim non eſt, ut*, &c. Eſt autem Concilium Francicum, celebratum in vico Troslejano diœceſis Remenſis, ab Herveo Archiepiſcopo, ut docet Flodoardus in *Hiſtor. Eccleſiaſt. Remenſi*: ut ex hoc loco obſervare liceat Eccleſiæ Gallicanæ Patres fuiſſe Juris Theodoſiani peritiſſimos, quod alias latius docui.

Cæterum uſum Juris a Theodoſio & Valentiniano in d. *L. ult.* reſtituti, obſervo in poſteriore conſtitutione eorumdem Impp. quæ extat in fine ſecundæ partis Concilii Epheſini. vult enim ſedente Concilio nullam omnino cauſam, ſive pecuniariam, ſive criminalem, vel in ſacra Synodo, vel etiam in publico & ſæculari judicio adverſus aliquem ex Patribus, ſcilicet Concilii, agitari poſſe; ne qui Concilii ergo evocati ſunt, privatis litibus & controverſiis diſtringantur. Quod autem ait, in publico judicio, referendum videtur ad cauſas civiles & pecuniarias, de quibus ordinario jure tantum agi potuit apud Judices publicos: criminales vero omnium Clericorum cauſas Epiſcopi tractabant, & terminabant.

Sed hoc jus deinde immutatum fuit a Valentiniano poſt Theodoſii obitum, ut docet *Nov.* 1. *De Epiſcop. judicio*, quæ extat in Collectione Aniani; & ſtatim initio oſtendit, incertum & ambiguum fuiſſe jus, quod ad conſtituendum judicium Epiſcoporum tot conſtitutionibus inductum fuiſſe docui: *De epiſcopali*, inquit, *judicio diverſorum ſæpe cauſatio eſt: ne ulterius querela procedat, neceſſe*

eſt

eſt præſenti lege finiri. Dubitatio autem fuit, vel cauſatio, non ſolum in cauſis Clericorum, ſed & in cauſis laicorum, de quibus ex Conſtitutionibus Arcadii & Honorii, id eſt, ex *L.*7. & 8. C. *De Epiſcop. audientia*, ex conſenſu litigantium cognoſcebant Epiſcopi. Hanc ergo controverſiam & dubitationem ſic eſſe diſcingendam cenſet, ut ſi lis, pecuniaria ſcilicet, vel civilis, vel criminalis, orta ſit inter Clericos ſolos; conſentientibus litigantibus habeat Epiſcopus licentiam judicandi, præeunte tamen vinculo compromiſſi. quæ verba non ſatis animadverſa, diligenter notanda ſunt. Idemque permittit laicis, ſi conſentiant ex compromiſſo. Et hoc quidem jam conceſſum fuiſſe d. *L.*7. prima fronte videri poteſt, nec novum jus hac in parte condere Valentinianum: nam d. *L.*7. nominatim ait, ex conſenſu partium Epiſcopos poſſe cognoſcere more Arbitri ſponte reſidentis; id eſt, Arbitri ex mutuo conſenſu, placito, promiſſo partium ſumpti.

Sed obſervandum eſt duplex eſſe compromiſſum. Alterum nudum, quod improprie & abuſive compromiſſum dici poteſt, cum nuda conventione compromittunt partes in Arbitrum, nulla addita ſtipulatione pœnali, *L.*5. *C. De receptis*. Alterum eſt compromiſſum, quod in *L.* 1. *eod.* dicitur jure perfectum, id eſt verum, & proprium compromiſſum, mutua ſtipulatione pœnali firmatum. Primo caſu Arbiter recte dicitur ſponte reſidens, ut in d. *L.* 7. Nam nec cogi potuit ſententiam dicere, *L.* 3. §. *Ait Prætor*, *L. Litigatores*, §. 1. *ff. De receptis & qui Arbitr. recep.* Et hoc quoque caſu potuit altera pars ab arbitrio impune diſcedere invita altera. Et hoc eſt quod Fulgoſius recte obſervat, ex his verbis d. *L.* 7. *Quod iis etiam obeſſe non poterit, nec debebit: quos ad prædicti cognitoris examen conventos potius adfuiſſe, quam ſponte veniſſe conſtiterit.* ut quemadmodum ſuſceptum arbitrium poteſt Arbiter libere rejicere; ita quoque liceat partibus in quacumque parte cognitionis libere diſcedere ab arbitrio; & neceſſaria ſit conſtans & perpetua voluntas litigantium uſque ad cauſæ exitum.

Secundo vero caſu cogitur Arbiter ſententiam dicere, & partibus ab arbitrio diſcedentibus pœna committitur. Non eſt ergo quid ſpeciale in Epiſcopo, qui in d. *L.* dicitur cognoſcere more Arbitri ſponte reſidentis, ut gloſſa & interpretes male cenſent; ſed generale in quocumque arbitrio ex nudo compromiſſo ſumpto.

Ex quibus jam id cunctis clarum eſt, quod Valentinianus in hac Novella adjicit: *Præeunte tamen vinculo compromiſſi*, id eſt, ut loquitur d. *L.* 1. ex compromiſſo jure perfecto; & ſtipulatione pœnali, ex qua naſcitur obligatio; quæ vinculum dicitur, ad differentiam nudæ conventionis: quam interpretationem nondum, quod ſciam, animadverſam, verba ſequentia valde confirmant: *Aliter eos Judices eſſe non patimur, niſi voluntas jurgantium interpoſita, ut dictum eſt, conditione præcedat.* id eſt, interpoſita conditione ex ſtipulatione pœnali, quæ perficit compromiſſum; ut ex vinculo compromiſſi liquido conſtare poſſit, Epiſcopos tanquam compromiſſarios Arbitros, non tanquam Judices judicare.

Idem compromiſſum deſiderari quoque in cauſis Judæorum ad Patriarchas ex nudo conſenſu deferendis, diligentius obſervo ex *L. Judæi*, *C. Theod. De juriſdict.* jam obiter adnotata ad *cap.* 2. ut liceat Judæis apud Patriarchas litigare, præeunte tamen compromiſſo; quo interpoſito, Patriarcharum ſententias provinciales Judices exequuntur, ut ſi ab ipſis Magiſtratibus Judices dati eſſent. Ex quo & illud conſequens eſſe videtur, poſſe Magiſtratum hos Arbitros ex perfecto compromiſſo ſumptos cogere ſententiam dicere. Et hæc differentiam

con-

Digitized by Google

conſtituere videntur ex dictis Conſtitutionibus Arcadii & Honorii, inter Patriarchas Iudæorum, & Epiſcopos Chriſtianorum, ut non liceat Judæis eligere arbitrium Patriarcharum ſine vinculo compromiſſi; Chriſtianis vero liceat etiam ex nuda voluntate; ut hæc reverentia deferatur Epiſcopis, ut cogi non poſſint a Magiſtratibus ſententiam dicere, ſed ſint vere Arbitri, ſponte reſidentes, ut ait d. *L.* 2. Quibus adde, ſententiam dictam a Patriarchis, comparari ſententiæ dictæ a Judice dato a Magiſtratu, id eſt, a pedaneo Judice, quam exequi ſolet Magiſtratus, *L. A divo Pio*, *ff. De re judic.* a qua, ſi ex compromiſſo datus ſit, appellare non licet, *L. Ex conſenſu*, *ff. De appellat.* Sententiæ vero dictæ ab Epiſcopo hanc reverentiam eſſe adhibendam ait d. *L.* 8. quæ debetur ſententiis Præfecti Prætorio, id eſt, celſioribus Magiſtratibus; a quibus appellare non licet.

Conſtantinus, ſi adhibenda fides Sozomeno, prima illa Conſtitutione de qua dictum eſt, permittens unicuique adverſarium etiam invitum trahere ad judicium Epiſcopi, nominatim dixerat ſententias ab Epiſcopis prolatas, aliorum Judicum ſententiis plus habere auctoritatis, tamquam ab ipſis Imperatoribus prolatas; & ab iis non licere appellare: eaſdemque per ipſos Præfectos Prætorio, vel per alios Magiſtratus eſſe exequendas. Arcadius & Honorius, qui utriuſque partis conſenſum deſiderant, eam reverentiam deberi ſententiis Epiſcoporum, quæ ſolet præſtari ſententiis Præfecti Prætorio, a quibus non licet provocare; & per Judicum officia, ne ſit caſſa epiſcopalis cognitio, definitionem executioni eſſe tribuendam: quod ſic capiendum eſſe videtur, ut jubente Epiſcopo teneantur officiales Judicum exequi ſententias Epiſcopi; & propria auctoritate poſſit Epiſcopus executores compellere, tanquam Epiſcoporum hac in parte miniſtros a lege datos. Et ita ex *Nov. Juſtin.* 79. executores, ſive officiales Magiſtratuum, qui non paruerint iis quæ in gratiam judicii epiſcopalis in d. *Novella* conſtituta ſunt, ab ipſis Epiſcopis auctoritate propria coercentur, & conjiciuntur in decanicum, ut eo loco tamquam carcere contineantur. Decanica, vel Diaconica, ut in *L.* 3. *C. De hæretic.* quid ſit, erudite docuit Franciſcus Pithœus in *gloſſ. r. ad Julian. Antecеſſorem*, quam & Græcis paſſim vocari obſervat ἐκκλησιαστικὴν ἐγκλεῖστραν.

Verumenimvero ex dd. Conſtitutionibus tanta auctoritate delata ſententiis Epiſcoporum, primum a Conſtantino, deinde ab Arcadio & Honorio; conſenſus hic nudus litigantium non tam videbatur arbitrium conſtituere, quam verum, legitimum & ordinarium judicium; maxime in cauſis Clericorum, quas Decreta Pontificum ab Epiſcopis audiendas eſſe paſſim definiebant. In cauſis vero laicorum, videbatur hic conſenſus veluti prorogare juriſdictionem; quod ex lege Julia permiſſum fuit, ut conſenſus litigantium poſſit facere competentem Judicem, qui alias incompetens eſt, *L.* 1. & *L.* 2. §. 1. *ff. De judiciis*. Et ita ſenſim invaleſcebat auctoritas Epiſcoporum tam in Clericorum, quam in laicorum cauſis; quam addito perfecti compromiſſi ſufflamine ſtringendam eſſe cenſuit Valentinianus, ſive res agatur inter Clericos ſolos, ſive laicos ſolos: *Quia conſtat*, ait, *Epiſcopos forum legibus non habere, nec de aliis cauſis præter religionem poſſe cognoſcere*. Et in hanc rem utitur auctoritate *L.* 1. *C. Theod. De religione*. Ideoque ex compromiſſi tantum vinculo judicare poſſe, ex cauſa compromiſſi, tanquam Arbitros veros, & perfectos; non ex ulla præſumptione juriſdictionis propriæ, vel prorogatæ: hoc enim efficere, & præſtare videtur perfecti vinculum

Digitized by Google

vel Clericis, vel laicis, pateat epiſcopale judicium: *Si ambo ejuſdem officii litigatores nolint, vel alteruter; agant*, inquit, *publicis legibus, & jure communi*, id eſt, apud ſæculares Judices; quod qua ratione inductum ſit, docere tentavi. Sed male me habet quod ſubjicit in ſecunda parte: *Sin vero petitor laicus, ſeu in civili, ſeu in criminali cauſa, cujuslibet loci Clericum*, id eſt, cujuſcumque gradus, vel dignitatis, *adverſarium ſuum, ſi id magis eligat, per auctoritatem legitimam in publico judicio reſpondere compellat*. Ex quo illud quidem evidenter ſequi video, Clericis nullum eſſe proprium forum eccleſiaſticum, vel in civili, vel in criminali cauſa: & hac in parte faceſſere regulam Juris, ex qua Actor forum Rei ſequi debet; quam tamen in contrario caſu obſervari vult: *In Clerico*, ait, *petitore conſequens erit, ut ſecundum leges pulſati forum ſequatur*. Et tamen ſi laicus Actor, vel Reus, ad Epiſcopi audientiam præſtat aſſenſum, recte judicium procedere poteſt, quod totidem verbis ſcriptum eſt in d. *Novella*, ſi laicus Reus ſit: ſi vero petitor, id quoque ſonare videntur verba ſupra ſcripta: *Si id magis eligat*; de quibus & hoc quærendum relinquitur, an hæc electio, ſive conſenſus laici petitoris, approbantis judicium Epiſcopi, non ſolum in civili cauſa, de qua minus dubitari poteſt, ſed & in criminali locum habere poſſit: & rurſus an ſufficiat conſenſus nudus ſine ſtipulatione pœnali, & compromiſſi vinculo, quod in prima parte neceſſarium eſt.

Et ſi verum amamus, abſurdum eſſe videtur admittere compromiſſum in criminali cauſa, contra id quod definitum eſt in *L. Non diſtinguemus, §. Julianus, ff. De recept. & qui arbitrium recep.* Et nominatim d. *L. 7. De Epiſcop. audient.* ait Arbitrum poſſe cognoſcere ex conſenſu litigantium, more Arbitri ſponte reſidentis in civili negotio, ubi gloſſa recte notavit, non licere quoquo modo compromittere in criminali negotio; ut hæc potius videatur Valentiniani mens, non ſolum in civili cauſa, in qua dubitari non potuit; ſed & in criminali poſſe laicum, ſi id magis eligat, quemlibet Clericum reum convenire, etiam invitum, apud Judicem ſæcularem. Cum enim ſuperioribus Conſtitutionibus Conſtantii, Arcadii & Theodoſii, conſtaret cauſas criminales Clericorum, præſertimque Epiſcoporum, apud Epiſcopos tantum eſſe tractandas, quod quidam tantum procedere in criminibus eccleſiaſticis contendebant ex d. *L. 3. Cod. De Epiſcop. judicio*, & ex d. *L. 1. Cod. Theod. De religione*; ut vix obtinuiſſe videatur in omnibus, &, ut jam dixi, promiſcue plerumque de criminibus Clericorum cognoſcebant Judices eccleſiaſtici & ſæculares: hoc incertum & ambiguum jus in hac ſecunda parte potiſſimum decidendum, & remedio novo temperandum ſuſcipit Valentinianus; nimiam enim Epiſcoporum auctoritatem ſemper ſuſpectam habens, eam non aperte, ſed cuniculis oppugnat.

Antea dici potuit Clericos habere ſaltem in criminalibus cauſis proprium forum eccleſiaſticum; quia ex dd. Conſtitutionibus, de his Epiſcopi judicare potuerunt, non publicæ poteſtates: quod omnino abrogare noluit, ſed hoc conſtituit, id omne eſſe poſitum in arbitrio & poteſtate Actoris, ut ſi id magis eligat, compellere poſſit Clericum reum in publico judicio reſpondere. Et ſic efficit, ut Clericus nullum habeat proprium forum eccleſiaſticum, a quo invitus extrahi poteſt ab Actore; neque conſenſum laici, ſine quo non procedit judicium epiſcopale, dici poſſe proprium forum Clerici. Eſſe ergo quoddam judicii genus extraordinarium, & irregulare, quod ſibi non vindicat Epiſcopus proprio quodam jure; ſed interveniente conſenſu Actoris, hic enim conſtituit judi-

cium Epiſcopi, quem nominatim forum legibus non habere dicit: idque conſtare, id eſt, certi, & indubitati juris eſſe; nec de aliis cauſis præter religionem poſſe cognoſcere; ut hanc ſolam cognitionem integram relinquere videatur. Nam pertinet hæc Conſtitutio ad cæteras civiles & criminales cauſas, quas ita tractari permittit apud Epiſcopum, ut poſſit tamen petitor invitum trahere Clericum ad judicium ſæculare, etiam in criminalibus cauſis, ipſis Epiſcopis non exceptis, neque Presbyteris. His tamen reverentia ſacerdotii hoc indulget duobus caſibus, ut ſi judicio publico ex lege Julia de vi agatur, vel ex lege Cornelia de atrocibus injuriis, poſſint conſtituere Procuratorem; etſi regulariter in cauſis criminalibus Procuratorem habere non liceat. In cæteris vero negotiis criminalibus Epiſcopos, & Presbyteros communi jure cenſeri, & teneri per ſe judicium ſubire.

Pendet ergo hujus judicii criminalis Conſtitutio ex voluntate Actoris, & quidem nuda, ſi ex cauſa criminali accuſare vult Clericum; hoc enim caſu nullam compromiſſi cauſam poſſumus comminiſci, ut jam dixi: in cauſa vero civili, etiam hoc caſu, cum petitor laicus eſt, neceſſarium eſſe videtur compromiſſum; ut in contrario caſu, ſi Clericus petitor ſit, tenetur ſequi forum laici, *Si*, ait, *ut dictum eſt, adverſarius ſuus ad Epiſcopi audientiam non præſtat aſſenſum*. quæ ſunt intelligenda de aſſenſu compromiſſi vinculo confirmato. Et hoc tantum procedere poteſt in cauſa civili; neque enim hoc videtur admittendum, ex conſenſu laici rei poſſe Epiſcopum cognoſcere de criminibus laicorum. In ſuperiori caſu, ſi laicus petitor ſit, nominatim dixit, ſeu in civili, ſeu in criminali cauſa: in hoc vero caſu Clerici petitoris, tantum dixit teneri Clericum agere in foro pulſati: *niſi*, ut dictum eſt in prima parte Novellæ, *adverſarius ſuus ad Epiſcopi audientiam præſtet aſſenſum*. quod in cauſa civili tantum procedere poteſt.

Et hæc eſt, opinor, ſententia d. *Nov. Valentiniani*, cujus ſummam liceat nobis breviter conficere, ex verbis Marciani Imperatoris, in *L. Cum Clericis*, *Cod. De Epiſcopis & Cleric. Cum Clericis*, ait, *pateat epiſcopalis audientia*, *volentibus tamen Actoribus*. Quod poſtquam admiſſum fuit tam in civilibus, quam in criminalibus cauſis; ſolebant plerumque implacabiles Actores, ut fit in judiciis ſæcularibus, Clericos vexare, ac vix in Epiſcopum conſentire: ideoque Marcianus Conſtantinopolitanis Clericis hoc ſummum privilegium dedit, ut conveniri tantum poſſint tam in civilibus, quam in criminalibus cauſis, in eminentiſſima ſede Præfecti Prætorio: *Ils aient toutes leurs cauſes commiſes en premiere inſtance au Parlement.* Cæteris vero Clericis, qui non ſunt in urbe, Imperatores ſecuti Leo & Anthemius hoc conſequenter dederunt, ut in civilibus cauſis apud ſuos Judices ordinarios, id eſt, provinciæ Rectores & Præſides, conveniri tantum poſſint. Et hæ ſunt Conſtitutiones quæ de epiſcopali judicio extant in utroque Codice.

Reſtant Novellæ Juſtiniani, de quibus paucis dicam.

Ac primum, Juſtinianus in *Nov. 79.* Monachorum utriuſque ſexus cauſas apud Epiſcopos tantum tractari vult; eſt enim generaliter accipienda, non, ut quidam volunt, de Sanctimonialibus tantum, quarum, fateor, vel propter reverentiam ſexus potiſſimam curam ſuſcipit Juſtinianus. Sed recte veteres tam Græci, quam Latini interpretes, eadem Conſtitutione hoc quoque Monachis datum eſſe cenſent. Et Juſtinianus ipſe affirmat *Nov. 83.* qua jus quod d. *Nov.* jam dederat, ut ait, reverendiſſimis Monachis, trahendum eſſe cenſet ad Clericos,

quo-

quorum cauſas tractari vult ab Epiſcopis ſine ſtrepitu judicii & ſcriptura, ut jam docui ad *L. 40. Cod. Theod. De Epiſcopis & Cleric.* Nec agnoſco differentiam quam Julianus Anteceſſor adnotavit, *Conſtit. 73. cap. 267.* his verbis: *hæc conſtitutio tenet in Monachis. Item in Sanctimonialibus, quamvis ipſæ in monaſterio non degant;* quaſi ſint quædam Sanctimoniales extra monaſterium vagantes, ad quas ſpeciali quodam privilegio ſexus hæc Conſtitutio trahenda ſit; non ad Monachos qui extra monaſterium vagantur. Non videtur Julianus intellexiſſe verba quæ ſunt in Epilogo d. *Conſtitutionis*, quorum hic eſt perſpicuus ſenſus, hanc legem valere in Monachis, virginibus & mulieribus devotis, id eſt, conſecratis, in monaſterio degentibus; quia de his tantum utriuſque ſexus Monachis curam ſuſcipit, quorum vitam, & diſciplinam latius probat, & præſcribit *Nov. 5. cap. 3. Nov. 123. cap. 36.* ut teneantur communiter habitare, & dormire in monaſterio, cæteris omnibus inſuper habitis.

De Clericis vero certam quoque formam datam eſſe propria lege, id eſt, d. *Nov. 83.* quæ, ut cœpi dicere, conſtituit Clericos ad ſæculares Judices non eſſe trahendos, & debere Epiſcopum cauſas Clericorum tractare breviter ſine ſcriptura, & ſine diſpendio, *ζημίας χωρὶς* id eſt, ſine præſtatione ſportularum, quæ in ſæcularibus judiciis præſtantur, vel executoribus, vel Judicibus, ab Actore & Reo, ut in *Nov. 82. cap. 9.* Ideoque in Concilio Wernenſi *cap. 25.* dicuntur ſportulæ contradictæ; ut contradictum judicium, in *L. 34. ff. De legib.* cum ſcilicet utraque parte præſente, Actore aſſerente, & Reo contradicente, cauſa cognita actum eſt, non *μονομερῶς*, ut loquitur *L. ult. ff. Ad Trebell.* In hanc rem inſignis eſt interpretatio veteris gloſſarii: *ex contradictione*, *ἐξ ἀντιῤῥήσεως τοῦτ' ἐστι, κατὰ διάγνωσιν*: nec ſollicitanda lectio d. *L. 34.* addita negatione, *non contradicto*, quod veteres gloſſographi male tentant; nec cum Græcis legendum *pro contradicta*, hoc ſenſu, ſi conſuetudo contradicto judicio confirmata ſit.

Sequitur in d. *Nov. 83.* Judicem ſæcularem tamen poſſe de cauſis Clericorum cognoſcere, cum non poteſt Epiſcopus negotium definire, vel propter negotii qualitatem, vel aliam quamdam difficultatem, *διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ἢ διὰ τὴν ἴσως δυσκολίαν.* Finge negotium eſſe in quo de apicibus Juris diſputatur, ut in *L. Si fidejuſſor. §. Quædam, ff. Mandati*, & cauſam ex ſubtilitate Juris ita intricatam eſſe, ut neceſſaria ſit ſumma peritia Juris: poteſt hoc caſu negotium remitti ad Judices ſæculares, quia hoc deſiderat negotii natura, id eſt, qualitas cauſæ, ut in *L. 21. §. ult. ff. De teſtibus*; quæ talis eſt, ut diligenti & accurata inquiſitione indaganda ſit; non planaria iſta, & velut domeſtica diſceptatione Epiſcopi, qui ſuſcipere videtur negotium tamquam Arbiter honorarius, non tamquam Judex. Eleganter *L. Repetita, Cod. De Epiſcop. & Cleric.* juncta *L. Conſulta, Cod. De teſtam.* opprobrium eſſe Clericis, ſi ſe velint peritos oſtendere rerum forenſium. Ex hac ergo cauſa itur ad Judices ſæculares, propter difficultatem quam parit natura negotii: vel propter quamlibet aliam extrinſecus aſſumptam, puta ex perſona Epiſcopi Eccleſiæ neceſſitatibus diſtricti; ut de Magiſtratibus ait *L. 2. Cod. De pedaneis Judicibus*; vel potius ex perſona litigatorum, qui ita ſint moroſi & difficiles, ut nullam conciliandæ pacis rationem inire poſſit Epiſcopus, qui hoc potiſſimum agere debet ut litem dirimat amice, *κατὰ φιλικὴν συμβίβασιν*, ut loquitur *Nov. 86.* & ita primo caſu notatur vitium quod habet res, vel negotium: ſecundo vero vitium perſonarum vel *δυσκολίᾳ*. Ex *Nov.* autem *123. cap. 21. in fine*, ſi diſtulerit Epiſcopus judicare,

ex ſola cunctatione permitttitur Actori accedere ad Judicem ſæcularem. Et hoc eſt quod generaliter conſtituit Juſtinianus, de quacumque cauſa Monachorum & Clericorum pecuniaria.

In criminalibus vero utitur diſtinctione criminum, quam ſuperioribus Conſtitutionibus, & præſertim *L.* 3. *Cod. Theod.* inductam fuiſſe docui. Nam vel eſt crimen egens, ut ait, caſtigatione eccleſiaſtica Canonibus conſtituta: vel eſt crimen civile, id eſt, publicum, quod pertinet ad jus publicum & commune, non ad religionis obſervantiam, & diſciplinam eccleſiaſticam. Primo caſu cognoſcit Epiſcopus: ſecundo Judex publicus. quod receptum videri exemplo delicti militaris, & communis juris, Cujacius docuit. Sed antequam de damnato Clerico ſupplicium ſumatur, regradandus eſt, & reſecrandus ab Epiſcopo.

Hoc autem jus d. *Nov.* 83. a Juſtiniano inductum, & partim translatum ex ſuperioribus Conſtitutionibus, valde deinde ab eodem Juſtiniano immutatum fuit, *Nov.* 123. ubi alias affert diſtinctiones, quibus coarctat & reſtringit auctoritatem delatam Epiſcopis, d. *Nov.* 83. Nam cauſas pecuniarias contra Clericum & Monachum, ab Epiſcopo tractandas eſſe cenſet; & ſi utraque pars acquieverit, teneri Judices ſæculares competentes, id eſt, Magiſtratus loci, perfectæ executioni tradere ſententiam, tamquam executores a lege datos, ut ſupra docui. & hoc eſt quod ait: *Jubemus per loci Judices*, &c. Sed ſi quis litigantium intra decem dies contradicat iis quæ ab Epiſcopo judicata ſunt, Judici ſæculari permittitur examinatio & retractatio cauſæ ab Epiſcopo judicatæ: qua in re fere exæquat ſententias Epiſcoporum ſententiis Arbitrorum, a quibus licet diſcedere, ſive ex conſenſu nudo, ſive ex compromiſſo pœnali ſumpti ſint Arbitri: ſoluta tamen pœna conventionali, ut nominatim ait *Nbv.* 8a. *cap.* 11. licentiam habeat Reus ab his quæ judicata ſunt diſcedere, & ad Judices ordinarios accedere; non per modum ſolemnis appellationis; veriſſimum eſt enim quod docui ad *tit. De Arbitris*, Jure Civili non appellari a ſententia cujuſcumque Arbitri; quia appellatur tantum a ſententia Judicis ordinarii, quæ perfecte & abſolute ſententia dicitur: ſed per modum potius ſimplicis & nudæ querelæ, qua profitetur Reus ſe nolle ſtare ſententiæ Arbitri. Et ita hoc caſu non appellatur ab Epiſcopo ad Judicem ſæcularem, adhibitis his quæ in ſolemni appellatione requiruntur; ſed licet libere diſcedere, & ultro accedere ad Judicem ſæcularem; a quo ſi approbata fuerit ſententia Epiſcopi, non licet victo iterum interpellare judicium ſæculare, & per appellationem adire alium Judicem ſuperiorem: hacque in parte tribuit plus Juſtinianus ſententiæ Epiſcopi, quam ſententiæ Arbitri, qua confirmata a Judice ordinario, admittitur appellatio ad Judicem ſuperiorem. Si vero a Judice ordinario Epiſcopi ſententia reprobata ſit, tunc locum habere vult appellationem ad ſuperiorem, & hanc ſecundum ordinem legum referri & examinari. Et hoc eſt quod in cauſis pecuniariis obtinere vult Juſtinianus.

In cauſis vero criminalibus, nulla habita ratione ſuperioris diſtinctionis, etiam in criminibus publicis, & civilibus, quæ non pertinent ad religionis obſervantiam, rationem quamdam judiciorum induxit inter Epiſcopos & Judices, fere deſumptam a jure cujus primum auctorem fuiſſe docui Valentinianum d. *Nov.* 12. quam ſupra fideliter expoſui. Ex hoc autem jure potuit Epiſcopus de communi, vel publico crimine Clerici cognoſcere, ſi id magis eligat accuſator, & ſi apud Epiſcopum Clericus accuſatur, *Et ipſe*, ait Juſtinianus, *veritatem invenire po-*

tue-

Digitized by Google

fuerit. quod eadem forma dictum videtur, qua in *L.* 5. *Cod. De officio Rector. provinciæ*, ſi minor Judex veritatem inveſtigaverit, nulla majori irrogatur infamia. Si, inquam, Epiſcopus cenſeat Clericum legitimis probationibus convictum eſſe condemnandum, debet Epiſcopus ſecundum eccleſiaſticas regulas Clericum convictum deponere, & degradare; *Et tunc*, inquit Juſtinianus, *depoſitum Clericum comprehendit Judex competens*, id eſt, Præfectus Prætorio in urbe; Præſides vero provinciæ in provinciis, juxta Conſtitutiones Martiani, & Leonis, id eſt, *L. Cum Clericis*, & *L. Omnes*, *Cod. De Epiſcop. & Cleric.* & *Nov.* 83. Judex autem competens ſecundum leges litem examinare, & cauſæ finem imponere debet, *κατὰ τοὺς νόμους τὴν δίκην ἐξεταζέτω, καὶ πέρας αὐτῇ ἐπιτιθέτω*.

Tentare quis poteſt hæc verba hunc ſenſum habere, Judicem ſæcularem hoc tantum fine litem examinare, ut jam damnato ab Epiſcopo pœnis eccleſiaſticis Clerico, inferat ultionem legibus congruentem: ſed his plane verbis permittitur Judici ſæculari iterata cognitio cauſæ, cui ſecundum leges finem imponere poteſt, id eſt, vel condemnare, & afficere pœnis civilibus jam damnatum ab Epiſcopo pœnis eccleſiaſticis; vel abſolvere in foro ſæculari; vel pronuntiare ſibi non liquere, ex ſolemni judiciorum formula. Hanc interpretationem efflagitant verba Juſtiniani a Juliano fideliter expoſita, *Conſtit.* 115. *cap.* 460. *Tunc*, inquit, *competens Judex comprehendat ipſum, & ſecundum leges legitimum decernens finem ei imponat*. Obſerva quod ait, finem cauſæ imponere Judicem ſæcularem, non, ut in §. *ſeq.* congruentem legibus ultionem inferre; contrario ſcilicet caſu, cum jam conſtat, vel ex præjudicio Judicis ſæcularis, ſententia degradationis conſequenter, & ex præjudicio Judicis ſæcularis ab Epiſcopo prolata, Clericum omnino eſſe damnandum. Poteſt ergo Judex ſæcularis libere & ſecundum leges, vel ad decretorium ſtilum, ut Seneca loquitur *lib. De clementia*, & triſtem ſententiam accedere, condemnare, vel abſolvere a pœnis civilibus, Clericum jam damnatum pœnis eccleſiaſticis, ſi hoc ei videatur legitimum.

Sed vice verſa, ſi accuſator prius adeat Judicem ſæcularem, & per legitimam diſceptationem crimen probatum ſit; tenetur Judex ſæcularis geſta & momenta litis Epiſcopo tradere; & ſi ex ipſis cognitum fuerit propoſita crimina Clericum admiſiſſe, deponendus & degradandus eſt ab Epiſcopo, ſecundum eccleſiaſticas regulas; & tandem a Judice ſæculari condemnandus, ſecundum leges civiles: ſin autem Epiſcopus exiſtimaverit geſta non eſſe legitime confecta, neque ex his convinci poſſe Clericum; differre poteſt degradationem, & ſuſpendere executionem judicii ſæcularis.

Delenda eſt autem particula *&*, illo loco, in veteri interpretatione *Nov.* 123. *cap.* 21. §. 1. *Tum liceat & differre & nudare honore, ſeu gradu accuſatam perſonam*, legendum, *liceat ei differre, nudare, &c.* in Græco enim legitur, *ὑπερτιθέτω γυμνῶσαι τῆς τιμῆς*. Et recte Julianus Anteceſſor: *Liceat ei honoris exſpoliationem differre, vel gradus*. Et tunc tam ab Epiſcopo, quam a Judice ſæculari, negotium ad Imperatorem referendum eſt, ut ipſe de hac cauſa diligentius cognoſcat in ſacro conſiſtorio. Primo caſu, ſententia degradationis dicta ab Epiſcopo, non poteſt Epiſcopus ægre ferre abſolutionem Judicis ſæcularis; ſed potius hoc habet in votis Clericum jam damnatum pœnis eccleſiaſticis, non affici ſuppliciis legibus civilibus inductis: ſecundo caſu, nondum decretoria ſententia a Judice ſæculari lata, ſollicitus eſt Epiſcopus de ſalute Clerici, & ex juſta cauſa ſuſpendit degradationem, ut ad Principem cognitio referatur.

Hæ

Hæ ſunt ergo diſtinctiones quas ſuperadjicit Juſtinianus Conſtitutioni Valentiniani, quæ permittit accuſatori adire Epiſcopum, vel Judicem ſæcularem in criminalibus cauſis, non tantum Clericorum inferioris gradus, ſed & Epiſcoporum qui ſunt omnium apices: & hos prærogativa ſummæ dignitatis, tam in cauſis criminalibus, quam in civilibus, apud Epiſcopos tantum conveniendos eſſe Juſtinianus conſtituit d. *Nov.* 123. *cap.* 22. in quo ne quid ſit quod currentis lectoris iter remoretur, legendum eſt illo loco: *Sin autem & a Clerico, aut alio quocumque aditio contra Epiſcopum fiat, propter quamlibet cauſam*; male omnes libri, *a Clero*: Græca enim Editio habet, *παρὰ κληρικοῦ ἢ ἄλλου*.

Cæterum ſi cauſa ſit eccleſiaſtica, Juſtinianus in d. *Nov. cap.* 21. *in fine*, generaliter conſtituit, nullam cognitionem habere Judices ſæculares circa talem examinationem: *ſed ſanctiſſimus*, inquit, *Epiſcopus ſecundum ſacras regulas cauſa finem imponat*. quod & Valentinianum admiſiſſe jam docui. In his enim cauſis eccleſiaſticis, ut eleganter ait *L.* 3. *Cod. Theod. De Epiſcop. judicio*, habent illi Judices ſuos, nec quidquam habent publicis commune cum legibus. Eademque verba a Celeſtino III. Romano Pontifice uſurpata reperio, in *cap. ult. De foro compet.* in *II. Collect.* Sed quia hoc obtinere vult generaliter in omnibus Clericorum cauſis, ſupprimit temperamentum, in d. *L.* 3. Additum, *quantum ad cauſas eccleſiaſticas pertinet*. & de his cauſis poſſe Epiſcopum proprio quodam jure cognoſcere, docet Valentinianus in d. *Nov.* 12. quod & longe antea cum Theodoſio ingenua profeſſione agnoverat, in epiſtola miſſa ad Synodum Epheſinam, quæ extat in *fine primæ partis Conciliorum*. *Candidianum præclariſſimum religioſorum domeſticorum Comitem, veſtram Synodum adire jubemus, ea lege, ut cum quæſtionibus veſtris nihil quidquam commune habeat; nefas eſt enim qui ſancto Epiſcoporum catalogo adſcriptus non eſt, illum eccleſiaſticis negotiis & conſultationibus ſeſe immiſcere*. Hæc enim tractanda ſunt, ut Juſtinianus ait, ſecundum Canones, & eccleſiaſticas regulas; more Eccleſiarum, non more judiciorum publicorum, ut loquitur Conſtantinus in *epiſt. ad Athanaſium adverſus Meletianos*. Et cum d. *L.* 3. *Cod. Theod. De Epiſcopi judicio*, nominatim dicat has cauſas epiſcopali auctoritate eſſe decidendas; & d. *Nov.* 12. de his tantum cauſis cognoſcere poſſe Epiſcopos; & hæc Juſtiniani *Nov.* nullam communionem habere civiles Judices circa talem examinationem: quid, quæſo, vetat aſſerere Epiſcopos hac ſaltem in parte habere propriam juriſdictionem, quos ſatis conſtat habere poteſtatem & auctoritatem coercendi pœnis eccleſiaſticis. Nam quod vulgo objiciunt forum legibus non habere, nec apparitionem vel executionem; verum quidem eſſe poteſt in civilibus & criminalibus cauſis, quarum diſceptatio proprie pertinet ad Magiſtratus: ſed in cauſis eccleſiaſticis, quæ pertinent ad auctoritatem epiſcopalem, qua fronte poſſumus dicere Epiſcopos tantum habere ſimplicem notionem, qualem habent Judices a Magiſtratu dati, ſeparatim ab omni poteſtate, auctoritate, & juriſdictione.

Sane qui hanc denegant Epiſcopis, de verbo potius quam de re velitari videntur: juriſdictio enim in Jure Civili proprie dicitur de Magiſtratu civili, Epiſcopum autem ſatis conſtat non eſſe civilem Magiſtratum: ſed in iis quæ ad religionem pertinent, major eſt & celſior Magiſtratibus, & ſumma præditus auctoritate & poteſtate; quam quid prohibet donari nomine juriſdictionis: ut de Epiſcopo idem nobis dicere liceat, quod de Pontifice maximo paganæ ſuperſtitionis Feſtus ſcribit, Pontificem eſſe rerum quæ ad ſacra pertinent Judicem,

dicem,

dicem, vindicemque contumaciæ privatorum, & Magiſtratuum; quem & habuiſſe juriſdictionem, & merum imperium, docuit vir doctus Jacobus Gutterius, *cap. 1. lib. 2. de veteri jure Rom. Pontific.* Et ſi diſpliceat hoc verbum juriſdictio, nonne ejuſdem poteſtatis eſt verbum auctoritas, & poteſtas? Hanc nominatim Juſtiniani *Nov.* 120. tribuit Epiſcopo: cur ergo piaculum videri debet uti hoc verbo auctore Juſtiniano? δικαιοδοσία enim in d. *Nov.* plane juriſdictio eſt, ut recte Julianus Anteceſſor, & vetus interpres; ſic enim in veteri gloſſario, & in gloſſis nomicis Labæi, δικαιοδοσία, juriſdictio: ex quo loco reſtituenda eſt vera lectio gloſſarum Græcorum verborum Juris, quas dedit Labæus illo loco, ἰουρισδικάτω, δικαιοδοσία; & legendum Ἰουρισδικτίων. Quid moramur & cavillamur? Juſtin. in d. *Nov.* ait, monaſteria eſſe conſtituta ſub propria Epiſcopi juriſdictione. Ex his verbis quis, quæſo, efficere poteſt Epiſcopos habere tantum ſimplicem notionem in cauſis quæ pertinent ad correctionem, & diſciplinam monaſteriorum. Denique quamvis ex legibus civilibus Epiſcopus non ſit Magiſtratus, non ideo ſequitur Epiſcopum nullam habere juriſdictionem: nam nec Princeps ipſe Magiſtratus eſt, ſed celſior Magiſtratibus; & tamen principem habuiſſe juriſdictionem D. Cujacius tandem agnovit, ad *L.* 2. §. *Quod ad Magiſtratus, ff. De orig. Jur. Non omnis*, inquit, *qui juriſdictionem habet, Magiſtratus eſt, ſed contra qui Magiſtratus eſt, habet juriſdictionem*. & hæc ſunt quæ de judicio eccleſiaſtico ex utroque Codice; & Novellis Juſtiniani, varie conſtituta eſſe reperio.

Nunc indicare debeo jus quo tandem uti, & cenſeri cœpit Eccleſia, proſtrato in Occidente Romano Imperio, & nobiliſſimis regnis paſſim ex ruderibus Romani Imperii excitatis; recte enim Cæcilius apud Gellium *lib.* 20. *cap.* 1. *Mutari leges pro temporum moribus & rerumpublicarum generibus*. ſed prius ex Jure Orientali, quod poſt Juſtinianum in Oriente obtinuit, quædam delibanda ſunt.

Occurrit primum nobiliſſima Heraclii Conſtitutio, qui anno ab exceſſu Juſtiniani quadrageſimo octavo rerum eſt potitus; & anno imperii decimo nono juriſdictionem Epiſcoporum in omnibus Clericorum & Monachorum cauſis induxit.

Nam in pecuniariis cauſis Clericos vult habere proprium forum apud Epiſcopos; neque civilem, aut militarem Magiſtratum, litem ad Epiſcopum pertinentem poſſe ad ſe remittere, vel ejus ſententiam retractare, vel eam executioni mandare: ſed hoc permitti tantum Epiſcopo, a quo dicta eſt ſententia; ſi ſententiæ partes acquieverint; vel majori Judici eccleſiaſtico, ad quem appellatio interpoſita fuit. In laicis vero qui a Clericis conveniuntur, locum habere regulam juris, Actorem ſequi forum rei; quam in hac parte ſæpe claudicaſſe ex ſuperioribus Conſtitutionibus docui, quas corrigendas eſſe cenſuit, ut indecoras & injuſtas: ut jam ex hac Heraclii Conſtitutione nobis concludere liceat, in cauſis pecuniariis Clericorum Epiſcopos habere juriſdictionem perfectam, plane ſimilem juriſdictioni quam Magiſtratus civiles habent; habere propriam apparitionem, & executionem.

De criminibus vero quæ Clericis inferuntur, ſolos Epiſcopos poſſe cognoſcere; & ſi legitimis probationibus convinci poſſunt, eam ſententiam, quam Canones præſcribunt, eſſe perferendam ab Epiſcopis, puta ſuſpenſionis, vel pœnitentiæ a Canonibus pœnitentialibus levioribus delictis præſcriptæ. Quod ſi putaverint eum de quo ſententia fertur, acriore dignum executione; tum vero hominem ſpoliari habitu quo indutus eſt, id eſt, degradari; eumque degradatum tradi publico Magiſtratui, *Statuta*, inquit, *legibus noſtris ſupplicia luiturum.*

Non

Digitized by Google

Non ait d. *Nov.* Heraclii, ut d. *Nov.* Juſtiniani 123. debere Magiſtratum ſecundum leges litem examinare, & cauſæ finem imponere: ſed afficere pœnis civilibus hominem ab Epiſcopo jam damnatum, id eſt, depoſitum & degradatum huic fini, id eſt, ut pœnis civilibus plectatur: ne quid detractum videatur auctoritati epiſcopali, ſi iterata retractatione apud Judicem civilem de hac cauſa agatur; & ita eveniat, quod ſupra docui, ſententia Judicis ſæcularis abſolutum diſcedere hominem, quem graviore executione dignum jam Epiſcopus judicavit, prolata degradationis ſententia; niſi forſitan quis probet, quod tentari poſſe jam dixi, Juſtiniani mentem in d. *Nov.* 123. non aliam fuiſſe, quod vix poſſum admittere: & verius eſſe cenſeo, ut quemadmodum in cauſis pecuniariis ſuperiores Conſtitutiones nominatim corrigit Heraclius; ita quoque eum hac in parte emendare jus illud iteratæ cognitionis a Juſtiniano permiſſum in cauſis Clericorum criminalibus: & generaliter profitetur Heraclius ſe ex profeſſo accedere ad emendationem juris, quod in omnibus cauſis Clericorum ante obtinuit.

Hoc autem Heraclii jus fuiſſe deinde a Manuele Comneno confirmatum, Balſamo ſcribit in *Nomocanone Photii*, *tit.* 9. cum hac tamen exceptione, ut liceat Imperatori, Clericorum cauſas ad ſe evocare: quam tamen exceptionem poſtea ſuſtulit, & abrogavit.

Permiſit tamen idem Comnenus petitionem conjudicis laici, quem Princeps dare poteſt, ut una cum Epiſcopo de lite cognoſcat; quod inductum videtur exemplo d. *Nov. Juſtin.* 86. ex qua ſi Judex civilis ſuſpectus ſit, adjungi poteſt Epiſcopus: & hujus judicii mixti ex Judicibus eccleſiaſticis & ſæcularibus, frequens mentio in Jure Orientali, ut in *epiſtola ſynodali Nicolai Epiſcopi Conſtantinopolitani ad eumdem Imperatorem Manuelem: Ideoque*, inquit, *accerſitis viris ſenatoriis, qui mecum exercendo examini deſtinati erant*; & apertius in fine d. *epiſt.* conſtitutum eſt tribunal mixtum, *δικαςήριον συμμιγές*, ex Pontificibus, & doctis viris ſenatoriis; quod in Gallia noſtra fuiſſe frequentiſſimum nemo neſcit. Hocque jure etiam hodie, Officiali Epiſcopi plerumque in criminalibus cauſis Clerici, adjungitur Judex civilis.

Has autem Heraclii, & Manuelis Conſtitutiones publicatas in Oriente, veriſimile eſt cognitas fuiſſe, ſaltem in ea Italiæ parte quæ non fuit occupata a Longobardis, & majeſtatem Imperii Orientis comiter diu conſervavit; habuitque proprium Præſidem vel Exarchum, a Juſtino II. inſtitutum, qui præſidatus ſui ſedem Ravennæ conſtituit; & duravit hæc adminiſtratio per annos 175. reliqua Italiæ pars jam a Longobardis occupata temporibus Juſtini II. ſub Regibus paganis & Arianis diu vixit; & ab his vexatam fuiſſe diu Eccleſiam notiſſimum eſt, vel ex his quæ Baronius ad annum Chriſti 573. Sed habuit tandem orthodoxum & catholicum Principem Agilulfum, ut Paulus Diaconus narrat, *Hiſtoria Longobardorum lib.* 3. *cap. ult.* ad fidem catholicam converſum cum cæteris Longobardis per uxorem Theodelindam; Garibaldi Ducis Bajoariæ filiam, ad quam divus Gregorius Pontifex maximus libros Dialogorum ſcripſit. Poſt Agilulphum regnavit Adoaldus: poſt quem Rotharis, qui primus Longobardorum mores & inſtituta in ſcriptum redegit, & librum ſuum Edictum vocavit; in quo nulla, quod ſciam, extant veſtigia Juris Eccleſiaſtici in Longobardia obſervati.

Sed ex Conſtitutionibus Luitprandi Regis, qui multa addidit legibus Longo-

bar-

bardorum, quædam deprehendere licet, ut in *lib. 2. tit. 37. De Sanctimonialibus*, ubi cognitionem Sanctimonialis, quæ a monaſterio diſceſſit, vel dignitatem violavit, nominatim Princeps ſibi reſervat; ſic enim ait *leg. 1. d. tit. De perſona mulieris, quæ tale malum commiſerit, judicet Rex qui pro tempore fuerit*: quod extincto regno Longobardorum Lotharius, Ludovici Pii filius, ex jure tam a Carolo avo, quam a Ludovico patre in gratiam Eccleſiæ inducto nominatim corrigit, *L. pen. & ult. ejuſdem tit. Sit*, inquit, *perſona Sanctimonialis in poteſtate Epiſcopi, & ejus ſubjaceat judicio*.

De cauſis autem Clericorum, vide, ſi placet, in eodem *C. lib. 2. cap. 51.* Conſtitutionem Ludovici Pii, ex Decretis Sylveſtri Papæ plane deſumptam.

Sed omnino inſignis eſt Caroli Magni Conſtitutio paucis excutienda, quia non ſolum pertinet ad Longobardos, ſed ad Francos noſtros, cæteroſque populos qui erant ſub Caroli Magni imperio, quibus communes leges Capitulares dedit. & nominatim in *eod. C. lib. 3. cap. 37.* idem Lotharius confirmat capitula excerpta ex Capitularibus Caroli Magni & Ludovici Pii. Hæc autem ſunt dictæ Carolinæ Conſtitutionis verba, in *d. C. lib. 3. cap. 1. De Epiſcopis & Clericis, leg. 21. Volumus primo, ut neque Abbates, neque Preſbyteri, neque Diaconi, neque Subdiaconi, nec quilibet de Clero, ex perſonis ſuis ad publica, vel ad ſecularia judicia trahantur, vel diſtringantur; ſed ut a ſuis Epiſcopis judicati faciant juſtitiam. Si vero de poſſeſſionibus vel eccleſiaſticis, vel ſuis propriis ſuper hos* (Clericos) *clamor ad Judicem* (ſcilicet ſæcularem) *venerit, mittat Judex clamantem cum miſſo ſuo ad Epiſcopum, & faciat ei per Advocatum juſtitiam percipere: ſi vero aliqua inter eos* (ſcilicet Clericos) *orta fuerit intentio, quam per ſe pacificare non velint, aut non poſſint; tunc per Advocatum Epiſcopi, qualem juſſerit, cauſa ipſa ante Comitem veniat, & ibi ſecundum legem finiatur, antepoſito, ſicut dictum eſt, de perſona Clericorum.*

Ex hac Conſtitutione nobiliſſima, primum notanda eſt diſtinctio cauſarum perſonalium, & realium, qua hodie utimur ex Conſtitutione Franciſci I. hanc enim primus induxit Carolus Magnus, qui in prima parte ait, Clericos de perſonis ſuis ad ſæcularia judicia non poſſe diſtringi; id eſt, ſive ex delicto, ſive ex contractu perſona Clerici ſit obligata. Si vero agatur in rem, non in perſonam, mittit Judex laicus clamantem, id eſt, Actorem, cum miſſo ſuo, id eſt, delegato, ad Epiſcopum; ut imminente hoc delegato Judicis ſæcularis, de controverſia reali Advocatus Epiſcopi, id eſt, Judex ab Epiſcopo conſtitutus ad temporalem juriſdictionem exercendam, cognoſcat. Ultima clauſula: *Si vero inter eos*, ſic eſt accipienda, ut ſi quædam cauſa ſive realis, ſive perſonalis, pecuniaria tamen, quam per ſe definire non poſſunt, aut non volunt Judices eccleſiaſtici, ut in d. *Nov. 83.* & 123. tunc, ut ait, per Advocatum Epiſcopi cauſa ipſa ante Comitem veniat, & ibi ſecundum legem finiatur. Quod vero ſubjicit in fine: *Antepoſito, ut dictum eſt, de perſona Clericorum*, ut ſcilicet numquam diſtringatur, aut coerceatur perſona eccleſiaſtica a Judice ſæculari; valde illuſtratur ex fere ſimili Conſtitutione Guillelmi Regis Siciliæ, *lib. 1. tit. 63. Conſtit. Sicularum: Si quis Clericus*, inquit, *de poſſeſſione vel de aliquo tenemento, quod non ab Eccleſia, ſed ab aliis, vel aliunde teneat; volumus ut hoc in curia illius, in cujus terra poſſeſſionem vel tenementum habuerit, agatur, & quod juſtum fuerit faciat; non tamen ut perſona ſua exinde teneatur, vel incarceretur.*

Sed quoniam allatis in anteceſſum Caroli Magni & Ludovici Pii Conſtitu-

tionibus, ex Italia in Franciam noſtram cœpi tranſmeare: ſciendum eſt, ab initio conſtituti regni Francorum, & chriſtiana religione illuſtrati, & perſonis, & rebus eccleſiaſticis datas fuiſſe immunitates. De immunitate rerum Eccleſiæ, id eſt, prædiorum, vel villarum, extat *Formula* 3. *lib.* 1. *Marculphi*, qui vixit ſub Clodoveo Dagoberti filio, cum hac ſolemni clauſula: *Ut in villabus Eccleſiæ nullus Judex publicus ad cauſas audiendas, aut freda undique exigendum, quocumque tempore poſſit ingredi; ſed hoc ipſe Pontifex, vel ejus ſucceſſores propter Dei nomen ſub integro immunitatis nomine valeant dominare.* Ex quibus verbis doctus interpres recte obſervat, hanc terrarum immunitatem pertinere ad juriſdictionem præcipue, & juſtitiam; ut ſcilicet Eccleſiaſticorum ſubditi & coloni, a nullo Judice diſtringi poſſint: ut eo nomine juriſdictio temporalis in ſubditos eis conceſſa videatur, quam illi per Advocatos, & vicedominos exercebant.

Hos tamen Judices, ab Epiſcopis inſtitutos, Principes confirmare ſolebant; ut lego in *Originibus monaſterii Murenſis in Germania*, in quibus extat privilegium Henrici IV. Imperatoris, quo permittitur Abbati libera Advocati, ſeu vicedomini inſtitutio; qui Abbate petente; accipere debet a Rege bannum legitimum, id eſt, Edictum regium, vel confirmationem inſtitutionis; ut Rege auctore, ex Abbatis nominatione & inſtitutione hanc juriſdictionem exerceat. Et hæc eſt origo juriſdictionum, vel, ut loquuntur, juſtitiarum temporalium Eccleſiarum. Idemque ſervatum fuit in conceſſionibus feudorum, vel beneficiorum ſæcularium; ex quibus vaſſi, vel vaſſalli Regum, prædia conceſſa accepere, cum juſtitiis, ut loquitur diploma Henrici I. Regis Franciæ, quod extat in *Martiniana*.

Porro immunitas plena data rebus eccleſiaſticis, non leve argumentum præſtat ejuſdem juris conceſſi perſonis ipſis. Diverſum tamen fuiſſe jus rerum, quæ vel ad Eccleſias pertinebant, vel ad Clericos proprio jure, etiam primis Regum noſtrorum temporibus, non dubito. quamvis enim in rebus Eccleſiæ Epiſcopis data ſit dominatio & juriſdictio, de qua ſupra: de his tamen rebus ſi aliunde controverſia orta ſit, & forte contendat quis res ab Eccleſia poſſeſſas ad ſe pertinere, de hac lite cognoſcebat Judex ſæcularis. Res enim ſunt ſub imperio Principis, & ſub juriſdictione Magiſtratus civilis; quod & vetus Jus Pontificium admiſit, ex ſententia divi Auguſtini, relata a Gratiano in *can. Quo jure*, *diſt.* 8. & primus videtur Carolus Magnus in gratiam Eccleſiæ, d. Conſtitutione in cauſis realibus induxiſſe judicium illud mixtum, ex miſſo Judicis ſæcularis, & Advocato Epiſcopi: jam conſtituta differentia cauſarum perſonalium, & realium.

Et quidem, de rebus eccleſiaſticis ſub Ludovico Pio cognoviſſe laicos Judices, docet Adrevaldus Monachus Floriacenſis, *lib.* 1. *de Miraculis ſancti Benedicti cap.* 4. in Bibliotheca Floriacenſi. Narrat enim Theodoſium quemdam, Vicarium Mauriacenſem, ſuſcepiſſe cognitionem cujuſdam controverſiæ de ſervis eccleſiaſticis, inter Advocatum cœnobii Floriacenſis, & Advocatum alterius loci. Et tamen idem auctor *cap.* 25. in ſimili controverſia inter Advocatum ejuſdem monaſterii, & Advocatum ſancti Dionyſii, miſſos fuiſſe ait a latere Regis, id eſt, Ludovici Pii, Jonam Aurelianenſem, & Donatum Comitem Melodunenſem. Sed debeo auctoris verba referre, quia & alia continent valde notanda: *Præterea*, inquit, *aderant in eodem placito miſſi a latere Regis Jonas Aurelianenſis Epiſcopus, & Donatus Melodunenſis Comes; ſed cum litem in eodem placito finire nequirent,*

eo

eo quod Salicæ legis Judices eccleſiaſticas res ſub Romana lege conſtitutas diſcernere perfecte non poſſent, viſum eſt miſſis dominicis placitum Aurelianis mutare. Venientes autem ad prædictum locum, utraque ex parte acerrime decertabant, aderant enim legum Doctores tam ex Aurelianenſi, quam ex Waſtinenſi provincia. Ex his verbis obſervanda eſt mixtura quædam Francicarum & Romanarum legum, ex qua natum eſt Jus quod Conſuetudinarium dicitur. Eccleſiam autem legem Romanam, quam Capitularia, *addit. 4. cap.* 103. vocant matrem omnium humanarum legum, conſtanter retinuiſſe, vel ex Conſtitutionibus Caroli Magni & Ludovici Pii liquido conſtat. Et nominatim ſcriptum reperio in veteri *lege Francorum Ripuariorum, tit. 60. cap. 1.* his verbis: *Secundum legem Romanam qua Eccleſia vivit:* & hoc caput legis Franciæ, de manumiſſione ſervorum ex lege Romana, deſignat *cap. 1. De ſervis non ordinand.* in *I. Collect. Quia ſic*, inquit, *ſcriptum eſt in pacto Francorum.* Pactum Francorum, vocat Francorum legem: nam quid aliud eſt lex quam commune pactum, *L. 26. ff. De legibus & Senatuſconſultis*.

Quod vero ex ſuperioribus Adrevaldi verbis annotatum eſt, etiam Judices ſæculares cognoviſſe de judiciis eccleſiaſticis; ſic exaudiendum eſt: vel non ſemper accurate obſervatas fuiſſe leges & Conſtitutiones Principum de conſtituenda juriſdictione eccleſiaſtica, neque in Oriente, neque in Occidente; qua de re conqueritur Balſamo ad *can.* 15. *Concilii Carthagin. I.* vel id ſæpe contigiſſe ex ipſa conventione litigantium, accedente conſenſu Epiſcopi, vel Abbatis; ut licet conjicere ex *cap.* 2. *Concilii Andegavenſis. cap.* 9. *Concilii Venetenſis* in Britannia Aremorica. ex *cap.* 11. *Concilii Epaunenſis* in Burgundia. ex *cap.* 31. *Concil. Aurelianenſ. III.* ex *cap.* 13. & 20. *Concil. Aurelian. IV.*

Sed quod attinet ad crimina Eccleſiaſticorum, de quibus præcipue inſtitutus hic ſermo, in his remanſiſſe videtur intacta Epiſcoporum auctoritas; quod clare oſtendit judicium de Pretextato Archiepiſcopo Rothomagenſi, ab ipſo Chilperico Rege in Concilio Epiſcoporum accuſato, de quo Gregorius Turonenſis, *cap.* 18. *lib.* 5. *Hiſtor. Francicæ.* Idem uſurpatum fuiſſe in cauſa criminali Bertrandi Archiepiſcopi Burdigalenſis, & Urſinii Epiſcopi Cadurcenſis, idem auctor narrat. Et hæc exempla ſufficiunt ad ſtabiliendam auctoritatem Epiſcoporum temporibus primorum Regum.

In ſecundo vero ordine, vel, ut loquuntur, in ſecunda progenie, ſatis erit adnotaſſe Capitulare 136. *lib.* 5. plane deſumptum ex *L.* 12. & 41. *C. Theod. De Epiſcopis & Clericis*.

In tertia, inſigne eſt teſtimonium Concilii Remenſis, ſub Hugone Capeto, & Roberto filio celebrati, adverſus Arnulfum Archiepiſcopum Remenſem, & Adalgerum Presbyterum, proditionis & perduellionis ab ipſis Regibus accuſatos.

Sub ſequentibus Regibus obſervandum eſt, tam Jus Civile, quam Canonicum, ex Italia delatum ſenſim invaluiſſe. Nam Rigordus Gothus, in Ludovico Groſſo, nominatim ſcribit, in Academia Pariſienſi recens inſtituta, acerrime agitatas eſſe quæſtiones tam Juris Canonici; quam Civilis. Hujuſque Juris, quod ad differentiam Juris Conſuetudinarii cœpit dici ſcriptum, proceres etiam noſtros peritiſſimos fuiſſe, docet Joannes Sarisberienſis Carnotenſis Epiſcopus, in *epiſt.* 89. *ad Alexandrum III. Romanum Pontificem.* ſic enim de Theobaldo Comite Carnotenſi & Bleſenſi, ob forenſium rerum callidam peritiam, *Tricoul* cognominato: *Illuſtris Bleſenſis Comes Theobaldus, Princeps quidem juſtitiæ amator, &*

Digitized by Google

Juris Ciſmontani peritiſſimus, ad quem Epiſcopus Vinctonienſis liberorum cauſam traſmiſerat. Ciſmontanum Jus, vocat Canonicum & Civile, ex Italia allatum, Ciſmontanum reſpectu Pontificis ad quem ſcribit. Hujus Juris diſcendi cauſa ſolebant Franci noſtri adire Italiam, & Academiam Bononienſem. Ita Stephanus Tornacenſis Epiſcopus *epiſt.* 34. Hugonem quemdam Clericum Aurelianenſem, in Italiam ſtudiorum cauſa proficiſcentem, commendat Alberico Bononienſi Profeſſori. Et nemo neſcit tandem in hoc regno auctoritate Regis & Pontificis, inſtitutos fuiſſe Juris utriuſque Profeſſores: & quidem ſolos, ut in Academia Aurelianenſi, & in prima inſtitutione Academiæ Andegavenſis. Invaleſcente autem auctoritate utriuſque Juris, plane in hoc regno certa fuit juriſdictio eccleſiaſtica. nam quod attinet ad Jus Civile, relata erat in corpus Juris Civilis Conſtitutio Friderici II. id eſt, Authentica, *Statuimus*, quam Odofredus narrat ab Imperatore miſſam ad Profeſſores Bononienſes, qui in Academia Ravennenſi ſancti Petri congregati, d. Conſtitutionem collocarunt ſub titulo *De Epiſcopis & Clericis.* Hac autem plane confirmatum fuit Jus Pontificium de cauſis Clericorum tractandis apud Judices eccleſiaſticos, non apud ſæculares.

Hoc eſt ergo Jus ſcriptum tam Civile, quam Canonicum, quod nominatim opponit Celeſtinus III. Juri Conſuetudinario, in *cap. ult. De foro compet.* in *I. Collectione*, verba faciens de cauſis Clericorum Pariſienſium. Et quod a Philippo III. Ludovici filio conſtitutum eſt notiſſima Conſtitutione, juriſdictionem eccleſiaſticam, quæ jam cœperat inſultare juriſdictioni ſæculari, & ad ſe trahere ipſas laicorum cauſas, ſecundum Jus ſcriptum eſſe determinandam; accipiendum eſt de utroque Jure tam Civili, quam Pontificio. Nam Jus Civile auctum Conſtitutione Friderici, Juriſdictionem eccleſiaſticam in omnibus cauſis Clericorum jam certam, ut dixi, fecerat, & indubitatam. Jus autem Pontificium, quod conſtat ex Decreto Gratiani, & Collectione Decretalium Gregoriana, in Francia receptum fuiſſe, vel ex eo colligere eſt, quod paſſim auctores noſtri ſcribunt Sextum Decretalium non eſſe admiſſum, ob capitales inimicitias ſuſceptas inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulcrum. Hunc tamen Sextum nominatim a Bonifacio miſſum eſſe ad Doctores & Scholares Pariſienſes, & Aurelianenſes, obſervo ex inſcriptione veteris libri manuſcripti Paduani, & ſimilis Vaticani, in quibus ſic ſcriptum eſſe adnotatum eſt, in ult. Juris Pontificii editione Romana; *Bonifacius VIII. dilectis filiis Doctoribus & Scholaribus univerſis Bononiæ, Pariſiis & Aurelianis commorantibus.*

Quod ſiquis forte mihi obſtrepat, & animoſe contendat, in d. Conſtitutione Philippi III. Jus ſcriptum dici non poſſe de Jure Pontificio, nec mihi ſerio affirmanti fidem habeat: remitto eum ad ipſum Ludovicum IX. Philippi III. patrem, qui nominatim Jus Pontificium vocat Jus ſcriptum; ſic enim coætaneus ſcriptor, & domeſticus auctor Joannes Joinvillius, Mareſcallus Campaniæ, Regem loquentem inducit vernacula lingua, qua ego quoque uti in tam inſigni teſtimonio non dubitabo; ſi enim Græca & Latina teſtimonia propriis auctorum verbis referre juvat, cur eadem noſtris non defertur auctoritas? Audiamus ergo verba Ludovici: *Le ſage homme tandis qu'il vit, doit faire tout ainſi que bon executeur de teſtament, c'eſt à ſçavoir, que le bon executeur premierement, & avant autre affaire, il doit reſtituer & reſtablir les tors & griefs faits à autruy par ſon treſpaſſé; & du reſidu de l'avoir d'iceluy mort, doit faire les aumoſnes aux pauvres de Dieu, ainſi que Droit écrit l'enſeigne.* Quibus verbis quis non videt deſcribi

eſſe-

officium executoris teſtamenti ; ſecundum id, quod potiſſimum Jure Pontificio tractatur in *cap. Tua* XVIII. & *cap. Joannes* XIX. *extra*, *De teſtamentis*. Non fuerunt hi executores Juri Civili ignoti, qui executionem teſtamenti ex mandato teſtatoris ſuſcipiebant, ut Cujacius notat ad Africanum ad *L.* 107. *ff. De leg.* 1: ſed in his quæ ad pias cauſas pertinent, executorum officium Jure Pontificio conſtitutum fuiſſe, & definitum, nemo ſanus poteſt negare. Cum ergo jus ſcriptum dicit Ludovicus, jus utrumque, in quo de officio executorum teſtamenti agitur, plane reſpicit: ut & Philippus III. in d. *Conſtitutione*. ſic in veteri conſultatione, ejuſdem ætatis, (quam tranſcripſi ex MS. chartarum Alphonſi Comitis Pictavenſis & Toloſani, Ludovici IX. fratris, qui liber extat in Bibliotheca Collegii Societatis Jesu) Juris utriuſque periti, ſic dicti in d. *Conſultatione*: *Reſpondeo ex utroque Jure ſcripto teſtamentum Raymundi ultimi Comitis Toloſani valere non poſſe, codicillos valere, cum duobus vel tribus teſtibus, ſaltem ad pias cauſas, juxta interpretationem a me annotatam ſupra, ad tit. De pactis*. Sic in celeberrima lite agitata in curia Parium Franciæ, inter Joannem Montisfortis & Carolum Bleſenſem, de Ducatu Britanniæ noſtræ utitur utraque pars promiſcue auctoritate juris ſcripti, tam Canonici, quam Civilis; ut conſtat ex veteri Areſto Latino, quod in ſtemmate familiæ Caſtilioneæ dedit vir diligentiſſimus Andreas *Du Cheſne*. ut omiſſis cæteris teſtimoniis, quæ in hanc rem ſepoſita habeo, concludere liceat utrumque jus dici in hoc regno jus ſcriptum & commune, ad differentiam juris Conſuetudinarii. Et ex hoc jure ſcripto cauſæ criminales Clericorum tractandæ ſunt a Judicibus eccleſiaſticis.

Sciendum tamen eſt quædam eſſe crimina, in quibus huic communi juri derogatum eſt, quæ crimina privilegiaria dicuntur: ſic dicta, quia in his contra juris communis regulas privilegio quodam hoc receptum eſt, ut de his cognoſcant Judices ſæculares. Rem eſſe admodum antiquam obſervo ex Aymonio Monacho, quem conſtat perveniſſe uſque ad tempora Caroli Magni. Sic enim *lib.* 3. *cap.* 26. in cauſa Pretextati, de quo ſupra, Chilpericum Regem Epiſcopos Francos interpellaſſe dicit: *Quamvis, venerabiles Pontifices, regia poteſtas, reum majeſtatis legibus condemnare poſſit; ego tamen hunc qui falſum ſibi Paſtoris nomen uſurpat, conjurationis contra me factæ auctorem, ſacris non contradicens Canonibus, veſtra audientia repræſento*. Excipitur quoque hoc crimen majeſtatis nominatim in legibus Siculis a Guillelmo Rege, *lib.* 1. *tit.* 43. forſan ex jure quo Francia utebatur; fuerunt enim hi Reges Siciliæ nobiles Normanni ex Conſtantienſi pago.

Sed operæ pretium eſt hoc loco excutere *can.* 7. *Concil. Matiſconenſis I. ſub Guntrano Rege celebrati*, quo in cauſis criminalibus Clericorum poteſtas quædam Judicibus ſæcularibus delata videtur. Equidem erubui in ultima editione Conciliorum Colonienſi hoc legens annotatum: *Judex ſæcularis Clericum non judicet præterquam in criminali cauſa*. Verba Canonis hæc ſunt: *Ut nullus Clericus de qualibet cauſa extra diſcuſſionem Epiſcopi a ſæculari Judice injuriam patiatur, & carceri deputetur*; id eſt, vel capiatur, vel incarceretur: injuriam enim paritur qui in jus trahitur invitus, vel carceri mancipatur: hoc ſupra docui prohibitum fuiſſe Conſtitutione Guillelmi Regis Siciliæ, ne a Judice ſæculari perſona Clerici, vel capiatur, vel incarceretur; quod verbo ea ætate frequentiſſimo, Carolus Magnus, in *Conſtitutione* ſupra allata, dixit, *diſtringatur*.

Et

Digitized by Google

Et hæ ſunt corporales injuriæ, quibus affici prohibet Scholares Conſtitutio Fri-derici, in Authentica addita Codici, *Ne filius pro patre*; ut in d. *Authentica* docui ex divo Ambroſio in *lib. De Nabute*, & in *ſermone ad cap. 1. Eſaiæ*; & ex divo Auguſtino, *epiſt.* 219. Hoc eſt ergo quod vult *can.* 7. non poſſe Judicem ſæcularem Clericum trahere in jus, vel capere, neque carceri mancipare, ex cujuſcumque debiti cauſa; id eſt, quacumque actione teneatur perſonali, vel reali.

Sed negotium faceſſit quod ſequitur in d. *can.* 7. *Quod ſi quicumque Judex cujuſcumque Clericorum, abſque cauſa criminali*, id eſt, homicidio, furto, maleficio; *hoc facere forte præſumpſerit, quantum Eccleſiæ illius loci Epiſcopo viſum fuerit, ab Eccleſiæ liminibus arceatur*. Ex quibus hoc tantum inferre debeo, poſſe laicum Judicem Clericum in crimine deprehenſum capere, vel carceri tradere; non tamen de criminibus Clericorum judicare & pronuntiare. Hæc enim ita perſpicue diſtincta reperio, in *Concil. Aurelianenſi IV. cap.* 20. his verbis: *Nullus Judicum ſæcularium quemquam Clericorum pro ſua poteſtate conſtringere, & diſcutere audeat, vel damnare*. Et hæc quidem omnia Concilium Aurelianenſe, quod præcedit Matiſconenſe, denegat Judici ſæculari; ut neque diſtringat, id eſt, capiat, & in carcerem conjiciat; neque cauſam examinet; neque pronuntiet definitam ſententiam: Matiſconenſe vero poſterius permittit Judici ſæculari prehenſionem & cuſtodiam Rei in criminibus deprehenſi.

Hanc autem diſtinctionem ita eſſe neceſſario accipiendam ex Jure Civili, & ex Cod. Theodoſiano, quo Eccleſia Gallicana utebatur, ut nominatim Hincmarus ſcribit in *epiſtola ad Epiſcopos Franciæ*, qui frequenter in dictis Conciliis utuntur d. Codicis auctoritate: manifeſtum facio, ut nihil habeat refractarius quod reponere poſſit, ex *L. pen. C. Theod. De exhibendis reis*, & *L. 7. C. Juſt. De Defenſoribus*. Magiſtratus municipales & defenſores civitatum, quos conſtat non habere merum imperium, quod poteſtatis verbo deſignatur, *L. 1. ff. De juriſdict.* deprehenſos reos in criminibus comprehendere quidem poſſunt, vel oblatos recipere; ſed non in carcerem conjicere: ſed tenentur ſtatim ad Judices majores, & Rectores provinciarum remittere, *L. 2. C. Theod. eod.* Rector provinciæ, quamvis de criminibus honoratorum judicare non valeat; comprehendit tamen eos, & ſub cuſtodia continet, tractatque de merito cauſæ, & qualitate perſonæ, quam remittit cum examine ad Præfectum Prætorio. Idem ſcriptum eſt de Senatorum criminibus in provincia admiſſis, *L. 13. C. Theod. De accuſationibus*, in qua notanda ſunt hæc verba: *Intendendi quidem examinis, & cognoſcendi cauſas habeat poteſtatem*, &c. nil tamen pronuntiat, ſed refert cauſam ad Præfectum urbi, vel ad Præfectum Prætorio, *negotii examine habito*; ut ſubjicit; ſic enim legendum, pro *negotio*. Ex dd. locis obiter explicanda ſunt verba in *L. 5. C. De offic. Rectoris provinciæ*, ad Apronianum Præfectum urbi: *Ubi publica tractatur utilitas, & ſi minor Judex veritatem inveſtigaverit, nulla majori irrogatur injuria*, quæ non gloſſa, nec interpretes intellexere.

Concludamus ex his in d. *can.* 7. poſſe Judicem laicum, Clericum in crimine deprehenſum comprehendere, & carceri tradere; hocque ſolum admittere Patres Concilii Matiſconenſis: non autem poſſe vel cauſam examinare, vel quidquam decernere de animadverſione; quo jure hodie utimur. Hæc omnia tamen poteſt Judex ſæcularis in criminibus exceptis, & privilegiariis. Et quidem Panormitanus ipſe, juriſdictionis eccleſiaſticæ acerrimus vindex, in atrocibus cri-

mi-

minibus, quæ majorem animadverſionem efflagitant, in quibus, ut loquitur, condignam pœnam Eccleſia non habet, poſſe laicum Judicem prævenire Judicem eccleſiaſticum, admiſit ex d. *Nov.* 123. ut colligere licet ex his quæ ſcribit ad hoc *caput n.* 41. quam tamen ſententiam deinde temperat in *additione ſequenti*, adhibitis quibuſdam diſtinctionibus, quas facile condemno: cum certiſſimum ſit ex interpretatione prudentum, & auctoritate rerum judicatarum, certos eſſe caſus de quibus excluſis Judicibus eccleſiaſticis ſæculares cognoſcere poſſunt.

Hos caſus collectos habemus a Bernardo Laurente, Toloſani Senatus Principe, in libello edito inter *tractatus Doctorum volum.* 8. & a Stephano Aufrerio in *tractatu de poteſtate ſæcul ri ſuper Eccleſiis & eccleſiaſticis perſonis*. D. Cujacius ad hoc caput enumerat crimen leſæ majeſtatis; crimen falſæ monetæ; crimen vis publicæ ab armatis hominibus contra legem Juliam admiſſum, ut loquitur *L. Armatos*, *ff. Ad L. Juliam*, *de vi*. Armatus enim Clericus, vix Clericus dici poteſt: & hoc caſu, cum ſimilibus, reatus omnem honorem excludere videtur, ut loquitur *L.* 1. *C. Theod. De accuſation.* quod & Celeſtinum Romanum Pontificem reſcripſiſſe Belvacenſi Epiſcopo, a Rege Anglorum Richardo in prælio capto, vinctoque, narrat Guillelmus Neubrigenſis *lib.* 4. *cap.* 30. *Id vero*, inquit, *Summus Pontifex prudenter conſiderans, quod Rex Anglorum Epiſcopum non prædicantem, ſed prælientem cæpiſſet, & rigidum magis hoſtem, quam pacificum Præſulem teneret in vinculis; ut vinctum relaxaret, moleſtus illi* (ſcilicet Regi) *eſſe noluit; ſed interpellanti Belluacenſi ſapienter reſpondit improperans, quod ſæcularem militiam eccleſiaſticæ prætuliſſet, & pro baculo paſtorali, lanceam; pro mitra, galeam; pro alba, loricam; & clypeum, pro ſtola ſumpſiſſet: & gladium ferreum pro gladio ſpiritali, quod eſt verbum Dei*. Idem narrat Rogerius Hovedenus, 2. *parte Annalium*, addita hac clauſula literarum Celeſtini: *Interim vero vinculis & lamentis mancipatus, vincula & lamenta leniter patienterque ſuſtineas, juxta illud Poetæ:*

Leniter ex merito quidquid patiare, ferendum eſt:
Quæ venit indigne pœna, dolenda venit.

Hujus quoque generis eſt homicidium, quod vulgo aſſaſſinium dicitur, ut in *cap.* 1. *De homicidiis*, *in* VI. a notiſſimis aſſaſſinis veluti Montani, quem Rigordus noſter, ad *annum Chriſti* 1192. vocat vetulum arſacidarum; a quibus primum forte dictum fuit arſacidium, & corrupte denique aſſaſſinium. quamvis Guill. Tyrius *lib.* 20. *De bello ſacro*, eos tam a Chriſtianis, quam a Saracenis, *Neſcimus*, inquit, *unde deducto nomine*, aſſaſſinos dictos fuiſſe ſcribat: forte dicti fuerunt arſacidæ, vel arſacini, quod a Parthis, quos arſacidas vocat, originem repetebant. Hoc homicidii genus eleganter Novella quædam Baſilii Macedonis relata in 2. *parte Juris Orientalis*, vocat *φόνον ἐκ μελέτης ϗ αἱρέσεως*. Vetus auctor *Summæ ruralis*, *meurtre d'aguet & propos à penſé*, vulgo corrupte, *de guet à penſé*.

His addere licet conjurationem & conſpirationem in necem alterius, Legibus & Canonibus prohibitam, quam Capitularia *gildoniam* vocant, *lib.* 5. *tit.* 129. ſic dictam non a Gildone, de quo Claudianus, & Oroſius, ut vir doctiſſimus voluit; ſed a veteri voce Celtica & Germanica *gilda*, quæ in ſtatutis Scothorum eſt confratria, vel aſſociatio; in gloſſis veteribus, *gildonia*, *conſpiratio*, *adunatio*.

De his & ſimilibus criminibus diligentius a citatis auctoribus enumeratis, co-

87317

cognoſcunt Judices privilegiario jure contra regulas utriuſque juris ſcripti: hoc tamen caſus optarem certa lege & conſtitutione definiri, quia de his varie Pragmatici certant.

Et quoniam quod initio pollicitus eram, me præſtitiſſe bona fide exiſtimo: accedo propius ad ſententiam *cap.* 4. Et primum quæro quo jure, quave injuria, in hoc regno Neapolitano Judices laici cognoſcere potuerint de injuriis; poſſum proferre teſtem locupletiſſimum Guillelmum ipſum Siciliæ Regem, qui eadem ætate vixit. Sic enim ille *lib.* 3. *tit.* 51. *Legum Siculor. vel Neapolitan. Majeſtati noſtræ quorumdam Prælatorum querimonia pateſecit, quod Eccleſiæ ſuæ a juſtitiariis & bajulis regni privabantur jure ſuo. & de perſonis Clericorum, quæ ab eis ut laici judicantur, & incarcerantur*: quod idem Guillelmus in poſterum fieri prohibet *tit.* 42. *lib.* 1. ubi tamen excipit crimen proditionis, vel aliud magnum ejuſmodi maleficium, *quod ſpectat*, inquit, *ad majeſtatem noſtram*. & in d. *tit.* 51. *lib.* 13. quamvis permittat Judici eccleſiaſtico cognitionem de adulteriis laicorum, addit hanc exceptionem, excepto ſi per inſultum, vel per violentiam adulterium committatur; nam de violentia a quocumque admiſſa cognoſcit tantum Judex ſæcularis: quod jam monui translatum videri a Normannis legibus, e jure noſtro Francico, ut & alia pleraque. Et valde notanda eſt in hanc rem Conſtitutio Friderici, in dd. *Legibus Siculis lib.* 2. *tit.* 17. de jure Francorum in judiciis ſublato.

De exceptis ergo criminibus ſaltem potuit Judex ſæcularis in regno Neapolitano cognoſcere: & cum hanc cognitionem ſibi arrogarent Judices laici, convictos & condemnatos remittebant ad Epiſcopos, ut degradatos ab Epiſcopis pœnis legitimis afficerent. quod non probat Alexander III. *hoc cap.* ſcribens ad Epiſcopum Salernitanum in d. regno; vult enim ſecundum Canones ſolos Epiſcopos poſſe pœnis eccleſiaſticis afficere Clericos, ſuſpenſione ſcilicet, & depoſitione in gravioribus criminibus: de quibus pœnis ſuo loco accuratius tractabo, in *capit.* 10. & de Clericis tradendis curiæ ſæculari.

Quod autem vulgo objiciunt, Alexandrum III. in ſecunda parte hujus *cap.* recenſere adulterium inter minora delicta, in quibus poteſt Epiſcopus peracta pœnitentia Clericos diſpenſare; quo ſenſu dictum videri poſſit, dicam etiam ad *cap.* 10.

CONSTITUT. SICUL. LIB. I. TIT. XLII. REX GUILLELMUS.

De perſonis Clericorum totius regni noſtri, volumus & jubemus, quod ſi aliquo foriſfacto, de quo perſona judicari, vel condemnari debeat, appellatus fuerit, non a nobis, vel a curia noſtra, ſed ab Eccleſia, & in curia Eccleſiæ de eo quod ad perſonam ſuam pertinet, judicetur, & ſecundum Canones & Jus eccleſiaſticum condemnetur: excepto ſi de proditione aliquis fuerit appellatus, vel alio magno ejuſmodi maleficio quod ſpectat ad majeſtatem noſtram; quod ſi acciderit, volumus & præcipimus, ut de hoc quod ſpectat ad curiam noſtram, in curia noſtra judicetur.

Finis Tomi Primi.

592978

Digitized by Google

Digitized by Google